הערוך

מקרב

רבינו נתן זצ"ל

בר רבינו יחיאל בר רבינו אברהם מעיר רומי.

ומוסף הערוך

מהכתב הפילוסוף הרופא רבי בנימין מוספיא ממגורשי טפחניה

עם

חוט המשולש

מערכה לקרחת מערכה

ספר

מערכי לשון

אסיפות מלות שונות אשר לא הביאו הערוך והמוסף; כתב המלה ככתבה וכלשונה, תרגומה בלשון אשכנז, ביאור שרשה וגזעה מפורש ושום שכל בהערות;

שם פקודת כל ענין יפקד מפעלות אלהים בחכמת הטבע ופעולת אדם בחכמת מכמיו, וניכת כנוכו, כיב שפתים פעם לישון עבר אם בשמע קול פעמי העכין דק במחכה העבדים, ליער ולישב בעלי התלמוד דברי רש"י ותו' ושארי פוסקים ז"ל ופעם לשון גערמאניה לשק המדובר גו אם סגולת העכין היא כפלת העמים אשר יכירו וידעו שיחת תלמידי חכמים מלאם חכמה.

חלק שני

כולל

ב — — — ו

מ מ כ י

משה הצעיר מבני ישראל הלוי לנדא.

פראג

געדרוקט מיז דער סאָלישען בוכדרוקעריי פֿלטטנהדט

Nr. 224.

הסכמה ומכתב

משני הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים ופרשת גדולתם
ה' ה בי"ד הגדול יע"א אשר מעולם אנשי שם, משכילי עם,
שלומי אמוני ישראל בקרית פראג המעטירה.

מי יערוך מעלות תהלות מפעלות תמים דעים ספר העדוך אין
ערוך אליו מה דמות תערכו לו, אין כערכך בבקיאות ואין דומה לך,
ואחריך ג כ י מ י ן בעממיך בעל מוסף ערוך, הוסיף כופך ספיר והלום
ובכי מין כתוב על השפה יש פה מפיק מרגליות, פה המדבר לשון עורם
לשון חמים ולשון עמים, לא יערכנה פטדה ובדקת, ושלומי הכי ככבד
לחנו לאנשו ולתפלת לחתו משה לתנמחת בריך דחמכת דיהיב
לן לחוריין תליתאי על יד תליתאי זה משה הוסיף מדעתו דעת תורה,
ודעת נוטה כמה פירושים, ושרשים חדשים לא שערו ישישים, ולא
ה' ערוך מלחמול כי לא היתה כוונת לחתמול שלשום לבאר ולתרגם
כל מלה ומלה בלשון עברית ופעם בלשון נרמכיח למען ידעו כלם
להבין ולהשכיל בתורת ה' בדברי רבותינו חכמי תלמוד זכרונם לברכה
ורצוי לחחזוקי עבותא למשה ה"ה התורני המופלג שלשלת היחוס
והמעלה, לו יקחה תהלה, המושלם במעלות ומדות, ומשכיל שורי ידידות
מו"ה משה סג"ל בן ידידי הרבני המופלג השלם במדות תרומות כלן

מתלמידות, הישיש מו"ה ישראל כ"י בן להמדמ"ו רבן של ישראל מוהר"י סג"ל לנדא כ"ע. בלון ובמזיק טובה בזמה טובה מרובה לחיים טוב ומיטיב טוב זה בשרה זכה וזיכה את הרבים לאחר העלה ולאחר הניח על מזבח הדשם עד עתה חלק בתשוק מחות חלוף והוח בחלוף ביכה דעה והשכל, מעלכה לקריאת מערכה, שמורה בכל וערוכה, סדר המערכה משמי' דגמרת ומדרשים, לחן ולחן מה כתה כייר זה מה כתו חילין לחותיות על דבר זה משה דוחק שלח יבח לחים לחאר לח עמל בו ולח יגע וידעים חוט המשולש הזה שכית לעיכו כל חי, כי חאל ערוך לפקין והכה מלבד על פכי טרח לחאך טרח ויגע ועל שם לחם הגדולה לימות כימים ההולחות לחאר חאנית לבריח הזיקק ודח עקח ולחמריתי לח כחשדו ישראל בזה לחאך לחמרו על הר עיבל לחרור מסיב גבול רעהו ולח ידעים תוך עשרים שכה מיום כלות הדפוס בלתי ידיעת ורצון התורכי העכבד מוהר"ם הכ"ל והשומע יהי' בכלל ברוך, ויזכה לשלחן ערוך, ביום שכלו טוב וכלו לחרוך, הכ"ד המדבר לשבוד התלמוד הגדול והקדוש פה פרחג יום ג' מ"ו עבת כי בצר כמגוע היחום לפ"ק.

הק' אלעזר פלעקלש

שפעות שלום לכבוד אחי ידידי הרבני המופלג החכם השלם
המפואר במעלות ומדות מו"ה משה נ"י יב"ך ה' חילך ופועל ידך
ירצה ותעל על במתי הצלחות אמן:

מה נכבד היום בהגלות לעיני רחשית פרי תבונתך כיך
פתחון מספר הפרנך לשר'תין ערוך תלין ולת ישוה לו כל הון, וכישר
שמך משה לת ידיך'עלין, הגדלת לעשות בפלים לתושיה, כי מלבד
ספרי הכבד הזה נתדקק בישיבה של מעלות חכמים וסופרים
בקשוהו בתשמוכים ולם כמלת כי לם שנים בעיר ואחד במשפחה,
לף גם זאת ה' כספר תתום כי הרבה מלות לת תרגום הגלון בעל
הערוך לאמר עליו כי הוא זה, כי לם בהרלות מקום לשר הובת בדבר
חכמינו ז"ל ובדעת שפתי חכמים ברור מללו להבין פירוש ממלות
יווניות ולרמיות מתוך הספרים לשר השתמשו בו חכמי משנה ותלמוד
ז"ל, ובדוריכו זה לתין בו די ביאור ולת כו שוה לכל כפש להבין כווכות
המלה ושורש הרלתו, ולתה בן לחי הטובת לרלות העמל והיגיעה
לשר תסיב פעמים הרבה בלעב לשון לתין ציכה, וירם משה לת ידו
ובבר לעשות חזכים לתורה להקל משת הזה מהמעיין למלוח פירוש
ממלת יווניות ולרמיות בלשון ברמני' לשר'הורגלכו בו ערכת שולחן
במדבר ערבה, חלב ודבש תחת לשוכך בערוך לחם הפכים לחמו של

תורה להבין דברי חכמינו ז"ל ייסר כחך וחלך לחורייתא וכל חפס
לב יפלרוך על המלחכה הגדולה הזאת, ובזאת לבי בוטח כלחסי
יחירו דבריך לעיני הזקנים הרבנים המלה"ג, גם המה ישמחו
בו ויתנו מהודם לכל היד החזקה לחשר עשה משה, פעל ובנוד
יתנו לך בהסכמתם על הספר וחני השיבותי ומיני תחוך למחום
ממהם ולעלות בהסכמה לחת, פן יחמרו לנני הדור, קול דודו הנה זה
בח, לכבוד עלמו הוח דורש כי לך עלמי ובשרי לחת, פלדי עליך
ופלרך עלי, לך לזאת חני כמהה עמהם לנדור נדר בשני כל מסיני
גבול שלח יריס חיש לת ידו להדפים ספר הערוך הזה מהיום תוך
עשרים שנה בלי ידיפתך ורלונך, ומס יש לת כפשך להעלות
לזכרון בספר לת דברי הלנרית הזאת כטוב בעיניך עשה והצלח, חזק
ולמץ וה' עמך. כ"ד דודך העלוז בכבודך ושומם בטובך.

חק' שמואל סג"ל לנדא

מכתב אדוני דודי, הוא נפשי ומאדי, הרב הגדול איש
חבנים, צבי עדיו עדי ערים, תורה וחכמה תענדנו עטרה,
שמו יהיל לגאון ולתפארה, כבוד מו"ה יעקבא
סג"ל לנדא נרו, בטובו העלוץ קריתי בראדי,

מעריך המערכה, שמורה וערוכה, ת"ק קן בספותיו ומעכה פיו שמחה,
על שרוב סבמים המכו נוקה, ה"ה כ"ת הרבני המופלא ומופלג מכם השלם מו"ה
משה שפיר קלמר למירה כעימה, פכי משם בכבי תמה, נשדה קבמה, לזומתו
קמה, וידו רמה, יהי מלקיו עמו יד' שמה!

כל יקר רחתה עיכי בחלקה החת מן ספר מערכי לשון עם הקדמות
מילין מזה זמזה הם כתובים, ותתפלא על עופם בקיאתו בספרים שונים, לית
לעיר הוא לימים וטעמו טעם זקנים, בינתו בינת כשונים, לבו רחה הרבה
חכמה תאר חבמים יגידו וילבר על העלים שהתכנים, יגע ומלח מלח שערים
המלוינים, עיניו כיוכים על תפיקי מעין גנים, פרדם למוכים, ושם בילקוטו
לקוטי שושנים, כופת מטופחה שפתיו, פיו מפיק מרגליות ופכיכים; ואם למרתי
מערכה ערך המערכה חפשתי בל כלי הגיוכי, ואין מלה בלשוכי — — דומי,
מהלה ! ! !

*) כשתי את עיכי על הקדמת מילין, רחיתי תאר העיר על דברי התום' ברכות ו' ה"ה שכים מקרא: ובאתר שכי מלין מצין תרבי הגהות הגאון מו"ה יעבץ פיק זכ"ל עלה על רוחו להגיה דברי תום' אלו בקלת בסיגכון הזה ולא הגיח הגאון הנ"ל שהרגוש מפרש מה שלין לשמוע מן העברי, לכן אין לתרגם

---

*) "הורוכי ואכי אחרים ואשמע בקולכם — תכו עדיכם; ואם ילדיקו לפנך לפתכם בסקבלות ובל תהיה השמת כעדות!" (כדבר הזה דברתי בחלק הרחצון בסבוח ל"ע לך 23 ע"ב וה"ק האות כי מלתי את דברי).

פסוק כלורתו, כדלעיל בסמ"ק דקדושין מ"ט ע"ז, תוספתא מגילה פ"ג, כדרים ל"ו ב', מ"ק ד"ק ב', מגילה ג' ע'.

לסוף נתפרסו כל הפסוקים שער הובלו בתלמוד עם תרגום רב יוסף, ולא מלא בי שם מלה לקת מן תורת משה' ידיד לבי, ומקמר עיכי. מלא קומלו הגיע ומלא כפו קיטור לחרים, תבע ושייר ב"ק ג' ע"ב כדמתרגם, משם כרלה מלכויו, כדמתרגם רב יוסף, ויעיין שם בתוס' ד"ה כדמתרגם, משם כרלה כי הי' מלוי עיכים ממש. ובתורת משה כתיב תחש, עיין שבת ק"ל ע' שם דאמר רב יוסף מי הכי היינו דמתרגמינן ספנוכא והוא זה תרגום שלנו ולא דברו בוא על תפש הלמור ביקוקלל (עיין ערך גלד שהעלה).

מדי היותיכו בעכין זה עולה על זברוכי דבר כלה שער בילדותי שמעתי מפי ק"ק"מ הגאון זצוק"ל בשם דאמר ר"י אי הכי וכו' לשון זה אין לו שייכות בזה, ועיין רש"י שהרגיש בזה גם אין שייכות לשת טעמעל שם המין, ומה שער לו שם בלשון תרם זה שמו שער יקראו לתחש ספנוכא? אמנם העכין הוא כי בלשונות הספרמיות המה, שער מיתי בלשון יחוטט נרעיוכיו לשפוך המוכי מלות מהרכבת התכועות לשת שם ומלה ופעל לכל דבר שער יציגו רעיוכי כי הוא זה יש לו הוי' נעולם, למכם לדבר שער אין לו מליצות, לא הי' לא כברא, למה זה יצטרך לשמו? והוא פלאי! דוגמת לדבר, בלשוכיו שמעכו בלשונות שוכות שער סביבותיכו, כולם בשמות יקראו קַמַצ, טובַק, שפה לשת ודברים לחדים למו, ואין ניכותם כי אם שיכוי המבטא (דיַלעקט) והייכו לפי שאם הדברים קַמַצ, טובַק תדשים המה לכו יושבי מיירִיקַה, זה ימים לא כביר הובאו ממדיכות צַאעריקַה הכה, ולשוכות הגוים שער סביבותיכו קדמו למליצות אלה הדברים, וחשר שער הובאו אליכו לא קם עוד רוח בפיש לחדש דבר בלשון אמו, לכן כשקרו בשמות שער קראו למו מציאתם על שם מקומותיהם ללשוכותם.

ומקרי הולעה זו כחוי לכן, לפי מה שמרו בסוגיא זו כי שם שהי' בימי משה רק לפי שעה הי'! ול"ב הי' מקום לשאול מי הכי מה רלו מוקלם ויוכלן לברות להם שם על דבר שלא הי' ולא כברא? לזה אמר כי הם תרגמו על שם המקרא שהם בגוכים שלו! ובאין סגכון הזה שמעתי לומרים בשם גיסיו גאון המפורסם מה"ו יוסף זצוק"ל החב"ד ור"מ דק"ק מוהל דבר בקמך.

ומקומו מוכר לו בערך מן השמיכי כתב הערוך כי מכה הוא מלה זו כתגות יו"ך ע"ב מקצה הגמ' מאי מלמכה ? יעו"ש. והדבר יפלא כי פתח דברי מסכתא זו מצאנו רשאונה שכיבו בתולה וכו' ומלמכה ליום השמיני שם הי' מקום לשאלה זו ! גם גוף השאלה אין לה מקום ואין לה טעם, כי פלאונות הסבמיות המה ואיכו בנותן טעם מדוע יקרא שולטן, כסף, מכורה וכדומה, והוא פלאי לפי הענין על זה שום מפורש !

ויבואר בהקדם דברי תום' יומא ל"ה ע' ד"ה הבדוין, סוף דבריהם ושמע"ל שפין הלשון כופל בעוב לומר שמונה מנה, יעו"ש, ולפי הנאה זו גם כאן שמרו סבמיס תקנו לבתולה מפתיס ולאלמנה מנה, הי' מקום לדקדק ולומר שפין הלשון כופל בעוב ויותר הי' לאות לומר ולאלמנה מאה זוז לזה בא לתרץ המלילה בשמרו כי כל שם מלמכה הוא על שם מכה וק"ל.

ומה שכתב כי ספר הערוך לפנינו חסר ויקשו שלא בשלימות לפר הוליאו המחבר : גם לכבי כבר רשמתי כזה וסמוכן שלי הוא מן ערך דר, גר, פלפי, כלבי, ועוד כמה. ומולם לפר רואעל שם לותותיו מן תום' כידה ומרע"ל בילה, יעיין מר בערוך לפר לפנינו בערך כף השבי, ובערך פטם, שם ימלא לבבתו. (עיין ערך רדיוני)

ומה שכתב בענין מה יקרו רעיך, יקרו דבריו ביומר לפר רלישי כי דעתו מכוכת עם דברי ידידו גאון המפורסם מו"ה זלמן מרגליות טובם עדי פלפ קהלתינו בספרו בית לפריס סוף חלק ח"ת שיטה לחרוכה יע"ב כי ימלא ספר הזה לכל לפי הגאון מהור"ם כ"י יפיס עיכו עליו.

בערך אחרוג רלישי דעתו נוטה לדעת הרלב"ע הוא לומר כי הוא זה שם התואר ; וכבר העיר עליו המבלר לת"ח ויקרא כ"ג מ' יע"ב כי דבריו כסותים, וכשלכי לעלמי כבר רשום לכלי לפר דעתי כוטה יותר לדעת הרמב"ן הלומר כי האילן והפרי לפר בלשון תרמי יקרא לתרוג זה שמו בלשון ערבי עץ = הדר, ודרשות חז"ל הוא דרך לפמכתא ! (וכדמיון רלי' לדבריו כוכל לומר כי שם הלעז Cedro כלמד מן השם עץ הדר) והוא שם הענף לת שם התואר וזה שמרתי לתרץ לת לפר זה כמה בעיכי יפלא מדוע לת הקב' הגמר' סוכה ל"ה ע"ת, ולימת תלכה ? לפר עיכיכו הרחות התלכה קכטה פני' שכה ז ופירות'

)(

בלקטין קחת לקחת שכה שני גם שלישית, וכן הוא בדמב"ם פ"ב מהלכות מחכו' עכו"ם, ובמחכה פ"ה דשביעית וע"ש בר"ח מה שהניח בשם הירושלמי, ובמחכה ר' פ"ק דשבת, מכל הלין נשמע כי התחכה אין לקיטתה כחתך, ודר בעלמו משכה לשכה, ויש גודולים וקטנים! (ודוחק לומר כי רבי ור"ע אית להו כמו דעת הת"ק ולא באו רק להוסיף על דבריו) ואם דברה התורה כאן בלשון רמז בשם התומר פרי עץ הדר כדעת הרמב"ע ודעמי הי' מקום להקשות ולימא תחכה? בשגם לה נוכל את תומר פרי עץ הדר! לאמת לא כן הוא אם השלא בלשון תורה הוא עץ * הדר וילוע כדא מפורש בתכ"ך בכמה מקומות כי שם העלם בלשון עגבי הוא תחכה ודעמי כי הנרי שאר שם העלם לה עץ * הדר אין זה תחכה! ולא כפל הכפוף רק על פלפלין לפי דעת המקשה.

ועתה שעיפי ישיבוני יפי מה תדברה וידוע לי! שגלח ידי לאחזוקי ליה שיבושא למשה, תומרים לפעלא טעא ייתר כאן וחילו. חילים יגבר, כל מן דין סמוכו ישמח משה במתנת חלקו חלקת מחוקק, מתנה טובה הוסיף מניח גבוה, משה נהג טובת עין ונתנה ליתרולל, שנו העם ולקטו שיש לפי אכל פריו מתוק לחיך הטועם ימתר לי לי! ד' דגלו יריע, יפולו מעיכותיו תולה במחכה העבריס, והיתה תפלרת חנוריו היקריס, זכרון לדור דוריס, שלה דברי דודו ידידו משה נכנדו ומתק במעמקי יבו. יום השני כ"ט כיסן, נודע ביהודה וישראל נפ"ק.

הר"ם הק' יעקב קא סג"ל לנדא
בן המצל"ח ונודע ביהודה

מכתב ושיר

זיע רענן ופרי עץ חיואר, מאת הרב הגאון המליץ המפואר
חכמות בנתה ביתה בלבו להורות, כבודו ויקרו יהלו
כטל אורות, כ"ש מו"ה איצק שפיץ נרו יזרח
כשנו המאורות, אב"ד דק"ק ברעזניץ והגליל פראבין.

קוטר מגזע הַחכמים, בלר מאדמי המדע בן קורת מקרזי לבנון, שורקה מיפן
פורי פרי קודם הלולים, עלהו לא יבול, ולא יסוף מעשות פרי לדור דורים,
ה"ה התו' המופלג מעוטר בעטרת חכמים וזר הדעת על ראשו מתכוללת!
כבוד מו"ה משה נר"ו הולך ואור עד נכון היום!

ידידי! פניכי למרירו כוללים כעין שמשל יגיהו חשכי לנבני יום לחמול כי
עבר שפחותיו ירעפון דמן יכלון רוח כהה שקוי לעלם ומרגוע לנפש, לחמם
קעוכתי מרוד טוגו בוצתי מדוד תוגחות בכלמתי מכניר התהלות יעוד לי בחכמה
גדוסה יגר מזה ומזה, הה מי יתן ולחמלם בלחמתחי עבירית החכמה ולומר הטח!
העברתי מלחתי הון, ולחכבי מה לשוב על כל תגמולות חלה דלותי מאד, דל הגיון
ודל שפה, שזו כל בנות שירי, עבדו מיתרי כבורי תחת מעבי לחק העולם
נהלחבקי עם תלקות הזמן, בהלחמי עם לוק העתים הלאוכי ולחלש, על כן דברי
לעו, ולשוני לחכגג בבגדות — גם בח מלילתי למס זה לו, לח לעזר ולח
להועיל, יען מה תתן ומה תוסיף בק־לקח בדקח קומיות, רקו דקו פשתם אין
יהל בגבורתו, הלח כמלחקת תקי' בעיכי שומעים, כי לאחר עיכים לרלות הלח ירלה,
ולמכה סבוריס דבר שפתיים לך למסבול, אין לומר ואין דברים לא עיבו ולא
יביכו, ככון לבי בעוף כי חלילי עם, וכל לים לחר החל דוק החקמה לפעמו ויש לו
חלק בביכה, ולחר כבוד בית ישרחל ותחלדתו תיקר בעיכיו, כלם יצחו לקרחתו
בתופים ובמחולות בשיר וקול תודה בהמון חגיגות בן בן, יחמדו חזק ואמן ברך
ה' חילך ופועל ידך ירלה, הוח יקי' עם ימיכך הוח יגמור בעדך החל וכלה.

פן בעיניכו רקיכו ובאזניכו שמעכו כמה יגיעות יגעו מלכי עמים וחכמיהם לחפור חקרי ערים טנועות, כמעט לנגד זכרס מדור דור, לחפש חפש מקופ לא למען נבע כסף וזהב, כ"ל לגילוח רמיסי כפל חרש, למען הכל שתי כרעים או בדל לזון מפחל לילי גוי קדש וישיבו כעל כל הון, ואתכמו עם ב"י איך לא תגל כפשכו ואיך לא במלא ידיכו תודה וברכה לקיש לנגד העיר ה' רוחו, והלבישו עוז ויחיל לחפור ולחפש לקרי לחת מחרנות ירושלים, להוליח לאור תעלומות חכמה לפעכח פניני עמוקי מדעת מרב טוב הלפון שכות דור ודור להקין כרדמים לדובב שפתי ישכים להפיק כשמת חיים לעלמות יבשות ורוח ככון יחדש בקרבם שמשכילים יביכו לחת כי כל לרמכת החכמה נכויות על מוסדי לבכי מלב יסודי חלמון, ומי יתן לעלות מרום בית לל לם השמות יהרסון ומעלותיו כדו גם כעו, לכן שמת לבי ויגל כבודי ברקותי כי לא חלמן ישרחל, וכי יש נוחל לנחול לסירי התקוה, ה' יגן בעדו ויעד רוח כדבי עם לפעדו ולתמכו בכל כחס בכל לבבם ובכל מחודם גם מלרי לא ינלד בכל חצר יהי' לחל ידי לעשות לדבר חזה לחתום בחודות חלף וברכות בלי די:

(ו ע ם ל ׳ ו ע ו מ ר)

נִרְדָּם נִרְהָם, בְּמְצוּלוֹת אֲנָחָה
מְתַלְאָה וְתִלָּאָה נַפְשִׁי שָׂחָה
תּוּגְיוֹנוֹת שׁוֹנוֹת כָּאֵלֶּה וְכָאֵל —
מַבִּירַת הֶגֶה עַל קְשֵׁי יוֹמִי
מְחוֹן לַחַן מְסֻכְנוֹת עַמִּי
רָצוֹן אֶפְרַיִם יָדַל יִשְׂרָאֵל

וְהִנֵּה לִקְרָאתִי מִגְלָה עָפָה
קוֹל מְכַשֵּׁר עָלַי לְתָרוּפָה
מַשְׁמִיעַ בְּרָכָה לַעֲדַת אֵל
יְשַׁמַּח לֵב מְבַקְשֵׁי דַעַת
גַּיל תָּגִיל אוֹזֶן שׁוֹמַעַת
נְיַדַּבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל —

הוֹאִיל מֹשֶׁה לְבָאֵר כָּל סָתוּם
לְפַעְנֵחַ צְפוּנוֹת לַחֲשׁוֹף חָתוּם
נְאֻם שׁוֹמֵעַ אִמְרֵי אֵל:
"הַאֲזִינוּ אִמְרַת אֱלֹהַּ צְרוּפָה
לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל עֲרַל שָׂפָה
הַיּוֹם גַּלּוֹתִי חֶרְפַּת יִשְׂרָאֵל."

אִמְרֵי בִין מַבּוּעֵי חָכְמָה
מַעְיַן חָתוּם לְצִחָה צָמָא
סָנוּר וּמְכוּנָר לְכָל שׁוֹאֵל
עֲדִי קָם מֹשֶׁה לְבַקַּע מְצוּקִים
גַּם דָּלָה דָלָה מַיִם עֲמוּקִים
נַיַּשְׁקְ • צֹאן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מְמַבְּיִן נִדְחִים מִקְצֵה שָׁמַיִם
מֵאֱדוֹם וְיָוָן וַאֲרַם נַהֲרַיִם
מְאֹד גָּדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל
וּפְדוּיֵי ה' יְשׁוּבוּן בְּצִדְקָה
לְכָל הָאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וְיַד חֲזָקָה
עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל ׃

עוֹד לְמֹד דַּעַת מַגִּיד נְצוּרוֹת
מְזוּחָלֵי עָפָר עַד אַפְּרַת מַזָּרוֹת
גַּם בְּמַחֲשַׁבֵי תְּהוֹם אוֹרוֹ יָהֵל
מַעֲלֶה פְּנִינִים מֵעֲמֻקֵי מְצוּלָה
וַיִּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה
אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ׃

ה' יְצַנְּפֵךְ רוֹדוֹ וְיַדַּרְתּוֹ
לֹא יַרְפֵּךְ עֲדֵי בְצַע אִמְרָתוֹ
עַד נְצַח לֹא יַשְׁבִּית גּוֹאֵל
עַתָּה קַח נָא תּוֹדָתִי וּבִרְכָתִי
רַחֲשִׁי לִבִּי עָנְתָה בִּי שִׁירָתִי
וְהָיְתָה לְעַד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ׃

י"ג שנט תקע"ט לפ"ק

אח"נ החפץ באשרו
איצק שפיץ

קול רנה

ותבט עיני בשירים , מאת מנצחים וגבורים
גבהות עופם כנשרים , ונעים זמרותם כתורים.

שיר

למעלה לשון הקדש ולכנוד פתכס המתנר ספר מערבי לשון

לָשׁוֹן עִבְרִית מִקֶּדֶם הָיְתָה גְּבֶרֶת
עִבְרִים וְנָכְרִים יָקְרוּהָ מִפִּי וַעֲטֶרֶת
בֵּין שָׁרִים וּמְלִיצִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת
רִשְׁבִּילוֹ אָמַר בָּהּ מָצָאוּ מָנוֹחַ
בַּשִּׁיר בַּמְּלִיצָה הֶרְאוּ חֵן וָכֹחַ
יַעַן בֵּין הַלְּשׁוֹנוֹת אַךְ הִיא מוֹלֶכֶת.

גְּגִידִים מֵעוֹלָם דַּבֵּר בָּהּ בְּחָרוּ
צוּף לִקְחָהּ מוֹר שִׁוְּיָהּ שָׁרִים אָרוּ
עַד הַמֶּלֶךְ בְּמִסְבּוֹ נָתְנָה רֵיחַ
בְּנוֹעַם הַמְּלִיצָה נֶפֶשׁ אִישׁ לִקְחַת
מְשֻׁחַק אִמְרָתָהּ אַרְצָה שִׁלְחַת
הוֹד יִפְעָתָהּ לָעָם אֶחָד וְזֹרַת

הֵן אִם גַּאֲוָה תִּתְעַנֵּק לָשׁוֹן אַחֲרֵת
אִתָּהּ לְמִשְׁפָּט תָּקוּם גְּרֹלוֹת מְרַבֶּרֶת
"כָּמוֹךְ כָּמוֹנִי רוֹצֵק חֵן בִּשְׂפָתוֹתַי
"גַּם בִּי מְלָכִים וְרִבְרֵי צַחוֹת נִדְבָּרוּ
"מְשׁוֹרְרִים שָׂרוּ שִׁירֵיהֶם מַה נֶּהְדָּרוּ
"מַה לָּךְ עוֹף תַּנְבִּיהִי מֵעַל אֶבְרוֹתַי"?

לָהּ לָעַגָה הָעִבְרִית לָהּ מְאֹד תִּרְשַׁע
גְּאָה מְאוֹד אַתְּ פִּיךְ אוֹלֶת יַבִּיעַ
גְּרֹלוֹת תְּבַקְשִׁי הֱיוֹת כָּמוֹנִי נֶחְשֶׁבֶת
הֲלֹא מֵרֹאשׁ גַּם בְּטֶרֶם תִּבֶּל נוֹרַעַת
אָרְחִי וְרִבְעִי אַךְ בְּתוֹךְ חָכְמָה וָדַעַת
וּבַחִיק אֱלֹהִים אָנֹכִי שֻׁכֶּנֶת

מִי כָמוֹנִי כְּלָה כָּבוֹד אֹמֶרֶת
מֵעוֹלָם נִסְכָּה בַּקֹּדֶשׁ נֶאְדֶּרֶת?
לְשׁוֹנוֹת לָמָּה תְּרַצְּדוּן תְּרוֹמַמְנָה מֻצַּחַת
בִּי צוּפִים חָזוּ מְיָמִים יָמִימָה
בִּי דַּת אֵשׁ מִצְוֹת חֻקִּים תּוֹרָה תְּמִימָה
הוֹפַע אֵל מְמָרוֹם עֶלְיוֹן חַי נֶצַח.

אַךְ יוֹם עִבְרִים אֶרֶץ לֹא לָמוֹ נָעוּ
אָבְדָה חָכְמַת לְשׁוֹנָם הַמְּלִיצוֹת לָעוּ
בַּגּוֹיִם הִתְעָרְבוּ שִׁפְתוֹתָם שִׁנּוֹת
זָרִים שָׁמְרוּ שִׁפָתָם אַחֲרֵיהֶ נָטוּ
אַךְ שִׁפַת הַקֹּדֶשׁ עַמּוּדֵידָ מָטוּ
בֵּן אָוֹלַת יַד יַד שָׁרָתִי בִּלְשׁוֹנוֹת.

קְרָא סְפְרִי עַם זָר כָּל הַיּוֹם עָמְלוּ
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ הָגוּת בָּם חָדְלוּ
בִּיאוּרָם פַּסּוּ גַּם כָּל יוֹדְעֵי בָּאֵר
אֲרֻחוֹת הַלָּשׁוֹן וְהַהֶגְיוֹן נָשַׁמּוּ
נְתִיבוֹת הַדִּקְדּוּק דּוֹרְכֵי בָם יִתַּמּוּ
גְּדֵרֵי הַמְּלִיצָה פָּרְצוּ הָיוּ לְבָעַר.

עִבְרִית! יָמִים רַבִּים מֵאֶרֶץ שָׁפַלְתְּ
בַּפְּשׁוּטֵי הִבְרִיךְ מִתֵּת' עוֹנֶג חָדַלְתְּ
פְּלָאִים זָרַדְתְּ אַתְּ תִּפְאֶרֶת הַלְּשׁוֹנוֹת
עֲדִי הַצּוּר קָרָא לִשְׁרִידֵי יִשְׂרָאֵל
הֲלַנְצַח תִּמְאַס שִׁפַת הוֹרַת אֵל
שִׁפַת הַנְּבִיאִים בָּהּ דִּבְּרוּ כַּדְּרְכוֹנוֹת?

)( )(

עַתָּה בֶּן־עֻזָּרָא וְחִיוֹג עוֹז הַרְהִיבָם
יַעֲקֹב בַּל יִכָּלְמוּ יִכָּשְׁלוּ בְּנֵיהֶם
הָקִים חֲרָבוֹת הַלָּשׁוֹן הֵמָּה אִוּוּ
יַרְחִי וּבְנֵי קְמָחִי בְּעֻזָּרָתָם בָּאוּ
אַךְ נַקּוֹת שְׁפַת עַמָּם לִבָּם נָשָׂאוּ
אַף סֻקַּל דַּרְכֵי הַמְּלִיצָה אֲשֶׁר עִוּוּ.

אַךְ כְּבָרָק יִנָּצֵץ פִּתְאוֹם יִכֶּל לְעַיִן
תִּקְנַת אֱמוּנִים חֲלָפָה וַתְּהִי לְאַיִן
גֵּילָם בַּל הִתְמַהְמַהּ כָּלָה כְּרֶגַע
עוֹד כַּבִּיר שָׁנִים נָעוּ מַעְגְּלוֹתֶיהָ
אַךְ אִישׁ וְאִישׁ נָשָׂא מִדַּבְּרוֹתֶיהָ
חֵקֶר כְּבוֹד לְשׁוֹנָם לֵב הָעָם לֹא נָגַע.

גַּם אִפֵּל כִּסֵּה רֹוב חָכְמֵי הַשַּׁעַר
הֶחְשִׁיךְ כָּל עַיִן כָּל עֵין זָקֵן וְנַעַר
שֹׁחֲרֵי הַתַּלְמוּדִים כְּעוֹרִים מְשֻׁשׁוּ
בְּמַאֲמָרוֹת טְהֹרוֹת בַּל צְרוּפוֹת נִבְלָלוּ
עִבְרִי לֹא יָדָעַם עַל שְׂפָתָיו לֹא עָלוּ
מְיֻשָּׁר דִּבְרֵי חֵן לְמַעֲקְשִׁים עִקְּשׁוּ.

כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא בִּכֹּחַ לֹא עָכוֹת
תָּפִין רַב יֶשַׁע תְּבָרֵךְ צִמְחִי וְרָכָבוֹת
נְדָדֵי שֵׁינָה יָגִילוּ יוֹם הִגִּיעַ
כִּן אוֹר שְׂפַת עֵבֶר הוֹפַע לֵב שָׁמֵעַ
כְּשַׁחַר נָגוּהּ אֹפֶל בְּנֶשֶׁף בּוֹקֵעַ
כָּל לֵב יָרוֹן, כָּל פֶּה תְּהַלּוֹת יַבִּיעַ.

שֶׁמֶשׁ בֶּן־מְנַחֵם הוֹפַע, אֱמֶת הַצְמִיחַ
בְּתַרְגֵּם הַתּוֹרָה פְּרִי יְשׁוּעוֹת הַפְרִיחַ
גַּם בְּאֵר כִּתְבֵי קֹדֶשׁ מִשְׁרַת הוֹאִיל
מַסְלוּל דֶּרֶךְ יַלְדֵי יְשׁוּרוּן מָצָאוּ
נְתִיבוֹת הַשָּׁלוֹם מִנְּתִיבוֹת לֹא יָדָעוּ
כְּסִיגִים מִכְּסֶף הָגָה אֶת לֹא־יוֹעִיל.

בָּרִי לֵב אַחֲרָיו עוֹד הִתְאוֹשָׁשׁוּ
מִלִּים הִסְתִּיפוּ שָׁרְשִׁי אֱמֶת שָׁרָשׁוּ
לְלְשׁוֹנָם הִגְבִּירוּ מְאוֹם לֹא נֶעְדֶּרֶת
מִמֶּתֶק שִׂפַת נִפְתָּלִי יָסָפָה לֶקַח
בְּשָׂמִים כַּטַּל הַוִּיל וַעֲסִיס יֵין הָרֶקַח
מִגַּן נָעוּל וּמְשִׁירִי תִּקְאֶרֶת.

— • —

אֵלֶּה וְאֵלֶּה בְּמַלֹּאכְתָּם הִצְלִיחוּ
יְסוֹדוֹת דִּי בָאֵר בַּמִּקְרָא הִנִּיחוּ
אַרְבּוֹת הַדִּקְדּוּק וְהַהֶגְיוֹן נִפְתָּחוּ
בֵּית יַעֲקֹב קָלוֹן בַּכָּבוֹד יָמִירוּ
פִּי גוֹיִם יִקְפֹּץ שִׂפְתָם בַּל יַפְטִירוּ
לֹא עוֹד מוֹרֶה וְתַלְמִיד יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ.

אָם הַיּוֹם חֶרְפַּת בְּנֵי נֵכָר גְּלָלָה
אֹרַח הַלִּימוּדִים עוֹד לֹא סָלָלָה
בְּמוֹקְשֵׁי מִלִּין הֲמוֹן שִׂחֲרֵיהֶם נִכְשָׁלוּ
בֶּן־יְחִיאֵל וּמוֹסַפְיָא סַקְלָם דָּמוּ
גַּם תִּשְׁבִּי וְלַאדָא מִכְשׁוֹלִים הָרִימוּ
אַךְ דֵּי יַשֵּׁר מַעֲקַשִּׁים שָׁוְא עָמָלוּ.

וּפִתְאוֹם הֵאִיר אוֹר חָכְמַת אִישׁ חַיִל
נָגַהּ וְהַפֵּךְ לְצַהֳרַיִם חֶשְׁכַּת לַיִל
כִּי קָרַן דִּבְרֵי הַחֲכָמִים וַחִידוֹתָם
גִּיל לָכְשׁוּ דוֹרְשֵׁיהֶם לֹא לְרִיק יָעֲפוּ
לֹא מִלִּין יָקְשׁוּם דַּרְכָּם יְסַלֵּפוּ
אִישׁ מֵבִין חֲקָרָם בִּשְׁמוֹתָם לְתַלְדוֹתָם.

מֹשֶׁה! מֵעֵת אִתְּךָ בְּרִיתִי נֶאֱמֶנֶת
לִבִּי הָרָה תִּקְוָה בּוֹ מִתְקַנֶּנֶת
כִּי תָפִין כִּי רִגֵּל חָכְמָה בַּמַּיִם
וְהַיּוֹם פָּרְחָה תָּהֵל כִּיקַר יָרַח
כִּי אוֹרְךָ יַחֲלִיף הָעִוֵּר לַפֶּקַח
לְשׁוֹחֲרֵי מִדְרָשִׁים הָיִיתָ עֵינַיִם.

כְּפֶלֶג אֱלֹהִים הָרַוִּיתָ צַמְאֵי מְזִימוֹת
וְרֵעַבִים חָדַלוּ הִשְׁבַּעְתָּם נְעִימוֹת
מַטְעַמֵּי חִקְרֵי לֵב בַּיָּם הֵבֵאתָ
תְּבוּנוֹת כְּסָמִים בְּמַרְפֵּא לָשׁוֹן מָסַכְתָּ
בְּמִלִּין לֹא־יִבִין רוּחַ בָּאֵר הִפַּחְתָּ
רַב חִדָּשׁוֹת בְּמַעֲרֵכִי לָשׁוֹן הוֹרִיתָ.

עַתָּה זוֹהֲרִי שִׁמְחָה לִבְּךָ יוֹפִיעוּ
לִבּוֹת נְבוֹנִים תַּרְנִין תּוֹדוֹת הַבִּיעוּ
בַּלֵּה מְלַאכְתְּךָ בַּלֵּה! הֲמָה שִׁחֲרוּ
כְּאָבִיךָ הַזָּקֵן נוֹדַע בִּירוּדָה
הִצַּבְתָּ לְךָ צִיּוֹן לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה
מַעֲרָכִי לְשׁוֹנְךָ נָצַח בַּל יִנָּכֵרוּ.

תערב עליך זאת השירה, כי תביע מזכרת אהבה
מאת ידידך ומכנדך בער אפטענהיימער מפ"נ *)

*) רמז בחלק הזה ערך גיל לד 377 והטערה 1)

לאהובי השלם בדעות ובמדות המחבר נר"ו, משגיח
על בתי חנוך הארמאלי אשר ליהודים בפראג.

שיר ידידות

עֲשׂוֹת סְפָרִים אֵין־קֵץ חֲבָמִים עָמָלוּ,
בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִימֵי קֶדֶם עַד־עָתָּה;
הֵן לֹא־יָגְעוּ בְּדִי־דְיָק, לֹא לַשָּׁוְא עָמָלוּ,
חָכְמָה עָלְתָה, פְּתָיוֹת יָרְדָה מָטָּה.

וַתֵּרֶב הַדַּעַת, פְּלָאִים נִשְׁגָּבָה,
חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מְצֹא עוֹד אָיִן;
אַךְ־עַתָּה תִּתְיַד הַחָכְמָה לְהַרְחִיבָה,
דִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים לְבָאֵר בְּשׂוֹם עָיִן

אַף־הִנֵּהּ דִּי־בָאֵר הוֹאֵל הוֹאַלְתָּ
דִּבְרֵי סֵפֶר הָעָרוּךְ, וַתִּיף הַמְּלָאכָה
חִין־עֶרְכּוֹ הוֹסַפְתָּה, רַב טוֹב פָּעַלְתָּ.

וַתַּעַד אֹתוֹ עֲדִי, פִּי־שְׁנַיִם נֶעְדָּה.
עִבְרִית וְגֶרְמָנִית עָרַכְתָּ מַעֲרָכָה:
הַכֹּל יוֹדוּךָ, גַּם־מְנִי קַח־תּוֹדָה.

הפקן נפתלי פרץ בר"י בעער
מורה מוסר בנית קהוך הנפרמפלי

מערכי לב

על

מערכי לשון

עודנו נכתונים רקיתי ספר מלים ללשון תרמית, לצר תנר ידידי היקר, לעיר ימים ורב תנונות, התכם המופלם מוה"ר משה לנדא נ"י, ויקרא שמו מערכי לשון. נופת מטופנה שפתי המחבר, הרקיד העמיק בשפה זו עד מכליתה, ערה ערה עד היסוד בה, על כל מלה ומלה שם עין בחיבתו, מקורם הערה, לתקוע יתד במקום נלמן, ויצרם ערשיה לתורה ולתעודה, וירלכו לזה מקור מחלבה, ובמקום פתרותיה תתרבה, על כל דד וכד הטיף מלתו, בתועלות ודעת, בפלם ומחזקי משפט ובכור הבחיבה. גם כלל נמים לקיריס בעמקי מנוחות יש התלמוד, ושם דלה דלה מבני יקר וספולא, וילמוד פיהן בשלחת מחשבת, בפיר מחשביהן, ותעלומותיהן לאור הוליא. לף ידו עמדה לו כי הפג תשיג בידיעת חכמה ולשונות שונות, ובזה גבר חיל על כל המתרגמים לצר לפניו. ובה יתן ובה יוסיף לערוך שולחן מלא מערכים ומטעמים, מוסיף על הערוך ומוסיפו, עד כי שתל לפניו עץ הדעת, כלו נחמד למראה, והיה פריו למאכל, ועליהן לתרופה. כרקותי זאת כפלמת היא בעיני, למרתי ימים ידברו, לך ניגידים תכמה, והכה זאת כעולת לעיר נימי, בזקנים יהבר, עלה על כלמו. ותתי עלי רוח הזיר, למרתי לערוך מערכה מול מערכה, ולל מערכי לשון מערכי לבי לצומה.

אֲחָיוֹת הֵנָּה, עִבְרִית וַאֲרָמִית, שִׂפְתֵי שָׁחַר,
בַּעֲלוּמֵיהֶן אוֹהֲבִים רַבִּים יָפִין חָשָׁקוּ;
עַתָּה זָקְנוּ, וְהִנֵּה אֵין דּוֹרֵשׁ אֵין שָׁחַר,
כָּגְרוּ רֵעֵיהֶן, מְיוּרָעָן מַחְשָׁךְ, מְאֹד רָחָקוּ.

אַךְ עוֹדָנָּה בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרָן תִּיכָּנָה,
תּוֹרָה שׁוּמָה בְּפִיהֶן, שִׂפְתָן תִּשְׁמֹרְנָה דָּעַת;
תַּעֲרֹגָנָּה בְּלִמּוּדִים, לֶקַח טוֹב תַּעֲרִיפֶנָּה,
גַּן אֱלֹהִים נָגָן, בּוֹ חָכְמַת קֶדֶם נִטָּעַת.

עַל־כֵּן דּוֹרְשֵׁי מוֹסָר עוֹד דְּלָתֵיהֶן דָּפָקוּ,
זֶה הַשַּׁעַר לַיְיָ, זֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם;
פִּתַּח חָכְמָה מִלֵּיהֶן, עַל שָׂרְשָׁהּ יִתְחָקוּ,
אִמְרוֹתֵיהֶן צְרוּפוֹת, מְזֻקָּקוֹת שִׁבְעָתַיִם.

אוּלָם אַחֲרֵי בְלוֹתָן פְּנֵיהֶן הִתְנַכְּרוּ,
בְּצַעְיִף זָקְנָה הִתְכַּסּוּ, בְּמָעֻט בַּל נוֹדְעוּ;
עִקְּבוֹתֵיהֶן נֶעְלָמוּ, אָרְחוֹתָן אַךְ זָרוּ,
כָּשְׁלוּ דְרָשֵׁיהֶן, בְּתַהְלוּכָתָם נָדוּ וְנָעוּ.

)( )( )(

דִּי רֵעִים מָצְאָה עִבְרִית הַבְּכִירָה וַחֲמוּדָה,
מוֹשְׁכִים בְּעֹט סוֹפֵר נָתְנוּ לַחֲדָרֶיהָ מַטָּתָם;
אַךְ הַצְּעִירָה נִשְׁאֲרָה עֲזוּבָה, סְגוּרָה וְנַלְמוּדָה,
הַתּוֹמִים אוֹצָרוֹתֶיהָ, אֵין תּוֹפֵשׂ אֵין פּוֹתֵחַ.

עַד שֶׁקָּמְתָּ מֹשֶׁה! עַל הַבְּרוּדָה חָמַלְתָּ,
בְּאַהֲבָתָה תִּשְׁגֶּה, וַתִּקַּח צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ;
חֵן שְׂפָתוֹתֶיהָ דָּרַשְׁתָּ, בְּאֵר הוֹצַלְתָּ,
בְּכֶתֶר מַדָּע עִטַּרְתָּהּ, בָּלַלְתָּ הַדָּרֶיהָ.

נָאָוָה לְךָ, אִישׁ לַבְּרִית נָאָוָה לְךָ יָקָר וְתִפְאֶרֶת,
שָׁם טוֹב קָנִיתָ, מֵאֹד תִּרַחֲבְתָּ מְיוּדָעֶיךָ;
בְּעָטְרְךָ רֹאשׁ אַרְמִית אַף לְרֹאשְׁךָ שַׂמְתָּ עֲטֶרֶת,
חוֹמֵר יָפָיָה בְּשִׂפָתָהּ יָשַׁק גַּם שָׂפָתֶיךָ.

תשק שפתיך גם אני ידידך מקירות לבי

שלום הבהו

(והנה צוד מכתבים ושירים, מגלונים וסופרים מהירים, אשר בעמתקות כשרים, המה יבואו אחד אחד לפני בכל חלק חלק קי"ס, והנדפסים פה סדורים ומומדי, לפנין כסדר התור אשר הגישו לידי) .

מערכי לשוני לחלק השני .

הגיון לבי לפניך קורא יקיר! ולא יפלא ממך דבר את אשר הוספתי על הערוך והמוסיף בפנים הספר, להבדיל יתרון האור מן החשך עד ה' אלהי יגיה חשכי ויזרח אורי, ולמען חשוך חזות שוא ותפל, לכלתי היות כאחד מתמתעים את עם ה', הרואים בערמתי מחשבותיהם מחשבות ערומים, ושיחתם כשיח האזוב אשר בקיר תלויות על ארזים אשר בלבנון, ויתעו את הקורא מראש ועד תכלית הקורא בגרון, שמעו אלי רודפי חדשים, כוה וכוה דבר החכם פלוני, או רבינו אלמוני, ואם לא תאמינו ראו אותיות מחכימות! לכן קורא אוהב! אתנה לך מפתח, ובל יהי' דבר נעלם ממך ואערכה לעיניך אשר אינני במערכת רבינו הערוך ואשר לא מצאתי באמתחת בני מין בעל המוסיף:

א) דברי רש"י, התוספות ושאר פוסקים הבאים בתוך הספר ואין פתח דבריהם נרשמים א"ב (ר"ל אמר בנימין):

ב) כל חלופי נוסחאות הנבדלות מגרסת הערוך ואין עליהם א"ב (אמר בנימין):

ג) אם יש זכרון בספר שם הערוך או המוסיף:

ד) כל המלות אשר ממעלן צורת כוכב כזה *

ה) וכל אשר אתה רואה בפנים הספר באותיות מרובעות לי הוא:

משגיאות נקני קורא חוקר! להקן המעות להמנות החסרון בספרנו, כי מי יוכל לראות מראות אופנים שונים בלשונות שונות אם עיני בשר לו? הן לעג הרבה יגיעת בשר — לכן אחלה פניך ואשאלה; אם תראה מלה אחת רוכצת תחת משאת שוא ושגיאה, הקן והכונן הכונתה על מכונה, גם אנכי אסף אסיפנה ואקבצנה, ועד כלות הספר אי"ה אפיצנה בישראל בשער הקונים.

ולפניך קורא יקיר אשר אותיות יונים כמו זר נחשבו, לפניך אציגה לפני חלק השלישי אי"ה צורות אותיו' היונו' עם אותיו' העבריו' ופניהן אשה אל אחותה למען תרע ותבין ותקרא כל מלות היונות הנמצאות בספרינו — ועתה אחבא — עד יעבור לפניך חלק השלישי ברצות האל, ואם אמצא גם עתה חן בעיניך אז נתן אלדים שכר עמלי, ואל שדי יתן לי רחמים!

פ ר א ג: יום ג' ך' תמוז לסדר ונתנה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל — ת ק ע"ט לפ"ק:

משה סג"ל לנדא

ב

בא, Kommen, eingehen.

ג ל, וכב הכהן ונגע הכהן זו היא
שיב' וזו היא ניתן (במכות גרים פ,
לגו הן הלוקין דף י"ג וביבמות גרים פ'
כילד מצת דף י"ח ונסוף פרק
למנה לכהן גדול דף ס"ט, ונמכתו'
פרק התכלת דף מ"ה ובחולין פרק
כסוי הדם דף פ"ט) פי' זו היא
שיבה זו היא ניתה מה שיבה נף
הכהן מביתו לבית המנוגע לף ניתה
נף הכהן מביתו לבית המנוגע,
דילפינן גזירה שוה מה שיבה חוץ
וקילה וטף ונותן לו שנוע כשמלאו
שבעה וניתו נותן הבית כדכתיב וכב
הכהן ביום השביעי והכה פשה הנגע
בקירות הבית ולוה הכהן וקלנו וגומ'
עד ועפר לחר יקח וטף ונת הבית
לף ניתה כמי דכתיב ונף הכהן
ורחה והנה פשה הנגע בבית לף על ג
דכתיב ונתץ נת הבית ליכו בותנו
לנף חוץ וקולה וטף ונותן לו שנוע,
וכן מפורש בתורת כהנים מה מליכו
נפוש' ברשתן חוץ וקולה וטף ונותן
לו שנוע ונסוף שנוע שניתי פשה פשה
כותן מכאן למדנו ג' שנועים לבתים.
והתורה לתרה הנף להורנך השכם
להורגו (בערכות נסוף פרק
הרואה מקום, ונסנהדרין נפרק
נן סורר ומורה דף ע"ב) פירוש
היכן לתרה תורה? לף נמקתרת
ימלף הוגנב והוכה ומת לין לו דמים
ופירש רבא מלי טעמא דמקתרת חזקה
לין לדם מעמיד עלמו על ממונו
והף מימ' לתר לי קלי נתכפלי
קטילנף ליה למריה דניתף. ותת
הנלין נרשותה (בכתובות נפרק
הכותב לנתתו דף פ"ו) כתב לה
כדר ונגוע, לין לי עליך וכו' עד
ועל הנלין נרשותיך פי' שמכר לו
שנתנה להם, וכן פירש נמתניתף דבי
רבי חייא לגו הן הנלין נרשותה כל
שמכרה להם לו כתנה להם נמתנה.

באג, Dorf, Pagus 1) Feld, Thal, Acker.

1) Dieſes Wort hat verſchiedene Bedeutungen. Sein Urſprung ſtammt — von dem doriſchen παγα Brunnen — her, weil die erſten Dörfer, oder Bauhäuſer da angelegt wurden, wo Brunnen in der Nähe waren. Der Unterſchied zwiſchen Vicus (Dorf) und Pagus, iſt der; Vicus bedeutet nur ein ſolches Dorf wo die Häuſer daſelbſt ſo eingerichtet ſind daß ſie eine Straſſe bilden. Die Worte

ג"ל, הכי נכי בי רב דדיירי בנחלת (נפ' קמ' דפסחי דף ח') בחלת בחרעת דיתמי לא מיזקקינן (בב"מ פ"ט דף כ"ג) בי' בחלת בקעה בית בדות קרנה כלומ' כל הבקעה לא מסרינן בשביל שהם ג' שלימין שיש בה מוזקת ועוה' מילי, כלומר אם בודקי ידעינן לי' זו היא של יתומין מלי, (ובבתרא פרק המוכר את הבית דף ס"ח) מלי ביזלי אמר רבי חנא פסקי בחגי פי' פסקי דקרעת' דלא הוו ט' קנין דלא תסיבין לאיזדבוני בשבי עלמו אלא על גבי העיר מכטרי בחגי בחגי שדות הרבה כשיעור מלא כור בית זרע אין פחו אין יתר ושומרות על מלר אחד ושוכרין שומרין לשמרן מן הבהמה וחיה שלא יאכלו כשהן זרע ומבני לדם כשבעית קמיה.

באדן, Badan. Nahmeeiner Stadt oder Gegend. בא"ד, (בסוף ערלה פ"ג משנה ז' דף פ"ב) לגוזי פרך ורימוני בחדן. (ובכלים בפרק י"ז משנה ה' דף כ"ו) לא הוזכרו רימוני בחדן וחלרי גנב שלא היהו מתעשרן ודלי בכל מקום, פירוש שם מקום, וכן פרך מקום, ופיקוחיהן גדולין וחשובין (בסוף

עבודה זרה דף ע"ד, ונרים בילה דף ג').

באלה, Wald, Wüste. (o. der eig. Nahme eines Waldes) בא"ל, (בסוף הלכה קמא בפרק לוחו וחת בנו) הכי עיזי דבחלה כתרין לגבי מזבח, פירוש יער שמו כן. ס"א בית. תרגום חון, בית; והן מדבריות.

בארג, Schmakhaft, herrlich, trefflich. בא"ר, (בע"ז בפ' אין מעמידין דף ל') ממוק חמר בחרג פי' בחרג גופים חמרת מנוסלת, בחרג לשון פרסי הוא יין מנוסל שעומד על שליו, כגון דשבקי להו עיכבי למחרי וחליקן טפי דשף על גב דשתי חויוח מיכיח מפשר ליה חוליח למרים דחויח ולין בו מחום גלוי. פירוש לחר בחרג עשנים טובים שמשימין בין וממתיקין לוחו.

באש, uibel seyn. בא"ש, (בברכות בפרק מי שמתו דף כ"ג) בחיבת הוה בקילעת דרבי הושעיה. (ובבבא קרא בפרק במה מדליקין דף ל') מהו לכבויי בוליא בין קדם בחיבת בשבת פי' חולה.

בב, Thür, Thor, Eingang. ב"ב, (בשבת בפרק במה מדליקין

Vicinus (Nachbar) Vicinitas Vicinia (Nachbarschaft) werden davon hergeleitet: Pagus aber drückt einen Cyclus von Bauhäusern aus, wo diese Ordnung nicht beobachtet wird. Der Grieche bedient sich dieses Wortes nur in gewisser Analogie; Πάγος heißt bei ihm ein Erdhügel und in diesem Sinne scheint es der Talmud zu verstehen (s. בקעה).

דף ל"ג) לאבד מוטרף מילי, ואבי דרי מובצנא, לאבד תכותא כפיסי לאי ורקמי, לאבד נאזלי לה לאי ולא רקמי. פירוש רעיא חגרף רועה פסק שאינו יכול להלך ולרוץ ועז גורפת כשמגיע בשער גדרות לפי כדמתרגמינן חוטרין דעז, ובנית הדיר כדתנן הכותש לפי לדיר שם מעלה לו המצנן מבריות שברקה ושם מכה לותה, לאבד תכותי, בפתח החנות של יין כל לוהביו נפין וזוללין בצלום בעל החנות, כדי שיפתו עמו לבל ילם רושין שבתפם לדם בנית המכס לו בני המוכל להעבר כל טוביו-טוריהן ואין לאחד מהן טוכה עליו. פירוש לאחר לאבד בזיוכי לפתח בזיון. (ובכדרים בסוף פ' רבי אליעזר אומר דף פ"ו) אמר לה תברי יהודן על ריש לאבד. בצא בן בוטח הוא יתיב ליה לאבד וכו', (ובסוף כדרים דף ל"ג) סליק בוסף ליתיב בצלאי בצא, פירוש על גבי כיפת הסער במקצת בצלאי כמו שפירש לאבוצלאי (ל"ג תרגום בפסוק ויאמר לו זרם לפתו ועל בצא לביתיה דמיה יתתך).

בִּיב, Hohle Röhre. ג' ב', (בערובין דף' כילד מתחפין דף פ"ח) ביב שהוא קמור ד' לפות ברשות הרבים והן יורדין לביב. (ובעבודה זרה בפרק כל הבלמים דף מ"ד) זו עומדת על הביב. (ובריש מדרש רבות) מלך בשר ודם בונה פלטין במקום הביבין והחצפה והסרויות (ובפ' י"ג תלה מולדו' הבשים) מלך בשר ודם בונה פלטין ותלה נותן ביב על פתחה ל כה נתה הקב"ה ברח לת החדם וכתן ביבו על פתחו והוא נתה והוא שבחו, פירוש בלשון לעז קלאויק"ח פיורדי', שם כל הצופכין והחדם עצוי ביבו של חוטם על הפה.

בבו, Feindschaft, Haß. ג' בבו', תרגום ויתכלו לותו וכתרו ליה בבו.

בבואה, Wiederschein Schattenbild. ג' בבואה, (בסוף גמרת דיבמות דף קכ"ג) ולמאן דר הוא אמר רב יהודה ל' שמוע, כשרתו לו דמות לדם, לימתו כמי לדמויי מדמו דתתו לי' בבוא', לימתו כמי לית להו בבואה דתתו ליה בבואה דבניאה וכו' (ובסוף סוף פרק הבועל לאבד בעוף דף מ"ל) לתוך החזון של מים כמי לתרי לבבואה קל שתיה. (בפרק קמא דבלרים דף ט') הלכתי לסתום מים מן הבור והסתכלתי בבואה שלי. (ובעבודה זרה פ' כל הבלמין דף מ"ז) תילמא קל שניך ואסירי לי לבבואה דידיה קל שניך מי ברו. (ובברחשית רבה פרשה ד') יהי רקיע הבח לי מרחות גדולות והביא לו, אמר לו רחה בבואה שלך רחה תותה גדולה הבא לי מרחות קטנות הביא לי, רחה בבואה שלך רחה תותה קטנה. (ובילמדנו בחברי מות) לבר יחתו תור לין שוחטין לתוך המים ולא לתוך הכהרות לפה שהוא עובך לבבואה לתה מולא בימי גדעון שהיו

עונדין לת הנגוחה שנעשׂתה מיס שתות שכרעו על ברכיה' היו עונדין לנגוחה, פירוש הכל שהיו רוחיס נמיס.

בבי, (E. N.) Babus. נ"ז, בר נני כן נקוד בפירוש רבי מנחל עיין רש"י יומח דף כ"ג

בבי, (אמפרטור siehe) נ"ז (מדר קיכה פ' היו לריה לרש') ניני דומיני למפרטור פירשתיהו בערך למפרטור.

בביא, Pfanne, Tiegel. נ"ז, הסיקו מבחון הוח ולמור (בפסחים פרק כל שעה דף ל', ונזבחים פרק דם חטאת דף ל"ה, ובשנת בפרק במה מדליקין דף כ"ט) שדי קשייתא לבוניה, פירוש טינן של חרס שמסיק תחתיו וחופין עליו עוגות.

בבל, Verwirrt. נ"ב, בלולה במקרח בלולה במשכה בלולה בתלמוד (בסנהדרין דף כ"ד) עיין תוס' ד"ה בלולה.

***בבל**, Babylon. Babel נ"ב, (קדושין דף ע"ח, ע"ב) עד היכן היה בבל? רב למר עד כהר ושמואל למר עד כהר יוקני. עיין ערך יוקני. (1

---

1) Babylon, die berühmteste Stadt Assyriens und der kühnste Wunderbau des Alterthums, war von Nimrod angelegt von Bel erbaut, von Ninus erweitert, und von Semiramis verschönert. In den alten Geschichtsbüchern wechseln die Meinungen die bald diesen bald jenen als Erbauer nennen, weil die Historie den Verschönerer und Vollender zu ermuntern ihn mit dem Verdienste des Urhebers belohnt; so nannte sie den August dessen Werde die Hütten Romulus in goldne Palläste umschuf, den Erbauer Roms; so machte sie den großen Konstantin der das alte Byzant durch neue Schöpfungen verjüngte, zum Gründer Konstantinopels. Hier in dieser Stelle des Talmuds, ist von Babylonien die Rede von dem Reiche, und nicht von der Stadt. Dieses Reich dehnt sich am Tigerstrome (דיגלת חידקל siehe) und Euphrat (פרת) bis an den persischen Meerbusen aus, der es gegen Mittag begränzt; gegen Abend berührt es das wüste Arabien; und gegen Morgen stößt es an Susiana. Die kleine Provinz Chaldäa die es vom Meere scheidet, diente lange, ganz Babylon zu bezeichnen; man muß daher untersuchen um unterscheiden zu können, wenn die Propheten oder die alten Geschichtsschreiber Babel erwähnen, ob von dem ganzen Lande vom

בבר, Vivarium, Thierbehältniß, Thiergarten. בבר, בני לגיבא לקלר ולגיברים (נסנת נפרק ר' אליעזר אומר המורג דף ק"ו) אין לדין דגים מן הגיברין (נגילה דף כ"ג) פי' לשון לעז הוא פרדס שמקפין סס חיות וקפירה שמקפין נה דגים ומקום מקור' שסס עופות קוראין נגיברו (מ"ב פירוש נלשון רומי גדר סנ' סס פרילי חיות ובריכה לשר סס דגים מצויכים).

בברי, Fiber, Biber. ביברי דכרם לימו מן חייסוד (נחולין נכ' העור דף קכ"ז) כלי' אין דרין נייסוד אלא נמים (מ"ב פירוש בלשון רומיי מין חיה יושנת נחורים נשפת הים וזנבה נמים ועורה יסוד מכלי דקות הצער).

בביתא, Pupille (das Bild das ſich im Augapfel ſpiegelt). בבית, (נניטין נרפלחות דמי שתחזו דף ס"ט) שבעיני דפלניח נר פלניתא לימרו לכלנא נבניתא דעיכא פירוש שחור קטן שנמלא שחור שבלובן העין (מ"ב לשון מקרח כנבת עיכו).

בביתא, Einweichung, Einwässerung, (wie das hebr. מ ש ר ה Maceratio). בבית, (נחולין נפרק כסוי הדם דף פ"ה) זיל שחוט עופא על בבית דמיא דמורח ריקא דדמא ופריש, פירוש הפשתן היה נמשרה נתוך המים לשם וכפל יפכיפא שהוא טוכי"ולא בלע"ז ואמר ליה שחוט על המשרה ויפלוש.

בגד, Kleid, Gewand, (נערכין נפרק יש נערכין דף י"ו) למה נסמכה פרשת נגדי כהונה לפרשת קרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרין אף נגדי כהונה מכפרין, כתנת מכפרת על שפיכות דמים וכו'.

***בגדא**, Ecbatana I), בגדת, (נקידושין דף ע"ח, ע"נ)

Tigris bis an den perſiſchen Meerbuſen entlang: das heißt von dem eigentlichen Land der Chaldäer, oder nur von dem obern Theil am Euphrat und der Stadt herum, die Rede iſt. Auf die Gränzbeſtimmungen des Talmuds die hinſichtlich der Cognation (ehelichen Verbindungen) erörtert werden, führen uns andere Artikel zurück.

1) Nach der Karte vom alten Perſien zu urtheilen, wird hier dieſe Stadt gemeint und die Leſeart des Aruch Art. אונא (אכבדה אונא) ſcheint es zu beſtättigen. Im Artikel דגלת wo wir eine vollſtändige Beſchreibung dieſes Flußes liefern, werden wir auch dieſe geographiſche Notiz des Talmuds erörtern.

רב למר עד בגדן ולוכח פירש רש"י מקומו; סס סמוכות זה לזה וחדקל מפסיק ביניהם, ולדעתי בגדן ולוכח מלה אחת היא כאשר למעלה מי"ה בערך דגלת.

בגלאי, ר. (גלאי fiehe) בגלא, תרגום יחדו כלפור (הושע י"ב ב') כעוסק דאתי בגלאי, לפי דעתי לות בית היא שמושית.

בגין, (גן fiehe) בגין כך וכך (בירושלמי פי' בשביל ועקרו גין (בפרק השם שהלך בעלה) ולוכלת בגיכו בתרומה עיין בערך גן.

בגן, Schreien (פגן fiehe) בגן, (בתענית פרק סדר תעניות כיצד דף י"ח) בגו והבגיכו בלילה (ובנדה קמא פ' הנחל ומכיל דף ק"ך) ועמד זה והבגין בלילה. ס"א והבגין פירוש זעק.

בגר, Mannbar werden. בגר, אין בין בערות לבגרות אלא שזה מודדים בלבד (בכתובות בפ' אילו נערות דף ל"ט) פירוש הכי שזה מודדים לא למריכן שמואל בעידכא ידיעת ותחלת בערות דודאי היא הפרק לתיבוקת לא בזמן תליא מילתא אלא בהבחת שתי שערו מאחר ביאת אבת שתים עשרה ולא מקדיש בערה אבל שתים שערות וקמי בגרה אבל שתיים אבת שערות וקמי הבין קשבה היא, ומן תחלת דלמטן שתי שערות בינוער שאמרו לתחלת לה בערות ושתי שערות טימכא ובתר דמתחלא בערות בשבה מדבר' הוא בוגרת דמתיא טימכי בגרות, לפיכך אי בכלל אבת שתים עשרה מדיעא ועד סיפא לתיא שתי שערות אן ההוא עידכא דהבחיה מחבין שזה מדבים, ואי לא לתיא שתי שערות אלא בתחילת שלש עשר' אן ההוא עדכא מחבין ו' מדבים ובתריהן הויא בוגרת, מיקא הוא דקשה לה ובגר' לה קלא (נזיר בתרא היא פרק גט פשוט דף קמ"ג) פירוש גדלה ובגרה ובשעה קולה עבה. שפופרת לבגרו' מבגר לה (בנדה ריש פרק תיבוקת דף ס"ו). ספר אחר לבגרו' מכגר לה - כלומר לוכח למיקם שמא רצה הקבה שהיו חלק יגדל הבשר ויוליד דם (ס"ב פירו' בלשון רומיי ימי בחרות לבר בשם המדם בכחו ובפעוכו).

בגרונדי, (גרונד רי Siehe) בגרונדי, (במליעת פרק השוכר את הפועכין דף ס') ולי לבעת דמסקי בגרוכדי תרוייהו משלמי פירוש ארן ידועה בטרשין ובגורין שביהן המסקיך בידיה של מקריע' והמכטיג הפרה

---

1) המתורגמן הביא גם הוא המלה הזאת לבר אין לה שבר בשורש בגל ובשורש גלל. ולי כראה בג' ול' ישתנו בקלופיהן עם ק' ועי': תרגום ויקח משם לבן ויקלע (שמואל י') ולקלעת בקלברת ויהי' טעם בגלגל (כמו בקלעי) בתבועה מזקה.

מצלמין שמכיהן פשטו (ח"מ במקצת כוסאפו' כתוב בגוכדרי ולכי יודע לך נע"ה פשר שלות בית שרשית היא).

בד, Keltern, pressen. בית הבד die Presse, Kelter. בדר Kelterer, Presser. ג ד, (בבזיעית בפרק ו' משנה ו' דף מ"ג) לין עושין זתים בגת ובקוטב אבלי כותח הוא ומכניס לבודדם. (ובריש פ' אחרון דטהרות דף קכ"ג) הכועל בית הבד בפני הבדדין שמן של בדדין ומקבלת את בדדין. (בסוף פרק קמא דשבת דף י"ט) שמן הנמשך מתחת קורת בית הבד וזב בשבת אסור בהנאה, ומקבלות המוקלות למלכלכת בית הבד אסור ליתן עליהן כרב, פירוש כרכי דזוגי מקבלות כרוכות שתים שתים זוגות זוגות והן עשויות לפחורה להשתלם בספינות אסור להתירן בשבת וליתן עליהן (ח"ב יש נוסחאות דגרסי דזוזי וזוזי לשון זוג, ויש נוסחאות דגרסי דזויו ואומרים שהוא בלשון תרמי עלי הספיקה) אמר רב כשמן עז לחלבה ורחל לגיזתא ותרנגולת לביעתא ותורי דריתי ותמרי דעיסקי פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון, פירוש כל שהעמידן לדברים הללו ולא העמידן לאכילה אבל אם בקש לאכול מן התמרים הללו בשבת או העז והרחל וכיוצא בהן ביום טוב מותר וקיימא לן הלכה כר' שמעון דלית ליה מוקצי אלא גרוגרת ולמוקצים בשבת. בדדין לוקחין מהן שמן (בשבת פרק קמא. כוף פ' הנחל ומקבל דף קי"ט) ומזיקו היקנים תירוש ויצהר (יומא ג' כ"ג) תרגומו ובדים משמע, פירוש גת שמבצעין בו הזתים שמו בית הבד, והכועלין העושין שמן בדדין.

בד, Allein, (ohne Übergewicht) ג ד, בפרק קמא דכריתות דף ה' רקמכס כתב בד בגד ואת תמרת בכברא, פירוש רקמכס כתב בד בגד מקבל נמתקל דהייכו עין בעין ואת תמרת בכברא, והם ק' רב יהוד' המקו' יודע בכברעות כלומר אלא היה שוקל הכברעות לבד אלא מכיחין כמו שהן והמקום יודע כמה משקלן אלמא דאית הכרע לכל שקל.

בד, Reines Linnen. ג ד, (בשמע בפרק אמר להן המוכה דף כ"ה) אמר רב עולא בריה דרב עילאי דאמר קרא בד בבד בד תחבוש בגד. (ובפרק בא לו כהן גדול דף פ"ו) שיתא שם כתיבי בבגדי לבן ואלו הן ובבגד הבתונת שם, ועבות מלבנת שם, ואת המלבנת שם, הבתונת שם, ואת מכנסי שם, ואת מצנפת שם, ואת הבגד שם משזר, ואת החבנט שם משזר, מלבנת ומגבעות אחת הן, קרא אד לגופיה שיהו של בוץ והוא פשתן גמרא גמרי לה, והאי בד פשתים הוא, ואחת יחזקאל ממחים אקרא ומכנסי פשתים. (ובזבחים פרק כל הזבחים דף י"ח) בגדים שנאמר בהן בד לריכין שיהו של בוץ מלשים, שורין שיהא חוטן כפול שנה.

בך, Stange. ב"ד, (במליעא בפרק קלו מליחות דף כ"ד) בדי מקטן וליכורות, פירוש עליס דקיס מפולגין כעכפיס שהרוכבים תולין בהן מקטיהן וליכוריהן כלומר בדיס של מקטן ובל ליכורות לבל מלמן שתים שתים בנך קייב להחזיר.

בך, Lügen, erſinnen. ב"ד, (בסנהדרין בסוף פרק קלו הן הנחנקין דף פ"ט) אמר לו אברהם לנטן בך עוכזו של בדמי לבילו לומר לעת לין שומעין לו. (ובנדף קמף בפרק המוכר את הספינה דף ע"ד, ובסנהדרין פרק חלק דף ק"י) ואמרי לבי משה לעת ותורתו לעת והן בדמין. (ובירם ברכות דף ד') למד לשוקך לומר ליני יודע, שמף שתבדה ותשמו.

בך, Erſinnen. ב"ד, (במכוות בפרק בל המכוות בלות דף כ"ב) רבי מאיר לומר שתור בודה להן מתובן ומחמלן, מי בודה לשון הוללה בדבמיב הקדם אחר בדף שלנו.

בדובר, Rückwärts, Rückſeite, ב"ד ו"ב, (בפרק קמף דברכות דף ו') בדובר קיימת קמי מרך פי' לפורך קמי מרך, ועיקרו לשון ערבי לפחורנית קורין מוסתדבר (ר"ב בסוסחאות שלנו בתוב בלו בר, ופי' רש"י בלו שתי בר רשות).

בדך, Graben (בדיך Grabſcheit) ב"ד, (בבלים בפרק ב"ע משנה ג') יד הבדיך תרבעה. (ובירם פרק קמף דמועד קטן דף ד') מאי עוגיות? אמר רב יהודה בדדי. תני' במי הבי (בירם חוספתא שבישית) בלו הן עוגיות בדידן שבאקרי זתים ושבעיקרי גפנים, פירוש בדידן בדלית הן עוגיות והן בדידן, ועוד שמן ערוגות, ולמה עוגין עוגה בדי שתחזיק מימי' ולא יתפזרו. ותרגום מערוגות מטעה (יחזקאל י"ז ז') עוגיות, ולאחו הברזל שנו חופרין סביבות הילן שמו בדיך ובלעז קורין בנגא. (ובפרקטית רבה בירם בלה תולדות בח) בין שורותם ילהיו שהו שתין בדידות בטנות. (ובילמדבו בפרשת שלח לך לבשיב) -דברי בורגן במתלהמים ובו' עד היבך עתידין לשלוט מי יבול לעקות פבי שלח מהן בדידין בברזל.

בדד, Geflickt, beſchmuzt. ב"ד ד, (במגילת חיבה ישנה בדף) אמר רבי ברביה למלך שהיה לו בן בל זמן שהוא עושה רלונו היה מלבישו בגדי בלים ובל זמן שהיה בועס עליו היה מלבישו בגדים בדודין. פ"ע בגדים סמרטוטין, בך ישראל בל זמן שעושין רלונו של מקום ולבישיך רקמה ובל זמן שהן מבעיסין לפניו הוא מלבישן בגדי בדד, לחיבה ישנה בדד.

בדח, Freuen ב"ד ח, תרגום ויעללו בך (תהלים ה', י"ב) ויבדחון בך.

בדיא, Matte, Decke ב"ד יא, (בסוף פרק קמף דסוכה

דף ג') מסככין בגודי ופס יש לה קיר אין מסככין בה, פי' מקלות של קנים דקות לה גדפסת שכופפין קרנע קלותיה וקושרין ותופרין וסכפיפה והתפירה החלה נקראים קיר וכשהתפ תפורה וכפופה תהת לסכך בה וכשהתפ פשוטה ואינה כפופה ותפורה כשרה לסיכוך. (ובמליעת פרק לייהו כשך דף פ"ז) הלהו על שדהו הלי מסככת בלחרת דמסלקי מסלקי לסילו מתמרי דעל גודיה, פירוש מן התמרים שעל המקלות הפסוטות תחת הדקלי ליפול עליהם התמרים שגודרין מן הדקלין, ובלעז ממה בודה. (ובכתובות פרק נערה שנתפתתה דף כ') זלו שימו מתמרי דקגודיה.

בדל, Trennen, scheiden, sondern ב ד ל, (במליעת פרק השוכר את הפועלים דף פ"ט) יפת הגוזל את התמרים וגגרוגרות, פירוש שמפרים רעות מן היפות, כי תניא התיה דפועל לוכל בהן בתוקלני שים תמרי רעות ויקין רקויות לתכילה ואין קייבות במעבר, ועושים להם כלים של כפות תמרים ומכיקים לותן בתוכן ומתבללות בהן, ובלותן פועל לוכל עלא בגמרה מלאכתן למעבר. ומסירה כל בדילך (בשבת פרק ר' אליעזר תולין דף קל"ט) פירוש בגון המיכין שמבדילין בין ישראל לתכיכן שבשמים. יום טוב שחל להיות בחולא השבת לומר המבדיל בין יום השביעי לשבת ימי המעשה מלי טעמא סדר הבדלות הוא מוכח (בסוף פרק קמא דחולין דף כ"ו).

בדיל, Weg en, Weil ב ד י ל, תרגום למען ייעב, בדיל דייעיב.

בדלח, (1) Bdellium *Βδολχον*

---

1) Ein durchsichtiges, wachsähnliches, wohlriechendes und von den Alten sehr geschätztes Baumharz. Der Baum wächst in Arabien, Indien und Medien, und ist nach der Beschreibung des Plinius (12, 9.) dunkelgrün, von der Größe eines Oehlbaums mit dem Blatte der Steineiche, und der wilden Feige ähnliche Frucht. Es war ein geschätztes Rauchwerk der Alten, und wurde auch später medicinisch zu zertheilenden Räucherungen bey gewissen Fällen gebraucht wozu man es aber jetzt entbehrlich findet. Saadias Gaon in seiner arabischen Uibersetzung hält ברולח für Perlen, und die LXX verstehen auch einen Edelstein, (*ανθραξ*). Bochart hält es mit dem Saadias, denn da dieses Harz von wachsgelber Farbe ist, so stimmt es nicht mit der Schilderung des Manna (II Mos. 16, 14) überein. Rabi Jbo in der angeführten Stelle hält ihn wie die LXX für

גד לח, (גרעינות רגה פרשת ונהר יולף מעדן) ר"י לויגו את סבור כגבלח הזה של כעמים פירוש גדלין מן ארץ הכוש מעץ ידוע בארץ מזרח, והדרך הטוב במרקה לפורן לים ותועלתו ספרו הרופאים, ומתרגמי המקרא בלעזון יוכי ורומיי תרגמו שם הגבלח גדלין, ואמר ר' לויגו שהוא טעות (1.

ברולקי. Draeli.

ג ד ו ל ק י, (מדרש שמואל פסקא ותקח מיכל את התרפים) תכי בשם רבי לויגו נקודים של גדולקי, ובקלת נוסחאות כתוב של גרוקלי, פירוש נקודים, ליורים ולורות מלעזון נקודו' בכסף; ופירוש גדולקי, בחות רים, בלעזון רומיי דקרי למת, ורבי לויגו מסיב דברים ככותים על קונים עלומה, לפיך יתכן שבנית דוד עבד ה' היו תרפים ועלמים, לכן למר שחק על פי שעכין תרפים הוא לשמי בני אדם יפים וגרילים עשויים בצלם טומאה וחוצנים עובדיהם שמגידי העתידו, ודובר למת הם, לפיכך נאמר התרפים דברי און, אלו התרפים של בית דוד היו לורות דומות לתרפי עזוות להידור הבית, ואולי לפ היו לורות צלמות אלא ע"פ תכי הגוף כמו שכוסגים היום לשום בהיכלי ארים וכגון אלו לא אסרה התורה.(2

---

einen Edelſtein. Glaubſt du etwa — ſagt er — es ſey das Harz? Seine Paralelleſtelle ועינו כעין הבדולח zeigt durch die Vergleichungsfarbe an, daß ein Edelſtein gemeint ſey.

1) הידי משה גרים במדרש רבה פרשה ט"ו יגיד עליו ריעו גדן הבדולח הם הלבני מה זה גדן טוב לפ שהוא גדן טוב, והביאו מעדיה לומר כי הבדולח הם הלבני קטנים עגולים היולאים מהמים שהם דקים ודמה המן לליהם, וזה כוחה לדברי ר' יוסי בירוסי דפ ע"ח ע"ח: והמן כזרע גד הוא, לומר ר' יוסי עגול בגידפ ולבן כמרגלי ות, וזה ככון הגרסה בב"ר יגיד עליו ריעו ועינו כעין הבדולח לפי שעין בעין מרקה הוא כמו מרקה הלזונים כעין תרשיש (יחזקאל א, ט"ו) ופירש רש"י שם בגוון הגן טובה שהמה תרשיש, לפי מרקה הבדולח לא לבן הוא כי אם מרקהו כירק שעוה וזה מיוצג מה שהעיד הידי משה, שהדרגה כיון דכתיב גדן השהם וזה לא כתוב גדן ב"מ שלשו הגן עוכה הוא, יהי יגיד עליו ריעו כעין הבדולח שמרקה המן שהי' לבן הי' כמרקה הבדולח, וסח דלא כתיב לבן טעמו כמו עין תרשיש וד"ל.

2) Muſaphia lieſt hier mit Recht Oraculum. Die Anmerk. im erſten Theil (S. 205.) war eigentlich für dieſen Artikel beſtimmt, weil hier die Stelle im Midraſch Samuel auch über die Form der Teraſim ſpricht, die als Wüſten im Hauſe Davids zur Ausſchmückung der Gemächer aufgeſtellt waren.

בדין, Python πύθων (אוב.)
ב י ד י ן, תרגום לוב זו ידעוני, בידין לו זכורו.

בדם, Matratze, Decke (Leinwand)
ב ד ם, הבדסין והבדרסין (בבחים פרק ט' משנה ז') פי' בגון גלופקרין שמכסים את המטות, ובדדסין כמו כן לגלף אלו בסופן ואלו ענין, פירוש אחר בדסין בלעז ליבל בדרסין, נגדי למר שחיכן תפורין. (1

בדק, Untersuchen.
ב ד ק, שהוא היפה בודק (נסוף כתובות ד ק ק"י) פירוש מי שמלומד לשכול ירק אם יכזור לשכול בשר יבא לידי חולי בדשמועל דאמר שכוי וסת תחילת חולי. (ובשלוח פ' "ש משנה ד') בודקין לעוזין בסם ואין בודקין לתרומה, כילד הוא בודק מביא מן העפר שהוא יכול להסיאו וכוזן לתוך כשרה שנקניה בדקן וממחה אם כמלא סה עלם כשעור טמא, ג' בדקי מיתה אלו הן כדם ומרי לה בדקי מיתה אלו הן כדם וחלה עשרת חדש ברני לישעזר וחדש כרבקן דאמרי יולדת דהתם מבדקי בשעת לידי מלן דאמר בדקי כרבי לישעזר דאמר ילדות דמשמע שהמיתה בדבקת בהן ומחות ילדות, והיינו דבק שדובק בה המיתה ובדק שנודקין לותם אם קיימתם (בשנת בפרק בתם מדליקין דף ל"ב, ובנדרות בריש פרק אין עומדין דף ל"ח, ובפרק ה' בשבועות דף מ') היו בודקין לותן בשנע תקירות בתיה שנוע וכו'. (ובכלה פרק יולח דופן דף מ"ה) את לחת עשרה שכה ויוס אחד כדריה בבדקין, את י"ב שכה ויום ל' כדריה קיימין ובודקין כל י"ב וכו'. (ובכ"ש בשוף פרק מי שמת דף קכ"ו) בודקין לנטין ולקדושין וכו' (ל"ב תרגום ובקרת ודרשת, ותתנע ותבדוק).

בדק, Canal, Fluß. Teich, Waſſer, Graben.
ב ד ק, (בעירובין פרק עושין כסין דף כ"ח) לימא דאמרי אמר רב ירמיה בר לחא אמר רב אין בורגנין ולא בסי בירתו, לא בנבל ולא בחולה לחרן, פירוש בורגנין כמו שובכי עזויין לצדות לחלור בהן תנוחה ומקום שלויין בדקי דמיא דזמכין דסלקי ונטפי להו לא עבדי, וכן לי חייבי מסום נגבי לא שבקי פירי בגורגנין, הלכך בנבל דשכיחי בדקי דמיא ונחולה לחרן דשכיחי גבי לא עבדי בורגנין, בסי בירתות כמי בנבל שביב מיא בכל מקום לא מריבי להשקות ממימי בירתות ובחולה לחרן

---

1. הרמ"ס כתב; אלו השמות כולם לא עמדנו על פרושם אבל הענין ידוע ומובן והוא שכולם הן נגדי למר ילביזו בהם הרגלים והשוקים. ועיין הירושלמי הבדסין ומפרש ב ד י ה (ע"ש הלכה ה') עיין ע"ד בדיה ועל פיו פירוש הנעל הערוך.

כמי לא שביקש מתיבתא ולא לריכי רבים למיתי לפרקא במקום עולי רגלים. (ובמליעא פרק לירהו כסך דף ס"ו) הלוהו על שדהו אתא בדקא שטפא לעידי עידית פירות נחל או לגס מים (ובשתרא פרק חזקת הבתים דף מ"ח) רב חכן שקל בידקא בקרעיה פירות פתח ימיא בקרעיה ואתמלי ההוא לתרא מיא וכפלו קירות הגגות והפרדסין (ובפ' קמא דסנהדרין דף ז') האי תיגרא לא דמי אלא לגיטרא דבדקא כיון דרוח רוח. (ובפרק קמא דחולין דף ט') האי דכפתיה לקנדיר ופשקיל עליה בידקא (ובקולין דיש פרק כל הבשר דף ק"ה) יומא חד חזא ליבור' דבידקא בקרעיה שקליה לגלימי' כרכיה חותביה בגויה, רמא קלא ואתו לבתי סכרוה.

***בדקא**, Stöwerk. ב ד ק א, (בבא בתרא דף ס"ח ע"ב) מאי י ל י ע הכא תרגמו אשטפא רב יוסף אטר בדקא קלילא, ופי' הש"י בגין עשוי חלוקות חלוקות לכוי, והייכו לשון קלילה על שם שכותליו חלול על סביבי'. ובדקא לשון המקר' הוא מחזיקי בדקך (יחזקאל כ"ו, ט"ו) לחזק ב ד ק א הבית (מלכים ב' כ"ב, ה') ת"י ב ד ק א דביתא.

בדר, Zerſtreuen. ב ד ר, (בסוף בכורות ירושלמי) הלל הזקן היה אומר אשעת שמכבסין בדר ובשעה שמקדחין בכך, וכך היה הלל אומר אם רצו המורה קבינה על ישראל בדר ואם לאו בכך (ע"ב בדרגוס ומשם בפילס ומתמן בדליכן).

בהה, Schreyen, rufen. βοαω ב ה ה, (בראשית רבה פרשת תבו ובאו) יצאה לה הקרן תוהא ובוהה פירוש בלשון יוני פעל הקורא וצורח בקול חזק.

בהל, Eilen. ב ה ל, (בניעות בפרק ד' לקין דף ל"ד) בערב בפת עסקינן דזמנה בהול (ע"ב תרגוס בחזון ילאת, בנהילו) והא מלינו עזר' ד' כ"ג בהילו.

בהמה, Thier, Vieh. ב ה מ ה, (בפסחים סוף פרק אלו דברים בפסח דף ע"ב) בהמה מקבלת טומאה מחיים מפורש (בפ' קמא דסוכה דף י"ח) מה בהמה גידולי קרקע ואינה מקבלת טומאה. בהמתן של לדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא מקלה על ידיהן (בינמי' פרק כוותין על התוספה דף ל"ט, ובריש חולין דף ז') ומפורש, דב פנחס בן יאיר הוה אזיל לפדיון שבויים אילקלא לההוא תוספיזא דמי ליה שערי לחמרים ולא אכיל וכו'. (ובבראשית רבה פרשה ס"ל) ויפתח הגמלים, חמרתים דרבי פנחס בן יאיר בשביו יתה לסטאי עבדת גניבון ג' יומין ולא טעמת מידי וכו'.

בהק, Blecht. ב ה ק, (בגמלה בפרק הקורא את המגילה עומד דף כ"ד) ידיו בהקניו לא ישא לא כפיו (ובברכות פרק הרואה מקום דף ס') הרואה את הנהקנין לומר ברוך משבח את

הנריות, מתיבי הרואה הקיגר ואת הנוהקין לומר ברוך דיין האמת? לא קשיא הא ממעי׳ אמו הא נתר דאתיליד. (ובגמרא פרק כל היד דף י״ט) כגע טהור מי ליכא, וכי תימא כולו הכא לגן טהור הוא, ההוא בוהק מיקרי. (ובפרק קמא דבגעים משנה ה׳) המכוה והנוהק.

נהרת, תרגום ירושלמי נהקיתא.

בהר, Leuchten, glänzen. ג ה ר, (בפרק קמא דתענית דף ז׳) רבן גמליאל לומר לה רואין רקיע שכשהוא בהורין רוח עברה ותטהר, פירוש גדודין של עכנים בשביל שלא ראו אור שהיה התורה, בהרין של רקיע רוח עברה ותטהרה. פירוש לאחר שהורין מטולטלין מלמון נהרת. (בשהדרין סוף פרק ד׳ מיתות דף ס״ב) בהרת עזה כשלג. (ובריש שבועות דף ג׳) בהרת קודמת לבעור לבן (בשהדרין פרק ואלו הן בשחקין דף פ׳.)

בהת, Schämen. ג ה ת, ולא יתבוששו תרגום ירושלמי ועד כדין לא הוו ידעין מה היא בהתתא, תרגום בושה ב ה ת א.

בואת, (siehe א ו ת י א) בואת שבעותות בואת שבערלים (בחולין פרק אלו טרפות דף ס״ג)

בו ביום, Tagesordnung. בו ביום, כל בו ביום דאמרינן בו ביום כאמו (בערכות פרק תפלת השחר דף כ״ט, ובפרק אחרון דיבמות דף קכ״ז) בו ביום נאמרו וגמרו על ערימת הרגלים וכו׳ בו ביום למדו כל הזבחים שבקבוץ שלא לשמן בשרי, בו ביום למדו עמון ומואב מה הן בשביעית. (1

בול, Scholle, Klöße. βωλος ב ו ל, (בשבת כוס פרק במה אשה יולאה דף ס״ו) תנו רבנן כותבין קול מלא לתוך הכר בשביל שתצא, ותדליק פירוש כותבין חתיכה של מלא בתוך כר של שעם העבוי מערב שבת בשביל שילא ויאיר בשבת וליכא לאיסור (ובשבת פרק מפנין דף קכ״ח) אמר לפני מביא בול של מלא ומכיא לה בתוך הרחם כדי שתזכור לערי ותרק עלין. (בסוכה סוף פרק לולב וערבה דף מ״ח). לותו היום כפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלא וסתמוה (בזבחים בפרק קדשי

---

1) Der Ausdruck theilt hier eine Spracheigenthümlichkeit des Talmuds mit: בו ביום (an demſelben Tage) beziehet ſich nicht auf die That, ſondern auf den Vortrag, daß nehmlich dieſer Gegenſtand an demſelben Tage gelehrt wurde

הקדשים דף ס"ב) (ע"ב פירוש בלשון יוכי ורומי גוג עפר ותחיכת דבר מה, וים מין מלח גדל כמלבלב כמו מדן, ובלשה בול מלוענין לחד לחם).

בול, ב ו ל. Stück. (Handvoll, Erzeigniß) בול (במליעת פרק השוכר את הפועלין דף ל') ת"ר פרות המרכסו' נתנוהם והדשות בתרומה ומעשר ויש עובר משום לא תחסום לבל מפני מרחית העין מניח בול מלוחו המין. (ס"ת יבול) פי' רש"י מלא חגרוף ולפי דעתי לשון מקרא הוא בול הריס (לעיל מ' כ').

בול. Erzeigniß monath בול, (ירושלמי ברים גמרת דרפח השכה) נירח בול שבו העולם בולל והארץ עשויה בולות שבו בולטין לבהמה וצמוך הבית.

בותא, (בואתיה) בומח, תרגום והתכשמת בעופות עיין ערך בוחת.

בז, Wurf. בז, לייט ביוח דבן חוכיך (בבראשי' רבה ברים פרשה ה', וירושלמי בפרק קמח דכלאים לעכין תרורה המדמה, ובפסיק דזכור לעכין עשו) פי' לשון יין שדים ביזיולה (ובבראשית רבה פרשה ל"ה) וילך את ריח הבישום לקוהבו של מלך שביבדו ביזיולה דסקים כלה עמך בבו ולא כיבדו עמך בן בבו וכיבדוי לימדים ביזיולה דורון כלה דסקום כלה שולחן ו"מ כיבדו שך שתן בשלחן כלה. עטיכיו מלמו מלב (לעיל כ"ח כ"ב) ת' ביזוחי לימלילוקלבת לישנא לשחריכא תדיוסי. (ע"ב בשומחות דיהן לין ביזיולה כתוב) ביזוי כתיב.

בז, Verschmähen, Verachten. בז, יחזקאל בן בוזי הכהן תרגום ירושלמי יחזקאל כביה בר ירמיה כביה ובקרא ירמיה בוזי על שהיו מבזין לומו. ביזוכת דידים עדיף טפי מלערה דגופה (בפרק קמא דסוטה דף ח') פי' רבי יהודה סבר להתבזות להסקל ערומה עדיף לה מלסטער בייסורין דגופה, כי הסקל ערום לפי שעה יולאה נפשו מבל הלבוש בגדים דוחים מבות החכמים ומחברין מיתתו הלבך בוררין לו הטוב בעיבו, והייבו לסקל ערום' ורבנן סבירי לערה דגופה עדיף טפי לה מבזיוכה הלבך סוקלין לותה בבגדי' ביזיתו בייתתו קילקלתו (בסנהדרין פרק ד' מיתות דף ס"ב) פירוש ביזיתו בייתתו, למרת שלבין כידון בגיהנם; קילקלתו, שהוא יהא כמו כן.

בז, Verwerfen, בז, (בתוספות פרק בערה שבתאתה דף כ') שמועות הללו מתמעטות והולכות, וסימבך קטנים כתבו ובזזו, פירוש לדם זן לת בניו ובנותיו בשהן קטנים היו ג' חכמים, רבי חילפי, ור"ל, ורבי יהודה בר חביבא; הבותב בבסיו לבניו הוא ולשתו בזוכין מהן היו ג' חכמים, רבי חילפי, ור"ל; המבזזו לל יבזזו יותר מדותה היה רבי חילפי לבדו, הלו ג' תלבות לותה בתמעטו בחכמי

(ל"ב תרגום בפסוק ורחיתי כי יש טוב (קהלת ג' כ"ב) למשל דין לכל מבזה ממוכן) ובכוסחאות כתוב רבי חילעאי.

בן, Erbeuten, rauben ז ז, (בפוסק כתובות דף קי"ב) דור שבן דוד בעל קטיגורי' בתלמידי חכמים, כי למדיתה קמיה דשמואל למר לי לירוק לתר, דכתיב ועוד בה עשיריה ובנה והיתה לבער, כי רב יוסף למרי בזוזי ובזוזי. (ובפסחי כ' חלק בעניין משיח דף ל"ד) מלי ובגד בוגדים בגדו למר רבה ורחימאי רבי יצחק עד דשתו בזוזי ובזוזי דבזוזי פירוש בעים שודדים על ארץ ישראל ובעים שודדים לתרים ושודדים המשודדים ושראל עמהן. הבוזזים ריקם (תהלים כ"ה ג') תרגום בזוזין ושריקין.

בן, Ries, Spalte. ז ז, (בשתרע בריש פרק המוכר את הספינה דף ע"ד ובשהדרין פרק חלק דף ק"י) לשון ליס תרי בזי דהוה כפיק מני חוטרא דקוטר' מיניהו, ס"ל בזלי וחזלי הפיל ביזתא דסליק תתא מיני'. (ובכלדי' בפרק הנודר מן הירק דף נ"ו) מטה לעולי ולתוקי בזיוכי, דרבה לעולי ולתוקי בשקתא, פירוש בזיוכי, נקבי בעלים מכניסין החבלי בשקתא בלולאות ועוכבין לוחן מבפנים. (ובע"ב בפר' חזקת הבתים דף ל"ו) והוא דבזוי בזוי. פי' מבוקעו' שורה בתוך שורה שבמלא לוכל בכל שנה ' מבלי השלמים, אבל אם היו ג' שורות בכל שורה עשרה ולכל בכל שנה אחת לוכה חזקה ושע"פ שאחר השורות לא הולילו פירו' (ובויקרא רבה כי יזוב זוב דמה) והכה את הבית הגדול הרסים ואת הבית הקטן בקיעים אחר רב היכא דמי הדין ריפא להדין בזוז מן הדין ריפא ליה מכה אלא הרסים מן הדין בזוז וכו' (ל"ב בזוז כמו בועז, ובנוסחאות דידן בתוב הדא ריפא ליה מיכה אלא לוחם והדין בזועז ליה מיכה אלחום) (1

בזן, Schamhaft, schüchtern. ז ז, (בפסחי בסוף פ' אלו דברים דף ע"ב) ינמתו בזיז מיכה לחמו לא בזיז מיכה (ביבמות סוף פרק בילד דף כ"ו) לא מבעיא אבני דבזיז בניה מיכה אבל בנו דלא בזיז אבני מיכה (ובמסכת כלה פרק בל היד דף ט"ו) ילדה דבזיזת למטבל, פירוש ענין בושה.

***בזא**, Beute (שבראזאי siehe) ז ז, (בסהד' דף ל"ה ע"ב) יומא חד בפיק לשבר בזיזי עיין ערך שבראזאי.

בזבז, (ב ז ד siehe)

---

1) מלשתי המלמר הזה בגרסת הערוך במדרש שיר השירים בפסוק כרך ובכרכום אבל לא נמצא רב הונא ובמדרש קהלת בפסוק בעלמים ימך המקצף אמר רב חונא לא דמי הדין לרסיס להדין ב ק ו ע"ב.

ג ז ן, תרגום ירושלמי ועתי׳ קערותיו וכזותיו (ק״ב גרסת בעל הערוך היא ותעניד פלייתו ובזוזוי, לפל גרסתינו תתכן ובזיכוי, עיין למטה).

בובז, Basbasia. (Mahme eines Dämons).

ג ז ז, בזזיה, מסמסיה, כסכסיה, שתלתי, ותמרלקי, לילין מלקיה דשתלקו מקרע׳ דסדום (בשבת בסוף פ׳ במה תשא) (ק״ב מין לפת זה) רש״י כתב שמות מלאכים הן.

בובנא. Brückenmautheinnehmer. Zöllner.

ג ז כ ג, (בב״ב בפרק בא פשוט דף קס״ז) ההוא בובנא דשתא לקמיה דמבוי. ספר שחר בובנא, פירוש הממוכ׳ על המכס של עובדי גשרים.

בוגא, Wundel.

ג ז ג ע, (בחולין בפרק לולי טרפות דף כ״ב) תיבנא ועביד בוגע חייצין פירוש מבילה.

בוה, (1) Alfo.

ג ז ה, (נויקרע רבה בסוף קדושים תהיו) ובשעתא בוה ומלכתא רבתן אמרי אסכין בת י״ד לבנעות הרע׳ להן, אמר להן כסדר הזה תהיו שוטרין ב׳ תרי ז׳ שבעה ה׳ תמשה.

בוך, Pfanne, Schale.

ג ז ך, (בתמיד פרק לא היו כופתין דף ל״ת) הנשנו בקרביים המתוכים בבוך. (בשבת סוף פרק במה תשא דף ס״ד) בוך בזיך, כמך כמיך, עייכיך בוך, עייכיך בוך, תמריך בוך, פירוש כל הלחישה ענין לחוד הוא וכן הענין בכף שתעמוד יהא כפך, כלומר במקום שתעמוד תעמוד שלח תרחיב יותר; תרגום כף בוך, כמן כמיך כמו שלח עכשיו תיהוי דלח תתחזר, עייכך בוך מרחי בוך שלח תתחזר. תמריך בוך שלח תרחי מקימך. פ״ק בוך בזיך בז תתה ותיכי חוזש ממך, כמך כמיך הזנח תחניח.

בול, Gränze, Markſtein

ג ז ל, (בב״ב בפרק המוכר את הבית דף ס״ח) מלי שריי? בזלי, מלי בזלי? אמר רבי לבח פיסקי בחגי.

בוע, Spalten

ג ז ע, תרגום וידקור את שכיהם, ויבזע ית תרויהון; נקע יס, בזע ימח.

בוק, Streuen, werfen.

ג ז ק, (בסנהדרין בחלק דף ק״ע) אתייה קודחא בריך הוח לאבריהם ומותבים לימיהם, בזק בהון עפרא והוו מרבי, בזק בהון גילי והוו גירי. (ובפרק בתרא דערובין דף ק״ד) בזוקין מלח על גבי הבנא כדי שלא יפליק. (ובבבא בתרא בריש פרק המוכר את הספינה דף ע״ג) דליקן גלית עד דמזיקן לבי מרבעתיה דכובבא זוטא, והויא כי מיבזיק מרבעים גרווי דנזרא דמרדלא.

---

1) Eine kabaliſtiſche Anſpielung auf die Zahl Vierzehn die in בוה enthalten iſt.

(ובגרעיות רבה פרשה כ"ז). לפי ירון רוחי בקדם, למד רבי חייא בר אבא אחרי ממלא רוחי בקדם, בשעה שאחרי ממלא רוחי בקדם, לפי שבעולם הזה היא בנזקת בשתי מלידיה, אבל לעתיד היא בנזקת בכל הגוף הס"ד ולא רוחי לתן בקרבכם (ובפ' כ"ש ויבאו המלאכים סדומה) במלאה הנזק רבי יהודה בר סימון בשם רבי לוי בן פרטא כזה שנזק בפת בבירה, פירוש לשון פיזור. (ברים פרק ג' דיומא) ויפקדם בנזק, מלי משמע דהאי נזק ליבשא דמנזק הוא ודילמא שמא דמתא הוא, כיון שכתוכה לדם פרכם על הנזור מיד מתעשר דמעיקרא כתיב בנזק ולבסוף בטלטלי, פירוש ליבשא דמבדר כלומר לבניס שמשליך לדם (ובפסיק' דכי תצא), וילמדנו בפרשת כי תצא) ויפקדם בנזק, כך לינן מסבירין בקילין בזקי, כך לינן עתידין בקילין לימרין, ומפורש בהגדה מהו בזק? לתן נטל מכל ע' ומכלן נתכנים. כלורי לתן בתרגומא (משלי כ"ו ח') תרגום היך ביזקא דכיפא בקילעא (ע"ב בנוסף' דידן כתוב היך בקלא דטסא).

בזר, ⊙ ä e n . (arab.) בזרא (Saame wie פור streuen) (בשבת פ' רבי לליעזר תולין דף ק"מ) בקיט בירא בקדל ידיה ומרגיתא בקדל ידיה, פירוש כגון לתן שלין לה דמים, ו"ל ביכיתא וכימא של זרע שלין לה דמים ולא לורך ומפני שהסתירה מהן כתיקלה בעיכיהן ופייסוהו להרלותה להם (ע"ב בנוסקלות שלנו גרסינן וכורך בקדל ידל, ומפרש רש"י לשון כור לורפין, לשון לחר בור לשון בור שופה, ולפי פירושו כמו לעורות בקבה הוא ושייך יותר פירוש של בעל הערוך לשון הגמרא) בי לוכנתא בנזרא כבר פירשנו עם לוכנתא. (ב"ק דרמא פרק כילד הרגל) דשדו בה בזרכי, פירוש שהיה זרעונין בכלי. (במליעא בסוף פרק לייהו כמך דף ע"ד) לריסא יהיב ביזרא (ובפרק המקבל שדה דף ק"ג) פירוש לפיעו 'לתר לו בתר הכי כריכנא לה לו בכיסנא לה יכיל למימר ליה בזרא דכפל כפל, כלומר כיון שנדלו העשנים והוקנו לזרע ובפל לומו הזרע על הארץ לפילו לס תקרום לו תכנס לתר כן הוא לומה. (בסנהדרין בחלק דף ל"ג) שלחי לימוויי בזרא דשפסחא פירוש שלחו בכוכבכר לדכיתא להניח לנבל זרע שפסחא (ובעבודה זה בפרק לין מעמידין דף ס"ח) בזרא דכיתנא. (בגיטין בדים פ' מי שלחזו דף ל"ח) בזרא גרגילא (בפרק קמא דקדושין דף ל"ט) מערב בזרכי ושרי (ובחולין בפרק שלו טרפות דף ס') רב מיכנא בר רב פפא הוה ליה גיכתא, שדא ביה בזרי ולא למחו, לתורתא בעי רקמי ולתא מיטרא ולמחו. (ובחולין דף כ"ח) עביד ביזרי חייטין, כלומר שם יש לו גבעולין קטין, ובלשון ערבי קורין לזרע בזר (ע"ב תרגום ירושלמי מזריע זרע דבזריה

מזדרע; ואוקלוס תרגם בר זרעיה
סם כן בזרע כמו בר זרע).

בזר, Streuen, Zerſtreuen.
ז ז ר, (בפרק קמץ דכריתות דף
ג') מכו רבנן קטרת היו מחזירין
לותה למכתשת פעמים, בימות החמה
בוהה שלש תחעשה, כלו' מפזרה
(ק"ג לשון מקרא הוא בזר עמים
מהלים ס"ח ל"ג).

בזתא, Biſetta.
ז ת א, (בעירובין בסוף גמרא
דמי שהוליכוהו) תסא שביתתי
ביזתא, פי' מקום שהיה בתוך
התחום של שבת.

בחל, ü b e r e i f e n.
ז ח ל, (בשביעית בפרק ד' משנה ז'
דף ל"ה) ניחלו כוכם לתוך ניתו.
(ובירים מעשרות משנה ב' דף ס"ו)
מלימתי הפירו' קיימות במעשרות
התלוים משיבחילו, פירוש שבתשבלו
ולא כתשבלו בטוב, מלשון וגם כפשם
בחלה בי. (זכרי' י"ד ב') (בכלה
בפרק יולא דופן דף מ"ו) משל משלו
מכמים בחשה, פגה בוחל ולמלן; פגה
תיכוקת; בוחל, ללו ימי הבעוריס,
בוו ובוו לחיה זכלי במליחת, ובמעש
ידיס ובספר, כדריס; למל, כל
שבגדה לין לחביה רשות בה, גמרא
פגה עודה תיכוקת כדתני ב התלבה
מלטה פגיה, בוחל ללו ימי הבעורי,
כדתנן התלבי משיבחילו, ולמר רבה
בר בר חנה למר יוחנן משילביבו
דלמיהן, ולי בעית לימת מהכא,
ותקל־ בפני בהן וגם בפשם בחלה
בי. למל כמלן דלמר ילמת מלחה

מזדרע; ואוקלוס תרגם בר זרעיה
סם כן בזרע כמו בר זרע).

בזר, Streuen, Zerſtreuen.
ז ז ר, (בפרק קמץ דכריתות דף
ג') מכו רבנן קטרת היו מחזירין
לותה למכתשת פעמים, בימות החמה
בוהה שלש תחעשה, כלו' מפזרה
(ק"ג לשון מקרא הוא בזר עמים
מהלים ס"ח ל"ג).

בזתא, Biſetta.
ז ת א, (בעירובין בסוף גמרא
דמי שהוליכוהו) תסא שביתתי
ביזתא, פי' מקום שהיה בתוך
התחום של שבת.

בחל, ü b e r e i f e n.
ז ח ל, (בשביעית בפרק ד' משנה ז'
דף ל"ה) ניחלו כוכם לתוך ניתו.
(ובירים מעשרות משנה ב' דף ס"ו)
מלימתי הפירו' קיימות במעשרות
התלוים משיבחילו, פירוש שבתשבלו
ולא כתשבלו בטוב, מלשון וגם כפשם
בחלה בי. (זכרי' י"ד ב') (בכלה
בפרק יולא דופן דף מ"ו) משל משלו
מכמים בחשה, פגה בוחל ולמלן; פגה
תיכוקת; בוחל, ללו ימי הבעוריס,
בוו ובוו לחיה זכלי במליחת, ובמעש
ידיס ובספר, כדריס; למל, כל
שבגדה לין לחביה רשות בה, גמרא
פגה עודה תיכוקת כדתני ב התלבה
מלטה פגיה, בוחל ללו ימי הבעורי,
כדתנן התלבי משיבחילו, ולמר רבה
בר בר חנה למר יוחנן משילביבו
דלמיהן, ולי בעית לימת מהכא,
ותקל־ בפני בהן וגם בפשם בחלה
בי. למל כמלן דלמר ילמת מלחה

בחנמל, (Sieheן)
ב ח נ מ ל, (בילמדנו ויהי ברך) יהרוג
בנר' גפכ' ובקמת בחנמל, בא תן מל.

בחר, W ä h l e n.
erwählen, auswählen,
ב ח ר, (בברכות בריש פרק תפלת
השחר דף כ"ח) הלכה כר' יהודה
בוחל ותכן בבחירת כוותיה. ובסוף
גמרא דהלוקח עבד, פירוש בחירת
מסכתא דעדיות שהלכותיה מובחרות
מקובלות מכל המשנה, וכשבת ניום
שהושיבו לת ר' ללעזר בן עזריה
בדרש, שהילקו חומ' פתח בית מדרש
וככנסו כל תלמידי חכמים וכל ק'
העיד מה שמעת מרבו:

בחרת, Du haſt vorgezogen
ב ח ר ת מעוכי (בילמדנו תם כסף
תלוה לת עמי) ק"ל הקב"ה לקיוד
מה לתה רולה עכיות או יסורין?
ק"ל מקבל לני כל יסורין שבעולם
ולא עכיות, היינך לעמוד על המקח
בשוק ותין בידי פרוטה, מיד ויהי
השטן מלת פני ה' ויך לת ליוב בשחין
רע מכף רגלו עד קדקדו התחיל
ליוב לוות מי יתן ידעתי ותמלתו
לצוך עד תכוכתו כנגד מדת הדין
לתר לו תליהו מה לתה עומד ומוכה
לך לתה שבחרת בכגעים יותר מעכיות
שלתר השתר לל תפן לל לון כי
על זה בחרת מעוכי (ליוב
ל"ו כ"ח).

בחש, M i ſ c h e n, m e n g e n.
ב ח ש, (בברכות בפרק כיפד מברכין
בוחשין לת השתות פירוש מערבין

לת השמות בימים ובופין לומו .פ"ל כומן השמות שהוא קלי בכלי ובומן זו חומן ומערבנו שמי וערב .(ובגיטין בפרק השולח גט דף מ"ה) בתבן קידרת בכפיון, פירוש בשביתת הקדרה רוקנת היו מכניסות ידיהן לתוכה וגוששות כל מה שבתוכה, וברואה שממית לדקומן הוא ולא הוה אלא מקמת כשיעור. (ובריש פרק מי שאשו דף ס"ט) כיבשה בגוששת דמרמהון (ובסנהדרין לסוף פ' אחד דיני ממוכות דף ל"ט) לותיבתיה קמיה בניוחיה. (ובשבת בפרק רבי אליעזר אומר תולין דף ק"מ) ובשבי ליה בשופת' דהומת (ג"כ תרגום בפסוק מרפכת ממוכן הוו מרסן ובתבן ית דמך, פירוש מערבין).

בחש, Guhen, forſchen, verlangen. בחש, (בשבת בפרק מי שהחניך דף קכ"ו) אלא לבתן בחיבתא פירוש הזקן שאינו מביא מה שבפיו מתירא שמא יבא רשעו בתבן לו בביולא זה וממשם בידיו, וכרא' כאן ממשם בדבר שאבד, וזהו כמין משל הזקן ממשם מה שלא אבד וי"ל מה שלא אבדתי לכי מבקש ממשם במשלתו אילך ואילך בשביל שלא יבשל בחדש שמבק ס בחידתו (וב"ק פרק הגוזל עלים) בגמרא דגזל מטבע דלא בשי ואי משכחי קפדי (ובב"מ פרק שכיר לוחזין דף ס') דבחיבתא בחגם בפרת הסובר את השועלים דף פ"ה) בשי בתרי (ג"כ תרגום ירוזלמי בפסוק ויבא הביתה לעשות מלאכתו ועל לביתא למבשי בשבקבי חוצניה, פירוש ענין חפוש.

בחש, Arm, Ellenbogen. בחש, (בעבודה זרה בסוף פרק ר' ישמעאל דף ס') כגון דהאי זב נקיט בקנה מחותי בחציה, פירוש הוא קומטו הוא לשלי ידיו (ג"כ מימרא זו ליתא בגמרא ובערך קמט גרס קנה בקומטו של זב עיין שם) בירושלמי פרק ר' ישמעאל הלכה ה' כתיב מחותי ידי'.

בחש, Glühende Aſche. בחש, (מסכת סנהדרין סוף פרקא אלא דיני ממונו') לייתו לי לומלא דבערא אייתו ליה, לותבי תותי' בחשא פי' רש"י תחת הרמן.

בחשא, Roſtöffel. בחשא, (בפסחים פרק ערבי פסחים דף קי"ח) ומחזי בכדא דכמכא והדר ליה בחשא, פירש רש"י כף הקדרה ואולי לות בית חיכה ארוכה.

בט, Ausſpreiſen. בט, (בכריתות בפ' תרבעה מקומדי בסרה דף ט') אלו מבילין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו והיולדת ומלורע. (ובהוריות בפרק הזרע כהן דף ג') אין תייבין על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו. (ובשבת מביעה בפרק המפקיד דף ל"ו) בפירת ממון אבל, ביטוי שפתים אסור. (ובשבת בריש פרק כלל גדול אמרו בשבת דף ס"ט) הכל מודין בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה

עד שיסגוג בלעו שנה, פירוש שנועת ניטוי הוא שכמוהו לנטע נשמים לפרע לו להטיב, כלומר מנטע נדבר שלא לצורך שעוכל ושלא לוכל ולזיבו דבר של ממון.

בט u m ſ ch. a u e n. mit den Blicken auffaſſen. ג ט, (נסוף נגע מליעח דף ק״ח) כלן בהגבהה כלן בהבטה, פירוש מליחתו לבעל הבית כגון שהגביהה לו הכעל דבעידנא דמגבה לה קלאה מיד, אבל לא שכרו להיות יושב ומשמר ומביט במליחה כדי שלא יבא לאחר ויטול ממה כיון שלא הגביהה לו לא קלאה, ואם אמר לו טול מה שאתה נשכרך שומעין לו. פ״ח יש מי שגורס חבטה מלשון חיבוט והוא כמליחה על דבר המופקר שהוא חבוט כמליחה שכל המחזיק בה זכה, ואנן דסבר חבטה בהפקר לא קנה סבר לה כי היכ דאמן רחה המליחה וכפל לו עליה ונף לאחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה, ואנן דסבר קנה פליגי עליה ואמר זה שהניל עלמו על המליחה קנאה, ולא קניח דכל כי האי גווכא אמרי רבנן מכח הוא ופליג.

בט, Dornroche 1). β α τ ο ς. ג ט, (נעבודה זרה דף ל״ט) רבה בר רב הונא לימלא לאקרוקי דקמאי קרינו ליה לאכתא בחורתא שמעית לההוא גברא דהוה קא קאמרי גטי אמר מאי דקאמר גטי ולא תיכול וכו׳. (ל״ב פירוש בלעז יוכי מין דג טמא).

בט, W e r p f ä n d e t. (Arm) (ſiehe ר ו ז ב ל) ג ט, (בגיטין בפרק השולח גט דף ל״ו) מאי פרוזבל אמר רב חסדא פרס אלי ובוטי, בולי אלו עבדים דכתיב ושברתי את גאון עוזכם ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה, בוטי אלו עכויס דכתיב העבט תעביטנו, אמר ליה רבא ללועז, מאי פרוזבול? אמר ליה פורס׳ דמילתא (ל״ב ברחה שמלת פרוזבולי ובוטי מלה לחת היא, פרוסבולידעטי פירוסה בלעז יוכי לפכי יועלים ובית דין עיין עלך פרוזבול ועיין בליוט, והבאים לאחר רב חסדא חסנו שהן

---

1) D o r n r o c h e (Raja rubus) Die ſtarken dornenähnlichen Stacheln, die ſich auf ſeinem Rücken in einer, und auf ſeinem Schwanze in 3 Reihen befinden, erwarben ihm dieſen Nahmen. Es erfordert große Vorſicht dieſes Thier zu betaſten, denn es iſt ſich ſeiner Waffen bewußt die es kühn und muthig machen. Sein Körper iſt gelblich weiß, das Männchen hat neben den Bauch- und Afterfloſſen, zwey lange herunterhängende Floſſen, mit welchen es das Weibchen umklammert. Linné ſetzt es in die dritte Klaſſe in die Ordnung der ſchwimmenden Amphibien (Raja Fullonica.)

שתי מלות ואל תתמה שהמורגלים לא ידעו פירוש מלות נכריות שהרי רבים שאל לגועזת).

בט, Ziefe, Βάθος (בנרמזית רבה פרשה כ"ט) בט, (בנרמזית רבה פרשה כ"ט) ויבאו שני המלאכים סדומה, (ובפ' ס"ט) וילמיעקב מנחר שנע וילך מרכה, תכימשוב רבי כחמיה כל דבר שבריך ל' בתחילתו נותן לו ה' בסופו סדומה שעירה מרכה והף כמיב יסודו רשעים בשאולה (1 רבי מנחם בר זברף אמר לעולם התחתונה של שאול, י"מ בעי כמו מבעי שפירשנו במקומו (ל"ב פירוש בלעז יוכי מקום עמוק).

בטד, (בטר Sieh e) בט ד, מרבע בעלי בתורף בעל הערוך גרים בעלי עיין בב.

---

2) אחוז בכל זה בידיך וגם מזה אל תנח, שרק בעניינים אשר לף בעו ולף כדי כמו עדים, מרגלות ודומיהם, תוכל לחת ה' בסופם תחת ל' בתחילתם, והטעם שתות ל' היא סימן (היפה) השנת גדול; והנה בעניינים הנזכרים אם יפסוד הסימן, ידוע הוא אם הלוך ילך השיג ישיג העיר לו הארץ, ולף תפליט ממקומה לכן כתיב ויגוע וירומלים (ד"ה ל' ד"ף ד') בלי למ"ד בתחילה וה"ף בסוף לפי שה"ף בסוף הוא רק ליופי הלשון: אבל בעניינים אחרים אשר כעים וכדיים אל יפסוד סימן השנת גדול, ואם אמר יאמר ויגוע מלך חלף ויגוע למלך לא יבין השומע שהמלך ב"ף; ועבור זה מנהם מדרוף אחר שם או כנוי אשר בו ה' בסוף חלף ל' בתחילה והכלל: מקום שתוכל לחת ה' בסוף, הלמד הלוך וחסור לף כי יפסד ה' בסוף. ואם תבין את אשר לפניך פה, יתרלה כי לשון ערבי המדקדק המפורסם מו"ה ווהלף היידענהיים בניפורו במחזור ליום רפשון של ר"ה בפיוט אנסיבה מלכי להלדיק מלמד הקליר להמלטו מלכי גבור שכונים היולאים מקשת החכם הרמב"ע בפירושו לדברי קהלת בפסוק אל תבהל את פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני אלהים ע"ש. בלמרו שפשר הלמ"ד וטעם מלכי כמו למלכי ע"כ. גם בחרון פורר הפיל לדקו דברי הרמב"ע ופוף דבריו עיקר שכתב וזה לשונו: והטוב בעיני שלא יתפלל אדם בפה כי אם התפלה הקבוע ויהיו דבריו מעטים ולא כעכב בדין ע"כ. וכמוהו קורא בגרון בלי חסך הרב החכם ר' דוד קמחי בספר השרשים שורש עתר וכה אמרו אמרי בינה: והלשון קצר מלילו וטוב הוא להדיטו בדמיון הנמלא בפסוק ואף אלף כלף מדרך לשון הפסוק מכל, כמו שעשו קלת בני עמינו הנקראים בפה פייטי, בקרובות אשר חברו, והוא חטא גדול עליהם והמתפלל בהם מזכיר עוכם ומחדש עון לעלמו המקום ילילנו ממכשול הלשון לבלתי ככשל בו שוגגים, וכן שאל דוד המלך ע"ה "שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. עיין ערך קלירי.

בטח, Schwelle, Rinne (ב ט ח, הבטח לוכו מביא את הטומאה (נהלות פרק י"ג משנה ג' דף ס"ח) לית דלמרי לבטח. ובתוספתא לבטי כמין טיח טיט כבנין שהוא סמוך לקלון וזיז כתוך עליו. ס"ח הבטח חלון של מיטר מבפנים רחב ומקום כר, פירוש לבטי בנין כמו לבטי של מרקע שהיה תוכח דמיח בתרמי, ובלעז סול"יו שכבפים שם המים.

בטט, Leichten, Funkeln, (ב ט ט, (בתרכות בפרק הרואה דף כ') לית דלמר מילתא למר רב אסת וכפקו בטיטי דכור, וכיניהו לעיניה (ובב"מ כ' השוכר את הפועלין דף פ"ט) למו תרי בוטיטי דכורת מיזוח להחוח בגרת בעיניה וממיזח, פירוש שני כילולות של עם (ב"ב תרגום בהיר הוא בשחקים (איוב ל"ז כ') בטיט הוא בשחקיא).

בטם, (בט ם e i e h S) (ב ט ם, (בתרתית רבה פרשה אלה תולדות כח) למר רב, הוכח עריקי הויכח מן קמיה גוכתח בהדך בטיטא דטיברי, והוו בידיהון כרות, בשעה שכהין, הייכו יודעין שהוא יום ובשעה שמבהיקי, הייכו יודעין שהוא לילה פי' בטיטא מערה (ב"ב פי' בלשון יוכי מקום עמוק ובטי ובטוטא לחח היא).

בטל, Aufhören, feyern. (ב ט ל, (בפרק קמח דמגילה דף ה') לי' זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין. (ובסוף גמרא דמרובה בננח קמא ולחח הוא ותקין נ' גברי י' פסוקים כנגד י' בטלנין. (ובסוף פ"ק דסנהדרין דף י"ד) פירוש עשרה בני אדם יושבין בבית הכנסת ובטלין ממלאכתן ועוסקין בתורה לבוך. (ירושלמי) י' בטלנין בבכנסת ממלאכתן.

בטם, (אלה f.) Terebinthe. (ב ט ם, (בר"ה פרק אם היין מכירין לומו דף כ"ג) למתניתא בומי. כאלה וכאלון (יעע' ו' ע"ג) מתרגמו כבוטמא וכבלוט, תחת האלון, תרגו' בוטמא.

בטן, (I Pistazie. (ב ט ן, (בתוספתא בפרק ז' משנה ה'

---

1) בטנים (1 M. 53, 11.) übersetzt Luther fälschlich Datteln; denn wie konnte Jakob dem Stadthalter Egyptens eine Frucht verehren, die in Egypten selbst im Uiberfluße wächst. Die Pistaciennüsse waren ihm eine seltne Frucht, und die Syrischen sollen nach Aussage eines berühmten Reisenden (S. Harmers Beobachtungen dritter Theil S. 120.) die besten der Welt seyn. Diese Nüsse werden im Orient trocken mit Salz oder auch eingemacht gegessen. Die Stadt בטנים die im Stamme Dan lag, wurde

דף מ"ג) לולבי הלולה והנוטלת פירות כמו נטעים ונקדים ובלעז כופלי.

בטן, (Either. 1) נטן, הנטעים והנקטמין והפירות (כלים פרק ט"ו, משנה ו' דף כ"ה) פירות כמין כנור גדול שהוא ניתן לפני הבטן וכך מזמרין בו שיר כנור שנתפס ביד ושיכו ניתן לפני הבטן כמין חזור של עו' שנותנין בעל לומכות לפני נטעיהן כדי שלא יתלכלכו בגדיהן.

בטן, (Geschwulst.) נטן, (נזיקין רבה זוטא תהיה תורת המלוה בסוף פרשת וזכור לא נורלך) מהיכן כתיבו ישראל בזיבה ובלעת וכו' עד דבנן לתרי ממתלוכנים הה"ד עד קדם ימים עד תאר ילך מלכם והיש לכם לזרע, ר' לוזהו לתר לזיכוך ובוטנך פירות כפיוך כדגרסינן לוידי דלרעת מגופיה מתיילדך כפיוך ליה לרעת ומשוים ליה כך (נמגילת לויכה ערתי במדיכות) והיש נטנך תרתין כלומר שני בנים בנטנה נטנך תרין מכהן לת ידע לתר ליה תמית מרבועיתך בלרעך תרתין מקום שרבלה בקרקע עשתה ב' רשוין שם, שורי עיבר ולך וגעיל (לויב כ"ך י') תרגומו קוריס מבטין.

בטן, (Rahme eines Vogels.) נטן, לתר לתימר לקני ובטני תריין (בחולין פרק לולו טריפות דף ס"ג) שמות של עופות הן.

בטרי, (Finger. Klauen,) נ ט ר י, (בחולין בפרק בהמה המקשה דף ע"ו) לתר לקניי ד' בטרי בתורת פירוש ר"ק נטרך טקרך מלשון טקורי

---

wahrscheinlich dieser Frucht wegen die da häufig wächst, so genannt. Die LXX verstehen zwar die Terebinthe (τερεβυνθον) darunter, weil diese beyden Bäume sich ungemein ähnlich sehen, oder weil — nach der Meynung Einiger — die LXX nach einer syrochaldäischen Paraphrase uibersetzten; so kann vielleicht im Texte diese Lesart בוטמין (Terebynthe) statt בוטנין gewesen seyn. Der Aruch übersetzt hier nicciule (ניצלי בלע"ז) Haselnüße; möglich meint er ebenfals die Pimpernuß. (S. in dieser Stelle den hebraischen Comentar zu Mendelsohns Uibersetzung, und die Anmerkung zum Artikel אגוז)

1) Wahrscheinlicher der bauchähnlichen Erhöhung wegen, die den Rücken des Instruments bildet; so heißt in der Architektur (1 Könige 7, 10.) לעומת הבטן eben eine solche Erhöhung welches Jarchi משופעת ועולה משופעת ויורדת erklärt.

זהב, ומחר עוד קבלה בידיכו מרבותי, בערוך ר' לבנעות (ג"כ בכופתאות דיקן גרסינן בגדי):

בטש, Ausschlagen ב ט ש, (בשבת ריש פרק כל כתבי הקדש דף קי"ז) לתת חמר, לובש בטש לבוג (בפרק מי שהחזיק דף קכ"ו) לוי בריי דרב הוכח בר חייא לחזקיי לגבליה דבי כנישתי דהוה גביל וספו לתוריה בטש ניהי. (ובערובין ריש פרק כילד מעברין דף כ"ג) ברוריי לחכמתיה להוה תלמידי דהוה קל גרים בלחישה בטש ניהי. (ובשל סוף פרק הכותב לפן לדיר דף ס"ב) הוהו גברא דבטש בכתפתא דחבריה. (בפרק הגוזל עלים דף ל"ט ובשל מציעא בפרק המקבל דף קי"ב) הכא במאי עסקינן דקגדיה לבטשיה, ביטש ביטש בשעתא, פירוש בעיר, שהיה רפיסה ברגל.

בטיחא, Beere (אבוגה f.) ב ט י ח א, (בברכות דף ל"ח) הוה עובדא ואקליה לגיסא דפרחא וקי בוטיחא (ג"כ בכופתאות כתוב ואקליה לפרחא דבוטיחא ותיקיים בוטיחא) (ובחולין דף כ"ט) אמר רב יוסף הני מלי דאכיל י"ו ביעין ותרבעין למגוזין וכב בוטיחי דפרח, ותני רביעי דרובב בתקופ, תמוז אליבא דיקנא דמעקר טלית דלבניה פי בוטיחא היא לבניונו.

בי אבא רבה, Großvaterhaus ב י א ב א ר ב ה, (בגמות דף כ"ג בכלל גדול אמר רבי ביבמה) אמר רבא מעו כולהו לקו מפוס גזירה לגזיר, כיבהן, אמר עזרה אם אמי שביה וגזר על אם אבי לבניו מפוס אם אמו אסי מעמא דכולהו בי אמה רבתי קרו להו, פירוש לאם אבי אמא רבתי קרו לה כמו לאם אמו אם תתיר אם לבניו יבא ליקח אם אמו. אבל לבניו עזרה אבל אבי אבי שביה וגזרו על אבל אבי אמו מפוס אבל אבי אבי אמי מאי מעמא כולהו דבי אבא רבתי קרו להו שקורין לאבא, אבי אבי דבי אבא רבתי כך קורין לאבא אבי אמו דבי אמו רבתי אם תתיר זו יבא אבל אבי אבי דבי אבי אבי רבה קרו להו כמו שקורין לאבא אבי אבי האב מן האם דבי אבי אבי כך קורין לאבא אבי האם מן האב ואם תתיר זו יבא להתיר זו.

בי אבידן, (Abtei) ב י א ב י ד ן (בפרק קמא דעבודה זרה דף י"ו) מאי טעמא לא אמרית לבי אבידן אמי להו ל"ש בר פרט זקן אבי ואמיתית אמא תרמסוכי בראשיכם (ובשבת דף קי"ו) רב לא אזיל לבי אבידן וכל שכן לבי כנסיות פירוש בי אבידן אלו ידוע למלכים וים בה ספרי תכמות מכל לומה ולשה בה ספרי תורה כביסים וכתובים בלשון הקדש ומפני שאין ידוע מי בחנם או ישראל או זולתן על כן רפיון בית רבי אבהו להורות עליהן להפילין שבה בי אבידן בקבלין מכל לומה תכמים ונותלין ונותכין בדברי תכמות ובדיני כל לומה ולשון.

בי בר חבו, Barhabe's Haus ב י ב ר ח ב ו, (בברכות בסוף

גמרא דאלו דברים דף כ"ה) אבני מזרק צל הסור דבי בר הבו. (במליעא דף כ"ט) בגמרא דאלא ספרי, תפילין בי בר הבו שביקי פירוש תפילין בי בר הבו שביקי למזזן בכל שעה שהיה לומן ועושה לומן למוכרן כדגרסינן (במגלה פ' הקורא את המגלה דף י"ח) בגמרא היה כות', אבני שרף להו לבני בר הבו למכתב תפילין שלא מן הכתב.

בי גורתא, Zwischen Rohrwände.

בי גורתא דקני (1 שביר דמי (בשבת דף כ') פירוש בין תגודה של קניס ו"ח בין מקללת של קניס אף על גב דלאו דלה ושפה לסבין מבעוד יום מותר לכעלה בשבת בתוך הקני לסבין ככסם בין קנה לחבירו (ב"ב בנוסחאות דידן בתוב בגורדיתא דקני ופי' רש"י קני דקלא).

בי דוגי, Fischpfanne.

בי דוגי תותי כבדא (בחולין פרק כל פבשר דף קי"ח) בגמרא דהכחל, פי' כלי לקבל דם הכבד הכלוה בפם שפור (ב"ב בנוסחאות דידן כתוב בי דוגי בשרא עילוי כבדא ואם תרקדק תמצא שענין אחד הוא).

בי דודי, (כירי siehe) בי דודי, בי כירי, פי' בערך מוליר.

בי כווי, (כוון siehe) בי כווי, לא הוי מוקפ (כי' גמ' דבבא בתרא דף ו') פירוש רחובן ושמעון שבכים היו ובכו שביהן עד שבבעה שמות מן הבותל ומפס ולמעלה בכתו שמעון לבדו ועבדיו במלאו בכותל זה בין התלוקות להבנים בבן הקשי הקורות מחבר רחובן, ויכו בבול רחובן לטעון שלהו הן שוקף שני שחלי כותל שלי הוא שמעון לומר לא עשיתי בכותלי כך שלא שפה תהן לי אלא ההול לא שבער לנקב במקנות בכותל.

בי מדרי, (מדר siehe) בי מדרי, (בשבת דף קמ"ב) אמר רב הכי בי מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטו והאי כיון דלאו שדר שדרו לא מלי סליק. (ובשבועות בפרק מומין שלו דף מ"ד) בגמרא דדי שוכבין, אמר רב פפא לא יפתין אדם מים לא על גבי קטים ולא על גבי מקום קשה, ואמר רב הכי בי מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם, ר"ת מדרוסות של בבל שם מפתין עליהן מי רגלים מהדרי לעין עיטם לבהר שתרן ושרבל ויהיו שותין ממנו לפיבך לא יפתין שלא על מקום כמוך שיבלעו שם המים.

בי מבסי, (מבסי siehe) בי מבסי עד מקרא דמולבקי

---

1) Die Lesart des Aruch scheint die Richtigste und das Chaldäische גור gleicht ganz dem Hebräischen גור. Das Wort hat hier eine ähnliche Bedeutung mit גורים (1 M. 15 17.) die Hälften die eine Mauer oder Wand bilden.

(ברים גמרא דמגילה דף ו', ובסוף גמרא דכתובות דף קי"ג) פי' מקומות כמו לותו ביבמות (פרק החולץ דף מ"ה) בגמרא המזיר גרוסו, שלחו ליה בני מבבי לרבא, **בי מפתקי**, (fiehe מפתקי) ב י מ פ ת ק י, (בשבת דף קל"ד) בגמרא אם לא הביא, פירוש אין ידוע בקצ שבגיד וי"מ מקום שמוליך הרעי (ע"ב בנוסחאות כתוב מפקתיה).

בי נצרופי, (fiehe נצרופי) ב י נ צ ר ו פ י, (בשבת ברים גמרא דכל כתבי הקדש דף פ') פירוש בי נצרופי היה כמו בי מבדיל שפירשתי למעלה, מיהו בני נצרופי היה עבודה זרה כדאמרי' (בע"ז בפרק כל הכלמין) בגמרא לויט היל אבבה, אמר שמואל כגון דאמר הבי תמרי להון לציבורא דבי נצרופי.

בי סרסין, (fiehe סרסין) ב י ס ר ס י ן, (בשבת בתרא דיש נמ' דחזקת הבתים דף ל') ההוא דאמר ליה לחבריה כל ככסי דבי סרסין מזבניכ לך (ובסוף גמרא דמי שמת דף ק"ם) (ע"ב דבי בר סיסין כתוב.)

ביאה, Geſchrey, Wehe. βοὴ ב י א ה, (ביבמות פרק כוהנין על הכוסה דף ל"ט) בית' מקח דהוה לא והוה בעל והוה בר בעל. (וביומא פרק בא לו כהן גדול דף ס"ט, ובסנהדרין דף ס"ד) אמר רב יהודה ובי תימא ר' אחקן ביית ביית היינו דאמרבי להיכלא (ובילמדנו בסוף פרשת בראשית) אמרו הקיה והעופות והבהמה ביקה עומד' עליכו שלחו חוטלין ואכו מתי'. (ובויגש אליו יהודה) וימר בי מדוכי ביקם לקהם מעבירי עליכו למה לקהם כוטל את בנימין לעבד לפחכו מכרכו את לקיכו לעבד לכך כתחייבכו להיות עבדים לבל בנימין לא היה לו עסק בדבר זה. (ובפסחה כי תזריע) לו בבר אמר הקב"ה לירמיה רקם מה עשו לי בני הביאו לי מלורע וסומק לתוך ביתי לוות לבי ביקה עליה. (ובסמ' לבנים לחם) אמר להקב"ה ביית לחם מעבירי עליכו שיערבל חוטלין ואכו לוקין פירוש עכין זעקה על עוות הדין (ע"ב פירוש בלשון יוכי ביית עול ועוות דין, ובויק בלשון יוכי עכין לעקה).

בייכה, Plaubertaſche. ב י י כ ה, (בערוכית רבה פרשה ס"ח) ותאמר שבבה עמי, הומיה היא ומורי' בייכה היא וטעיה.

ביין, Palmzweig. βαιον ב י י ן, (בפסיקתא דסוכה ובילמדנו בשור או כשב או עז) מי שנוטל כוטל ביין פירוש מפתברת עכין כידין. (ע"ב פירוש בלשון יוכי לולב וכף תמרים והיה מכהג ליתן ביד המלמ כף תמר לתוך כלחון).

בין, Getraideborn. ב י ן, (בשבת סוף גמרא דבמה אשה דף ס"ו) שב ביכי כמוכת פי' ז' גרגרים כמון. לי בביכת' לת מבבת ליה (בשבת בתרא ריש גמרא' דלת יפכור דף ק"ו) פירוש הזרע שעל הירק בעת שבעשה קשה, פירוש לתר לי מקום ביכיתת גרעינין

דתרדל ליכא למימר דקאכלי ליה דנורים דכיון שהן דקין מהר לן מצטרפי להו דנורים נעפר, לי בטרפת הדר פקרי כלומר אם מוכלין העלין של תרדל מפי שיבשת ליה חוזר וגדל (גיטין דרפוחות דמי שתחזו דף ס"ט) ניחדהר מיניהת דקי לן מנקב להו למעייהו, פירוש יזהר שלא ישתה ארע גרגילא.

בין, Saar. ב"ן, (בבבא סוף גמרא דשמה אמה דף ס"ז) שב ניני מדיקאי דכלבא, פירוש ז' שערות מוקן הכלב (ונמ"ק סוף גמרא דקלו מגלחין דף כ"ח). וקמיים לומרים עד חלות (נדרים דף ו') כיישהל ניציתא מקלבא. וקלקי מציניתא דריסי ועד טופרא דכרעי (בבבא פרק ר"ל אומר חולין דף ק"מ) בגמר' יכולין ניציתא מיזיה (נדרים גמרא דבא לו כהן גדול) משמע ניציתא (בבבא מליעא רים גמרא דהזוכר את הפועלין דף פ"ד) לרים ניציתא נעי למיקס (בבזיר דף ל"ט) בגמרא דשמש קולע אל השערה ולא יפטיר תרגום בבית שערה.

בין, Sowoh. ב"ן זכאי ובין חייב בשוגה לא תיעול (נויקרא רבה פרשת אל תהי עד חמס והוא עד). בין השמות (נדרים גמרא דברכות דף ג') רבי יהודה סבר בין השמות טוב הוא וכי טובלין מבעוד יום טובלין, וכי מאיר סבר לה כר' יהודה דאמר בין השמות כהרף עין זה בכבש וזה יולא ולי לפסר לעמוד עליו. (ובבבא סוף גמרא דשמה מדליקין דף ל"ה) אמר רב יהודה אמר שמואל בין השמות דר' יהודה כהנים טובלין בו למאן דילימא לר' יהודה ספיקא הוא אלא בין השמות דר' יהודה לר' יוסי כהנים טובלין בו פשיטא מהו דתימא בין השמות דר' יוסי מיבך מיבך קא משמע לן דשליש בדרבי יהודה קא משמע לן דשליש בין השמות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמות דר' יוסי (ובבבא סוף גמרא דבא סימן התקוון דף כ"ג) הך תכא סבר שליש בין השמות דר' יהודה ומתחיל בין השמות דר' יוסי והאי תבא סבר בין השמות דרבי יוסי מיבך מיבך דרבי יהודה.

בינא, Weibe. ב"נ"א, (גיטין פרק הכוקין) שרביטא ובינא ושמש דרך פירוש ערבה.

בינא, Blut-Igel. ב"נ"א, (גיטין פרק הכוקין) שב ניני דמיין פירוש עלוקה.

ביור, Gräber. ב"יור, (בבציעא דף מ"ג) לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן, פירוש בייר חופר גורות, בלן בעל המרחן, ספר גלח, ספן מלח.

בירה, Burg. (1 ב"י ר ה, (בפסחים דף מ"ט, ובורכין

1) Ein syrisches Wort, welches Schloß und königliche Burg bedeutet. Auch im Griechischen heißt Βαρις ein Pallast, Thurm

לפני הנירה מעלי המערכה . (ובירו׳ גמרא דיומא דף כ׳) נזירה תוכיח שחזרה לרשעונים ולא חזרה לקדושים (במדות בפרק קמא דף כ״ו) במסיבה כהולכת תחת הנזירה פירוש תחת המקדש. (ונפרק קמא דנגעים גמרא דף ס׳) אמר רב כהמן אמר רבה בר קטוה המשביר בית לחבירו נזירה גדולה, (ובירו׳ גמרא דהמוכר את הבית דף ס״ח) דאמר רב כהמן אמר רבה בר קטוה המוכר בית לחבירו נזירה גדולה. (ונפרק מי שמת דף ק״ו ע״ב) וזו הלכה העלה ר׳ יוחנן בר הנירה לפני חכמים בקונטרס פירוש פלטרין.

בית, **Haus**. בית, ובפי קצר לו הבנים מי שמייקר ביתו לו (בפרק קמא דיומא) פירוש מי שהיו מכניס תורין בתוך ביתו לצלות ביתו מיוחד לו ולא לזולתו, פירוש אחר שהיו משתיל בניו לאחריו בנטיעין בביתו. בית חוץ ופיתיב (בבבא דף ע״ו) בית דיתבת יתיב (בבתרא דף י״ו) בגמרא ר״מ אומר בעבדים (ובירו׳ גמרא דכילאי הרגל דף כ״ח) פירוש בית שדרין בו בני אדם הוא מיובב ואיכו חרב ואפילו לישתמש בתיבנא ובליבי חרב, ולמען דאמר משו׳ שחייב הייכו בית שאין משתמשין בו כלום ספלי כיון דאישתמש בתיבנא ולבי לא חריב. לחד לתקן לת הבית (בפר׳ ג׳ בבבא דף י״ד) פי׳ לחזו מקום.

בית אב, **Stammhaus**. בית אב, (בפרק קמא דיומא דף ו׳) היכא דאיכא טומא׳ ושהרה בההוא בית אב פירוש בית אב כדאיתי בתוספת׳ מעניות בפ׳, שכי ד׳ משמרות עלו מן הגולה וכו׳ עד עמדו רשב״ג משמרות וקבעו עלמן בבתי אבות וכו׳ עד משמר שם בו ז׳ בתי אבות בלומר ד׳ משפחות כדאיתיב בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחד אחוז לאיתמר כל בית אב מקריב יומו הקבוע לו, משמר שם בו שמונה מקריבים ו׳ בו׳ ימים וב׳ מקריבים יום אחד וכו׳ וכבר פירשתי בערך אכי.

בית אל, **Bethel** (I בית א ל, (בבראשי׳ רבה ויאמר אלהי

Citadelle, (Vielleicht könnten die Geographen die bisher trotz ihrer sorgsamen Nachforschungen zu keinen richtigen Etymologie des Nahmens Paris gelangten, in diesem *Βαρις* eine Spur finden, besonders da Amianus Marcellinus (L. 15, c. 11) diese Stadt die vorher Lutetia hieß, Castellum parisiorum nennt.)

1) Diese Stadt lag Ai (עי) gegen Westen an den Gränzen der Stämme Ephraim und Benjamin, nach Eusebius zwölf tausend Schritte oder vier Meilen von Jerusalem auf dem Wege nach dieser Stadt. Diesen

פרשה ע"ט) למר רב הונא בסוף אכי תגלה לך ויתם יאמר לו הקב"ה למה גלית לומר לפכיו רבון כל העולמים בניך גזרו גזירות ואין אתה מבטל גזירתן ואכי יכולתי לבטל גזירתן אמר לו עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף שמך ואכי עומד אם הה"ד בית אל ימלאנו וכס ידבר עמנו עמך אין כתיב כאן אלא עמנו (וירא אלהים אל יעקב פרש' ע"ג) רבי ברכיה בשם רבי לוי מי מקיס דבר עבדו אין אכו יודעין שעלת מלאכיו יושלים אלא מלאך אחד שבגלה על יעקב ואמר לו עתיד הוא ליגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואכי עומד אם שכח' בית אל ימלאנו וכס ידבר עמנו עמך אין כתיב כאן אלא עמנו וגגלה עליו הקב"ה בשביל לקייס דבריו של מלאך, ירושלי' שכל הבניינים מתבנאים עליה על אחת כמה וכמה.

בית האילן, Baumschule בית האילן, (בבא מציעא דף ק"ג) המקבל שדה מחבירו, והוא בית הבלטן או בית האילן יבא המעין בקלף האילן.

בית אצבע, Handschuh. בית אצבע (בכלים בפ' ו' אלו כלים דף י"ח, ובפרק כ"ו בכלל עמקי דף ל"ח) בל בית אצבעות טהורות חוץ מבל קיילי' מפני שהיא מקבלת את הזוב בקדעה ליכה מקבלת את הזוב טהורה פירוש בית אצבע שלא שוקע בתוכה וזה לשרתו, פירוש בית אצבעות דבר שעשוי מן עור בתים ומשים בהם אצבעותיו שהיא מקבלת את הזוב לפי שבשעה שמקבלין מקבלים עמו הזוב ועושין אותו לתוכה.

בית בלע, Schund. בית בלע, (נדרים. טהרות דף ק"ח) מטמא טומאת אוכלין בכדילה וכזיל בבית הבלועה.

בית במיא, Götzentempel בית במיא, (במגלה דף ו') והסירותי דמיו זה בית במיא שלהן (ע"ב בית מוכן לע"ז).

בית בעל, Ehe. בית בעל, (בב"ב דף כ"ח) בית הבעל חוקקה שלש שכים. (ב"מק דף ג') פירוש בית הבעל שדה שהיא בעומק ומלוחלחת יותר לריך

Rahmen gab Jacob dem vormaligen Lus, als ein allegorischer Traum ihm zugleich eine herrliche Zukunft verhieß. Dem Steine auf dem er ruhete, den er mit Oehl begoß und den er als Denkmahl errichtete, schreiben Einige die Veranlassung zu, warum das Alterthum die Steine unter dem Rahmen Bätylien salbte und verehrte. Die Kunst schuf sie hernach zu Statuen um. Wir werden in dem Artikel שואבת weitläufiger von den Steinen der Alten reden.

להסקותה ופירש בגמרא ענין בעולה.

בית בשת, Schamtheil. בי"ת בש"ת, (בחולין דף קכ"ב) במשכת עור של בית הבשת פי' עור של בית הרקס.

בית גליא, (1 Tempel der Aglaia, בי"ת גל"י, (במגלה דף ו') ומיקולין מבין שכיו זה בית גליא שכסס, (בעבודה זרה דף מ"ו ובמורה דף כ"ב) בית גליא קורין לאותו בית כריא. פירוש בית גליא שם נבהות כמו גל מכבן לה בית כריא שתפול לשחת כמו כרו שוחה, ואמר לה גליא לשון שחוק ומכבה לה בליא שתכלה מן העולם, ואמר לה בי' גליא גלויה ומפורסמת, בית כליא שתכלה ולא תרקה, פ"ת בית גדיא קורין לאותו בית כריא פי' גדיא גדי כריא חזיר בלשון יון קורין לחזיר כירי (פ"ב פירוש תגליא בלשון יוני חסר מכיכה שפע הין, ובדו הכבדים שהיה היחה בתולה ומכוה בין האלוהו' הבעבדות ופי' הכבדים בלשון יוני דבר שאין לו תן ואינו מועיל לכלום).

בית גלגול, Wendelstraße. בי"ת גל"ג, (בעירובין דף כ"ב, ובטהרות פרק ו' משנה ו' דף קי"ו) שבילי בית גלגול ואלו הן שבילי בית גלגול כל שאין העבד יכול ליטול ספה של חטים וירון לבבי סרדיוט, לוקח דאמר כל שאין העובר ומפרש לה מעוברי דרכים, פירוש בית גלגול מקום מדרון וכשאדם טען משאוי אין יכול לרון לא ממטה למעלה ולא ממעלה למטה. ס"ת בית גד גד פירוש שבילי מקום מעבר לר' כדמתרגמי' בשעול הכרמים בשביל כרמי' ופירוש משעול משעולה כלומר אין יכול ליכנס עד שילא קנירו כלומר אין מכיל המעבר שבי בני לדם, בית גד גד מלשון גידוד קמ' ומקלה ואמרי דבי רבי יכלי כל שאין העובר יכול ליטול ספה של חטין וירון לבבי סרדיוט זהו שביל בית גד גד כלומר מקום לר'.

בית דבח, Schlachthaus. בי"ת דב"ח, (בפסחים דף כ"ז) בית מטבחיא פירוש דם ומים מלוי' בבית מטבחיים תמיד, בית מדבחיא

---

1) *Αγλαια* bedeutet: Glanz, Schmuck, Anmuth, Schönheit. Sie ist die erste der Grazien und die Göttin der Anmuth. Anfangs stellte man die Grazien durch rohe unbearbeitete Steine dar, hernach gab man ihnen eine menschliche Gestalt, und dann errichtete ihnen das Heidenthum Tempel und Altäre. Der Talmud will daß man diese schöne herrliche und preisende Benennung mit dem Spottnamen *αχαρια* ohne Reiz, ohne Anmuth vertauschen möge.

דס ויין ומים ומלן הדס כזרק, והמים מתכלך וכן היין, והזמן קרב עם הקמלים.

בית חלף, Wehältniß für die Schlachtmeſſer. בית חלף, (ביומא דף ל"ו) על ירך המזבח לפנים מכל מבית החילוסות ולפנים פירוש ויותן כלפי דרום בקרן בית החליפות שהם מלטיעין סכיניהן וכל מודיס שהרוס הוח ופסול לגבי שחיטת חטאת.

בית חזן, Küche. בית חזן, בית החלים (בכלים פרק י"ו משנה ח') פירוש קוקירח.

בית יד, Handſchuh. בית יד, (בשבת דף פ"ה) ובמוך שהתקינה לנידתה עשתה לו בית יד מהו. פירוש בית יד שעשתה לידה כדי שתכסה חותה כדי שתדניק מוך לכדתה ולח תגע בו ולח תטמח בו. בית יד חוכלי (במגלה במשנה דף כ"ה) פירוש לפלי ידיו (ע"ז בנוסחחות דידן כתוב בית חנקלי).

בית כסא, Leibſtuhl. בית כסא, (בנדרות דף כ"ח) לח שנו חלח בית כסא קטנ פירוש מקום שהוכן לבני חדם להסבות בו לגדולים ובל שכן להשחנה מדרון מקום שמכי כמשכין ויורדין ויכין כקוין ולח כבלעין במקומן. ערבי מקום שנוהגין לחדם בהליכתו בדרך ובנחה לו השתין מים בו. הכי בתי כסא דפרסחי בסתומין דמו (ובנדרות דף כ"ו) פירוש שעונין תפירו בקרקע עמוקות שיורדה לוחה לתוכן.

בית כפרת, Das Allerheiligſte. בית כפרת, (בריש מדות) ופתח לחקורי בית הכפרת. פירוש חך, שומר היה לחקורי בית קודש הקדשים שהם לרון וכפרת.

בית לגין (λαγηνος) Lagena, Flaſchenfutter. בית לגין (בכלים בפ' כל כלי עץ) בית הלגינין ובית הכוסות חך על פי שלח ניקב עמח מנחניס שכן מקיימין פירוש חיק של כלי חרס לגינין מלטון לוג שמן (ע"ב בלטון יוכי ורומיי כדי חרס).

בית מים, Urinhaus. בית מים, (במגילה בפרק בני העיר דף כ"ו) וחכמים חומרים מוכרי' לוחו ממכר עובס חון מד' דברים למרחן ולנורסקי לטנילה ולבית המים, פי' בית שמייחדין בהשח לו.

בית נגר, Schlüſſel, Beutel. בית נגר, (בכלים בפ' י"ו דף כ"ו) בית הנגר ובית המנעול ומקום המזוזה (ע"ב תיק שמכניסים בו המנעול).

בית סאה, Strichſaat. בית סאה, (בכלים בפ"ב דף כ"ג) בנופל לבית סאה (ובעירובין דף י"ח) רבי יהודה חומר עד בית סחתים, פירוש מקום שרחוי לזרוע בו סאה בקרן בית סאה לזרוע בו שחתים בקרן בית סחתים והוי חמשה חלפי גרמידי בחבריתא דילפינן מקנר המשכן דהויא ה' חלפי גרמידי דכתיב חלף החלר חמה בחמה ורוחב חמשים בחמשים חמשים פעמי' חמה הוי חמשה חלפי גרמידי.

בית שאור, Backtrog. בית שאור, (בפסחים נסוף גמרא חמץ של נכרי דף ל"ג) כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בלוכן משמש בהן מצה בלוכן חוץ מבית שאור הואיל וקמולו קשה למרך לפי שהוא קרום בית שאור שקימולו קשה דמי, פיר' כל כלי עץ שנשתמש בהן בלוכן חמץ משמש בהן בלוכן מצה בלא הגעלה דכיון דלוכן הוא לא בלע חוץ מבית שאור כלי שעונין בו שאור לחמץ העיסה כיון דחדיף הוא כדותח הוא ובלע וחין משתמש בו מצה אלא בהגעלה. ובית חרוסת כלי שעונין בו כל השנה כולן וכיר כדי ללפת בו פת ומקמת חריפות בלע הכלי וחין משתמש בו מצה אלא בהגעלה. (וכבלים בפרק' דף י"ו) בית שאור מוקף למיד כתיל פירוש כלי קרש עשוי להכניס בו שאור, והוא למיד כתיל.

בית עליה, Oberes Stockwerk. בית עליה, (בריש גמ' דשבת' דף ז') ושבעת' לרק בין חיים ובין למתו ובין גרו אמר רב הודה אמילו בין בית לעליה פירוש לריך הדיין להיות נקי במשפט הפשרת העליה אל הבית כמה הוא כדי שידין כמה יש לנשל העליה בתחתון כמפורש בפרק הבית והעלי, רבי כתן אמר נשל הקרקע כולל ב' קלקים ונשל העליה כולל שלים קשבר כמה מפשרת עליה לבית תילתא תילתא נעי למיקל. ובין גרו אמר רב יהודה בין תשור לבירים פירוש לריך להיות נקי כמה הרחקת התשור מן הכותל, או מן המעזיבה שתחת התשור וכמה הרחקת הכירה וכיוצא בדיכין הללו ולא יהיו בעיכין בנזויין מפני שהן בלא כשיעת ממון ובלא כתיכת ממון אלא לריך להתעסק בכולן כמו שמפורשין בפרק לא יעשה.

בית פאגי, 1) Bethphage. בית פאגי, (בפסחים דף ס"ג) דתנן השוחט את התודה בפניס לתומה וחוץ לתומה לא קדש הלחם, מאי חוץ לתומה? רבי יוחנן אמר חוץ לתומת בית פאגי, ריש לקיש אמר

---

1) Bethphage, ein kleines Dorf am Oehlberge zwiſchen Bethanien und Jeruſalem. Von dieſer Stadt war es fünfzehn Stadien (1875 Schritte) entfernt, Es ſoll ſeinen Nahmen von den Feigenbäumen erhalten haben die da gepflanzt waren. Origines (Math 21) hat mit Muſſaphia (ſ. folgende Anmerkung,) einerlei Meinung. Nach Liahfoot, waren zwey Orte dieſes Nahmens; Einer innerhalb der Ringmauer Jeruſalems, der zweyte auſſerhalb der Stadt welches ein mit Feigen beſetztes unbewohntes Stück vom Oelberge war, (S. Martin. Dict. Artikel Bethphage).

חון לקומת עזרה. (ונפסחים דף ל"ט) לא אכל אלא דקלי חון לקומת בית פלגי אבל קלי לפניס מקומת בית פלגי שוטנין עליו (ובמשנת מכשות דף ל"ה) ולחם הפנים בעזרות בעזרה ובשרות בבית פלגי. (ובסוטה גרים גמרא דעגלה ערופה דף מ"ח, ובפרק קמא דסנהדרין דף י"ד) בגמ' דעירבת העגלה, מלמד שבית פלגי והמר עליהן פירוש קומת בית פלגי היא קומת ירושלי (ל"ב בלשון יוכי פי' אכילה והענין מקום אחד שם הפסח והקדשים נאכלים והוא מקומת ירושלים ולפנים). (1

בית פך, Der Ort wo die Oelflasche hingestellt wird. בית פך, (בכלים פרק ה' דף י"ג) תנור תחילתו לרבעה. (ובשבת בריש גמרא דבמה טומנין דף מ"ק) בית הפך ובית התבלין ובית הכר שבשירה מטמאים במגע ואין מטמאין בשוד דברי רבי מאיר ורבי שמעון מטהר. פירוש בית הפך מקום שמשימין שם פך של שמן, בית התבלין מפורש למטה בסוף זה הפרק. בית הכר מקום עשוי בשירה לשום בו הכר להקיר השירה.

בית פרס (2 Vorhof des Grabes בית פ ר ס, (פרק י"ג בהלות דף ס"ו) לאחורם של הקבר הרי זה עומד בית הפרס עד כמה הוא עומד מלא המעבה מקה אמה. (בפרק קמא דמועד קטן דף ה') והא תניא שלשה בתי הפרס הן שדה שאבד בה קבר ונכתרש בה קבר ושדי בוכי, מאי שדה בוכי, רב יהושע משמיה דעולא אמר שמטתירין בה מתים ועומדת בית הפרס דרבנן כדאמר (בפרק מי שמתו דף כ"ו, ובתגיגה דף כ', ובפסחים בסוף פרק האשה דף ל"ג) התוכן והמלורע ובית הפרס לא העמידו דבריהן במקום כרת (י"ב פירוש בלשון רומיי חלר בית הקבר ומקום פנוי בין הדרך ובין בית הקברות).

בית צבע, Handfaß, Henkel. בית צבע, (בתגיגה דף כ"ב) לחוריים ותוך ובית הלבישה בתרומה אבל לא בקדש, פירוש רבי יוחנן מקום שנקיי הדעת שותין בו והוא אבל לחון הכלי שאין דרך בני אדם ליגע בו כי דרך בכר אדם להטות הכלי ולשתות מכנגד לשון מפני שמוחזק לותו בחזקה וקיי הדעת מכוין ואין שותין ממקום שכל אדם שותה בו אלא שותין מאבל לזכו כמו שאמרנו, ומשמע פירש שקונטרי מן ויבבש לה קלי כמו במקום שתופס

---

1) Von dem griechischen φαγω essen, speisen. Der Ort also wo gewöhnlich die Opfer verzehrt worden sind.

2) Vom Lateinischen Forum, Forus: Vorhof des Grabes, abgetheilte Fläche u, s, w.

וכן משמע בית הלבוש מקום שלוקחו בלבנעותיו.

בית צואר, Halskragen. ב"ת צוארר, (בבבא קמא דף מ"ק) מתירין בית לוחר בבבא קמא לא פומחין, פירוש אם קיבור בתוך שהוא יכול להתיר מתירו אבל אין פומחין לכתחילה.

בית רובע, Quadrat, (Aussaat) ב"ת רובע, (בפיאה בפ"ק ג' דף ה') רבי אליעזר אומר קרקע בית רובע חייב בפיאה, פירוש דילף מדך מבלאים דגבי בלאים רובע נעיכן כדתנן (בבלאים בפ"ב דף כ"ג) כל שאה שים בה רובע זרע מיין לחר ימעט רבי יהושע אומר בעובה ב' סאתים דילף מדך שדך מובבת' עומר בשדה ותנן גבי סאתים (בפרק ו' בפיאה דף ט') קמה שים סאתים ובבקה לוקה שבקה וכן עומר נמי רבי טרפון אומר ו' על ו' טפחים שיכול לגרוע בה ה' זרעונין בערוגה זה בי' רבי דכיאל ז"ל. פירוש בית רובע בית רובע הקב, מלאנו בתוש' כלאים רובע הקב עשר אמות ומקלה על י' אמות ומקלה.

בית שער, Wortballe. ב"ת שער, (בעירובין בפ"ק גמרא דף י"ח ע"ב, ובסוטה בפרק משום מלאים דף מ"ג) בית שער לבסדרה ומרפסת בי' יש למגדלים ב' שערים זה לפנים מזה והרווח שבאמצע נקרא בית שער.

בית שקע, Lampenrinne ב"ת שקע, (בפ"ק דף ב' בבלים דף ט') ובית שקעו של בר מטמ' בלויר פירוש כלי בחמת והוא מטוקע ומכיחין לוחו למעלה מן הפרק של מטרח ועל לוחו כלי מכיחין הבר והוא לבני דבריס לחד שלא יתלכלך הפרק של מטרח ולחד שיקבל השמן בבשפך מן הבר.

בית תבל, Gewürzdose, ב"ת תבל, (בפרק ב' בבלים דף ט') בית תבלין של קרם פירוש בלי קרם הוא ויש גו בחים הרבה בדי לבוש גו תבלין לבד לבד.

ביתא, Beta, der zweyte Buchstabe, des griechischen Alphabeths ביתא, (במבת שקלים פ' בשלשה פרקים) יבית בחוב בהם שלשה בתא גמלא פירוש שם אות שביה של יונים.

ביתוסין, (1 Bajethäer ב"תוסין, (בשבת דף ק"ח) של ביתוסי לחד אמ' דבי יהוסע הגדמי

---

1) Die Lehre des Bajethos und des Sadok, schuf eine eigene Sekte. Die Auslegung die sie den Lehren ihres Meisters Antigonus Sochäus (אנטיגנוס איש סוכו) gaben, bildeten sie zu einem eigenen Religionssystem. Seyd nicht wie Leibeigene — sagte der weise Antigonus — die ihrem Herrn nur des

מכין שלין כוחנין חפילין לילה על גבי עור בהמה טהורה. ובריש גמר׳ דרבי ישמעאל במכה (במכות דף ס״ה) שהיו ביתוסין אומרים עליה תמר שנת פירוש ביתוסין תלמידי ביתוס. ומפורש בתנות דרבי כתן ג׳ תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו ושמש לדוק וביתוס ובכה להם שלא תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו׳ והלכו ושנו לתלמידיהם ולתלמידי תלמידיהם ולא למדו פירושו עמדו ודקדקו לקריין למדו לילו היו יודעין תשובתו שתניית המתים ומתן שכרן של צדיקים בעולם הבא לא היו שוכין כך עמך ופירשו מן התורה ואמרו מפורש היד פרושים לצדיק עליון בעולם הזה ולעולם הבא אין לפרש שכר ועונש מהן שכיש משפחות רעות לדוקין וביתוסין וקראו לדוקין לפרש לדוק וביתוסין לפרש בייתוס.

ביתר, (בתר) Bither (s. בית ור, (בפוף תלה דף ע״ח) נתלי לים מקום הניף תלה מניתור פירוש שם מקום.

ביתות, Haushiere, (בשנת בגמרא דכירה דף מ״ה, ונפוף גמרא דשנת דף קכ״ו, ונפוף בילה דף מ׳) אין משקי ושוקטין את המדבריות לפל משקין ושוקטין את הבייתו׳ לילו אן הבייתות הלכות בעיר והמדבריות הלכות בשדה.

בך, Bestürzt seyn, (weinen). (בתהלות בפרק לפרין דף ס״ט) שרה בוכים. (ובפ״ק דמ״ק דף ה׳) מליכין את הקברות מלי שרה בוכי׳ רב יהושע משמיה דעולא למר שרה שמפטירין בו מתים ופירוש שרה מיוחד בין שכי מקומות ומכפגס לפס מוליכים המת לפבי מקום זה ובין הדרין במקום לא׳ פפס בית הקברו׳ וכוטלין אותו מן ומוליכין לותו וקוברין לותו במקום׳ ולמר עולא משום יהוה בעליס כגון בה גזירה שמא כדלדל ממכו לפרוכפל לפס ולמה נקרא שרה בוכים שרה שמפטירין בו מתים שכן דרך כשמתוועדין לילו עס לילו כולס בוכים.

בכא, Baum (Strauch) (בכח), ובלת לפס ממול בכחים (שמולל ג׳ ק׳ כ״ג) תרגומו לילכיל.

בכיאר. Weberschiff. (בכיאר, (בשנת דף ל״ו) שבן לוקני ירישות זורקין בוכיאר בירישה וים שגורפין בוכיאר פירוש הקנה

Belohnung wegen gehorchen, sondern gleicht jenen die ohne Eigennutz gehorchen, und die Furcht des Herrn sey euch stets gegenwärtig. Aus dieser Lehre zogen sie den Schluß; daß weder Belohnung für die Tugend noch Bestrafung für das Laster zu fürchten sey. Ihr Glaubensbekenntniß nach allen Meinungen der Schriftsteller, erwartet den Leser in dem Artikel צדוקים.

מקום של ערב תלוי בו שורקו. המורג לתוך הירושה לרקבה להמרג בכלל הירושה ותותו מקום שכתרג בו החוט בקרש בפי המסכת והוא בעין לכתף ומתנת ופי' לכתף עץ קטן כמו זרת שתקוק בתמלטו מקום לתגוך בו, מתכת שהוא חוט חזק, פירי לתר לכתף ומתכת קטה קשור בחוט תרוך שבשיזרקנו לא יתנד תלת מוסך בחוט והוא כמשך לתריו,

בכן, Mörserkäule בכן, (בשבת דף ע"ו) מלי בוכנת גוף ותכתת. (ועירובין דף ק"נ) תמר ליה בכנת קש תמרת. (ובסוף פרק קמץ דבילה דף י"ד) דב שבת שמע קל בכנת (ובסוכה דף לובד הגזל דף ל"ה) כיטלו פטמתו תכי רב יוסף כיטלה פטמתו תכי רב יוסף כישלה בוכנתו. (ובבדה פרק בנות כותיים דף כ"ב בגמרא המקח' בדה) תכת בוכנת דפרזלא. (ובחולין פרק תלו טריפות דף ל"ו) כשתמרו רוב בלעותיה בכנת ותסיתת פירוש בכנת עלי תסיתת מבחוץ ורתם הבלוע מזופה כמין עלי ובחוליה תקוק כמין מבחוץ מבני בדדין ובני רתבי הבלעות בכנסי' בהן, (ובב"ק נדים נמרת דהגוזל עלים ועשתן בלים דף כ"ג) בבוכני דהייבו ציפן.

בכר, Erstling. בכר, (יבמות דף כ"ד) תכו רבנן בכר, ותיה הבכור מכאן שתלוה בגדול ליבם, תאר תלך פרט לחילונית שתיבה יולדת, יקום על שם תייו, לתקלה. (ובתרומו בפרק המפרים דף כ"ב) בג' פרקים מעשרין את הבלבלה בבכורות ובמיפות ובשלמא הכין פירוש בבכורות תביבות בתיפות תפילות.

בכרא, Wall, Anhöhe, Vormauer. בכרא ותטפתא ותרכבתא בכר פירוש בערך תרכבתא.

בכריא, (1. βακκαρις Wilde Narde, Haselwurz. בכריא

---

1) Baccaris ist jene Pflanze die Plinius (XII, 12.) nardum rusticum wilde Narde, und die Linné, Asarum (europaeum) Haselwurz nennt, und in die erste Ordnung der eilften Klasse (Dodecandria monogynia) setzt. Sie wächst gewöhnlich in feuchten bergigen Gebüschen unter Haselsträuchern. Linné, der sie der Ipekakuanha (Brechwurzel) gleich schätzt, bemerkt, daß sie fein gepülvert erbrechen, und gröblich gepülvert purgiren bewirke; sie dient für Wechselfieber, Wassersucht, und für hartnäckige Kopfschmerzen, da sie und die Wurzel ein berühmtes Mittel sind, den Nasenschleim abzuführen. Die Alten hielten es als eine kräftige Aegide wider Beschreyung und Bezauberung — eine Eigenschaft, die ihr noch unser Mussaphia zugestehet.

בכרי"ם, (בפ"ע בפרק כלל גדול דקמן דף מ"ב) העקרבלין והחלבלין והכברייש בלשון ישמעאל כנגר (ע"ב פירוש בלשון יוכי מין עשב ושרשו נודף כקנמון ובו היו עושים שמן ערב והעשב מכנד הכשפים).

בכושרות, Thränen u. Gesäng. (1 בכ ו ש ר ו ת, (בילמדנו בריש כי תשא) מוליך מסירים בכושרות, מהו בכות, דלמ נעי בכי ודבעי למר שירה. (2

בל, Mischen, mengen. ב ל, (בפר' לקרון בזבחים דף קי"ב) היולק והבולל ובפותת. (ובפרק ג' במכות דף י"ח) זו בלילתה עבה וזו בלילתה רכה. (ובדמלי דף י"ז) בממרים ובגרוגרות בולל ומוטל ס"ת בורר ומוטל (ובפרק קמץ דרקק השכה דף י"ג) ר"ש שזורי סבר יש בילה. (ובנזק כתרא דף פ"ח) הקונה מני מילכות. (ובמכות דף י"ב) המוכל בישורים. (ובחולין דף פ"ג) כדרבי זירא דלמר כל הרוצי לבילה לין בילה מעכבת בו, פירוש כל מינה רלויה לבילה והני עד ס' עשרונים לין בילה מעכבת בה אלא אף על גב שלא בלל כשר וכל שלין לפני לילה כלומר מינה מרובה שהיו יותר מס' עשרונים ולמעלה בילה מעכבת בה הלכך פסולה.

בלי, Rathsherr. βουλευτης, ב ל י, בולי ולימטרטיגי כשר פירש, נערך למסרטיגי ונערך בולי. (ובויקרא רבה זוטא תהיה נסוף פרש' דפלני ה, ויגל לת מסך יהודה גלי גולות ס"ת גלי דוכסים.

בולי, Rathsherr, βουλη. Rathsversammlung. בולי, בע"ר פרשה ו' בשעה שיולק מהם בולי ודימום יולאין עמו, פי' חילו' הס (ב"ב פירוש בלשון יוכי לכשי העלה וקריאי העדה, ופירוש דימום המין העם ואלו שכי ערכי מענין אחד).

בל, Tuch, Gewand. ב ל, (בחולין דף ק"ם) כי סליק רבי זירא לסכתיכהו לרבי אמי ורבי אסי דקא אכלי בצלאי תמתו'. (ובמכות בסוף גמרא דהקומין רבה) פירוש כרכי יריישי בקמת יין ואכלי בצלא נטילת ידיים, תרי גברי דרבי כרבנן ליטעו בדרב ושמואל כלומר דסבורין לתון לרב אכיל בלא נטילת

(1 וזה תלמוד ערוך (סנהדרין דף כ"ב ע"ב) לל מקרי בכושרות אלא בכי אגב שירות. ורלה במדרש רבה (בראשית פרשה ס"ח,) פה ובתקומת המתים הזה בפי רבי יוסי בר חלפתא ובתלמוד בפי רבה בר בר חנה ק"ר יוחנן.

2) Ein feines Wortspiel trennt בכושרות und liest בכי ושירות (weinen) (und Gesänge); weil die Freyheit auf den plötzlich befreyten Gefangenen eine verschiedene Wirkung hervorbringt; der eine weint der andere singt vor Freude. Talmud und Midrasch verstehen das im Text befindliche אסירים v. den Fesseln der Ehe.

ידוס בזמה הח קלקר ליה דעתי קלרה עלי כלומר נטלתי ידי חלח מה שחכי חוכל בזמה דעתח לכיכח חיכי יכול ליגע בחוכל.

בל, Pferd. בל, (נדניחל) ועל דכיחל שם בל פירוש לב בקוף חוחיות.

בלבל, Verwirrung. בלבל, תרגום שם בלל חמן בלבל.

בלבם, (בלפש) (Fieber) בלבם, נוכנוסין המכרים בקיסרין עיין ערך בלכסין.

בלגה, Bilga (E. N.) (מרים ז) בלגה לעולם חולקת בדרוס (בסוף מסכת סוכה דף כ"ו) פירוש בלגה שם המחמרת ומסקנ' דחמיעחא מכני שהחתה ולח נחנה בחקדש לעבוד עבודתה קבסוה רבנן בחילוקה ונטענתה ובחלוקה. פירוש בחילוקה שחקלוק בדרוס לעולם וחלח לפי' בלגה כרחית יולחה לעולם, טענתה קבועה פירוש שהיה לכל משמר טענת של בית קבוע בקרקע שמשימין שם לחם הכור וחיכו יכול לזוז משם שהטענת רחבה מלמטה וכרה למעלה כנגד רחם הכור ולח היו נוטרקים לחוקו ביד וטענת של זו קבועה שלח כדרכה שלח היו הרחב מלך השוחטין וחינן יכולין לשום רחם הכור בחוך הטענת, ולכל משמר היה לו חלון לחת בהן הסכינין שחוטין בו לזו שחמי חלונה שלח היה מקום שיעמדו הסכינים חלח בידם שיהח להם טורח וזילות.

בלדר, Veredarius, 1) Postreiter, Courier. בלדר, (בערבית רגה פרסח ויבולו) ענר חד בלדר וכבשל בה. (ובויקרח רבה בשחרי מות פרש' ע"ט) ויחרון חרץ ענר עלה חד בלדרין מן מלכותח וכבשל בה לחת חד בלדר ושמשה ושמדה ושסבה (ובכי ימוך לחיך בסוף פר' חצרי מבביל לל דל) בחר יומין ענר חד בלדרין דמלכותח ושמשה יסח לימין ענדין כהדין מטבסח. ספר לחד חד מן רבנבני (ב"ב פירוש בלדר בלשון רומיי רן ולישר ובמלות כבריות לוחיות למד ורים מחחלפות.

בלום, Balisma Zaum, Bail. בלום, (בויקרח רבה ויהי ביום השמיני פרשה לל תרח יין) כיון שבנה שלמה בית המקדש ובשל לח בח פרעה לוחו הלילה שחה יין והיו שם שחי בלוחמלות לחחת שמחת בית המקדש וח' שמחת בח פרעה (ח"ב פירוש בלשון יוכי מקול וקבדת לכבוש מרקדים ושמיחים).

בלט, Terebynthe בלט, ויקח תרסי ושלון תרגום וכסיד חרז ובלוט. ללוכים מבשן. חחת השלון תרגום בלוטין (נרחש השבה דף כ"ג) ללוכים בלוטי.

1) Dieses Wort scheint noch eher der spanischen Sprache anzugehören, Buldero: Einer der die Bull (כתב) erkläret.

(במכות דף ס"ג) בית הלל לומרים כלי היה במקדש ומרקעת שמה ודומה למוכו דומה כמין תפוחי הנרתיר וכמין בלוטי היוכים פירוש פילי החלוכים.

בלט, Hervorragen (von erhobener Arbeit.)

ב לט (בפ"ב במשנה סוטה דף כ') פנוה מוריקות ועיכים בולטות. לחיה בולט (בריש גמרא דעירובין דף כ"ד) קומתה בולט (בדף השכח בסוף גמרא דוקא לגין מכירין) בולט בדיבורי זהב (ובגיטין דף כ', בגמרא דבכל כתובין בסמיכין גט כשר, וביומא בפ' הוליכוהו בגמרא דף כ"ד) משבטל פתרון הא בילד דוקא, ובולטים ויולאין במין שבי בדי דמה שבקמר לרוב המוך דודי לי בין שדי ילין. (ביומא דף ע"ג) בילד בעשה ר' יוחנן לומר בולטת רים לקוט לומר מלטרפת. (ובב"ב דף פ"ט) ודילמא בולטין בת־בגולין הוו פירש ר"ח בולטין כיבטין בלומר לומחין בלמקין שלגין ויולאין כגון ככבי התרנגולין בשפופטין לומן מתאדרות קלות ככפיסן וכרחין כפיקל בולטה כמו קומת' בולט (ובחולין בפרק בהמה המקשה דף ע"ו) בגמרא בהמה שנתקבו רגלים בליטי הוי לומת הגידין.

בליט, Bovlevtης Rathsherr

ב ליט, (בפ"ק דקת דיומא דף ה') בשבת בלוטי היתה פירוש חבמי העלה ולבון יק הוא. (ובערלאות דרבה וירח יעקב מלך פרשה ע"ו) ויל' לו פלן עתיר בעבדיהם בוליטום (ובאגלת תיכה יעיב) לחרו בוליטים של בני ירושלים דלת בעי מתעבדן לרכוטום לו בוליטים. דרכי לין לבי ות מיבלי בורגנין מבלי בוליטום (ובויקרא רבה ויהי ביום השמיני ויהי בימי לחזורום) החרב והאספר לגלף אלו הבוליטום.

בליעל, Zügellofer.

ב לי ע ל, (בסנהדרין בפרק חלק דף ק"ו) יפלו לבניהם בני בליעל מקרבך פי' בגמרא בניהם שפרקו עול שמים מלומדים. פ"ח בל יועילו.

בלולין, Fenſter

ב ל ו ל י ן הוי פתוחין בעליות בית קדש הקדשים (בחורות בפרק ד' דף ל"ו) פתחו של היכל. פירוש חרובות (ב"ב בבוסחאות דיקן כתיב ולולין.)

בלם, Binden, zuſchnüren. (Von Zaum und Gebiß)

ב ל ם (arabiſch) Maulkorb, Naſenſchloß.

ב לם, (בבכורות דף מ"ג) חרוס חוטמו בלום. בלם ליה לומלא (בפרק כל הבשר בסוף הלכה העיף עולה ובכלדים בסוף גמרא רבי לליעזר לומר דף ס"ו) חוטמו כלה בלום הוא. (בחולין בסוף גמרא דכיסוי הדם דף פ"ט) חולם לרן על בניהם, לומר רבי חילפא, לין הלולם מתקיים חלף בזכות מי שבולם עלמו בשעת מריבה. פירוש חוטמו בלום סתומין כקני חוטמו.

בלם, Wiederſetzen, ausſchlagen.

בלס, (בפסיקתא דזכור לא תהיו כסום כפרד לין הבין נמתג ורסן עדיו לבלוס) הסום הזה לא ממתגו והוא בולס משכשכו והוא בולס וכו' פירוש מבעט.

בולמום, βουλιμμος. Heißhunger. בולמום, (ביומא דף פ"ג מי שתקפו בולמום. (ובגרסאית רבה פרשה מ"ח) ויצא לוט לת עיניו, כל מי שלהוט לתר גאלמום של עריות, סוף שמכילין לומו מבזרו. פירוש בלשון יון גרונו של אור כלומר זה החולי לוכל הרבה כלתוך האור, ו"ת לשון לעז הוא למי שלוכל הרבה קורין לו בזלימו (ע"ב פירוש בלשון יוכי ורומיי פוגת כפם מפני רעב עד שידיו ורגליו של אדם קרים ופניו ירוקים וחושיו כלבלים עד כמעט לא כותרה בו נשמה ונעתקה מלא זו לחוסק חזק של דברים לחרים).

בלן, Baber. βαλανευς בלן, לא לבלן ולא לספר (בפרק ח' בשביעית כלל גדול דף מ"ג) כתכה לבלן (במעילה בפרק הנהנה סוה פרושה דף כ', ובנגע מליעת בפרק כזהב בגמרת כילד דף מ"ח, וזוזין בפרק רבי יהושע דף קמ"ה) רבי יוסי לתר לא על קורות הבלנים טהור, פירוש לא כמלא ערן במקום שיושב בעל המרחן שמשתם לבני אדם ומדליק האש של מרחן טהור (ע"ב תרגום בפסוק זיקק המן לת הלבנה ובלשון דקספי יתיה, פירוש בלשון יוכי בעל המרחן).

בלן, Pfeil, Wurfspieß. βελον בלן, (בכורות בפרק ו' בריש מכת מומין לקו דף מ"ג) הבילן והלפתן, פירוש דומה לקוביל דדבת שהוא משופע וחד למעלה (ע"ב פירוש בלשון יוכי תן וכל דבר שהוא חד למעלה ולי ברלה גרסת כילון יותר בכוכה עיין שם).

בלן, Vorhang. Velum, בלן, (בכלים פרק ג' דף ל"ב) סדין שהוא טמל מדרם ועשאו בילן טהור מן המדרם. ויש פרשה וילן והנם נערך וילן, ופירוש מסך ובלעז וילו (ע"ב כן שמו בלשון רומיי).

בלן, Siegelring. בלן, (בגטין בגמרא דהכוקין דף כ"ו) לדליקו שרגי עד דמחי בילוכיך דגושפנא, חבובי דרומאי הוו מייתי בילוכיך דגושפנא' ומשמשין פירוש קומס של טבעת.

בלני, Dattel, βαλανος. jede eichelförmige Frucht. בלני, (ירושלמי דברכות פ' כילד מברכין) בהדין דשתי תמר בתר דנכי פירוש בלשון יוכי שם כללי של טהור, פירוש לא כמלא ערן במקום

---

2) Bulimus iſt ein großer unerſättlicher Heißhunger, der, wenn er nicht bald geſtillt wird, eine Ohnmacht herbeiführt; und daher als Krankheit anzuſehen iſt. Auch wird der ſogenannte Hundshunger wo nach geſtillter Eßluſt, Erbrechung folgt, Bulimus genannt.

פרי עץ ארז וגם הערמונים נקראו כן ושמית היין לחריפו, ממהרת עכול שלהם נתלטומכת ולכן הין עיקר ומברכים עליו.

בלנטיון *Βαλαντιον* Beutel, Sack. ב ל נ ט י ו ן, ספרק פרסת דהר סיני בפסקא לא תעבד בו עבדת עבד, שלא יעול לחריך בלשעיל פירוש בלשון יווני שק ולמחתת מוליכין בו דבר מה.

בלנרי Balnearis, zum Baade gehörig. ב ל נ ר י, ירושלמי מועד קטן פרק לילו מגלחין, בלנרי כזיס פירוש מטפחות של בית המרחץ עיין ערך בלר.

בלס Vilis. Feil, schlecht, gemein, verächtlich ב ל ס, (בשבת בסוף גמרת דכלל גדול דף ע"ו) אמר בשביעית שכן עכי לוקח פתו עיסה בלוסה פירוש שאינה נקיים ואין מכסין אות' יפה וסובא ומורסנה מעורב בה. (ובפ"ע במקואות משנה ה' דף קל"ג) על הנקיים חולקין, על הבלוסין אין חולקין. פירוש בלוסין כמו מלוכלכין כמו עיסה בלוסה. (ובנדרים דבה פרי כ"ט) אמאי את הקדש למלך שהיו לו חוכרות בלוסין והיו בני המדינה מליזין לקרי המלך, כלומר עיכו של מלך רעה, מה עשה המלך פתח להן את המחוזרים שבהן ומלאו כל המדינה סריות (ג"כ פירו' בלשון רומיי דבר נבזה).

בלס (das Geworfene) *Βολις*, Senkblei, Pfeil, Wurfspieß, *Βελος, Βηλος*, Sterne Himmel, Geschoß. ב ל ס, הוא בנלוסא (בשבת גרים פרק מי שהחזיק דף קנ"ד) פירוש מחיכות גדולות של זכוכית כדכתיב ברזל עשות (ג"כ בכוסחות דידן גרסינן בכולסא) ובנ"ר (פרשה י"ב) שלה תולדות השמים שבר ודם מוסך בולם לענקי על ידי שהות הוא מעלה תלודה! (ובסוף פסקא דפרה אלומה) יקרות וקבלין, יקיפון כתיב בבריס שהן מוכסין מכס בעולם הזה עתידין הן להיות לעתן לבש כהדין בולוס הה"ד והולכתי עורי, בדרך לא ידעו, בולוס מרחם של זכוכי' והוא תרקיי' מחמור בנ"ר לעכיין בולם לענקי, וי"ל תרקיע הוא זוהר, והוא תרגום לבש שנו וחלמה, וי"מ בולוס גל (ג"כ פי' בולים בלשון יווני עופרת הנקבר בחבל תרוך לידע עומק קרקע היס, וזה ענין מחמר והולכתי עוריס אות לבש בולים, ועוד פירוש בילום בלשון יווני השמים והכוכבים, וזה ענין מחמר לבוש כהדין בילום, ועוד פי' בלום בלשון יווני חן וחכמת וקרב וזה הענין מחמר מוסך בלום, פירוש לוטע הזן ומשנו שם כן שנאה עכיכים כפרדיים בערך זה).

בלסטר Ballista *Βαλλιστρα* 1), ב ל ס ט ר, (בחולין בפרק חלו

1) Eine Art grobes Geschütz bei den Griechen und Römern, auch

טריפות דף ס׳) קניני היה ובלסטורי היה מכאן תשובה לתומרים אין תמרים, פירוש לייך לו רובה קצת מכאן תשובה לתומרים אין תורה מן התמים, כלומר משה לא היה לא קניני ולא בלסטורי וידע שימכה ברוח הקדש (ובספיק׳ דויסי בחלי הלילה, ובילמדנו ויהי חצי חפילה) השליך עליהם לבני בלסטרא דרך, ובלעז הקצת בלישטרו (ר״ג פירוש בלעז יוני כלי מלחמה לזרוק מורים לבני׳ וקניתו׳ לרדות החומות ולהדוג החויגים והחיים המורה בחומות כלי בקרק בלסטרי וגם הקלה חלים להדוג בהמות).

בלסמון, Balsam, *βαλσαμον* (1, ב ל ס מ ו ן, (נרחבית רבה פרשת וירץ יעקב כי יש שבר) ומעט נרי בלסם, ותרגום בפסוק הדודאים כתנו ריח, לישנם קדמי כריך

---

eine Belagerungsmaschine mit welcher große Steine so heftig fortgeschleudert wurden, daß sie die größten Häuser zerschmetterten. Man schoß auch Pfeile und andre Waffen damit ab. Die Erfindung dieser Maschine schrieb man den Phöniziern zu. Der Aufseher darüber und der sie abschießt heißt Ballistarius; man versteht daher auch einen Schützen darunter.

1) Der orientalische Balsam — ein Wort dessen Ursprung Einige in der heb. Sprache suchen und in בעל שמן Fürst der Oehle finden, ist das Harz eines Strauches der seiner Gestalt nach, dem Weinstecke gleicht. Die Schriftsteller sind über den Boden der dieses Balsamgewächs hervorbringt verschiedenmeinig. Diodorus Siculus, Strabo und Justinus stimmen überein, daß in den Gegenden von Jericho und Engeddi, zwey beträchtliche Balsamgärten waren; man will daher die כרמי עין גדי im Hohenliede davon verstehen, und obwohl כרם allein einen Weingarten bedeutet; so erwirbt sich die Aehnlichkeit der Gestalt diese Benennung — Eine Meinung die man auch im Talmud (Sab. 26, 1.) findet; בורמים (Jerem. 52) wird durch R. Joseph erklärt: אילו מלקטי אפרסמון מעין גדי עד רמתא. Nach Josephus (antiqu. L. 8. c. 9.) aber wurde er erst aus Arabien durch die Geschenke der Königin von Saba, von Salomo dahin verpflanzt. Nach Plinius aber ist er ausschlüßlich ein Product Judäens und gedeihet selten auf einem andern Boden. Dieser unterscheidet auch dreyerlei Arten des Balsamstrauches die auch Forskal (Flor. Aegypt. Arab. p.

בלסמון, פירוש בלשון יוכי ורומי מין שמן ערב והוא רפא שמכים עיין ערך לופופלסמון

בלספימיסון, *βλασφημια* Gotteslästerung, Schmähung. בלספימיסון, (בילמדנו ברך נבות מלקים ומלך) ברך, בלספימיסון שנקמר ובולע ברך כתן ה'. (ובנו את בני ישראל את קרבני לחמי שדי לח מלכותו שניח מי שהוח קורח פסוק זה פובר שמח ים לו בלספומיח שהוח לומר שדי לח מלכותו שניח כח ליכו כן מלח ליכו נח על בריותיו לפי כחו מלח, לפי כתן וכו', פירוש לשון חירוף והוח

ובלעז בלספימיח"ס (ח"ב פירוש בלשון יוכי ורומי בלספימיסון מחרף ומגדף בלספימיסה חירוף וגידוף).

בלע, (I) Bela. (E. M.) בלע ובכר ותבבל מפוקח (בפוטח דף ל"ו) בגמרח דשנה שבטים.

בלע, Schlund. בלע, (חולין בריש פ' חלו טרפות דף מ"ג) ליחזו ואם עלמו כל שחותכו וכו', חמר רבי ירמיה מבלעתח פירו' בית הבליעה וכמה חמר רב לוים פחות משערת' ועדיף מיניחת. (בסוף מגלת ליכה) כפלה עטרת רחשיכו בר בריה דריב"ל הוה ליה חד בלע

---

79. seq.) in Arabien fand und genau beschrieb. Zwey Arten sind Stauden die Dritte ist ein hoher Baum. Ihren Harz schwitzen alle im Juny, July und August, der in irdenen Gefäßen aufgefangen wird. Um noch mehr zu erhalten werden mit Messern von Glas, Stein oder Bein — keineswegs aber mit Eisen das dem Baume höchst schädlich ist — Einschnitte gemacht; Dieser Saft heißt Opobalsamum (Tropfbalsam) Die Beeren die dieses Gewächs trägt werden dann gepreßt, der gewonnene honigartige aber bittere Saft heißt Carpobalsamum (Fruchtbalsam); dann werden auch die Zweige abgestutzt und durch chemische Operationen gewinnt man den Xylobalsamum (Holzbalsam). Der sogenannte arabische Balsam oder Balsam von Mekka ist der Schweiß eines wildwachsenden Balsambaumes den Linné Amyris Gileadensis nennt. Doch selbst über den Mekkabalsam sind naturhistorische Streitigkeiten (S. Calmet Dict. de la Bibl. Jahn Archäologie I Band. I Theil §. 83. Bruce Reisen V Band S. 28 der deutschen Uibersetzung und den Art. צרי in unsern Wrtb.)

1) Uiber die Nahmenauslegungen des Talmuds s. die Anmerkung zum Artikel אשחור I Theil S. 215.

לתת חד ולחד ליה (ב"ב גרסת נוסחאות שלנו אבל ליתא זאת לישנא במדרש קהלת על פסוק כשגגה היולף, מלכי השלט, וירושלמי דשבת פרק שמונה שרצים, וכראה לי שפירושו חולי בגרון מעכב מאכל והמשקה, ובמסכת שבת פרק נמה אמה מי שים לו עלם בגרונו לימת הכי חד כחית בלע כחית חד חד).

בלעם, Wolfverſchlinger. (Siehe ob. Anmerkung Nr. 1.) בלעם, בלע עם (בחלק) פירוש שיעץ עלו לבלע עם ישראל. דבר אחר בלעם בלק עם פירוש שאין לו חלק עם ישראל. ע"ש בלק עם שלק ממקומו ומעמו והלך לעם אחר אל בלק (ב"ב נוסחאות שלנו כתוב שבלה עם ומפרש רש"י שבלבל ישראל בעלתו).

בלפטין, Bulbus, βολβος, Zwiebel, Knoblauch. בלפטין, (בכדרים בריש גמרא דהכונר מן המנומל דף מ"ט) רבי יהודה ורבי שמעון לחייהו לקמייהו בלוספטין, רבי יהודה אוכל ר' שמעון לא אוכל (ובפרק ג' במעברות מצאה מ' דף ס"ב) היה עושה בבלוספטין לא יאכל בנוות שבת. (ובכדרים בפרק הכונר מן המנומל בגמ' בילה טרומיט' דף כ') תנן התם היה עושה בבלוספטין מאי בלוספטי' מיכל דתתיכי דעבדין מבהון לפירי. (ובפ' קמרון דעוקלין מצאה ב' דף קס"ח) ר' יוסי לומר חוץ מן הבלוספטין וזה טעות הוא שהוא מין ירקות כמפורש בלפטין. ומלחתי בספר אחר בלוספטין ס"א בלוסטין. ס"א בלוכסין ומין אכזיו' כן (ב"ב פירוש בולבופטין בלשון יוכי ורומיי מין חסית, כמו בבל מעורל תחת המאכל והמשקל, אבל פיבלוסטין בלשון יוכי פירוש מין תאנים וגרגרות וכן תוכן הגירסת ולא בלפטין, ובפירוש גרסינן בירושלמי דשבת פ' אלו דברים בולבוסטין הכמכריס בקיסרין, ושם אומר שים מהם תלתומים ומהם לבנים וכן האמת).

בלר, Haarlocke, Flechte. בלר, בפרק קמח דעבודה זרה (דף י"ח) יוסי מנלקת זקנו ובלוריתו. בסנהדרין בפרק כהן גדול (דף כ"ח) כלם מגדלי בלוריות היו. ובע"ז בפ' אין מעמידין (דף כ"ט) ובמכות בפרק ואלו הן הלוקין (דף כ"ח) בלוריות ופאר מקלח וגבינה. תפסה בבלוריתא בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין (דף פ"ב) הגוזב את הקסוס, פירוש לילית של שיער (ב"ב פירוש כלרית בלשון רומיי קוזוט שער).

בלר, (בלנר Siehe) בלר, (בשבת בסוף גמרא דאבנים דף קמ"ז) האוליירין מביאין בלרי כשים, פירוש סדינין לפי שהכשים אין רואות בלא סדינין. ס"א לכיסות שעל רחצי הנשים (ב"ב עיין ערך בלנר).

בלר, Tribut, Erträgniß. בלר, בבבא קמא בפרק הגוזל זוטא (דף קי"ג) אמר רב בר מתא מיבעט

והכי מילי בגולרא וברגע, פירוש גולרא יבול האדון בלומר מס האדון (ב"ב בכוסחאות דידן גרסינן גולגל).

בלר, βωλαριον. Kleine Erdſcholle. (1 בלר, בגרמנית רגא (פרשה ק') משל למלך שהיה מטייל בפתח פלטין ורואה בולרין לפתח מושלכת לומר מה מעשה בה וכו' (ב"ב פירוש בלעזון יוכי לבבה קטנה).

בלש, Suchen, forſchen. בלש, בפ"ק דמדות משנה ז' (דף ל"ד) פשפש קטן היה לו שבו בכנסיה לבלום העזרה, פירוש לפקח, תרגו' ויפקד ובלש.

בלשן, Spürhold. בלשן, מקל הבלשין (בכל כלי עץ בפ' ט"ו בכלים דף כ"ה) פי' בעלי המכס יש להן שמשים שעומדין לעיין הבכנסין והבתין ובידן מקל של עץ או של מחכת לרשות ולידע מה בתוך הבתי והן כדין שפוד, תרגום ויפקד ובלש.

בלשין, Unterſucher, Beſchauer. בלשין, בילמדנו ויהי בעת ההיא וירד יהודה, בגוהג שבעולם בלשי מסר לפרלוף שם גזרת ממנו מי. ובפרשת לבם חלק לי, שלח עמה לופוקילין ובלשין, כנגד פילוש בערך לופוקילין.

בלשת, Rohorte, Kundſchafter, Legion. בלשת שבכנסה לעיר בשעת שלוש בפרק לחרון דעבודה זרה (דף ע"ח) ובשתוטות בפרק האשה שנתלמכה (דף כ"ו) ובשבת בפרק חבית של שלח בת בחמין (דף קמ"ה) אין לך כל רגל ורגל שלח כאה בלשת לעיירות. ושמח בילה (דף כ"ח) בלשת שבח לעיר ובקש לחפוש אחר העיר. (בברכות בסוף גמרא דכילד מברכין (דף מ"ה) אדר בלשי ומייתן ליה לבייתיה, עכין חפוש הגדוד שמחפשי אחר העיר.

בלתא, Fetzen. בלתא, לייתי קירא דנק בבליתא, ביבמות גרים פרק האשה שהלך בעלה בבלתי בנדים ושם במלחו ועבר לפניהן (דף ק"כ) פירוש הדביק שעוה בבלתי בגדים ושם במלחו ועבר לפניהן ולא בשקרות. ס"ח ולא סקרוה כלו' ולא הכירוהו, ובקדושין בפרק האיש מקדש בו (דף מ"ט) לייר בבליתא. ובנחולין גרים פרק הכל שוחטין (דף ו') בלייתא דפרסא. ובשבת בפרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא

---

1) כראה שטעם המלה אשר תרגמתי לדעת המוסיף, ל"ל לבבה קטנה אלא אומר דיד היולר כמו שאמר ר' לוי שם, שיוכל לעשות ממנו דמויות, פרי בטנות או כל דבר אחר. ותמיהני על המפרש נעל מחכות בהוכה שפירש בלורין, אבן גזית בכוכה לבנין, ליה גזעוא וגם בגרמנית רגא פרשה כ"ק בשאמר שהי' רואים בלריות של זהב כתב בלריות פירש הערוך תחיכות וזה לא מלאתי בתוב פה בערוך.

(דף קל"ד) ליתי בלישת דלית לי׳ שפחת פירות תמיכה של נגד בלוי.

בם, (Inhalt) In dieſem Inhalt ג ס ולא בתפלה, בסוף פרק קמא דיומא (דף י"ט) פירוש בקריאת שמע אתה קורא בקול רם אבל לא בתפלה בקול אלא בגחה, גם יש לך רשות לדבר ולפסוק מן התלמוד ולא בדברים אחרים. גם עשה קבע אמר רבא המפסיק בשעה שקורא בתלמוד וגמ שחת חולין עובר בעשה של׳ ובדברת גם גם יש לך רשות להפסיק ולקרות קריאת שמע ולא בדברים אחרים. פירוש אחר ובדברת גם גם ולא בתפלה שבק"ג אתה יכול להפסיק בין פרשה לפרשה ולהסזיר שלום לכל אדם דתנן בברכות בפרק היה קורא (דף י"ג) ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. ירושלמי ר׳ הונא בשם ר׳ יוסף ובדברת גם מכאן שיש לך רשות לדבר אבל בתפלה אי אתה יכול להפסיק בין פ׳ לכ׳ ולהסזיר שלום דתנן בברכות בפרק אין עומדין (דף ל"ד) אבי׳ המלך שואל בשלומו של שיננו, אינהו דאמרי ולא בתפלה שלא יפריך בתפלה שמי שעה היא לבטל תורה שהיא חיי עולם.

במה, (Altar, Βωμος) ג מ ה, בפרק קמא דמגלה (דף ט') אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים ויוקימנא בגמרא בעין פסחים, והן הקבוע להן זמן המפורש בזבחים בסוף פרק בית מטבחי פיר אחרון דזבחים (דף ק"כ) ובסוף תוספתא, זבחים, אלו דברים שבין במה גדולה לקטנה קרן וכבש ויסוד וריבוע וכיור וכנו בבמה גדולה ולא בקטנה, חזק ושוק ועזר העולה לכהנים בבמה גדולה, חזה ושוק ועזר העולה לבעלים בבמה קטנה, אבל כותי זמן ועמון ומ וזה שון, אי זו היא במה גדולה בשע׳ שיסוד במה אהל

---

1) Das hebräiſche במות (Höhen) bedeutet Altäre die auf Höhen und Bergen entweder dem wahren Gotte oder den Götzen geweihet waren. Die LXX überſetzten dieſes Wort immer durch βωμος daß in Sprache und Bedeutung mit ihm übereinſtimmet und wahrſcheinlich durch die Phönizier nach Griechenland gekommen iſt. Nach Lucian wurden von den Prieſtern deßhalb hochgelegene Oerter gewählt, weil ſie wähnten den Göttern näher zu ſeyn, um von da aus, ihre Gebethe deutlicher zu vernehmen. Schon dieſe Idee mußten die Iſraeliten zum Götzendienſte verleiten, darum wurde auch ſpäter dem Volke unterſagt darauf zu opfern, um ſie zu zerſtören. (Siehe Beobachtungen über den Orient 2 Theil Seite 303. Roſenmüllers alte und neue Morgenland, 2. B. Nro. 343.)

מועל כטוי כדרכו ולין המרון כתון סם, לזוז היל במה קטנה בפע' היל' במות עושה לדם במה על פתח חלרו ועל פתח גיכתו ומקריב עליה הוא וגנו וגתו.

במה, B η μ α, Rednerbühne, Richterstuhl. ג מ ה, בסוטה בפרק ובלו כאמרין בכל לשון (דף מ"ח) במופלי שביעית עומין לו בימה של עץ בעזרה וסוג יושב עליה, ובסוכה בדתם פרק החליל (דף כ"ח) ובימה של עץ בכוים בתמלא ובון הכנסת עומד עליה, פי' מגדל עץ. ובפרק קמח דשבועות זרם (דף י"ו) מסטרין ובימה פירוש מזבח לבם ע"ז, (ובילמדנו) ויאמר פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה העלה את משה לבימה להרגו פירוש מקום שדנין בו (ת"ב פירוש בלשון יוכי בנין גבוה· מוכן לדרוש בדברים או לדון או לזבח, ומלה זו נעתקה ליוכים מלשון הקדש במה).

במת, (ב מ ה Siehe) ב מ ת, בסוף מגלה (דף כ"ב) אמר שמואל הלוקות והבמות אין נהגן מזבח קדושה, פירוש הלוקות שעושין לספר תורה, פירוש אחר שאין שעושין לספר תורה הבמות עומדין על עץ החלק של מעלה ושל מטה פכים ואחור הם בקרקע במות וריוח שבין עמוד לעמוד של ס"ת הם הלוקות.

בן, Einsehen, begreifen, verstehen, ב ן, (בעבודה זרה בפרק כל הכתוב (דף מ"ה) אמר רבי עקיבא אבי אהיה מודין לפניך פי' לשון בינה כלומר מלמד. בברכות רבה (בפ' ל"ח) ויבן בא מזבח ויבן בחיב בתבונן. ואמר מה טעם ריבה הקב"ה בטהורין יותר מן הטמאים וגו'. (ובפר' ע"ג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו'.

בן, Sowohl — als, ב ן, במבחנת נהקומן רבה (דף כ"ח) אמלא למאי אתא לכדתניא בתור' כהני' בפ' וכל קרבן מנחה כמלא אמלא יכול תנניהו ת"ל אמלא אי אמלא יכול במי מלח ת"ל במלח ולא אמבית הבא מלח שאינה שובתת, פירוש שבעבית בשבת בשבול זו מלח סדומית שהיה מופיל גליו בכל יום ובעשה מלח. לימתרוקנית אין לחר שבעה על יד בני לדם. פי' לחר סדומית מלח חזק שאינו מתפזר ומתבטל לחלחר לימתרוקנית שמתבטל לחלחר כמפורש בגילה בסוף פרק מעילין (דף ל"ט) מים אין מלח לא והא תניא מים ומלח בטלין בין בעיסה בין בקדירה לא קשיא כאן במלח סדומי שהוא קשה מלח לא, מלח לימתרוקני

שהוא רכה בשל. מפי מבניהם למד דבנה, גר עובד הכי קאמר יכול יתבללו הרבה במלא כתפן בעיט יכול יעשו כבניין שיחן על המכתה לבניס של מלח זה על גב זה ושורות קמיט בתמלא, יכול יתן בו טעם תביהו כלומר כל דהו. מלח עד כדי להבין שיש בו טעם מלח.

בן, Kind, Sproſſe, Sohn, ג"ן. (בספרים דפוס ישנים) הניקה בניס בן לין כתיב כאן לשון בניס מלמד שהניקה בניהן של חומות. ובברייתא דבנה (ברכ' כ"ד) הניקה בניס שרה כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים: בספרדיים פר' חלק (דף ל"ו) בן יכבד מב 1) זה בלעדן מלכ' הוה ומישתכי לפיס בעוקצן דכלבא פיר' כדמות כלב, הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתי' הוה כתיב שמיה ושמ' דאנו', וענך מדניו', זה כבוד מדן ענך שר הטבחים ועמך לפני מלך בבל ירושלים ומי סליק בבוכד נצר לירושלי' והא כתיב ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו רבלתה זו אנטוכיה, רב חסדא ורב יצחק בר חנדימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר לימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו תמיד.

בן, Wauen, erbauen, ג"ן נסוף כתובות, ונסוטה נר אם פרק אלו נאמרין בכל לשון (דף ל"ד) וחברין אבצ שכי, כנכתה מיי כנכתה לישמע דאיבעי ממש וכו' עד אלא שהיתה מבוכה על אחת מבעה בלישן, ונסוטה ברים פרק משום מלאמה (דף מ"ב) ויאלף לים הביהי' מפי בניס אמר רב שמבוכה מכל מוס כלומר כל מוס היה זו שהוא עשוי כבנין כלומר גדול כבנין מאה אפי וחד בנאן, פירוש שבאו מאה לכנים על אמו וכלב אחד. רבי יוסי לומר של בניס מלך אחד חוקן בפרק תשיעי במקומו (דף קל"ג) ובשבת נסוף גמרא דוחילו קסריס (דף קי"ד) פירש רבי יוחנן בניס אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבניו של עולם וקפדי על רבב שבבבליון לכבס ולהוליחו שלא יהו מן המסכיחים לפיכך לפילו בלד אחד כרחה חוקן ולא עלתה לו טבילה אבל בגדי הבורים אם רבב עבר מלך לבד חוקן ואם לאו אינו חוקן וכן הלכה אמר רבי יוחנן. אי זהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטבילות עיבא זה המקפיד על חלוקו להכבו.

בן אלמנה, Wittwenkind, Waiſe. ג"ן ל מ כ ס, (בפרקי ר"ע) רבי שמעון לא טעים אמר ימותו כל בני

---

1) מלאכי ע', ומפרש רש"י שם כדי שיתכבד אביו לכך נקרא שם בניו עליו שנקרא מרודך בלאדן, דאי לא כתב אלא מרודך בן בלאדן לא הוי משמע אלא שמו דאבוה, דהכי כתבו כולהי פלוגי בן פלוני ע"כ.

קלמכה ולכל יהו שמעון ממקומו, פירוש מתלמידי ויחזקי בימיה שם לא יעשוס לה לחזקיה עליהן, ושוב שם היתה טועם היה מרגיל בהירה.

בן אלעשה, Klafaibes. 1 (Eidam Judas des Heiligen) בן לעשה מלכים הרבי הוה ועשיר גדול הוה, בנדריס מר' הכותר מן המעובל (דף כ"ח). ובפ' קמא דשבת (דף י"ט) תספורת בן אלעשה.

בן ארוא, Xrfaibes. Ein Wirtuoſe.

בן בונים, * Wenifibes. בן בונים, עיליין (דף פ"ג ע"ב) בונים שלח לרבי מודיעין קוכדפא, ושם (דף פ"ה ע"ב) כגון תלילו של בונים בן בונים, זה הי' לים עשיר ורבי מכבדו ואמר לתלמידיו בכו מקום וזה הוא בונים בן בונים

בן ארוא על הפלגל בפרק ה' בשקלים (דף ז') פירוש היה ממוכה על כלי זיר מן הלבני שמע והי' מנגן בהן כדאתן בסוף תמיד (דף ל"ג) והקים בן ארוא בהלל.

---

1) מעשה תספורות בן אלעשה לא מצאתי בגמ' דשבת ותלמוד ערוך הוא בספרדים סוף פרק כהן גדול שעשלו לרבי מה תספורת של כהן גדול? ואמר להן לאו ורבו תספורת של כ"ג, שהי' כותו ממון גדול לספר שהי' מספר לו כתגלחת של כהן גדול ורבי רמ"י פה ורבינו בנימין ליכא, נמיס לאחד עיין שם. ומזה כראה מרבי מכבד עשירים הי', כי בהלשעה הי' מתכו ותדע ברק עשיר הי' ולא תלמיד חכם שרבי בר קפרא מלחקו בדיוקתא בירושלמי במועד קטן דיש פרק מגלחין ולגיעה לך לבון התלמוד שם כי יקרים. בר קפרא ממשל משל בחידה יפיפיה ובספת עברי' הוא המעשה שם: רבי הוא מוקי לבר הלעשה, ק"ל בר קפרא כל עמיק שקלין לרבי, ותא לית שלא שלל לי'? ק"ל מה כישקול? ק"ל שקול (ל"ל קוד חידה ומשול משל):

משמים נשקפה,
הומיה בירכתי ביתה,
מפחדת כל בעלי כנפים,
ראוה נערים ונחבאו,
וישישים קמו עמדו,
יאמרו חוי הוי!
והנלכד נלכד בעונו —

וכמה ספתרון לזו שם והמבין יבין מדוע רבי הפך ותמתי' גקוך ע"ב וע"ג? שמר רבי שלא ישמוך בר קפרא מימיו —

הכוכר בגיטין (דף נ"ט ע"ב) שאלת לרבי ר' מיכי בגדי כשתן דק וטוב ע"ש וכ"ל המכתה הזקת שלח הלי טוכים (עירובין דף פ"ו) אחר שמעת רבי, לבניו של זה יש לו שלף פציות בים ובכנדן שלף עירות בינשה, אמר לרבי ישמעאל כשמגיע שלל שניו אמור לו של תשגרהו בכלים (בנגדים) הללו לפני (שלין כרתה עשיר כ"כ) ולהרלותו רוב עשרי כשהיו בנגד אחד דק מאוד שמקפלין אותו ומכניסין אותו בקליפת אגוז.

בן בטיח, Batiachides (E. N.) בן בטיח, בכלים פרק י"ו (דף כ"ה) מאור שלח כעשה בידי אדם שיעורו כמלא אגרוף גדול שהוא אגרופו של בן בטיח, אמר רבי יוסי יאמר כרשא גדול של אדם, פירוש אור שלא כעשה בידי אדם שלא כפתח מעלמו שיעורו מלא אגרוף גדול של אותו אדם שכרשא בן בטיח וכגר פילסתי בערך אגרוף.

בן בריה, Bundesgenosse, Religionsverwandter. בן בריה, בפרק קמא דיבוצות, ובכסין שהן של בני בריה, פירוש בני ברית הן ישראל לפי שאמר שכתוב כי יגף שור איש את שור רעהו ולא גוי הוליך כל הקומות בשמלו רעהו.

בן גן, Eingeweide. בן גן, תרגום יוכתן והקרב והכרעים בני גויף. (1

בן דן, Danaides. בן דן, בסוף מסכת סוטה (דף מ"ו) מצאת שלעזר בן דינאי ותמינה בן פרים היה בקרץ. ובפרק ג' דכתובות שאמרו (דף כ"ו) כגון שאמו של בן דינאי פירוש שדם לסטים ורוצח. בפרק ה' בכלים (דף י"ח) תנור שתילתו ר' ושיריו ר' זה התנור של בן דינאי, אמר הגאון שאין תנורו של בן דינאי שדכו בו דברים.

בן הנפל, Nauplins, Nauplisades. בן הנפל, בחולין בפרק העור והרוטב (דף קכ"ו) תנו רבנן

---

1) זה לא מצאתי לא בתרגום יונתן ולא בתרגם ירושלמי רק לונקלוס תרגם קרב: גוף.

2) Nauplius — so nennet auch Plinius (hist. nat. IX, 30) jenes Seegeschöpf das die spätere Naturkunde vielleicht unter die Nautilien rechnet. Weil diese Thiere auf ihren Muscheln wie auf Schiffe segeln; so werden beyde Benennungen von dem griechischen ναυς: Schiff, hergeleitet. Man will diesen Thieren sogar die Erfindung der Schiffarth verdanken. Der Talmud (Cholin 127, 1.) verstehet zugleich die Nautilien unter צב (3 M. 11, 29.) Auch

הגב זה הגב, למיכהו להבדיל הנרכך ובן הנפילין ובלמכדרך פירוש מין חרן הוא.

בן הנפילים, (Nauplius. 1) בן הנפילים, בפרק מומין שלו בגמרא רוח קצרה, תכף רוח בן הנפילים נקרא עליו בירוש רוח עזידה.

---

der Midrasch — der in jedem זה des Pentateuchs eine Andeutung findet daß Gott dem Moses den Gegenstand von dem er mit ihm sprach, körperlich darstellte — schließet aus dem in dem angeführten Texte befindlichen וזה לכם הטמא daß dem Moses nebst dem צב die Meerschaalthiere gezeigt wurden (זעוע את הימים והראהו את בן הנפילים Midrasch Raba Schemoth Paraf. 15) Ich finde diese Nautilien sehr analog mit dem Hebräischen צב das einen Wagen bedeutet, und worunter ich darum bey den Gewürmen das ganze Geschlecht der Conchylien verstehe weil dieses צב eben so gut eine Schaale ausdrückt wie Nauplius oder Nautlius eine Muschel; und daß von einem ganzen Geschlechte die Rede ist, bewährt das dabeybefindliche למינהו

1) So nennt der Talmud den Dämon des Wahnsinns (רוח קצרית) Ich verstehe unter בן הנפילים jenen Nauplius den die Mythe einen Sohn des Neptun und der Amymone nennt. Sie erzählt von ihm daß er ein berühmter Schiffahrer gewesen, und darum schrieb man ihm in der Sternkunde die Entdeckung des einen von den beyden Bären zu, weil er als geschickter Meersegler zuerst beobachtete, daß dieses Gestirn durch seine immerwährende Nachbarschaft am Nordpole den Schiffern bequem zur Leitung dienen könne. Ich brauche nur den Leser auf vorhergehende Anmerkung aufmerksam zu machen, um die Ursache seines Nahmens aus seiner Virtuosität als Segler zu enträthseln. Sein Freund Aleus — erzählt die Mythe ferner — übergab ihm seine Tochter die sich vom Herkules verführen ließ, um sie zu ersäufen. Diese That die ihm Aleus zumuthete und die er unterließ, wirkte so auf seine Sinnen daß er so oft er jemanden im Wasser ertrinken sah wüthig und auf die Götter zornig wurde (Apollod. II. 1, 4.) Dieser Zufall dürfte ihm zum Dämon der Raserei machen, und vielleicht der Hy-

בן כובדי, Cobeides
בן כובדי, נרים שקלים (דף ג') אמר רבי יהודה העיד בן כובדי ביבנה פי' שם מדם ג"ב נכוסקוות דידן כתוב בן בוכדי).

בן מרון, Laxus (siehe אמר)
בן מרון, כפי' קשה דרשת הכתב (דף י"ו) במשכה כל נפשי העולם עוברין לפניו כבני מרון, ככר פי' בערך אמר.

בן נח, Noachides
בן נח כהרג על פחות משוה פרוטה ולא כתן לפשנן נרים נמרת דהדר. ונגמרת דמוכיח את הפועל בעבודה זרה (דף ע"ג) אמר מאי לא כתן? לימו בתורת הפנון פורוש דלא מפיק ליה הכתב הגזילה לבעליה כלום אלא כהרג שכבר נתחייב הריגה משעת הגזילה.

בן נצר, Nazaribes
בן נצר, נכתובות פ' כערה שנפקחתה בנמרת שם תשמשי (דף כ"ג) ליפטים אליפטים לא קשיא הא בבן בלר הא בלפטים דעלמא. ליפטים הי' ולכך שירות ומלך עליהם ונעשה דלפ לפטים עיין רש"י שם.

בן סטרא, Stabaides
בן סטרא, בכתב בסוף גמרת דכרק הנזכה (דף ק"ד) בן סטדא הולין בכפי' ממרים בפריטה שעל נשרו וכו'.

בן עוף, Geflügel
בן עוף, נרים גמרת דפרק קמא דכתובות (דף ה') פירוש כיון שידע שיבעול במולאי שבת טריד בסעודת שלריך לעשות בלחד בשבת וחייכין שמא ישכוח בן עוף קודם שיקדיך מפני הטירוד ולמה אמר בן עוף שדרך התורה לומר בני יונה ולא יוניה.

בן עזאי, Sohn des Asai
בן עזאי, בסוטה בפרק שלשה עשרה בנשר ו כמלא טימן בגד (דף מ"ה) אמ' מאי הריני כבן עזאי בזוקי עבדיה. ובפ"ק דקדושין בגמרת עבד עברי בסימן לסימן עבד בית, ובפרק אחרון דשבועות המיפר שדהו בגמר' מכרה לרשעון (דף ל') אמר מאי הריני כבן עזאי בזוקי טבריה אמר ליה ההוא מרבנן לאנשי מכדי הכי קרית ליכא למדרשיכהו לקולא וכו' אמר אנשי הריני ידוע ומפורסם בפירוש שמועה זו כמו שהיה בן עזאי ידוע ומפורסם בזוקי טבריה שאין בחכמי דורו כמוהו וטבריה היתה מדינתו.

בן ערל, (siehe ערל)

---

trophobia. Diese Idee scheint auch dem gelehrten Farchi anzugehören, der in Bechoroth (44, 2.) comentirt: רוח שטות ע"י שד והו בן הנפילים נוי טיון welches wahrscheinlich נפטון (Neptun) heißen soll. (S. die deutsche und hebräische Anmerkung zum Artikel בן־ממליון).

בן עזאל, בחולין בסוף גמרא דפרק הזרוע והלחיים (דף קל"ד) פי' אמר לו ריש לקיש לרבי יוחנן ולמה שנית לחמה בלשון חיים ערל שפתיים, ניחם מי שטוחה עדל בדלית, והיה אדם שלח היה מדקדק בשמועותיו, וכן אמר לו אם טוחה לחמה בן עדל דליכא למיגמ שמע טעות הוא דאמר קמאר טעמא, ומצא מרי ז"ל היה טוחה בלשון בן גדל ופירושו מן דעתך לומר כלומר מן דעתך נדבריו דאמר קמאר טעמא (מ"ב כתוב בטוסאפות שלנו בן חדל ומירש רש"י שוטה שעשוע שמו בן תדל).

בן פניו (פנים fiehe) בן, פניו למטה; בת, פניה למעלה בפ"ק דסוטה (דף י"ו) פירש במסכת כדה בסוף פרק המפלת (דף ל"ו) טעמא דמילתא דזכר פניו למטה כדרך תשמישו, נקבה פניה למעלה כדרך תשמישה.

בן פקועה, (פקועה fiehe) בן פקועה הבא על הבהמה, בחולין בריש פרק בהמה המקשה (דף ס"ט) פי' בן פקועה כגון שנתמה שבעטה ונקעו כריסה ונפלו בתוכה ובד, כדתנן הבועט את הבהמה ומלמ בה בן ט' חי חי חו בן ט' מת קורעו ומוליא את דמו מלא בן ט' חי וכו' עד וחכמי' אומרי' שחיט' אמו מטהרתו.

בן ציון, Zionides. בן ליון, קדושין פרק י' יוחסין (דף ס"ט) ויחקקה בן ליון בזרוע מפני שפסולין היו, ועיר שהרת היתה שם וקיבלה שהיו כשרין, פי' בן ליון שם אדם חשוב הוא. (1

בן קמצר, Camzarides (ein Kalligraph) בן קמלר שם רבה לגמר על מאמר הכתב, ביומא במסכת בסוף פרק אמר לסם המופס (דף ל"ח) פירוש בן ה' אלבעותיו היה כותב קרנעה קולמוסין והיה כותב בשם בנת לחת, שאסור לספר משעה שמתחיל לכתב עד שגומרו.

בן תמליון, (2 Themeliuon בן תמליון לח כיון דקרו ליה כפח, במעילה פרק קדשי המזבח (דף י"ד) פירוש שד. (3

---

1) ורש"י פירש שם אדם חשוב ונעל זרוע ולפי דעת הלמב"ם כ"ה בעדיות פרק ו' ל"ל בני ציון והמשפחה חשובה נקראת כן

2) Ein Beyname des Neptun der darum auch Themeliuchus heißt, von Θεμελιον Grund, Element und εχω ich habe. (S. Hederichs mythol. Lex. S. 1844.)

3) כנר קדמתיך בהערה ל"ח לערך בן כפילים וקמרתי לך מה שכתב רש"י בנכורות (דף מ"ד ע"ב) בשקר דרבה בר רב הונא: רוח קלקלית מה כיהו תכא רוח בן כפילים שה טעמו, רוח שטות ע"י שך זה הוא בן

בוניא, (כ נ י א fieberhitze) בונים פרווח למיר, נעל הערוך גרים כניח, עיין שם.

בניה, Baab, Balneum בניה, מסכת שבת פרק נמה מדליקין (דף ל"ג) עיליה לבי בניה. תרגום ירושלמי ועליתם לת כפסותיכ' ותכנסון ית כפסותיכון מן מיכלל ומשתיל מבי בני. ותרגום כוסתי לי גס כסף והכ, ובנוון; נוסחת לתרת ובי בנון

בנבי, Graben בנבי, זמועד קטן בריש פרק משקין (דף ג') מלי עוגיות לתר רב יהודה בנבי, כבר פירשנו בערך כדד.

בננו, Mittelding, Mittler בננו, כל הלומות הין כביכוגיות

לעין כל ונסם ובנם מרדכי! ואין לנו להוכח ממלים שכתב המתורגמן שם — בתרגו' לסתר, ד' ס' בפסו' ויעבור — שם שהים נטעו גם שרשים כי כתוב כתב רש"י. בן תמלין שד שקורין כוימו"ן וכמו שכתבתי בל"ל שזה הי' שם לוי לכלטו"ן וזה היתה רוח קלרית ועי"ז כשתגעת בדתים דקיסר ורבי שמעון בן יוחאי ידע תלים וידע לרפואתה לו ע"י לקח לו בתוכן לתר — ובדרך דרוש יש להקריב ואין כאן מקומו.

א) ובדיכל ג', "ב בנם וקלף — פה בפסוק זה, בפלטים מעשי הגדולים בפלא ופלא רש"י, רבינו סעדיה, לבן עזרא ורל"ק כולם לתרו הבי"ת של בנם שמושית היא וטעם המלה מתרגום והכם זועפים, ואיכן כפיסין ורחיתי בספר מתורגמן שורש בנם ומלתי זה שורש ובנים הבאה וכתב ובשורש נסם לתריך בשם — ושם ז"ל: "וכתעלמו זו המלה מכתב בן סרוק, ודוכא בן לברט כי ע"ך מכתב הבית שרשית של מלת בנם ועל דעת דוכא היא שמושית, ורש"י מודה לרבני דוכא ובן רוב המפרשים שרלית וכו' והוא רואה לת דברי מכתב מדברי כולם ע"ם ופליאה דעת ממני שעיניהם עיני הגדולה לא רלו לות כי גבר מכתב שיש הבדל בין בנם ובין נסם בתרגו' לסתר, ד' ס' בפסו' ויעבור — שם שהים נטעו גם שרשים כי כתוב כתב רש"י. בן תמלין שד שקורין כוימו"ן וכמו שכתבתי בל"ל שזה הי' שם לוי לכלטו"ן וזה היתה רוח קלרית ועי"ז כשתגעת בדתים דקיסר ורבי שמעון בן יוחאי ידע תלים וידע לרפואתה לו ע"י לקח לו בתוכן לתר — ובדרך דרוש יש להקריב ואין כאן מקומו.

בנם, Bürnen, wüthen בנם, תרגום ירושלמי ויקלף פרעה, ונכם פרעה.

בנפוקין, Beneficium, Gefälligkeit. בנפיקין, מצל לצוותיהם על נת מלך שניקח בנפיקין, נעל העורך הניאו בערך כסף ולא דקדק, עיין שם.

בנרי, (siehe כנר) בנרי, דליות ובנריות כתבה למרקן עיין ערך כנר, כי כן גרס בעל הערוך

בנרסאי, (siehe דרדסין I) בנרסאי, כלאים דירושלמי פרקן בתרא, תלביזהו בנרסאי ויהבון מסכת ברגלי, המפרש פירש מין לבושים חזונים, ובמדרש רבה פרשת דעו כי ה', גרסי דרדסאי.

בנות שבע, (siehe שבע) בנות שבע, בפרק שני דמעשרות (דף ס"ב) ובבכורות בפרק הלוקח עובר (דף ה') ובנדרתית רבה (פרש' ט"ו) ויתפרו עלה תלמה, מה היתה לותה תלמה למר דבי מנין בת שבע דלייתיה שבעת יומיא דלבני לעלמא, כי' בנות שוא תלמי' לבנות כדלמרי' בנדרות בכילד מברכין (דף ס"ב) ובדרש גמרא דעבודה זרה (דף י"ד) לעניין דברים האסורים למכור לנוים בנות שוא בפטורלותיהן. למר רבה בר מבה תלמי קיורתא ובנות שבע בר מבה תלמי ופלוסטין כולן מיכי תלכים הן ובנות שוא בשביעית שלהן בשבה שביה של שמיטה. שמה שחוכטין בשמטה לאחר ט"ו בשבט כוהגין בהן דין שביעית בשבה שביה של שנוע כי מתלקין שלשה שבים בלילן, לבל מה שחוכטו קודם ט"ו בשבט בשביעית, אין השמיט תשומין ומותרין בשבה לא' של שביעית וכן דרכן בשבה לאת חוכטין והן פגין ובשביה בוחל ובשלישי כגמרין והן לחל ובכל שבה הן חוכטין. וכן סידורן שה שחוכטין בשבה דשמוכה של שנוע בגמרים בשלישית ומה שחכטו בשבי בגמרין בר' ומה שחכטו בג' בגמרין בחמשי וכוהגין בהן מעשר עכי, דקיימא לן לילן בתר תבשה לזיל, ולהו שבגמרו בחמישית בשלישית חכטו לפיכך הן פירות שלישית ושחכטו ברביעית בגמרו בשבית ושחכטו בחמשית לא על פי שבגמרין בשבה של שמטה מותרין הן כי פירות תמשית הן ושחכטו בשבית בגמרו בשמינית וכוהגין בהן מעשר עכי, ושחכטו בשבה השמטה בשביעית בגמרין בשבה התשיעית שהיא שבה

---

1) הירושלמי שם והמדרש רבה נרשאית פרשה ק' מונים וכותבים לותות רביעי הקדום ולמרו ר' חזקיה מוכיח לל תרגו על תכרינון והמדרש מודיע הטעם מפני דמה וגם יש הבדל בלותות דר' ירמיה הנזכר כלן ע"ג ולין ספק שפירש המלה בנרסאי לו דרדסאי מורה על בתי שוקים שם טעם פקודת ר' ירמיה להיות מובן ומזומן לימות המשיח וע"ז לוה לתתו משה בידו ושכלתני ברגלו (עיין ערך דרדסין) ובתים לשוקיו.

שנייה של שבוע ונוהגין בהן דין שביעית כי בזיעית היתה מכיתתן וכן דרך סידורן לעולם כל הפירות שמכניסין בשביעית נוהגין בהן דין שביעית בשכח שנייה של שבוע והיל שכת גמירת הספרי הכתוב בשביעית עלמו, כשלמין בכל שנה שלשה פירות בזה החילן מקלתן למל והן שתכתוב מיכרים לבן בשנתים, ומקלתן בוחל והן שתכתוב מלשחקך, ומקלתן פנין והן שתכתוב בזו השנה וכעכין שפירשנו הן מכורסין בתלמוד ארץ ישראל, בגמרא דהל מתניתין מהו בנות שוח פיטודיקה ופירוש בלשון יון מין תלכים כשהר לחרנו, ושמרס בכל שנה הן עושין לו לחת לשלשה שנים ופירשו בכל שנה עושות חלל חחד שמין פירותיהן בגמרין חלל עד שלש שנים כילד יודע כלומר חיך פירות של כל שנה ושנה, רבי יוסה חמר קושרן בחוט פירוש חלו בחוט לבן ואלו בקוט שחור ואלו בחוט חדום, חני שמואל חוחד בהן קיסמין גם זה כעכין הרחשון וכו' חני רבן שמעון בן גמליאל חמר מהזליח העליון עד חנטת הפגים שלשים יום ומן הפגים ועד השימין הכוללות חמשים יום ומן השימין עד התלכים כ' יום, ליקח חחלה ואינו יודע מתי חנטה חמר רבי יוסה מוכה מלה יום למפרע שם חל בחוכו ט"ז בשבט הוח יודע מתי חנטה, חמר לו והח עמי הוח בטברים ועוזות לשנה חחת, חמר להן והלח עמי בליפורי ועוזות שנים.

בנות שוח, (Siehe שוח)

בנות שוח, בגרש דמלי (דף ל"ב) ובגרש עשודה זרה (דף י') ובשביעית פ"ה (דף ל"ט) בנות שוח שביעית שלהן שכיים שהן עושות לשלש שכים. ובפרק קמח בגרש השכה בגמרח בחלה בחדר, ובשרכות פרק כיצד מברכין (דף מ"ב) (ל"ב מין תלכים לשכים מידבריים מחשבלין בחילן חחר שלש שכים, ובהבו כחום, בפרק חין מעמידין דע"ו (ו שהם ובנות שבע מין לחד, והרחיה הח דחמרי בגרחות רבה תלכים שחכל חדם הרחשון חיכל דקרו להו בנות שוח לפי שגרמו שוח לחדם, ויכול דקרו להו בנות שבע שגרמו שבע חבילות לחדם.

בנות שקמה, (שקמה Sc.)

בנות שקמה, בגרש דמלי (דף

---

1) כחום' הלז לגיכה בזה הפרק לחל היח בע"ז דף י"ד ע"ל ד"ה בנות שוח ע"ש ובחמת חין זה גרסת המדרש שלפנינו וגם חמלח פרשה ט"ו-הדרוש בזה הגשון: מה היתה חותה התלנה? רבי חלנין חמר בדית שבע דחמטיית ז' יומי חבלח לעלמח רבי יהושע דסכנין בשם ר"ל חמר בדית ח כיתח דחמטיית ח כיתח לעלמח ע"כ ולח כחבר שם בנות שוח ועיין בחלק ח', מספריבו ערך חלכיתח שהם לולבים לכים של דקל.

י"ב) ונגרכות פרק כילד מגרכין דף מ"ג) פירוש בלעז כילצי (ק"ג מין תחכי' מדברי')

בניתא, (Bonetfisch. Bonito 1) נניתת, נגילה פ רק לדין (דף כ"ה) הנהו שב נניתת דתתיין לבי דני. ונגנח קמיה בפרק כילד הרגל (דף י"ט) תמרת דאכל ניניתת מאלס כזק שלם. נגנח מליעת בפרק המוכר את התומכין (דף ע"ט) ניניתת לכריסת תקלח. פירוש כונר התאה נגנטה, כלומר אם יאמר אדם לחנירו ניניתת לכי מוכר לך לריך לתת לו ניניתת דתקלח כריסה. ונמכות בפרק אלו הן הלוקין (דף י"ו) הסוח דאכל ניניתת דבי ברנת כנדיה דב יהודה. פירוש בשחילתות גדולות בויכי ביום השמיני מי שאוכל דג שנמלח כשתורת התרן לא מיקריב אלא חד מלקות מהכיח דרב יהודה וכן הלכה. בנטין פרק מי שחטו (דף ס"ח) ליתי ניניתת וניטויה (ק"ב פירוש דג, שאכל ניניתת שהוא גרעין עיין בערך בין).

בנתא, (Siehe בין) ניכתת, כשאכל ניכתת. מניכתת דריסיה כבר פירש בערך בין.

בם, (Vaſe) Vas Geſchirr, בם, בפרק קמי בשבועות (דף ו') רב עמרם חסר כגון שהזירו לניסת גדושה ניסה שפוכה כלומר כלי שרת שמקדשין בו השכה ובלעז קורין לכלי בשם"ו. פירוש גשון ניסת ניסתם אלא מובלעת. ונמצית מיכה ותוכת משלוש · כפשוי, שהם מן כל ניסי ובישי (ק"ב פירוש בלשון רומיי כלי).

---

1) Der Bonetfiſch (Scomber pellumis,) gehört zu dem Geſchlechte der Makrellen. Die Naturkunde leitet den Urſprung ſeines Nahmens von dem ſpaniſchen bonito ſchön, her. Seine gewöhnliche Länge iſt 4 Fuß; er hat einen zuſammengedrückten Kopf, iſt an den Seiten mehr erhaben als platt; ſein Maul iſt groß und ſein Unterkiefer hervordringend. Oben ſitzen 6 und unten 7 kleine viereckigte Bartfäden. Der ziemlich platte Rücken hat eine bläuliche ins Grüne ſpielende Farbe; vom Kopfe ziehen ſich 4 gelbe zuweilen auch ſchwärzliche Linien über die Seiten hin, und vereinigen ſich am Schwanze. Der Bauch iſt perlgrau, die erſte Rückenfloße hat 15 harte von einander entfernte Strahlen, die zweyte 10 bis 14 weiche, die Bruſtfloſſe 28, die Afterfloſſe 14, die gabelförmige Schwanzfloſſe endlich hat 26, Strahlen. (S. Funke's Natur und Kunſtlexicon 1 Theil S. 382.)

בם, unfraut
בם, בצבת נרים פ' המוליך יין (דף ע"י) מלי טעמץ גמלץ זוערץ גכובמיה משום דאכלא ביסי כי היכי דלא נסתרכו ניה. פירוש בצלתות ביסי עצבי שיח נהן קוצים ניותר ומי אפשר לאוקמי ביה והן מיכל גמלים לכך לין זכנה תרוכה שאם היתה תרוכה היתה מגעת להן והיו לוקחין לומה ולא היתה יכולה לזוז ממקומה.

בסטיא, Vestis, Kleidung
בסטיץ, במדבר רבה פרשה ויצלחו מן המכסה, מלך בשר ודם מקלק כלים ובבטיח לסיסטרטיות פירוש בלשון רומי מלבושים.

בסיא, (Passus.) Schritt, Gang.
בסיץ, בב"ק בפרק הגוזל ומכיל (דף קי"ו) אבדה בסיס לין מעמידין לומה. פירוש בסיס פשיעה.

בסיליאום, König, βασιλευς
בסיליום, בשרשיות רבה (פרשה ל"ד) ויאמרי לאב לפרעה לפטרון בסיליק לאדון לרידון מושל שולט. ובזוהרא רבה נרים שם נקוטי, בסיליום כומום מגרפים בירושלמי בפרק הרואה, אל תלכים ה' בשלמן שם אחד הן, כדתמרי אכצי בסיליום לגוסטוס קיסר (ד"ב פירוש בלשון יוכי מלך).

בסלקי, Basilice βασιλικη
Königliches Gebäude.
בסלקי, לין בונין עמהן בסילקי בממכה בפ' קמץ דע"ז (דף י') ובשחרו, בפרק ו' משנה ג' (דף קי"ו) בסלקי רשות היחיד לצבת ורשות הרבי לעומקה, ובסוכה בדף פרק החליל (דף כ"ח) במין בסילקי גדולה היתה, ובפרק ב' דיומא (דף כ"ד) לצבת הגוי כמין בסילקי גדולה היתה. פירוש פלטין גדולה ובלעז בסילקא (ד"ב פירוש בלשון יוכי ורומי היכל מלך ובית גדול מוכן לקבלת דייניס ושרים, ובירושלמי דסנהדרין פ' כהן גדול מלבץ יחיד על בסילין דידיה ומיכוזו בלשון יוכי היכל מלך).

בסם, Berauscht seyn
בסס, בב"ב בדף גמרת דהמוכר את הספינה (דף ע"ג) כמין דמבסמי וגמו. בפרק קמץ דמגלה (דף ז') לימסוס קס רבץ שתויה לר' זירא, עכין שכרו'.

בסם, Süssigkeiten, Naschwerk
בסס, נרים גמרת דמגלה (דף ז') רווחץ לבסומי שכיח. ובסוכה נרים פ' החליל (דף כ"ח) ועל ידי כלי דוד מלך ישראל כמי לבסומי קלח, עכין מתיקות. ויתתקו המיס, תרגום ונסיסו מיץ.

בסם, Specerey werk
בסס, תרגום קס לך סמים, קס לך נוסמין.

בסם, Basis Βασις
Fuß, Grund, Grundlage
בסס, בפרק י"ח בכלים משנה ז' (דף כ') קני מכורת שהורה הפרת והבסים. ובזרק כ"ד משנה ו' (דף ל"ה) ג' בסיסות שלפני המטה ושלפני סופרין טמאה מדרס ושל דלפקי טמאה טמא מת ושל מגדל

טהורה מכלום, פי׳ שפשל הוא כמו מגדל עץ, כל דלקחי שלחן של עץ הוא. ושורכין עליו הכוסות וכלי יין. בשבת בפרק כוסל חדם את גבו (דף קמ״ג) תניח כולה נסים לדבר האסור פירוש בעזית התניח כן לאבן ואסור להטות התניח כלל. ירבה וקבה תרגום ירושלמי נסים דידה וקבה. ואת המכוונות תרגום ויח נסיסיף (ל״ב פירוש שלחן יוכי ורומיי כן ומבון ורגל עמוד שלחן או דבר אחר אשר עליו כשבן).

בסם, (פ ס ם ʃ i e ḥ e) ב ס ם, בפרקא קמא דעוקלין משכ׳ ה׳ (דף קכ״ו) ובפרק קמא דסוטה (דף י״ד) כל ירות הסוכלין שנפסק בגורן טהורים לית דלמרי פסק, ובשלות הרשעות, הניחו רשיה מחומה דעזרה זרם קטע רשע חזקה פסה והוא פסק שבל לא לחכנו בכך שנפסיפה ופסיפה אחר הוא דכתיב וסמו את חלקתי ומתרגמין דושיהו (ל״ב בנוסחאות גרסינן פחסה וכן גרס ה ערוך בערך פסס).

***בסיסטאות**, (בסיסטאות j.) ב ס י ס ט א ו ת, מדרש ר״ר (פרשה ד׳) ר׳ שמעון בן פזי לומר המיס העליונים יתירים על התחתונים כשלוחים בסיסטיות והכה הגרסף הנכונה היא בסיסטאות כמו שבת׳ המוסיף בלות כי ע״ב ודאה מה שבתבנו בהערה שם כי לשון יי היא שם מדה ξέσταις. ובמדרש רחיתי המפרש בעל מתנת כהונה ולא ידעתי מה הוא שם? כי דבריו הנלמדים בשם הערוך וז״ל: בסיסטיות הם גזוזטרות דהוא בעיר מדה מה שמודד מדסבשתי זרעונים ולא מלאתי — ורחה ערך גזוזטרות כי המלה הזאת בלשון יוני בנין הבולט מקיר וכה כתבי הערוך בערך זין ע״ש.

בסר, Unreife Weinbeeren. ב ס ר, בפ״ק ד׳ בבציעית (דף ל״ח) הבוסר מבטיח מיס. ובגיטין בסוף פרק כל הגט (דף ל״ח) בג׳ פרקים נודקין את היין בקדי׳ של מולחי הגג ובהולפת סמדר ובצעת כיסמת מיס לבוסר. ובעוקלין פרק ג׳ משנה ו׳ (דף קכ״ג) הפנין והבוסר רבי עקיבא מטמאין טומאת אוכלים. ובנדות בפרק כילד מנדכין (דף ל״ח) ובפסחים בפרק מקום שנהגו (דף כ״ג) אמר רבי אבי הוא בוסר הוא גירוז ושיעורו כפול הלבן. כי השעורה שביב, תרגום ירושלמי קרום שעריה הוו בסיב.

בסר, Fleiſch. ב ס ר, בפרק קמא דמעשר שני (דף ס״ו) הלוקח בהמה לזבחי שלמים וזיה לבשר תחום. ובפסחי׳ בפ׳ אלו עוברין בפסח (דף מ״ט) מי שילף מירושלם וזכר שם בידו בשר הקדש׳, ובפרק ג׳ בפרים (דף י״ד) אמר הרי עלי כבשר מליך וביין נסך ובפ׳ קמא דסוטה׳ (דף ה׳) בשר בושם סרוחה רימה. לית דלמרי בושת שלוח רימה דכתיב בזין (ל״ב תרגום בשר בסרך).

בסר, Verachten, geringschätzen, נ סר, תרגום דבר ה' נזה, פתגם דה' נסר.

בסר, Verkündigen, נ סר, תרגום ובשרת ציון לאמר, ותבסר ציון מבשרת.

בסרא (בשורה heb) Verkündigung, נ סר ק, נסחאות נדים פרק האשה שנתלמנה (דף י"ו) כום של בסורת וכי' מלי כום של בסורת כום יין של תרומה מעבירין לפניהם כשומר ז רקשית כתרומה שהיא רקשית.

בסתן, (perf.) Bostan, Garten Küchengarten. נ סתן, בעירובין בכוש גמ' דעזין פסין (דף כ"ב) ההוא מגורניק דהוה ליה לרים גלותא בנוסתניה. ובנ"מ פ' לולי מלילות (דף כ"ג) למימר ומר זוטרת ורב אשי מיקלע לנוסתניה דמרי בר מיסק. ובנ"ב נרים גמרת דהמוכר את הבית (דף ס"ב) ואי אמר ליה כל מרעתא דאית לי לבר מנוסתני ופרדסי, כי' ואי ס"ל מ זניכנך לך כל מדעתא דאית לי זבין ליה שהן בני ריע, לבר מנוסתני גינה של ירק ואי אמר ליה זיהרה מזבינא לך מכולא אלו מכר לו ולפי' נוסתני ופרדסי דמקלות ניכהו בר מינתי ועבדי דנסיסים ניכהו (ס"ב תרגום בסוק יצאו עם מחד ונפקין בנוסתנא).

בסתק, Bienenkorb, נ סתק, בגמ' בפ' אלו טרפיות (דף מ"ט) מביאין קרקפה מיגלי ליה בוסתקא דדובשא פירות כלי של דבש.

בסתרקי, Hausrath (als Tische, Stühle, Leuchter und andere Geräthschaften) נ סתרקי, בתענית בפרק סדר תעניות האלו (דף כ"ח) לבליהו לנסקיהו ומיך ליה בסתרקי. ובנ"ב בפרק חזקת הבתים (דף כ"ח) קנימת דיהודאי לאך ברי לית לכו בוסתרקי ובינמות בפ' הבא על יבמתו (דף ס"ג) זבין ולא תדויל והכי מילי בוסתרקי אבל גלימא לא דלא ליתרמי ליה פ' זבין ולא תדויל מכור מצמיני ניתך ולא תהיה עכי, והכי מילי בסתרקי שיכול לשהות עד דליתרמי לחריני וזבין אבל גלימא לא יכול לשהות עד שיכור משום דלריך לה תדיר וכי לריך דלמא לא מתרמיא ליה. פ' לחד זבין ולא תדויל קנה מלעות ולא תעוש ותקרוג כמו דלללא בזוקק והכי מילי בכלי מלא אבל בכלי מלבוש לא דלמא לא מתרמי ליה כמדתו, ובסנהדרין פרק חלק (דף ל"ה) בעניין סנחריב כי מטא ליה אמרו ליה בוסתרקי פירות כריס וכסותות. ובת"י פרשת וזאת הברכה (ל"ד ו') בבוסתרקי מלת.

בע. Freuen. בע. בקדום ישראל יגלו, תרגום בשמיר קדישת דישראל יבעון. ותגל ערבה. לף גילת ורנן, רבי ושמחין תרגום בועי ורחי.

בע. Verlangen, fühlen, empfinden. נ ע, מהר מיבעיו בן ימלך, תרגומו

מנע מיכה, לל תחילו לנקמני, תרגומו לל תתבעיתי לנקמותי. וכן עתידות למ"ת, תרגום ונגע דעתיך להון:

בע, Schuh, ש"ז ע, כמלוכה נמקף, תרגום בעלמל מנתומף נמקציף נתר דקנעתי. ין לו סחר, תרגום דסחר ומנעתי (ל"ב פירוש לחר שנקזוהו ולולי מזה הלשון שלם לנעליות ניום נמצת דפיליפה. והוה דעת רש"י נפי' פסוק כמלוכה נמקף ותרגום מי לתה מנקף, מה לת נעי ונלשון מקרא שם תנעיון נעיו).

בע Geſchwulſt, ש"ז ע, לל שניק ליה לנרייה למפתח נועתת נמכות נריש פרק ללו טריפות הלוקין. ונחולין נפרק ללו טריפות (דף מ"ו) ין מקיפין נצועי. תנורות פלע, תרגום שיקני ונועתתת פירוש למפתח ליה נועתת, לפתוח לו מורסת דלמל מרחיב לה וקל עפר חנור, לקניו שהיו שגגת חנק, חניורו שגגת לפו, לל יוסיף נן יוסיף.

בע, (ג ל ל ſieben) ש"ז ע, נרים מצת נצת קמח (דף ג') המצעה והנצער, פי' נגמו מלי מנעה רב לומר זה לקח וזמון לומר זה הצן ופירושו נערך גלל.

בע, ש"ז ע. תרגום לפרוקים לו ניעין לפרוקים לו ניעין.

בעבוע, Waſſerblaſe ש"ז ע נעבוע שנקני' שניקה מנפכי' ומנחון זה כנגי זה טמח נפ' ני נטנול יום מצה ק' (דף קל"ח) פי' כלי היולריס כשחיכס טוענין ושופין לת החנית מנפנים ומנחון יפה יפה לו שהיה נחומר לרור יולל מן החנית מנחון קליפו' כמין ללו נעבועין שעושה המער כשימטיר הרנה ועיקר זה הדנר מן שמין לנעבועות ונמקוחות פרק י' מצה ל' (דף קל"ד) נגדיס שהחלין מכוסין על שיבעבעו הטבילן נגודין עד שיבעבעו ויכוחו מבעבועין, פי' עד שיבעבעו השטבילן נגד לחוץ לריך להמתיכו זמי' עד שעולה למעלה ויכוחו מבעבועין פירוש עד שיכוחו המיס מלחין לבעבועין שעולין עליו כי כשמטיל לדם נגדיס נמיס שעושה הנגר כמין נעבועין כמו שעושה המער כשימטיר הרנה.

בעד, Signalfeuer. ש"ז ע, כחוכן על רקס הנר, פי' כשנודלק על ריס טורי. (1

בעט, Ausſchlagen, ſtampfen ש"ז ע, נמכחות נפרק וללו מכחות נקמלות (דף ע"ו) שיפה ובעיטה נחטיס דני יוסי לומר נשפק פירוש שיפה שיעמול ניד, ותרגום ולכות ושפית. נעיטה שיעמול נרגל. ו"מ שתיהן ניד. ונפרק ג' נמדות

---

1) לפי דעתי ל"ל בוֹעֲרָא כמו שמלאתי נכמה ספרים (יעני ל' י"ו) כי זה הנם על רקס הנר לן נוער נקס כידוע וכן תרגמתי.

משנה ק' (דף ל"ו) וכלוכסות של מרז היו קנוטין מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט כי' כדי שלא יטה .

בעיא , Bageia . Eig. Nahme eines Zöllners . בע"י , בסנהדרין בפרק כגמר הדין (דף מ"ד) ואם לימי יודע ונהחוח מעשה דבעי"ן ההוא מוכסן. וגמרינן שמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה שמוכים בשם בשקלון מפורש במעשה . (1

בעל , (2 Herr . בי"ע , רפק פרק י"ו דכלים , כל כלי בעלי בתים שיעורן בדימוכין . וכשבא בסוף פרק המלביש (דף ל"ה) נקב בעולין רמון טהור מכלום. ובדים גמרת דעירובין (דף ד') ובדים גמרת דסוכה (דף ו') רמון דתן כל כלי בעלי בתים שיעורן בדימוכים וכן בברכות בפרק כיצד מברכין (דף מ"ג) פירוש כל כלי בעלי בתים כלים שיש להן בית קיבול . ובסוטה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף ל"ה) כי חזק הוא ממנו מנו לא כאמר אלא ממנו כשיכול לפילו בעל הבית לימנו יכול להוליח את כלו משם . פירוש מנו משמע מדידן דממנו דגם משמע כלפי מעלה כשיכול לילמלא שלי אפשר לומר דבר זה כלפי השכיל' .

בעל , Gatte , Buhle . בע"ל , בברחבית רבה (פרשה כ"ג) והיח בעולת בעל אמר רבי אחא בעלה כתעטר בה והיח לא כתעטרה בבעלה רבנין אמרין מרתח דבעלה בכל מקום הלים גוזר ברם הלא כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה . (כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שכאמר ובעו ובאו בסוטה בדים פרק כשם שהמים בודקין (דף כ"ח) ירוש' המלדרים כנגד רמ"ח אברים ושסיח ושפחה .

---

1) אמר רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח — משנה היא בירושלמי פרק בגמר הדין ושם מפורש המעשה בגמרא בפלוגתא די רשב"ג בשיח לו רבי יהודה בן טבאי ועובדא בשקלון מסייע שבן שטח הי בשיח ובן מלאתי בירושלמי דחגיגה פרק ל"ד דף ע"ג ורש"י בתלמוד בבלי מפרש המעשה בשיטוים ונעלם ממני מקורה. בירושלמי ההוא עובד הוא בנרי' דמעון מוכס .

2) והבעלים הכתלקים בגילה ריש פרק שני במעשה דרבי אליעזר תמלא בערך סגיות, כדין, לוגין, מדרס, פטסין . והנה במשנה אחר כתבתי בל"ע שאלתי בשכם הנזכר שם איה מקום פי' הערוך לערך מ ד ר ס ? ולפי שאין סדרים לו בכלל ערך מ ד ר ס בערוך פשט וכתב שם בעלי מדרס אין להם כלום ולא כתב עשם לבירושו עיין ערך פ ט ס מ ל ר ס .

בעל גבר, Langgliebiger. (dessen Schamruthe von unnatürlicher Größe ist).
בעל גבר, כפ' ר' גבורו' מומין אלו (דף מ"ז) המלאכין ובעל גבר פי' שאברו ביותר הגיד עד הקרסוליה כמו שמפורש בגמרא. וביותר רבה קדושים תהיו גדלי בשר (1 בעלי גברים היו.

בעל דלדולין, Warziger.
בעל דלדולין, בבורות (דף מ"ה) רבי אליעזר אומר אף בעלי הדלדולין פסול בשלם לפיר' רש"י הגרסא תלתולין ר"ל כמין חתיכות בשר יוצאות ותלוות להם, פי' בלעז porri Warzen. מיוצאין בידי אדם.

בעל זמורה, Sänger, Schauspieler.
בעל זמורה, בשבת בפ' קנית בגמ' כל שבת בחמין (דף קמ"ה) אין לך כל דבר ודבר שלא נתן לטבריה הגמון וקומין ובעלי זמורה פירוש בעלי זמורה שוטרים וי"ל ליליכים כגון זמר.

בעל כיסין, Kapitalist
בעל כיסין, במנחות רבי עקיבא מחייב בשלה (דף פ"ו) מילוך הגוי לחיכו פוטר גלגול הגוי לחיכו פוטר מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין, פי' בני אדם עשירים שלוקחים תגוסה מגוים ומיצרלא ולי לאמרת דהאי דזבין מגוי ליפטר דמרוח הגוי פוטר דזבין מיצרלא ואמר מגוי זבן לו תבואה שגדלה בשדהו ואמר מגוי זבנה כדי ליפטל עלמו מן המעשר.

בעל נפש, Herzhaft, gemüthlich, fromm
בעל נפש, בריש גמרא דחולין (דף ו') רבי שמעון בן אלעזר אדריה ר' מאיר לאתויי חמרא שבי כותאי לאשכחי ההוא שבעא למיזל ליה ואשת שבין בלועך אם בעל נפש אתה בלוטר אם אתה גרגרן לשתות מיין הכותיים מוטב לך לשום שבין בלועך פשטיה דקרא נמלו כתיב בתלמיד היושב לפני רבו דאניח כי תשב לשקוט את מוחל בין תניין את אחר לפניך אם יודע תלמיד ברבו שיודע להאזיר לו טעם בין שאל לו ועשה לו קושיות ואם לאו תניין את אחר לפניך מה שיאמר לך ומדעתך ואל תלטין פניו ושמא שבין בלועיך אם בעל נפש אתה דדעתך ללמוד פרוש ממנו לדבר אחר. בגדה נפ' כל היד בגמ' בית שמאי אומר לריבה ב' עדיים (דף י"ו) אמר ר' זירא מדברי בולן ללמוד בעל נפש לף יעשו ויעשה רבה אמ' בועל ושוכה ואין בכך בלום כי תניא היא

---

1) פרשה כ"ה בדרוש דר' לוי בר סיסי, דדרוש מהו גדלי בשר? (ביזקקל י"ו כ"ו, ותזכי אל בני מלרים שכניך גדלי בשר.) דבר אחר בעלי גברין היו, וזה כמו שפירש הערוך כי גם אצל החשמים נקרא בשר כמו שכתב הרד"ק ביזקקל שם, לר בשרו, הם חמים בשרו ומבעל מתכת כשומע בגמרא בגבורות שמפרש בעלי גברין גדולים ובעלי גבורה ע"ש.

לטהרות : נדה ספרק מיוקף (נמ' דף מ"ג) ובמכות בפרק הקומין רבה (נמ' דף ס"ה) אמר ליה רבי לחנן לרב חנן לחן מעתה בעל כפם לא יגמור ביתו . ובפסחים בסוף גמרא דכל שעה (דף מ') בעל כפם לא ילמוד מי' חסיד המתרפק מריח עבירה המדקדק על עלמו . וי"מ בעל כפם דכל שעה שחק לו מניות הדעת שיכול לחכול כל פת .

בעל הקורה, (ק ו ר ה י.) בעל הקורה, סיף הרוקה מכאן לבעל הקורה שכנגד בעוביו של קורה כלומר יעקב שהוליד נניס הרבה והכל בניו ובני בניו הוא מבקש רבמי' יום, מלמותיו שלא הולידו אלא מעט.

בעמדם (s. d. Anmerkung 1) ב ע מ ד ס תרפיכה כנפיהם בנ"ד הקול קול יעקב (ברב' ס"ה) מהו בעמדם אל עם דם בשעה שישראל עומדים בתפלה.

בען, Werk, Beygemischtes Metall ב ע ן, בנ"ב בפרק המוכר את הספינה בגמ' מקו' שהכהו למוך בגסה (דף פ"ט) ת"ר אין עושין משקלות לא של בען ולא של אבר וברזל השבה בפרק אם אינן מכירין בגמרא דמות לורות לבנות (דף כ"ד) ובע"ז בפרק כל הכלמי' בגמר' המוליך כלים . (דף מ"ג) ובמכות בפרק הקומין רבה בגמ' ז' קני מכורה (דף כ"ח) רבי יוסי בר' יהודה אומר של בען לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי אומר משם רואים שפורים של ברזל היו וקפוס בצבע . ונסוף כלים (דף מ"ב) נקבן ועשלן בין בצבע יבין בצבת טהורים, ת"י את הבדיל בעלה ותרגום שלכו אבלבא .

בער, Wegschaffung, Wegräumung ב ע ר, בכיה בפרק בת סיון פתחתן (דף כ"ח) כל שים לו ביעור יש לו צביעת ויש שים לו צביעת ואין לו ביעור ופי' בגמרא בפרק חלון דמעבר שכי (דף ע"ח) ערב י"ט הרחצן של פסח של רביעית ושל צביעת היה ביעור כילד היה ביעור וכו .

בעש, Nibeltriechen, stinken . ב ע ש, תרגום ירוצלמי כתן תתן לו ולא ירע לבוך לא יבעט בתפיכון פירוש כמו לא יבעט .

בצן, Hervorbringen Hervorbrechen ב צ ן, היה קמץ מבלבן ויולא בפסוק (דף י"ג) ופרק קמץ דסוטה (דף י"ח) בגמר' וכן בעכין הטוב, ונלחר שהולכין מבלבלין ויולאין בעבדי הבדה שהמר רבנה בלשון הבדה ובסוף

---

1) Eine von jenen oft erwähnten Wortspielen welches sich auf Ezechiel 1, 25 und בעמדם auf diese Art trennt: בא עם דם kommt die Nation (Israel mit dem Gebethe שמע) so schweigen sie (die Engel).

גמרא דכתובות (דף קי"ח) לאחר דבי חיא עתידין לדקדק שמנכנסין ועולין לירושלם שלשה חלקי מעיר כעצב תחתן. ובחולין בפרק כלו טריפות (דף מ"ו) בגמרא טריפה שניקב, מיתניתן על נדפק או גילח לו רובו לי מנכנסת טריפה. וגמ' לאו טריפות בעוף (דף מ"ה) לתמר רב ושמואל ולוי דתמרי מכנים ידו לתוך מוכו ובודק לי מנכנסת ועולה טריפ' ואם לאו בשרה כמו קדם המפיס מורסת ורואה אם מנכנסת ועולה ויולא מן המוך טרפה.

בין, (Maffa) ג"ז, בשבת בפרק המוליך יין (דף פ') כרתין דברי רבי נחמיה בגילת הגיר. ובסוף פ"ק דביצה (דף מ"ו) תניא ר' יהודה אומר בלבן מפני שדריך בילת הגיר בי' הוא פיך ועצוי כמו בילה והוא חזק. ועוד בי' הגיר, כל דבר הנלוש ונעשה עב נקרא בילה. בילת החרגול פרק במה לבשה, ופירוש בחרגול. ובפ' י"ז בכלים כל כלי בעלי בתים (דף כ"ח) בילת הנעמית המקופה פירוש היא בת היעכה כדמתרגמינן בת נעמיתא ומלופה במחבת. בשבת בריש פרק שמונה שרלים (דף קי"ז) ולקמר מר יוצב ונון את כל העולם כולו מקרני רלמים ועד בילי כבשים. וברים גמרא דסנהדרין (דף ה') תלמיד אחד בא לבתן והורה לגו מי בלים אין מכזירין ולא פירוש כי מי בלים החלמון שלהן הוא והשומעין חשבו כי מי בלים הן כדכתיב היגלה גומא בלא בילה ושעו בהא דתנן מי קרמיון ומי פיגה פסולין לגבי קטלת מפני שהן מי בלים לוכחו סבר וכו' (ג"ב וכן בקרא בלעון יוכי גיל מלא מים, ולולי בלים כמו בילעי מים והעין מובלעה). עיין ערך בצע.

בין, (1 Byssus, ג"ז, בסוף גמרא דע"ז (דף ע"ה) פעלקין של נלרין ושל בלבון מבגדן.

---

1) Die feine weiße egyptische Baumwolle und den daraus verfertigte Zeug, nennen Griechen und Römer Byssus und der Hebräer in den spätern Büchern בוץ. Plinius beschreibt ihn folgender-

ובכדה גדים פרק תיכוקת (דף ס"ה)
מפרש נלב"ן פתחן מלין נון.

בין, Acht, Bes (1

נ"ן, ירושלמי דקרוין פרק הזהב
נקניה, שבמה דרוסים מעה שני נליס
דרוסס פירוש נלשון רומיי מין מטבע
ורומי שתי שליסיות של ליסר.

בין, Forſchen

נ"ן, תרגום ויסיפ כל קדרי נטן ונלין
כלטון גויל דכריסט.

בצין, Licht; Flamme

נ"לין מקיסיס יליע, נמרסת
נפרק ג' שחלנו נגמרת כשים ועבדים
וקטנים (דף כ"ל) פירוש כשיוטין
הקטוטין כחטין לחלמר לי שפירש הוי
לי לח. ובכדרים שכוף פרק
ר' מליעזר חומר חין פותחין (דף
ס"ו) לחר לה לייתי לי תרי נולינין
פירוש קטוטין תרגומו ית נולינין,
לייתיליה לי תרי שרגין דסנדרי לרות
לחר לה ותרנו נרות נולינין. נולינין
טג מקרא, נכוכה נסוף גמרת דסחלל
(דף ע') ובחמונות נרים פרק
שביעי לחשחו דין ודכרים (דף פ"ה)
ונפרק קמח דתמורה נסוף הלכה
ק"ר יוחנן נן נורי (דף ט') פי
נערך דל.

בצין, Angel, Axe

---

weiſe: „In Oberegypten gegen Arabien zu, wächſt ein Strauch den Einige Goſſypion, Andere Xylon nennen, (quem aliqui goſſypion vocant, alii xylon). Er iſt klein, trägt aber eine Frucht der Bartnuß gleich, die eine menge Wolle in ſich faſſet. Die daraus verfertigten Zeuge nennen ſie Baumwollen (et ideo lina inde facta Xylina). Es giebt nichts weicheres und weißeres als die daraus verfertigten Kleider, dergleichen beſonders von den egyptiſchen Prieſtern getragen wurden". Da dieſe Pflanzwolle bey den Alten vorzüglich der glänzenden Weiße wegen, berühmt war; ſo kann auch die Bemerkung richtig ſeyn daß das arabiſche Stammwort בוץ weiß ſeyn, darauf hindeute, und der Grieche ſein βυσσος ſo wie ſpäter der Lateiner, daraus gebildet habe. Unwahrſcheinlicher iſt es, daß die Benennung Goſſypium aus dem hebr. אגוז Nuß und פיות Oeffnungen (Mund) geſchaffen wurde, um auf die nußähnliche Frucht dieſes Strauches anzuſpielen, die ſich öffnet und die angefüllte Wolle zeigt.

1) Bes iſt acht Unzen (unciae) oder zwey Drittel eines Ganzen bey Gewicht, Maaß, und Münze (S. den Artikel אנקיא 1 Theil S. 117, Anmerk. 1)

ב"ל יו"ן, נפסחים בריש גמרא דפרק מי שהיה טמא (דף ל"ד) מתקיף להו רב אסקא דלמא כבולעת דריחיא, פירוש שפיולו תימת גלגל חוזר, והא דמעלם לא מלי עקרב נלבון לא קאית מיהוש שהוא עומד בתמצע הגלגל כבולעת דריחיא, לומר חול שבתחלת הריחים שכל מה שמתגלגל וחוזר הריחים מ"מ הוא עומד במקומו, לי-כמי בלועת דדמך כיהוב במי שהלם עומד בלי שכל מה שהלעת כפתח לכתו ולכאן מכל מקום הוא עומד במקומו.

בצית, Boot, Kahn, ב"ל יו"ן, נשנת נסוף גמרא דפרק הזורק מהשות היחיד (דף ק"ח) אמר רב הונא הני בציתא דמיין לין מטלטלין נהן אלא נארבע אמות אמר רבה לא נארכה אלא להתיר בוצית שביניהן. נב"ב נריש גמרא דמוכר את הספינה (דף ע"ג) ר' נחן אומר קמוכר את הספינה מכר את הבוצית כומכום אומר מכר את הספינה מכר את הבוצית, אמר רבא בוצית היינו דוגית דבי נחן נבלאה היו דוגית קטנה שמהלכות לפני הגדולה, פירוש בוצית דמיין, פירוש בוצית שמיות קטנות שמהלכות לפני הגדולה, במקום שיש מושטין שתי הגדולות, יכולות ללכת שם ובכסמין בקטנה ויולפין ליכנס והיו קלה ומהלכת לפניהן כדי שלא יקרה גוצית, ומפני קוריו שמעלים מיין. והיו בילה ים גומא וקנין ועושין להן ספיכו, קטנות קלות, ויש שעושין לספיכות גדולות ספיכה קלה שים לה בתחתית שהיא מזללת ובלי-עית הקלל שהיא עשויה מן כפריס שהי ועיר ושמש כשכפין בה ולא תטבע לעולם, ופי' זה כמו שפי' ר' שמ' לחד נערך גד.

בצל, Bowiebel, ב"ל נלל, נפלים הפרישים נפרק ג' נ"ע (דף י"ו) ונפרק קמא דתחת הזכח נגמ' ולי קו (דף י"ד) פי' נפלים שכתוך ד' עם ולא יעשה דרכו במו הפרים שעשו עשה (ויקרא). ירמ', מהו נפלים הפרישים שמר ליה נפלים קדחי דלא עבדין זרעא. פירוש לחר שמישך ד' עם קודם שהוקצו כדי לגדל הפה. נפלים הקלוסים פי' נערך קיין. נפלי הקפת פי' נערך רבץ. הנפלים והנפלטל, נרחב בלשון. ביצלאל, נפלטל פעלנלה לשון ערבי לשון פיגלת וי"ת נצלטל נפל יער.

בצע, Vertheilen, vergleichen, ב"ל נרים מיהו הפרישין (דף ו') לי, והו משפט שים עמו שלום הוי אומר הניצוץ. נפע אמרתו כבר פירוש נערך אמר (ב"ב פירוש פסרים בין נעלי דיעים כי נם נחלקים אמר התניעה).

בצע, Brechen, vertheilen. ב"ל נפע, הכוצע הוא מוסר ידו תוכה נברכות ריש גמרא דר' שלמה (דף מ"ח) ונפרק נפרק הזהרין (דף ס') נגמרא אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, אמרו עליו על רבי פנחס בן יאיר מימיו לא נצע על פרוסה

שמינה שלו ולפ כהכה פלפ מיגיע בפיו (פ"ב מהלק פת שלימה לאכר בדרכ' המולים ליתן למסובים).

בצע Sumpf, Teich, Pfütze. נקבה, נמרק ב' בכתובות (1 בגמר' כל פלפ כעצית, פתם שמוכ לומר שכי נקעים היו בהר המשחה הפעליוכה והתחתוכה (פ"ב במסכת סנהדרין פ' חלק (דף ל"ו) מפ ביצעה כך בין נקעי המים על פתח כמה וכמה, פיר' פלגים ופגמים).

בצק חרש Zauber Teig, (ס. ב. ungefäuerter Teig). נקק המרכ, בפסחים פרק ופלו עוברין בפסח (דף מ"ה) פירוש שלפ נחמץ וסימכו תכהו בידי ולפ תשמע ממכו קול.

בצק צפורן Nägelteig, נקלו שלפ שמשת הצפורן, נקלו חוללין פרק ט' במקוואות (דף קל"ג) פירוש חלוי שחשת הצפורן בין לצורן לבשר שהוא לפ כמו בשק.

בצר umzogen, umfloffen. נקר, מן הלך וכעבית מבוצרת בפי קמץ דכגעים (דף ע"ג) פי' מגודרת סביבות המכה בעיר **בצורי**, ובפרק ר' בגגעים (דף פ"ג) מצוצ' ופלפ מצוצ'.

בצר, Abſchneiden, נקר, בפרק י"ד דחלות (דף מ"ו) לו בוצר בצור פי' בוצר בחבן. במכוות גמרת דקושין דגה (דף ל"ו) הלי אין דבריה לגלימיה לפ עבד ולפ כלום, פירוש שחתך ממכה קרן לחד טויב בעלת חמש בפים (פ"ב בסנהד' פרק חלק לפ בגיר משיחת ולפ טפי מתרים', פירוש פחות. תרגום ולפ תגרעו ממכו ולפ תבצרון מיכיה), וכן בע"ש בכפעל לפ יבצל מהם (בראשית ל"ד ו').

בצר umzäunung (ſiehe בגר), נקר, והגזרה והבניה וקירותים (יחזקאל מ"ב ט') תרגום ובצירתא ובכייכא ובותלין.

בק, Unſchlieſſen, נק, מיבק הוא דאמיק בה, בפרק

---

1) הם דף י"ו ע"ב כתב רש"י מרישק"ל בלעז והוא ווי"ז בלעזון מאכבו ותרעבה נקלו זבעל: מפורש הש"ם הם טעה בלמרו: והוא ווי"ז בלעזון מאכבו ותרעבה נקלו מרכ"י מרישק בלעז ע"כ: הלפ רש"י כתב הם בגגס ועוד בסנהדרין (דף ה' ע"ב) תמלה מי בלעים ופ"ל לומר ומחער מיינער ווינ כ"ל ומחער מיינעלם זומפפעם ולכן כפולין למ"ל חטחת, הממ חיים בעיון ע"ב. וכלויב ק' י, פחיב בלה ולפו בפסוק הקחל ופרש"י בלה מרישק בלע"ז, וטעם לפו הם למקי לפו כמו שכתב הרד"ק ע"ב — ועיין הרד"ק בשופטים (ד' י"ל) שכחוב: לפון בלעים תרגום יונתן מיכר לגניב דומה שלקחיהו מן בלעי הממים בדברי קו"ל שהם גניס מלחים מים בבדות שהם כמו מבכות מלחות מים ע"כ. ולפה דברי רש"י ורמי ל"ת, כ"ב.

קמץ דעבודה זרה בגמרא ותלו דבדי (דף י"ד). ובמכות דיש גמרא דפר' התכלת (דף י"ב) תניא להו מינה פירוש ענין דבוק כלומר היה עובדן ומדבקן סמוך לכוכב.

בק, uterſuchen, ז"ל בקי מלי דיבה בריש גמרא דפסחים. ובגיטין (דף ס"ט) נרפסתו' דמי שתחו, ולי לא לינקי שביבא דשביב בשבתא. פירוש ענין חיבוט (ר"ת בקי כמו בדקיה, ניבקי כמו ליבדקיה, ולשון דלת מובלעת).

בקא, Müde, בקי, בחולין בפרק אלו טרפות בגמרא כשתברו (דף כ"ח) תימרא בקתא לבקתא ליה בקי בר יומא * ובשבת דיש גמרא דפרק המוליך יין (דף ע"ו) מלי טעמא תורת תריכא גכוותיה משום דדייר בשמעתא ובעי לכרכושי בקי. ובפרק היכן בסוכה (דף כ"ו) משום בקי פירוש י"מ בפשט בלשון ערבי בק, וכמלאת בשמות ובמלאכות שעוכבין בהן בכי אדם ובספיגה ובכל מקומות. וי"מ זבובים קטנים.

בק, Boſes Fieber, בק, לא תיתלו בוקי סריק בריב כמין הכי אמר רב נחמן סרי סיפ כמתנת בריש והויא קכין, בשתרע פ' מי שמת בגמר' שייר קרק (דף קנ"ט) זבע"ז פרק הן מעמידין בסוף לשקלות (דף ל"ז) אמר להו רבא לא תימלו לכו לא תיתלו בוקי סריקי בריב כמין הכי אמר רב נחמן מקום שהדבק מפילו כוחו כאר' פי' כלים רקיס כמו בקניק כלומר דבריס שלין בהן ממש (ר"ב פירוש בלשון יוכי מין כלי).

בקא, Pfuſtbein, בקי, בחולין דיש גמרא דאלו טרפות (דף מ"ב) ובגמרא דוחלו כשרו' בשמה (דף כ"ד) הלי ביקא דשטמא דשף מדובתיה טרפה. פי' בוכנא דהיא שחסיפא של ירך זוז וכמשך ממקומו, שף מלשון שפיפון עלי - לורף שהוא כמין זו ודולר תמיד.

בקי, Erfahren, בקי, מצות דשלחו פ' תרבע מיתות, שלש שהם בית דין של חמה שעל בקיו מרגוס ירושלמי בשמיק תבלילי עיניס בקיין בשלב' מיכל בהון תמצין.

בקיא, Nahme eines Ortes, בקיים, בירושלמי פרק בקיים (דף פ"ח) מצרו עלי תלמידיו כתרגולין של לוחו מקום מריסין ולין מכיתין למרכנול אמר לפניהם עמכן.

בקיא, (1 βεκιον, בקיים, בירושלמי דמעשרות פרק

---

1) βηκιον latein. Tuſſilago deutſch, Huflatich, Roßhuf,

העוקר שמלים ונרע בזיקין הבזיקין
עלמה לע, פירוש בלשון יפני הומיי
ויסמעתל מין עשב וקטני מאד זרעו
שחור דומה לעדשה והארע עם העשב
מאכל בהמה.

בקיון, (לולין S.) בקיון, נפרק קמץ דעבודה זרה
בגמרא שין בוכין שמהן (דף י"ח)
תכו רבנן ההולך לשלטדיכין ולברקוס
ורואה הכתשים ואת התגרין בזון
בוקיון ומוקיון מולין ולולין פגרלין
וקנלורין הרי זה מושב לליס פירוש
כולם עכויכי לילכות הם.

בקינום, β υ κ α ν η
E r o m p e t e.
בקינום, נפסיקתא דרשב הגדה
המתחלת לעולם ה', ובויקרא רבה
לשון אל הכהנים פרשת לעולם ה'
דגרך, ר' יהושע פתח לשרי קעש
יודעי תרועה וכי לומות העולם לילן
אודעין להריע כמה קרנות ים להן
כמה בוקיונום יש להן כמה מפרפיות
להם, ענין קלונות ושופרות כמה
(ל"ג פירוש בלשון יוכי יבלשין רומיי
קרנות ומקולנות ושופרות, ובכוסחות
הידן כתוב כמה מלפיגנם במקום כמה
מפרפיות וכן כרחה שגרם בעל
הערוך בערך מלפידם).

בקלם, Stab, Stock, Baculus,
בקלם, נלרשית רבה נכוף כרשת
מלה תולדות כח, קס כסיב בקלסה
ותרהון ויהב ההוה בוקלסה בידוהי
דרבה דבהון, ענין כלי שמכה בו הוא
(ל"ג פירוש בלשון רומיי מקל וכנס).

בקע, Th a l
בקע, נפרק קמץ נפסחים בשרף
לין חומטין (דף י') מפק עלל מפק לע
עלל הייכו בקעה דתנן נפרק ו'
נטרות (דף ק"ו) נכנס לבקעה
בימות הגשמים והטומלה בזרם פלוני
וכו'. ונגמל בתרל רים גמר דהמוכר
לת הבית (דף ס"ל) מוכר שדה
לחבירו בנקעה גדולה וכו' פי בקעה
ים בה שדות הרבה. ונרים גמרל
דבבא (דף י"ד) ובקעה חיכה לע
כרשות הרבים ולע כרשות היחיד

Pestilenzwurz, Neunkraft, gehört der XIX Klasse an. Die Blüthen die der Stängel trägt heißen Märzblumen, weil diese Pflanze in diesem Monathe blühet. Der sogenannte große Huflatig (T. petasites) wurde bey den Alten in epidemischen Krankheiten gebraucht. In dieser Pflanze überhaupt, liegen noch verborgene Heilkräfte, man gebraucht sie mit gutem Erfolg für Brust und Lunge. Ihre Blüthe die viel Honig besitzt, suchen die Bienen auf. Sie wächst bey Quellen, Bächen, Flüssen, und lehmigten Aekern, wo sie dem Wachsthume des Getraides zuwieder ist.

והא תנן בפרק ו' בטהרות (דף קי"ז) בקיעת נימות המקוה רשות היחיד לבעה"ר לטומאה בימות הגשמים ר"ל לכך ולכך ג' פירות לפי שמלאה מיסוחין מדם ככנסם בה לכך רשות היחיד לזה ולזה. פ"ק בימות הגשמים ר"ת היחיד לכאן ולכאן לפי שיש בה תבואה ואין רגל מדם מלויה שם,ויש פי' בגמ' דשמתי

בקע, Spalte, Riß, Rinne,

בקע, בפרק קמא דמועד קטן בגמרא ופוסקין בכרכת במועד (דף ח') מלי בכרכת לאור רב יהודה בקיע והא תניא הכנרכת ובקיע לאור רב יהודה גוהה ובר גוהה (ח"ב בטוספתא תניי ולי תימא רב כהנא כתוב). פירוש בקיע כדגרסי' בלא יאפור ולא בכרכת הכופסין ופי' ר"ם שם תין חופרין בגון בקעה בפשוטה בכרכת הכופסין בלא שם תן הרחיק מן לכותל ג' טפחים לאור רבה בר לבוה לא שנו ג' טפחים אלא מן הבקיע שעורין הבגדים לאוכה ומקמלין לותם בימים ובמיכי כתר כדי לכנסם אצל מן הכרכת העשויה למכדיאן פירוש להטיל בתוכה הבגדים לכנסם בכדוך בהולכ' ובטובחה ברגלים או בכלי עץ כדרך שהכובסים עושין ומכזין בילולות טיפות של מים על הכותל לא שנו ליה ג' טפחים אלא לריבה להרחיק ד' אמות. רבי חייא בר אוזא מתני לה בהדיא ולא בכרכת של כובסין אלא ק"ל הרחיק משפת מכדיאן ולכותל ג' טפחי וסר נסיד ופורס בפסכת מ"ק (דף ס) דתנן ועושין בכרכת במועד ואמר מלי בכרכת במועד ואמר רב יהודה בקיע והא תניא הכרכת ובקיע אמר רב יהודה גוהה ובר גוהה (ח"ב בטוספתא תניי ולי תימא רב כהנא כתוב). פירוש בקיע כדגרסי' בלא יאפור ולא בכרכת הכופסין ופי' ר"ם שם תין חופרין בגון בקעה בפשוטה בכרכת הכופסין בלא שם תן הרחיק מן לכותל

טן נכוד שיאמר זה התרומה והמעשר
מה נתת? שמא יאמר הן טבלי לכל
קודם שיפרוך הכוד לה. במליעא פ'
השואל את הפרה בגמ' השואל את
הפרה ושילחה לו (דף כ"ט). ובקדושין
פרק האיש מקדש בו ובשלוחו
בגמ' האומר לה התקדשי לי בתמרה
זו (דף מ"ו) אמר רב יוסף השואל
קרדום מ' בירו נקע בו קנאו לה
נקע בו לה קנאו.

בקר, Untersuchen, בקר, בחולין (דף ט') ר' שמעון
אומר אם אתה בדי ביקור ובגמרא
בדי ביקור עצם מכם פירוש בדיקת
סכין.

בקר In Freiheit ſetzen, freygeben
בקר, בפרק קמא דפיאה גותן
מתוס הבקר (ט"ב בכוסחאות שלנו
כתוב הפקר). תמטכא וכטאתא
תרגום ירושלמי מטמשן יתה ותבקרון
יתה, אלי ידעתי לת זדוך תרגום
ית בקרכוחך. ויכוכר נתם לבילמך
לכנים דקים ופוקיים תרגום ואגר
נתן לבילמך נבריין סריקין ובקרין.

בקר, Rind, Heerde, Rind-Stall
בקר, במ"ק ריש גמרת דמי שלמך
(דף י"ב) ובשאר כל הבהמות מכנסין
לותן לבקרות. ובגרעיות רבה הרבה
מרבה עלבוך ומרוך (פר' כ"ה) והפ
בקורת של לנטוכיהם היתה רוכעת
והרביעו ממנה בקורת של רבי. והיה

בקר, Büchtigen, ſtrafen
בקר, בבריתות בסוף גמרת דפרק
ד' מחוסרי כפרה (דף י"ל) תנו
רבנן בקרת תהיה מלמד שהיה לוקה
יכול שכאן לוקין מ"ל תהיה היה לוקה
והוא לינו לוקה אלי משמע דהאי
בקורת ליבעי למלקות תהא בקרי
כדתכן גדול שבדייכין מקרא וכו'.

בקת, Nachbarſchaft, Nähe, Enge.

למשלח שור תרגום אייסי לבית מרבע
בקרין דתורין. ואל הבקר רן לנרסה
תרגום ולנקרותת רהט לנרסה.
שגר למלפין תרגום ירושלמי בקרת
תוריכין ותרגום שלכו בקרי תור
פירוש מקום שהם עומדין השוורין.
במליעא רבה גמרת דהשוכר את
הפועלין (דף פ"ו) הוה עייל בקרת
דתורי בין חד לחד פי' למד בקר.
ובמליעא סוף גמרת דהמפקיד (דף
מ"ב) בקר' שומר שכר דיתמי הוא.
ובפרק הכותב לקטנו בגמרת הכיח
פירות תלושין, ההוא בקר' דיתמי.
ובפרק לחרון דסוטה בגמרת עד
פטים (דף מ"ק) אמר רב הונא זמרת
דבקרי ודכגדי שרי ודלדלתי אסיר,
פירוש כגדי מוכבי הספיקות, בקרו
מוכבי המזוחות עם הבקר וכם
מזמרין בשביל שתהא עזר למוכבים
ועיין בהן רב הונא ולא הוה בהן
גדופין והתיר, דגלדלתי שהן עבדנין
היה בהן גדופין ומסר.

1) Dieſes Wort iſt eine Zuſammenſetzung von בי עוקה und wel-

ב ק ת, ניצוצות ברים גמרא דפרק יש מוקדשין (דף פ"ד) אלא משום בקתא, פירוש משום זה הסמוכה לה במשנה והוא אלל שכתב בערוה אלמידי דתנא בבא בקתא בבא תרא. סיפא נמי כתב. ובכתובות בסוף פרק בערב שבתות' (דף כ"ד) הכי רב יוסף בניתי ולא בניקתי כי' בהדיוק בניתי ולא בעקתי בדוקתי, ובפרק הכותב בגמ' אלמנה אומר' לי אפצי (דף ק"ג). במכות פרק הקומץ רבה בסוף הלכה שתי מכות (דף כ"ד) תניי אמר אפילו מטמא לחד מהן כמי שניהן אלטרפין מאי טעמא כולהו כמי בכי בקתא דהדדי נינהו. ובמעילה בסוף גמרא דקדמי מזבח (דף י"ו) רב חזי אמר רחמנן וכי לגבי אלמי בכי חדא בקתא ליכון. ובבבא רים גמרא דהמוליך יין (דף ע"ו) בקתא בי עקתא פירוש בית קטן שלנו אלא ד' אמות על ד' אמות ואינו גבוה למעלה אלא כג' אמות לפיכך קורא לותה בי עקתא כלומר מקום לר הוא, וכמי עניינים לבקתא יש לשון שביבות ויש לשון בית.

בר, Frey heit, ב ר, בפרק בגמרא דפרק לולב וערבה (דף מ"ד) ובחלק בעכין מביא, הא דאיתלי בבר הא דאיתלי אלא בר, פירוש שמעתו התחובי הבבבתין אלא רשות המלאכים העומדין לפני השביבה מועטין, אבל אותם שאין בבבתין עד שימלכו בשביבה המלאכים הרבה ו"ל הלדיקים העולין בגן עדן בבניהן כלומר שיהא לדיק ובנו כמותו כמו רבי שמעון ובנו מועטין וזה שאמר מועטין בדור הזה.

בר, Abſonderen, wählen, reinigen. ב ר, בבלאים פ' ג' (דף כ"ג) ובפ"ב פרק המוכר פירות לתבירו בגמרא (דף ל"ד) הרי זה מקבל עליו רובע טיבופת לפלה, וכל פלה שיש בה רובע זרע ממין אחר ימעט רבי יוסי לומר יבור ומפורש היינו טעמא דרבי יוסי משום דמיחזי כמקיז כלאים. ובפרק ג' במעברות (דף ס"ב) האומר לחבירו הילך לישר זה בב' תלבים שלנור לי בורר וחובל וכו'. ובבבא בפרק בלל גדול בגמרא אלנות מלאכות (דף ע"ד) תבן דבנן היו לפניו ג' מיני חובלי' בורר וחובל בורר ומניף. ובמשנה פרק קמח דבילה (דף י"ד) הבורר קטנית ביום טוב בית שמאי לומר בורר וחובל וכו' תניא רבן גמליאל לומר אלנות בשהפעולת מרובה על החובל וכו' פירוש בורר בוטל פעולת מן החובל ומצליה לו בוטל החובל

---

ches vom Rad. עוק welches ſo wie das hebräiſche צוק beengen bedrängen, preſſen bedeutet. Daher in den Pſalmen עקת רשע. Im Rabiniſchen drückt es Nähe und Beſchränkung aus.

ומכיח הפסולת . ונפרק קמח דבנמ מציעא (דף כ) נמצא שטרי בירורין וכל מעשה בית דין הרי זה בירור , גמרת מני שטרי בירורין הכא תרגום שטרי בירורין שטרי טענת' טיפום בית דין רבי ירמיה לומר זה ברור לו אחד וזה ברור לו אחד . ובגט פשוט פרק בתרא דבבא בתרא (דף קס"ו) שטרי בירורין וכל מעשה בית דין היינו לאחר מדעת שניהן ושניהן נוחנין שכר , פירוש שטרי טענת' בית דין שקיבלו טענות בעלי דינין וכתבום בשטר . וכריתות גרים גמ' דכ' תחרון המביא לפני הפשט תלוי (דף כ"ד) מנחת קנאות לאו לכפרה קא מתיא אלא לברר עון . פי' אחר לברר. וגרים גמ' דסנהדרין (דף ז') לפי ברור לך הדבר כבקר לפרהו פי' לפי ברור לך הדין כמו שברור לך הבקר שהיא שעה אחת של יום בלא ספק . לשון לחכמה לחותי את לפי ברור לך הדבר כלחותך שהוא לפורה לך מן התורה פירוש כלחותך שילקה ממעי למך שהיא לפורה לך לפרהו ולפי לחולל לפרהו . ובנמצא בתרא בסוף גמרת דפרק מי שמת (דף קכ"ט) אמת לקמיה דרב נחמן אמר ליה אין ברור אלילתך פירוש ברר דרך כי אלילת שני חזקה . ובנמצא בתרא בפרק מי שמת בגמרת שביב מרע שכתב כספו (דף קמ"ו) תנו רבנן שלשה דברים ליה לחיתופל לבניו וכו' תניא לפני שאיל אמר "ט של עלרת ברור סימן יפה לכל השנה ועקר הדבר מפורש בתחילת מסכת ערכין כי כך היה יום כתיבת התורה לה וברור . ובכל היד בפרק שני בבדה (דף "ט) ובקרן כרכום בברור שבו פירוש כדכום דרכו לצמוח ג' שערות בכל שורה והשער העמלעי הוא המוכתר והברור . ברור לך יום מיתה יפה כבר פירש בערך בו .

בר, Reinigen, läutern , בדר, בהמקבל בבבא מציעא (דף ק"ט) ומשכח בה הבירה . לה לוניר ולא לתעניד פי' שדה שלא נזרעה . תרגום לא תשם לא תבור כלומר לא יעלו בה קוצים . לשמיר ולבזית יהיה תרגום לקונפא ובור יהא . ובנ"מ בפרק השואל פרה בגמרת שתף בהר לא זיתין (דף ק"ן) אמר רבי יוחנן כדי שתהא בורה בידו פירוש ופרקינן לעולם יש קנין לגוי נפ"י להפקיע מיד מעשר ומקבל עליו כהובר הוא הובר חייב שפורע חוב שעליו מן הפירות הללו לכל מקבל שלו כולם ובשדה אבותיו ממש קאמר ר' יהודה וקניסף הוא דקנים ליה דלא ליזיל ולישתי עלה מיידי דקנינא ליה דמשתכח גרים לגוים דלגזלו מרעתא דישראל אחריני שלא ליבבד דתהוי בורה שלהן . ובנ"ב בפרק גט פשוט (דף קס"ו) אין כותבין שטרי פריסות וקבלנו' פשיטא לה לריבא בשדה שהיתה בורה מ זמן גדול מהו דתימא ריוח דהכותן הוא שמקבן שדהו קדיבה והוא יתן קמ"ן דלא , ובגרים גמרת דתוקת הבתים (דף כ"ט) אמר רבי חייא ותודה כב הוכח בתרתי דמוכרי בקני פירות במקום

בר, Tuffen, auswärts, נ"ר, נפרק קמא דבבא מציעא נגמ' היו סכיס דוכנין (דף ט') אצל הפתח דרבי לבהו ברותא הגה ונפרק ליזהו כשך בגמרא מלוה יצר' (דף ע"ג) אצל דרב אסי ברותא היא. ובמכתות בפרק ר' ישמעאל בגמרא בא לו לעזרון (דף ס"ח) אצל דרב אסי ברותא הוא. וגב"ב סוף גמ' דפר' המוכר פירות לחברו (דף ק"ח) ואת דרב הוכיח בר רב יהושע ברות' הוא התם שלפניו ומיהת משתמר פי' במקום שהמים ולא דברו בהלכה לא. דלו לגנותם ולומר טעו אלא אמר ברותא כלומר דעת חילוקית היא. ובפרק חזקת הבתים (דף מ') בגמרא גם תרלוש לחזקה היכי דמי מתמת טמירתא אמר רב יוסף דאמר להו לסהדי זילו לימטור וכתובו ליה ואיבא דאמר אמר רב יוסף אצל אמר להו לסהדי תיתנו בגריון ובזוקא ותכתבו ליה מצלי אצל מתמת בגריון ובזוקא ותכתבו לה מכלל דכל מתמת לריך למיתב בזוקא ובגריון למיכתב ליה ואי לא כתיב נה הכי פסילה ליתבה בלישכת קמת דרב יוסף סתים' כשרה ולישכת בתרת דרב יוסף סתמה פסולה. ובפסחדרין בפרק דיני ממונות זה בורר לאך בגמרא סוקרי שנעשית (דף כ"ה) בהמה את הכי היא אין בזוך הבר דתכן בבלאים בסוף פ"ק שור הבר מין בהמה ר' יוסי אומר מין חיה. ובמכתות בהקומץ בגמרא (דף ל"ה) ר' פרידא שמפילין הקליף. פרשיותיה פסולה ג' אבוי לא אמרן אלא גוויית אבל וכו', בשולין בריש גמרא דפרק אלו טרפות (דף מ"ב) עיזי בריא' קולי אכלן. ובגמרא הריאה שביקבה (דף מ"ו) ההיא דביבי ביבי דאתי לקמיה דרב אמי בבר למטרפה אמר ליה הוכח מר בר רב לוי לרב אמי כל הבי עיזי בריאתא הכי אמת להו. (ובדף מ"ג) אמר עולא יש לה קק בוצה אין חוששין לה שמא הבריח פירוש הבריח יצא לתוך כדמתרגם חון נרא ובפרק גיד הנשה (דף ק') ונוהג בשאל שנדרים אי

שמהנים לזרעה שנה ולהוניר שנה אחרת. ובפרק המוכר פירות בגמרא מקבל עליו עשר (דף ל"ה) ת"ש המקבל שדה מחברו ליטע בשכר הרי זה מקבל עליו י' בורלות למחה יומר על כן מגלגלין עליו את הכל, פי' המקבל שדה מחברו ליטע בשכר הרי זה מקבל עליו בעל השדה עשר בורלות למחה לילכות דאי מכר הכותב לילכות בין מחה לעשר"כ מגלגלין עליו את הכל למילו עשר בורלות.

בר, נפרק קמא דבבא מציעא בגמ' היו סכיס דוכנין (דף ט') אצל הפתח דרבי לבהו ברותא הגה ובפרק ליזהו כשך בגמרא מלוה יצר' (דף ע"ג) אצל דרב אסי ברותא היא. ובמכתות בפרק ר' ישמעאל בגמרא בא לו לעזרון (דף ס"ח) אצל דרב אסי ברותא הוא. וגב"ב סוף גמ' דפר' המוכר פירות לחברו (דף ק"ח) ואת דרב הוכיח בר רב יהושע ברות' הוא התם שלפניו ומיהת משתמר פי' במקום שהמים ולא דברו בהלכה לא. דלו לגנותם ולומר טעו אלא אמר ברותא כלומר דעת חילוקית היא. ובפרק חזקת הבתים (דף מ') בגמרא גם תרלוש לחזקה היכי דמי מתמת טמירתא אמר רב יוסף דאמר להו לסהדי זילו לימטור וכתובו ליה ואיבא דאמר אמר רב יוסף אצל אמר להו לסהדי תיתנו בגריון ובזוקא ותכתבו לה מכלל דכל מתמת לריך למיתב בזוקא ובגריון למיכתב ליה ואי לא כתיב נה הכי פסילה ליתבה בלישכת קמת דרב יוסף סתים' כשרה ולישכת בתרת דרב יוסף סתמה פסולה. ובפסחדרין בפרק דיני ממונות זה בורר לאך בגמרא סוקרי שנעשית (דף כ"ה) בהמה את הכי היא אין בזוך הבר דתכן בבלאים בסוף פ"ק שור הבר מין בהמה ר' יוסי אומר מין חיה. ובמכתות בהקומץ בגמרא (דף ל"ה) ר' פרידא שמפילין הקליף. פרשיותיה פסולה ג' אבוי לא אמרן אלא גוויית אבל וכו', בשולין בריש גמרא דפרק אלו טרפות (דף מ"ב) עיזי בריא' קולי אכלן. ובגמרא הריאה שביקבה (דף מ"ו) ההיא דביבי ביבי דאתי לקמיה דרב אמי בבר למטרפה אמר ליה הוכח מר בר רב לוי לרב אמי כל הבי עיזי בריאתא הכי אמת להו. (ובדף מ"ג) אמר עולא יש לה קק בוצה אין חוששין לה שמא הבריח פירוש הבריח יצא לתוך כדמתרגם חון נרא ובפרק גיד הנשה (דף ק') ונוהג בשאל שנדרים אי

דן ביה מידי דמצרי ליה שרי וקי
לף מסור (ע"ב תרגום חית חמרא
חיות ברא).

בר, Gefunde
ב ר, הטופל לת הברית טהור ולת
הרטוב טמת בכלים בפ' ג' (דף י')
פי' כלי חרס שלם לם טיפל עליו
דעי של נקר לם כנע לדם טמת
בחומו הרעי לף נטמת הכלי ולת
הרטוב הכסדק ולף כמפרד. ובהנדך
פר' כ"ו בכלים (דף מ') שלם על ג'
בחצות ברית ולורר מלף בנית ף'
ברית לו לורר מלף ולף תשבר, פי'
בנד מוטלך בחפסה יש בו ג'. על ג'
וסיף שלימה ויהכן להיות לרור בה
מלף ולף תשבר טמת ולם היף שלמה
וידוע שלם ברר בה מלף מקבלת
טומלה ולם היתה בחוך הבית והיף
שלמה לע"פ שליכה מחזקת לרור
בה מלף טמלה (ע"ב בטוספתות
שלנו חסרו מלות ולף תשבר) ובירוש'
פרק ף' במקוחות, בעל קרי שטבל
ולף הטבל מים כשיטיל מים טמת
רבי יוסי לומר במולה וכזקן טמת
בילד ובברית טהור פי' לם טבל בעל
קרי ולף הזחין קודם שבילה יהף
טהור עד שיחין ובשעה שיחין
נטמת בטמלה ומליך לטבול שנית וזה
הדבר בזקני ונחולים שלף מלף מן
שכנת ארע נכה לבל הבחור ליהו כן
לשם שבל קודם שיחין נטהר, פירו'
ברית שליהו חולה ולף שביב מרע.
ובגמרל דשמיטת חולין כתבו חכמים
שיעור לחולה לזקן ולילד דלמר ר'
יוסי בילד עד כמה בל זמן שעומד
על רגלו לחת וכועל מבעלו וזקן
עד שירחת עד לימת לומר רבי חכיה
בל זמן שעומד על רגלו לחת וחולן
מבעל וכועל מבעל. ובכלים בברק
כ"ך ג' תריסין (דף ל"ו) מטלית
מהוחף שטלייה על הברילה פירוש
בגד בלה שחפרו על בגד חדש הולכין
לחד הברית. ובקידושין בפרק י'
יוחסין (דף ע"ג) בבל ברילה בולם
מיוחסין, מיהן מיחה בלום בולם
פסולי' בממזרי וכחיכי, מדי חולין לחייש,
בלומר רובן בשרי שרוב חולין לחייש,
עילם גוססת שרובף פסולין שרוב
גוססין למיחה.

בר, Schöpfen, forſchen, gründen
ב ר, במקוחות פ"ז (דף קל"ח)
בל שהוא מברייתא מיס. טהור פירוש
דגיס ובדומה להס'. ויניקדף דנה
זחת החיב תחילת פרשת חבור לת
בורלך תניכן עקביף בן מהלללל
לומר הספיבל בשלשה דברים וכו'.
שלשתן דרש עקביף בן מהלללל מתוך
תיבה לחת בורך בתרך בורלך וכו'
פירוש הפסוק, שלו שנקהלת. וב
בשבת בגמרל בפרק שואל לדם.
ובפסיק' ולקחתם לבם ביום הששון
תבת' זחת לדור לחדרון זה דורו של
מרדכי ולסתר שהיה בטוח למיתה
שנלמר ועם בברל יהללו יש שברלן
הב"ה ברית קדשה וכו'.

בר, Grube, Ciſterne
ב ר, בשבת בפרק הבונה (דף קנ"ד)
בחורם בל שהוא לחי לבור דקרף
פירוש לגומל של דלעת (ע"ב בכוסחל
שלנו כחוב לביזדם ומסרס רש"י לזרוע

במובן בימס של דלעת), ובגילה נרים גמרא דפרק לין לדין (דף כ"ה) ולפרי' מקבו בטפיחים ובגורות חייב לזית דלמרי מקבו בבירה. ובפרק אמר דמזיקין (דף ו') בגמרא הלך הזוה שבהן רב' אמר לאותויי בור המתגלגל בירום לתן המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמ' היכי דמי לי בהדי דקא מתגלגל קא מזקי כתו הוא דהוה שמתגלגל ברגליו הוא חייב ולא בעל הלתן ולא דמו לבור דבור מעשיו גרמו לו ובהמי לתן לא כעשה מעשה שור יוכיח שאין מעשיו גרמו לו אף אבי אבית את הלתן, ובב"ב בפרק המוכר את הספינה בגמרא קתה שלשה (דף פ"ג) ובפרק החומר לחברו, בעי רב אבי בר מיו מתפסיק, ובסנהדרין בסוף גמרא בגמר הדין (דף ס"ב) ויש"ו אתו מבור הסיד' אמר ר' לבי בר כהנא בור ובירה גרמו לו לחבור שיהרג מפורש בתלמוד ירושלמי בפיאה פ"ח ובסוטה פ"ח ברלה שלוח להשיב את דוד מכבי שמ' הנח בעת שלקח בלפתת והקבי' והיה יכול להרגני ויבין שלא הרגני בדיק הוא ואין לרדפו אמר לו חבבי לא כי אלא הלפתת והקבית הבערים הללו להביא מים מן הבור ובשחוס שם ומלאם דוד ולקחתם מן הבור אמ' לו הלפתת והקבית בבר בשתו בבור בכף מעילך מה תאמר בו אמר לו בכף מעילך בסירה הועדת בלומר בסנך בקופים ובתוך ומלאו דוד ולקחו משם ובינן שלא הניחו חבבי להתפיים לדוד בעבם עליה' וזה בור ובירה גרמו לו לחבבי שיהרג.

בר, Erheitern, בר, בסוף מסקין בשבת לא חולקין ולא מברין (דף כ"ד) פירוש כמו וינח כל העם להברות את דוד.

בר אבין, (Kopfkissen) בר אבין, בגמות בסוף הלכה דשבועה דף' מלות תלילה (דף ק"ג) אמר רב אבי למלי דקא אמר אמימר הלי מלן דמסגי על לותתא דכרעים לא לתלון לתו בר אבין תלין ולתו בר קטינא תלין ובמועד קטן פרק ואלו מגלחין בגמרא לין קודעין (דף כ"ה) לתפיוך כרעייהו דבר אבין ובר קטינא ההוא יומא לא שבדו לרב חנ' והיינו דאמר רב אבי לתו בר אבין וכו' (ע"ב בגמות בר אוכא ובר קטוף ובמ"ק בר אבין ובר קטוף כתוב).

בראדא, (Eispflanze 1)

---

1) Ich habe dieses Wort, so wie das folgende, nach der Lesart aller jetzt bekannten Ausgaben des Talmuds genommen, in denen wir ברדא finden. Wir wollen erst von der Pflanze handeln — In jener Stelle (Sab. 50, 2) wird von solchen Pflanzen gehandelt, die wenn man sie zum waschen und reinigen braucht, durch ihre ät-

בר טרף שרי נשמת נשמה (דף ס"נ) נשמת
דמיק טומכין (דף כ') מידו' עפר סימכי הצוף, לשון רב יהודה לשרף
לביבתא. שרי בר טרף לסייר וסימך בר מיכי'.

בר אדא, 1 Schneefink (Siehe בר אמודאי, (מד
בר טרף לסייר, ובמוקין בפרק בר לחודף, פירוש נשרף מד.

---

zende Theile im Stande wären das Hauthaar hinweg zu nehmen. Das chald. Wort ברדא welches eins mit dem hebräischen ברד ist, und Hagel oder überhaupt erfrorne Wassertheile oder Eisklumpen bedeutet, brachte mich auf die Idee, daß vielleicht ein afrikanisches Gewächs und zwar die Mittagsblume oder sogenannte beeiste Mittagsblume (Mesembryanthemum cristallinum) die auch unter dem Nahmen Eispflanze hinlänglich bekannt ist, darunter verstanden werde. Ihren ersten Namen erhielt sie, weil ihre weiße silberglänzende Blüthe die an den Spitzen der Stengel aufgerichtet erschienen, sich nur im Sonnenschein und zwar am hohen Mittage ausbreiten, und sich dann wieder zuschließen; den zweyten Namen erwarben ihr die Wasserbläschen, die wie Crystall oder Eiszäpchen am Rande der Wurzelblätter hängen und woraus das Wasser bey einem leichten Drucke hervorspringt. Diese Pflanze benützte man zur Soda und gehört zu den Salzkräutern (Siehe אשלג 1 Theil Seite 220. Anmerkung 1.)

1) Die obige Idee der Eispflanze hätte mich eben verleiten können, hier (Cholin 62, 2.) wo von Vögeln die Rede ist: Eisvogel zu übersetzen, der nicht nur in Europa sondern auch in Afrika und Asien angetroffen wird. Indessen scheint dieser Namen nur der deutschen Sprache anzugehören, denn seiner Natur nach gebührt ihm diese Benennung nicht, da man in strengen Wintern gefrorne Eisvögel gefunden hat. Er heißt griechisch (αλκυον) Alcyon lateinisch (alcedo). Der Ursprung dieses Namens gründet sich auf eine Mythe, wo die Alcyone die Tochter des Neptuns oder des Aeolus, welche aus Liebe, ihren Gatten Ceyx der Schiffbruch litt und im Meere ertrank nicht überleben wollte

בר אושפרתי m. Esphar. Der Esphartäer. בר אושפרתי, בתעניות בפרק סדר תעניות אלו (דף כ"ד) רב פפא גזר תעניתא אלף ליביה טעים מידי בעא רחמי ואלף מיטרא אל"ל רב כהנא בר אושפרתי, פירוש הוה שם אמו של רב פפא.

בר בטני, Leibesfrucht בר בטני, בסנהדרין בפרק בן סורר ומורה (דף ע') ובילמדנו בראש וילא שמות, דברי למוקל מלך משל לאדם שפרחו אמו מהו לאדר יפרחו מלמד שבפתחו בת שבע על העמיד ומבה קושו ואמרה לו לאו אמל אשליתך מה בדי הכאל יודעין שאניך ירא שמים ואם ירא אנך דופי יאמרו אמו גרמה ומה בר בטני כל כאים שאל בית לאניך כיון שמתעברות אלו היו רוחות אפי אניך ואני סיכנתי בעצמי ואחקתי אבבתתי וכל כך למה כדי שיהא לי בן מלוכן ומזורז וכו'.

בר גוא, Der schwarze Adler. בר גוא, ת"י את הפרס ואת החזיק ואת הכסר (ית כסרא ויח שוחויח בר גוא). עיין ערך אוא והערה.

בר הדיא, (שורינקא S.) בר הדיא, בחולין פרק אלו טריפות בגמרא סימני העוף (דף ס"ג) הכן זה הכן למיכתו להביא את בר הדיא מאי בר הדיא אמר אבוי שורינקא. ובפרשת ויקרא רבה פר' והוא יקרא, ובירושלמי פרק ד' לוי בשם רבי יוחנן בר שמיכא הדיין בר הדיא לוכה מאכלו בי"ט מיל

---

wo sie dann beyde aus Mitleid der Götter in solche Vögel verwandelt wurden. Das klägliche Gezwitscher dieser Vögel und die Meeresruhe die in der Zeit herrscht während sie ausbrüten und ihr Nest verfertigen, kann zur Entstehung dieser Fabel beygetragen haben. Indessen hätte der Name Eisvogel den er in keiner Sprache wie aus Büffon (24 B. pl. 77) zu ersehen ist, führt, eher die Methamorphose der Alcyone parodirt. Jene Zeit der Meeresruhe nennt man noch jetzt die Alcyonischen Tage (η ἀλκυονιτιδες ἡμεραι) s. ברדא. Vielleicht ist es der Schneefink (Frindilla nivalis) der nicht nur von der weisser Farbe der Kehle, (der Brust und des ganzen untern Theils) diesen Nahmen bekam, sondern weil er die kalten Länder bewohnt. Man findet ihn in häufiger Anzahl auf den Schneegebirgen des Kaukasus und in Persien. Wir werden in dem Artikel ברדא wieder darauf zurückkommen.

(ק"ב בנוסחאות דילן כתוב בר תריץ).

בר המדודי, (Siehe דוד בר המדודי), בסוף גמרא דיומא יש מפרשים בר מיסס דודי דקצת דודי הם הם הסירות.

בר יוכני, (Siehe יוכני בר יוכני), ביומא בפרק יום הכפורים בגמ' המוכל ביום הכיפורים (דף ע"ח) וביומא ביעתא דבר יוכני. ובריש גמ' דסוכה (דף ה') וביומא לפי דבר יוכני. וכפ' לקמן דבכורות בגמרא הכל ככבסין לדיר להתעבר (דף כ"ו) פעם לקח נפלה בילת בר יוכני וטבעה ס' כרכיש ובירה שלם מלות מרזיס (ק"ב עוף גדול מלוך לולי משל הוא כי לינגו ביזוב).

בר יומיה, Ephemere von kurzer Dauer. בר יומיה, נאמר בגמרא בפרק המה טומכין (דף מ"ב) לותיניה הוה מרגן בר יומיה לרבא בגיזי גמר ולין מטלטלין לותן פירות דבלותו יום ככנס לשורה. פירוש לאחר רב לידי הוה וקורין לותו בר יומיה כדמפורש בחגיגה בפרק קמא דסמיך ליהו קטן (דף ה') רב לידי הוה דרבי יעקב בר לידי הוה רגיל דהוה מתי תלתי ירחי בשורחא והוה קרי ליה בר בי רב דאתר יומא.

בר לועא, (Siehe לועא בר לועא), נאמר בפרק במה מצניעין ולא בסולם שלוחים (דף כ"ד) אמר רב הוכח בר לועא פירות כשיש מכה לבהמה קוצרין לה דף בלוחרה אבל לחייה כדי שלא תחזיק רשעה לאכל במכה.

בר מחווניתא, (Senator S.) בר מחווניתא, נאמר בתרא פרק המוכר לא הבית בגמרא רשב"ג (דף ס"ב) פירוש עבדא דמרי מתא שעומד בעיר ויודע כל שדות העיר בסימניהן ובמלריהן וכל שדה ושדה ביד מי הוא ומי עדיס שלה והכל יודע לחווט.

בר מחים תנודי, Ofenheitzer בר מחים תנורי, בר מך רבען בר מרקד בי כובי, בר מלחיך פיכבי, בפסחים בסוף גמרא דאלו עוברין בפסח (דף מ"ט) (ק"ב כל אלו כינוים של זולל וסובא ממש תנורי מקפל לבושו מתחתיו ורוכן מרקד בין החביות מלאך קערות וכוסותות שלהו בר מך רבע כתוב לחרון).

בר נפחא, (Sohn des Schmides 1 בר נפחא, בסנהדרין בחלק בסוף מעשה דסנחריב (דף ל"ו) ויחלק עליה'

---

1) ורש"י שם (דף ל"ו, ע"ב) כתב ר' יוחן דמקרי בר נפחא בכולא הש"ם ברשה למורי דאביו של ר' יוחן הוי נפחא ולכבי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו ע"כ. וכן בירושלמי בפרק ב' דר"ה אמר רבי יוחנן על רבי יוחנן דאף הלבון שלמדנו בן נפחא. וברשה שם מ'

לילה הוא ועבדיו ויכס וירדפם למר ר'
יוחנן לומו מלאך שנזדמן לו לאברהם
לילה זמו שנאמר והלילה למר הורה
גבר, רבי יצחק למר שעשה עמו מעשה
לילה שנאמר מן שמים נלחמו
הכוכבים ממסילותם, למר ריש לקיש
טבע דנפחא מדבר נפחא, פירוש
מפחבר טעמא דרב ילפק נפחא
מטעמא דר"י דהוו קרו ליה בר נפחא.

בר נפחא, (1 Blaßhuhn, Rohrhenne.

בר נפחא, בחולין בפרק לנו
פוריפות בגמרא סימני העוף (דף
ס"ב) פירוש שם עוף שהוא בפק.

בר נפלי, (Sohn des Einſturzes 2)

בר נפלי, בשבועות בחלק בריש
ענין משיח (דף נ"ו) למר ליה רב
נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך לימת
לתי בר נפלי, פירוש משיח שיקים
סוכת דוד הנופלת.

בר נירא, Kleines Sok

בר נירא, בשבת בפרק נמה
נהמה מתכי' לון העגל בגימון
(דף כ"ד) למר רב הונא בר נירא
פירוש עוזין לו כיר קטן כדי שילמוד
לשחת העול. עול כנד (מלכים ח'
י"ב, י"ח) תרגום יונתן ניר מקיף.

בר סיסי, Mit Traurigkeit Unmuth. (Siehe בנם)

בר סיסי, בתמורה בגמרא דפרק
ים בקרנות (דף י"ו) שם עוזה לו
כן מוטב ושם לשו הוא יורד בדסיסי
לשחול, פירוש זעוף לשחול, לקבר; כמו
והכה זועפים ומתרגם בסיסין, הירמח
שלמו בנסיסי ופירש רש"י בעל כורחו
עיין ערך בנם והעתר.

בר סיסין, (Nahme des Beſitzers und der Beſitzung.)

בר סיסין, בעל העדוך גרים סרסי
בעדך בי סרסין עיין שם.

בר פחתי, Fürſt

בר פחתי, בנדרים' נפ' כילד מדרכין

שמו לתפקדתו עיין בנפח מליעת דף פ"ה ע"ב, ובכתובות דף כ"ה ע"ב חזי'
דים לקים לרבי אלעזר בעין רעה לפי שלש למר דבר שמע מפי רבי יוחנן בשם
למרו, ולמר "שמעת מילי דבר נפחא ולא למרת מסמי' (וגם ביבמות
דף נ"ו ע"ב קול ר' אלעזר למר לשמעתא בי מדרשא ולא למרם מסמי' דרבי
יוחנן ע"ש).

1) Wahrſcheinlicher iſt es mir, daß der Vogel בר נפחא zu jener Gattung der Regenpfeifer gehört, die wir im Artikel אבניתא (1 Theil Seite 16 in der Anmerkung) erwähnten; der Radix נפח ſpielt auf den Namen Pfeifer beſonders an.

2) Oder vielmehr der Sohn der aus der Zerſtörung hervorgehet, um wieder aufzubauen; und ſo nennt der Talmud den Meſſia.

גמ׳ בת לכן (דף מ״ד) פי׳ בר רבי כרכתיב והפחות מהשוכים, אימת דאמרי בר פלתי כרכתיב ומכן פחתי מוחב, ובריש פ׳ היה קורח (דף י״ד) בר בקתי בשעה שמעבירין ידיו על גבי עיכין פירש רש״י הלי מבני רבנן שלא ירחו עיניו בשחוק מסנינן ומתגנה, כ״ל שמעתי מן היה בקומתו היום לבניו ובשר שלא ילעיג כשחוק מסיב עיניו בד׳ רוחות, פי׳ לאחר היה מכסה עיניו שלא יביט הנה והנה ויבהיל לאחר מעשים לאחריהם. ור״ח פירוש בעת שהיה מעביר ידיו על עיניו לרחצן במים. ומפורש בירושלמי כך תמיהיה לרבי יהיב ידוה על אפוי כהיה בעתה מקבל עליה מלכות שמים.

בר פיולי, Phiolihes ב׳ פ״י לי׳ הוא קלים קמיה דשמואל, בחולין בשרק גיד הנשה (דף ל״ו) פירוש שם לוי, ובנשא״ך מלחמי בשם הערוך שהוא שם שבט, ת״ל שם שבע קמיה דשמואל.

בר קשא, Kassaides ב׳ קשא דסומנדיתא דטרקי׳ מוים, בשבת בסוף שמנה שרלים בגמרא לגוב רועה (דף ק״י). ובנדה בתרא בריש גמרא דפרק יש בוחלין (דף ק״י) ואי לא מלי בולירות בר קשא דמתא לירות, פירוש בר קשא מוכם העיר וי״ל ממוכה על העיר, בשבת פי׳ רש״י ממוכה למלך ויתרלל לי׳, ובנדה בתרא פירוש מוכל העיר. ובנסחים (דף קי״ח ע״ב) כתב, שומר העיר ול״ל שומר.

בר שאן, (1 Wahnsinnig ב׳ שלן, ויסול ערוך דשלול תרגום וכפל בר שלן.

---

1) Die Vorbereitung der Alten zu einer prophetischen Begeisterung lehrt die Stelle 1 Samuel 19, 24; wo Saul in Gegenwart seines Meisters Samuel in der Versammlung der Propheten auftritt. Auch er hat sich entkleidet — heißt es im Texte — Wir sehen daraus daß er sich vorbereitete, um sich in den Zustand der Begeisterung zu versetzen. Hier kommt im Hebräischen das Wörtchen עֲרֹם vor, welches Jonathan nach der gegenwärtigen Lesart בְּרֵשָׁן übersetzt. Jarchi erklärt dieses בְּרֵשָׁן — nach der Mittheilung eines Arabers — als arabisch und daß es wahnsinnig heiße. Wir haben Saul früher (18, 10) in dem Zustande des Wahnsinns und der Weissagung gesehen, und es ist noch Gebrauch des heutigen Orients, die Wahnsinnigen als heilige Leute zu betrachten, denen sich Gott auf eine eigene Weise offenbart. Es wurden bey den Alten überhaupt die Krankheiten der Raserei, des Wahnsinns und der Fallsucht als eine Begeisterung der

בר שטיא, Blödsinniger
בר שטיח, בינונית נפרק ד' מחין נגמרת ובולן שחין כמן קדושין (דף ל"ח) ונפרק ג' בכתובות נגמרת העדים שתמרו כתב ידינו זה (דף כ') מידי דהוה לכבסי דגר שטיח זבין כבסי לתו נתני לתרי כתפוח טוטח זבין.

בר שניא, Aufschuß
בר שכיח, בגיטין בפ' הניזקין (דף כ"ז) הנהו בני בי הרמך דקטלי נדו בר שכיח וכו'. פירוש בר שכיח בלשון ישמעאל מקום. ופירש דגר שמועתך ממקום למקום, כי משכין את מי הנהר מלכתא בגדם ומסיבין לומן לו את דובן ממקום שהיו סולכין בו אל מקום אחר, לומו המקום המזוהם לה לכל מי הנהר נעשה נקרא בר שכיח, ולמקל' מי הנהר נעשה נקרא בר שכיח, ובני הרמך זו עיר היא אצל פומבדיתא, ושם מימי פרת מתחלקים לכמה חלקים נאו בני הרמך וסתמו כתר אל אחד חלקי פרת שמכנים קלת מימיו וסובב בשלשה ובד' כרשלות וחוזר ומטיל את המים אל סיף הנהר העיקר והעליונים הם בני המקום אחר תחת הסכיח ולמעלה ממקום קירות המים וכן הוא, כיון שעשו כן נאו בני המקום שמסנו המים ממכו ולעקו לפני אבוי אמרו לו הרי הנהר אחר לפני אדליכו מתקן תיקנת. וכירושו שקרקעיתו עולה למעלה וחין המים עולין אליו אלא בשבין כולן אל בר שכיח, אמר להון לבני בי הרמך לבו וסייעו את בני המקום הזה שברותם את הנהר כדי שיורידו בו מעט למען יבואו שם ולא ישפכו כולם לבר שכיח, אמרו לו הרי הדבה תונדות וסכירות מתיבזין אמר להם אם כן נאו בן המקום דהכין דיבת כל דאליס גבר, זה פי' דב הני גמן.

בר שורא, Kleines Gemäuer
בר שורא, בפסחים בסוף גמרת דמרק כיצד צולין (דף פ"ו) שורת ובר שורא, פירוש בר שורא קומה קטנה שבנויה סביב העזרה וכיצו אל והיתה שם עם קרקע העזרה,

---

Götter angesehen. Hippokrates wagte es zuerst, die natürliche Ursachen dieser Uibel zu offenbaren und nannte sein Buch welches er darüber schrieb περι ἱερης νουσου Von der heiligen Krankheit. Wir können füglich auch die Erklärung des Aruchs auf das darauffolgende בר שניא, welches im arabischen Tanz bedeutet auch hier anwenden. Saul mußte sich und seine Sinne in einem Wirbeltanz verschlungen und verwirrt haben, daß er dann niederfiel und weißsagen konnte. Hier ist ein bedeutender Spielraum für die Gläubigen des Magnetismus —

והמומה שתון מיכה גבוהה והיא שורה, וזה נקרא חל וזו נקראת קומה.

בר סיינה, Schiffswasserbehälter גור ספינה לאכסנדרית, ככל כלי עץ פרק ט"ו נכלים (דף כ"ד), ובאהלות בפרק מבילין (דף כ"ד), ובמצע בסוף גמרא דמלוקין (דף ל"ה) פירוש הוא כלי עץ גדול וממלאין לתוכו מים בספינות גדולות של אלכסנדריא.

בר קטן, Reflet גור קטן, במעשרות בפרק הכונס (דף ס"ד) המקבה לתבשיל פטור ולקדרה חייב מפני שהוא כגור קטן, פירוש הלוקח ענבים מן הגת כדי לעשות מהן כלומר בתבשיל לערב עמו בקערה בטור, גור קטן כמשמעו לפי שמכיון למעלה שמן גמרו למעשר משירד לגור. ירושלמי מסכתו לכום ובטבל לתמחוי לא נטבל בלא כך אין הלור טובל, תיפתר בתבשיל לוקן לקדרה חייב אמר רבי אליעזר בקדרה ריקנית היא, מכניסתו לא כך אמרה אלא המקפ' לתבשיל פטור לקדרה חייב מפני שהוא כגור קטן, ג' י ר כצר פירשו בערך בייר.

בר הגולה, Schöpfbrunnen גור הגולה, בסוף עירובין (דף ק"ד) וממלאין מגור הגולה בגלגל בשבת ומבאר הקר ביום טוב, פירוש תכן בסוף מדות (דף ל"ו) לשכת הגולה שם היה גור הגולה והגלגל כתוב עליו ומשם היו מספיקין מים לכל העזרה והגלגל הזה יש מפרשים לותו לומן ובלעז קוסקו"לא, ויש מפרשי עץ גדול תרוך כתון על עץ מפולל וברחבו הלאחד של לותו עץ גדול תלוי מבל עם הדלי על גבי הגור ובממלאין גו מזלין קול גדול כדאתן בתמיד (דף כ"ח) מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לביור וזה לא התירו אלא במקדש, פירוש בגמרא מלי גור הקטן אמר רב יהודה אמר שמואל גור שהקרו על הבנינים והיתידות כלומר דקדקו על הבורות והקרו ולא מלאו בהן לר לסור כדי לגזור עליהן והתירום, ואותבינן לשמואל מדקתני לא כל בורות הקורות התירו אלא זה בלבד ומי סלקא דעתך גור שהקרו עליה והתירוה מלי אבא זו בלבד מכל בורות הקורות כל בורות הקורות כמי כשהרו ולא קמל דשמואל? אמר רב כאמן גר ילמד גור מים חיים ואן הוא אומר בהקיר גור מימיה וזה בלבד שניה משאר בורות מים חיים כמפורש בהלכה אלא זו בלבד וקמל דרב כאמן גר ילמד, בבבא בתרא בפרק המוכר את הבית (דף ס"ד) לא אלא הבור ולא את הדות ומפרש בגמרא שהבור בחפירה והדות בבנין. (ובדף ס"ג) האומר תנו חלק לפלוני בבור וכו' פירוש פשיטא אם אמר תד שביב מרא יקוק פלוני בבבסי, פלגא ודלי יהבינן ליה? אבל אי אמר בהאי ליבעי תנו חלק לפלוני בבבסי מהו? הא שמע האומר לחבירו תנו חלק לפלוני בבור סומכוס אומר אין

בחות מרגיע כזמכוס לשמייה דחמר
ממן המוטל נספק תולקין הלכך מקבל
מיתה טוען חלי הוא חלי וחלי הוא
חלך ויורש טוען החלי שתורם שהוא
חלי לקחתו והחלי שחעיון שהוא חלך
חיבו כן דלא פירש המורים חכו לו
חלי הנזר חלק חכו לו חלק קאמר
וכן לשמשה לחן לך חלק כל שהוא
והוה ליה זה החלי ממן המוטל נספק
וחולקין לזתו ונוחנין לו רביע הנזר
וכבי כמי בכולהו כבסיו יהביכן ליה
רביע כי לחמר חכו חלק לפלוגי מכבסי
פתס, פירוש בחנית לין בחות מסמכה
לפי שסתי חניות יש בנזר וכשנותן לו
רביע החנית יבוח שמיכים הנזר,
נקדירה לין בחות מסנים עשר לפי
שעלם קדירות יש בנזר וכשנותן לו
רביע הקדירה יבוח לחד מי"ב בנזר,
נטפיק לין בחות מי"ו לפי שחרבע
טפיחים יש בנזר וכשנותן לו רביע
הטפיק יבוח לחד מי"ו בנזר וכולן
חיעור לחד הוא ניתן, והרבה פירושים
רלינו בו הבריותא וזה שקרוב לכו.
בחלו קולקין פרק חזיעי בחקוחות

(דף קל"ג) לימהו טיט היין זה טיט
הנורות שכלמר ויעלכי מנור שלון
טיטיו היין.

בר זינקא, (wasserlos) Grube, בור זיקוק, בשנת בריס גמרת דפרק המולים (דף ע"ו) בור זיקוק בור זה כקרי פי' בקי שלין בו מים. בזיקוק הרבה ברים לו, מתחלת הספר ע"כ בחוש והקדישו נכי לחרן וכחכו נכי לחרן ועדכו נכי לחרן והקטירו נכי לחרן לחר משם לנכי הקדוש בריך הוא נור שנוי ומימים חניכין, לעלים חלקת כנוך בשביל שניהן דחכן כל העלים כשרים למערכה חוץ מבל זית ומבל גפן ולחרן לי לחמה חולק כנוך בשביל בניו וכו'.

ברבל, Wermiſcht ברבל, בשכורות בפ' מומין חלו בנמ' החרוס (דף מ"ד) חבל מברבלת לף כחב רשמיך תבלול פירוש שמעולבל לבן בשחור. ברבל כמו בלבל בילקו"ר ול' פירוש.

ברבריא, Barbaria 1) Barbarei.

---

1) Die Barbarei faßt einen großen Landſtrich in Afrika, der ſich von Mauritanien (Tingitanien) bis an das eigentliche Afrika der Alten, längſt der Küſte des mittländiſchen Meeres erſtrekt. Die Araber nennen dieſes Land Berberie; Einige leiten den Urſprung dieſes Namens vom Arabiſchen Ber: Wüſte her; Andere glauben daß Barbara ein unverſtändliches Gewäſch ausdrücke. De Lara findet darinn das häbreiſche בלבל Gemiſch und hat den bekanten Buchſtabenwechſel vor Augen. Barbar bezeichnet denjenigen der ohne Geſetz Zucht und Sitten lebt; Der Natio-

ברבריש, בינמות נמצא נמרץ והנפץ על יצמתו (דף ס"ג) בנוי נגד מבעיסם ילדו בני ברבריש ובני מרטניש שהולכין ערומין בזוק שלין לך מזיקך מיועד ומניחה לפני המקים יותר ממי שהולך ערום בזוק. מעם לועז תרגום מעמת ברבריש, תורגמה תרגום ירושלמי ברבריש.. ובהגדת ילמדנו, כי שם שמור תשמרון כל זמן שהקמיע הזה ביד הברברין דוחין לומו ובורחין ממך. בויקרא רבה בוכי יוסף לחיך בפרש' אחרי מסכיל, מהו ובמדבריס למוסים רבי יהושע לומר־מיכי ברבריס רבנן לחמרי עוף טהור הוא ומעילה הוא ויהיב בה מברבריש והיה עולה על שלחן שלמה בכל יום. (ק"נ ברבריש היא מדינה לחקריקי ומוריעניש מדינה לחקרת כמוכה לה).

ברגן, B u r g u s, Burg, Kastell, Festung. ברגן, בפרק ג' במעברות (דף ס"ג) בלקיפין והבורגנין ולקטיות. ובעירובין בפרק עושין פסין בגמרא מוחר להקריב (דף כ"ח) חין בורגנין בנגל. ובשבת בפרק שואל בגמרא לא יכוכר לדם (דף קנ"ב) שלא יש שם בורגנין הולך, ובסוף פסקא דאת קרנני לחמי, למלך שהיה מהלך בדרך הגיע לבורגן הרחצן ולכל שם ואתה שם היית לבורגן הבני וכו'. בורגנין בכר פירבנו בעי"ך נדך, כי' לחר בתים שעושין מחון לעיר בפחי' פחות מע' לחמה ושרים ושם מוברים מזוחות לעוברים ובנים ובלעז בורגו. ובעירובין בפרק הדר עם בבני בנמ', בחצין (דף ע"ג) הרועה הקילי והבורגנין. ובפרק קמח דסוכה בגמ' ובמצח (דף ג') סוכת רועים קילין בורגנין שומרי פירות. ובמגילת חיכה מבלי בתי מיוער מבלי בורגנין ומבלי בלוטין פירוש בני לחם הדרי בבורגנין.

ברגר, W a u e r. ברגר, בחצית הבה (פרשה ל"ו) ויקל בה לים החדמה, בורגר לשם בורגרות, פי' בקרא לים החדמה על שם שעובד את החדמה.

ברדל, (S i e h e ברדילי) ברדל, בפסקא ויהי נשלם, לו פרעות לחת לובל לו מלה בורדלי, לת' לוקח לו ממון לחת בותן, לשון רומי קורין לגורדלן בורדילו (ח"ב פירוש מכות ובלשון הסוכי יון קורחים לשוט ורשועם בורדלו).

ברדלס, P a n t h e r, παρδαλις 1

---

nalstolz der Griechen belastete jeden Nichtgriechen mit dieser Benennung, und die Römer nannten alles B a r b a r e i was ihrem Zepter nicht unterworfen war.

1) Dieses Raubthier, welches dem Katzengeschlechte angehört und dessen Vaterland Afrika ist, kommt dem Tieger an Grausamkeit und

מליעז נפרק השוכר את הפועלי,
(דף ל"ג) הרי אלו תוכסין. ובכדם
נפרק כל היד נגמרת כל הגבוה
(דף י"ו) מפני שחולדה ונרדלס מלוין
סם, פירוש בגמרת נרדלס זו לפפ

נרדלס, נפ"ק דפסחי' בגמרת חין
תוכסין, בכל מקום שחולדה ונרדלס
מלוין סם. ובפרק קמח דכיתין
(דף י"ו) בוחב והתרי והדוג והעמר
והנרדלס הרי אלו מועדין. ובנגע

Blutdurst am nächsten und ist bey Verfolgung und Hunger auch dem Menschen gefährlich. Welches Thier hat aber der Talmud unter ברדלים verstanden? Die LXX übersetzen נמר παρδαλεις und die Vulgata pardus, wir finden aber in einer Stelle des Talmuds (Baba Metzia 24, 1) Namer und Pardalis als zwey verschiedene Thiere. Das Verbum נמר heißt syrisch und arabisch fleckig, gesprenkelt seyn, Onkelos übersetzt כל שה נקוד (Genes 30, 32.) בל אמר נמור, mir scheint daher נמר im Hebräischen der Geschlechtsname aller gefleckten Thiere. Wir kennen in der hebräischen Sprache noch ein Thier daß צבוע heißt und in Jeremias (12, 9.) übersetzen die LXX העיט צבוע Hyäne (ναινη). Auch dieses reißende Thier hat wie bekannt Streifen, worauf צבוע gefärbt anspielt, Calmet will das Wort Hyäne im Hebräischen finden, wo es aber einen Vogel bedeutet; es ist das vielbesprochene בת יענה. Ich vermuthe daß der Ursprung dieser Benennung irgend auf ein Farbenspiel hindeute, weil auch ein Fisch diesen Namen führt (Plinius hist. nat. 32, 11.) Was diese Vermuthung unterstützt ist jener Edelstein den die Alten Hyäneus nannten und den Plinius fabelhafterweise wie seine Erzählung von diesem ihm unbekannten Thiere überhaupt, als die Augen der Hyäne beschreibt. Thier, Vogel, Fisch, und Edelstein konnten die Alten so nennen von der Farbe, die das Wort Hyäne ausdrückt. Die übersetzung der LXX im Jeremias braucht daher nicht das Thier, sondern einen hyänenfarbigen Vogel anzudeuten, welches das in Verbindung stehende עיט hinlänglich beweiset, und Bocharts Machtspruch daß עיט nicht nur einen Vogel wie Genes. 15, 11, sondern auch ein Thier bedeute, bedarf diese Stelle nicht zu unterstützen. Dieser Fall dürfte

ח' שנים הרחשונים שהוא זכר נקרא פרדלים בלשון יוני ורומי נקבה של נגוע ובשמתפכך לנקבם נקרחת מין חיה קורנת וטורפת כמו כמר כפרוה ורעה היא יותר מן הזכר ולא יכולתי להבין מלמר ברדלס ו וכנר פירוש נערך לפף (ל"ג פירוש לפף כי לפף הוא לפעה וכתב). (1

---

also auch bey dem arabiſchen אל צבע ſeyn, welches nicht nur die Hyäne, ſondern alles Hyänenfarbige ausdrückt; ſo verhält es ſich mit dem rabbiniſchen ברדלים und vielleicht auch mit dem griechiſchen παρδαλις das bald Panther nnd bald Leopard überſetzet wird — Maimonides, der als arabiſcher Schriftſteller gewiß ein guter Araber war, ſagt daher richtig: ברדלים iſt das arabiſche אל צבע — weil beyde das Bunte und Gefleckte im Thierreich bezeichnen. Nun iſt es ſehr natürlich was Muſſaphia unbegreiflich ſchien, daß auch אפא (ſ. d. Art.) Pardalis heiße. da die Streifen oder Flecken der Schlange ſie zu dieſem Nahmen berechtigen. Eben ſo kann es jener Stelle (Peſ. 9, 2 Aboda Sar. 42, 1. Nida 15, 2.) wo ברדלים in Geſellſchaft der חולנא angetroffen wird, ein minder wildes mit Flecken oder Streifen gezeichnetes Thier ausdrücken, worunter auch die große Zahl der Stinkthiere gehört, deren ganzes Heer, meines Erachtens, Raſchi unter putois (פוטי"ש) verſtehee.

1) ועתה קורץ יקיר זה סיטנת לרקות הערה ל"ק נענין ברדלים, לו תבין טעם צבוע וטעם אפא ודברי רש"י בכל המקומות הנזכרות; דלכאורה דברי רש"י ג"מ דף כ"ד ע"ב שכתב ברדלים לנגוע וי"א פוטי"ש ודרך להרוג לוחים ותרנגולים, ודברי רש"י יומל דף פ"ך ע"ב ד"ה מצבת דקפל הוא בנגוע ובלען פוטוי"ש ע"ש, קומרים הדדי; שפה מצמע שאין הבדל בין לנגוע ופוטוי"ש? לכן כראה לי, טעם רש"י בג"מ ברדלים לנגוע וי"א ר"ל ויש אחד (ברדלים) שמוי בלעז putois (חילטים) וכו', לפי שפה ברדלים שם כולל לכל ג"ק הנגועים כמו שאמרנו בל"ק וביומל טעם לנגוע רק putois ונזה מיושב קושית התום' סנהדרין דף ט"ו ע"ב ובנכורות דף ק' ע"ב ד"ה ברדלים, פי' הקונטרס פוטוי"ש ולא מצמע כן דלעולם לימנו עז כל כך ע"כ, לפי זה דעת רש"י שברדלים רק פוטוי"ש ולימנה מי' לחרת, אלא זה הוה ככלל בשם זה — ולפון רש"י בסנהדרין אין שם מקורו ואין שם מקומו והעד שרש"י פירש ברדלים הנמלא במשנה שם, ש"ס קיים בלי תרגום לועז.

ברדניקום, Britte, Britannicus, ברדכיקוס, בגרכות בפרק הרואה מקום נסתיך לגמ' דעל הזיקים (דף ס') הגאון והלונקן והברדכיקוס. פירוש גלוז פתרו הרשאונים ברדניקו' שהוא שים שקומתו ק"וכה יותר משאר בני אדם (ק"ב פי' ברטניקו' בלשון רומי שים לי ברטניה הגדולה כנד לרפת ואכזיה בעלי קומה).

ברדם, Ruhr, בגרדים בפרק שין בין המודר בסתיך דרשתו כפת (דף מ"ח) אמר רבי יוחנן בברדם שין מנקרין ושין מזבירין לוחנו מ"ט מפני שהוא כמעין הכונע פירוש נוזל' מולי מעי' שמצטל כמעיין הכונע.

ברדם, (siehe ברדם), בגרדם, בסוף כלתים הבדסין והברדסין, ובמדרש פנים אחדים של ויצלחו לעכין לילית, וכבר פירשנו בערך בדם.

ברדקן, Hervorragen, בגרדק, תרגום ירושלמי ויעש את הגריס התיכון לברק וענך ית כיגריס מליעיל לבדרוק.

בורדקאי, Bäcker, בגרדקי, בפסחים פ' כל שעה (דף מ') רב פפי שרי ליה לבורדקאי דרים גלותא למימת קדירה בפסיסי פירש רש"י בתמורים.

---

1) Man wundere sich nicht, daß hier der Aruch die Lesart ברדניקום habe, und daß man darunter den Britten (jener Zeit) verstehe, bey dessen Anblick man — wie bey Mohr, Zwerg, u. s. w. — das dort anbefohlene Stoßgebeth (Berach. 58, 2.) hersagen soll. Der Ursprung des Namens Britte vertheidigt diese Lesart; brit heißt bunt, weil die Ureinwohner Britaniens ihren Körper mit bunten Farben bemahlten. Wir kennen diese Methode hauptsächlich als das Eigenthum der Südsee-Insulaner, die den Leib mit verschiedenen Figuren bemahlen, durch Stiche aufritzen, um ihn mit immer beliebigen Farben einzureiben. Tatowiren ist der technische Ausdruck dieser Kunst. Die Britten waren noch zu Cäsars Zeiten im Zustande der Wildheit, und dieses Tatowirens wegen nennt sie Martial: picti. Diese Verschönerungsmanier muß in den Augen der gewöhnlichen Menschen als die größte Verunstaltung erscheinen und darum kommt der Britanicus in Gesellschaft anderer Mißschöpfungen und mit der römischen Benennung vor; weil sie von den Römern bekriegt, von diesen zuerst gekannt wurden (s. ברניקום)

בריזקיא Viridichia, Grüne Gewänder. ג' בריזקין, ירושלמי דכלאים פ' אין מסור, מלבושי בוריזקין לא מיזורין ולא מוכמין פי' בלשון רומיי בגדים לבנועים בגון ירוק כחרתי, בגרעטית רגא פרסת ויחי ופרשת דעו כי פ', גרים דבריקא.

ברוא, Loch, Oeffnung, Stich, Fuge, ברזא, נמצת בפרק כל כתבי הקדש בגמרא מלינן תיק הספר, (דף קי"ז) לא ליכא דמקיל ליה בברזי פי' ברזי נקבים והכי קאמר מאן דבזע ליה לעור בסמוך מפציעתו מוכחת מילתא דלא בעי לעור ואין לו הנאה ממנו ולא דמי לפסיק דיציה ולא ימות, ובנבח מליעת פרק המפקיד בגמרא יולית לו שתות ליין (דף ס'), ליכא טירחת ודמי ברזיניה פירוש טרחים שמוכר לקונה לזה עבדיו ולזה לסחר ומתנטל מלאכתו והדמיון למי שנוקב נקבים בחבית להולית היין. ובפ"ב בפרק המוכר פירות לקברו בגמרא המוכר יין לחברו וחסירן (דף ל"ח), ולא אמר מלא דלא אבי ליה בברזא אבל אבי ליה בברזא לא, אמר רבא הלי מאן דזבין חביתא דאמר לחבוטי לעבר היין והחמיץ ולא אמרן דיבש הוא דמסדקא ליה אלא אבמי יומא לזביבה לא מצא לבל מצא ולא זבבה לא יכיל לאהדורה דלא הוה ליה לאהדורה למוכר והכי מילי דלא אבי לאהדורה אבל אבי לא יכיל לאהדורה בברזא דליה לאהדורה למוכר למימר ליה לנוקמ לבא הוא דאסדקתה כשבית הברזא בעבר היין והחמיץ ולא אמרן דיבש הוא דמסדקא ליה אלא אבמי יומא לזביבה לא מצא לבל מצא ולא זבבה לא יכיל לאהדורה דלא הוה ליה לאהדורה. ובפכהדרין בפרק אלו הן הכהרגין בגמרא ואלו הן הכהרגין (דף ע"ב) והכי מילי דבדוי מברו. (שמות ט' י"ט י"ט) אלא בדוד ובקיר תרגום אבזרוניה בבותלא. ובע"ז בסוף פ' רבי ישמעאל (דף כ"ט) דעד ברזא מסיר ואידך ארי. ובהלכה רחבוה דקולין (דף ח') ליתן בפוך והכתיב בו כיהון מסוך מכות אם אלא מבטא קדיש התם כמי דברזי מברז פירוש ברזא בקנ.

ברוא, Riemen, Bügel ברזא, בסוף גמרא דפרק קמא דקדושין (דף ט') כלא עכיותא ליהודאי כברזא סומקא לסוסיא חיורא פירוש רלועה כדתמרן מעיקר, מצא ובסתא מברזין. (ש"ב ובערך תרגום פירש מבבא עפיטא של סוס).

ברין, Beet ברי, תרגום של דבש (שמות פ' י"ב ד"ו) כרי דובשא, פירוש ערוגה ושורה (1.

---

1) כן כתב הרד"ק שם, ורש"י פירש שהיה נוטף דבש מן סקנים וכרלפ שזה דעת מ"י גמלת ברין מלשון ברוא שהוא נקב וגל"ש Quell.

ברול, Geschenk.
ברול, תרגום נפסוק שם לא תדעי לך על פוס ברזילא פירוש מכשיגיו.

פרול, Fortbewegen
ברזל, ג' דשבת פ' במה טעה דף ס"ו ולישתמיט נשתין גוסנקי ולברזילים ולידריה פירש רש"י יעגעגו וישתנו.

ברוינא, Reich, Kleines Becherchen, (ein gewisses Maaß)
ברוינא, בשבת (דף ק"ט) מי דעלים בן תרנעים יום ברוינא לזיבורא פי' כשבו זיבורא ישתה לחל מא' נרביעית.

ברוית, Dehlgefäßter
ברוית, בב"ר (פר' ס"ג) בת גד הוא לבני ברוית, שהיו בנותיהן נאות והיו נשואות למלכים ולכהנים שבמשק בשמן זית ר"ל ברוית.

ברחא, Bock, Bügel
ברחא קרחת בסוף גמרת דפרק שואל מדם (דף קכ"ב) כלומר ע' זכר שהוא קרח והוא שעיר עזים ויש לו חיל. לחת ברחא דמרי ניתא שבנו בב"ק רים גמרת דכרך שור שבנו את הפרה, ומכלוסתיך עתודים תרע' ומן עדרייך נרחי. ודם עתודים לשתה תרגום ודמן דברחי.

בריח, Mühlstein
ברית, במגלת תיכה בחורים טחון בשוכדנקר לשון ישראל היה תופש הנחורים ומטעינן ריחים למולכן בשבת נשותה שעה אחר הקנ"ה בנו בשבעתי לבני עמו תנבי בלים בעין שלחת עשתן בשבל לרש הפ"ך כף אחר ה' גולגלתם קדוש ישראל למעכב, שולחתי בגלה וה ירמי' נריחים נרחים כתיב ובשדי' בשניות רשתם היון רכבין זמרין קדמתון ותיכון טעוכין ומהלכין על תרעא על כרקיהון דלא בטינוחהון.

ברטיא, Spieß, Lanze
ברטיא, בשבת בפרק חבית בגמ' שוכר אדם (דף קמ"ו) נעו מיכים מרב שבת מהו למיברז קבית בגורטיא בשבת'. ובפסחדרין פרק זה נורר לו אחד בגמרא אחר רבי שמעון אר אחר קמי דידי גבב כקנא דמוטלא ואחד אחר קמי דידי גבב קנא דגורטיא פירוש מקדח ו"ל רומח.

בריוני, Freybeuter
ברויכ, בגמרא מממתי קורין את שמע בערבין בפ' קמ' דשבת', ובפרק הניזקין בניטין בגמרא לא יו פקריקין (דף כ"ו) אלא פקרא רים בריוכי דירושלים בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה. וביולמדנו ויבא עמלק. ואת יוסף עזו שפטים אל תקרי שפטים אלא שפוטים עמך עליו בירכיו, קשים שלף ידעו במשפך אשה ועכו אומו במשכב זכור כל' ועכה גאון ישראל בפכיו. ופסיקתא ודי זהב חנעו אותם הבריוכי' וכתן להם פירוש לסטים (ל"ב פירוש בלשון יוכי) אלמים עושקים ומככי מלחמה).

ברך, Segnen
ברך, בפסחים ברוב גמרא בפרק ערבי פסחים (דף ק"ס) תון מברכי

פמלו' וברכת הפירות שפותח בהן בנרוך ואין חותם בהם בנרוך ברכת הפירות פירות ממ, ברכת המזון תפילין ומזוזה ולילית בנרוך אתה ה' אלהיכו מלך העולם אקב"ו להתעטף בלילית. ונסוכה פרק לולב וערבה (דף מ"ו) תכי תפילין כל זמן שמניח מברך עליהן דברי רבי, וחכמים אומרים אין מברכין עליהן אלא שחרית בלבד, אחמר אביי אמר אלבא דרבי רבא אמר אבימי בחכמים, אמר רב מרי בריה דבת שמואל חזיבא לרבא דאא עביד כשמעתיה אלא כל אימת דמנח אהו מברך וכן הלכתא. תכי בסוף פסחים (דף קכ"ג) בירך ברכת הפסח פטר את של זבח וכו'. תניא בתוספתא דסוף פסחים אינו הוא ברכת הפסח אומר בע"י אקב"ו לאכול הפסח, אינו הוא ברכת הזבח בע"י אקב"ו לאכול הזבח. ובזבחים בריש גמרא דפרק ג"ש (דף ל"ו) ואכתי להכי הוא דאחמ מיבעי ליה לכדתניא מניין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יכא תלמוד לומר ודם זבחך ישפך סבר לה כרבי עקיבא דאמר לא זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה, דמנח בירך ברכת הפסח פטר את של זבח וכו'. ובסוף גמרא דפסחים (דף קכ"ג) כשמעלא לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה, לדברי רבי עקיבא לא זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה, פירוש קיימא לן בפסח דמו בשפיכה, כדתנן כהן הקרב את המזבח זרקו, זריקה אחת כנגד היסוד והזבח כגון השלמים וכיולא בהן דמן בזריקה ואמרי כשמעלא לומר לדברי רבי ישמעאל דאמר ברכת הפסח פוטר את של זבח ואיכו לריך לברך על הזבח ברכה בפני עלמה אבל ברכת הזבח אינה פוטרת של פסח זריקה בכלל שפיכה כלומר הטעון זריקה אם מזרקהו בכלל שפיכה יבא אבל אין שפיכה בכלל זריקה והטעון שפיכה אם יזרקהו לא יבא אלא טעון שפיכה לדברי רבי עקיבא לא זו פוטר את זו. ברכות בפרק כילד מברכין (דף מ"ב) בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. פירוש לאחר שיעלים סעודתו, ונטל ידיו לברך ברכת המזון אם ביקש לשתות יין קודם ברכת המזון אינו לריך לברך בפ"ה וה"מ בשבתות וגבימים טובים ובעת שיצא מן המרחץ ובשעת הקזת הדם וכיולא בהם שאדם קובע סעודתו על היין ובדעתו לשתות לאחר סעודתו וכי מברך במחלה דעתו על כל מה שיאחה, אבל בשאר ימות השנה ברכת היין שלפני המזון אינה פוטרת היין שלאחר המזון אבל היין של אחר ברכת המזון אין בזה ואין בזה לריך לברך וברכת המזון ודאי מפסקת וכיון דמפסקת ליחסר ליה למשתי ולא שתי עד דבריך כדרבה בר מרי דבריך על היין שלפני המזון ואחר ברכת המזון. ברחב השנה בסוף גמרא דפרק רואה בית דין (דף כ"ט) תניא אהבה בריה דיהב זיתא כל הברכות כולן אע"פ

שלח מוליך חוץ מברכת הלחם המוליך לחם מן הארץ ברכת היין בורא פרי הגפן שהם לא יצא מוליך ואם יצא מוליך . ירושלמי בברכות בפרק מי שמתו תני כל מילות שאדם פטור אדם מוליך את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא תניתן כל שאינו מקויב בדבר זה מוליך את הרבים ידי חובתן הא מקויב אף על פי שיצא מוליך , אמר רבי לילא שניה ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את שאכל הוא יברך . נעי רחבה ברכת הלחם של מלה שריך לברך המוליך ועל אכילת מלה וברכת יין של קדוש היום שריך לברך ברכת היין וברכת קדוש היום מהו מי אמרינ' כיון דחובה הוא מפיק לו דילמא ברכה לאו חובה ? ופשטינן ליה מהניא דאמר רב אבי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש והוו שתו תלמידי מדברת הוה מקדש להו ממעיקן מינה שלף על פי שיצא מוליך והוא הדין לברכת הלחם . כל המברך ברכה שאינה צריכה עונר משום לא תשא ברכות בפרק הין עומדין בגמרא מזכירין גבורות גשמים (דף ל"ד), ובסוטה בסוף פרק ואלו נאמרין בכל לשון (דף ל"ח) , ברכת הבית ברוסף בתוספות בפרק הנושא את האשה פירוש ברכת הבית כגון הא דאמר בר לחוך בר למלה כל כי האי גוונא אין נותנין לה ואפי' בנים אביה. גמ' בפ' הקור' את המגיל' (דף כ"ג) אין אומרי' ברכת תלגים ותחנים ואין מזמנין על המזון בשם מקום אי' ברכת אלגים ברכ' רחבה , ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן ברכת תחנים בעברה ותחנים בן המכון ברכת אלגים בי' ואין אלגים בן המכון . ובגמרא דפרק קמא דבתובות (דף ז') ת"ר יצחק ג ל יוחנן מברכין ברכת תחנים בי' ותחנים בן המכון וכו' . ואמר רבי יוחנן ברחבה ואסיק ברכת רחבה כל ז' מי לימא מסכתא לה בפנים מדבות , כי הא דרב חייא בר אבי מקרי נריה דר"ל הוה ואמרי לה מתני נדיה דר"ל הוה וכו' . פירוש רב האי גאון ברכת רחבה מלי דבריך יהודה מתורגמנים דר"ל ואית דיה כפיפי מילי כגון לדוק הדין וקושט דילה נפ"י מיתי המתים . ומכהנא דילה הכי הוה אחר שקוברין את המת נקבלין ועומדין במעמד והוא שדה שמפטירין בה מתים ועומדין שעופך ומיובש מקודי קנורה יש להם מקום קבוע מובן ברחבה ומכריזין ואומרין שנו יקרים שנו ויוצבין וממתינין כמעט ומכריזין עמדו יקרים עמדו ועומדים למקום אחד ומכריזים שנו יקרים שנו ונשותו עמידה ונשותו יפיפה מכאן אתה למד בין שאבלים עוברין וכל העם עומדין ובין שאבלין עומדין וכל העם עוברין במקום שרגילין לעמוד בשדה ובין שיוצבין ואין מלחצין בעמידה אלא ביפיפה כמהכנו עכשיו בשאר העם אבל ברחבות מהנא לעמוד בשורה ואבלי עוברין ומקודם יפיפה רחבה מאחרי הקבורה לאחר מברכין ברכת

רחבה קודם עטיפת רגלי הפעל ומלתר עוטפין את רגלו לומר שהלה עלו תגדולות, יש לומר ברכת רחבה כמה שערים בלידוק הדין וכל לחד מוסיף מהכמתו ואין מנהג ברכת רחבה נהגל. תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ויקרא יענן לל ה' ויאמר לם ברך תברכני. בתמורה בפרק יש בקרבנות (דף ט"ו) מברך דעתו בקול גדול בנקר הנכס קלקף מחשב לו. בגמרא דפ' יש בערכין, ברוך שלקן מכבודו למלכים. בילמדנו, רלה בתילותי הרופא לת המלך כך תיב לברך. ברכת לבנה בפ"י תנר בתמרו ברך גמרל שחקים וכו'. בסנהדרין בפוף גמרל דפרק היו בודקין (דף מ"ב) מפני מה מברכין לל התור בתולתי שנת מפני שהיה תחילת בריאתה רבי הונלי בשם רבי יוחנן לומר לף מולתי יום הכיפורים מברכין מפני שנת התור כל היום. ובגרלות רבה (בראשית פ"ל ו"ב ובפוף פרל' כ"ג) ובברכות ירושלמי בפרק לין דברים בגמרל בית שמלי לומרים שברך מתור הלה.

ברך, Einſetzen (Ein Gewächs z. Fortpflanzung) ג ר ך, פרק ז' בכלים (דף ל') המבריך לת הגפן בקרן, פירוש מופר בקרן ומבריך היקור וטומכ בעפר ומוליל רגש היקור במקום לחר ובלעז פורפייכ"ר. וברים ערלה (דף ע"ט) לילן שנעקר ונו ברישה פרש מן הלילן טמין בקרן מלמון הבריך. (ז

ברך, Pflugſchar (Auch das Holz worin die Pflugſchar eingefaßt iſt). ג ר ך, בפוף גמרל דפרק סדר תעניות הללו (דף כ"ו) מ"ר עד היכן גשמים יורדין והלבור פוסקין ומתעכין רבי מליר לומר כמלל ברך המחרישה ובפרק י"ו בתלוות (דף כ"ק) עד ברך המחרישה, פירוש כשיעור חפירת בתת בקרקע. בחרישה ובנורך ובנילול טמל (במרק כ"ל בכלים) לית דלמרי ובכרך. פירוש נוכרל בתרמית והוא עץ של מחרישה שבשקופין הלמד בקרן לחר כך מביחין מחרישה לחרת שיש לה לת קטן וברים החרב תנוחה שבשלך המחרישה בקרן נורך החרב התלול כמין מרגז תרך התנוחה מעט והורע בקרן והוא כמעשה המחרישה שלינה לוריעה ללף שבחרב שלה שהיה מחרישה של זריעה תלול. פירוש לחר עץ המחרישה שיש בו הנרל וכמלך בקרן.

---

1) ורש"י ב"ב דף י"ט ע"ב, פירש כמו ויברך הגמלים (בראשית כ"ד) בוסף זמורות גפן מקוברת ומבריכו בקרקע בגדיים לכתן ולכתן וקורין בלעז פרוביניר den Weinſtock in die Erde ſenken, וב"ל provigner והוא daß er wieder wachſe und ſich fortpflanze.

ברך, brüten. בריכה Brut. ב ר ך, בפרק קמץ דנילה גמרא כ"ג לומרים לא יטול אלא מה כן כאבא (דף י') אמר רב חנן מלקוחת בבריכה רשאובה פירוש שבריחים מרחיש אלא הולידו זה השונך אלא בריכה אחת. ובפרק קמץ דרשה השכה בגמרא נאחד בשבע (דף ט"ו) נל"ש נאילין שעושה ב' בריכות בשבי בריכות אלא אחד? פירוש וכי יוכיס הם שעושין שתי בריכות אלא שעושין פירות ב' פעמים בשבה כמו יוכיס שעושין ב' בריכות והוא דיוקרין שעושין פירות ב' פעמים בשבה כגון תאנה שעושה פירות בקיץ ובחורף.

ברך, Leerheit, Unwiſſenheit. ב ר ך, בכמוהות בפוף גמרא דפרק אלף על פי שאמרו (דף ס"ד) אמר רבא האי בורכתא ע"ל רב כחמן בר יצחק מאי בורכתא אלא אמריתה בהליה. ובפרק קמץ דשבועות בגמ' דסמוך ואל יהרן טומאת (דף י"ד) ובפוף גמרא דכסוי הדם (דף פ"ח) פירוש האי בורכתא כלומר דבר בורות הוא, ובור הוא מי שאומר דבר זה.

ברך, Fiſchteich, Waſſerbehälter. ב ר ך, עושין כפרכת במועד במשנה בפרק קמץ דמועד קטן (דף ב') ובפרק ג' דבבא בתרא (דף מ"ו) אלא בבריכת של כותנין, בבר פירוש בנקיא ובכל המעורב, בפרק ו' במקוואו' (דף ס"ד) כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשת לוגין אחד משלשה מקוות ועשריס לבריכה. פירוש בריכה שיעורה במקוה מ' סאה והשאה כ"ל לוגין יעלה תמק"ם לוגין יבא ג' לוגין מצ"ב. בריכת עוכאי תרגום שבר המיכן אבר על גבול קורין (ולשה שמואל ב' ג', י"ג).

ברך, Uiberfluß. ב ר ך, בריבות רבה פרשת ויאמר שלחני כי עלה השחר, לאמרי ליה אית במאתן ברכאן. ובפוף פרקא בתרא דברכות בירושלמי, כל ברכיא טעין וברכא דאוריתא בישין עבי סבוק כלומר אין אדם רשאי לומר יש לי פסוק בלמודי שלא אריך ללמוד ולהוסיף תמיד.

ברכיר, Brachialis, Armſchmuck. ברכיר, הזין והברכיר טמאים, בכלים פרק כ"ו שבבל עמקי, פירוש עור שמצי' הקומן בין עקביו ס"ת עוזי המלאכה שבריכין לעמוד כרועין על ברכיהן (ל"ב פירוש בלשון רומיי לבוש הזרועות). בתילוף ר' ול'.

ברכסין, βραχιων. Regen. ברכסין, ירושלמי דשבועות פרק שבועות שתים, אהן דתמי מטרא נחית ואמר קירי פולי בריכסון. ובנדרים פרק תרנעה בדרים, דהין דתמי מטרא נחית ואמר פולי קירי בריקסון, פירוש בלשון יוכי מטר, ופירוש פולי הרבה, ופירוש קירי לדון, הוא שבושה, הפלקים המטר פרנה.

בורלא, (Beryll, βερυλλιον 1) בורלא, תרגום לגבי שהם לגבי בורלא, מין לגן טובה כן שמה בלשון יוכי ורומיי.

בורלא, (Siehe ב ל ר) בורלא, והני מילי בבורלא וכרגא בעל הערוך גרס בורלא עיין שם.

ברמא, Parma (אספרסיא ז.) ברמא, מדרש לוכה בפקק דרך קצתר, ולינבי כמטרה לתן בברמא לויספריסא,, פירוש בלשון רומיי מין לנה עיין ערך ליספרים'.

ברן, Palaſt, Burg (wie das hebräiſche בירה) ברן, ויקרו ממנרותיהם, תרגום ויזעון מברנייתהון. שביות המתרה תרגוס בירניות שפירן. וכן תרגוס תרמכות בן הדך. ועכה לייס בלמכותיי, תרגוס וינלפן תחולין בבורגייתהון. בלע כל תרמכותיי, תרגוס שילי כל ברנייתהן. פי' לתר כל פלטורהן.

ברן, (β α ρ ι ς 2) Schiff, Kahn. ברן, ניומן בפרק יום הכיפורים (דף ע"ז) יכול יעבירנו בבריכי קטנה, ובריש גמרא דרחץ בחמה פרק לם חיכן מבירין (דף כ"ג) ולי לדיך לת יעבירנו, לתר רב יהודה לתר רב זו בורכי גדולה. ותרגום ולי לדיך ובורכי רבתי לת תגוויכיה. והתיבך ה' מלריס בחכיות תרגם יוכתן בורכיה ולבליה (ק"ג פירוש בלשון יוכי ספיכה).

ברן, Fremd, verlaſſen ברן, בויקרה רבה, ותבה כי יזוב זוב דמה רבי יהושע בן לוי לתר על ידי שהוזיב יהוידים כסיס ברכיות בירושלם, מהו בירכיות בירן לריין שהיה הורג בעליהן ומכניס ממוכן לעיניין הה"ד וידע לשכותיו ועריס החדיב ותשם החרן ומלוקה מקול שלגת וכו'. גרוכי סכרוכי סבוני מלבוי, בפסי' דויסי בשלם פרשה (ק"ב בירן פירוש כמו שלה בור שלינו כורע, לריין פירוש לרורות ומעוגכות).

ברנט, Kochgeſchirr (לרטיא ז.)

---

1) Der edle Beryll iſt eine grüne und gelbe harte Kieſelart, die gemeiniglich in kryſtalliſirten Geſchieben gefunden wird; er glänzt wenig, iſt durchſcheinend, und hat einen unbeſtimmt eckigen Bruch.

2) Dieſe Art Fahrzeuge, deren Erfindung von den Egyptiern herſtammt, um damit den Nil zu befahren, wurden aus einer niedrigen Baumart verfertigt, woraus man zwei Ellen lange Hölzer ſchnitt, die ſtatt der Planken dienten, von eben dem Holze war der Maſt; die Stricke waren aus Byblus (Baſt von der Papierſtaude) verfertigt.

ברכט, גמגילת לוכה טומאתה בגולין, מטרוכת שתמרלה לוהבה עגי לי תמין כטלה ברכטין של מלך. ועגת תמין. ס"ל כטלה טורפוק לאד של מלך פי' קומקום (ע"ב בנוסחאות דידן כתוב לורטיח עיין שם). ובילקוט יחזקאל סימן שכ"ו הגרסת לברנט.

ברנק, Weites Frauengewand
ברנק, המטפחות והחריטים, תרגום ברנקיא ומקטיע (ע"ב פירוש בלעז רומי מין לבוש ובגרסאות שלנו כתוב לבורנקיא ומקבין).

ברסי, βυρσεύς Gerber, Fellbereiter.
ברסי, בקדושין בסוף גמרת ר' יוחנן (דף פ"ב) הגדע והבנן והברסי. ובמסכת כתובות פרק המדיר (דף ע"ז) והיה לו לת בורסי, פירוש לומן המעבד עורות. ובפרק קמא דשבת (דף ט') ולת לבורסקי פירוש מקום שמעבדין בו עורות (ע"ב וכן בלעז יוכי).

ברסם, Schnupfen
ברסם, בגטין בריש גמרת דמי שלקוו, לברסם ליתי כי פסתקא דכסדור. ובקולין בריש גמרת דפרק כל הבשר (דף ק"ה) לתר לתני בריש הוה לתיכת הלי דלת שתי לופיף משום מיסוסתא לתר לי תר משום דקשה לברסם משתיא קשי לברסם, לברסם דתתרת, שכרת מעבר ליה, דשיכרת, מית מעבר ליה, דמית ליה תקנתא היינו דלתרי לכבי בתר עניא לזלת עניותא, פירוש ברסם פלוריטקו (ע"ב בנוסחאות דידן בתוב כרסם).

ברסיף, Borsippa (1
ברסיף בגל בבל ברסיף בשבת בסוף גמרת דבתה מדליקין (דף ל"ו) ובסוכה בלולב הגזול ערבה גזולה (דף ל"ד) ובחלק בגמרת דדור המבול (דף ק"ט) לתר רב לוזת מגדל משכח לת התלמוד לתר רבי יוחנן בבל ובורסיף סימן רע לתורה מלי בורסיף בור שפת. (2 ובגרשזית רבה ויכן ה' לותם, לתר ליה מן

---

1) Eine Stadt in Babylonien am Euphrath, ihre vielen Leinwandwebereien machten sie berühmt. (Siehe Heerens Ideen 1 Theil 2 Abtheilung Seite 132) Eine philosophische Sekte unter den Chaldäern hatte von ihr den Nahmen, und Strabo sagt, daß sie der Diana und dem Apoll geheiligt war; Ursache genug, um den Rabbinen verhaßt zu seyn!

2) הגרסה שלנו בור שאפי ופירש רש"י בור שכתרוקן מימיו שאפי כמו ס ו פ ה לת היין (בבא מציעא דף ט'). ולי נראה שהוא מלשון הכתוב על דרך ש פ ו רות בחכים (ירמי' י"ד, ו') הלא לומר כל בוחיו לת־שוגן וכשלו ונפלו בגור תתחות ולת ימלטו, כי כתתו בתבלי בת הבשלים תתך שם

כדין לתר לת ? אמר ליה מן גורסיך, אמר ליה לא כן אלא נולסיף כי סם בלל ה' שכת, פירוש נערך תלולות.

ברץ, Anhäufen, aufhäufen ב ר ץ, ברים משכת מכות (דף י"ח) הקומץ הסמר והיתר פסול, ליזהו יתר שקמלו מגורן, חסר שקמלו ברחבי אלבעותיו, כילד יעשה פושט אלבעותיו על פיסת ידו. ובפרק אחי מדות (דף כ') מדות הלח בירוליהן קודם, מדות היבש בירוליהן חול. פירוש היולף מהן וירון לחון והלח יורד בתוך הכלי ויולף לחון וקידמו הכלי על כן קודם ובירון היבש לחון בכלם בכלי קודם על כן חול. וביומא ברים גמרת דפרק הוליאו לו (דף מ"ז) תנורבנן מלא קומלו יכול מגורן. ובעבודה זרה בסוף גמ' דף' רבי ישמעאל (דף ס') נקטוה לידים כי היכי דלא ליתכוך ובירליה עד דנפיי. פירוש עזו נקב בלך החנית והוליאו לת היין עד שיגיע ממקום שיך הגוי מגעת.

ברץ, Grund, Boden, (eines Gefäßes) ברץ, בסוף גמרת דעבודה זרה (דף ע"ד) סתיק להו לפומייהו וקתים להו לגורלייהו. ס"ח וקתים להו לשולייהו.

ברצון, Aufsatz eines Kopfputzes ברצון, תרגום ירושלמי. ופת פלרי המגבעות ויח ברלון כובעיתא.

ברק, Staar ברק, בסכת בפרק המוליך יין (דף ע"ח) ושאר כל המסקין דס כדי לכחול עין לחת שכן כוחלין לברקית. ובפרק ערבי פסחים בגמ' לא יפקחנו לו (דף קי"ח) בסוף הלכה מן שתי מיל בלעי קשה לברקתי בניטין בריש גמרת דמי שלחו (דף ס"ט) לברקתי ליתי עקיב' דשב חומרי וכו'. ובנכורות פרק על לחו מומין (דף כ"ח) לבן לף הרי זה מוס משוקע ליכו מוס ומימיה בורקין. ובנדף מליעה בפרק השוכר לת הלומכין (דף ע"ח) השוכר לת החמור והבריקה, גמרת מלי הבריקה הכת תרגומו סהריתא, פירוש שעיניה יפות ולימה רוחה, על ידי רוח יבא זה החולי, וכן פירוש קשה לבורקתי רוח שלוחות לת העיניים.

ברק, Leuchten, funkeln, blitzen ב ר ק, בנרכות בפרק הרואה מקום (דף כ"ד) על הברקים ועל הרעמים פירוש הברק הזה מלת שלמעלה הוא יולא ומפיהיק העולם שכאמר ודמות החיות ומראיהן כגחלי לח נוערות כמראה הלפידים. הרואה לומר ברקי, ביומא ריש פרק לאר להם הממוכה (דף כ"ח) ובתמיד בפרק

לו ידרשון חזון שקר קסם ולליל, כי זה דרכי יושבי נורסיך כשאר כתבתי להערה כ"ל, ובגרסת הערוך בארמת המדרש (בלקוטים רבה פרשה כ"ק) בלל שכת ע"ש.

ג' (דף ל') ובמכות בגמ' דשמי הלקס (דף ק') פירוש ברקי שהאיר השחר עניין ברקים ורעמים ג"ע ענין פטדה וברקת.

ברק, Weiß ב ר ק, יין כוזי יין בורק כ"כ (דף כ"ז) וי"ל בורק שהוא קשה ובורק את כל הגוף.

ברקא, (Schimmel) ב ר ק ק, בסנהדרין בחלק בענין משיח (דף נ"ב) ת"ל שבור מלכא למשקל תמריהון משיח על חמרא אתי לשבדר ליה לכל סוסיא דברקא די' סום משונה. ס"ק סוסיא בקרא ל"ק סוסיא ב ד ק ק ר"ל בדוק לרון.

ברקא, Haar ב ר ק ק, בגיטין בסוף גמרא דמי שלחוה (דף ס"ט) לשבדירי דלילית ליתי שודרא ברקא פירוש חבל של שיער, ובעבודה זרה פרק הין מעמידין בגמרא דמקרפלין (דף כ"ח) ובפ' בתרא דמה בגמרא דהבניסא ניתיר ברקא פירוש לילי"ו של שיער.

ברקא, (בדק א Siehe) ב ר ק ק, בבבא בתרא בפרק המוכר את הבית (דף ס"ח) מקי ליה הכא תרגומו אפא, רב יוסף אמר ברקא תלילה כגון פי' בערך אפתא. ובפרק קמא דעירובין בסוף הלכה רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים (דף ט"ו) ההוא ברקא דהוה בי בר חנוא פירוש בבין כמין תא דקוה בי בר חנו חבו על פני המבוי וחלקו בו חביי ורבא כל שהוא, ומפורש בהמוכר את הבית.

ברקין, (אברקין Siehe) ב ר ק י ן, ריש ילמדנו פסקא הן הקדם, פטוזיהון אלו ברקין הכתובות על ידכותיהן. ובירושלמי דשנת פרק כתבי הקדש שכי סבריקין וזכי לברקין פירוש בלשון דומיי מכנסיס.

ברור, (חיל Siehe) ב ר ו ר חיל סנהדרין (דף ל"ב) כגון פירשתי בערך חור.

ברדי, (שברירי Siehe) ב ר ד י, בפרק ערבי פסחים בגמרא דסמוך ואפילו מן התמחוי (דף ק"ב) ובעבודה זרה בפרק קמא בגמרא עיד שים נה עבודה זרה חולה לה (דף י"ב) לימא מיהו לכתפיה פלניא שלניא למר לי ממי לידדר מצברירי ברירי דידי ידי רי דצברירי ברירי בבסי חיורי שביקי פירוש לחיסה היא בתחילה פותת ג' מן המינה ואחר כך ב' ואחר כך ר' כדי שתאת המינה מתחסרת והולכת.

ברת, (בנות שבע Siehe) ב ר ת, בבראשית רבה ויסע (פרשה ט"ו) ובסוף רבי עקיבה, ויתפרו עלה תלנה, ומה היתה חותו תלנה רבי לבין למר ברת שבע דליטיטית שבעת יומיל דמבלע לעלמל, רבי יהושע בשם רבי לוי למר ברת שלי דליטיטית שליחת ובביתת לעלמל.

Tanne, Fichte, ברת
(ב ר ו ש hebräisch)
ב ר ת, בראש השנה בריש גמרא דוקא לילן מבירין (דף כ"ג) ובפ"ב בפרק המוכר את הבית בסכיכה בגמרא ואיש לקין (דף פ') ברוח ברחת

כתרגום ירושלמי דמיין ומכטלין בנריתא. בכל מקום ברושים ובכיורות, תרגום בירתין ובכיכרין. בלעות ברושים. ברוש תדהר ותאשור.

ברית, Bund, Gesetz, Bundesbuch (דף ה') ברית, ברים גמרא דבתרות כתיב ברית בסורין וכו' פירוש ברית במלח ברית מלח עולם הוא לפני ה' ברית בסורין והכתי לתכס במסורת הברית וי"ל מלח דברי הברית בסוף מוכחות והיה כי תבא. ובפרק שלשה שתכלו כתוב בגמרא כשים ועגדים (דף כ') פליגי אומר לריך שיקדים ברית לתורה שו כיתבה בג' בריתות וו כיתבה בי"ג, פירוש בג' בריתות דמורה בלוחות שניות הנה אנכי כורת ברית, כרתי לתך ברית ותת ישראל, בתיתב הרשתן תלה דברי הברית, י"ג בריתות דמילה מפורש בפרשה ויהי ימים. בשמיים בפרק כל שעה בגמרא תלות תודה (דף ל"ק) ברית הן הן הדברים שבתתרו למשה בסיני. ת"ך בתמיהה. ותיכת דתתרי ברית הן הן הדברים שבתתרו לו למשה בסיני בניחותא. פירוש לליתכת קתת כרתין הדברים כי רבי תליעזר תתר לו לרבי תקתתי ברית הן הן הדברים שבתתרו לו למשה בסיני כלומר בתמיהה. לליתכת בתרת כי רבי יהושע עלתו הוא שתתר לו ברית הן הן הדברים כלומר ודתי ברית בשבועה כשנע לו כי הן הן הדברים שבתתרו למשה בסיני תף על פי שהן הלכה למשה מסיני לתו טעמת בעית ת"ת שכל הדברים המפורשים במשה הלכה למשה מסיני תף על פי שהן שבויין בתמת.

ברית, Winde, Kette, ברית טהורה ויולתין בה, בשבת בפרק במה תשה, פירוש זו שלשלת שמטילין בין כתל לכתל, כדתתר במסקנת הטיל שלשלת ביניהן וזו היא ברית, וכך פלקח שמעתתא.

ברית, (1 Borith ברית, בשבת בפרק ת"ר עקינת (דף פ"ט) מי רגלים כתר ובורית.

---

1) Es ist die vorherschende Meinung der meisten Erklärer der Stelle in Jeremias (2, 22.) daß unter Borith (ברית) Kali oder Salzkraut verstanden werde. Uiber dieses Wort sind viele und weitläufige Abhandlungen geschrieben worden, doch wir beschränken uns das Wissenswürdigste mitzutheilen und unsere eigene Ansicht dem prüfenden Leser zu vertrauen. Celsius in seinem Hierobotanicon (I, 449.) verstehet unter ברית, Seife. Diese Meinung erwähnen auch Jarchi (sabon ויש שלועזין שבון) und Kimchi (י"מ שקורים לו בלעז סבון). Man könnte füglich mit dem

וכפרק ט' נכרת הקשה (דף ס"ג) וכפרק קמץ דכריתות נגמרת המפטם (דף י') ונרות כרשינה ט' קנין כנר פירש נערך לחל, ולקרוף כנור סיניך, תרגום ולנרור כמה דמכתן נגוריתך.

ברתידא, Bahre, Tragsessel גורתידק, מדרש שיר השירים פסקה לתי מלבנון כלה כלילין סניף דלית לחיכון יכלין משעבין נכל קדיקק וחיכון מעבדין ליה נבורתידא פירוש מן כסף מיוחד להולך נה לחדש ממקום למקום.

בש, Schlecht, übel, böse נש, תרגום נין טוב לרע, נין טב לנים, והעיקר נים לו נחת).

בשל, Kochen, Berkochen נשל, נשנת נפרק המולין יין נגמ' עור נדי לעזנת קמיע (דף ע"ט) התם נגוזלת פיהום העור שכעוב כמו שהוח נלח מלח וכתבשל וכפסר כשמלבישין לחתו על מקום לו על חלתו יבש וקשה מאד ודרך תקונו לגרור מקום על מקום נלח יפסיד. נשלי כומרת נגרכות נפרק כילד מגרכין נגמרת ועל העוכלות (דף מ"ג) פירוש נערך כומרת. ולקח הכהן הזרוע נשלה מן הקיל. מין

Kenntnißreichen Abraham ben Dſavid (Schilte Giborim 1 Th. Abſch. 86) einen natürlichen und künſtlichen Borith annehmen. Der natürliche iſt der von Dioskorid erwähnte Στρούθιον, das ſogenannte Seifenkraut, welches wir im Artikel אשלג beſchrieben haben. Abraham ben David ſagt, daß dieſes Kraut von den arabiſchen Schriftſtellern אסלינגי genannt werde, welches alſo mit jenem אשלג übereinſtimmt. Keineswegs aber ſcheint es richtig unter Borith, den Borax zu verſtehen. Dieſe mineraliſche Subſtanz wird nicht zum Waſchen angewendet, ſie iſt ein Schmelzmittel zum Löthen der Metalle und ſonſt zu chemiſchen Arbeiten; denn wie wäre ſonſt ברית מכבסים (Malachia 3, 2) zu verſtehen? dieſe Meinung paßt nur im Jeſaias (1, 25) ואצרוף כבר wo von der Schlackenſcheidung die Rede iſt — Für das Seifenkraut ſtimmt auch Jarchi in Melachia (ang. St.) denn er erklärt und überſetzt ברית mit den Worten: (עשב הוא שמעביר את הכתם בלען ארבא שפניר"א) Eine Pflanze, welche von Flecken reinigt, ſie heißt: Erba Saponaria. Die chemiſchen Seifen und Waſchpulver könnten wahrſcheinlicher Weiſe als Surrogate der Pflanze auch ihren Nahmen — Borith haben. (אהל, אשלג, נתר)

בשל אלא שלמה, רבי שמעון בן יוחאי אומר לית בשלה אלא שבשבשל עם החיל דכולי עלמא בהדי חיל משבשל ליה רבי שמעון בן יוחאי סבר משבשל והדר תתיך ליה ומד סבר תתיך ליה והדר משבשל ליה בחולין בפרק גיד הנשה בגמרא ירך שבשבשל נה (דף כ"ח).

בשן, (Sieh e ש א ן) בזן, בפיאה בפרק ז' (דף ט') שבכני לו בייתי פירות בערך שבך. במגילה בפרק הקורא את המגילה עומד בגמרא כהן שיש בידו מומין (דף כ"ד) אמר רב חסדא ובזבני לא ישא את כפיו, תניא כמי שאין מורידין לכני התיכה לא לכני חיפה ולא לכני בית שאן וכו'.

בשקר, unterſuchen בזקר, בעירובין בריש גמרא דפ' עושין כסין (דף י"ט) בר מלן דבעיל גויה ומשיך ליה ערלתיה ולא משקר ליה פירות ולא ניכר הברית. בפרק בתרא דיבמות (דף קכ"ג) תנא בר מכיומי הוו מכקי ניה דבי ריש גלותא וכו' חליף קמייהו ולא בשקרוה. פ"ק ולא לישתמודעוה. ולנקר בהילכו, תרגום ולבשקרא נהילכיה.

בשר, Fleiſch, (Körper) בשר, בגמרא בפרק קמא דפסחים (דף י"ו) הן ישב לים בשר קדש בכף בגדו מי' הוא ארץ ותמלי כמא בכף בגדו ולא בידו משום דתקן בעירובין ארץ שנמשך ממקדש מהן מופלגו בהמייכו כמו כן הופלגו בבגדו וגגע בכפו בתקלתו של ארץ היקדש בשר שלמה, רבי שמעון בן יוחאי אומר לית בשלה אלא שבשבשל עם החיל דכולי עלמא בהדי חיל משבשל ליה רבי שמעון בן יוחאי סבר משבשל והדר תתיך ליה ומד סבר תתיך ליה והדר משבשל ליה בחולין בפרק גיד הנשה בגמרא ירך שבשבשל נה (דף כ"ח).

בשן, (Sieh e ש א ן) בזן, בפיאה בפרק ז' (דף ט') שבכני לו בייתי פירות בערך שבך. במגילה בפרק הקורא את המגילה עומד בגמרא כהן שיש בידו מומין (דף כ"ד) אמר רב חסדא ובזבני לא ישא את כפיו, תניא כמי שאין מורידין לכני התיכה לא לכני חיפה ולא לכני בית שאן וכו'.

בשקר, unterſuchen בזקר, בעירובין בריש גמרא דפ' עושין כסין (דף י"ט) בר מלן דבעיל גויה ומשיך ליה ערלתיה ולא משקר ליה פירות ולא ניכר הברית. בפרק בתרא דיבמות (דף קכ"ג) תנא בר מכיומי הוו מכקי ניה דבי ריש גלותא וכו' חליף קמייהו ולא בשקרוה. פ"ק ולא לישתמודעוה. ולנקר בהילכו, תרגום ולבשקרא נהילכיה.

בשר, Fleiſch, (Körper) בשר, בגמרא בפרק קמא דפסחים (דף י"ו) הן ישב לים בשר קדש בכף בגדו מי' הוא ארץ ותמלי כמא בכף בגדו ולא בידו משום דתקן בעירובין ארץ שנמשך ממקדש מהן מופלגו בהמייכו כמו כן הופלגו בבגדו וגגע בכפו בתקלתו של ארץ היקדש היטמא כמו מן תקדש. בתלמוד בפ"ק (דף מ"ה) אבר שיש עליו בשר כדאמרי פירוש בשאר על האבר בשר במקום שיתכן להדבק ולהתרפאות ובבר פירשנו בערך חרך. ובע"ר (פ' ל"ה) לא מן התיכה דריך שבחן מן מקום על יושביו, וכתתי לכם לב בשר לב בוסר בחלקי של מנירו.

בשש, (Säumen, zaudern) Zukoſt (als Gemüſe, Butter, Eier, u. ſ. w.). בשש, בנרכות (דף מ') לית דין לריך בשש. הילכל תפל מבלי מלח מתרגום כמה דלא מתאכיל מידי בשש בלא מילחא פירוש כל דבר שיאכל עם הפת בשש שמו לפתן בלשון משנה ובגיטין דרבנן שמו בשש ועוד בארץ ישראל כותבין קמחא בקדירה ובניס ופלפלין ומבשלין לותו וקורין לותו תבשיל בשש. (חויטרטפייזט) פ"ק לין לריך המערך להתבשש ולחזור על לפתן אלא מערך בלאתר מפני שיש בו מלח פ"ק מכני שהוא לחם יפה ויש לריך לא מלח ולא לפתן. ובכתב המתורגמן כל דבר שיאכל עם הפת, בשש שמו.

בשת, (בית הבשת Sieh e) בשת, עור בית הבשת כבר פירוש בערך בית.

בשות, Zornig, entrüſtet בזות, חזייה לרבי אליעזר בניזות בסוף גמרא דפרק ג' בכתובות (דף כ"ה) מי' החזיר ריש לקיש פניו והניח בר' אליעזר בפניס זעומו' עיין ההערה לערך בר נפחא.

בת אחותו, (Nichte, Schwestertochter). בת לחותו, בגטין (דף י"ו) לימר מכני מה תקנו זמן בגטין רבי יוחנן לימר משום בת לחותו כיון שלין טורפין בזמנו של גט לף ממעכדי ולף מכני חודי למה למכתב ביה זמן רבי יוחנן לימר משום בת לחותו זימנין דזכיף ומפקה עלם, ידו' מעשה בחד שהיה כשוי בת לחותו וזיכתה עד שהיו לפת לים ועמד וגירשה והקדיש זמן הגט לימר מוטב תידון כפכויה ולל תידון כחצת לים זה המעשה בירושלמי. בפרק השולח גט לפתו ובסנהדרין (דף ע"ו) ת"ר הקוהב לת שכניו והמקדש לת קרוביו והכונס לת בת לחותו וכו'. בכתובות (דף כ"ג) נכין דכרין בשלמת נכו בידו שלף כתו בידו היו פירוש ומתמהינן וכי בתו בידו היו לתתה לאכזים וכי נקנה חסובב גבר המשיח כתו לזקן והמשיח שפה לנכו הקטן והמחזיר מציחה לגוי עליו הכתוב לומר למען ספות הרוה לת הלמאה.

בת, Uibernachten בת ליכף בטל דיכף בחלק כמעשה דסנהדריך (דף ל"ה) פירוש לן הדין בטל הדין. בת טות כרים גמרת דפרק ערבי פסחים (דף ק"ו) פי' לן כמענית (ג"ב בת טות פסוק בדניאל ו' י"ט, תרגום והוה לן בלילה ההוא והוה בת בלילה ההוא) בת בקלבנו בסנהדרין גמרת דהכונד בשמו בפרק ד' מיתות כמברו לבית דין. (ג"ב בעיר קלבנו ושמה על שם ע"ו).

בת, Dach בת, בעבודה זרה בפרק רבי ישמעאל כרים גמרת (דף כ') ובמניעית בפרק ג' (דף ל"ה) מזהמין לת הבטיעות וכורכין לותן וקוטמין לותן ועושין בתים עד רגע השבה. ירושלמי עושה להן בתים לבל והיל גדלה מקומתו. (ג"ב בית הוה הערך)

בת, schnell, plötzlich בת, מסבת יומל סוף פרק לתר לסם הממוכה (דף ל"ל) היה כותבה בנת לפת פי' בפעם.

בת ארעא, Blatter, Blase (Am Fußballen) בת לרעל, בשבת (דף פ"ה) בשלש שעל הביכית מלי ליכית בת לרעל פי' בת לרעל מכה מתחת הרגל מלי שכף שמזיקין שלש של כסף עליה לילמל דעקיצת מעלי לה כלומר כל דבר שהוא קשה מועיל לה ליעבד לה תפפל כלומר טם של קרס שקשה שלף משום שוכחת כלומר שהוא כסף שלף משום שוכחת נעניך לה טם של כסף שלף משום לורעת נעניך לה פולפל כלומר מטעם של נקבת שכן בשלש ישמעאל קורין למטעם פלום לתר לפני שמא מיכה כולהו מעלי לה ולל משכחת לה מילתל דלית בה כולהי שלף שלש דשקיעת ושוכחת. וים לומרים שוכחת שלוה כמו דשיעתוך טפי.

בת ברתא, Kleine Cisterne

בת גרת, נחולין (דף ק"ה) כי פליגי דפסיק מיכהו בבת גירתא פירוש כגון שלא לפנים (ת"ב עכין מלה זו בת בור כלומר בור קטן ובעל הערוך כתב למימרא דרבי יוחנן מאי שלוחית לתת המים המחלקת שלא לפגמיה).

בת חורין, Die Freye, (Eine unhölbin) בת חורין היא זו ומפקדת עד שלש פעמים, בבבא (דף ק"ט) פירוש רוח רעה שמורה על גב העין יש לה בעוד נרוחו' בנן חורין בבני קדם ואינה עומדת עד ג' פעמים וגם היא נקראת בת מלך ופוך מעבירה.

בת מונא, (Rebhuhn?) בת מזגא חמרא שריא, בחולין (דף ס"ג) לפל מזגא חמרא לסריא שיפה כח הבן מכח האב, פירוש שם עוף.

בת נירא, Webergfaden 1) בת נירא, בבבא (דף ק"ה) מאי בנירים לאמר לבני תרתי בבת נירא ובבא בנירא פירוש כל שלא נכירא כרי זמכי בסור בסור בקיט קר זמכא מלותו קוט עבה שהולך בעבר על הנירא ובן פירוש רש"י דהייבו שקורין ליל"ף והוא lice לו בלשון רומי Licium וכמו שפרשבו.

בת עינא, Loch, Oeffnung בת עינא, מועד קטן (דף י') מאי מכבשין רב יחיזקל אמר בת עינא פי' נקב שבמלע ריחים.

בת ציידא, Vorderhaar, Stirnlocke. בת ציידא, בבבא (דף כ') מאי בלבול ומאי מכדיפי אמר רב לבעא ובת לבעא ובתשובות בתב בת לידא פירוש כשהשבה קולעת שערה כולן משירת ממבו דבר מועט בין לזכיה לפרקמ' בפגר לבעיה ומביאה סיד ערוף בשטוף חבוש ושתה לותו שער ואינה קולעת לותו לבא מעילה לותו בכגד פניה זה עושה בת עניים לבל עשירה טורקתו בשעמים בשן טוב שיתאברו שערות זו בזו ולא תהייבה בלבילות ויתייפו תרגום ברקמתו (שופטים ד' כ"ב) בצדעיה.

בת קבריא, Krähe 2) (Tochter des Grabes) בת קבריא, מדרש משלי בשהקב"ה בהרלותו לת עבר, בין מדיניה

---

1) Der Faden von dem alten Gewebe, woran die Fäden des neuen Anzugs oder Gewebes geknüpft werden.

2) Hier ist von der Krähe aus der Aesopischen Fabel die Rede, die sich mit fremden Federn schmückt. Ich habe in einer Sammlung rabbinischer Parabeln dargethan, daß die Fabeln des Aesops mit Fleiß und Anwendung von den Rabbinen jener Zeit gelesen wurden.

נין לא מדידיה מחגלגלת בת קנדייא
עיין ערך קרקר .

בת-קול, 1) Tochter der Stimme
בת קול, נפרק קמץ דגרכות
ירושלמי קודם שילמת בת קול הרועה

לעשות כניית הלל בקליהון ובחומריהן
עזזה כניית שמחי עוזה לאחר בת
קול העובר על דברי בית הלל חייב
מיתה היכן ילמת בת קול רב ג'בי
בשם רבי יוחנן אמר בי'כנה , (2

---

1) Uiber בת קול habe ich in der Einleitung (1 Th. S. 17. Anmerk. 2) meine Anſicht mitgetheilt. Das in der hebräiſchen Anmerkung angeführte Tosephoth hält בת קול für die Geburt des Wiederhalls; Ich erinnere hier den aufmerkſamen Leſer an ein gewiſſes Orakel, welches wir im erſten Theil (S. 209 in der Anmerk.) erwähnt haben, weil es mit Maimónides Idee (More Nebochim Th. 2 Abſch. 42) übereinſtimmt. (S. Sanh. 11, 1)

2) ותמה קורף יקיר בל יהיה דבר נעלם ממך ממה שמצינו הקדמונים מענין בת קול; תוס' סכהדרין דף י"ד ע"ד"ה בת קול כתב: יש לומר שלא היו שומעין קול היולא מן השמים אלא מחוך לוחו קול יולא קול אחר, כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היולא ממכו למרחוק ולוחו קול היו שומעין לכך קורין לוחו בת קול ע"כ. ולדברי תוס' הנ"ל יש סמך במאמר המדרש שה"ם בפסוק לריח שמניך: מה השמן הזה אין לו בת קול כך ישראל אין להם בת קול וכו'. ושוה כמו הד החרים (יחזקאל ז', י"ו). והרמב"ם ז"ל בספרו המורה כתב: תדע שהגר המלרית היכה בניאה, ולא מכוח ולמתו בניאים, כי זה הדבור אשר שמעוהו לו שלא בדעתם הוא כדמות בת קול אשר זכרוהו החכמים תמיד, ולוח עכיין אחד יאוס לאים שאיבו מזומן — ורואה אם שבאנו למעלה בל"ח, כי זה דעתי מעכין בת קול שהיה זולתי קול דברים אשר גזר לומר בדבר ידוע ועובר בקול עם ולא ידע אים מקור קול הקורא והייבו דאמרי לילמי בלשון רומי קול המון בקול שדי! ונפה חבמי התלמוד יקרא בת קול מן השמים. ואין לו דמיון בלל עם הקול בשעת מתן תורתינו הקדושה שפה היה דבר ה' לכל העם ע"י קול מן השמים וכן לאמר משה רבינו במשכה תורה ודבר ה' עליכם מתוך האש קול דברים אתם שומעים ותמונה איכבם דאין זולתי קול, וזה שלאמר בתענוג ובל העם לאים את הקולות. ולא תאמר קורף יקיר על מה שאמרנו "דאין זה אדם!" שמע לי ולחוך שבבר דעת הרלב"ג ז"ל היתה אחת בפסוק: לא

בת תיהא, (Siehe תיהא) בת תיהא, פירשתי בערך תיהא.

בתא, Geschwulst בתא, למפתח ליה בותא כבר פירשנו בערך בע הרגיעי.

בתוותא, (Siehe כבתוותא) בתוותא, בגמ׳ (דף ק״י) ולי לא ליכול כרתי מבתוותא דמסרח. ס״א מבוותא מאלא ערוגה בגומא, דרך כתב מכבתוותא.

בתול, Jungfräulich, unbearbeitet בתול, בפרק ג׳ בתוספת בגיעית אלמה בתולות הן בתולת אדם בתולת מדמה בתולת חילן וכו׳. עד שהיו מגיע לפלא לו לבתולה בפרק ט״ז בתלות (דף ס״ז) פירוש קרן שלא נחרשה מעולם. בתולת שקמה בגיעית בפרק בראשונה (דף ל״ה) ובתענית (דף כ״ה) ובגמרא (דף כ׳) בגמרא זתיס לקון פירוש כל שלא התליסה. בגילת ליבה בגיס בלין עכו בתולות בערי יהודה כגבורכלי הרגע כיצם לפת כלקיילותיו וחמר להן פלהים על לומס זו שוכח פת הזכות הזהרו שלא תגעו בפאת לים וכיון שעשו פלמכותיהן על ישראל עמדו והזיקו עלמן לפכזיס והיו לומרות לבכיניהן לחמכו כלכל ומלמיכו כלגם רק בקרק שמך עליכו לפיך תרפתיכו בר מן תלת דלימתעלל ולא עבדין ובקיימה עליהן הגזירה כגיס בלין עכו בתולות בערי יהודה בתולת כתיב.

* **בתולה צליונית**, Betschwester בתולה צליונית, סוטה (דף כ״ב) בתולה צליונית ולמכה שובבת וקטן שלא כלו לו קדשיו הרי אלו מבלי העולם ר״ל בעלת תפלה עיין ערך צל.

בתולת וורד, Rosenknospe (Siehe וורד) בתולת וורד, בבבא (דף ל׳) בתולת הוורד לפת פירוש שוכה פתוס רב הלי גלון היס שוכה פתילת הוורד שעושין מלמר גפן לבוע כמין

כפלו גבורים (שמואל ב׳ כ״ג) שם מוכה כדרכו התועלות המגיעות מזה הספור, ומופר בתועלת העשרים ושבעה בזה״ל — "להמון קלת השפעת תלהית בידיעת העתידות, וזה לתכם יהי׳ דמה שיסכימו בו רבים מהבדרי׳ העתידים, ולזה תמלא שכבר התפעל שמואל זה התופן מההפעלות מדברי הכבים שהיו לומרות בפלו הבירים שיורה מה שבבר תהיה לדוד המלוכה בתמרן הכה שמואל בפלפיו ודוד בדבבותיו, ולזה לא הוכיחן שמואל על זה המאמר לבל הי׳ שוכח את דוד וחורב לו להפילו בדרך שלא יעשוק המלוכה ממנו ומזרעו, והכה זאת המדרגה מההודעה יקרא רז״ל בת קול." ועוד לודיעך דעת בעלי קבלה הלומרים שהוא קול של מדה אחת (מלאך) הנקראת קול ועליו לאמר אחשי: ואולי כן הוא — סוף דבר במה שהורגת התבונן ושין לך עסק בבת תורות!

וורד וקורין לותו וורד. וכן ועווה בזוק וורד ככנד פניה פירש הגאון גמר לדוש הלנוע בלב"ח וכיוצא בו כי הגון הלדוש קורין לותו וורד ובלשון תרמי למר לדוש קורין לותו ורדא וזו הלשה לם טווה וורד בזוק שהוא למר לדוש כדי להרלות פניה כנגדו שכופל זיהורו על פניה הרי זה עזות מלח ופרילות.

בתולות, 1) Zwillinge ג'תולות, נגנח בתרח נתרק מכר לת היס ולת הממל ולת הנתולות (דף פ"ו) פירש בגמרא למר רבי יוחנן כלוכסות של לרז והן מוטות כדכתיב ויעלוהו נמוט בזכים ובדתנן נמסכת רלש השנה (דף כ"ב) מניחין כלוכסות שהן עלים עניה לרוכים. (2

בתר, Hernach ג'תר, תרגום לחר הדברים הללה בתר פתגמי לילין.

***בתר**, ביתר, ביתתור, (3 Bethra בתר ג'יתר ג'יתתור, ירושלמי תענית (דף ס"ח) ע"ד הקול קול יעקב וכו' קולו של יעקב לוות ממה שעשו לו ידי עשו ג'ג'יתר, ושם (דף ס"ט ע"ב) ה' מילות בתי סופרים היו בניתתר וכו', ובניטין (דף כ"ז) לחקק דרספק קריב ג'יתר מעזה בן כזיב ומלחמת לדריטוס ידוע ליודעי העתים.

בתרא, Botros, Botrus Traubenſtengel. ג'תרל, תרגום יחזם כענין בסרו יתיר היך גופלל בוחריה וכן נקרל בלשון יווי לשכול ענניס.

---

1) D. h. in dieſen Stellen zwey gleiche Bretter oder Stangen.

2) ורש"י פירש ובלעז קורין להן יומיליי"ן והוא Jumelles תלומים, וכן נקרלים בלשון לרפת שכי בדים הנלחדים יחד על ידי בריח לחזק. ועוד כתב ה"ג"ס שם וים מקומות שקורין ערוק"ם והוא לשון רומי Schweſtern Sorores, וכן קורל העברי דבריס הדומים, כמו לשה לל אחותה, (שמות כ"ו).

3) Die Vermuthungen der Geographen und Geſchichtſchreiber, ſtimmen überein daß dieſes Bether der Rabbinen, mit jenem בתר im hohen Liede (2, 17. 8, 14.) und jenes Bethhoron in Joſua (16, 3, 5.) eine und dieſelbe Stadt ſey. Im Talmud macht ſie die Geſchichte und Empörung des Betrügers Barcoſiba und die Belagerung die ſie dadurch von den Römern unter Hadrian ausgehalten, berühmt. Calmet ſetzt ſie zwiſchen Dioſpolis und Cäſarea. Auch Euſebius gedenket ein Betharim unweit Dioſpolis, und wenn er von dem durch das Heer Hadrians eroberte Bether ſpricht; ſo ſetzt er es in die Nähe Jeruſalems. (S. Calmet Dict, und Martin Dict. geogr.).

ג

גא, Stolz, Schmuck, ג׳ בחולין (דף פ״ו) רבי יוסי בן דורמסקי׳ אומר לויתן דג טהור הוא שכתוב גאותו לפיקי מגינים עליו קזקזים שבו, תמתי חדודי קרם עליו בפיריון שפורח בתוך פירות למה הוא דומה לומר שהוא טהור מפני שהוקש לשפך דכתיב לויתן זה ברית שלקק דעתך תמיכת הוא לו והוקש לדבר טמא שהוא קל מטמא לן דלמ״ד (דף ע״ב) דבתן שבורתי כקרלו הכתובים הגדולים ובפרט רקמי ישיבות וחבות בתי דיוסים גאוכים, וגאון הוא שם דבר ואיכו שם מאכל אלו בקרלו כן מפני שהם גאון ופאר הדור לו ע״ש ישיבת גאון יעקב לפאר שם יצאו כספות למשפט כספות לגאוכים כמבואר בערך קבי׳ לו היסיבה בקרלת על שמותם). (1

גא, Thal, ג׳ בחולין פרק ג׳ בשביעית (דף ל״ב) אין בוכין מדרגות על פי גאיות פירות גומו׳ מלמד כל גיא יבכה.

גאובאי, Gobaea 2), ג׳ בחולין (דף י״ו) פירות גוים רשעים וקרקעות עליהם שם מקומם. ורש״י פירות בקדושין (דף ע׳ ע״ב) ד״ה גובאי עליהם שם שהיו שבעוכים בקרלו בבל גובאי, קרוב לגבעוכים בשמן.

גאל, Erlösen, ג׳ בפסק דסליקות ומגילת סיכה. רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי לוי בן פריעת כל זמן שישראל עוסקין ברלוכו של מקום הן מוסיפין כח וגבורה כמה דאת אמר בחלהים

1) וכן כתוב הרמב״ם בהקדמתו לפ״ה: כל חכמים שעמדו אחר הגמרא ובכו בו, ויאין להם אם בחכמתם הם הקרקים גאונים.

2) Gobaea heißt ein Hafen im perſiſchen Meerbuſen in der Nähe der Ichthyophagen. Vielleicht iſt im Talmud von dieſen die Rede, weil dieſes Volk an der Küſte des perſiſchen Meerbuſens in einem rohen öden Lande, ein wildes rohes Leben führte, und ſich meiſtens von Fiſchen nährte. Die Griechen nannten ſie daher Ichthyophagen (Fiſchfreſſer). Sie waren aber ſo dumm, daß ſie nicht einmahl von der Nothwendigkeit, den Fiſchfang lernten; denn ſie ſammelten nur jene, welche ihnen die Ebbe zubrachte.

נעשה חל ואם לאו כגיבול וילבו בלא כך לפני רוקף אמר רבי אפלו רוקף אפלו בשם שגלו ברוקף מלא כך בגולין בגוחל פלא הס"ד ונא לגיון גוחל פלא. וגילמדנו ברקם וירא בלק אמר הכתוב כה אמר ה' גוחלך ויוצרך מבטן אפשר לומר כך יוצרך וגוחלך ל"ל אלא לין מדותיו של הקדוש ברוך הוא כמידת בשר ודם, בשר ודם מכה ואחר כך מרפא והקדוש ברוך הוא מרפא עד שלא יכה שנאמר כרפאי ליעקב ואחר כך וכגלה עון אפריים וכו'.

גְּאֻלָּה, Befreiung
ג ק ל, בקדושין ברים גמ' רבי יוחנן (דף ע"ה) ויגאלו מן הכהונה פירוש געולים כלומר חללים. (במדבר ז' ס"ד, עזרא ב' ס"ג).

גאלק, Galle
ג ל ק, בחענית (דף כ"ג) הנו לי גוחלקא ומיזל ומיזגון רוזנקא. ובסוף גמרא דפרק קמא דסוכה (דף כ') של שק ושל ספירה הויין לגוחלקי ומזגלי. ובשבת רים גמרא דפרק מי שהחשיך לו בדרך (דף קנ"ג) מאי שהחשיך לו בדרך פירוש שקים. (בתרגום תהיכה ה' ה' למעבד מכהון גואלקין).

גב, Zu, Zu den, Zu mir, Zu dem
ג ב, בתגיגה (דף כ') כגונין בידי' מסוקנו'. ובעבודה זרה (דף ס"ט) ואסתו' ויגוב ויגוף ותיגוב מבגנה והיה עהורה ושל עץ רבי אומר יכגב פירוש לשון יבישות. וירק והכה תרגו ת' נגובו (ק"ב העיק־ כגב).

גב, Auf, mit, von
ג ב, (בבילה (דף י"ז) במשנה מטמילין מגב לגב מפורש בגמרא (דף י"ט) תנו רבנן כיצד מגב לגב הרוקה לעשות גיתו על גב בדו (1 עושה בדו על גב גיתו עושה פירוש אם כשהטניל כליו לבדו לעשות שמן רוקה לשמרם בקומו טניפה עד זמן גיתו יכול לעשות ייכו בקומן כלים על קומה טניפה וכל זה בקול הלכך ביום טוב אם אמר קף על פי שהטניפתי כלי לבדי רוקה לכי להטניפם לגיתי יכול לעשות דלמו כלום קף עביד דהף אין לריכין טניפה היה קומן בקבורה זו הטניל כליו לשם קומה קבורה ועכשיו רוקה לקכול בקבורה אחרת אימו לריך להטניל כליו לשם קבורה אחרת ואם רלה להטניל לשם קבורה אחרת ביום־טוב יטניל דלף כלום קף עביד דלף הוה מתקן מכף ירושלמי כילד מגב לגב רלה לעשותו עיסתו על גיתו אף גיתו על גב עיסתו מטניל כליו מקבורה לקבורה היה קוכל בקבורה זו ונקף לקכול בקבורה אחרת טובל.

גב, Erhöhung, Wölbung, Bauch, Rücken
1) גרסת הערוך בכוכה וכ"ל בד (ולא כך) שהוא כלי לבעל נו הזתים כמו גבם לענבים.

ג ב , נגנע קמץ (דף ע' ע"ב) ובנמרק (דף מ' ע"ב) ובסנהדרין (דף ל' ע"ב) ובכלה (דף כ"ב ע"ב) שתי שערות שתמרו לקח נגבה ולקח בכריסה (1 פירוש למרין לענין זכר למר רב יהודה למר שמואל שתי שערות שתמרו לפילו לקח על הכף ולפילו לקח על הבילים תכיף כמי הכי שתי שערות שתמרו לפילו נגנבה לפילו בכריסה פירוש כף זה מקום ים למעלה מן הגיד ונקרא כף כמו כף האצה במקום ערוותה כדגרסינן למל מלמעלה בידוע שבתמצך הכף מלי כף למר רב הונא מקום תפוח יש באצה למעלה מלותו מקום ונקרא כף וכיון שמתגדלת מתמצך והולך ומכני שהוא מקום תפוח קורין לותה על גבה כלומר הוא מקום גבוה והוא על גבה וכריסה הוא מקום שפתי הערוה ושתיהן במקום לחך כי הגד והכרס שכיהן במקום לחך הן הלפ תרתה דתמרי בדיבי מחוטת זוטת וכן שבבן ושבבת היבי דמי לילימת לחך לומר לקח בגבה ולחך לומר לקח בכריסה הלי הלי עדות הוא לחך לחך לומר שתי' נגבה וה' לומר כו' ובנתרת בפרק חזקת שבתים (דף כ"ו) לומר כי הלי גוונא הכי כמי בתיכוך יש לו מקום במעלה מן הגיד ונקרא כף וכמלא כף למטה מן הבלים ובניהן בית הערוה וכן הלבה כרבבן ובשמואל זה פירש רבינו תבונאל בנגע סימן .

גב , Erheben , (was man zu fordern hat) .

ג ב , במליעת (דף כ"ח) תורמין על הגבוי ועל החסור פירוש על הגבוי לף על פי שלא הגיע לידם .

גב , Lefen , sammeln

גבבא , Palm , Aehre

ג ב , בשביעית פרק ה' המגבב בידו עד שתרך רביעה שניה . ובנילה (דף ע"ו) במשנה מגבב מן הקלר ומדליק . וביומא (דף ל"ג) עד שתי לתה מגבב ומביא עליהן . פי' לקוטם קש תרגום לגבבא גילי והוא לשון לקיטה בשבת (דף כ"ו) כירה שהסיקוה בקש או בגבבא ובפרה בפ' ד' (דף ל"ו) תרפה שלא בעלים לפילו בקש או בגבבא, ובכלים פרק ז' (דף כ"ו) כל כלי בעלי בתים בתבן ושל דגים בגבבא פירוש סילתי של דגים כמו קש .

גב , Fell , Schur , (Bündel)

ג ב , נדרים (דף ו') מסברא דומה לחזרת השלח לה מגבבא דעמרא פירוש חזרת קון כלומר כמו שהתלך בקון וגם לשלמו מגביה קון שהיו יכול לשלמו שלא בחזרת לשוקי הקון כך מיתת הסכרה לבל מיתת בזיקה היא שתיתת הפה בלא לעבר כגון ותיזק ידי לפי . ושם (דף

---

1) בנדפ פירוש רש"י לקח ב ג ב ה , תקח לותו המקום וכ"ק (דף ע' ע"ב) ובסנהדרין (דף ל' ע"ב) פירוש בין קצרי מלבנעו' .

ע') מלי בין תכלת ללבן לילמ"ץ בין גבע דעמרע חיורא לגבע עמר' דתכלתא . ובניטין (ף ס"ח) וסתמיכהו בגבני דעמרע פירוש גיזי למר .

גב , Hochmüthig , ג , נרים גמרא דסנהדרין (דף ה') תנוח דההוא גברא גנה עיניה הוה וכתן עיניו בגרושה וקללו . פי' תחר בצרירות לבו היה הולך . ובגמ' דפרק קמא דסוטה (דף ה') גבוה רוחה את הגבוה פירוש לדם גדול חולק כבוד למי שהוא גדול כמותו .

גב , Rücken, Oberfläche , ג , לץ מטמאין מגביהן ככל כלי עץ פרק ג' כבלים (דף י') לץ קולקין את הגבין בכל הכלים פכ"ה (דף ל"ו) פירוש מגביהן כמו על גבי תרגו קורצים .

גב , Stück, Splitter , ג , בזבח (דף ק"ט) וכפף מיכיה גובי גובי . ובסוף גמרא (דף קכ"ו) תחבה בה חיוש דספיק שדי בתרי גובי ובנבח קמץ (דף ל"ו) ופספיק בגובי גובי כמי לח קני מלי טעמא השתא כמי גובי דדיקלא מיקרו פירוש תתיכות . וכן מתרגם רש"י טרוכלו"ן (tronçons) שטיקע .

גב , Grübchen, (des Kiens) ג , במועד קטן (דף כ"ד) רבי אליעזר אומר משקרב בית המקדש כל עטיפה שהיה כעטיפת ישמעאלים

Zugheuschrecke, (Krautkäfer) ג , בברכות (דף מ') על החומץ ועל הגבנוני (1 ועל הכובלות אומר

---

1) וכן מכיכו בחולין (דף ס"ה ע"ב) את קלה מסס מחכלו את החרגה (ויקרא

עטיפה עד כמה אמר רב כחמין עד גובי דיקלא פירוש רב שרירא גאון עד גובי דיקלא ואיכו עד גבי דיקלא וגובי דיקלא הוא שיער שעל הספחות והרי עטיפה זו למעלה מן החוטם היא ועדיין ישמעאלים מחזירין קלת המלבשת שלהן על פיהן ועל רוב החוטם ועיקרי' דכתיב לא תעטה על שפם ובכדם (דף כ"ג) וחכמים אומרים כל שהין בו מלורת לדם לינו ולד המלח והגבינים והעיכים והלסתות וגבות הזקן פירוש גבות הזקן היינו הפכים מקום הזקן עד שיהו כל אלו כאחד שוין לצורת לדם זה פי' רבי' גרשם .

גב , Teich, Sumpf , ג , נרים תקוות (דף קכ"ד) שם מעלות במקום זה למעלה מזו וזו למעלה מזו מי גבי' שתה עמא . ובסנהדרין (דף ל"ד) בעכין סכחריב במק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את הלדם מטומלה לטהרה אף ממון של ישראל כיון שנפל ליד גוי טהר כדרב פפא דאמר עמון ומואב טהרו בסיחון, ובהמקדש פרק ו' בפיפה (דף ל"ט) המפנה את המעין לתוך בנת או לתוך הגבים פירוש עשה מן הנחל הזה גבים גבים והוא פליד והן רקקין שיש בהן מים .

שהכל. גובאי מין חגבים והוא בלעז
גרוֹנֵי (1 והוא תרגום כצר.

גב, Ruchs, גב, עורת לו שבור לו יבלת לו
גרד תרגום ירוע דסמי ודמדיר לו
דגדיש לו נסים.

גב, Bey, mit, ג ב, תרגום ירושלמי עמי גבי עמך
גנך עמו גביה.

גב, Grube. (Löwengrube) גוב תריותא נדכיכל (ו"ו, י')
פירוש גור.

גב, (Sieb, כברה)

י"ת, ך"נ) תרגם זה גוּבָאי וכן תרגם המתרגם הנקרא יונתן בן עוזיאל ונשמות תרגמו כלוכלוס גובא, ושם מורה שהמלכל התרגם נתכל מלות נחמדו (שמות י', י"ט) וז"ל כילו ממה דמלחון במציית ללרוך מיכל הון רלה העיה בל"ת.

1). Der Aruch übersetzt גובאי durch ein Wort welches griechischen Ursprungs ist, und mit welchem die LXX יֶלֶק übersetzen: βροῦχος Bruchus, brucco, und unter welchen man jetzt den sogenannten Krautkäfer verstehet. Die erlaubten Heuschrecken sind die Grashüpfer. (S. אסקרה I Th. S. 142 Anmerk. 4.) Die Zugheuschrecke ist die bekannte Landplage des Orients und entschädigt nur durch den Genuß, da sie durch verschiedene Zubereitungen zu den Lekerbissen gehört. Der Morgenländer weiß so viele Arten den Genuß dieses Insekts zu vervielfältigen, wie der deutsche Landman die Kartoffel: gebraten, gesotten, zu Mehl gerieben u. s. w. haben sie manche Reisende selbst genossen, und nach Pseudojonathan (Exod. 10, 19) wurden sie auch geböckelt. (S. Beyb. üb. d. Orient 2 Th. S. 432).

2) Verwandt mit גַּבָּה wofür die Samaritaner גְּבָה haben, (S. Gesenius hebräisches Hwörtb. Stw. גבה) und daher entstunden die verschiedenen Lesarten im Talmud.

גבל, Kneten, treten, einweichen, גבל, נכסחים (דף מ"ו) ובחולין (דף קכ"ב) אמר רבי אבהו אמר רבי לקיש לעולם יגבל אדם לתפילה ולטעול ידים לרחצה מילין פירוש שם יגבל העוזה עיסתו בטהרה ברחוק לרחצה מילין ימתין עד שיגיע לפותו גבל או שם יגיע ברחוק לרחצה מילין לכניו מיס ימתין עד שיגיע למיס ויגבל עיסתו בטהרה, וכן לא יתפלל ולא יאכל עד שיגיע למיס ויטול ידיו (ו והכי מילי דבעיכן לרחצה מילין לכניו אבל לאקריו לפילו מיל אחד אין מטריחין אותו לחזור אלא עוזה עיסתו כמו שמזדמן לו ויקנח ידיו בעפר ויתפלל כמפורש בברכות (דף ט"ו) אמר רבי יהושע בן קרחה מי שאין לו מיס ליטול ידיו מקנח ידיו בקרור או בעפר וכו' וגם אוכל בחלי חמחות אלא טעילה כמפורש בערך אל, וכן עבודת העור בהילוך לרחצה מילין בקריא עבודה וטהר. אבל לא גובלין בסוף משנת שבת (דף קכ"ה), ובגבול בהדי קיטמא ובגבול בדבשא ובגבול בטבשא בריש גמרא דמי שאמרו. ובשבת פרק במה מדליקין (דף כ"ג) כל השמין יפין לדיו וזמן זיה מן המובחר בין לגבל

גבחת, Erhöhung, Höcker, גבחת, יש לי אלא הבא ויש לו גבחת הבא יש לו גבחת, נחולין (דף ס"ה) פירוש גבחת גבוה יש בשידרה שלו כעין הגמל, לרבה אין לו גבחת ויש לו זכר, שלעם יש לו גבחת ויש לו זכר.

גבחת, Glatze (am Vorderkopfe). גבחת, בנגעים (דף ע"ג) הקרחת והגבחת מטמאות בשבי שבועו', (ובדף כ"ב) מפורש לימוהי הקרחת מן הקדקד הסופע לאחוריו עד פיקה של לוחר ומי זו היא גבחת מן הקדקד הסופע לפניו בנגד שיער מלמעלה, ובתורת כהנים מקדקד סופע לאחוריו זו היא קרחת מקדקד סופע לפניו זו היא גבחת.

גביא, Auserlesen, גביא, תרגום מכסף נבחר (משלי י"ב) מן סגיא גביא, תרגום מחצות חרוץ (שם כ"ב ה') מחצתא דגבין.

---

1) ומה שכתב חום' בחולין (דף קכ"ב ע"ב) ד"ה לגבל ובפסחים (דף מ"ו ע"ב) ד"ה ולתפילה ו"ל: ולא כערוך וכו' דסא תמרינן בברכות (דף ט"ו ע"ב) תכיי (כ"ל רב חסדא) לייט וכו' ע"ב היינו רק לפי גרסת החום' בברכות שם אבל לפי נוסחאות דקן דגרסי' וה"מ לק"ם אבל לתפילה מהדר, עפיר פירוש הערוך,

נין לעצן פירוש לשרותו בשמן כדרך שאנו עושין בימים לעצן שמעכבין כלי זכוכית בעצן השמן עד שיצטרפין ומגרדים לותם שקורין ומשימין בדין: גבינל לתורי בגרכות (דף מ') פירוש שם בירך אדם המוליך לתם ובלע וקורם שיתכל תמר לתתך טול פרוסה של המוליך לא הפסיק הברכה ותין לריך לחזור ולברך ברכה אתרת, וכן שם תמר הנח מלח הנח לפתן ותפילו שם תמר גבינל לתורי הכי כולהו לעורך הסעודה הן ותין לריך לברך ברכה אתרת דקיימא לן כל מידי דהוה מתמת הסעודה לאו הפסקה היא דתמר רב יהודה תמר רב אסור לתדם שיטעום וכו', ובפ"מ (דף פ"ט) דתמרי תיכבי גבינל לתורת גבינל לתורי כלומר לפטם שור בין פטורים לתילו טורח.

גבל, Grenze, גבל, שבת (דף כ') במשנה ובגבולין מטילת התור בדרכן ובסוכה בריש גמרת דפרק לולב וערבה (דף מ"ד) רתתק דתיתים מן התורה בגבולין מכת לן דכתי ב ולקחתם לכם שתתת לקיחה ביד כל תתד ותתד פירוש כל תרן ישראל קרוי גבולין לגבי מירושלים. ובפרק ג' בכלתים (דף כ"ד) היה לה גובל גבוה טפח פירוש גובל הוא דריסת הקדם סביב הערוגה לשון גבול הוא.

גבל, Gabala 1) גבל, תהגוס ירושלמי שעיר גבלן בתרס שעיר, תרלה שעיר.

גבלית, Grube, Kornbehältniß, גבלית, בתלות רים פרק י"ד, הזי מניח לת הטומתה בכל שהוא והגזרה והגבלית בפותם טפח. גבלית פירוש קובר. תכיח בתוספתא תיזו היא גבלית כל המעוקם מכאן ומכאן ומשייר מן התמלע.

גבן, Gerinnen, käsen 2) גבינה, Käse, גבן, בשבת (דף ל"ה) מגבן מטוש מאי מקיים פירוש המקפה גבינה ומקנן פתיתי החלב הקפוי לעשותם תרין של גבינה.

---

1) In der alten Geographie giebt es viele Städte, die den Namen Gabala führen; wahrscheinlich ist dieses Gabala worunter das jerusal. Targum Seir (שעיר) verstehet, jenes Gabalaena eine Gegend in Idumäa, weil sich in dieser Provinz Edom oder Seir niederließ. Als ein gebirgiges Land wurde ihm der Name Gabala gegeben, welches arabisch Felsen bedeutet. Es mag auch jenes גְּבָל seyn, welches Psalm 83, 7 erwähnt wird.

2) Der Syrer übersetzt Ps. 119, 70 אֲתְגְּבֵן לִבְהוֹן אֵיךְ חֲלְבָא Ihr Herz ist wie Milch geronnen. (S. משׁ).

גבן, Augenbraun
ג בן, בנגח קמע (דף קי"ז) רבי יוחנן גברת סבא הוה והוו מסרקי גבייהה. ובנדה (דף כ"ג) וחכמים אומרים כל שאין בו מלורת לדם המלח והגבין והעין. ובבבורות (דף מ"ג) אין לו גבייהן אין לו אלא גבין אחד זהו גבן האמור בתורה פירוש גבות עיניס, רבי דוסא אומר כל שגבייהו מוכבין פיפיות שבן גדולות ותלולות על עיניו. תרגום ירושלמי מפרש גבן (ויקרא כ"ג כ') בשלוש לופנים: או דגבייהו חפין עיניו (שערות גבייהו מכסות עיניו), או דגבין ליה שיער בגבייהו, או דגבין (שמלמו גבוה ביותר, מלא גבוה בלשון ערבי גבה) ס"א או דגבייהו. ותבונה לעפעפיך תרגום וכימת' לגבייהך. ואל תקרך בעפעפיה בגבייהה.

גבן, Höcker, Rücken
ג בן, בבורות (דף מ"ג) כל זמן לו שבי גבין ושבי שדרות. ובחולין (דף כ"ט) ובכידה (דף כ"ד) בגמ' וחכמים אומרים כל שאין בו מלורת לדם, הסטועה בדיה שיש לה שבי גבין ושבי שדרות דב סבר בדיה בעלמא ליכא וכו' בהמלא. גבן מהול בעצודה זרה (דף כ"ו) ובימות (דף ע"ח) פירוש בני קטורה הדרים בהרים גבוהים כדגרסינן בסנהדרין (דף כ"ט) אלא מעתה בני קטורה לא ליחייבו אמר רבי יוסי בר חנין ואי תימא בר זבידא את בריתי הפר להדות גבי קטורה. והרד"ק בשרשיו כתב שבלשון מעניין גב הם הגבן בקרא כן לפי שהדרתו בפוסה, וגבות עיניס לפי שהם גב לעיניס, וקדיס שבכוביס כי ההרים יש להם גב גבוה בלשלעת ומשופעים מכאן ומכאן.

גביני כרוז, Ausrufer
ג בייני כרוז, בתמיד (דף ל') פירוש שם אדם שהיה מכריז בשוק, יומא (דף ל') גבייני כרוז מה היה אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם והיה קולו נשמע לג' פרסאות. ואולי לפי שהיה עומד על מקום גבוה נקרא גביני.

גביע, (גֹבֶן Giebe)
ג ביע, תרגו' ירושלמי אף גבן. ובנדה"ת רבה (פרשה ס"ב) ולבני הפלגשים שמ' גביעא בן כיסס שבי הולך ודן עמהן. ובריש גמ' דמקוך (דף ל"ח) גביעא בן פסיסס פי' מכס היה והיה גבן דהבי קאמרינן לי קלימכך ובעיטבא דך פשיטכ לעלמומיתך מיכך אמר ליה אם אתה עושה כן רופא תומן ובקי תקרא ושכר גדול תיטול.

גבעל, Halm
ג בעל, בפרה פרק י"ח (דף ק"ו) מלות אלו בשלשה קלמים ובהן ג' גבעולים. וביומא (דף י"ד) כתב יהו ויהא נהן כדי שיהא כדי שיעבול רשאי גבעולין ויזה פירוש כמו הפשתה גבעול. (שמות ט', ל"ח)

גבר, Mann, Ehrenmann, Held
ג בר, גברא דמוכס אלא, גברא

דמרע לגמ׳ פירוש לוים שלמ יעבב המכס למי ורגילמן למלם מכסמי סיפמ מו דמקמ׳ ליה ולמ דיוק ליה כמו כן גברמ דמרע לגמ שמרמקה למעל חוב שכי כשירלה ללות השער הפרוע שיכיר שבמקן הוא וילווהו בעין יפה. גברמ דכמי קטלוה בכבמ מליעמ (דף כ״ו) פירוש גברמ דכמי קטלוה ללישכמ דחבור עליה כלומר העכברין לפני סוכרמ כנסיה במלחמה לפני מכניס הן מסונין וזו מפני שרחוה מסוגת כח הרגוה וזה מקטע מלבבה הוא לפיכך פטור, פירוש ללישכמ לחריבמ לכל עכברי מי שבל ומית כיון דאוכן שבל מסמעון עבדו לבוא על שפחותיו לתת להן הריון ומרוב ניאמו כחם גופו ומת וכן זה המבל גברמ דניאת כבי קטליה לא דיבל ליה עליהו דאיהו הוא קטיל נפשיה דלא הוה ליה להריק עלמו בניאות כל בך, בך הסוכרמ לא היתה לה לאכול הרבה. **גבר** פוס דין מי, בעירונין (דף כ״ג) פירוש לוסמיכמ בלשון חכמה וזה פתרונו תרגום לום (כמו אים) גבר, ותרגום פ׳ פוס, ותרגום זה דין, ותרגום (לל תאכלו ממנו) כל מי, מה טיבו יש בפסוטו נרים בסקש דותאמר ליון מה יתאוכן לדם מי גבר על קטליו, אמר רב הונא יעמוד בגבור ניתודה על חטאיו ולא יתאוכן וכו׳. בנדרים (דף ל״ח) אין הבכיכם שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועניו וזהן ממשה וכו׳. וגויקרא רבה פרשת ולבקתך מלהים עד מרום נאמר על הבהנים עיר גבורים עלה תבם ר׳ יהושע בן לוי אמר גברים בתיב עיר שבולה גברים ואין בה בשים.

גבר Ḥabin, גבר, תמיד (דף כ׳) פעמים שהוא בא מקריאת הגבר. במשנה בפרק קמא דיומא בכל יום תורמין אח המוצא מקריאת הגבר, רב אמר קרא גברא רבי אילא אמר קרא תרנגולא. ויסמו מעלין גבר תרנוס ירושלמי ונטלו מכרך תרנגולא.

גבשוש Ḥüget, גבשוש, בשבת (דף ע״ג) אמר רב שבת היתה לו בשבושית ונטלה בבית חייב משום בונה בשלה חייב משום חורש, וכו׳ פירוש בשבושית של קטן של עפר לם היה בניתו ונטלו חייב משום בונה שהוא משום את ניתו בענין הלא לם שהו פניה ובשלה משום חורש והבי פירשה רב האי גאון בל חפירה וחרישה ובעילה לייפו׳ בקרקע שהוא לריך לה בשלה בבלל חורש הוא ולם בניה בבלל בונה וכל השונה בני קרקע בשלה משום חורש בגון המדייר והמעדר והמבבך שהוא משום גומות המפעפע גושים והממלא נקעים שחתת הזחים והעושה עוגיות לנפנים בל אלו המפורשים בחלמוד ארץ ישראל חייב משום חורש, שגלגו מן הגלעד תרגום בבניו דיעקב דלקטו מבניו ועבדו בשבושית׳ בטור גלעד. ס״ח בשבושית. ובשבת (דף קכ״ח) לפילו בשבושית קטנה דומה עליו בהרי ארבע.

גַּבָּתָא, Gabata, Speisegeschirr, Schüssel.

גבתא, נבטת (דף ס"ו) וליכריה לגבתא דכתפא. וביומא (דף פ"ד) מי שכשכו כלב שותה לא ליתני. מילא בגונתא דכתפא. ובטבת (דף ק') דמי ליה בגונתא דכתפא. ובנרכות (דף י"ח) מצדד לי בגונתא דכותלא. וניטמות (דף ע"ה) מיסתפס בגונתא דטבת זרע ופקיק במקום קטני. ובטבת (דף ק"ב) דלינעי מכח ליה בגונתא דקניק. ובחולין (דף כ"ח) ההוא גונתא דהוה נפקק מבי כסי לאונלילא ההוא גונתא דהוה נפיק מבי כסי לבריסה. ובטבת (דף קמ"ו) לין נוקפין גונתא רב אסר ושמואל שרי וכו'. פירוש גונתא היא שפופרת של קנה או של עלים שעושין לומו בנקב של קנית או ביד הכוד של יין להיות מוכיח ממנו יין מן הקנית או מן הכוד רב אסר ושמואל שרי ולוקימנא לפלוגתייהו בשפופרת קטנה ורחבה מתוקן להכניסה לנקב אבל לתוך דגדי הכלי לאסור ואם היתה קטנה ומתוקנת דגדי הכלי מותר להחזירה בנקב הקנית או בנוד למטה יין ממנו. פירוש גונתא דכתפא דפרק יום הכיפורים יניח קנה של קנית אחרון רגע אחד בכום ורגע אחד בפיו והוא שלא כנגד הכום ושותה דילמא מיתמי בכום או כנגד הכום חזי בנוקה דילים ומסתבן (ע"ב פירוש בלעזון רומיי כלי כמו קערה).

גג, Dach, Oberfläche (S. צריף), נטבת קמח (דף פ"ב) ועל גג, לומו שעה שהיו מעשה שבת מגגות הלריפין ושמי הלקח מעין הסוכר. גגה קודם וגגה חול, בפרק ג' דמעשר שני בחוספתא. ובמכוות (דף ס"ד) ת"ר כשלרו מלכי בית חשמונאי זה על זה וכו' עד עומד לא חזו מהיכא לימוויי לכרוז ההוא קרנא לותי' חדא ידיה לגיגר (גג) וחדא ידיה לבריפא אמר להו (ז רב מרדכי מי איכא דוכתא דשמיה גגות לריפין לו לריפין גגות בדוק ומצוה.

---

1) נוסחי הערוך כתוב ר' מרדכי ובכתובות כתיב שמו תמיד מרדוך כי זה תמיד גדולה לומר שהריך ימים כ"ב (עיין תוס' במכות ד"ה אמר להו ובב"ק ד"ה ומסור) ומה שכתיב לר"י שם דכל לומן שהיו בקיאים ברמזים ובלשונות היו מקרים ע"ג מרדכי הוא רמוז (עיין ערך ארמבן) ובאמת רב מרדכי ט"ם דלא מליכו בכל התלמוד רק רב מרדכי תלמידו דרב חזי (עיין רש"י בנידה דף ו' ע"א ד"ה פ"ל רב מרדכי) וזה הי' בקלף השמיני ובדור שני של תלמידים — ומה שכתבו כמה מהמוכים כמו מרדכי פרחיה לפי שפותח בדברים ודורון חובלשן כבריחים לדברי הר"י, שיש סמה כפלאו ממני רחמן ים לתמוה למה לא בקרחים

Judaica Frankfurt

גגמי, Ungenießbare Erbsen, גמי, הודיות (דף י"ג) מפני מה תתולים מוצלים בעכבר לימר להם מפני שסיפורו רע מלי היפ לימר רב לפילו גגמי גיילי רב פפא לימר לפילו שפתא דמרע גיילי פירוש גוגמו יש בקטניות שזוכין כמו זוכין בקטנין כך יולא בתוך הפולים קטניות קטומים וקשים שלין נכנסין בהיבי לדם וכן עופות ובהמות לין תוכלין לותן כי קטומין הן וקשין כמו קנן קנן וקרקלין בלשון לרמי גוגמי, פירוש גיילי וכיסי לשון לחד הוא כלימרך הכוסס לת הקטה ונודלי העכבריס כוססין ומקרטמין דברים שלין לדם ולל עוף ולל בהמה כוססין לותן ויש גורסין מפני מה קתול מוצל בעכבר מפני שסיפור (נוסחלות דדן כתיב שפורן) רע מלי היפ שלפילו גלימי גיילי כלומר שכל כך הן רלעי, ולפי שלימת כוססין ומקרטין דבר שלין להם הנלה ממנו ולל כדי לעשות הפסד לנקבים בעלי הכפות, לגגית, שנת (דף קכ"ו) לימר רב יהודה לימר רב היקטי קטנה היתה זין לכי בתי וגגית סדוקה היתה מוכחת על גבן לידע לפ יש בגגית פותח טפח פירוש כמין כלי פתיל סדוק לו כמין כפיפה מפולשת והיה קנוע בכיתל חלול פתוח. (ובדף י"ח) גגית כר וקדרה ושפוד לימלי ברו בית שמלי דמפקד להו לפקודי פירוש גגית כלי, שכותבין לתוכו שטורין לעשות שכר מבעוד יום וכשרין בשבת כר שמליקין מבעוד יום ודולק בשבת קדירה שמין קוסה בכירה בערב שבת ומתבשלת בשבת וכן בשפוד (ובדף ק"ט) יל לגגית תיקון פירוש כלי שעושין בו שכר ומשום הכי פיקון שמכניג עלמו לשתות ולל יהיה לו ריוח בשמורתו ובב"ר (פרשה ל"ד) לין עושין כסוי לגגית לל מכסף ולל מזהב וכו' כדכתיב בערך לבל. וכן בילמדנו

דהוה כייל ליעבי ודריס? ועוד פגיעת המקרה בפלוגתא היא ממני, דהיינו עובדא דגגות לריפן ועין סוכר מליכו גמי בשקליס (דף ח' ע"ג) ושם הי' הדורשן מרדכי מצטה למלך ממש ופה הי' דק שמו בלוה לקים לחר? ולעד"ב שזה מחלוקת תלמוד ירושלמי עם התלמוד שלנו, לפי דעת הירושלמי מעשה שבא עומר מגגות לריפין ועין סוכר הי' פעם כשבר יבשה ק"י ופעם כשבר כשרפה וכל פעם ופעם לל היו יודעים להניח עומר, וזה ודלי הי' קודם שלרו מלכי בית חשמונלי זה על זה. ולפי דעת הבבלי מעשה שהי' כך הי' כשלרו וכו' ובא עומר מגגות לריפין ושתי הלחם מעין סוכר ע"י דרשת מרדכי שהי' בימי לחשורוש כמו שפירש רש"י ולדעת תלמוד שלנו מרדכי הי' בי כל כך, וק"ל. עיין ערך פתחיה.

ויהי קשה. ונפסקי' ונהפכו לדם אמר רבי לעזר מלוי ממכת דם העזירו ישראל כילך המלרי ויראלל נגית אחד והגיגית מלאה מים מלמ הקיתון מחוכה ומוליך מלאה דם וכו'. ונסוכה (דף מ"ה) ומניקין לותה בגיגית של זכב.

גגית, Sieb (Rufe) גגית, נקבת (דף פ"ח) ובעבודה זרה (דף ג') מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא על ישראל הר כגגית ואמר להן אם אתם מקבלין את התורה מוטב. ובסנהדרין (דף ע"ז) מיתמר כפה עליו גגית ופרע עליו את המעזיבה פירוש כלי עשוי מן חריות והוא קורין קורין ו"מ שהוא מערך של מעלה. ורש"י פי' קובא (Rufe) שמטילין בה שכר.

גד, Glück, Fortuna, ג ד גדי וסיכוך לא, נקבת (דף ס"ו) פירוש הממזל מזלי כלומר התגבר מזלי וסיכוך לא לא תייגע, כמו פסחים (דף ג' ע"ב) גדי מסנקן תובני ובושקי סיכול בסיכול כלומר בכח בלא יכולת. ובמועד קטן (דף כ"ו) ובסנהדרין (דף כ') ובנדרים (דף כ"ו) מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא פירוש. מטה עשויה לכבוד שר הבית ואין אדם יכול עליה (ורש"י פירוש מהגין היו משתמשין מטה ובלשן בבית ולא היו משתמשין בהן כלל אלא למזל הבית) ובחולין (דף מ') הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר פירוש לשר בהר כגון ערסא דגדא מטה עשויה לשר שבנית בגון מזל לו כוכב. בגרסתנו רבה (פרשה ע"ב) בגד גד דביתא לתא גדא דעלמא תרגום יוכתן בא גד לתא גדא טבא. (ובפרשה ס"ו) אמר הקדוש ברוך הוא לעשו לתה אמרת יקוס אבי גדא דע"ז דלא קלי לך לאי גו בלשן אפרע לך יקוס שלהים יפולו לויניו.

גד, Anziehen, führen, leiten ג ד, ג"מ (דף ק"מ) מכריז רב אמי מלא כתפי נגדי נתרי עבר נהרא קולו, פירוש בשלין הרוח להלך הספינות בקלע קושרין בקלה הספינה לגלי ויולקין המלחין על שפת הנהר מפה ומפה ומושכין קושט בתוך הנהר לפי' מלא כתפי המושכין בחבלים קולו מן הגילות שלא יעכבום. לגוד לגבוד ולדוקן עקום' בעזירובין (דף ד') ובפ"ק דסוכה (דף ד') גוד לסיק מחילתא וגוד לחית מחילתא ללבוד כל פחות מג' כלבוד דמי דוקן עקום' בית שבפחת וסיכך על גביו לא יש בין הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה ופירש גוד לסיק מחילה כלומר הבן כל כך כאלו חתכת והעלית מחילות מזה העמוד, תרגום וימשכו וכגדו. בהלכה קמא דעירובין (דף ט') אי גוד אמרי (בנוסחאות דלן גרסינן אי לגבוד אמריכן) אי קנוט אמריכן גוד וחבוט לא אמריכן קא משמע לן כמשך דמי. גוד לחית מחילתא בשבת (דף ק"מ) אמר רב הוכא הני גלימתא דמישן לן מטלטלין בהן אלא

ד' לחות וכו' פירוש בלישתם
כגר פי' במקומו. זה פ"ק בלישתם
הן לכיות קטנות רבני' מלמעלה
וקלרות מלמטה וגבוהות י' טפחים,
וכיון דלישון רחבות למטה ד' על
ד', לישון רשות היחיד גמורה,
דבעינן דומיא דחרין דגזה עשרה
ורחב ד', והילכך בכרמלית דמין
ולישון מטלטלין בהן אלא בד' לחות;
ולא למרן אלא שאין בתחתיתו בפחות
מג' טפחים גובה ד' טפחים רוחב
לכל ים בפחות מג' וד' ליח לן בה
וכל פחות מג' כלבוד דמי, ונחשוב
שהיה רחבה עד למטה ד' טפחים
ומותר לטלטל בכולה וכי אין בפחות
מג' מרובעה תיתמלכו לומן ג' טפחים
קני ותורבני כיון דאין כרחה לעיכוב
לותו הקלר ליח לן בה דמותר
לטלטל בכולה מתקיף לה רב כחמן
לר' יצחק ותפילו לא מלינהו קני
ותורבני, לימ' גוד אחית מחילתא?
וכרחה כאלו הן רחבות המחילות
למטה כמו מלמעלה מי לא תניא
רבי יוסי בר יהודה אומר וכולי
אמר ליה אביי לרב יוסף אתה
שהנאת רבים מחכמים פוטרין לא
תטבר דאמרינן גוד אחית מחילתא
וכי תימא מלי שכח עומד מקנה
דחכמים פוטרין? התם גבי קנה אם
תאמר גוד אחית מחילה כרחית
לעיכוב שהנדיים בוקעין בה, ואיכא
מחילה, הכא גבי עמוד אם תאמר
גוד אחית מחילתא, כרחית כמחילה
שאין הקלר אלא ג' טפחים ואין
הנדיי' בוקעין בה. כגון דו לי

גלימא, בסוף גמרא דפרק כלגנות
פירוש מכאן ואילך. גוד גרמא
מבגא וכמטי מיא לאכטוכיא פירוש
מחוך המחבל מן הזיזים יגיע למת
הים בחכטבי כלומר כיון שנחתך
המחבל מפי החולה נוערת בו תמות
ומקממת מי רגליו בחמות אכטיבי
דתנן אכטיבי אף על פי גרוזה
אין שותין היממה. פירוש אחר טול
עפר מן הזיזים שהיה לועס את
ואותם מיס שהיה אותה לאחר פיתו
יוליכם לאכטוכיא זה במוצר קטן
(דף כ"ח), ובגמ' בתרא (דף י"ג)
רב יהודה אמר אית דיכא דגוד או
אגוד רב כחמן אית ליה דיכא דגוד או
אגוד פירוש לשון גוד או אגוד
מחוך או המחך שאומר לו קנה
או מכור. ובגמ' בתרא (דף
קי"ח) אמר ליה לשמעי' גוד ליח
דין בני דילף, פירוש מחוך אותו
ועבור אין זה רואה ללמוד. בשמי
דויבי בשלח פרשה ס"ל נקיתה בחוק
פלן אמר ליה אין אפיקת לך מיתת
אין בתרך אמר ליה גוד אמי לי פי'
לך הרחה לי. בעירובין (דף כ"ח)
ועל פתחיהו כל מגדים אלו בחורות
ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן
ובפסחים (דף פ"ז) בנותיהו כוויות
מחוטנות אלא בחורות ישראל
שמגידות וכו' כלומר שמוכות
בחוליהן עד שבאות לבעליהן וכן הוא
אומר ומלאו כמזרק כזויות מזבח כלומ'
שמליאות דם בחולים. ים של שלמה
דעירובין, מכידות, ומפרש
שחומלות לבעליהן מתי הן כידות,

גד, Tragbahre, Stab, גד, נשמת (דף ק"מ) (1 ובגיטה (דף ל') לתקן רבא דדרו בדוחקא כדרו בריגלא דדרו בריגלא כדרו בקגדא דדרו בקגדא נדרו בכפפא כפרום סודרא עליה, דדרו בכפפא כפרום דדרו בדוחקא שמי שהיו רגילין לשמת מטה בדוחקא נשורא בין ידיהם כלומר מי שהוה להוליך הכד בידיו ליכני ני"ט להקל השורא בריגלא בעי שיש לו שכי עבפין ברשתו, בקגדא שמוט, בכפפא על הכתף, דדר' בכפפא ליכא להקל המשלוי מלא לפרום סודרא עליה ומי לא אפשר ליפרום סודרא עליה משום כחישה שרי בלא שיכוי. ובנדה מליעא (דף פ"ג) לתקן רב יוסף בסיכרא דדרן בקגדא שיש בר יוסף בסיכרא דדרן בקגדא כיסלם בלגא כפים לקד וזוטר לתרי דמי. לשוכם ולא דמי לקוכם, פירוש תקן נהכי לבלוגי דטעכי מביתא שמוט וקייתבר משלם בלגא מלי טעמא כפים לקד וזוטר לתרי וקרוב לקוכם וקרוב לכשיעה הוא ומתרן רבא מליכא דרבי מקיר ס"מ הלכה כוותיה. בפרק קמא דתעניות (דף ו') בגמרא עד מתי שקלין, ובגמרא מליעא (דף כ"ח) מלי כמוהות רבי יוחנן אמר בריש גמרא דפרק אלו מליאות (דף ק') מלי דקתני עלוקין ומקיזין דמי לקוכם, פירוש דקתני עלוקין ומקיזין דמי לשוכם, דלא מוכחא מלתא דמי לקוכם ולא לשוכם, דאפשר דמי לקוכם משום דמקיזין בקרוב לכשיעה הוא ומתרן רבא מליכא דרבי מקיר ס"מ הלכה כוותיה. בפרק קמא דתעניות (דף ו') בגמרא עד מתי שקלין, ובגמרא מליעא (דף כ"ח) מלי כמוהות רבי יוחנן אמר בריש גמרא דפרק אלו מליאות (דף ק') מלי

ונשארו מן הכותל חתיכות קטנות עומדין כמין יתידות דרכיס ולפ ניפוץ ליה להלוכי ניה. בשבת (דף מ"ח) הם דתני ליה גידודי. בעירובין (דף ל"ג) גידוד ה' ומחילה חמשה מלטרפין והילכתא גידוד חמשה ומחילה חמשה מלטרפין. ובגיטין (דף ט"ו) אמר רב חסדא גידוד ה' ומחילה ה' אין מלטרפין פירוש כגון שבזוזית אגוז ה' טפחים והוסיף בזין ה' טפחים. בעירובין (דף כ"ג) במשכה, היו שם גדודיות גבוהות י' טפחים, פירוש חתיכות מן הכותל (שברי חומה). בגמרא (דף כ"ה) מני גדודיות אמר רב יהודה ג' מחילות שעין עליהן תקרה, והרכסים לנקעה (ישעי' מ' ד') ת' וגיע גידודי, בב"ב (דף ג') שרלו לעשות מחילה, בגמרא מברוה מני מחילה גודש פירוש קיר. למה פרשת גדרים (תהלים פ' י"ג) תרגום למה תקפתת גודשך.

גך, Latte, Brett

גד, בתגיגה (דף ט"ו) גגודש דגמלא, פירוש בשבי כסרי של גשר שמוטחין זה בזה שם ניליהן ריוח כמעט כך יש הפרש בין מיס למיס. בסנהדרין (דף ו') לגבי קשיעא אמר רמי לגודש דגמלא כיון דקס קס, פירוש כסריס של גשר בעגוי מקדם אין אדם ממהר לעבור עליו אלא עקב בזה גודל כיון דקס קס כיון שמתחי להלך על הגשר מתחזק יותר ואין אדם מתפחד לעבור עליו.

גך, Fetzen

גד, בגיטין בפרק מי שאחזו (דף ע"ד) בגמרא זה בזיך מהיוס, רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע זבן חומצי לגוד' דנהר מלכא. וביומא בפרק יום הכפורים בגמרא ותמיס המטה (דף ע"ו) רב יהודה ורב שמואל בר יהודה הוו קיימי לגודש דנהר פרת, פירוש כמו על כל גדותיו (יהושע ג', ט"ו) וכן גפי הנהרות.

גך, Coriander

גד, ביומא (דף ע"ה) והוא בזרע גד לבן, אמר רב אסי עגול כגידל ולבן כמרגלית. פירוש הוא כסבר ובלשון ישמעאל כוסבר ובלעז קולי"נדרו.

גך, Absynth (אגדנא.ש)

גד, בשבת (דף פ"ו) ויגד, דבריס שהן קשים כגידין, פירוש הדלת דגוז והוא לעכה. הכי מתניל את העם הזה לעכה תרגום מרר כגידין. ההופכים ללעכה משפט, דמהפכין דיבוק לגידק. ואחריתה מרה כלעכה, מרירת היך גידי.

גך, Schlauch

גד, בסוכה (דף מ"ח) משכיה דההוא גברא דמזוין ליה גודק ומלינן ניה מיא. בשבת (דף קל"ח) הגוד והמשמרת בבר פירשתי בערך ס ס ל ק, פירוש קמת מיס.

גך, Fortuna (Τυχη)

גד, בפרק קמא דזבחים רקם לפת

x) Auch in Syracus — das jetzige Saragoffa in Sicilien —

מדובה כשלש שהוא כשין גד יון לשילוח וכו'. פי' מקום נגיעת המקדח שעשו לתוכו יוכיס קטנה לע"ז כתותה שכיכו (ע"ש דף כ"ג) שה גכזו בית חשמונאי את לבני המזבח שזיקלו מלכי יון לע"ז ומשם לשילוח קרוב הוא ומכין שגד ע"ז הוא שלמדיכן בשהגד' (דף ס"ג) מותיב רב שרשיא גילה לחת מרובה כשלש וכו' ל מר רציכא גד כמי שיכתב בתיבת לכתיב העומדים לגד שלמן.

גד, Reißen, ſchneiden zerhauen. ג ד, בשרק קמץ דשהלות לדם שיכו מטמא עד שחלש כשעו לשילו מגוייל ושפי' גוסס. ובינוחת (דף ק"ך) רשומו מגוייד וללוב על הפלוגה ושיה לוקלת בו לין מעידין עד שחלש כשעו פירוש מיתוך הגידים. ובשהדרין (דף ס"ו) ההוא טייעא דשקליה לפשסירא וגידיה לגמליה. וביקיל רבה פרשה לל תהי עד חתם מעשה בשלטון שהיה בקסרין שהיה מגייד לת הגשגים והורג לת הקשלכים (ס"ל מגולד) מלטון גדי שלכל (דכיהל ד' י"ל.)

גד, Ader, Nerve, Senne, Fiber, Männliches Glied. ג י ד, גרים מעשרות הפרפרת מטיטילו גידים פי' קוטים שעל הגרגר יוטלמי מטיטילן גידים לדומים. שכהדרין (דף ס"ח) כי לתת רב דימי לתר הקפת ג י ד ולל הקפת גידים. קדושין (דף כ"ח) וחכמים לומרי סירום דמלן שילוח סירום ד ג י ד פיינו סירום הגוף שלא לשו סידים דנפיש רבי יומי לומר מעוך ושחות לף נשלים וכתוב וכרות ג ג י ד לתין שלים לא, פירוש הוא החתר.

גדי, Böcchen, ג ד י, בחולין (דף ק"ד) חיה ועוף לינן מן התורה שנאמר לא תבשל ג ד י בחלב לתו ג' פעמים פרט לחיה לעוף ולבהמה טמלה. (ודף קי"ג) לתר שמואל גדי לרגות לת שחלב גדי לרגות לת האם גדי לרגות לת השליל גדי להוליך לת הרם גדי להוליך לת השליל גדי להוליך לת הטומלה, בחלב לתו ולל בחלב זכר בחלב לתו ולל בחלב שחוטה וכו'.

גדיאן, (Siehe גדרון) ג ד י א ן, חולין (דף פ"ה) תגב גדיאן כן כתוב בנוסחלותינו ובעל הערוך גרם כדיין עיין שם ועיין ערך בדוכא.

גדבר (Siehe גזבר) ג ד ב ר, תרגום בשמות ובני בית היו לי (קהלת ב' ז') וגדברין לדי ממכן לל מזוכא דניאל והוא כמו גזבר בחילוף הידוע.

גדיגוד, Hügel, Käfich, ג ד י ג ו ד, בילמדינו בקום נקמת בני ישראל קרי בקבם הזאת לגדיגוד כי הוא הכלוב שנותנין שם פרילי חיות הלרי וחוחב הם במו תוכא

ſhieß eine der fünf Städte und zwar die Zweyte, von ihrem dem Glücke geweiheten Tempel: Tyche, (τυχη: Glück).

שצנת (דף ק"י) הלך לרי שצנת לו היה עד שיכיסו לגדודקי שלו (ל"נ בכוסחאות דידן כתוב גודזקי ואולי בית מדמר עשוי כמין תיבה כפי רש"י שם.)

גדגדניות, Coriander, Bottenblume, (Kriechen), (Siehe קונדקוקי), גדגדכיות, נגרכות (דף כ"ז) מ"ר ג' ככסמין לגוף ולין הגוף שהכה מהן ולנו הן גדגדכיות ככסמין ופני תמרה. ובעירובין (דף כ"ח) והחכיח גדגדכיות מרובי בכיס לח יאכלו משום דקטני בכיס לח יאכלו ואם הוקצו לזרע אפילו מרובי בכיס לח יאכלו ומסקנא כי קאמר רב בהדקוקי מלחי פי' גדגדכיות הן דיקדקוקי וחשובי בכיס לח יאכלו שהן ממעטין את הזרע ואם הוקצו לזרע אפילו מרובי בכיס לח יאכלו. ובסוף פסה ירושלמי גדגדכיות דיקדקוקי ולשון ישמעאל הן והן עשב שחוכלין הגמלים ולח לכל אדם אותם אלא על ידי הדחק ר"מ קולייאדרו כמו כזרע גד (ל"נ בפירוש הנדקוקי בלשון ישמעאל מין עשב נקרא שלשה עלים של מלרים ומזרעו כעלר השמן המועיל לחולי הגידים ובחרן מלרים, מזה מזרע שהוא כמודוקן עושים לחם) **גדודין**, (Siehe גדודין) גדודין דחכלתא תרגום של גלגלי חכלת (יחזקאל ד"ז ד"ג) דדמום שלהו כחב גוז

גדל, Daumen

גדל, Schaffen, herstellen. גדל, מ"ק (דף י"ל) למגדל תמורי למגדל מחולחת למגדל לחוהדי.

גדיל, Flechtwerk, gedrehter Faden flechten, weben גדיל שנים גדילים ערבעה ברים גמרת דיבמות (דף ד'). בעיק גדל, בכתובות (דף ה') זמכחות (דף י"ל) מכני שחמרו הקומן זו זרת זו קמיל' זו ממהוך לבע זו גודל כנר פי' נערך לחבע.

גדל, Groß, vorzüglich, rühmlich גדל, בקדושין (דף מ') גדול תלמוד שהתלמוד מביח לח האדם לידי מעשה תניח ר' שמעון בן לקיש תלמוד גדול תלמוד שהתלמוד קודם לקלה מ' שנה וכו'. ובנח קמח (דף י"ז) רבי יוחנן חמר קייס לחמריכן לימד לח לחמריכן והח חמר מר גדול התלמוד שהתלמוד מביח לידי מעשה ופריקין ולח קחיח הח למגמר הח לחגמורי, פירוש למיגמר הוח תלמוד גדול שהתלמוד מביחו לידי מעשה, לחגמורי הוח לחחדיכי מעשה גדול ס"מ דלמיגמר הוח ולחיעסוקי קמי דניה טפי עדיף וקדי, על לחגמורי הוח לחחדיכי (עיין תוס' שם). ובכדרים (דף ס"ב) רבי לליעזר בר לדוק חומר עשה דבריס לפועלן ודבר נהן לשמן ולח תעשה עטרה לחתגדל נהם וכו'. ובנח בחרח (דף קכ"ה) חוקה חין העדים חותמין על השטר חלח חם כן כעשה גדול פירוש חלח חם כעשה המוכר גדול.

גדיל גדילים בגלוי מכוחות (דף ל"ט) פיר' בערך שעטנז. פגימין (דף ס"ט) בגדול פחליתא וכטמים בחלת (1 ע"מ שים לי שפחה גורלך ואין לו בקידושין (דף מ"ט) מלי גדלת גדולה ממש לא מלי גדלת גודלת. פי' גודלת שער של נשים שגודלו השיער שלהן (2 פירוש אף' גודלי דברכי' כדפתי' ויגדילו עלי פיסם. הגודלת הכוללת הפוקסת בשבת (דף ל"ד) פי' הגדלת, מעשה עבודת (3 תרגון עושר גדילין. וכגמרא גודלת משום קורנת, כוללת משום כותבת, פוקסת משום טווה וכו' עד כוללת משום כותבת גוללת ופוקסת משום אורג. בכלים (פרק ט"ו משנה ג') רבי יהודה אומר אף של גדלת טמא מושב מפני שהבנות יושבות בו וגודלות פי' המגדלת שיער בשיח יש לה לורת כפה שתשב עליה הכלה ומקשטת קודם

---

1) יעשה פתילה מלמד וישרה בחומץ.

2) וכן פירש רבינו תנחום מגדלת שער כשיח (חגיגה דף ד' ע"ב) ומתוך שסולכת מניח לבניו לקלוע מספרת כל הדברים ממנה.

3) בתום' רים מסכת סוכה ד"ה מלי שבת וכו' כתבו: עוד י"ל דגבי הדם אלטריך למתני הקנתה דסלקא דעתך אמינא כיון דגדולו בפסול תו ליח ליה הקנתה עכ"ל. והקשה הגאון בני יהושע לפ"ז מלי פריך הגמרא לקמן דף ל"ג ע"ב דמעטיהו מימת לילמיע מקמ' דלמגדי פשיטא? הא שפיר פריך לאשמעינן דסד"ח כיון דגדולו בפסול ליח ליה הקנתה ע"ש בפנ"י — ובני אריה אל הימין הוא אדני, דבי עלמי, וזכור חזברכו מה שדוננו שפתי ישנים שפתי אדוני דודי זקני הרב הגאון מו"ה ליב פיסאק זצ"ל, המה יזמרו דעת להקדיק דברי הסום' דאין כוונת הלשון דגדולו בשיעור שגדלו וגמרו אלא מלשון מגוד וקשירה הכתוב כאן וספיר פריך הגמ' וד"ל.

שליט גדיל מפוסס צמפס מדבר שהוא עשוי הגדיל לרוב מקום שמשים הלקס עליו שליט גלוי בלע מפה שעליו מכיתין קערות וירק שלא תתלכלך המפה ויקלקל הסעודה וטנעתו של שלמן שתולים לתוכו כו תמש קנוע מבחוץ שלא בקותו לך שהוא יוצא שלא מלך הלחך והא תכיח מבפנים לא קשיא הא דליכא יבוקא שיוצא לכלו יחזיר השלמן שיפת טנעת מבחוץ שמא יחזיק התיבוק בטנעת ויהפוך השלמן, ליכא שמעת שעומד לפני השלמן ומשמש יחזיר הטנעת מבפנים שלא יזיק לשמש, הא בימים יכול להחזירו שיפת הטנעת מבחוץ לפי שרואה ויכול לשמור שלא יגע בו.

גֶּדֶם, Werft ümmelt, גדס, תענית (דף כ"ח) גדס בשתי ידיו. ובפכדרין (דף מ"ה) עדים גדמין. גדע בל"ע.

גֻּדְמָא, Stumpf, גדמ"ץ, בשבת (דף ק"י) דליכא דלימטי לסס וגודמי נגי הלולא. וכמכות (דף ח') כגון דעבד פסס ומקייה לגודמיה ואזל גודמיה ומקייה לבשבת. ובגיטין בפרק השולח גט בגמ' הלל המקין פרוזבול (דף ל"ז) רב אמי מקני ליה גודמיה בדיק ליה וכתיב עליה פרוזבול פי' עכף, כמו גזע בל"ע.

גִּדִּין, Bauberformel, גדין דקסמין מתימין ת"יסל וקסמים בידם (ק"ש בנוסחאות דידן כתוב ומגדין). ובתרגום ירושלמי כתיב ואגרין חתימין Versiegelte Briefe

גְּדַן, Bringen, réichen, גדן, לקדשת בשמ' סתיו מים (שמ' ד"ש י"ד) תרגום גדוכין דמיא.

גַּדְנָפָא, Schloß, Riegel, גדנפא, סוכה (דף כ') הא דלית ליה גדנפא הא דלית ליה גדנפא פירש בערך בדיל וחוט מסגרת שנעשה לה בית קיבול, ע"ז (דף ע"ו) רב עוקבא זבן דודא מגוי ענך לה גדנפא דליפא ומלי מיא ואקתיכה. ופגבול סביב לה (יחזקאל, מ"ג, י"ג) תרגום גדנפא מקף לה. ותרגום מסגרת גדנפא. (שמות ד"ה, ד"ה).

גָּדַף, Äffern, höhnen, גדף, כריתות (דף ז' ע"ב) ת"ר לא ה' הוא מגדף אימי בן יהודה אמר כתיב שמור לחצירוך דמית (1 את הקערה וחסרת קא סגר מגדף הייכו מגדף את ה' פירוש כגון גוד ף קערה וחפר מן הקערה עלמה קא סגר מגדף היינו מגדף את השם כלומר שפוגע יד וכופר בעיקר, נדפת הקערה ולא חסרת קסגר מגדף היינו עובד ע"ז משומד לע"ז גודף קערה שכופר בעיקר ולא חסרה שלא פגע ידיו לעיקר. ובשבת (דף ע"ה) מאי למעושת רב אמר חדש ושמוע

---

1) רש"י גרס גירפת את הקערה, ופירש ר' מפקלפת גד' הנפת את הקערה מן התבשיל, עיין ערך גרף.

אמר גידופי פ' שמחרף בלפי מעלה וכנר פירוש נערך לשמוע והערה. וכספים (דף ל"ג ע"ב) קסבר מגדף היינו מברך את ה'. ובשבת (דף ס"ב) ובקדושין (דף ע"ט ע"ק) וכסנהדרין (דף מ' ע"ב) 1) מגדף כה"ר פ' כהוראת"ר שריף גאון מגדף מרפה מימה בידו כפרש שגודף מן הקערה בפסחים (דף מ"ב) בפירוש רבינו חננאל. ואשה לא חלוש לא נמים גדופים (גרופים גרסינן) ויש מפרשים כמו לי יצי עלה בשערה.

*גֶּדֶפָא Feder, Flügel, Fittig; גדפת, בכף ת"י גדפת בחולין (דף מ"ו ע"ב) מותבינן עלי' גדפת פסי' לדעת מהיכן תוקף הריאה כתב רש"י סלומה בלע"ז והוף Feder plume.

גדר, (גדל wie) Sich erheben, großdenken גדר, בגרכות (דף י"ו) כשם שאינו מתגדר בשלכתו כך אינו מתגדר בשלכתי פי' עיין מתגדל בשלכתי. ויש מפ' מה הוף אינו מתגדר בשלי שאינו עוסק בתורה כלום אף אני מתגדר בשלו שעוסק בתורה, וביומא (דף ע"ק) דבר זה הכיחו להן לבית ר' ל המגדר בו, מלי כיון דלהתגדר בו ניחא ליעול רשות. בנדרים (דף פ"ט) מפני מה תלמידי חכמים אין מלויין לעלת מבניהן תלמידי חכמים שלא יעמדו תורה ירושה היא להם רבי שמעון בריה דרב אידי אמר כדי שלא יתגדרו על הליבור מר זוטרא אמר מפני שהן מתגדרין על הלבור רב חסדא אמר משום דקרו לחכמי תמרי, בחולין (דף ז') אלא מקום הניחו לו לבותיו להתגדר בו אף אני מקום הניחו לי לבותי להתגדר בו. ירושלמי נדרים בפרק שני היו הכל מליזין עליו אמר להם בוקו וכדיין כתיב זבחית כתי בחשת ובי לא עמד לדיק ממשה עד מוקיה להעבירו אלא העטרה הניח לו הקדוש ברוך הוא

---

1) י"ל מפני שיהו לשון רב' לפניהו שדרכו לג ד ף שהוף מרפין סנורלפי בן כתב היוחסין ושמעת מלינו זה בלשון גם בפה ר' תניחא עיין ע"ו (דף פ"ג ע"ב) ושעתיק מה שכתבנו תום' כתובות (דף ג' ע"ב) ד"ה פשיט רב אחאי ור"ל. לא כמו שפירש רשב"ם דהיינו רב אחאי פגלון שעשה שלשת ימים ושני בשוף כל אמוראים ולבך משכה לשונו בכל הש"ם: פריך רב אחאי פשיט רב אחאי, שהרי כאן רב אחי עומד על דבריו, אלא אומר רבינו תם שהוף אמוראי וכל אמוראי תופס לשונו כמו מגדף בה רבי אבהו, מסי בה רבי יוסף, לישנא אלא ע"ב ורלה תום' שפתים (דף ק"נ ע"ב) ד"ה פריך.

להתגדר בה. (בנוסחאות דדן כתיב להתעטר בה).

גדר, Reinvieh בננע מליעע (דף ס"ט) בגודרות עשרים וחרבע קדם. בננע בתרע (דף ל"ו) ובכחונות (דף פ"ד) למר רים לקים הגודרות לין להן חקה פירוש כל דבר המלך בדרכים ושווקים שיתכן לומר מעלמו בכנס לו למה הכנסתו לביתך והחזק, בו לין לו חזקה (וכולם מלשון גדרות לען במדבר ל"ב ט"ז).

גדר, umzäunen בננע בתרע (דף ל"ח) המה היולרים ויושבי נטעים וגדרה (ד"ה ד' ו' ל') אלו סנהדרין שגדרו פרלוסיהן של ישראל וכו'. ובנרחנית רבה (פרשה י"ח) גדרה על שם אשר שמתי חול גבול לים וכו'. במקואות פרק ה' (דף קכ"ט) ושוחים שהוא גודר כלים וטובל בהן ואומן הכלים שגדרו בהן לא הוטבלו פירוש בגדים וכיולא בהן שסתם בהן מקוה שיולאין המים ממנו.

גדר, Schneiden, brechen גדר, גודרין בתמרים עיין ערך גדד כי כן גרס בעל הערוך.

גדרון, Esel, γαιδαρος (1 גדרון, בכדרים (דף מ"ח) רבה בר בר חנלא למר לעה כל דהי סביב גדרת מגופתא הוה רכיב גידרונא זוטרא מעט תיתור' ליסטיוסא שדיה הוה קא סביב קדי לכפייה למיפטיל עמדו כיוסי כי הכל עבדיך. פירוש גידרונא עייר, תיתורא נמר, ליסטיוסא כזרעזע. מסתברא גידרונא מערך גיידור שלמעלה ונלמוד יש קורין לחמור גיידרו (ק"ב במקלת מסמחות כתוב ג רדונא נכוסחאות אקרות גיכדרונא ויש גורסין גוכדיתא ודגדרון וגיידור' ק' הם עיין שם).

גְּדֵרָא, Zweig גודרא, בעירובין (דף ק' ע"ב) והא קא נתרי קינסי בגודרא מלמון גודרין בתמרים (בנע מליעע דף פ"ט) ויש ספרים דגרסי בגדודא, ורש"י פירש שכורו עכשיו כולם (עיין ערך גד Schneiden).

גדש, Garbe, Haufe גדש, בפיאה בפרק ו' ובעדיות פרק ד' העומר שהוא סמוך לנפה שלנדיש. בננע מליעע (דף ע"ב) פוסק עמו על הגדיש.

גְּדַשׁ, Aufschwellen, aufhäufen, anhäufen. גדש, סוטה (דף ל"ד) מלמד שהיה המים נגדשין ועולין. במכות (דף ל') במשנה כל המדות שהיו במקד' היו כגדשות פירוש מוסכת שעולה למעלה מן המדה כמו גדיש. (2

---

1) Guido sagt: In graeco vulgari γαιδαρος est Asinus.

2) וכן מפרש רש"י ז"ל (דף כ"ח ע"ב) במשנה ד"ה לא יגדוש קונטלי"ר שלעז

גדש, Hügel. יודין דהוה ממיך לימתא, ולא עלין מתמן עד זמן דגדים הוה ממיך להוה פתיק ' (ק"ב פירוש מכהיג). (1

גדם, גויקל רגב לחרי מות פרשת ויתרון ארץ, עובדא הוה בתרין גברין דהוו עיילין בחלין בגילייא לטבריא, חד סמי וחד פתיח, והוה הסוא פתיק, גדים ליה. יתבון למקרעת בחורא לקטון עבדא וחלכין, דין דהוה פתיח לישמי, Hervorstehen, herausrücken, גדה, מועד קטן (דף ו') כותל הגוהה גרסות הרבים סותרו ובוכח בדרכו מכני הסבכה, פירוש גוקן.

והוא combler וכמו שתרגמתי, וכן בגרעינית רגב (פרשה כ"ב) חלל קין חטאו גדיש ומגודש ר"ל שבתמלא סחתו, ויש לפון גדם חלח במרת כיבב עיין רש"י, רד"ק, ורלב"ג במלכים ח', ז', כ"ו.

1) Die richtige Bedeutung dieses Worts verbreitet zugleich über eine der dunkelsten Stellen, Licht und Hölle. Die letzten Verse im ein und zwanzigsten Kapitel des Job, schildern den Gleichmuth des müden Erdenwallers bey seinem Uibergange vom qualvollen Seyn zum ruhigen Nichtseyn, und seine Sehnsucht dahin. In einem dieser Verse kommt das vielbesprochene und gedeutete גדיש vor, welches nach allen Auslegungen den poetischen Zusammenhang der Verse stört. Ich finde dieses גדיש in dem Unsrigen wieder, welches nicht anders als מוליך oder מנהיג (Führer, Leiter) heißen kann. Ich übersetze daher diese Stelle:

הֲלֹא שְׁאֵלְתֶּם עֹבְרֵי דָּרֶךְ	Fraget nur die Erdenwaller
וְאֹתוֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ׃	Und verkennt nicht ihr' Erfahrung:
כִּי לְיוֹם אֵד,	Mit dem Tag der Finsterniß
יֵחָשֵׂךְ רָע	Endigt auch die Leidenschaft —
לְיוֹם עֲבָרוֹת,	Drum dem Tag der Uiberfahrt,
יוּבָלוּ׃	Eilen sie entgegen.
מִי יַגִּיד עַל פָּנָיו דַּרְכּוֹ	Wer stellt ihm seinen Wandel vor?
וְהוּא עָשָׂה מִי יְשַׁלֶּם לוֹ?	Wer straft was er gethan?
וְהוּא לְקִבְרוֹת יוּבָל	Drum sehnt er sich zu Gräbern hin
וְעַל גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד׃	Erwartet froh den Führer!

בהסתלות דיבן כתוב גוחה והם לפון הכתוב .

גה, Werbeffern, ג ה, מגילה (דף י"ו) דהשה ומגיהה . מועד קטן (דף י"ח) ואין מגיהין אות אחת מספילו בספר עזרא . בכתובות (דף י"ט) אמר רבי אמי ספר שאינו מוגה עד שלשים יום מותר לשהותו . וסם (דף מ') אמר רבה בר חנה אמר רבי יוחנן מגיהי ספרים שבירושלם היו יושבין בשרון מתרומת הלשכה . ובנדרים (דף י"ג) בקורח לא הגיה שאינו קורא את המגילה בביקודה אלא בשביתה כגון מקרא קורהו מקרא אחר יוד בעינן זה קורא להגיה , וזה שלריך לכוון את לבו . פירוש אחר שבתחילה היה קורהו להגיהו ולא היה קורא אלא לדילוגין וכיון זה לבו וקורא אלא לדילוגין יפה ועיין תוס' שם ד"ה בקורא .

גהא, γ o α ω, γ o ω, Rlagen, winfeln. ג ה א , גוהא מבעי ליה , בגדרות (דף ל"ט) פירוש לוהא טמיא כ, בעת שרואה הקדוש ברוך הוא לערי לישראל שמלערין לוהן בחומות ביותר מאשר להבית מנוי זוכר הברית ומוריד גשם ? אלא מעין דמעות , שם ושלוש דמעה מעין שבי דמעות , שם ושלוש דמעה שם ? אלא מעין טיפות כעין דמעות ומתכוף הקדוש ברוך הוא אלא לאבד עולמו ומתגלגלות ויורדות ליס הגדול וקולן הולך מסוף העולם ועד סופו , והוה גוהא, והציד רב שהוא אלא כמו שהוא שקר שהוא אלא כך הם שקר כל דבריו שאין דמעות אלא כמו סביקות כפים גוזר הקב"ה למלאך וכופה כפים כדכתיב וגם אני אכה כפי אל כפי (יחזקאל כ"ב) ויולא זעאוי מביניהם והו גוהא , וזה שאמר רבי כאן מתאבק עם ושלום שים עם אבקה אלא גוזר על מלאך שיתאבק , וזה שאמר דוחק את רגליו אחת כנגד השבוד גוזר למלאך לדחוק את רגליו , ורבנן אמרי אומר למלאך ונועט בדקיע שנאמר הידד בדורכיים יענה וזה דבר ידוע הוא בדכתיב וילא מלאך ה' ויך במחנה אשור (מ"ב פירוש בלשון יוני קועל הלועק ולוחש ואולי אלה ז נעתקה מלשון עברי געה על לשון היונים) .

גהא, Nanal, בר גוהא, Ninne, ג ו ה א בר ג ו ה א , בתועד קטן (דף מ') פירוש גוהא גדולה שעושין בחגר שיכנסו בה כל השופרין, בר גוהא בקיע והיא בגדרת קטנה שעושין סמוך לגדולה כדי שיכנסו בה המים היולאין מן הגדולה לקטנה כשהיא מלאה , ובערך בקיע הוא מפורש (מ"ב פירוש בלשון יוני מכרה בור וחפירה) .

גהיא, Roth, ג י ה י א , מסכת נכורות נסוף פרק מומין אלו , כדאמרי תינשי סומקא גיהיא לנקי חיוורא , פירוש אדום .

גהנם, (Siehe ג ה י נ ם) ג ה נ ם מתפילך , נעל הערוך גרים גתיב עיין שם .

גהין, Weichen
ג ה ן, נפרק ערבי פסחים בגמרא
תמילו עכי שבישראל (דף ק"ט)
בגנדי פסחן המגוהלין. ובתוספות
בפרק בשלשה פרקים בגמרא שנת
שחל ט' בשבת להיות (דף כ"ט)
וגיהוץ שלנו בכיוצא שלשם, וכלי פשתן
אין בהן משום גיהוץ. ובפוסקים הלכה
קמץ דכתובות, גיהוץ שלנו ככיוצא
שלשם ולפי שמר' ליעזיר גיהוץ מעברת
ליה תומרתא. ' פירוש גיהוץ שלנו
ככיוצא שלשם לפי שכלי פשתן שלשם
דקין הן ביותר וככיוצא הרשתן
מתלבנין בגיהוץ שלנו. תומרתא
הוא שמתקנין בה בגדי פשתן נקראת
בלעז לינא.

גהץ, Feuer
ג ה ץ, בגרשתית רבה פרשה ויאמר
ה' אל אברם ולפי תאמר וזמן
ליה לא ידע שעדיין לא הורד מבל
משהורשה וילך לברם בתחר דבר
אליו ה' וילך אתו לוט (ע"ב פירוש
שמות).

גהק, Rülpfen
ג ה ק, בראשית רבתי מי שמתו בגמ'
גיהק ופיהק פירוש רוטר"י (ע"ב
פירוש עכין כפיקה מן הכפה).

גהר, Fasspis
גיהר, תרגום בפסוק ידיו גליני
זהב, זגולוק גליף על גיהר, פירוש אבן
יהלום.

גהרק, Thron (Reitwagen)
ג ה ר ק, בתוספות (דף כ') בירושלמי
דעירבין מפקי ליה בגוהרקא
דרהבה. ובמליעז (דף ע"ג) ומעייל
להו בגוהרקא דרהבה.
(ובדף פ"ה) בגוהרקי דכולהו
הסתכל לבר מגוהרקיה דרבי
חייא דלא הסתכל אמר ליה מאי
סימני אמר ליה כולהו יתבי בגוהרקי
דרהבי ואסקי להו מלאכי לבר
מגוהרקיה דרבי חייא דמכפייה סליק
ושכפייה כתיב. ובגיטין (דף ל"ח)
חליף ואזיל רב אחא בר יעקב כי
יתיב בגוהרקי דרהבה ופריס עליה
סרבלא דברתי. פירוש כסא של
זהב.

גו, Inn, Mitte
ג ו, ג ו, בכתובות (דף ט"ו)
פרט לאורק אבן. לג ו פי' העכין עם
כלומר בא ואדב לו לפטור את האורק
במעמד בני אדם הרבה ואדב
אחד שפטור. (ובדף קי"ח)
ויאבע יוסף את בני ישראל ו ו' אמר
רבי חניכה דברים בגו ידע יוסף
בעצמו שלדיק גמו' הוא וכו'.
ובקידושין (דף מ"ד) אמר שמואל

---

1) בנגף מליעז (דף ע"ג ע"ב) פירוש רש"י גוהרקי עגלה מוכנת למרכב אדם ובל"ז Reitwagen ובעין זה פירושו בתרגומים, בגיטין וכו' — ובנגף מליעז (דף כ"ה ע"ב) פירוש רש"י גוהרקי קתדרא Kathedet עיין ערך גרק.

לריכה גע ולריכה מיקון לומר קרקע דנרים נ"ג וסס נע"ל למה מיקון וסס מיקון למה גע, פירוש כלומר דנרים יש לומר ולהקשות נדבר זה (ע"ג תרגום נחוך העיד ג ו ק ר ק ע) כדכתי בְּנֻוָּה (עזרא ה' ז') ולשון מְיַגֵּב כמו מתיך לומו העכין.

גואן, Eunuch, Verschnittener ג ו ח ז, נמגלה (דף כ"ח) שאל רבי עקיבא את רבי מכיכא הגדול נמה התרכת יתיס לתו ג ו ח ז ק מתו ליה. נקדושין (דף ל"ג) דנא משדר שלומי, דב כהנן משדר ג ו ח ז. ובשבת (דף קכ"ב) אמר ליה ההוא ג ו ח ז לרבי יהושע בן קרחה, פי' ג ו ח ז מתוך הערוה והוא סריס. ויקרא מלך ישראל ל ס ר י ס אחד תרגום לג ו ח ז ק (מלכים ב' ח' ו') ויתן לה המלך סרים א', לקח סרים אחד מל' גְּוָאָה (שם כ"ג י"ח).

גויה, Leib, Körper ג ו י ה, נעירובין (דף כ"ט) לסטול את ג ו י ה נכתלי פרס, ובבריתות (דף י"ג) כל התוכלין מלטרפין לפסול את ה ג ו י ה נכתלי פרס נכלילת פרס כילד אכל ושתר ואכל מס יש מתחילת אכילה דמחוכה ועד סוף אכילה דמחוכה כדי אכילת פרס מלטרפי' יותר מכן אין מלטרפי', לפ הוחירו לו לאכול פחו' מכשעור לירך ולטנוך ירך וטבל ועלה והסלימו מלטרף וכו'. ובכתובות (דף ס"ד) רבי שמעון אומר ג' ימות לכבר מג' ככרו' לקב שליה לנית המנוגע וחלי חליה לפסול את ה ג ו י ה. נמדת תכח וחלי חליה לטמא טומאת תוכלין פירוש לרבי שמעון ג' ימות לכבר הן ג' שעודות וכל כבר מ' נניס שהקב"ה נניס וחלי הכבר שהוא ד' נניס הוא הפרס שנכנס הנכנס לנית המנוגע הוא טמא מיד וחן טהורים עד שיהא נכדי לאכילת פרס פת חטים וכו' וחלי חליו שהוא חלי פרס הוא ג' נניס לפסול את ה ג ו י ה שהתוכל כשיעור הזה תוכלין טמאין נפסל גופו מלקבול נתרומה וחלו לקבול נתרומה עד שיטבול, ויש שפירש שאם נגע נה פסולה והוא שנכנסו כל התוכלין מלטרפין לפסול את ה ג ו י ה נכתלי פרס וחלי חלי חליה לטמא טומאת תוכלין נכגילה. וביומא (דף מ') אמר ליה רב ששת הנח לטומאת ג ו י ו ת דלאו דאוריתא מיד' פרס

לפסול את הגויה. ובריש מסכת טהרות (דף ק"ח) יתחלי פרס לפסול את ס ג ו י ה. ובסוף מקואות (דף קל"ד) כל התוכלי' מלטרפים לפסול את ה ג ו י ה נכתלי פרס כל המשקי' מלטרפי' לפסול את ה ג ו י ה נרביעי' וכו'. נמעילה נמעכה (דף י"ו) כל התוכלי' מלטרפין נכתלי פרס לפסול את ה ג ו י ה, נמאן שתי סעודות לעירוב, כגילה לטמא טומאת תוכלין, כגרוגרת להוללת שבת, ככותבי ליום הכפורים כל המשקים מלטרפין לפסול את הגויה נרביעית. ותכן בעירובין (דף פ"ב) רבי שמעון אומר ג' ימות לכבר מג' ככרו' לקב חליה לנית המנוגע וחלי חליה לפסול את ה ג ו י ה. נמדת תכח וחלי חליה לטמא טומאת תוכלין פירוש לרבי שמעון ג' ימות לכבר הן ג' סעודות וכל כבר מ' נניס שהקב"ה נניס וחלי הכבר שהוא ד' נניס הוא הפרס שנכנס הנכנס לנית המנוגע הוא טמא מיד וחן טהורים עד שיהא נכדי לאכילת פרס פת חטים וכו' וחלי חליו שהוא חלי פרס הוא ג' נניס לפסול את ה ג ו י ה שהתוכל כשיעור הזה תוכלין טמאין נפסל גופו מלקבול נתרומה וחלו לקבול נתרומה עד שיטבול, ויש שפירש שאם נגע נה פסולה והוא שנכנסו כל התוכלין מלטרפין לפסול את ה ג ו י ה נכתלי פרס וחלי חלי חליה לטמא טומאת תוכלין נכגילה. וביומא (דף מ') אמר ליה רב ששת הנח לטומאת ג ו י ו ת דלאו דאוריתא מיד' פרס

שלי חלה שפוח כל האוכלין מלטרפין לפסול את הגויה בכלי פרס כלומר אם אכל מעט לחם טמא ומעט בשר טמא אם יש בשניהן שיעור חלי פרס נטמא גופו מלאכול בתרומה וזו היא טומאת גוויות ועל זה התקין רבינא אם שהא מתחלת לכילת כותח או פגול שאיסורו כזית ואכל כמעט מעט עד שהשלימו לכזית כשיעור פרס נלטרפו כל האכילות ותיבד ואם שהא יותר מזה אין מלטרפין אלא של המעט במיעוטו ואכילת אוכלין טמאין חלי פרס מעט מעט כשיעור שהיית אכילת פרס מלטרפין וכטמא הגוף ואם הוא שיעור שיהוי יותר מזה בטלו האוכלין וכשיעור אחד לכזית שיעור אחד לחלי פרס זפריק לה רב ספא הפת לטומאת גוויות דמדרבנן היא לפיכך מקילין בה זה פירוש ר"ח ז"ל. ורבי' נסים ז"ל פירוש טומאת גוויות לאו דאורייתא מי שאוכל אוכלין טמאין ואתה מטקין טמאין שפוסל את התרומה ומ"ק דברים שגזרו בו ביום שוה דאכן פיפלין את התרומה באוכל אוכלין ואוכל שכי והשומה מטקין טמאין ואמר בגמ' דילילות השב' (דף י"ד) אוכל ראשון ואוכל שכי מלי טעמא שהוא כל אוכלין טמאין וכו' ואכילת מטומאה דאורייתא דאלו טימא דאורייתא טמא לתרומה טומאת ערב ובעי העדב שמש והלי כיון דאוכל טהור ולא בעי הערב שמש דתניא בספיר' אין האוכל אוכלי' טמאין ולא השותה מטקין טמאין טמא טומאת ערב. (1

גויה, Schaamglied, גויה, בפוף גמרא דפרק ג' דנדרים (דף ל"ב) אמר רמי בר חמא בתיב אברם וכתיב אברהם בתחילה המליכו הקדוש ברוך הוא לאברהם על רמ"ח איברים ולבסוף המליכו על רמ"ח ולהו הן שתי עינים ושתי אוזנים וראש הגויה. ובפרק ו' בנגעים (דף ע"ט) כ"ד ראשי אברים שבאדם אין מטמאין משום מחיה ראשי אצבעות ידים ורגליה ראשי אוזנים ראש החוטם וראש הגויה פירוש הוא ראש הלמה שבין מפורש בקדושין (דף כ"ה) כ"ד ראשי איברים באדם ותני עלה וכולן עבד יולת בהן לקרות והויין בה פירוש דמקי לי פירוש דגיד היינו ראש הגויה מיהת פוש גמריכן דראש הגויה היא ראש הלמה שהוא הגיד (ל"ב פירוש בלשון יוני אבר ואבר בכוי לגיד). (2

---

1) ויפה העיר אדוני דודי הרב המפורסם החכם הכולל כש"ת מו"ה יעקבקף כ"י (עיין בחלק ו' ערך אפם והערה) שליבש דקדק הוא בתורה בבבי חיים וב בתובים, גויה תכו (בראשית מ"ז י"ח) גויה שהוא (שמות ו' כ"ח י"ב) אין קלה לגויה (בתוס' נ', ג') ולא כמלת הגויות בשמתת בכימין (בעל המוסף) עפ"ל.

2) Muſſaphia will dieſes גויה worunter man in den angeführten

גוֹיל, Quaderstein גוי ל, נרים ב"ב (דף נ') מקף שכתבו לכתות גויל ומפרש בגמרא גויל לכתי דלא מסתיין כלומר לכתוב שאין מעורדות שיש להן כמין קרקפת בולטות הייכו מרשם דקרנתא (מ"ב פירוש בלשון יוני מכתים מרוקעות).

גוֹל, Gewebe, Geflecht (Siehe ל ו ג) גול, תרגום קפדתי כחורב חיי (ישעי' ל"ח, י"ב) תמקפלו כגול גרדקין חיי לולי ים לגרם בכול בלות כון פירוש לחריגה.

גוֹן, färben, Farbe גון, בעירובין (דף כ"ג) מה גוון עליתך כתרדין עלי לדמה פירוש כלומר מרקם עלית שלך כתרדין עלי לדמה שירוקין הרבה. ובשבת (דף ק"מ) תכי יעקב קרקה לפי שאין עושין לומן מלא לגוון פירוש לצבעו להתרפו בו גוונא של בילה. פ"ח לגוון כתבשיל שיהא לבן ולא לריבי לשכול הבילה דליהוי בבורר.

גַּוָּן, Art, Weise גון, (ב"ב) תרגום חור כרפס גוון חור, ועכין לתר קרוב לזה תרגום כדמות תמת כתן (תהלים כ"ח, ה') כגון לירסת דחויח, ובלשון תלמוד כגון פירוזו כעין) בשבת קמח (דף פ"ו) דמרקיד בי כוני דבעי לחויי גווכי לריסיה ולא שכי מחוי מהכהו קרטופלי (מ"ב כעכועים ועכיכים טוכים, תרגום עכין רע (קהלת ח' י"ג) גוון בים).

גֻּן, Eule, Falke גז, בחולין (דף מ"ב) דרוסת הגז בעוף הגם פירוש יש לומרים שהוא היכוף ויש שקורין לומו בלעז פאלקן Falke (מ"ב תרגום ירשמני לת הכער ולת הפרס ולת הלזכיי ית כשרת ית עוזל ויח בר גזל).

גַּז, Schatz, γαζα גז, בשבת (דף ס"ג) ומשכחת בי גזל דלמלמל מלכל. וביומל דף כ"ל) שלכי בי גזל דלהרן דלפקוכי לפקריה רחמל לגבי לחיו הכהנים. ובהוריות (דף ט') לתר ליה דידך לו דגזל. ובחולין (דף קל"ט) ושמואל כל היכל דלימכהו בי גזל דרחמנל קיימי דכתיב לה' הלרן ולוקה, ס"ל בגנוב. ובמעילה (דף י"ז) לתר לקו שליו

Stellen des Talmuds die Schamruthe verstehet, der griechischen Sprache zueignen. Das griechische γυιον wird aber vorzüglich nur von großen Gliedern verstanden, wie Arm, Fuß, Knie, u. s. w. So wie das Vorgehende — nach der richtigen Bemerkung meines würdigen Oheims — (s. die ob. hebr. Anmerk.) rein hebräisch ist; so auch dieses — und wie kann auch dieses Glied ohne Erektion und Zeugungsbeschäftigung richtiger genannt werden?

כל מלי דלית לכו ועולו לבי גזית וקלו כל מלי דבעיתו. ובניטין (דף ס"ק) דהוה יתיב לקבי גזית לקסוס מלי דליכלו חומי (ק"ב פירוש בלעז יוכי קולר של דבלים חצובים והיל מלה פרסית אצר הועתקה ללעז יוכי וכן מכנריש).

גזן, Schneiden, trennen, sondern (Auch wie das hebräische גזז) ג', בסוף גמרת דפרק קמא דפסחים (דף כ') גזז מקון דריזת. ובבבא (דף ק"כ) מצבתת לה דמקזיך למיגזת ליה מסת. ובנדרים (דף ס"ט) שמע מינה דנית שמלי מיגז גייז, ובזיר (דף כ"ג) לינעיל להו בעל מעיקר עקר לו מיגז גייז? פירוש מיעקר עקר מעיקרת לו מקזיך קזיך מהצחת, ומזה הערך לחו גוזזי וקל מלי ליה שהוא בפרק שלפני זה. (1

גזן, Durchgehen ג', בנדרים דנסה (פרסה י') דבי לקל הוה מצטעי הדין עובדת חד בר כם הוה קלים על כיף פהרת חמש חד עורדנן טעל' חד עקרנת ומגיזה יתיה בהרת כיון דעבד שליחותיה לחדרתיה. ובויקרא רבה ויהי ביום השמיני פרשת של מרת יין, אמר ליה כדון גזון נטורית מהכא פירוש עכשיו יעברו שומרי העיר. דרך לעבור גלולים (ישעי' כ"ל י') מרגם למיגז מזיזנין. כסום שוטף במלמה (ירמי' ח' ו') תרגום כסוס"ל דגזיל נקדנא.

גזן, Aufgleichen, vergleichen ג', בשקיעת דזכור הוו זהירין למיגז טבא מתעב לה מחעב לדומי וגומר, למגז ניסא כי לחיך הוא ועשה לך עמלק ניסתיה זכור לת אצר עשה לך עמלק מי לבלם.

גזן, (גזרפטין Siehe) ג', בשבת (דף ק"ל) ובשבדרין (דף ל"ק) מי בלי דייכי בטלי גזזי דפקחי דבתיב הכי מצפיך ס' שתוצין פנה לויניך, פירוש שוטרי ... בני ערם ולוקחין ממון. ובחענית (דף כ') וגם מכי נקחי לחתכם בגזיס ובפלים אמר רב יהודה אמר רב לבדכה דלא מוקמין מיכן לא ריבי כהדי ולא גזי דפקי ולא ריבי כרבי (ק"ב בבר פירשתי שבלשון יוכי לילפני הם שרי' ובערך גזז פירש בעל הערוך שהוא שוטר וסרים שם כן גזזי דפקחי, פירוש סריסי ושוטרי הסרים ובנוסחאות גרסינן גזרפתין.

גזן, (כזיזא Siehe) ג', בנדה בפרק כל היד בגמרא (דף ט"ו) מי אמר ר' יוחנן מפילו ביולדת דגזיזא למטבל. ס"ל דכזיזא והוא העיקר ופירש בערך כף.

גֵּזֶן, Käfer, Biene, Weſpe, ג', בבכורות (דף ז') דבש הגזין

---

1) וזה בערך גואה, מגו עד גן נקרא בספר הערוך פרק — עיין ערך אפרא Spalte. ושם בקמר גרסינן הסרק ומורה על אפרא הלחנה ע"ש:

והלרעין טהור ומותר בהנאה.
ובגמ' (דף ק"ו) הלך מגדין קגזין.
בכרה (דף י"ז) רגה גר סוכת
מקרקע גזי פירות מקיבי דבורין
ולרעין הן (ע"ב בגרסאות שלנו כת'
גזי דכיותא ופירש"י מקשקש
הפעמונים וגרסת נעל הערוך היא
כסוכה כמו שכתבנו התוספות בשם
ר"ת כי אין עכין לפעמונים עם
אבונים ויתושים. הכזכרים בגמרא).

גוא, Zweig, גזע, בגרכות (דף מ') אלא היכא
דכי סקלת ליה לפירא מיתיה לגזע.
ובע"ז (דף ל"ה) עד כאן לא
פליגי רבי יהושע עליה דרבי אליעזר
אלא בקטפא דגזע. בכידה (דף
מ') בגמרא רבי אליעזר אומר ד'
כשים, עד כאן לא פליגי רבנן עליה
דרבי אליעזר אלא בקטפא דגזע
פי' ערף של גוף הגץ של אילן, מלשון
גוזזות של הקדש, ובכדרים (דף
ג') זמכת קדש בעגה ספינת דכולה
עסקא הות מקת בכסו' גזיזת ומשתכח
בהדוח זמכת. ובחולין (דף ק')
כגון דפסק ליה גזזת לע"ז. ובשבת
(דף קכ"ד) המם מגזזת פרסיכת
פי' כתיעים שתוקים לילך ולילך
פרוסים כעין דלת. פי' אמר מקילה
אלא שנאילן בשדה לאו דקק בהאילן
ומיכך על גביו ולא דכייפיה אלא
מענפיו היולאין לחוץ ומעובי שבו
עשה מחילה שליטת לסוכה דיכול
ליכטל האילן ועומדת בסוכה ומזוזם
הכי מוכר אבל לדדין ליכ' למשמע
מיכא. ובסוף הלכה אלא ליכתיה
אגוזתי וכי סליק לא ליכת כרעיה
אגוזתי אלא אקנה. בלשון ערבי
קורין לקורות גוזתין ועוד
פיר' מזה בערך אמדלא. ובניטין
(דף ס"ט) לגרסס ולינקציה
בגוזתי למרמטן וכי בגיל גוזתין
דמרמטן בגיל ליה כוליה דמסר
ליה גוזתין סיתת' ושרת'. בבא
קמא (דף כ"ה, ודף ס') פירוש
גוזתין עגים יבשים, סילתת עגים
קטנים, שרגת כר (ע"ב גזזת כמו
גזזת עיין שם).

גוב, (Siehe כזיב)

גזז, בפרק קמא דדמאי (דף י"ג)
מן גזיב ולהלן פטור מן הדמאי,
ובבציעית פרק ו' (דף מ') אלא
תרומת לבציעית כל שהפזיקו עולי
בבל מתרן ישראל ועד גזיב (ע"ב
בהוספתות דידן כתוב כזיב).

גובר, Schatzmeister, Rentmeister. 1)
גזבר, בפרק קמא דפיאה (דף
י"ג) עד שיהרת הגזבר. ובפרק

---

1) Esra 1, 8. plur. גִּזְבְּרִין (nach der platten Aussprache גִּדְבְּרִין Dan. 3, 2.) ist die Zusammensetzung zweyer persischer Wörter: גז — jenes γαξα Schatz, welches zu den Griechen übergieng, und בר Besitzer, Meister. Auch Josephus hat (Ant. L. 11.

שלישי דמעלה (דף י"ד) הגזרין שלקחו את העלים מועלין (ת"כ בעזרת לשון פסוק לכל גזרים די בעבר כהרת פירוש ממוכים על קולרות המלכים).

גווסטר, (Exostra 1) גזוזטר, בסוכה (דף כ"ו) אמר ר' אלעזר כיותה שבכינו במדות בפ' שני (דף ל"ה) וחלקה היתה בריחוקה והקיפוה גזוזטרא, פירוש חלקה כמו גבעה, היו בתין לידי קלות דאם שהיו ככתפין בין הבתים ועזו גזוזטרא סביב לחלר יולאת מן הקיר וקירוי על גבה והיו הבתים עומדות מלמעלה על הגזוזטרא ואבתים מלמטה בחלר. ותבת בריחוקה כשהיו רוחין שמאת בית השוחנה היו לבתים מבפנים ובתים מבחון הרוחות והיו בתין לידי קלות דאם התקינו שם גזוזטראות בעזרה ככגד שלש רוחות להיות בתים רוחות מלמעלה. ובגמרא (דף כ"ו) כילד שתי גזוזטראות זו ככגד זו בריחות הבתים, ובעירובין (דף ע"ח) וכן שתי גזוזטראות מלמעלה זו ככגד זו. ובגמרא בתרא (דף ס') תן מוליתן זיזין וגזוזטראות זו ככגד זו בריחות הבתים. ובפרק ח' בלחלות (דף כ"ד) הזיזין והגזוזטראות, ובזבחים פרק ד' (דף קמ"ה) זב שהקיש על גזוזטרא, פירוש גזוזטרא כדכתיב והגזרל והבניה וקירותיה תרגום וגזוזטרא ובנייתה, ועוד מפורש בערך זיזים מקומות כתיב גזוזטראות ויש גזוזטריות ויש כסוסריות ויש גסוסטריות ויש גלוסטריות ויש גלוסטראות (ת"כ פירוש בלשון יוני, בתין בולט מקיר הבתים חולה עזוי לשבב שם לרחות). עיין ערך בסיסטאות.

גווא, Schneide, Messer, Sichel, גזירא, בבא קמא (דף כ' ודף מ"ב) בגמ' זה וזה חייבין מיתה, הא תגרים רבי עקיבא לגזירה פירוש סיבר כלי זייבם שלוחמין בהן, בסנהד' (דף ז') בגרתא דרחילבא עלי לדייה לגזירה וקא, פירוש ברים כלי זייבו עלי, לדעת רש"י פירוש אגרוף.

גווין, Stückchen, Splitter, גזירין, בגרכות (דף י"ט)

. 1.) dieſes Wort durch Ταξαφυλακα (Schatzbewahrer) erklärt.

1) Exostra heißt nicht nur eine hölzerne bewegliche Brücke, die durch die Belagerer, von dem hölzernen Belagerungsthurm auf die Mauern der belagerten Stadt gelegt wurde; ſondern auch jeder ausgedrängter und ausgetriebener Theil eines Gebäudes z. B. Erker, Balcon, Altan, u. ſ. w.

גזירת דברים וטבל פירוש תחיבות חזקות של ברזל. (ובדף פ"ח) מיטרת בעכבי מימסת מם ובריק נרקב תקיפת דפרק בעכב' ומיתב' גזירה דברך' ומפסר ליה פי' מימסת מסי מלמון המם ימם כלומר מקמס הנרק גזיזי הסלע והן כמסין ויורדין בעכבים. פ"ק ממסת מסי כפוי טוב. נזרקושית רגם טיפה של מסי ובריק נרקב ומקממו ומתפסר, וכרשה לי גוין וכתיב אחד הס בחילופיהם.

גְּוִיתָא, Schneckengang

גזיתא, בפסחים (דף י"ט) וסיפא לתפוקי גזיתא פי' שבילים עקומים שאינן מיוחדין לעליה ולא לירידה. ובמליעא (דף כ"ט) לא לריכא לאיכא גזיתא פירוש דרך עקלתון. ובפסחים (דף ק"ח) לגזויי לה לזל גזי לה פירוש עיקל הדרך. ובגמרא ואפילו מן המתוה (דף קי"ב) הא קא חזינן דאיכא עלך גזיתא ביכהו דשמטי פוסיהו ואתי דברי לתו פי' שמהלכין ממדבר ולא ביישוב ובשבילין לבדילין שהם ממדבר ליישוב נורתין פוסיהן דרך לותן שבילין והולכין תמריהן ומכשיגין לותן ובעכין לאין מלויין, ורב הוי פירוש לתפוקי גזיתא מקום פעברה כדתתרגמינן עברו, גזז; וכתיב וכגוזו ועבר כלומר לותו מקום שאין ידוע להלוריך הוא שם או להעלות מתמירין בו ואין לותו נדרך ידידה. (ובדף קי"ג) לתר הוית גזיתא פירוש דרך שהיא עשוקה.

גָּזַל, Rauben, entreißen

גזל, בחולין (דף קל"ד) דתמר רב מסדת גזל ולא כתיבתו הבעלים ובא לתר ותכלו דלא מזה גופה דלא מזה גופה וכו' לא דכולי עלמא לית להו דרב מסדת פירוש מדתמר מרוייהו לית להו דרב מסדת שמע מינה הלכתא כוותיה. ובב"ר והוכיח לתברהם (פרש' כ"ה) לישהו גזלן? רבי אלעזר בר קפרא ס' זה שגזל בפרהסיא, היך דתא לתר ויגזלו כל תצר יעבור עליהם בדרך מה דרך בפרהסיא אף גזלן בפרהסיא, רבי שמעון בן יוחאי מייתי לה מהכא והבאתם גזול את הפסח מה פסח מיט שבגלוי אף גזל בגלוי וכו'. ובויקרא רבה פרשה ויתרון ארץ בכולהי מות, רבי יוחנן לתר כל הגוזל את תבירו אוה פרוטה מעלה עליו הכתוב כאלו הרגו ואית ליה קריין סניתין כן תלחות כל בולע בלע את כסף בעליו יקח. מתתם בני יהודה תצר שבבו דם נקי בתרכם. וילתך לטרף טרף תדם תכל כאדם תכל. שוטט אזור מכה תים כמכה תים. תתים תצר כילנו ואצר דימה לנו וכי הוה סרגן והוה דימה להן? אלא על ידי שהתריב כוב עיר הבבנים שהיו מספקין להן מזונות מעלה עליו הפתוב כאלו סרגן. ובעירובין (דף פ"ח) ים גזל בצב' בקורב' מקזיר לבעלים, פירוש הא גופה קשיא תתרת ים גזל בצבת אלתת מתן דגזל דאותת דתברי' ותתזיק בה ובאתה קנאה בשיכוי ואברי ליה בטלטולי בצבת גזוף דהוה לה אולה ראותיה והדר

לאמרת דקורדא יחזיר לנעליים כלומר יחזיר רשותו של תבורי שגזל כמות שהיא נעיכה ללמוד לא קשה ? ופרקינן הכא קאמר יש דין גזל בשבת, כיצד דין גזל בזמן שהכיסו גזלן לרשותיה לבעל לא הניחו בחורבה של כגזל בחורבה יחזיר לנעליים .כלומר לא גזל מבדרו חורבתו ולא נכנסה לה קבלה נחשקה בלא היא עדיין תרבה יחזיר לנעליים כמות שהיא נעיכה דהא לא קבלה בעל כבה בם והחזיק קבלה, לאו דבה ומותבינן על זו השמועה ליכי שהבוכה ברשות תבדו בגזילה והחזיק בגזילה קבלה והא תבן וכן שתי גזוזטרות זו למעלה מזו עשו לעליונה מחילה למעלה ולמטה עוד עשו לה מחילה עשרה ולא עשו לתחתונה שתיהן לאסורות והא העליונה החזיקה מעבר על גבי התחתונה בגזילה ואם כן הוא שם דין גזל בשבת וקנה הגזלה לאחלי לאסורה הלא יש מחילות למעלה ולמטה כהי דתחתונה לאסורה דרגל בעליונה דורסתה הלא העליונה לאחלי לאסורה הרי יש מחילות ורשות התחתונה שעומדת עליה הרי קבלתה בחזקה, הלא מדקתני שתיהן לאסורות עד שיערבו ג"מ שאין גזל בשבת וכי כל לאחת לאסורה על בדרתה, ופריק רב ששת כגון שעשו מחילה בשותפות שגלו דעתן דלא מבח גזלה קא עשו וכעשה כאלו שני שתים בחלר לאחת שבריכין עירוב, ומקשינן אי הכי כי עשו לתחתונה נמי מחילות למעלה ביכין ועוד עשו למטה תהיינה לאסורות עד שיערבו דהא לאחלי כעשו כשני שתים בחלר לאחת? ופרקינן וכיון דאורו ועשו לתחתונה מחילה למטה סליקו כפשיהו מן העליונה דגלית דעתך דלא ניחה ליה שותפות בהדה ומחילות הויין חלוקה ביניהן וכל לאחת זכתה לעלמה לפיכך שתיהן מותרות .

גומא, Übertreibung, Hyperbel

גוזמא, בעירובין (דף נ) בשלשה לבד קפדא גוזמא. ובגיטין (דף ד') אפרוח וקליפתו גוזמא. ובחולין היא גמרא דף גיד הנשה (דף ל'), ובתמיד (דף כ"ט) תנן אחת בשחר ואחת בין הערבים ואפרוח היה בלמלא המזבח כעומים עליו ג' כור לאחד רבי גוזמא, השקו את התמיד בכוס של זהב לאחד גוזמא, לאחד רבי אחי דברה תורה בלשון הבאי עריס גדולות ובלורות בשתים, בשתים ס"ל לאחד גוזמא, דברו הכתובים לשון הבאי ותבקע הארץ ולקוסם ותבקע בלבקש דעתך לאחד גוזמא, לאחד רב יצחק לאחד שמואל בשלשה מקומות דברו תכמים לשון הבאי תפוח גפן ופרכת לאפוקי מדרבא דאמר כום של זהב גוזמא קא משמע לן הכי אין לבל התם אין עכיות במקום עכירות. ופי' גוזמא לשון הבאי ודברי הבאי לאחד הם והוא כאדם שמגדל את הדבר הרבה ומוסיף בגידולו והוא כעכין עריס' הגדולות ובלורות בשתים שהוא מגל כוס שהשתים לאחד מגביה רקאך בכל יכולת עד שתרקה

המקום שלמעלה מהם כך עריס כלומר לי לחתה רוחה את רחם המצר, עד שתגניה רחמך ותחזק עיניך בכל יכולתך, ואם תמנין לחתה ממה לוך יאמר מנין שאין הדבר בקלנה להיות כל שכן שאמר ותנקע מעשה שהי' דחוי לתימהון. יהבה בתמין לשון הבטי הרבה בתמרך ופילו היה לוקח שניים פעמים ואין זה מלוי בתנוך, ולמך ע' ושבעה לא קלב' מדוקדקת היא, מהבות לכסיל מלה, לוקח גמן בלוקח כסף לקבל לוקח תמרת שתי הרי זה מנין שלי לאבר להיות כמשמעו שיהתה לאחד כנגד לוקח שלש לשון הבטי הוא בקרא גוזמא כי הוסיף בעיליו של דבר כלומר לוי היה גן אחד יכול לעשות כך היה זה שותה לוקח כך הוסיף בעלוי תפוח כי פעמים עשרה ב' כור, ובפרוב' ע' כתניס מטעילין לותה כלומר כי לא כרחה כמה הן והיו כדאין לעיכי כאשר ירחו כורין הרבה והמטעילין כרחין כאשר ירחה קבל גדול כמצל בעלמ' וכן גמן וכיוצא בו, וכיון שאמרו לאבי התלמוד ורחו כי לא בדקדוק נאמרו מצניות הללו לוקח הבטי גילו כי כן הם ואבר לאמרת מלי שבע הכי מדדמי להו כי בחלה פורש בו כך וכל שפורש בו כך לו שכורא שהוא כך בעניו מגדל הפורח בחויר וכיוצא בו הרי הוא כמותו וכל מי שלא נגלה בו

---

1) Verwandt mit כסם, welches als hebräisch nur Ezechiel 44, 20, vorkommt.

כך אין לומר בו כן שלא במקרא יש לומר כן מלי שבח כי ה' מלהיך לא תוכלה מן כי ה' מלהיך הוא הפלטים, שלא שאין לך להוציא דבר ממשמעו שלא בר חיה לוך כן דברי חכמים וכל ד' דברי בני לדם כך, ואת תבונת רב שריתא ורב החיי בני הגלוסים (ק"ב פירוש בלשון יוני הפלגה בדבר מה). ודאה הרמב"ם בספרו המורה חלק שני פרק מ"ו.

גזם (1 Abschneiden, גזם, בע"ז (דף כ') סכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית מי' שאם נקלן קודם שביעית סכין שמן בשביעית ובמועד במקום הקלן.

גזם, Roden, גזס, בשבועות (דף מ"ו) אמר רב כאמן היו מלן דבקיט מגלח ותובלין בידיה ואמר ליזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואחתכ דקטיל ואדי לא אמרינן דהיהו קטליה מלי טעמא עביד לינים דגזים ולא עביד, הכא כמי עביד לינים דגזים ולא עביד פירוש שמקרף ואינו עושה. מפני לויב ומתקש (תהלים ק' ג') תרגום בעיל דבבא וגיזמא.

גזע, Stamm, גזע, בתרע (דף פ"ל) העולה מן הגזע שלו מן הסרטיס של בעל, פי' גזע כל גוף הלילן מן הארץ

ולמעלה הכרחה לעין וחמה זורחת עליו הוו גזע וכל החמירין העולין ממנו הן ללוקח והוו שכתוב ויצא כותר מ ג ז ע יפי (ישעי' י"ח ק') וכל שטמון בארץ ואין חמה עובר' עליו הוא שורש כדכתיב וכלר משרשיו יפרה (שם). ובעירובין (דף ק') כאן ג ז ו ע מחליף כאן בשאין נאצו מחליף.

גזף, Zorn, ג ז ף, נע"ז (דף כ"ה) שהלו את הזקנים דכי מגזף בעלמא ולא אתי מטרח פי' כי היכא דיתחת בעלמא (ב"ב חולי דכי מכוף בעלמא היא) גירסת הכוזה אבל בגרסאות שלנו כתוב דכי־מלטריך עלמא למיטרח).

גזרה, Einſchnitt, ג ז ר ה, נכנת (דף כ"ד) ולא נרלועה שבראלו ועבדי לה לגזרת פי' שהמה המוקף רגל אחת בקבורתה עושין לה רגוע שלא יזיק. פי' אחר אם תהיה פרסה של שהמה סדוקה קושרין אותה נרלועה להתרפא.

גזרה, Holzſcheit, Stück, Hälfte, ג ז ר ה, בומא (דף כ"ד) שני גזרי עלים לרבות את העלים. ובשקלים (דף ט') ובסיפרא בפרשה קרבן מבקה, האומר הרי עלי עלים לא יכאות משני גזרי עלים. תמיד (דף כ"ט) החלו מעלין בגזירין פי' גזרי עלים תחיכות עלים שהיה מבהגם בכל יום עורכין במערכ' ואחר כך נכנסין שני כהנים בשני גזרי עלים ומזימין אותן על המערכה דאמר הכתוב ונתנו עלים על האש וכן היו עושין בשמקריבין תמיד של שחר אינו צריך לומר שהוא עלים של שחר ולמעלה הכרחה לעין וחמה זורחת עליו הוו גזע וכל החמירין העולין ממנו הן ללוקח והוו שכתוב ויצא כותר מ ג ז ע יפי (ישעי' י"ח ק') וכל שטמון בארץ ואין חמה עובר' עליו הוא שורש כדכתיב וכלר משרשיו יפרה (שם). ובעירובין (דף ק') כאן ג ז ו ע מחליף כאן בשאין נאצו מחליף.

גזף, Zorn, ג ז ף, נע"ז (דף כ"ה) שהלו את הזקנים דכי מגזף בעלמא ולא אתי מטרח פי' כי היכא דיתחת בעלמא (ב"ב חולי דכי מכוף בעלמא היא) גירסת הכוזה אבל בגרסאות שלנו כתוב דכי־מלטריך עלמא למיטרח).

גזרה, Einſchnitt, ג ז ר ה, נכנת (דף כ"ד) ולא נרלועה שבראלו ועבדי לה לגזרת פי' שהמה המוקף רגל אחת בקבורתה עושין לה רגוע שלא יזיק. פי' אחר אם תהיה פרסה של שהמה סדוקה קושרין אותה נרלועה להתרפא.

גזרה, Holzſcheit, Stück, Hälfte, ג ז ר ה, בומא (דף כ"ד) שני גזרי עלים לרבות את העלים. ובשקלים (דף ט') ובסיפרא בפרשה קרבן מבקה, האומר הרי עלי עלים לא יכאות משני גזרי עלים. תמיד (דף כ"ט) החלו מעלין בגזירין פי' גזרי עלים תחיכות עלים שהיה מבהגם בכל יום עורכין במערכ' ואחר כך נכנסין שני כהנים בשני גזרי עלים ומזימין אותן על המערכה דאמר הכתוב ונתנו עלים על האש וכן היו עושין בשמקריבין תמיד של שחר אינו צריך לומר שהוא עלים של שחר

בין הע רבים וכן מפורש בירושלמי (דף כ"ח, ובדף כ"ג) לגבי מסדר מערכה וכו'. ובזבחים (דף פ"ג) גזירים שעשה משה לרכם לחמה זרחתן לחמה ושוגין בחתך גדים של פלה לחמר רבי ירמיה בחמה גרומה לחמר רב יוסף לו היכו דבתיב על העלים לחבר על האש לחבר על המזבח שלא יהו עלים יבלחי מן המזבח כלום. ובנזיר (דף ק"ל) חמר רבי יהודה הגזר פירוש המוהל. ובב"ק (דף פ"ב) לו לאתו יהודה בן בקופל את גזירית לבקיך בגיהר' דפרלה פירוש היינו מקשה לך עד שהייתי משבר שוקיך ויש מפרשים כלי ברזל ממש כעכין ומגזרות הברזל. ובמהדרין (דף פ"ח) במשנה שלו הן הכשרפין, פרקי כהונה מוליכין לחוחו חוץ לעזרה ופוללין את מיתו בגזירין וגם זה כלי ברזל ויש מפרשים בגזירין של עלים.

גזרה, Entſcheidung, Ausſpruch, ג ז ר ה, בב"ק (דף י"ח) גזירות בית דין פי' פסקי דיינין ופתיחין, (ביב"ק) הקובר את מתו ג' ימי' קוד' הרגל וכו' גזירות בעלו ימים לא בעלו פי' כדחתו גזירות החבלות גבי הרגל שים לו לגלח וזולתי זה מגזירות החבלות וחם לא גילח ערב הרגל לחסור לגלח חחר הרגל. ובזבחים (דף ל"ו) גזרה לא גמיר פי' לא גמיר רבי עק בא גזרה זוה שלא הוח דרש לעלמו ומזלח לחתה למד בכל גזרה שיש בלבו גמיר' היא ליבא למיסרך עלה וכן מפורש בפסחים (דף ס"ו) בהי דגזרה זוה לא גמירא לבי דאין דרש בן גזירה

שזה מעלמו אלא שם בן קנלה מרנותיו אבל היה לכם לדון קל וחומר דאדם דן ק"ו מעלמו.

גזר, Klein, unansehnlich, גזר, תרגום כזכי תזכיי עזיז (מלכים ח' ד' ו"ו) כתרין גזרי עזין.

גזרפיתין, Büttel, Häscher, גזרפיתין, גטלי גזרפיתין נעל הערוך גרים גלזי דכטי עיין שם.

גוח, Wehauen, גזת, בראש בנא בתרע (דף כ') במשנה מיקום שכאגו לבנות גזית, ובג"מ גמרינן דפרק הבית והעלייה (דף קי"ח) תתקון הבא לבנות בגויל שומעין לו אבל בגזית אין שומעין לו. ובסוף מדות (דף ל"ו) לשכת הגזית שם היתה סנהדרין יושבת ודנה את הכהונה. ובסוף פרק שני בתמיד (דף כ"ח) במשנה, ירדו ובאו ללשכת הגזית פירוש נכויה היתה הלשכה בשכנים שכוסלות שוות. תרגום לא תבנה אתהן גזית לא תבני יתהון פסילן (וש מפרשים בדולה היתה הלשכה מן הלשכות החחרות ולא היתה פרוצה עד שיבא אדם ו למוכה מן וגו שלוים).

גח, Streiten, wortwechseln, גח, בגדה (דף ס"ה) שאני כיובה דמגפי בה טפי כלומר נושאין ונותנין בה טובא ומחדרין עד אלי הלעלה. ובשלוות דרב אחאי דפרק והחידה דקא פלקי כהנים בתעניתא במקום כיון דמגיפי בדחמי עד זמן נעילה דיומא דכפור הויא לה כחפלת נעילה ולא מקלפא פי' כיון דמתעסקי בדחמי ומחדרין עד זמן נעילה כנעילה דמיא. תרגום כל היום לוחם (תהלי' כ"ו, ג'), כל יומא מגיחא, תרגום וילחם בישראל ומגיח קרבא.

גח (ג"ג ה fiehe), גח, הגוחה בי"שות ברעים בעל הערוך גרים הגוחה עיין שם.

---

1) גזית übersetzen die LXX einigemahl durch ξυστος (Xystus,) dieses griechische Wort ist eigentlich ein Adjektiv, welches glattgehauen oder mit gehauenen glatten Marmorsteinen gebauet, heißt. Josephus redet an einigen Stellen von einem Xystus zu Jerusalem, man verstehet darunter eine Art Porticus; denn so hieß auch zu Rom der bedeckte Säulengang in welchem sich die Athleten (s. אטליטין) im Winter übten. Wahrscheinlich verstehet Josephus לשכת הגזית darunter, wie aus einer Stelle (Ant. I. L. VI. c. 6) erhellet. Einige wollen auch unter גוונטרא: Xystus verstehen (siehe בסיסטאות) der Sinn dieses Wortes fügt sich aber nicht recht in jene Stelle ein.

גחט, Ausstreichen
גחט, נגרכות (דף ג"ו). פטר חמור גחטו מתפילך, פי׳ תסיר מתפילך (ס"ב נכוסף דיקן כ' גחיט מתפילך).

גָּחַךְ, Lachen, scherzen, spotten
גִּיחוּךְ Das Lachen, der Spott
נָחֲכָן Spötter, Höhner
גחך, נכחה (דף כ"ג) עד שהביאו רבי ירמיה לרבי זירא לידי גיחוך ולא גיחך. ונסנהדרין (דף ל"ט) גחכן הוא, דקמר ליה ליחזקאל שכב על לדך הימנית ונכנת על לדך השמאלית. ת"י לחקה שרה גחכת שרה. ויפי כ מלקק והוה כמגחך.

גחילנא (כחילנא siehe)
גחילכא ובר ספקא, בחולין פרק הלו טרפות (דף ס"ב) פירוש עופות שהן ספק שם טמאים הן שם טהורין כמפורש בגמרא (ס"ב בנוספתות דיקן כתוב כוחילכא).

גְּחַן, Wuchern
גחן, תרגום ויגדלו כדגים (למרעא, כמה כד"א ולישנק חיכו).(1

גחר, Roth (2
גחר, בגרכו' (דף כ"ח) רואה את הכוסי ואת הגיקור. ובגמרא רבי יהודה אומר פרוקה את היס. תגדול (דף ס"ח) והאי דגחירי מצוס דדיירי בבתי אפילי. ובכבורות בפרק מומין (דף מ"ה) אלו הכוסי והגיקור והלבקן. פירוש בגמ' גיקור סומקא כדאמרי אכסי סומקא גהיט פי׳ אדום ניותר. כים מביאין פ"ת בחלוות (דף כ"ד) הסלעים והגחרי פירוש מן חורים שמצם בא האור ובלשון ישמעאל לגחאר ו"ת מערות וחוחים.

גט, Scheidebrief
גט, בגטין פרק ק' (דף ע"ז) בלים מצמא, הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חלרה הרי זו מגורשת, ועוד בזה הפרק במצנה (דף ע"ח) תכן היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה קרוב לה מגורשת וכו' פירש ר"ת קיבלו מרבותיו אפילו זרקו לה בחלרה לא מתגרשת לעלמא עד דמטי גיטא לידה דגרסינן בירו' המוזר מכולם עד שיכנו לידה. פרק אחרון דנבא בתרא (דף ק"ם) ריש מצנת גט פשוט עידיו מתוכו ומקושר מלחוריו פי׳ גט פשוט שטר פשוט כגון שטרות שלנו והאי גט אפילו בשטר שטרות מיירי דכל שטרות לוקרו גט כדאמרן

---

1) Daher das hebräische גָּחוֹן Bauch.

2) ובגמ׳ נכרות (דף ל"ג ע"ב) ד"ה צחר רו"ם בגע"ז גיחור שהוא לבן יותר מדאי, ועליו יש לומר אינו כמו שאמרו בכבורות (דף מ"ה ע"ב) בגמ' כוסי לוכמת ע"ם, ולריך לחגיה צחר שהוא לבן יותר מדאי גיחור רו"ם בלעז והוא Rouge בל"ח Roth.

וגט חוב שלו בו לחריות פי' עדיו מחוכו נמקום כתיבה תקח הכתיבה, פירוש מקוטר הוא עשוי כקיטורין ותפירות וכך היו רגילין לעשות בדקח הקלף היו כותבין שטה לחת זכרון עדות שהיתה בפניהו ולחר כך היו מכיחין חלק כשיעור שטה לחת והיו מקפלים שטה הכתוב על שהיכה כתובה ותופרין לותה ולחר כך כותבין בשטה שלישית בירך פלוני בכך וכך בו ומכיחין שטה ד' חלק וחוזרין ומקפלין שטה הכתובה על החלק ותופרין לותן בילך וזוב כותבין בשטה השנית כך וכך לבריאת עולם ומכיחין שטה ו' חלק ומקפלין ותופרין הכתוב על החלק ונין חלו הקשרים משלימין כל הזמן ושחר כל השטר כותבה פשוט כשחר כל השטרות וזהו פשוט שנמקוטר. ומפורש בגמרח טעמח מפי עדנו מקום, לחתר דכהני' הוה, ודיכו של מקום, שיהו עידיו חתומין מלחוריו מלחרי הכתיבה בין הקשרים כדמפורש בגמרח מפני שיכול לעשותו פשוט שיקרע התפירות ויתפשט כל הכתב וחלחן ג' שורות העליונות שיש בין שורה לשורה ריוח שורה לחת לפ שיסיכן (פ"ב מרגוס ספר בריחות גט פשוטן). גט קרח, בגטין בפוף פרק הזורק גט (דף פ"ח) מפורש לשיכו גט קרח כל שקשריו מרובין מעדיו. ובירש בגמרח דשלק (דף ל"ח) לפ שכתב לגטין לבניו, פירוש שטר לווקה. ובגרשיות רבה (פרשה פ"ב) רושם לנרשם, והיינך הוא לוקטור שלו לו ולבני הפלגשים (ל"ב לגטין Legatum בלשון רומי מחנת שכיב מרע ולקטור מלוה מקום מיתה לחת מחכה).

גטש, f t a t n u, גטט, תרגום ירושלמי והריס חת מרחתו בגלחתה ויעבר ית קרקפנה בגטשח.

גיא, (הנם f.) Thal Benhinom גיחל בן הכס, בילמדנו בפוף פרשת קדושים תהיו ובמגלת חיכה טומחתה בשולים, חמרו רבותינו לף על פי שהיו כל נחי עבודה זרה בירושלים המולך חון לירושלם היה והיה עשוי לגם והיו לו ד' קנקלים, והוח לפנים מהן והיו פניו של עגל וידיו פשוטות כלפים שפותח ידיו לקבל מחנרו והיו מסיקין חומו בחש והכומרים כותלין התיכוק וכותנין לתוך ידיו של מולך והתיכוק מיולח כפנו וגמה בקרא שמו חפת והכם שהיו מחופפים ומכהמים בחופים שלא ישמע קניו קול הנער וירקס עליו. ד"ח הכם שהי' תיכוק מכהם וקול נהמותיו עולה. דבר חחר הכם שהיו הכומרים חומרים יענה לך יהרג לך יחנפס לך וכו'.

גיב, Antworten גיב, ירוש' נרים הוריות, ולמה לף לגינחונים. מכחדרין פרק בהן גדול, מפנר כל מהן דלף שחיל ליה הוח מגיב ליה פי' כוהן תשובה).

גיודר, (גדרון Siehe) גיידר, ירושלמי נפרק הסובר חת המוקין, פס יש נגנבה בדי ליקח

גיידור קטן מין חייב להעמיד לו חמור לחר פ' חמור בלשון יון גיידרו (ק"ב עיין ערך גדלון).

גייס, Heer, Cohorte גייס, בפסחים (דף מ"ט) ולהליל מן הגייס. ונסוף מסכת יבמות (דף קכ"ג) לחם יודע שהמדינה הזאת מסוכנת בגייסות, פירוש חיילות.

גייף, (g o u f f e r) Sich körperlich vermengen. גייף, בבבא (דף ק"ד) לחם נטע גיף, לחם עליהם מכני שנעטו בגיף פירוש שלח ניחפו. נדים ויקרא רבה פרשת שלח כף כחת ובדים פיסקא דעבר תעבר, מחלף לשון גיפף בחזיון ומפלגף לביטויים ס"ק גירף.

גַּיָּא, Ehebrecher, **גַּיָּפְתָּא**, Ehebrecherin גיפף, תרגו' הכלף והכולפת גייפף וגייפתף, פירוש כלשון בשכר תפוחים ומחלקתם לקוליס.

גיית, Thal גייח, בשרשיות רבה (פרשה ל"ד) ויזכור אלהים לח כח על העני קרף מספטיך מהוס רבה הן דמחיית גייח. ונויקרף רבה פרשת לדקחך כהררי אל, ובפסיקתף דשור לו כשב, הן דמחיית דקדקף.

גיל, Haim גיל, בשבת (דף מ"ז) ההיף מטה גילידף דהוו מהדרי לה ביומף טבף. בשבת (דף קל"ח) הכוף והמשמרת כילף וכסף גלין לף יעשה ואם עשה פטור אבל אסור, פירוש כשף גלין ומטה גיליתף מלמטן לגבשף גילי (שמות ה' י"ב בח"ף) כלומר שהן רפויין על הרגלים וכותבין למקון ולפרק בקש על בן ני"ע ובשבת מותר להחזיר המטה לכתחילה אבל כשף גלין יש לו יותר עסק מעט על כן פטור אבל אסור, וכילד הוף עשוי עוזין שכי עליס כל עץ שהרכו מעט יותר מרוחב הלוח ולכל עץ רגלים ומשים לתוכן העליס תחת מרקשותי הלוח ועוד מפורש בערך אסל. ובפ' קמף דסוכה (דף י"ד) בגמרא חניליו קש, חזיף לכי סתר לה למיכקט בגיליהו, פירוש קש.

גיל, Schlägel, Klöpfel גיל, ויקרא רבה פרשת שור או כשב, דומה לפעמון של זהב והגיל שלו של מרגלית, פירוש הזוג שמקיש ומתגלגל בתוכו.

גיל, Gleichheit בן גיל, Schicksalsgefährte גיל, בבבא מליעף (דף כ"ו) בשומף מלויה. בבן גילו קף מפלגי. ובביצות (דף ק"ף), ובנדרים (דף ל"ט) במודר הנאה מחברו וכבכם לבקרו בעיתורינהף דבי רבי ובבני גילו, פירוש בבן מזלו. (1

---

1) וכן פירש הרד"ק בשרשיו שורש גיל מן הילדים אשר כגילכם (דניאל א' י"ד) כל מות כם, והחכם אבן עזרא כתב בפירושו: אין לו ריא

גל, Thor, Pforte

גל, בזמת (דף פ"ח) עפס כדי לעשות תרוד, וגל גל לף על פי שחיברן וקבען בטפרין טהורין, פירוש דלת כמו טרוקו גלי דלת ליתו עבדי דרבן גמליאל בנרכות בפרק תפלת השחר (דף כ"ט). ובבבא קמא (דף ק"ג) בר חמוה דרבי ירמיה טרוק גליה בפיפיה דרבי ירמיה. ובעבודה זרה (דף כ"ח) ק"ל דבעי לדב לליקים שמעיה טרוק גלי דלת ליתי לים וליטרוד, ובבבא מליעא (דף ק"ח) ובבבא בתרא (דף ק') אמר רב יהודה הכל לפיגלי בגפא ופשילו מיתמי, פירוש ד"א בגפא בגידא מלשון יגיפו הדלתות בגלי שערים כמו טרוקו גלי כלומר לעשות שערים לעיר.

גל, Welle, Fluth, Woge

גל, בזמות (דף קכ"ח) וכל גל וגל שבא עלי כעבעתי לו רשעי מבלן אמרו מבמים שם בתו רשעים על אדם יבעבע להם רשעו. ובפרק ה' במקולות (דף ק"ל) גל שבתלג ובו מ' אמה. ושוין לשון הבתוב בידוע.

גל, Haufe, Trümmer, Ruine

גל, בסוטה במשנה (דף מ"ד) כמלא טמון בגל. ובבבא מליעא (דף כ"ה) מלא בגל לו בכותל ישן. ובסוף גמרא פרק ט"ו בשבועות (דף ס"ח) בית שמלאהו עפר לו לרבות ניטלו וכן כרי של חבואה לו גל של

בגמרא רק בדברי קדמוניו; בן גילו ע"ש. ובהשמעטא לרבעים רבעי מרגוע בקריא ווין העליזה, עם ידידי ריע בלח הרבני המופלג השלם מהו' בער לפעטהיים מפרעסבורג — גיל יגיל לפי בזברה — דברהו משם גיל הזה, אשר אין לו דמות בשקרת, ויען ויאמר: השם הזה ים לו ריע בחיוב (ג' כ"ח) השמחים עלי גיל, ואין זה הגיל תכועת הלב לשמחה, ואין זה עך הגל בדעת החכם לייבהקרן ומחדיו החכם ווולפסזאהן, כי אם כאשר יגיד עליו רעו בדמיאל שם — בזה הפרשה פתח לויב את פיהו לקללת יומו, ושאל בכסוף יו"ד למה לף מרחם למות? — כי לו יגוף לי עם מלכים ויועצי ארץ, עם שרים זהב להם — שם רשעים חללו רגז, קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו, בקבר חדל ההבדל, בתך המלך כאשר האצילון, לכן בשמחים עלי גיל אם שמחתם לקרותי הגיל מקום אשר כפרן גדר הגדולה להיות כעם ככהן כעבד כאדוניו — ישישו כי ימלאו קבר כי אין זה לאדם בקרבות החיים כי אם גיל בלמות ויהי' תרגומו:

הַשְּׂמֵחִים אֶלֵי גִיל	Die sich nur freuen ob der Gleichheit,
יָשִׂישׂוּ כִּי יִמְצְאוּ קָבֶר	Frolocken wenn das Grab sie finden —

לרוחות שפילו כגלו של עכן שפילו טומאה נגד הכליס טומאת נוקעת ועולה נוקעת ויורדת . ובנדה (דף ס"ח) לגל טמא שנתערב עם שני גלין טהורין גם זה לשון מקרא .

גל , Umwurf , Hülle , Klein

גל , גולמת גלי ותינ בשנת (דף ע"ז) נרים גמרא דפרק המוליך יין , פירוש גלה אותו למעלה ושב על המקח או על הען ולא תשב עליה . בר כש דאתי לקונדלא הוא יהא וגולמיה יהי נשנף בתרא (דף ק"ח) נרים גמרא דפרק ים כוחלין , פירוש בן אדם הבא לנגדכו הוא נאה וכשותו כאה . ובגילה (דף ל"ח) שאיכו עליה שמר להו גולייהכו שקלי . ובנשף מליעא (דף פ"ה) וגולמת דדשנא פרסי עליך . ובנרכות רבה (פרשה ג') ויעשו להם חגורות שסטרין גולין פדיכין. (ובפ' ל"ו) כפיתו בפרבליהן ר' יודן אומר בגוליהון . רבי יהודה אומר במוקסיהון , נגד תרגום יוכתן גלתא , על כנפי נגדיכם תרגום יוכתן גוליהון , גדילים תעשה לך וכו' .

גל , Sich herumwälzen , wandern

גל , נחלק (דף ל"ד) בעכין סכתריב , שם פור הו פוטב , ושם לשו שכי שעשה לותו גלילא בגוים , פי' גלילא שיגלה בגוים , פ"א כמו כגללו לכלא יאבד (איוב כ' ז') . במגלה (דף ז') ובערכין (דף י"ב) מי שברת ג' גליות הוו , גלו בז' לכיבוש יהויקים שהיא גלות ב' , לנבוכדנצר , גלו בי"ח לכיבוש יהויקים שהוא י"ט לנבוכדנצר דאמר מר שבה דאשוכה כבש כיכוה , שביה כבש יהויקים , פירוש כנבוכדנצר מלך בבבל ד' ליהויקים דכתיב הדבר אשר היה אל ירמיהו ואל כל עם יהודה בשנת הד' ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השכה הראשוכה לנבוכדנצר מלך בבל ותכיא בסדר עולם שכה ראשוכה שמלך כבוכדנצר כיבש כיכוה שביה כיבש יהויקים וכתיב במלכים בימיו עלה כבוכדנצר מלך בבל ויהי לו יהויקים עבד שלש שכים ויסב וימרד בו ובתיב בדים דניאל בשכת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה ויתן ה' בידו את יהויקים וגו' . ותכיא בסדר עולם שפסר לומר כן והלא לא מלך עד שכת ד' ליהויקים אלא מה ת"ל בשכת ג' למרדו ה' שביש היה יהויקים במלכו כשכבש ושלש שעבד ושלש שמרד שכה י"ח שמלך וכן פתיב בסוף דברי הימים בן עשריש וחמש שכה יהויקים במלכו וי"ל שכה מלך בירושלם עלה עליו כבוכדנצר מלך בבל ויאסרהו בכחשתים להוליכו בבלה ולא הוליכו דתכיא בסדר עולם מיד מת כשכאסר לקיים מה שאמרי קבורת חמור יקבר כמלך שגלו בשכת ז' לכיבוש יהויקים שהיא שכת ק' לנבוכדנצר ועוד כתיב בסוף מלכים ויהויכין ויקח אותו מלך בבל בשכת שמכה למלכו ויהויקים ויהויכין בשכת אחת גלו ולא היה ביניהן אלא שלש חדשים וכתיב בסוף ירמיה זה העם אשר

הגלה נגוכדנצר נשכת שנע ומכיל
פיה תלמוד לומר שנע ומה תלמוד
לומר שמכה שכת שנע לכיזוע
יהויקים שכת שמכה לבשמלך פירוש
גלו בי"ת גלו בי"ת וכתיב נסוף
מלכים ובתדע החמישי בז' לחדש היא
שכת י"ט למלך כנוכדנצר וכתיב נסוף
ירמיה בשכת י"ק לנבוכדנצר הא כיצד
י"ק לכיזוע. יהויקים שהיה שכת י"ט
לבשמלך. תרגום ואת העם העגיל
אותו לערים דלא יהוון מוכין לבכוי
דיעקב ואמרין להון מכשכתי גלולתי.
וברים פסיק דדברי ירמיה את גלים
את גוליס נרחהון דגלולתי מברהם
ליחק ויעקב. ובילמדנו ובויקרא רבה
מס הכהן המשיח פרשת והוא יפקיע
ומי יראיע מה לך פה ומי לך פה
גלוייה נר גלוייה לפי זה כותל בנית
כאן ולפי זה עמוד העמדת כאן ולפי זה
מסמר קבעת כאן אמר רבי אליעזר
לריך אדם שיקח לו מסמר או יתד
קטנה בשביל כדי שיזכה ויקבר
בחותו מקום.

גל, Offen, fichtbar
גלי, בניטין (דף ל"ד) גלויי דעתא
בניטא לאו מילתא היא.

גלל, Oefel
גלל, בפרק קמא דעירובין (דף
ע"ו) מטמא משום גולל, רבי מאיר
מטהר. ובפרק ו' בבזיר במשנה (דף
כ"ד) מגולל ובדופק ורביעית
דם. ובסוכה (דף כ"ד) שהיה
רבי מאיר אומר כל דבר שיש
בו רוח חיים אין עושין אותו וכו'
עד ולא גולל לקבר. ובחולין
(דף קכ"ו) גולל ודופק
מטמא במגע ובאהל ואינו מטמא
במשא. (ובדף ע"ח) וכל אבר יגע
על פני השדה רבי עקיבא אומר לכהות
גולל ודופק הלכתא גמירי לה.
ובהלכה קמא דכתובות (דף ד') ק"ר
יהושע עד שיסתום הגולל, פירוש
גולל כסוי הקבר דופן מבניס מכאן
ומכאן כמו בחלים והמת כתון באמלע
והגולל עליהם כדתנן בהלכות פרק
שני (דף מ"ו) הגולל והדופק מטמאין
במגע ובאהל ואין מטמאין במשא,
רבי אליעזר אומר מטמאין במשא,
רבי יהושע אומר אם יש ביניהן עפר
הקברות מטמאין במשא ואם לאו
אין מטמאין במשא תיהו דופק את
שהגולל כשען אלא דופק דופקין
טהור, פי' דופק דופקין שמא שמיע
להדופק (ל"ג במקלת מוסחאו' ת' בפסו'
לך בארו עליו יכאב ברס בסריה עד
דלא יסתום גולל עלוסי כתב).

גלל, Weißer Marmor 1)
גלל, נעבודה זרה (דף כ"ב)
מכתבת גלל בזוז וגלל (2 בזבריה
ידע בלומר כשם שעשו ברזל הנגר

---

1) Von גלל wälzen, weil dieſer Stein ſeiner Schwere wegen gewälzt werden muß.

2) לפי גרסת העיון כתיב דגלא עיין הערך הזה ותוס' שם ע"ב ד"ה רגלא.

כוקב ובוקע בתוכן והוא לתון גלל כך דגלגל בתגריה ידע, פירוש לדם ממוכה על המכס ומקור על הכבכסים וולפין ומרגים בנוכחי המכס וכדגרסינן בפסחים והוא דרגש ניה דגלגל זה פירוש ר"ח. ובגיטין (דף מ"ו) בגמ' המוכ' את עלמו, שקל בהדי' חיתא וגלגל. ובחולין (דף ס"ג) אחת גלגל ופסקיה למוחיה פירוש מר מו"ר. בריש גמ' דבנף קמא (דף ג') ובער זה הבן, וכן הוא לומר כתאר יבער הגלגל עד תמו (מלכים מ"ב י"ד, י"ד) פי' הבן שהוא דומה לתבן גלגל (עזרא פ' ק'), פירוש אחר למה נקרא בן גלגל שפעמים נכנסה ופעמים יצאה. פירוש אחר הייטו בן שלושם כמלכל ומביאו לידי גלגלים והפירוש הראשון הוא עיקר כלומר מה תבן גלל מכלה כל דבר שמכה בו כמו שלודאי והעוף שמרכו בהשולת גט ונאלו טרפות בן הבן מבער כל דבר (ע"ב לבן בסוק בעזרא תבן גלל).

גַּלָּל, Koth, Excremente

גלל, בבלים פרק שלש (דף י') חבית שכתרועעה וטפלה בגלגליה אף על פי שהוא כוטל את הגלגלים וכו'. ובפרק י' בבלים (דף י"ז) אלו כלים מלילין בטמיך פתיל כלי גלגלים כלי תבנה' כלי חדמה. ובהמביא פרק ה' בפרה (דף ל') בכל הכלים מקדשין חפילו בכלי גלגלים ובכלי תבנים בכלי חדמה שלא הוסקו בכבשן שאין מקבלין טומאה לפי שאין כלי חרס. ובנגעים קמא פרק המביא את הבד (דף כ') הסיבך את הגלגל פירוש זבל כדבתיב והוא בגלגלי לפת החדם.

גֻּלְגֹּלֶת, Kügelchen

גלל, בחולין בפרק כל הבשר (דף קי"ג) תלת גלגלי מלחא, ובפ (דף קי"ג) רב דימי מנהרדעא מלח ליה במלחא גלגלימתא ומבטן ליה. ובקידושין (דף ס"ב) ומלחא גלגלימתא פירוש חזק כתבן (ע"ב עיין ערך גלל שכי).

גָּלִיל I Galilaea

גלילא, בבבא (דף ע"ק)

---

1) Nach Josephus gränzt das obere (nördliche) Galiläa (גליל העליון) gegen Westen an die Stadt Ptolomais und den Carmel, die aber nicht zu dieser Provinz gehören; gegen Süden an Samarien und Scythopolis; welches an dem Jordan liegt, gegen Osten an die Landschaften Hippos, Gadara und Gaulon, gegen Norden an die Gegenden der Tyrier. Die Gränze des niederen (südlichen) Galiläa (גליל התחתון) kann auch nach ihm nicht genau bestimmt werden, weil er sie an Städte setzt die jetzt ganz unbekannt sind. Er lobt ihre Einwohner

אמר לעני גדגל ולך שני פירות
מי גליל שהן ידועין כי מועילין לעין
כך לור כמו מי דקליס שהן ידועין
שמועילין להרקה. (1

גלגל, Rund herum drehen wirbeln,
ג ל ג ל, בינונ (קף ל"ח) לין כותבין
בילי' בלא המיס' בגליל ב ת ג ל ג ל,
ובפ' ב' בשוקלין (קף ק"ס) בילה
מגולגלת עד שיגוס. ובנדרים (קף
מ"ו) כי לחת רב דימי לתי' טבת
ביעתא מגולגלת משיחת תוקיי
סולתא פי' לגייתא הבילה נקר' גלגול
שיחת תוקיי ו' תוקיות של סולת הכי
גרסינן ואמר רבי זירא טבת ביעתא

מגולגלת משיחת מטוייתא מד' שליקת'
כדרבי יוחי פירוש טבת ביעתא
מגולגלת מי' תוקיות סולת מטוייתא
מקרצע תוקיות סלת שליקתא היא
טובה מכל דבר כמשקלה כרבי יוחי
(ק"ב פירוש מאמר רבי זירא לפי
דעתי שטובה בילה קלויה רכה הנקרת'
טורמיט' בלשון משנה מצד קלויות
קטות ומקרצע שלוקות במים ופירוש
גלגול בבילה הוא התחלת הקליה
ומוהגים בכל יום לגלגל לתי הבילה
לרחות שם היא כבר קלויה).

גַּלְגַּל, Süße Olive, ג ל ג ל, בעדיות פרק רבעי

---

als kühn und unerschrocken. Obergalilää wurden von Syrern, Griechen, Phönizern, und nach Strabo auch von Egyptiern bewohnt, daher es auch Galilaea Gentium (heidnisches Galiläa) genannt wurde. Der Talmud tadelt die galiläischen Juden ihres schlechten (hebräischen) Dialekts wegen, und giebt auch Beyspiele ihrer uncorekten Aussprache, die unter Andern das ע von א gar nicht unterscheidet; hier findet man auch eine Spur vom Alter der Punktation. Man könnte glauben das die corupirte hebräische Aussprache der deutschen Juden, das Andenken der Galiläischen feyert. — Aus dem Midrasch Raba Ber. par. 20 (s. d. hebr. Anmerkung) erfahren wir die Fruchtbarkeit dieses Landes weil besonders der Oehlbaum da gedeihet. Es ist ein Leichtes — heißt es dort — in Galiläa eine ganze Legion nur mit Oliven zu nähren.

1) ובנדרים רבה פ' ד' ל"ר תליעזר בר' שמעון כות לו לתדם לגדל לגין לתך
משל זאיש בגליל ולא לגדל תיבן לתך בתרץ ישראל וכתב היפ"ת ור"ל: כות לו
פרס"י כמו שכתב במחבת בכוכה (טוב לו לתדם לפרנם חיל לתך בגליל שם
גדליס זאיש הרבה) וגרסה דבגליל טורח לגדל לגין של זאיש ע"כ. ודברי
רש"י למקי הן וידוע שבגליל מעטי תקרן הוא כתבר עיכך תמיצה בספר
יהושפט סלחוים העתי.

(דף ד') חנית של זהב מגולגלין. וגלין מעמידין כ' נע"ז (דף כ"ט) זיתי גלוסטרא המגולגלין פירוש זיתים הנמתקין לתכילה כקרטין מגולגלין והוא כמו גַּרְגְּרֵי בל"ע (ישעי' י"ז ו') בחילוף למ"ד ורי"ש.

גלגל, Walken, rollen גלגל, בפרק שלשה נחלה (דף ע"ו) תוכלין ערקי מן העיסה עד שתת גלגל בחצין ותטמטם בצעורי, הקדיחה עיסתה על שלש גלגלה ופרחתה חייבת, מגלגלה ופרחתה פטורה זו המשנה בגרירה במיחות (דף ס"ו). ובפוף הלכה קמח דפסחי' (דף ז') הכל כתלמיד היושב לפני רבו עסיקין ובובר שים לו עיסה מגולגלת בתוך ניתו ומתירת שמץ מחמין. ובפ"ק דכלה בגמר' כיצד דייש שעתה (דף ו') תנן התם בפרק ג' בחלה (דף ע"ו) כולך לו ספק טומאה עד שלא גלגלה מעשה בטומאה זבולי מפורשת כאן. ובפרק ה' בפיאה (דף ו') אין מגלגלין בטופח פי' עיסה שנגמרה ליתתה בקרקע מגולגלת.

גלגל, Globe, Rad, Walze, Sphäre גלגל, בפסחים (דף כ"ד) תנו רבנן חכמי ישראל אומרו גלגל לקבוע ומזלות מוזרין. ובפרק (דף ע"ה) המי גלגל לה דרקיע הוא דהדר, ובפרק שואל מרס בגמ' אין מלמין (דף קכ"ח) כי בגלל הדבר הזה תנח דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם. וכויקרא רבה פרש' תזריע מעשיל על דל אמ' דבי ליעזר כתיב נתון יתן לו וכתיב כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא והוא עובר על הבל העולם הזה דומה לגלגל לנטלין וכבר פירשנו לעיל בערך לנטל. ובבבא קמא (דף כ"ב) עלמותיו של יהודה מגלגלין בחרין. ובנחרש (דף ס"ו) לא תת הגלגל ולא לת הקורה ומפרש בגמרא גלגל חומרתא פי' לחן גדולה ויש נה נקב על כן נקרא חומרתא שהיא כעין טבעת כדגרסינן חומרתא דמרים פעור לבל לפור בר חומרתא ומכניס לתוה נרתם הקורה העוברת על הזוזים כדי שתכנה. בפוף עירובין (דף ק"ך) וממלמין מכור הגולה שגלגל בשבת. בסהדרין (דף ק"ח) תניא רבי יוסי בן דורמסקית חומר לכשי דור המבול לא כתבו אלא בגלגל העין שדומה למים כלומר הלבו אחר עיניהן. ובפוף מדות (דף ל"ו) לשכת הגולה שם היתה בור הגולה והגלגל כתון עליו וכבר פירשנו בערך בר ויש מדמים זה הגלגל לגלגל דביית הבד ואומר שזה מכניף על הקורה שעל בית הבד.

גלגל, Augapfel, Walze גלגל עינו עגול בשל אדם בבי"ת (דף מ') בלומר שעין של אדם עגול. בפוף גמרא דתמיר (דף ל"ב) יהבו ליה חד גילגלא דעיבא, המוריד את הגלגלין בפרק ג' דמכזירין (דף קל"ו) פי' הלופכי' של עגלה, תרגום לופן מרכבותיו גלגליו. בקדושין (דף כ"ו) גמרא זוקקין את הבבסיק אמר עולא מכין

לגלגל שבועה מן התורה שנאמר ושמרה האשה הזאת ואת משכבה וכו' (ל"ג תרגום כנבת עיבו כגלגלי עיבוהי).

גלגל, (biehe גלגל) גלגל, בעירובין (דף כ"ב) גמ' רבי יהודה אומר אם היתה, שבילי בית גלגול קל למרת. ובטהרות (דף קי"ז) אמר רבי יהודה לא הוכרו שבילי בית גלגול אלא מהן ראשו היחיד לכך ולכך פי' מקום עקום עולה ויורד והגתון אמר אבו קורין גדרך והוא מקום ידוע וכבר פירשנו בערך בית גלגול.

גלגל, Kopfgeld, Schädel, Wirbel גלגל, בפסיקתא רבתי תחת חיתי גולגולתיך. ובנחמה (דף ח') כסף גולגלתא כגר פירשנו בערך מרכון. בפרק ב' נקלות (דף מ"ו) הסידרא והגולגולת שאסרו כמה יהא תפרון וכו'. בסנהדרין (דף ס"ב) בגמרא בעל קוב מעל' נזכורו ובעל בגולגולת הייבו דורש על המתים.

גלגל, Spindel, Spuhle גלגל, בפרק כל המטמאין פ"ג בעדיות (דף ג') כל הקליעות שהורות חון מפל גלגלין דברי רבי דוסא וחכמים אומרים כולן שמאין חון מפל למרן. ובכל הנגדים פרק י"ל בנגעים (דף פ"ו) כל הרמוי לימא טמא מת אף על פי שאינו רמוי ליטמא מדרס מטמא בנגעים כגון קלע של ספיבה וילון וסדים של שבכה ומטפחות סופרים וגלגלין פי' מיזר ויש לומרים חוטין של מצי וכן גדילת (ל"ג פירוש גרגל בלעז רומיי הוא שם בלי ספר גו החוטים מתגלגלים). ובויקרא רבה בחמור על הבהמים פרשת אמרו ה' אמרות טהורות, ובפסיק' דפרה על ידי שלא המתין לעשות להחפיים מדוד דבמיד ואבי רמה גם רמה את כנף מעילך בידי וגו' אמר ליה אבבר מה את בעי מן גילגולי דדין בפירה הועדת פירוש גילת.

גלגל, (גנגל ſieh e) גלגל, בנזיר (דף כ"ג) שבי מתים שנקברין זה עם זה כעזו גלגלי זה זה לזה גזו שערו וקברו עמו כעשה לו גלגלין. ובנדה (דף כ"ו) כעשה לו גלגלין דאינו לישהו מת שים לו רקב וכו' פי' דבר הנגלל עמו כמו תכריכין וכעשה גלגל למת והן תכריכין ודמו תכריכין את הרקב אף סופו כיון שנגלל עפר עם הרקב וכעזו גל אחד כדאת תורת רקב (ל"ג בנוסאתו' דידן כתוב גגילון ובעל הערוך הביא נוסחא זו בערך גגילין).

גלאקסינון, (Bobel I גלאקסיון, בערכין (פרי כ"ג) כתנות עור ריש לקיש אמר

---

3) Nach Muſſaphia iſt es zuſammengeſetzt von γαλη: Wieſel, Marder und ξενος: fremd ausländiſch.

גלקסיון ונהם היו בבורות משתמשין (ב"ב פירוש בלשון יוכי עור בעוד שערו עליו של מין חולדה יקרה ותשובה הנגדלת במדינות לצון וחולי היא חולדת הסנאים הנזכרת במשנת דכלאים, פירוש גלא חולדה פירוש כסכסי דבר כחמד נא מחרן לא רדת בלשון יוכי, ירושלמי דשבת פרק נמה מדליקין ועורות תחשים רבי נחמיה לומר גלקטיכון).

גְּלֵיָא, Spelt.

גלבא, בפסחים (דף ל"ה) בכל שעה בגמרא חלו דברים. ובמכות (דף ע') בפרק רבי ישמעאל בגמרא החיטין והשעורים, כוסמת גולמא סיכון דיברא.

גלבטון, γλυπτος In Metall oder Stein gegraben gestochen, geschnitten גלבטון, בילמדנו פרשת ותשם הדמקים פטורי לילים גלבטון. פתוחי פותם תרגום גליפן (ב"ב בלשון יוכי פתום ותקוק וכן גליפן).

גלבק, (ארת. f.) Augentroſt גלבק, בספרי, בפרשת, שנועת הבקרון מי גלבקיל בשמן פיר' עשב הנקרא קירבלוטא herablucis (ב"ב פי' בלשון יוכי מין עשב ריחרע וטעמו מר ויש לו גלעין וזרע דמר עיני כעין כרכם וממנו עולים מין לרפואת חולי עינים ורמחים מזיפים זה המין הנקרא מי גלבקיל בשמן לו לותו מין הוא השמן ומזיפים לותו במי העשב).

גלב, Eczäühten

גלג, בבראשית רבה (פר' ל"ו) ויהיו בני כם זיל גליג למחך דקרח תרגומא ולמלח דקרח תרגומא הויכח מחי יחך וקטלך למר ליה זיל לחגליג למחך דלח קטעת לימח שורדי הויכח ולח קטעת לימח שורדי מחי יחך וקטלך וכל המעשה נזיקרח רבה בפרשת והוח יסקיט ומי ירשיע, ובקדושים מהיו פרש' עץ חיים היח למר להו בכו יחתון מיכיח ומח יחתון ליה דיכרין למשכיד ליה כן חזל גליג לבני ביתיה. ובפסיקתח דעכיה סוערה למר ליה מנח סנח כל מה דחת יכול למגלגלח גליג פי' למשתחח שבח.

גלונדקא, L'ectica, Sänfte גלונדקא, בבילה (דף כ"ח) זקן לחד היה בכוכתיכו והיה יולח בגלונדקא שלו. ולח זכר הדוס רגליו ביום לחו תרגום ולח דכר בית מקדשיה דהוה גלונדקא דרגלוי ולח הם עלוהי ביום תקוף רוגזיה. כמלך עתיד לכיזור תרגום היך מלך דליטיומים לגלונדיקא (ב"ב בלשון רומי קולאים לקטקא למין כסא שהוא כמו עגלה לשלח מכאים חמוים בכתף, וגירסת מלה זו על לוסכים שוכים לכעמים בתוך בלגטיקא פעמי כלקדיקא).

גלגם, Spieß, (Helm) גלגם, במגילת תיכה זכ ה', ועוזין רוסס בסמרות הגולגסיים בקרקע בית המקדש פירוש רמחים. (ב"ב פירוש גלובים בלשון יוכי לקב רומח תכית וקדב עיין ערך גלך, וכלשהלו

שלכו כמוך גלסטין פירוש בלעז רומיי Galea כובע ברזל והוא הנקרא קסדא.

גולגיקון, Handſchuh

גולגיקון, ירושלמי דבילה פרק בתרא, לא זקיק לאורויתא שם בגין דקמיכן לפבעתיה דרבי מן גולגיקון דידיה פירש במפרש בית יד.

גלד, Rinde, Kruſte, Haut, Fell

גלד, בעצם (דף י') מגרד מדם גילדי לוזא וגילדי מכה שעל בשרו, ובפ"ט במקומו (דף קל"ג) אלו קולפין לפלוח שהוא חזק לעין וגלד שחון למכה והרטיי שעליה ושרף היבש וגלדי לוזא שעל בשרו פירוש מדם שהיתה לו זיעה גדולה ועלה הלכלוך והלוזא עליו ונעשה כמו גלד על עורו. בחולין (דף כ"ה) ובכתובות (דף ע"ו) הוגלד פי המכה נידוע אג' ימים קודם שחיטה פירוש עוד דק שעלה על המכה, כמו שק תפרתי עלי גלדי (מיוב ט"ז ט"ו) למר מיוב מנהגו של עולם מי שהיתה לומכה וכתרפא והעלת גלד נותן בה דבריס רבים כמו למר נתן חוסרק של פשתן בריבוך הבשר אבל לחי השק שקיכו (דף מ"ו) למר רבא הלכך קשה תפרתי עלי גלדי, ובחולין (דף כ"ו) למר רבא הלי הרי"ה (דף כ"ו) והלי דפרה כיון דקלף ריחא דקיימא גילדי גילדי, ולא (דף כ"ו) והלי דפרה כיון דקלף ריחא גילדי גילדי (ג' כב' וג' סופרות דמו. גרדו והעמידו על גלדו כשר. וביומא (דף מ"ד) תכף בכל יום היתה גילדה עגה והיוס דקה. ובויקרא רבה (פרשה יו"ד) עלו לא כשרף שם תלמר דהוה גלידי רלה לומר מגולד ומעופה תני רבי הושעי' כעובי דיבר גרדיון הוה בו.

גלד, Enthäuten, ſchälen, Lederer, Riemer

גלדאי, גלד, בחולין (דף כ"ד) תא זילף תלכלו הגלודה רבי אחיר מכשיר. בסוכה (דף ל"ה) למר רבא הלי תתרוגת דגלידה כתהיבת סומקא בשרה. ובחולין (דף מ"ו) למר רבא הלי ריחא דגלידי כתהיבת סומקא כשרה פירוש בקלפה הריחא כגון שביטל קרוס הפליון כמו התמרה התדומה שבקלפה עורה כשרה שהקרו' התתתון מגין. (ובדף מ"ק) למר רבא כי הויכן מזלין בתריה דרב בחמן בשוק דגילדאי ואמרי לה בשוק דדבקן. ובפ"מ (דף כ"ד) רבא הוה שקיל וזיל בתריה דרב בחמן בשוק דגילדאי. במ"ק (דף כ"ו) ובכתדרין (דף כ') כי תתא רבין למ' למ' לי הוה מדרבנן ורב תחליפא בר מערבא אמיה דהוה שכיח בשוק דגילדאי מלי דרגא ערפא דגלא.

א) בכל שבה ובכה בכרת תוספת הקרן והוא כמין גלד מוסף על גלד רבתון וב"ה כל"ת ו על רבתון תקילת השכו עיין רש"י שם.

גלד, Gelatio, הקור כדכתיב קפאו מהומות שם
Gefrierung, Frost, קורו הקפוי גליד דכתיב לפ יהיה
גלד, פרק ה' בהלטות (דף כ"ה) קור יקרות וקפאון ומתרגם רב יוסף
כשלג והכפור והגליד וכפ"ז עדי וגליד 1) ובלשון ישמעאל גליד
בתקיעות (דף קכ"ט) תלו מעלין (ר"ג בלשון רומי מיס בקפקים),
ולפ פוסלין השלג והברד והכפור **גלדן**, Galeotes, γαλεωτης
והגליד כיוון המים כשזקפו מהוב Schwebtfisch. 2)

---

1) פניתי אני לרשת הלמלפ בשורות תכמי התלמוד, הלי תרגם רב יוסף כשנפר כה ובערך גמר שם שם הניף הערוך תרגום רב יוסף גרמידא; תפשתי תפש מתפש בתדרי התלמוד, תקרתי ודרשתי שם המה כתונים במדרש, יגעתי ולפ מלאתי, ועתה קורפ תהום! הן כבר עדיו לפנינו כל התפוקים שתרג' רב יוסף והכוללים בתלמוד בתוף ל"ע תלק ג' — תפש שכים כשתו מעין תרגון תחד כדתתרגם רב יוסף בב"ק (דף ג' ע"ב), והשני בשבת (דף כ"ח ע"ב) תמר רבי יוסף לי־סבי (עיין ערך ס סגוב ב) — ותלמה לפ רלו עיניך! עצור זה תורינך תרגומי כתן ז"ל הלך בעקבי הכשיתים בעלי התלמוד תבר הביתו כל תרגומי יוכתן בן עזיתל בשם רב יוסף התתורגמן, ולכן תצדו הקדמונים שכל התרגומי תבר לפ ידענו ממי הי' לנו לכנסם בשם תרגום רב יוסף וכן תמרו גם תרגום כתונים מעשה תקנו־היה. תמנם ידענו שעשה כבר נימי התכתים וכמו שכתבנו תום' שבת (דף קט"ו ע"ב) ד"ה ובידו, (ורלה מה שכתבנו פזה במנות ל"ת בחלק ל' מספרנו לד 20 ואולי זה תרגום תחד הנזכר שם, הי' מלכים בשרתל נימי התכתים) ושוף דבריהם: ודלפ כלומרים תרגו' של כתונים רב יוסף עשו, ומה שמלינו במסכת סופרים פרק י"ג הלכה ו"י תחד הדברים הלמה גדול וכל תרגום רב יוסף (כתרגום שכי), ומגילת תסתר נפלל בכתונים כתבר תצדו סידרן בב"ב דף י"ד ע"ב? ע"ז יש פה להעיר דמסכת סופרים היא תלקת מספרים הקדמוני תילונים (עיין תום' בברכות דף י"ח ע"ת ד"ה למתר) כי לפ נתן להם כחלה תוך ים התלמוד וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות ספר תורה סוף פימן י"ג וז"ל דהיכא־למי סוף עיקר כנגד מסכת סופרים, כי מסכת סופרים נתתברו בדורות תקרונים ולפ הוצף מדבריו בתלמוד ע"כ. והנה הגלוסים תבר הלכו לנקט לורת, דיכים והלכות, ותספו תקבות קטנות, גם המה עזו ככף לכנות פתרגם בשם רב יוסף וד"ל.

2) ויודע הוא ממקדי הטבע שהדג הזה תרוך וגדול וכמו שפירש הערוך והוא

גלדן, בנ"נ (דף ע"ד) הסיף גילדנא בימח היף דאית לה תרי פיני. נסוף פר' כילד מנרכין כל כפם משיבה כפם אמר רב ספא לפילו גילדנא דבי גילי. ובכריתות (דף י')-טב גילדנא סריף למיכל מכותפא דרמי ביני. בתוספות (דף ק"ה) חייתו ליה בכתפא דג גלדנא פירוש סל של דגים גדולים, פירוש גילדנא דבי גילי דג שנדל בחספה שנים זהו לורקא. בסנהדרין (דף ק') לף תשלח גילדנא מלוכים דלא ליזיל משכיה לחבלה וכו'. ס"ח גילדנא מלוכים פי' לף תפשוט העור מן החוטן של בהמה (של דג עיין רש"י שם) שתהו העור לחבלה יהיה ולא יצלף למלאכה שלא ילבי יהיה בחם ותיכול בי' תרי גרילן שתוכל לללותו עם עורו ולאכול בו' עוגות.

גלדקיא, (siehe גולגדקיא) גלדקיא, בניהם ריש גמר' דאין לדין (דף כ"ה). ס"ח גלגדיקא וכבר פירשנו למעלה בזה הפרק.

גלה, Helle, Glanz גלה, בפסחים (דף י"ג) והלי דקאמר בתך הטן החמה הוה קאי בגלוה. בתענית (דף ג') למעוטי בגלוחי דלילית פיר' לשון נוגה. (1

גלחי, Galach (Eine Stadt in Sodom) גלחי, בנדה (דף ס"ט) אמר רבא דיבא דלחו דיבא דדייבי בגלחי פירוש עיר שנאבן סדום שנאמר בן דבין בה בן דיתיב ליה תורא בראשי חד יומא שורו וכל בשוריס שבעיר.

גלחזורי, (siehe אאשור) גלחזורי, בבר פירשנו בראשהערך שהם שלוחיו"ד המכריזין לפקבל העם.

גליא, Gallia, Frankreich 2) גליא, יבמות (דף ס"ג) אפילו בפיבות בתות מגלית לאספמית. ובילמד' פרשת ויצא, מארן שביש מגלית ומאספניה ומבבורותיה פירוש שם מדינה גדולה בלשון רומי והיא הנקראת לנו לרפת וממנה היו המלוכות הגדולי' רש"י ובעלי תוספות.

כאכל לרוב מלוח וכן מלינו בשבת תמיד סוף פרק ד' גלדנא דמלחא ורש"י פירש בכל מקום שהוא דג קטן וזה תמוה — לכן מצאר בנ"נ שם (דף ע"ג, ע"ב) כלומר דג זה הי' מדגים קטנים בגים.

1) ורש"י מתרגם שם (תענית דף ג' ע"ב) illustre בל"ח glänzend, lichtig, klar

2) Gallia transaltina — das jetzige Frankreich — hatte folgende Gränzen; gegen Westen die Pyrenäen und den Ozean; gegen Norden den Ozean und die Mündung des Rheins, gegen Osten den Rhein und die Donau die es von Germanien und Rhätien trennten, nebst den Alpen die es von Italien sonderten; gegen Süden, das mittelländische Meer und die Pyrenäen.

גליא, (ביה גליא Fiche) גליף, ירושלמי דשבת פרק תמיד דבי עקיבא, את שקורין לומו פכי מלך קורין לומו פכי כלב עין כום עין קון גדיש גליף עיין ערך בית גליף.

גלין, Rolle, Pergamentrolle גלין, בשב (דף ק"ו) הגליונין שלמעלה וכו' פירוש שלמעלה ושלמטה בדף שבתילה ובשוף קודם שמתחיל ברחצים ושלחר כל היד החזקה מקום דלמ כתיב ניה מידעם, כדתנן בידים (דף ל"ו) פרק שלשי הגלין שבספר שלמעלה ושלמטה שבתילה ובשוף מטמא את הידים ותיפוק לי משום גיליון דידיה מקום כתב לית קלא מיבעיא לי דכי קדוש לגב כתב הוא דקדוש.

גליור, Galearius Knappe, Waffenträger. גליור, בברכות (דף כ"ה) אמ' לו רבי נהוראי הסמים כן הוא מדע שהרי הגיליורין מתגרין במלחמה והגבורים כובחין, וכל זה בשוף גמר' דבזיר (דף ס"ו). ובילמדנו בתלה המשפטים אם רואין גליור אחד אין עומדין מלפניו, בברכות רבה (פר' ס"ד) ותלה תולדות יצחק לית תבון לית נרומי זעיר ולית בגליור זעיר. ובפסק' דהחדש רבי יוחנן אמר שף המסרוט הרגים בעבירה. מלבי לבאו' ידודין ידודין רבי יודן בשם רבי פינו אמר מלאכי בבאות מלאכיהון דמלכיא אפילו מיכאל וגבריאל אף היו יכולין להסתכל בפנים של משה וכיון שחטאו אפילו פני הגליורין לא הי' משה יכול להסתכל בם שבשמר כי יגורתי מפני האף והחמה פירו' גיליורין מלשון פירוש אף וחמה פני מלאכי חבלה (ל"ב פירוש בלשון רומי משרתים של אבני המלחמה. ת' בשפוק ויצב מרדכי אל שער המלך וגוליר דהוה בגיד סוסיא).

גליה, Goliath, (unverschämt) גליה, סוטה (דף מ"ב) גליה שבא בגלוי פנים ואמר נרו לכם היום (שמואל א' י"ז).

גלך, Schuppe גלך, ובירין קשקשים הוא לבוש מרגוס ובירן גלכיס (ל"ב פירוש בלשון יוכי לכב ויוך חנית ומסמר והיו בגלין חודים כוטים חולה עיין ערך נלגם) בספרי' שלנו כתוב גלגלין.

גלם, Ungestaltete Masse גלם, בשבת (דף כ"ו) הם תירגמו שבי לגיבא דרבא בגלמי. ובקולין (דף כ"ה) בגמ' הטוור בכלי עץ, גולמי כלי עץ טמאין פשוטיהן טהורין גולמי כלי מתכות טהורין פשוטיהן טמאי' וכו'. ובפרק ג' בעדיות (משב' ט') ובטבעת פרק י"ב בכלים (דף כ"ח) ד' דברים רבן במליאל מטמא וחכמים מטהרין כסוי טני של מתכת וזל בעלי בתים ותלוי המגדדות וגולמי כלי מתכות וכו' פירוש כל כלי שהוא מוכן להתקיל להעשות ועדיין לא נעשה שמו גולם בדמלמיכן כל העומד לעוף וכן אדם עד שלא נצרקה בו

, כשמה שמו גולם מלשון גלמי ולפו
עיניך וכן זה כלי מקט שאין לה
דשם חד דלק נקב ומשום כן לק
מטמא. בשבת (דף ע"ז) גלימת
שכעשה בגולם פירוש כשיוצא עטיף
כרקה כשהדם שחיכו יודע לעשות כלום
כמו וקילופיהן בגולם שבסוף תבות.
פירוש לחד כרקה כמי שאין לו לק
יד ולא רגל כמו גולמי כלי מתכות.
בשבת קמא (דף קי"ג) יכול
יגלום עליו ת"ל וקשב עם קוכחו
ידקדק עם קוכחו פירוש יכול יגלום
החשבון ויטעהו ת"ל וקשב.

גלם, Aufgethürmte Masse, Hügel
גלם, בפסיקתא דויהי בשנת פרעה
לדכניס הוא ממיק לי טורין
ומקיף ליה גלמין. ומגבעות
לשרגו תרגום ירושלמי גלימת
על ההרים הרמים ועל הגבעות
תרגום ירושלמי על טוריא רמיא
ועל כל גלימת. וממגד גבעות
עולם ובזכות לדבעת לימהמת דמתילן
בגלימתא.

גלם, Khal
גלם, תרגום יקפרו בעמק (שמ
ל"ט, כ"ח) ומקבצין בגלומי.
הדקמון נא ושכני גיא.

גלם, Matte, Decke
גלם, תרגום ותכריך בזך,
וגלימת דבזך. מסכת מעטית
(דף כ"ג) וגלימת לחד כתיב
לשר להו עליה שאולא היתה פירוש
לבוש העליון. וכן בעברי (יחזקאל
כ"ז כ"ד) גלומי מכלת.

גלם, Waffe

גלס, תרגום מכת קרב והרג
קטילת סייפא גולמין גולמין, פירוש
כלי מלחמה.

גלמודה, Entwöhnte
גלמודה, גמולה דאמבלה
בסוטה (דף מ"ב) סוף גמרא דפ'
וחלו כלמדין, פירוש מועתקה מלשון
גיום הגמל את יניקו.

גלמדרג, Raffmasse
גלמדרג, בסנהדרין בחלק (דף
ל"ה) בשכן שכחדיב למוכר כל חד
וחד מיכייבו ליתי לי גולמדרג טיכא
מיכא פירוש גלם חומס שבשבעת
הרג קוף סיד של חומה מיכא מן
החומה כלומר דהכי אמר להם למוכר
חלו לא תהיו עושים חלא כל חד
מכם יביא לי מסיד החומה כמלוא
טבעת ושיפא החומה כהרקא. בהלכות
גדולות בסוף שבת הכי גולמדרג לסור
לשלשליכסי בשבעת שבעי דשיבא (ע"ב
בשנסקאות שתי תבות כתובות גולמו
הרג ופירש רש"י קתיבה של חומה
בלשון פרסי.)

גלמיש, Gebet
גלמיש, בדאת הכא (דף כ"ג)
מאי קמרום? אמר רב אדרא ואמרי
להן גולמיש (ע"ב תרגום בחור
כאדריס חסין בגלמוזין) עץ
ארז מ"י קיסם דגלמוזי.

גלני, Meerstille, γαλήνη
גלני, ירושלמי דשבת פר' מי
שהוליחוהו אם היה הים גלני על
דעתיהון דאנדיק לסור פירוש בלשון
יווני יש שקט בלא גלים.

גלסטר, Clauſtrum, Schloß, Riegel, גלסטר (דף ק"כ) נגר שיש נראשו גלוסטרא. ובנצת (דף קכ"ג) קני ומקלות וגלוסטרא ס"ת קלוסטרא ויפיר נערך קוף (ק"ב פירוש קלוסטר בלשון רומי נריק ומכעול עין ערך קלסטרא).

גלסק, κολλιξ, Wecken, runder Kuchen גלסק, נגרכות (דף ס') כמה מיני גלוסקאו' הניח לפני, ובמקבל פ' ו' בדמלי (דף י"ב) קח לי גלוסקין לחת. ובנצת (דף ל') ובסוף גמרא דבתוכות (דף קי"ב) עתידה ארץ ישראל שתוליך גלוסקאות וכלי מילת שכשמר יהי פיסת בר בארץ. ובעירובין (דף ל"ז) בגמרא ר' יהודה אומר אם היה לאחד מהן רבו, או גלוסקא לחת. בכספים גזירה שמא ימלא גלוסקא יפיפה ודעתיה עילוה, ושם (דף ל"ז) ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות. ובפרק קמא דידים (דף קכ"ה) המיס שהנחתוס מטגיל בהן את הגלוסקין פסולין. ובב"ר (פר' פ"ט) חטאו משקה מלך מלריס והחופה ובשר החופה כמלא לרור בגלוסקין שלו פי' כבדות לחם. ס"ת קלוסקין (ק"ב פירוש קלקס בלשון יוני עוגה ופת עגול קטן עיין ערך קלסק).

גלסק, γλωσσοκομον, Kiſte, Kaſten, Sarg, גלסקס, בב"מ (דף ב"ח) מלא בחפיסה או בגלוסקמא. בגטין (דף כ"ז) מלאו בחפיסה או בגלוסקמא שם מבירו כשר. במעילה (דף כ"ח) הנח לי מן החלון או מגלוסקמא. ובמגילה (דף כ"ו) גלוסקמי ספרים תפילין ומזוזו'. ובמ"ק (דף כ"ר) בן שלשי יוצא בגלוסקמא רבי יהודה אומ' גלוסקמא מכישלת בתפיס ולא הכישלת על הכתף. ובקדושין (דף כ') אף על פי שאמרה הנח לי מן החלון והניחו לו מן הגלוסקמא. וביש בתרגום ירושלמי ושו יתיה בגלוסקמא. בב"מ (דף כ"ח) מלי גלוסקמא שמ' רבה בר שמואל עליקא דסבי ופלטון יון תיבה גלוסקום.

גלע, Entblößen, (nach Sarchi: beneßen) גלע, בנדה (דף כ"ה) שם יש בה מכה והיה יכולה להגלע ולהוליך דם הרי זו תולה בה פירוש להראה כדבתיב ולכני התגלע הריב כטוס (משלי י"ז, י"ד). פירוש אחר שם יש בה מכה והיא יכולה להתגלות כפירוש שכתבתי עד שלא יתגלה לך הריב והו עיקר וכן הוא בלשון ישמעא.

גלעד, Gilead, גלעד, בחלק, דורשי רשומות שמרו לי גלעד ולי מכשה גלעד זה שחתך שכפל גרמות גלעד וכו'. בילמדנו ויזכור אלהים את רחל, לקיהו מתוכני גלעד מעיד על תקיית המתים מכשה מעיד שמקבל את השניס ושפריס שבני בניה שד רחל מעיד על פקידת

אקדות יהודה מעיד שהק"נה הניל לה תמר מן החם כשתמר הוליחה ותתרך וכן תכניה וחביריו שהן מבני יהודה.

גלען, (גרען fieheln) גלען, בכלל גדול פ' ז' בשביעית (דף מ"ב) קליפי רמון והכן שלו קליפי פגוזין והגלעינין שלהן ים להן שביעית. ובפרק לחרון דתרומות (דף כ"ט) גלעיני תרומה בזמן שהוא מבניהן לסורות. ובשבת (דף ע"ו) חון מקליפהן וגלעיניהן. וביומא (דף ע"ג) ובכליס (דף כ"ח) האוכל ביום הכפורים בכותבת הגסה כמוה וכגלעינתה. ובפרק ב' דעוקצין (דף ק"ם) כל הגלעיני' מיטמאות ומטמאות ולח מלטרפות ים ספריס כתוב גרעיניס ופירשתי בערך ג ר ע.

גלפא, Schale, גלפא, ביומח (דף י"ב) ובמגילה בריס גמרת דפרק בני העיר, אמר לפני שמ מיכה תורך לרעת למשכן לויים גולפת ומשכ' לפוספיזיה. ובפ"מ בפ' המפקיד בגמרת יוליס לו שמות (דף מ') לויכ גולפיה ומריה. ובעבודה זרה בפרק לין מעמידין בגמ' וחרם הדרייני (דף ל"ב) ורמו ליה לחבריה בגולפי חיוורי. ובבדריס בריס גמרת דפ' הכותר מן המנוחל (דף מ"ע) רבי יהודה כי חזיל לבי מדרשא שקל גולפא על כתפיה ומוליכה לבית המדרש ויושב עליה אמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. ובסוף גמרת דחגיגה (דף כ"ה) פר' קומר נקודה, אמר לפני אמא מיכה דיכל הוה למטרף לגולפי שבעין יומין מקמי מעלרתא פירוס קנקני וגולפי חביות וכדיס לאחד הן והן של חרס.

גלף, γλυφω, Stechen, graben, schnützen. גלף וגלף חיוו ביעין תרגום מקלעת פקעים (מלכי"ח, ו' י"ח) ר"ל לורת בליס ת' פתוחי מקלעו', וגלף כרובים ותימורות (שם ז' ל"ה), ובנרפצות רבה (פר' מ"ח) ובדרתי קומה עיקר מטרין לח היה לה וגלף לה הקב"ה עיקר מערין (ל"ב פיל' בלשון יוני פעל הפותח פתוחי מקלעו').

גלפקרא, Rotze, גלפקרא, בשבת (דף כ"ח) כותל לח הסדיכין ומכיח לח הגלופקרין לוכוטלא גלופקרין ומכיח לח הסדיכין. ובגיטין (דף ל"ה) ולח קבילת מן כתונתה ללח גלופקרין לאחד פירוס כסות עבה של צמר והן הן גוסבקי ויבכין בתחיהון בתורף ויש בהן ליליות כדי שיחממו הלבים וכן מפרנסרס"י קוטע בלע"ז Rutte Rotze ב"ל Cote

גלש, Sieden, heiß machen, גלש, בפסחים (דף ל"ו) המעם' קמח על גבי מי גלמיס המלטה מי גלמיס על הקמח מי גלמי' מיס רותחין הרבה, בנוסחאות דדן כתיב שעל גבי מוגלשין.

גלש, Rahl Löpfig, גלש, תרגום גבח הוא גלום הוא.

גלתא, (גל sieheln) גלת, גלי ותיב כנר בירושלמי למעלה בגל.

גם, Ab schneiden, abhauen, trennen, (Sinken). ג' פ', בפרק קמא דשביעית (דף ל"ה) לילן שבגמס וכולין מליפין, ובפ' ד' דשקוכה (דף ל"ח) בית שמאי אומ' יגום וב"ה או' ישרש ומודין במחליק עד שיגום פי' כותחו ומניח השורש בארץ. ובפרק ג' בבלאים (דף כ"ג) אם הלה גומס עד פחות משבח. ובפ' ט' בתרומות (דף כ"ח) דאסורין מלאכול עד שיגום. ובפרק ו' בנכוכות (דף ל"ח) במשכה על לגו מומין. חוטין החילוני, שבגמו ושגממו, ובכל כלי פרק י"ז בבלי (דף כ"ו) כפרלו שיעורן כזתים כגממו שיעורן כמה שהן, ובחולין (דף ל"ב) רב אסי גייס ליה פי' רגיבו תכנלא מכיקו על הבשר כד עבד בר פיילי בניך הבשה דהוה גייס ליה ואמר ליה שמואל חות ביה טפי (מעג' דבר פיילי בגמרא הכוטל בניך הבשה) פירוש בר פיילי היה מכקר ירך של בהמה הוה קא גייס בניך הבשה כלומר מניח שמו בשר ולא היה מדקדק עליו ליטול כולו כדרך שאני בלוקן כולין דהוה גייס ליה חזיה שמואל אמר ליה חות טפי כלומר קטט תקרין לי לאו דתיקוך הוות ספית לן לשורת לירמת כפל סביכך מידיה אמר ליה דאורי לך כרבי יהודה אמרי לך דאמר זקייס בו מלות נטילה כלומר מיכו לריך לדקדק אחריו וכן עשה רבי יהודה בקרוש של טשול ר' יהודה אומר גומסו עם הסופי פיר' קותבו. ושם (דף מ"ד) לא קשיא הא דאיתעקור ליתעקורי הא ד' לי גומס ד' לי גומי פירוש כשעבלו כדשמר גומסו עם הסופי. ובגמרא דביקשה הריקה אחגוס ארי, ושם (דף כ"ט) אלא בהמה שפיה גומס. ובפרק בהמה המקשה (דף ע') בגמרא המכברת וגומו כותבי בי' הרחם מהו פירוש כשעבלו שפתי בית הרחם כדשמר בעכין כשל לפי התחתון דלגוס לגיגומי ובנכורות (דף מ"ד) הא דאיתעקורי הא ד' לי גומס לי גומי ודלגו' לגומי מי מפסלה והא תנן פרה שקרכיה ושלפי' שחוריס יגוס פירגמת זעירי לעיל מדכרותיהו. ובפרק ד' בבציעה (דף ל"ח) ובג"ג פ' המוכר את הספיכה בגמרא זיתים לקון (דף פ') קולן למעלה מעשרה לו גומס מעל הארץ כשרולה לומר ישמעאל ירדו לומר גוממו.

גם, Stube, Hütte, ג ס, בפרק ג' בבלאים (דף כ"ו) כוטע שדם קיטות ודלעת לתוך גומת שפת פי' גומת בור כדכתיב קופר גומן בו יפול. ובכדם בפרק בת סיסין (דף כ"ב) בגמרא תיכוקת רב מלכיון אמר רב שלח בר שהבה גומות לף על פי שאין שערות פירום גומת עומק שלשה בו שיעור כמו שאמרו בהשותפין בשביל חיוב (דף ט"ו ע"ב). בתיגה בשוק גמרא דאין דורשין (דף י"ט) אלא גממיות בנקל פירוש שלשה חפירות בנקל (ל"ב מרגוס יגמא ארץ יעניך גומתך בארעא).

גמא, γ α μ μ α (1 גמ׳, בעילובין (דף כ״ה) היתה עשויה כמין קשת או כמין גס. בכתובים (דף ס׳) ורבי יוחנן אמר סורס לפת כמין גס, תניא כותיה דר׳ יוחנן ב״ש אומר שתי שורות על פני כל המרחץ מיכוה רוחה לפת הפתח ועליונה רוחה את הקורה פי׳ כל חומן שלפני הפתח סורה לפת כל חומן שבפת הקורה סורה לפת וינוחו כמין ד ס ד ך וגומרים. (דף כ״ג) רב ושמואל חד אמר כותן וחזור וכותן וחד אמר מחכה לפת כמין גס. ובהלכה קמח דפרק קדשי קדשים (דף פ״ח) תנן התם במדו׳ כשעלו בני הגולה הוסיפו עליהן ד׳ לפות מן הלפון וד׳ לפות מן המערב כמין גס מלי עשמת וכולי, וגב״מ (דף כ״ח) מדת תרכו ומדת רקנו ומדת נמיו, פי׳ לחד אמר כך תרכו וכך רקנו ולחד אומר מדת גמיו מכי יודע אנן בתורך ואין הרוח״י יכ לו לפות היינו גמיו מדת שכי לדדין יכין למדת תרכו ורקנו דידע בדוקין כמה וכמה תרכו יותר על רקנו. ובב״ב (דף ס״ב) מיבעיא להו פייס להן את הקרנות מהו לו כמין גמא או כסירוגין? פירוש מכר לו הקרנו׳ על שדה בלבד ונשאר כל השדה לא מכר לו או מכר לו מזרקה לפנים והוא כמין ג מ א ועלתה בעיא זו בתיקי, וקיימא לן כל תיקו לממונא לקולא ויד הקונה על התחתונה, ופיכו לוקח אלא בפנים, שכך הדין שלא להוסיף ממון מיד מחזיקו בספק, ויש אומ׳ חולקין מפני שהוא ספק וכל ספיקא דממונא חולקין, ולא כתבתי לכו להכריע הלכה למעשה זה פי׳ רבינו מכאל. ובגמרא (דף ק״ה) על הגס ועל הלימרא כגבי פירצו בערב ל מ ר, ובכלי מחכות פרק י״ד בכלים (דף כ״ד) ושל גס שכשבר מחוך גומו טהור פי׳ מפני שהוא בצוק עם הרגל שעיקו כפצע. ובגלע על גב פרק כ״ח בכלים (דף ע״ח) עשאה כמין גס רבי עקיבא מטמא. ונמגילה (דף כ״ט) נשלמת למאן דאמר כי תצא היינו דמתרמי בהדוח גמא ויש שנוטין בהדוח גוכא (ע״ב גמא חול שלשית יוכית, במסכת שקלים פרק נשלמה פרקים יוכית בתוב נהן הלכה ניתח גמא ולורתם כמין דלת הפוכה).

גמא, Schürfen, ſchlucken, **גַּמְעָה** Schluck, Trunk,

גמ׳, בשבת (דף פ״ו) אלא כדי גמיאה לישנעית להו כדי גמיאה לו כדי גמיעה? אמר רב נחמן בר יצחק ה ג מ י א י כ ח מעט מים. (ובדף ק״ח) המוצא בציבור לא יגמיא נהן את המוין. ובחולין (דף ק״ו) בגמרא בע׳ כל

1) Der dritte Buchſtabe des griechiſchen Alphabets, der mit G und Ğ übereinſtimmt und durch *I* vorgeſtellt wird.

גמא, Schilf (דף ו') גפ' ליהו ערים סיפקה נפקל לו גמי. ובזבזת (דף ע"ח) נפרק המוליך יין גמי כדי לעשות תלוי לנפי. קנה וסוף (ישעי' י"ט ו') תרגום קני וגמי וכל"ע מבת גמא. (שמות ב' ג')

גמגם, (מ ג מ ג ם .Ś) ג מ ג ס, עיין ערך מגמגם.

גמד, Zusammziehen, schrumpfen ג מ ד, בפסחים (דף קי"ח) ג מ ו ד מפני ולקו כרעי פירות כדזקו ונקמטו. ס"ת גמור בר"ח פירוש כשתברו. בנטין (דף כ"ו) לף מרן יפתאל בזמן שיושבים עליה רווחץ לין יושבים עליה ג מ ד ת. ונחולין (דף מ"ג) ואע דמכלה ביה ופעמא ביה ג מ ד ת ומתפח ליה פירות מכוין ליה ומזיע ליה. וביומא (דף ס"ט) פלי כמעמ ג מ ד ת דכרם ערק פי' לבד כוון וקמוט והוא קשה. והוא כמו קמט בחילוף קוליות.

גמד, (Spanne (גרמידא (siehe Ellbogen) ג מ ד, בב"ב (דף ל"ט) שכי גומדין ומחלקי ינכו. פ' כ"ע בכלים (דף מ"ב) בפס של זקפה והגומדין של ערבין פי' בגד שהוא לפס על פתח וכותבין עליו ערבין על פיהן ועל חפיה ומיכס כוחלין עליו פלע כמדגע מדות הקור ו ג מ ד פי' פתח כדרכתי' ולה שכי פיות גמד תרבה ומתרגם רב ושף גרמידת (עין הערה נערך גליך) וכן פירוש שכי גומדין ומקלפ לחמים וקלי ו"ת גמד הוא ג יעור פתח בלא לבע ות כלומר פתוחה ודומה לעכין של מעלה ין יושבים עליה גמדת. ויש אומר יד ימינו תרגום גבר גמיד בידיה.

גמד, Elle (Aschschaufel) ג מ ד, בערכין (דף י"ח) פ' ין בערכי' נגמרת לא היה מכה, תלת פי' לפתח ונמד) פתח וקתה ליולפה מפתח קירוש מגריפת בלי שבף תתין לף הלפר על במזנף תרגום ויצא ומגרופתף ומאך היה לרכה

וגדמה למה וגבוהה למה וי' נקניס היו נקמה מגולה היתה. 1)

גמדא, G a m d a, (E. N. eines Rabbinen). גמדא, רבי חייא בר גמדא בסוף גמרא דתמיד (דף ל"ב) (כ"ל של תמיד נשחט (בסמיס דף ס"ד ע"ב) וכן בכתובות ל"ל פוף מסכת כתובו) ובכתובות בסוף גמרא דפרק לף על פי שמרו (דף מ"ג). רב גמדא בב"ק בפרק מרובה בגמרא הזוקק (דף ע"ב).

גמז, Gemmas, Knoſpe גמז, בפסחי' (דף כ"ה) ומתירין גמזיו' של הקדם, ובמכו' (דף ע"ו) פי' הפרחים שעולין סביב לפילן של הקדם הנלון היה קורא גוקזות ופי' הן נלרי' הפורחי' מערבי פילוות והם קשקושי פילוות ועכשיו (ל"ב פירוש בלשון רומי כלי הפילוות ונולני הגפן הנשכלים).

גמז, (Sycomore (S. שקמה גמז, במגילת מיכה היו שריס לרקם אמר ליה ומה קיליא אמר ליה דהוה לכיל קך גמזין ומשיב עליה מלה פירקין פירוש פרי הוא ודומה לתאנים ובלשון ישמעאל קורין לאותו גומיז (ל"ב גמזו כתוב).

גמזן, Gammace 2) גמזו, בתעניות בפרק סדר תעניו' (דף כ"ל) בגמרא נקוט לים גם א"י שם מקום ואמר בדברי הימים יש שם לקח מן העידי גמזו שמה.

גמטריא, γεωμετρια Geometria, Meßkunde גמטריא, בסוף פרק ג' בתחות מקומות וגמטריאות פרשיות לחכמה פירוש במקום אחד כותבין ק' במקום אחר כותבין ק' (ל"ב בלשון יוכי ורומיי פירוש חכמ' מדת הארץ וחל"ל קאמר כן לחכמת החשבון אשר שניהן מיכי חכמת הכדם ובידיעתה יוכל אד' להשיג חכמת התקופות ומהלך שמים והשר דשריס אלו מכיניס להבין חכמות אחרות לכן אפלטון מוכח תלמידיו מחכמות אחרות בלי הקדמת הבנת גמטריא וחשבון, וזה טעם פרשיות לחכמה פירוש בלשון יוכי ענולים כי החכמות כתוכות כמרכז נתוך ענולת הגמטריא ואין זה מקום להאריך.)

גמל, (Siehe ס ן) גמל, בגמילה (דף כ"ה) הלי מלן דסני שומעני' שרי לגזויי בגימל וצין פירוש בערך סן.

גמל, R a m e e l גמל, בנדרים (דף כ"נ) נכל עליה גמלא פרלא פי' גמל שהיה כופך מיתפרק ליה אשיתא שכל כותל אחד ועל להתם בחוות (דף ה') מהו דתימא כיתים לגמלא פרחא קא משמע לן. ובסנהדרין (דף ק"ו)

---

1) וכגוסחאות דדן אין כתיב גמדא אלא גבוהה וגס גמד שלפני זה לא מלאתי בב"ב דף ל"ט ע"ב כגרסת הערוך.

2) Eine Stadt in Arachoſien (Landſchaft in Perſien)

בחלק נעכין בלעס, גמלא דאזל למינעי קרני תודני דהוו ליה גזוזי מיניה. ובפרק החולן בגמרא המחזיר גרושתו גמלא נמדי מקנא דקרלי.

גְּמָלָא, Kruke, Gefäß, גמלא, בצנא (דף ק') האי מאן דזרק וכא מגודע דגמלא מיחייב. צפ' קמא דמ"ק (דף ז') בגמרא אדין את הימות, והוי דליכא גמלא והוי דליכא מצרא פירוש ג ס ר של כסרים. ובב"מ (דף כ"ח) ואי ליכא גמלא לא ממטיכן, ובסנהדרין (דף פ"ו) כי מטא לתסקיי מיא פסר קם לגמלא דאוסקנית' פירוש על לוחות של גסר קטן.

גמל, Koch, Gefpann, גמ"ל, במ"ק (דף י"ג) גרים גמרא, דפר' מי שהפך, מרוין דבי רב אבין ואמר בר' דרב אחא בר' דרב' הוו להו גמלא בהדי הדדי פי' למד נקר (ע"ב פירוש בלעז רומיי זוג ולמך).

גמלין, Gruß, גמ"ל, מסכת שניעים פרק על לימתי קורעין בשבת הלבן שפוכים הגמלוכים מסכת שבת פרק במה טמנין (דף פ"ו) שומשמין גמלא. וב עבודה זרה פרק לין מעמידין (דף כ"ק) תפוחת גמלניתא פי' גדול ובלעז יוכי קורלים לגדול מגלן μεγαλόν כחילוף כשב וכבש.

גמן, Mauskorb κημον, גמ"ן, בשבת (דף כ"ד) בסוף במה טמנה, בעגל יולא בגימן פיר' תולין לוח בפיו שלא יוכל לשהות החלב, פירוש אחר עץ קטן כמו עול גמרא

כחלק נעכין בלעס, גמלא דאזל למינעי קרני תודני דהוו ליה גזוזי מיניה. ובפרק החולן בגמרא המחזיר גרושתו גמלא נמדי מקנא דקרלי.

גְּמָלָא, Krug, Gefäß, גמ"ל, בשבת (דף ק') האי מאן דזרק וכא מגודע דגמלא מיחייב. צפ' קמא דמ"ק (דף ז') בגמרא אדין את הימות, והוי דליכא גמלא והוי דליכא מצרא פירוש ג ס ר של כסרים. ובב"מ (דף כ"ח) ואי ליכא גמלא לא ממטיכן, ובסנהדרין (דף פ"ו) כי מטא לתסקיי מיא פסר קם לגמלא דאוסקנית' פירוש על לוחות של גסר קטן.

גמל, Koch, Gefpann, גמ"ל, במ"ק (דף י"ג) גרים גמרא, דפר' מי שהפך, מרוין דבי רב אבין ואמר בר' דרב אחא בר' דרב' הוו להו גמלא בהדי הדדי פי' למד נקר (ע"ב פירוש בלעז רומיי זוג ולמך).

גמלין, Gruß, גמ"ל, מסכת שניעים פרק על לימתי קורעין בשבת הלבן שפוכים הגמלוכים מסכת שבת פרק במה טמנין (דף פ"ו) שומשמין גמלא. וב עבודה זרה פרק לין מעמידין (דף כ"ק) תפוחת גמלניתא פי' גדול ובלעז יוכי קורלים לגדול מגלן μεγαλόν כחילוף כשב וכבש.

גמן, Mauskorb κημον, גמ"ן, בשבת (דף כ"ד) בסוף במה טמנה, בעגל יולא בגימן פיר' תולין לוח בפיו שלא יוכל לשהות החלב, פירוש אחר עץ קטן כמו עול גמרא

המוגמר ביום טוב. בשבת (דף י"ח) ומכיחין את המוגמר תחת הכלים ומתגררין והולכין כל השבת. ובמ"ק (דף כ"ז) ואין מכיחין לא את המוגמר ולא את הכשמים בשבת אחת מכל פירות מוגמר בלשון לעז שפומ"ו (ל"נ תרגום מקטרת מר ולבונה מתגמרת אין קטורת נוסמין ונקוט הקטרת מוגמר מכני שכתן על גבי נחלים תרגום נחלי אש נוגמרת דאשתן וגם נקוט מוגמר שכלו בגמר ונאכל תרגום וכלול על מזבח וגומיר לרעוע על מדבח.

גמר, Lernen, lehren

ג מ ר, גמרת גמור ומורחת תחת בשבת (דף ק"ו, ודף קי"ג) ובגילה (דף כ"ד) ובעבודה זרה (דף ל"ג) פי' דב המנגמרת גמור ומורחת תחת פירות אמר ליה רב יוסף מם חמלת לומר גמירי הא גמרת לך הלכי כמותו ומי לא פליגי הא לא כליגי.

גמר, Tradition, Ueberlieferung

ג מ ר, בפרק קמא דיומא בגמרת ומקטיר את הקטרת (דף י"ד). ובפרק אמר להם הממונה (דף ל"ג) בגמרת הביאו לו את התמיד ובני מסדר מערכה משמע דגמרת פיקוח לא אמרה מפי חכם אלא מפם (ל"נ תרגום קבלת מפיו תורה גמר כדין מפומיה אוריית).

גמר, Sättigen (die Begierde), Befriedigen (die Wollust)

ג מ ר, דרים גמרת דברך אתנם בשמחים (דף פ"ו) וילך ויקח את אמר את דבלים גמר שכבל גומרין את (ל"נ בשלים עליה ומערין וגומרי) דבלים דבה דעה את דבה לעה ד"א שכבל דמין בה כדבלה וכו'.

גמר, Karfunkel

ג מ ר, ונעריך לשנני לקדם תרגומו לשבבי גמר.

גמר, Vollkommen, überaus, (prächtig).

ג מ ר, לגוזי תכלת תרגום לגיזי גמיר בחות וסגנין לגוזי מכלול תרג' לגיזי גמר. המה רוכיל בתכלולים בגמר כל מיני תוצבחת.

גמש, Bücken, beugen

ג מ ש, ניומש (דף ס"ו) ומיכן דגמים ליה לדישים ולא לדעתיה פי' דכייף.

גן, Garten

ג ן, בעיריבין (דף כ"ג) הגנה והקרקף שהוא ע' אמה וגידים על ע' אמה וגידיים. ובדים גמרא דפ' בכל מערבין (דף כ"ח) כי קאמר רב בדגבוכית'. ובשבת בתרא (דף ס"ח) המוכר את העיר מי לבעל מאי שלחן בעלי לא מאי שלחן גבוכיית, דכתיב שלחך פרדם רמונים. ובפרק קמא דעבודה זרה (דף ז') התם ב דגבוכיית פי' גן ממש (ומה שהניח המוסיף ג כ ך ערך מכני עלמו, והביא תרגום הזונתיה בגבות דדבתין בגיבך טעותא, והמטהרים על הגבות ודמדכין לגיבך טעותא; לא מלתי בספרים שלנו ב"ש גנן).

***גנאה**, Gärtner, Küchengärtner

ג נ א ה, בגיטין הכהו גיבך

גן, Weib, Gattin, γυνή (γάνος Aufstrich).

גן, Ruhen, גן, בנח בתרגום (דף נ"ח) תנח ליה מאי קא עניד לברסם לתיבו? גני בבניסיה דשרה, פירוש שוכב (ג"כ תרגום מתת בלעם יסבב מחות בלעי יגבי).

גן, Dieweilwegen, גן, ניבעות (דף כ') ותוכלת בגיבו תרומה. על כן בזה לעיני תרגום בגין דין.

גן, Schänden, verhöhnen, schmähen, גן, נבסחים (דף קי"ו) מחסל בגבו, ומסיים בשבח. נגרכות (דף מ"ו) השעם לתן לתר ברכותיו הרי זה מגוף והתניא הרי זה מגוף פירוש ר"ח לוקימנן נשתל נרכות, אבל בנוסה ירושלם וכיוצא נהן נהסם קוף נרכות הרי זה מגוף, ומפרש בתלמוד ארץ ישראל, כאן לכתחלה כאן לנסוף, ודב לחי דהוה נתרלה הוה עוכה לתן דנוכה ירושלם נלשון בלעם, כי היכי דלא לימרו סליקא נרכת מזון, ולתו לתזולי נברכת המוב והמטיב שמע מינה דמסוס שהית נרכה מקרוכה וכיוצא נה כל נרכה מקרוכה עוכין לתרים לתן (ג"כ תרגום עוכין לתרים לתן נשבת שבת לתן), ומסיים להם כשבת שבת לתן לתרים לתן נשבת שבת לתן לתרים לתן נשבת שבת לתן לתרים לתן נ

פירוש זכר. יקפוז זכרו תרגום כלוק גבוהים. בספרים שלנו כתוב דונבֵיה

גנבא, (1 Decke גנבא, ותכסהו בשמיכה תרגומו וכסיתים בגובא וכן ת' ויקח המכבר ויעבוד בתים.

גנבר, (2 Juniperus גנבר, בגימ' (דף ע"ז) מפי לסוסיה לתר בניי גובנרא ומרתכן ובריתך פירוש זכגביל ובלשון לעז ז'כזיבר'י (ל"ב פ' יוכנרא בלשון רומיי מין קוקן תאר עלהו לף יבול ולקיפתה ריח טוב והוא בנקעת מצלמה וכוטף טרף ריקו טוב לתר לו וגם לגרעיני הקוקן יש סגולות נרפואה.

גנג, Jäger, κυνηγος גנג, נמולין (דף ס') וכי מסה לדגיכו גגיגי סיה. קו בליסטורי היכך כנר פירשנן בערך בלסטר. ספר אחר קטיגי והכם בערך ק'.

גנגידין, (3 γιδγιδιον גנגידין, ירושלמי דפסחים פ' כל שעה ובתמכה גנגידין פירוש בלשון יוני ורומיי מין ירק גדל בסורין הוא מר וזרעו מר וכשכל בי מבושל וכבוש

גנגילין, Wiederkraft Entgegenstrebung. גנגילין ס"ת גלגילין וכנר פירשנו במקומו. (עיין רש"י בדף כ"ז ע"ב).

גנגן, Bettelsack גנגן, בכל כלי עץ שבולק פרק י"ו בכלים (דף כ"ו) ורבינות בל לליח וגבוגת העכי פירוש תרמילו בל עכי.

---

1) Die Lesearт גנבא scheint richtiger, weil man in diesem Worte zugleich das lateinische Gaunacum; eine zotige faserige Decke, verstehen kann.

2) Der Wachholder (lat. Juniperus, ital. Ginebro, span. Enebro, franz. Genevre) ist ein Pflanzengeschlecht aus der zwölften Ordnung der zwey und zwanzigsten Klasse (Dioecia monadelphia). Die Beere sowohl als das Holz besitzen verschiedene Heilkräfte. Das Wachholderholz dient im Absude, wieder den Scorbut, Hautausschläge u. s. w. wozu es auch der Talmud empfiehlt. Raschi und der Aruch verstehen unter גנבר גנבא Gingiber wovon wir im dritten Theile, Artikel גנבילא handeln werden.

3) Gingidium, Gingidion Drehkraut, Zirmet ist eine Schirm- oder Doldenpflanze und gehört in die zweite Ordnung der funften Klasse. Nach Plinius ist dieses Gingidion, von herbem und bitterem Geschmack. (Pl. hist. nat. Tom. 2 c 4.)

גנדא Rabbinisches Ornat, Ganda (von schwarzer Farbe).
גנדא, בבבא (דף קי"ט) דב ענן לבש גונדא. וכפושטה (דף ק"כ ע"ב) אמר רב נחמן בר יצחק דמטמרת ודמגלית מגלית בי דיבא דבה ליפרע מהכי דאפו גונדי השום' קרב עליך אל תגע בי כי קדשתיך פירוש בגדים שחורים.

גנדא, Cohorte, Wache
גנדא, בנדרים (דף ל"ב) ותיבעי' לימא גונדא דחימה. ובחולין (דף ס') לא מלית למבת ליה משום דכפיפי גונדי (ל"ב תילוותיה בחוב). ובב"מ (דף פ"ו) בתנד' בפר' השוכר את הפועלים, כתב זקף ותוב ניכי קני סנר גונדא דפרסי הוא. ובפ' קמא דעבודה זרה (דף י"ג) לוקבלום בר קלונימוס מיגייר שדר קיסר גונדא דפרסי למנתריה. ובגיטין (דף כ"ז) יומא חד הוו חליף גונדא דרומאי פי' חיל וכן בלשון ערבי גונד.

גנדל, Lint, Krumm, unregelmäßig, ungeschickt.
גנדל, בגיטין (דף פ"ו) בפרק המגרש את אשתו בגמרא אני גיטין ותכף דידן דלמא גונדלית קתים פי' גונדלית בשמאל הרולה לכתוב רשון מתחיל מן השמאל ומהלך על הימין וכותב כנוסר הכה רשון בקרף גונדלית וכן בכתב יווני אם מתחיל מן הימין וכותב והולך בשמאל בכתב יווני ביתא אלפא הכה רשון שכיחן בקרקפו גונדלית וקיימין דלמא היוכיח רבה וקבץ זוטא מיגנדר ואזל התחילו מן הימין כמדומין שיצלמו קתימותין כרשון וכמך כתיבתן. על השמאל לו העבריס התחילו מהופך מן השמאל וכולן לאחר התחלת שם העדים הולכין לפיכך אין שהעדים בקדקפן עמו לבדו הוא כשר וזה פי' גונדלית בין בזה ובין בזה פירוש ר"ת ז"ל. פי' אחר של גלוסים גונדלית חתמו דלקיבו סהדותם סאור סאור לקמא כדת משה וישראל ואחכא דכולהו לקמא כתיבי משום הכי קמא כשר ואחרא פסול. פי' אחר לגמון אחר ושמא לתם גונדלית במקומיהו קורין גונדלית המשמש בשמאל קורין לועז גונדלית דלמא מיטר גונדלית אחם שמא בשמאל אחם גם רש"י לומר פירוש זה בשם תשובת הגאונים.

גנדר, Wälzen, rollen
גנדר, בבבא (דף קמ"ח) ובפרק שולח לדם מקברו (דף קמ"ח) ובגילה (דף ל') לא ליתיב אינש אסומא דריחיא דלמא מגנדר ליה ואזל. ובריש גמרא דמסכת תמיד (דף כ"ו) אמר רב מסתיים שמע מינה לפליגו מן הלד שפיר דמי ולא קיימיכן דלמא מגנדר כפל עלייהו. ובנגע קמא (דף ל"ה) ולא בעינן מיקלייה ולימגדרי בקיטמי. ובפרק שור שנגח את הפרה (דף כ"ח) בסוף הלכה הסוא שור, מתניתא דלימגדר ליגבדוי לגבור. ובענודה זרה (דף כ"ח) ליתי עגבינת את מיכה ונגבדר עלה. וביבמות (דף י"ז) הייבו דלמרי מיכני קנה רבה וקנה זוטא מיגנדר ואזל.

לשמול. וגיטין (דף ע"ו) המוח גנרח דורק לה גיטח לדכיתהו הוה קיימח נחכר ליגבר גיטח וכפל לפוסלח, פירוש כתגלגל הגט וכפל בפסל היולח והנולט מן הכוחל כגרסינן פסל היולח מן הפוכה ומחרינן כסר וכפל מכחי גיסח. וכיוצרים ז' זמני ברפוחות דמי שלחנו (ב"ב ת' ונלללו לח כחנן ויגנדרון ית לנפש).

גנדרן, Zinne, Verzäunung גנדרז, בקידושין (דף ע') חמר להו לכח פורחח דגונכדריזכח הוח דקח עבידנח חמר ליה מי סכי ליה למר למימר מעכ"ם כדכחיב בחורינח לו ממיכה כדלמור רבנן (ב"ב גכוסחחות דיהן כחוב גונכדריחח).

גנדרפס, (1 *κυνανθρωπος* Der die Wolfswuth hat. גנכדרפס, גרים גמ' דחניגה (דף ג') והיולח יחידי בלילה לימור גנדרפוס חחדיה, פירוש חולי של שנות וכשעובר החולי הוי פיקח להכי לח חניח ליה שוטה כי עניך הח גרידח (ב"ב פ' קנגדרפוס בלשון יוכי חולי של שנות ונעל חולי זה לן בנית הקברות חוכל בשר מתים וכיוצ כמו כלב, עיין ערך קנטרוסוס).

גנדריתא, (Siehe גנדרז) גונכדריתח, פורתח דגונדריתח עיין ערך גונדריכח כי כן גרס בעל הערוך.

גנז, Verbergen, bewahren גנז, תרגום לשון טמון לשרו לנוחיך די גנזו לנסתך.

גנח, Dröhnen, schluchzen, keuchen, husten. גנח, בגרכות (דף ס"ח) גנח גוחח. וברש"י כסנה (דף ל"ג) וכתיב נה בחימיה דסיסרח בעד החלון כשקפה ומינב חס סיסרח מר סנר חימיה דסיסרח גבוקי גכח ומר סנר ילולי ילול, ובכתובות (דף ס') נפרק חלק על פי, חכי, רבי מריכוס חומר גונכח יוכק חלב בשבת. ובנבח קמח (דף פ') פרק מרובה חכו רבנן מעשה בחסיד חחד שהיה גיכח מלבו ושלו הרופחים, ואמרו אין לו תקנה עד שייכק חלב עז רותח מחרית לשחרית. ובב"ר (פרש' ל"ג) וישחר לך כח לך מיעוט לך הוא גוכח דס מן הלנה פי' מולים קול בעין שועל ומשליך דס.

גנח, Wandeln, schreiten גנח, עובר תרחות ימים תרגום דגנח לימטרעי מיל (רחליף בחיב,

---

1) Die Kynanthropie ist eine Art Raserei oder vielmehr eine Krankheit aus Melancholie, wo der Kranke des Nachts fortläuft und mit der Stimme Hunden und Wölfen nachahmt; sie heißt auch Lycanthropie (*Λυκανθροπια*).

גנח, Kasteien
גנח, נגח מלשון (דף ל') נכרק
הזוכר את המועלים הכי תורי דגנבין
קרמץ וגנח ין יתהון מהו? פי'
מכרסין.

גנין, Fleischklumpen
גנן, נגכורות (דף מ"ו) ונכריתו'
(דף ו') ונגדה (דף כ"ד) נמצנת
המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא
גניגים פירוש מתיכות של
בשר ומיכן שוין מלא ים נהן מתיכו'
גדולות כעדשה וקטנות כחרדל,
ורמיה בגמרא בשלמא דם ומים ולא
כלום הוא אלא גניגים תמהי לישה
מוסת ניקום שמא ולד הוא וכימום
ומסקנא דב אלא בר מהכא אמר
גניגים תכן ופירושו גווניס
הרבה ואם תימא דתיקמק כוליה
נחד גווגא הוא קאי.

גנֵבָא, (Ehebett) Trauzelt
גנבא, נכרכות (דף י"ו) רב
אחי ורב אסי הוו קאזרי גנבא
לרבי אלעזר, פירוש כלה. כתתן
יולא מיוסתו תרגומו כתיכת
כפיק מגנוכיה.

גנן, Grobe Kleyen
גנן, נמיהא ירושלמי בגמרא דף'

גנב, Kasteien
גנב, נגח מלשון (דף ל') נכרק
הזוכר את המועלים הכי תורי דגנבין
קרמץ וגנח ין יתהון מהו? פי'
מכרסין.

גנן, Fleischklumpen
גנן, נגכורות (דף מ"ו) ונכריתו'
(דף ו') ונגדה (דף כ"ד) נמצנת
המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא
גניגים פירוש מתיכות של
בשר ומיכן שוין מלא ים נהן מתיכו'
גדולות כעדשה וקטנות כחרדל,
ורמיה בגמרא בשלמא דם ומים ולא
כלום הוא אלא גניגים תמהי לישה
מוסת ניקום שמא ולד הוא וכימום
ומסקנא דב אלא בר מהכא אמר
גניגים תכן ופירושו גווניס
הרבה ואם תימא דתיקמק כוליה
נחד גווגא הוא קאי.

גנֵבָא, (Ehebett) Trauzelt
גנבא, נכרכות (דף י"ו) רב
אחי ורב אסי הוו קאזרי גנבא
לרבי אלעזר, פירוש כלה. כתתן
יולא מיוסתו תרגומו כתיכת
כפיק מגנוכיה.

גנן, Grobe Kleyen
גנן, נמיהא ירושלמי בגמרא דף'
כל זית שיש לו סם, ובהגדת ילמדנו
פרשת ותהי תלוה בזמן שהיו הקרנות
היתה קטה קרנלית עושה קטה פלת
קטה קיטר קטה מוסטן קטה סוגון
קטה קינר קטה גניגים, פירוש
מורסן עגה היולא מן הקטה.

גנן, (Siehe גנם)
גנן, בסוטה (דף ל"ו) פרק ילנו
כאמרין גניבי מלכות אקי רוחה בו
בעל העֲרוך גרס גניבי עיין שם.

גנבא, (Harpun I)
גנובא, תרגום ובלשון דגים
ובגנובא הנוכיא.

גנס, Genus, γένος
Stamm, Geschlecht, Herkunft
גנס, בעבודה זרה (דף ק') במטבח
ויוס גנוסיא של מלכים. יוס
הולדת את פרעה תרגומו יוס
גנוסיא דפרעה, ונשתיקת דכתיב
אמר להם יוסף לחיו עד שלא
ירדתם לכאן היו נוקנין הילדיים
בי כעבד מעידתם לכאן הידעתם
גנוסיא של פירוש בלשון יון יוס
גנוסיא יוס הולדת למלכים. ובסוטה
(דף ל"ו) אמר להם גניבי מלכות
אקי רוחה בו בי טבחי מלכות.
וזה משקות תרגוס ונשיר גניסתא

---

1) Das hebräische צְלָצַל in dieser Bedeutung findet man nur im Hiob (40, 26.) und stimmt überein mit dem Arabischen צאלה. Man verstehet darunter allgemein den Harpun. Dieses Fischerinstrument ist ein Wurfspieß mit Widerhacken, an einem langen Seile, der dem Wallfische und andern großen Fischen in den Leib geworfen wird, sie damit zu tödten.

ליטנע לתרויהן ורטים יחוסיו (ע"ב פירוש נלטן יוכי ורומי וערבי ותרמי מולד ויחוס ונכוסחאות דידן כתוב גכיכי).

גנסר, Fürstengarten, Genesar 1) גנסר, נפתחים (דף ח') מכני מה ליז פירות גיכוסר בירושלים וכו'? ובהמעניר פ"ד במעשרות, סוכת גיכוסר לף על פי שים בה ריחים זתרגומוליז פטורה י"מ מקום קרוב לטבריה ויש בו גנות ופרדסים. יש כגרת תרגום ימת דגכוסר. וגילמדנו בפרשת שלח לך לכאורה כי שנאו שמרו רנותיכו למה גכוסר גכיס ריס שלו המלכים שיהיו להם גנות בתוכה, ורבי יהודה ברבי סימון אמר ליה גיכוסר שהיה לנפתלי חלק בתוכה שנאמר ומנפתלי ברים שלף. וגילמדנו בפרשת לחלה תחלק ר' יוחנן כפתלי כמי שגולגו ירושה.

גנת, (גרמניא Sieh e) גנת, גילמדנו כאהליס נטע ה' כגנות, כיון שיצא כח מן החיבה העמיד הקדוש ברוך הוא ממנו שנעים לומות ומלך להם את התרנות ונתן נתחים לגנתים ומלכים למלכים ומחלק והולך ונחר לו הקדוש ברוך הוא ברן ישראל והושיב לתוכה י"ב שבטים (ע"ב עיין ערך גרמניא).

גנתא, (גנדאא Sieh e) גנתא, בגרחנית דגה (פרש' ג"ו) להכי תעשה לתיבה ערוקין הוינן מן קומוי גיכוחא דאתה בטיטה דטבריה (ע"ב פירוש כמו נוכרת מיל ולבא ונכוסחאות דידן כתוב גוכדא).

גס, Stoß גס, נדמתי ס"פב (דף י"ל) וכל המשפיעין במדה גסה רשאין למכור דמתי פירוש כי מדה גסה הוא לו והלוקח משתבר הלוקח מפרים לבל המוכר מדה דקה כגון החכווכי הוחיל והוא משתבר הוא מפרים לפיכך לימו רשאי למכור דמתי שלא ע"ב מתקנו ניגע שלם קני' ובלא דיבר, כתבו שיעור ליגע וכתבו דמים ללא, ותנא דבי ר' חייי כתן דמי' ליגע ושיעור ללא דהבי אמרו הין מדה גסה מן הין ולמטה מדה דקה שומן מדה דקה משומן למעלה מדה גסה. ובפרק ד' בבציעית (דף ל"ח) גרחתוכה היו אומרים מלקט לדס עלים ועצים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט אתו' של חבירו את הגס הגס

---

1) So heißt ein kleiner fruchtbarer Landstrich in Niedergalilää (S. גלילא) unter dem Stamme Sebulon am galiläischen Meere der vorher כנרת (Kinereth) genannt wurde. Er ist etwa dreyßig Stadien lang und zwanzig breit. Unter seinem herrlichen und milden Klima gedeihet Palme, Feige, und Olive, und daher die preisende Benennung Fürstengarten (גן: Garten, שר oder סר: Fürst.)

הכי סוגיא דמתניתין מלקט לדש עכיס ועצבים מתוך שלו את הגם הגם כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו אין דקין בין גסין כחצדו להיות מלקטין את הכל והן אומרים גסין ליקטכו התקיבו שיהו וכו'. בתלמוד ירושלמי בפרק קלו טרפות דרוסת הארי נגפה דרוסת הנז נצוף הגם פירוש עוף הגדול כמו הנשר והדומה לו. ובפרק כסוי הדם לא נזכל גם ולא נחול גם.

גם Stolz, aufgeblasen, empfindlich vollblütig (sanguinisch). ג ס, במועד קטן (דף כ"ו) תכו דבנן ההולך לבית האבל לא היה לבו גס זו יבירהו על מטות זקוטות. ובסוטה (דף ז') וכל הרואה לרעות בת ורואה קון מעבדיה וספקותיה מפני שלבה גס בהן. ובגיטין (דף ע"ג) מפני שלבה גס בה, ובכתובות (דף פ"ד) בפר' הכותב לאשתו, פי' ההוא גברא דאמר בבבלי לטוביי' סביב; לחת טוביה, אמר ר' יוחנן הי בת טוביה, אמר טוביה ולחת רב טוביה, לטוביי אמר, לרב טוביה לא אמר ולי אינים דגיים בית הא גס בית. ובגיטין (דף ס"ה) פרק האומר החקבל מהו דתימא, נמערב הא לא אתיה קל משמע לן דלמא נהרי דלחזיל מיגס גיים בית. ובחולין (דף י"ח) ריש לקיש מבשר בחודי דכובע' קרי עליה רבי יוחנן ג י י ס ח וג י י ס ח. ובנדה (דף נ') (עיין דמ"י סס) הכא מי איכא למימר חזתי ולחתי ולימא קל ס הגם חזיתיה, פירש ר"ח הגם הגיעה בניקובתא לחתי לפיכך לא הרגישה בשעת"ל קרוב לנדיקה דאתה זה הדם ולא ידעינן בית כדאמרינן לעו גם זה וכן פירוש גיסא גייסא דהכל שוטטין קדוב קרוב לדמא, מלשון לבו גס בו. ופירושו לעו קרוב לה וכן כל עכין גם בתלמוד, פתרון אחד להם והמבילים יבינו.

גם הרוח Stolzer, Aufgeblasener

ג ס הרוח, בריש גמ' דסוטה (דף ד') תוסיף לגסי הרוח מכיון וכו'. כמה גדולים כמוכי, רוח וכו' כל מילו קרובי עכין גם הן.

גם Sich brüsten, hochmüthig seyn, ג ס, בברכות (דף י"ט) פרק מי שמתו, ומגיס דעתו כלפי למעלה, פי' שוטרת להקב"ה יותר מדאי ועובר הוא ומזלזל בדברי חכמים שאמרו לא נכון לעשות כן כהוגן מעשה דרבא דפרק חסידים מי איכא דמטרח קמי שמיא כולי האי למיפך תשבוקיה למוליה דמר בסדיכי ועוד אתה הטרחת אתכ' להוליך פירותיה בלא זמכה (ל"ב פירוש גם בלשון יוכי מתפלה וגלה הוא, ובעמק עיקר מלה זו מלשון עברי גלה כאשר יבינו יודעי לשון יוכי, ותרגו' בגלות השע בגסות רשיעא).

גם In Todeszügen liegen, (דלורייא, siehe ö), ג ס, בנדה פרק האשה עושה לרכיה (דף ס"ג) בגמרא כמין למרמורו' דאשה כגד עליה ומיבריה כגדין עליה ורוחתא וגופא, בפסיקתא

גַּם, Schwager.
גם, במסכת סנהדרין פרק דיוצא בו בשבת (דף ק"ט ע"ב) ובפרק ד' אחין (דף קי"ב ע"ב) ובכמה מקומות.

גַּמָּא, Schwägerin.
גמא, במסכת סנהדרין פרק דיוצא בו בשבת (דף ק"ט ע"ב) ובפרק ד' אחין (דף קי"ב ע"ב) ובכמה מקומות.

גַּם, Durchblasen (Entleeren).
גם, מכשירין פרק ה' (דף קל"ט ע"ב) האשה שהיו ידיה טהורות ומגיסה בקדירה פי' בוקעת בעץ מלרוב. ובמעילה (דף י"ו ע"ב) רבינו דס שהגיס גם טהורה פירוש שניער או שהכך גם בשום דבר בעולם נמקל או בכוס עטור לותו המגיס לפ על פי שהתיכל עליו מלי טעמא כיון שהגיס גם לפ סגיס דלפ מסר טהור לותו דם ולפ מטמא בשכל.

גַּם, (siehe חגם)
גם, תרגום שכניס עם לפ עלוס והגסי דעמהון לפ מקיף (ע"ב בנוסחאות דידן כתוב חגסי עיין שם).

גַּם, Seite
גם, מסכת חולין פרק לפו טרפות דהאי גיסא ודהאי גיסא פירוש לך.

גָּם, Schwager
גְּיָסָה, Schwägerin
גם, במסכת סנהדרין פרק דיוצא בו בשבת (דף ק"ט ע"ב) ובפרק ד' אחין (דף קי"ב ע"ב) ובכמה מקומות.

גַּם, (siehe גוא)
גם, שמות רבה פרשת כי יקנה עליכם פרשה שפה גסין היה מרחה להם בכל יום סיעוה בלשון יוני עולה מלכים עיין ערך גוש.

גַּסָּם, Gaesum γησος Kleines Geschoß
גססם, ויקח שלשה שבעים שבעו תרגום מלחת גסיסין (ע"ב פירוש בלשון יוני ורומיי כידון חנית שנט).

גַּסֶּם, Sterbender
גססם, בקידושין (דף ע"ח ע"ב) עילם גוססת, כנר פי' בערך נר. ובפרק קמא דתמורות תפילו גוססת יוקק ליגוס כתב הרמב"ם גוססת הוא בשר הוא בפרק המוח.

גַּסְטָא, Seite, Brust
גססא, בכלה (דף מ"ח ע"ב) בפכי שכוצאות את לחיהן על גססיהן ע"ל לך תמלמה תרגו עלגססיהן ר"מ גיססיהן חזה שלהן ו"מ כסלים תרגום גססיא.

גַּסְטֵר, γαστερ Ein bauchichtes Gefäß (Bauch, γαστηρ) (siehe עגיר) Theil, Bruchstück
גסטר, בנזה (דף ג"ו ע"ב) וכנלה (דף מ"ט ע"ב) אמר רב אסי שוכין כלי חרס שיעורו בכוכם משקה ולא אמרו מוליך משקה אלא לעניו גסטרא בלבד מלי טעמא אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן אלמי שלין לומרים זה בורד ובעל אמו ואמיו וגיסו פיר' בעל אחות אשתו.

הנח גסטר׳ לגסטרא פי׳ תלי כך שזורעין בם העצנים וקורין בלעז יון, גסטר׳, ובלעז גרסת״ה, ובלעז ישמעאל קלרי״ה, ובלעז מסכה גלר״ה ובלעז קדם ע״כ ין ושם כיקד החלב במוליש משקה לומ׳ הנח גסטרא והכח תחתיו כדי שיקבל מה שיזוב ממנה לבל לא יפסטרא גופה מוליאה משקה אין לומר הנח גסטרא שיקבל מה שיזוב ממנה דתנן בכלים פרק רביעי וכן גסטרא שנתרועעה ותיכה מקבלת משקי׳ אף על פי שמקבל תוכלין שהורה אתין שיהים לשירים פי׳ כי עקר גיסטרא כלי שבחלק לשכי הוא והייכו שירי כלי (ק״ב שירום בלעזן יוכי מין כלי תשר לו נתן גדול וגם מחמת שכלים נקרא כן). ובשנת (דף ק״ת) אין עושין מי מלח מרוצין לתת לתוך הבשלין שבתוך גסטרא. ובפר׳ קמא דע״ז (דף י״ג) בגמ׳ עיר שיש בה עבודה זרה והיו בה ובשויה גסטרא לשר קרח ובחלתם את מזבותם לא תעשון כן לה׳ אלהיכם פי׳ תוחב׳ לשכים תלים כופלת בבתן וחלים כופלת בבתן כלומר בחלו עושה לומה בבלה לשר קרח ובחלתם את התבנים ובימון כן הוח שתליך את התבנים תילך ותילך ולשר קרח לא תעשון כן לה׳ אלהיכם כל עכין כתון. ובחולין (דף כ״ב ובדף ל״ב) לשר חוקיה עשתה גסטרא בגלה. (ובדף כ״ג) גסטרא קא לשרינהו הא כמי גסטרא קא לשר פירוש כיון שניטלה מן הבהמה בלע מבתן ובלע מבתן מי״טלו העזות מבלעיבי מתבות (ק״ב זה בכנך זה הרי זה גסטרא. (ובדף קב״ד) הכא דעבדיה גסטרא ובסבהדרין (דף כ״ב) ותימת דעביד ליה גסטרא? פירוש שתתבו בחמלא גופו ותיבו מתיז רחבו תלת חולקו לבנים.

גסטר, Stiegelager, Castra, נסטרא (דף ל״ב) וכל גסטרא נדרשתי לו קרטון. ובזבחים (דף קב״ת) ובתו תבני גסטרא של לפורי לבבותה מפני שתפיטרופוס של מלך היה. ובסוטה (דף י״ד) ובבר שלשה מלבות הרשעה תלל גסטרא של בית פעור הרתובי היכן משה קבור עכין טולטות המה (ק״ב פירוש קסטרה בלעזן רומי מתבה ומערבה מובבת ללזן שם תבני מלחמה ותלל לפורי בבו הרומיים מעגל והוזיבו בו תבני חיל להחזיק תחת משמעתם כל הגליל).

גסטרון, Zinn, κασσιτερον ג ס ט ר ו ן, בתליעת (דף כ״ג) מלא בלי בסף ובלי זהב וגסטרון של תבר וכל תיני תתבו׳. ובמכות (דף כ״ת) קני תבורה עשה של עץ ושל תבר ושל גסטרון פירוש גלפטרון בלעז תי״טלו העזות מבלעיבי מתבות (ק״ב

פירוש בלשון יוני קסטרון בדיל, תר׳ ירושלמי את הבדיל׳ית קסיטרית וקרית עופרת לבן וקדמוהו מז״ל גסטרון של לבר תרגום עופרת לבר עיין ערך קסטרין).

גַּסְפֶּן, Sessel, Stuhl גוספן, תרגום בספוק עור היוס בגוב (ישעי׳ יו״ד כ״ב) ודבר עמיה, תרגמין, בלפין גוספכין דדהב פירוש כסאות.

גע, Brüllen, געה, בקולין (דף ל״ז) גועה בשעת שתיטה לין זה פירכום פירוש מלשון שם יגעה שור על בליו (לעיל ו׳ ה׳).

גַּעֲנַע, (1 Anhänglichkeit גענע, בשעת (דף ס״ו) בן שים לו גענועים על לביו כוטל רלועה וכו׳. פירוש כשיגדל עגל הבן במיתת לביו כוטל רלועה ממעל לביו הימין וקושרו בשמאל הבן להשקט לבו וסכנה לו לא יקליף.

---

1) Der Magnetismus, dessen Geheimnisse vielleicht die Magie der Alten ausmachte, waltet still und verborgen in den sympathetischen Wunderkräften mit denen der Talmud böse Krankheiten heilt, und böse Geister verbannt. Wenn wir das Wort גענע untersuchen oder auch nur aus den Stellen wowir es finden, den Sinn errathen wollen; so verständigt es sich selbst, daß es ein geistiges Hinstreben, oder magnetisches Anziehen ausdrücke. Das Stammwort גוע nach diesem Sinne bedeutet in der hebr. Sprache, ein geistiges Verhauchen, wodurch Seele und Körper nach den hohen Naturgesetzen jene als Hauch Gottes und diese als Eigenthum der Erde durch magnetische Führung und Fügung ihrer Bestimmung zufallen: und so findet sich immer dieses Wort, wo des hohen Willens Erfüllung sich ausspricht: Du bist Erde und mußt zur Erde wiederkehren, und der Geist schwebe himmelauf. Leichter und lichtiger läßt sich die Bemerkung der Rabbinen erklären daß in der Bibel der Ausdruck גוע meistens nur bey Frommen in Gott Entschlafenen vorkommt, um das magnetische Heimkehren des Geistes zu verkünden. Zur Verstärkung des Ausdrucks haben die Rabbinen nach den Regeln der Sprache das Wort verdoppelt (גענע) um das magnetische Hinstreben faßlicher auszudrücken. Menschen deren Neigungen harmonisch sympathisiren leben in immerwährender Uibereinstimmung, oder wie die Kunstsprache sich ausdrückt: sie stehen

געגע, Hinſtreben
גענע, תרגום ותשעה בקקין תמיך וקנענע בקוריתך תדירך.

***געגעא**, Magnet
גענעץ, במדרש תיכה רבתי פרש' פרשה כ' ון אמר רבי לוי כהדין געגעא דלא פסיק לא ביממא ולא בליליא ועבדוי טמשך סלקין וטמשך נחתין. הפירוש לזה המאמר כתבתי בהערה ל"ץ לערך הקודם ע"ש.

געל, Werfen
געל, בתוספתא תרומות פר' דג טמא גיעולי בנים מותרים בתכילה מוזרות כפי היפה תתכלס, מלשון שורו עבר ולא יגעיל (קהיוב ד"ץ יו"ד).

גף, Zuſammenſtoßen
גף, בסוטה בפרק מצוה מלחמה (דף מ"ב) לא תירתו מפני הגפת תריסין פירוש מלשון טרם יחבגפו רגליכם כלומר מביס התריסים זה בזה להשמיע קול. ובשבת רים גמל' דפרק חבית שבשברה (דף ק"מ), ובפרק לתרין דמכזירין (דף קמ"ט) קם טמא מלא החזה שלא לדלק שדם מגפתה טמא יטמא קלא הבהמה שלא לדלק שדם מגפתה

---

in Rapport; da ſcheidet keine Trennung, da trennt kein Tod'; die Weſen ſtehen in einer geiſtigen Verkettung ohne Beziehung ihrer körperlichen Hülle. Der Talmud eingeweihet in den Geheimniſſen des Magnetismus ſpricht (Nedarim 39, 2) von der wohlthätigen Einwirkung auf den Zuſtand eines Kranken wenn ihn ſeines Gleichen (בן גילו) beſucht — — Erhabener wird die Idee des Talmuds, das der Geiſt Gottes über das Haupt des Kranken ſchwebt; denn je näher der Verfall der körperlichen Hülle deſto ſtärker wirkt die Attraktion der Seele die dem Geiſt Gottes angehört. Wenn wir געגע in dieſem Sinne nehmen, ſo wird dadurch eine Stelle im Midrasch Raba Echa (69, 1) den wir im darauffolgenden Artikel citiren, erklärlich. Die Gemeinde Iſrael (כנסת ישראל) gleicht in ihrer vormaligen und jetzigen Lage dem Magnete Sie iſt — ſagt Rabbi Levi — dem Magnete gleich deſſen Kräfte nie verſiegten, und jetzt untergegangen und verloren ſind —. Den Leſer erwartet in dem Artikel שואבת eine eigene Abhandlung über den Gebrauch des Magnets bey den Alten, daher wir hier um nicht den Vorwurf der Weitläuftigkeit zu verdienen einſtweilen, abbrechen.

שהוא וזה כמו דם כיקוף מלשון יתנגפו׳.

גף, Verſchließen ג׳ פ׳, נפרק קמץ דיומם בגמ׳ שבהן גדול בוטל חלק (דף י״ח) שתים שבכר הגפת דלתות. ובעירובין פ׳ כל גגות (דף ס״ג) בגמרא גג גדול סמוך לגג קטן, שכיס החילוסים מגופפין והחמלעי ליכו מגופף, וכפ׳ ו׳ נפיקה (דף ח׳) העומ׳ שהוא סמוך לנפה ולגדיש ולכלים ושכחו בי שמלי לומרים ליכו שכחה ובית הלל לומרים שכחה. ונפרק שבי בכלאים (דף כ״ד) סמוך לבור לגיר ולגפה. ובפרק לתרון בעובדא זרה (דף ס״ט) כדי שיפתח ויגוף ויגוב. ושבת פרק קבית שכשברה (דף קמ״ו) אין נוקבין מגופה של חבית. ובמולין (דף פ״ח) פרק בכוי הדם בסיד ובחרסית ובלבנה ובמגופה שכתשה. ובריש ידים (דף קכ״ד) אין שותבין לידים לא דפסי׳ בכלים ולא בשולי המקן ולא במגופת החבית. ובפרק שבי בכלי (דף ק׳) מגופת היולדים שהוא פותח בה שהורה פירוש הטיט של עוזי כלי חרס שהוא סגור. ובפרק ט״ו בכלים (דף כ״ד) פרוך של כתותין טמא ושל בעלי בתים טהור נפסו מקרבב רוחותיו טמא, פירוש מלשון יגיפו הדלתות, ועוד כדכתיב ויתנק לו תרגום ויפיק ליה, וכן הוא הפרוך לו תרגום מקרבב רוחותיו שלשה לו בעלים שהוא מקיפה. ובפרק י״ג בהלכות (דף ס״ב) הגיפה ולא סגרה. ובפרק קמץ דניידה בגמרא כילד דייה שעתה (דף ו׳) מעשה בשפתו של רבן גמליאל שהיתה גפה קבויות של יין. ובפרק שלשי בזבין (דף קמ״ד) מגיפין לו בסופגין. ובפרק שלשי מעשר שני (דף ס״ט) המשחיל קנקניו למעשר שני גפן לא קנה מעשר פירות גפן שתמן שלשון מגופת החבית. ובעירובין (דף כ״ה) דתיבא ג׳ יפוף׳ פירוש שכשאר מעט מכאן ומעט מכאן מן הכותל של חלב דקתיבי כפסין. ובעל הלכות אחריה תרגומו וגף בתרסא, ועשית לו מסגרת טופח תרגום ירושלמי גיפוף פסך.

גף, Der Körper, das Sich ber (äußere) Menſch. Maſſe גף גדול, גף נקי, Feinheit גף ג׳ פ׳, בכתובות (דף ל״ח) אמר לו מכוכיום לר׳ גוף וכשמה יכולי לפטור עלין מן הדין שהגוף תומר כשמה חטף׳ שמיום שפירשה ממני וכו׳. בפסחים (דף קי״ב) מלוה וגוף גדול לוכל פירות ולו שבר, פירוש שמלוה מעותיו ובוטל מכוון שדות וכרמים ובתים בכיתת (שיכשה לו דבר מועט) וכמלך עושה מלוה שמלוה לעניים ומקיים העבט שעניטנו וגוף גדול שמשמל מיוכו מן הלסטים שהממון כנגב ושדות וכרמים לין כנכנים ולוכל פירות שמתאבר ולוכל פירות בלא עון ולו שבר. מלוה וגוף

כ ק י כותש לשה ולו נגיס מקייס מלות קטוכסיס 1) גוף נקי׳ ס מ כ ק ה עלמו מן הקטף שכותש לשה שמקייס מלות עוכה (ולו בכיס). בקדושין (דף ל״ו) אמר רב יהודה הכי קאמר כל עילוה שמוכח הגוף כוהגת בין בזכרן ובין בנוקבה לחדן חובת קרקע לינה כוהג׳ חלק בזכרן וכו׳.

גף, Weltkörper ג׳, עבודה זרה (דף ה׳) ובכורה (דף י״ג) ובינמות (דף ס״ב) אמ׳ רבי אבי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף שאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי (ישעי׳ כ״ז י״ו) פירוש גוף זה מקום הוא שיש בו כל נשמות שברא הקב״ה לבני אדם שעתידין להיות נעולם עד שיצא משיח. פי׳ אחר פרגוד הוא שמור גוף ונשמותו פרגוד מלויירין כל נשמות משנברא העולם ועד סופו שנאמר כי רוח מלפני יעטוף היכי משמ׳ מהאי קרא כשיגיע שאפרש, כלומר כי רוח מלפני יעטוף זהו פירושו רוח כמו דלון, מלפני יעט״ף, עיכו״ן, והוי קאמר דלון מלפני לעכב משיח עד שיכלו ומכח ון דרוש דיון? כדכתיב אל מקום אחר יהיה שמה הרוחלכם וכו׳ (יחזקאל ל׳, י״ב) ומתרגמינן לחוד דיהא רעוא למיזל מולין. ויעטוף נשון לחיזור, כמו ובה עטיף הלחן (בראשית ל׳ מ״ב) הכי קאמר דלון הוא מלפני שיעכב משיח לבוא עד שיכלו כל נשמות שעשיתי שעתידין להולד, והאי קרא בגאולה קא מיירי.

גף, (Siehe גיף) ג׳, מכני שנעשו בגוף וכבר פירשנו בערך גיף.

גף, Höhe, Wein, Flügel ג׳, בסנהדרין (דף ל״ח) בתחילה על גפי (משלי ט׳, ג׳) יבסוף כשחטאו על כסא (זש פסוק י״ד) דהייכו מקום כמוך (כפי׳ רש״י שם) פירוש אחר בתחילה על גפי מרומי קרת כדכתיב שם בגפו יבא, שהוא יחידי ולבסוף על כסא כשהכניסו למופה עם חוה (2).

גף, umarmen ג׳, ניומא (דף ס״ו) זיבח וקיטר בסייף גיכף וכשך במגפה. ובסנהד׳ (דף ס׳) אצל המנפף והמכשך והמכבד וכו׳ עד עובר בלא תעשה. ושם (דף כ״ו) למעוטי גיפוף

---

1) ירמי׳ ד״ט, ו״ו, ועיין בכתונות (דף כ״ב, ע״ב) בטפחות דבן כתוב גוף טהור.

2) עיין תוס׳ שם ד״ה בתחילה ורלה פי׳ רש״י בע״ז (דף י״ט, ע״ב) ד״ה וכתיב קרא על כסא וים הגדל לא בתורה אל בתחה משתעי קרא והמסכיל יבין.

וכיוצא בלשון כדרכה. תרגום קילקלתן פיר' שלא תרגום גפיהו קילקלתן פיר' שלא שייך בערך גף הכאי.

גף, Flügel, Rand, Strand, (Ehrbares Gefäß). ג"ף, בזכרים (דף ס"ח) ובספרי בפרשת ואם מן העוף, ביצע גפה ונסמית עינה פירוש יצא בכף שלה ין וגפין דכאר. ס"ת שכתבתה בהלכות פרק ז' למר רבי יהודה פירוש כשהוכיח בידיה של אשה שהן גפיים מ"ש ל'ומזה אתה. במכשירים פרק קמץ המעלה שק מלא פירות נתנו על גוף הכהר (ק"ג גבי כתוב בטבחות) ובילמדנו בכרם קח לך את המטה בנחות דשן ירבילני הוי כשהיו חוכין היתה הבאר מעלה על גפה מיכי בשמים. עומ' על הילוך תרגום ירוזלמי על גיף כהרת. על שפת כתל תרגון על גיף, גף דשתון בעופות, והשכי בשדה, והשלישי בכהר, ופתרון אחד להן וכל' פי' בשתי בענין זה ויש עוד רבויי בענין בלים דשייך לשלו בפ"ק בכלים (דף ט"ו) סרידה שהיא כתוכה על פי התנור שוקעת לתוכו ואין לה גפיים. ובפ"ו בל כלי בעלי נתיס (דף כ"ו) עשה לה גפים כל שהן טמאה רבי שמעון אומר כל שאינה יכולה להנטל בגפיים טהורה פירוש אזכיס של כלי ויש לו לשלות.

גפא, (Giove) Jovis, Jupiter, גפא, בזכרים (דף פ"ט ע"ב) על דתכינן הלכתא רהיט ג ג פ א ומובלים ולא לימלי, פירוש לא כפינא לימתא עד דתכינא מקלת מן התלמוד רהיט בגדזכו ובעלו לעלות בדעת דקל ללקח תמרים לעשות עבדות לשום תכס שילמדהו ולא עלתה בידו שילמוד כלום.

גפן, Schrift, Buchstaben, גפן, לא קשיא כאן בגיפן שלנו כאן בגיפן שלהן פירוש גיפן שלנו כלומר גלוסת הלוחיות שלנו ובגון אחרת, אולאי לשון הקודש שלפיכך מטמאין את הידים שהלוחיות נכתב לשורית הן ומתניפין הכתוב בתכלת ידים בגיפן של שאר לשונות שהלוחות שלפיכך אין מטמאין (לא מלאתי מזה זו).

גפן, Wilde Weinbeere גפן, ברים דמי, ובנרכות (דף מ') בגמרא כוללות וכוללות תמרה בגפן והגלגל פירוש בגמרא גופן שילפי' גפנא ובלעז קורין לומי גפא, בתפחים (דף פ"ו) גפא דלומי בהא פלגיק ובהא כתיבן. ובמכות (דף כ') בסוף בגמרא דפ' התכלת לתמרה לו בגפא דלומי שיכי מיכתך עד שתתמר לי מה רלית בי פיר' שם ע"ו שכתבתי בשמה (ס"ב לליל הפלילים שברומי היו מכניס לוחות הרומיים במצות שם ה הויה וקו"ל ה הלכי לוחות יוד לוחות ג וחות ל לוחות פ כי הם ממולפ לחד והנן זה).

למע"רוסקע (Labruscum). והוא הכרמים נפוץ הנליר.

גפס, Gyps, Gypsus, γυψος

גפס, נפסחים (דף ע"ה) תכיף נתח ולא נסיד רותח ולא בגפסים דיחתין. נחולין (דף ח') מי זוהיה מכוה לוקה בנקלת בדמין נסיד רותח בגיפסים רותח. ובהמניח פרק ח' נמרה (דף ל"ט) עמלן נסיד לו בגיפסים. ונעלו כלים פ' ו' בכלים (דף י"ח) נמה מקיפין נסיד ובגיפס' וכן קנוחיו' של מוריים שגפמן עם הסיד פירוש שחיבדן בגיפסים והוא בלעז גיפס"ו ויותר הוא לבן מן הסיד ופירוש קנוחיים קנקנים שדומין לקנ (ג"כ פירוש בלשון יון רומי ויממעלל מין סיד הנקפר ממטמוכי ארץ ולפעמים כשרפת מבן מיוחדת לגפסים וחכמיהו בנו פועל מן הסס, וכן הפליג מן פלגוס).

גפת, Delträbern, Delbräben (Die Hefen oder Bodenfatz des Oels) גפת, נמתרת (דף י"ז) מרחיקין את הגפת ואת הזבל. בחולין (דף ח') ובפרק ט' בכלים (דף י"ז) וכן בגפת תרדים שבל ניתר' שהוא פירוש הגפת של זתים החדש שולא מים. ובפוף מעשרות (דף פ"ח) לא יתכוד תדם את תבנו ואת גפתו ואת זוגו. ובשבת (דף מ"ז) לינעוץ לתו גפת דזתים תבן אבל דשומשמין שפיר דמי שמעינן מיבה גפת בסולת של זתים ושל שומשמין.

גפתית, Aegypten, Αιγυπτος (Κοπτος, Coptus, Koptisch)

גפתית לגיפתים ועיברית לעברים בשבת (דף י"ח) ריש פרק הקורא את המגילה למקרא (ג"כ כן נקרא לשון מצרי כלשון יווי ולומי).

גץ, Kunkel, גץ, בכי רפ"ק יגביהו עוף (ליוב ה', ז') תרגום היך גילין דכמרין מן גומריא ומתגבהין היבדין יעוף. ובשבת בריש גמרא דף' בשה מדליקין תבן החש בפרק הכונם לתן לדיר גץ היולא מתחת הפטים ולא והזיק חייב פירוש לותן השגרים שיולאין מתחת הפטים כשהבה על הגרזל שנסדן בקרקע גילין.

גץ. (ו Ξ, ε, Χ i, ג) גץ, בחקוחות פרק ט' וגץ יוני שלו יחידות דרכים שלין טופלים בהן ולא משעינן. פי' בתוספת חקוחות ושלו הן יחידות דרכים שלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין על הבגדים והן כגון גומות מלאות מים ושפתי הגומות בקרקות יחידות כשיהו הדרכים כך יש לעוברים ושבי' להסתלק ולהלך בגידי הדרכים שהן קנות הגדות הסמוכות לדרך כמפורש

---

1) Der Vierzehnte Buchstabe des griechischen Alphabeths; wie Mussaphia glaubt, waren diese Leimziegel nach dieser Form gelegt,

גנ"ק בסוף מרובה. (דף פ"ג) פירוש לאחר תפירות שעושין בנמסות ויתמלאו מים בתוך נעקרין מזיקין דגלי ההולך עליהן וכשהן לחין נקרעין גן יוכי וכשייבשו נקרעו יתדות דרכים ועל כן נקרעו יתדות דרכים שהן מפופין כיתדות כשייבשו (ע"ב פירוש שם לוח יוכית ולורת' קו יפר שאר תקתיו קו לאחר קלר מן סרעפין משכי לדדיו ותחת הסכי קו שלישי שהוא לרעפין ובכי הכפרים עושים כמו יתדות בגורת לוח זה מן טיט יבש לדלג מיתד ליתד ולא יטבעו בגון רגליהם).

גן, Kurz, Klein גן, בפ"מ (דף כ"ט) לימתך גולם גחין ולחום לה. ובימות (דף ק"ו) הוא לדוך והיה גולם פי' קלדה (ע"ב פירוש בלשון יוכי גבן לו מי שרגליו עקומות) תרגום קלר ימים גוץ ימין (חיוב י"ד ע').

גצא (נצא Siehe) גלל ומגודל כגר פירשנו בערך לגר.

גצר, (גסטרא Siehe) גלר, בפרק ג' בכלים גלרת שמלאכת בכנען עד שלא נגמרה מלאכתה טהורה. ובפ"ד לחיו היא גלטרת כל שכיולו לזכוכי. ובפ"ב דמס' עירין גלריות שיעשלל וגוי מטילין לתוכן. ובפ"ו במקואות גלרת שמקוה והטביל בה את הכלים טהרו מקומקמין פי' כ ד ה ג ד ו ר ה שהיא בתוך המקוה וכתמלאת מים: ב ספרים שכת' בהן גסטרת יש ספרים שכתוב בהם ד ה ובכר פירשנו בערך גסטר בנוסחאות דדן בתלמוד בבלי כ' בכל המקומות גסטרא וכירושלמי שבת ריש פרק ג' כתיב גצרא.

גר, Wohnen, Proselyt גור, גר, בשבת (דף ק"ר) גר ד ק (עיין ערך את בש וההערה) גר בדוק תהיה פירוש גר בדוק תדוך בשמים כדקתני הניטה כדוק שמים פירוש שאר קס שאם בוש הקדוש בדוק הוא שהיה דר בדוק עושה חלילה ניק לבין שף. בתעכית (דף כ"ה) ואמר לי מלעזר בני גרו בדגיר: עיין גרסת רש"י שם ופירושו כך היה שוהה הגשון ופירוש בדכש היא וכך תומר לו לעתיד לבא עתידין גרים שיגודו בך בעניין שכתוב יגורו בך כדקתי (ישעי' י"ו, ד') ובימות (דף ל"ו) מלי דכתיב לגורה בשלכך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמות וכו' ? בפסחי' (דף כ"ח) לגר שאר בשעריך תתנה ואכלה פירוש הוא גר שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה אבל פיסור מוכל. בימות (דף מ"ב) מתיב רבא וכן גר וגיורת לריכות להמתין שלשה חדשים כמו שאר כל הכשים וכו' מתיב רב חכיה בבולן מני קורא בהן משום תקנת ערוה וכן בהמתת שלשה חדשים משום תקנת ולד פירוש וכולן מני קורא בהן משום תקנת ערוה, וכל הימות מני קורא שלא יתייבמו בתוך שלשה חדשים משום תקנת ערוה, כדאמרי דקא פגע בפיסור-קשת לא. (ובדף מ"ו) תנו

דנתן גר שבע להתגייר לומרין לו מה דמים שנפש וכו'. כותים גירי אריות הן פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא נקידושין דף פ"ו.

גר, Gäscht, Schaum, Oberhefen, גר, במכות במכה (דף פ"ו) כילד הוא בודק הגזבר יוצא והקנה בידו זרק הגיר והקיש נקנה פי' הפקיד יוצא והקנה בידו זרק הגיר הוא שם ירון פכלוק אם נתחלף היין הרק גיר של זמרים הקיש נקנה על החבית שיהיגים המלי' היין ויפתוס החבית, ר"ל כיון שירקה הגיר שיהי הזמרי' מתחיל לצאת פוס' ותיכולוקחיזוה הלצון כ' הרמב"ם סוף הלכות א"מ הלכה ט'.

גר, Kratzen, schaben schneiden, zerfägen גר, בבבא (דף קכ"ב) מגירה לגור נה את הגבינה. ופפרק במה מצה (דף פ"ח) היה שם כתו' על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגור ויגוז. ובחולין (דף קכ"ג) מתיב רבי ירמיה מהא דתנן פרק ק' בכלים, תנור שניטמא כילך מטהרין לותו חולקו לעלם וגורר את הטפלה וכו' ובפרק ט"ו בהלכות (דף ס"ה) אין טמא מלא עד שירצא טפיחה וזמן שהוא עתיד לגור. ובנבחורות (דף מ"ד) והא אמן תנן בפרק שני בפרה פרה שקרניה ושלפיה שחורים יגור פי' יגסר כמו מגוררות במגרה (מלכים ב' ז' ט'). ובסוף גמ' דנ"ק (דף קי"ט) היול' מתחת המקדח ומתחת הר הישבי והנגדר נמגר' הרי זה שלו.

גר, (Geifer, גרגיראה S.) גר, בעבודה זרה בגמר' (דף י') הוי ליה כרתא ושמה גירא עבדא ליסורא סדר ליה גרגירא כלומר כיפה גרגירא. גירא בחזרין ומפלגא לביזיין. ס"ל גיפא ומפורש בערך גיף, כולף אסה תרגום מלן דגייר לחתא. לפ תנלף ת"י עמי בני ישראל לא תהוון גיורין. וכן מות יומת הנולף והמוסיף:

גר, (Siehe גרר) גר, בבילה (דף כ"ד) מוחזין מן הגרדין ביום טוב פירוש עושין פחין לציפורים שנחפסין בהן לרגליהן ים ציפור בעלי כף כתפסין וגוררין אסה במות שהוא אם כמלפו לאחר כך ואסה גרגליהן ויודע שאסה מתמהמל בגרר לף על פי שכמלפ ביום טוב מותרין ממנו כי לי לאסר להנפל ממנו ומוכן הוא לנפל מן הרשתות לף על פי שמערב י"ט בילדו מין בלקחין ביום טוב שאסר שכילולן ואינם מוכנים זה טעמו של תכף קמא. בנוסחאות דדן כתיב בגרין עין רש"י שם ועיין בגרר.

גר, Anreizen, aufregen גר, וסכסכתי מלריס במלריס (יחזקי' י"ט כ') תרגומו ואגרי מלרמי, מן לא תתגר בם (דברי' כ', ח').

גר In der Nachbarschaft wohnen גר, בריש גמרת דפרקין בגדריס (דף כ"ח) אלו הוות ידעת דאמרין מגירת עלה דבנרתיך, מן מסכתה ומגרת ביתה (שמות ג',

פ"ב) (ז (ק"ב מ' ולכל שכניו ולכל מגידוהי סס כן הערך הוש מג ר).

גר, f e i l, ג ר, יכתרים (דף ע"ו) תיש בר רב שדי גירי ובדיק פירוש עד שהיה מורה נקשת היה נורק כדרים ומתירין שלמש דלק נעי יסוד הדעת כל כך להתי' כדרים (ק"ב מרגוס ולק יורה סס כן ולק יקשת תמן נייר).

גר, Weinlaub, (Leinsamen), ג ר, נשנת (דף ק"ט) ומגירי דרוכי שלישק ריקשק פירוש לולבי גפנים פירוש אחר זה פשטן.

גר, Aufkraßen, reiben, ג ר, נגרשתיה דשה (פרשה ס"ר) ומנימלך הלך שליו מגרר מלמד שעלו בו למט' פירוש פלעים וקבורות. וכעכין הזה הוש סכר ג ר י ה תמ' ליה בגדה (דף ל"ו ע"ב) (ק"ב ג ד י ה כתיב):

גר, Zaun, (bey Thieren als Löwe u. s.w.), ג ר, גיומש (דף ס"ט) ונסנהדרין (דף פ"ד) נפק כי ג ו ר ש דכורש מבית קדש הקדשים פירוש ג ו ר ש ר י ה. ובעירובין (דף פ"ו) נשנ שך כלשק עול, נשקש שך ג ו ר י ת פוק, פירוש שסס מכשך כלב זכר מעט שותק כשקש שך גוריתת כלשנת לשון והוי חלק מעלמו ושין לריך לשון אחר בשרש לתחת וכלפי שיער שפוק שלעולם לריכה שותקת שש הוש שנת שלל נשו סס שנת שלל נשו מתפיים לשל סס שנת שלל נשו וכוונת כללו לריכה מתפיימת, ובכתובות (דף ס"ב) לריכין ניכייהו דמטללה ב ג ו ר י ת ק קיסכייתת ובדרשיר, פיר' כלשנת קשכה כשרייתת היש ורגליה קלרות ורגלי' נכי קרש לשתק שהן.

גר, Kalk, ג ר, ושדת לוחס בשיד, ת"י ותשיעון יתהון ב ג י ר ת. עלמות חלק לחרוס לס יד תרגוס דחוקיד גרמי. חלכת דחרוס ושרישון ב ג י ר בשיחת. ובמגלת לריכה כלה ה' חמתו למלך שעשה חופה לבנו גיירה ושיידם וכיירה. ובשנת (דף פ') נרחין דברי ר' יהודה בחנוח ודברי רבי נחמיה בגילת סגיר ס"ת בגילת הסיף שמע מינה סיד וגיר לחד הוש וחומר על ג י ר ת די כתל היכלא. בגילה (דף ע"ו) תניא רבי יהודה חוסר בלשן מכני שלרי בילת הגיר פירוש כמנהג מקומא בר בשרש לעיל ולריך בילת הגיר ללבנו. פיר' לחד בילת הגיר קורין בדבר שמשחירין בו לחלחלו ולעשותו חלק בחתריה דרבי יהודה בר בשרש לתחת וכלפי שיער לחון והוי חלק מעלמו ושין לריך

ו) וכן פיר' רש"י שם ולק ידעתי מה הכריחס להולית שורש המלה מגזע גור הלא תרגום שבן (ירמי' ו' ד"ל) מַגִּיר ושיה החות שתין המ"ס שרשית? ועדוע הניח המתורגמן ולכל מגירוהו (דברים ל', ג') בשרש גור? (עיין ער מגר)

לאלוק בתריה דרבי יוסי בר בזרק לעיל ולא הוי חלק ולריך לאחלוקי.

גר, Hügel, Steinhaufen גר, והיתה בגל לגליס (ירמי' כ"ו, ל"ו) תרגום ותהי בגל לגרים. גם מזבחותם כגלים (הושע י"ב, י"ב) תרגומו לף לגוריהון אסגילו כגירין. ושמתי שומרון לעי השדה מתרגמינן ואשוי שומרון לציגרי מקלין. בספרים דרך כתיב לו יגר כמו יגר מהדומה לו דגר כמו עד הגל (בראשי' ל"א כ"ג) מ"ש סהיד דגורא ולשניהם יש דמיון עם אגר וגור וסם לשון אסיפה.

גרר, Brennen, fengen גרר, בשהדרין פ' חלק (דף כ"ו) גררתיה לאדמאה בחטים שפיר ליה פירש רש"י שתה מחרך, ובעל הערוך גרס גרעתי לאדמאה ופירש גלחת וקלו, עיין ערך גרע.

גרר Die gekaute Speise גרר, תרגום ירושלמי מעלה גרה מסיק גררת.

גרב Rauben, anfich reißen גרב, בנרכות (דף ס"ב) אתת גורדת בלילה וגרדה לאתת פי' סודד בלילה וסודד העיר, בשסחתו דדן כתיב, בי' בלילה אתת גייסת שבי' לאתת. ובשבת (דף קמ"ח) אמר ליה זיל גרביה פירוש משכיה הא אכת דידן והא שמואל דידן ולא שמיע לן ואת שמיע לך ולא אתית הכא למימר ומבדיקת ארנקא. פירוש אמר שד"ק זיל משכהו והניחהו מלטון פרן כחל מעם גר כלומר הכריחהו כדאמרינן בכתות כותים (דף ל"ו) אילא גר לקניכת ענך עובדת גרב וכו' עד אי לא לחיים גרבי הוא סבר אמר גרייה ופירוש הכהו. בתגיגה (דף ה') אדוך בי אבור מלכא וגרבוה. ובגיטין (דף מ"ה) לינעיץ להו מבני מקון העולם משום דוחקא דלבורא או דלמא דלא כגרבו בהו. ושם (דף מ"ו) אתו קא גרבי להו.

גרב Fußbekleidung גרב, בהלכות גדולות ובשאלתות דיומא דכפורי מי שרי למיפק בגורבא פירוש פי"דוליי Pedule בלעז ולטון ישמעאל גורב.

גרב Ruß גרב, בשבת (דף י"ג) העלו לו שלם מלות גרבי שמן ויצאו בעליה ודרבו, ובפר' מקוש שכתבו ושומה שלם מלות גרבי יין פירוש גרבי חביות והיאך יתכן לפרש שיהא ג' מלות חביות לפ' על שלקחו אתו יין כל מלן דאמרי הא דבר גומאי הוא. פעמים, כדין, לגיכין, כלי קרס הם מהן גחולים ומהן קעכים. ובמגילת תיכף יעיב רבי שמעון הוא מפיק ג' גרבי דמרקוש בכל ערובה לחילין קיטוף פירוש קפיסות של פחותי לחם בכל ערב שבת לעכויס (י"ב תרגום כל כבל ימלא יין (ירמי' י"ג, י"ב) כל גרב יתמלי חמר).

גרבל, Wälgen, drehen גרבל, בגיטין (דף ס"ט) ליתי לוקרא דעמרא ונגדיל פתילתא,

וכתיבים בחלק דמגרת, ובגרגל בהכות קטמת פירוש מגלגל הפתילה בספר.

גַּרְבִיתָא, (Siehe. אסתנא) גרביתא, תרגום רוק לפין תחולל גסס (מצלי ד"ה, ד"ג) רוקח גרביתא בטבח מטרח.

גַּרְבָּתָן, (בעל גברתן Sieher) גרבתן, בגבורות (דף מ"ד) הקיק ואת גרבתן בעל קיק בגלים גרבתן בגיד פירוש שלו קרוך עד החרכוב.

גרג, Erregen, anregen גרג, תרגום חלת תקר (תהלים ל"ו, ח') לית גרג, בחלה תעורר מדכים (מצלי י"ב) בכיחתן תגרג תגרי.

גרגי. (עקלה Sieh) גרגי, בסוף גמרת דעבודה זרה (דף ע"ה) בעו מיכי' מרבי תנהו הכי גורגי דתרמי פירוש עיקלין שקורין טורטי.

גרגבסין, Kleyen (Gypsmassa) גורגבסין, ירוסלמי דבבת פרק כלל גדול ההן דחצר גורגבסין פי' המפרש סונין ואולי הוא מלה מורכבת מן גיר וגבסין כלומר סיד של גפסום.

גרגל, (גרגר Sieh) גרגל, בבבת (דף ק"ט) לתמר רב בבת גרגילת לפילו לדידי מעלי לי. ובעירובין (דף כ"ח) הזחלים והגרגרין שורצין לירק מתעברין זרעוירק. ובפ"ק דיומא (דף י"ח) המוך גרגר בשוק וכבר כי' בערוך תורות.

גרגלד Kopfkohl Hauptkohl (לפת Sieh) גרגלד, בגרכות (דף ל"ט) הכי גורגלידי דלפתא פרמיכהו פירמק רבה. (ובדף כ"ח) חזקי תרי גורגלידי דלפתא, ס"ח תרי רפאי לפתו (ת"ב פירוש גגליך בלשון יוכי לפת עגול והלפת שהוא קרוך בקרק בלשון מזכה כקום קבל העגול בלשון מזכה בקרק כמס סוגיי לפת 1).

גרגר Rauke, weißer Senf 2) גרגר, פרק ט' בבציעת מכה ק' (דף מ"ד) הגרגר של תפר. ובפרי

---

1) בגרכות (דף ל"ט, ע"ח) פירש רש"י גרגלידי דלפתא, רפאי לפתות ובכתובות (דף ס"ח ע"ח) פירש גרגלידי: קתיכות דקות ועגולות עיין ערך לפת.

2) Dieses Wort welches von allen hebräischen Comentatoren durch ארוגא übersetzt wird, benennt ein Gewächs das lat. Eruca, ital. Ruchetta span. Oruga, franz. Roquette und deutsch: Rauke oder weißer Senf heißt. Sein Geschmack ist scharf und bitterlich. Der Senfsaamen der zu uns gepülvert kommt und wie bekannt als Mustard genossen wird, ist ein treffliches Verdauungsmittel und

ד' במעשרות הפחלים והנדגר בלב', נדגר היינו גרגל דלעיל ים ספרים שכתוב בהן נדגר וים ספרים שכתוב גרגל. (1

גרגר, (Beere (von der Olive, נ ד ג ר, נפילה פרק א"ו שבי נדגרים פרט ובלשה לשון פרט. ובפרק ז' (דף י') ג ר ג ר יחידי רבי יהודה לומר לפסול וחכמים לומרים עולות. ופרק שלישי בטבלות (דף כ"ה) ושם היה זב או זבה לפילו גרגר יחידי טמא פי' עכו לחד לבדו, ופ' ב' במעשרות (דף ס"ג) בתכול שתבור לך מגרגר ואוכל. ושם פרק שלישי (דף פ"ג) רבי עקיבא לומר מגרגר בתכול פירות לוכל עכו לחת, ובשנת שפר' גמה לשה (דף ס"ד) בפלפל וגרגר שלח פי' קורט חלת. וכל קרבנות פרק ח' במכות (דף כ"ה) לשון מן הגרגרים שכתבו במיס פי' לפ בעיקר הפילן מים או שוקת וכפל לפס מן הפילן זתים לשון מביאין ממנו שמן שפיכו מן המוכר. וכזה הפרק (דף ע"ו) זית הרפסן מגרגרו גרעם הזית וכותש וכותן לתוך הפפל גמרא לימבעית להו מגרגרו תכן או מגלגלו תכן פירות בפלשה זמנים לוקה הותים וכל לקיטה יש בו שלשה מיני שמנים לפי שאין מתבפל כולו יחד ושלש מגרגרו תכן כלומר לוקה אחד מן המנושלים או מגלגלו תכן שעושה

---

erheitert des Gemüth. Der Senf besitzt Eigenschaften die der Heilkunde angehören, er mehrt Milch und Saamen, schützt vor Schlag und Scorbut, treibt Urin, Stein und Würmer. Die Alten schreiben ihm vorzüglich stimulöse Kräfte zu; Daher auch dieses גרגירא in der hieroglyphischen Kräutersprache und Korrespodenz zwischen Antoninus und Rabbi Jehuda (Aboda Sara 10, 2) in dieser Anspielung vorkommt; auch Ovid sagt (de remediis amor:

Nec minus erucas jubeo vitare salaces.

1) וכמו שתרגמנו תרגם רס"י נע"ז (דף י' ע"ב) ד"ה סדר לי: תכסיכים שלח לרבי עקב שמו גרגרא, דוקא בלעז, והבין רבי מה לי ולעקב הזה? ודאי סימנא הוא, ע"כ. לפי שעקב הזה מזריע זרע תחות המשגל ומדליק רשפי לפ להכנה ויש לנסר לחך עיין הערוך ל"ח. וכמו כן תרגם רס"י גיטין (דף ס"ט ע"ב) ד"ה ניזרא דגלגילא (שהוא כמו גרגירא בחילוף הירוש) זרע קרוגא. ויש לחלק בין גרגר של גינה (Eruca hortensis) ובין גרגר של ספר (Eruca sylvestris) עיין פיר' הגאון רבינו שמשון בפ' ט' משנה ת' דשביעית.

להן פיזן שלא יתערבו בשחרים
ומניחם עד שיתבשלו יפה יפה ויתרככו
כדיבה מגולגלת? תא שמע דתניא שמן
זית מזיחו כלומר שיתבשל על התילן
יפה וכן עושה פיזן לזית הזכי ועוזבו
עד שיתבשל יפה. ובפרק ט'
בטהרות (דף קכ"ב) המניח זתים
לגו לגרגרן פירוש לגלגל. ובפ'
ג' בשביעית (דף ל"ח) וכן גרגר
של לירות פירוש מנגיפ קטנות.

גרגרן, Schlemmer (Verſchlinger) גרגרן, בכח וגוות (דף ס') דדרכח
עלמא דקמרח הוו לה בני גרגרני.
ובפוף גמרא דבעין (דף פ"ט) מבלה
בשוק גירגרה בשוק. ובפוף מסכח
דכלים (דף ע"ג) בית הלל מומרי
הרי זה גרגרן. ובפרק ט' בפרה (דף
ק"ג) רבי יהושע מומר כשחתה לו
גירגר כשר פירוש שפכח בגרונו
ולא חתה בשפתיו מן הכלי. פירוש
לאחר שם שפך המים בקנה ולא
הגיע בפיהו כשר. ובפסחים (דף
פ"ו) השותה כוסו בבת אחת הרי זה
גרגר[1], כי היית' וגלגה ת' גרגרותיה.

גרגרת Hals, Gurgel (ſ. Anmerk. z. obig, Artik.) גרגרת, בפ"ב בשחיטת חולין (דף ל"ב) במשנה שחט את הושט ופסק את הגרגרת פירוש הוא הקנה (ל"ב בן בקרח בלשון יוכי ומן השם נשנה הפעל בלשון יוכי ורומיי גרגר ועניכו הכפת משקף נפה בין החיך והקנה בהשמעת קול ובלשון ישמעאל במקום גרגר לומרים ערער עיין ערך ערער וקרוב הזולל גרגרן כי מפני פחות הבליעה מקדים קנה לושט).

גרגרת, (Olive) Trockene Feigen גרגרת, בפרק קמח דמעשרות (דף ס"ב)-וגרוגרות מזידות. ובדרש חוספת' מעשרות התוכם גרוגרות ועתיד לדוחקן תמרים ועתיד לדוחקן. ובשבת (דף קכ"ב) מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות פי' גרוגרות תאנים יבשות מפורדות. דבילה מקנרת תאנים קדוש בין רטובים בין יבשין.

גרגרת Gargaroth

---

1) Von גרגרה Hals (Sprüchw. 1, 9.) oder vielmehr vom Arabiſchen גרגר: gurgeln welches nach der Verwechslung ר mit ל faſt ebenſo wie Gurgel ausgeſprochen wird. Uiberhaupt hallt dieſes Zeitwort (ſammt ſeinem Hauptworte) in andern Sprachen wieder: griech. γαργαριξω, lat. Gargarizo, ſpan. Gargarizar (Garganton Freſſer Schlemmer.) ital. Gargogliare, eng. to Gurgle, u, ſ, w. welche insgeſammt — wie auch Adelung richtig bemerkt — den Schall des Gurgelns nachahmen.

גרגרת, נשנת (דף ק"ח) תכי יהודה גרוגרות לין עושין מי מלח עזין (1 וביומ (דף ע"ח) תכי יהודה גרוגרות מסור ליטב על גבי פיטניום הכפורים, פי' כיכוי שם.

גרגשתא, Thon, Töpfererde

גרגשת, נשנת (דף ק"נ) פהוא גגרת דמכל גרגשת ומכל מתלי וקדקי ליה לליביס ומיח. ונשנת מליעת (דף מ') ליכת דאמרי משום גרגשת דהאי מילת והאי לת מילת פי' עפר נקי שאין בו מערובת ועושין ממנו כלי חרס יש עפר שמולן ויש עפר שאינו מולן. ובע"ז (דף ל"ח) ומייתי מלבי חדתי חיורי ומלן להו מיח ותרן בהו גרגשת. וביבמות (דף ק"ו) מכלה גרגשת ורקקה ולא כלום הוא. ובבתובות (דף ס') דמכלה גרגשת הוו לה בני מכוערי. במעבה החדמה (מלכי ל', ז', מ"ו) תרגום בעוני גרגשתא, כן פי' רש"י לדזיל"ף בלעז והוא argille כמו שתרגמו.

גרגתא Grube, Cisterne, Born

גרגת, נשרכות (דף ס') ובב"ב (דף נ"ח) אמר רבי אבין גר אבא אמר רב אפילו ריש גרגות מן שמיא מכו ליה. ובע"ק (דף כ"ו) ההוא גרגות

דבי תרי דכל יומא הוה דלי אד מיבייהו. ובנשנת מליעת (דף ק"נ) אמר רב כפא האי מאן דאמר ליה לאבריה לוזלן האי גרגות וכפלה בני לה, גרגות' כתמא כפלה לא בני לה, בי גרגות כרי וחזיל כמה גרגותי נאדעיה פי' גרגות גור שמאכו משקין אותה שדה כפל לא בני לה שוחל כי היכי דליהדר וליסקול מיכה משום דהאי גרגותא לוזליה, והא חזיל ליה גרגותא שתמ' וכפלה בני לה ועביד מיכה כל דבעי' מקום גרגותא מקום לאסיר שם שור זה פי' רבי' גרשם. ובב"ב (דף כ"ו) נד"ף במחזיק אין שם בשדה הגר לא מלר ולא מלכ והיא שדה גדול' מלך והבית כיכוס אחד נקל' שלה היא שדה לילן עד היכן קכה פי' ר' מלימום משום רבי יוחנן כל שנקרעת על שמו ופי' רב כפא כל שדולין לותה ומשקין לותה מ גרגות חדא. ובקידושין (דף ע"ו) כל שהחזקו שבותיו, בגהרדעא אפילו ריש גרגות לא מוקמי מיכייהו.

גרגתני Fistel, Rotz

גרגתני, נשנת קמא (דף כ"ה) לעלת מכמו גרגותני פי' מקום קינול בלעז פיסטו"לא (Fistola) בתגיגה (דף כ"ב) בפרק חומר

---

1) בנוסחאות דלן בתוב רב יהודה בר תניבה, וביומא (דף ע"ח ע"א) בתוב רב יהודה בר גרוגרות, ואם הוא שם כיכוי כמו שפי' הערוך י"ל שזה הוא רב יהודה בר יחזקאל בקידושין (דף ע' ע"א) דאמר עליו האי גגרת מלן יהודה בר יחזקאל ? שטעמו גרגרן עין ערך יחזקאל.

דקודם וגדגומכי שאין בפיהם בשפורת הכוך. וכע"ז (דף כ"ו) לשון רב הונא לא שנו אלא שלא התזיר גרגותכי לגת פיר' בלעז כניסטרו"ר Canistro ונגטין בהגדה דהכיזקין ובויקרא רבה בתקרי מות פרשה ויתרון ארץ בטל הפרוכת ועשתו כמין גרגותכי ובטל כל כלי בית המקדש והכיוצא שם.

גרך (גרדי ל. Zuſammenziehen Kratzen, ſchaben, aufreiben. גרד, בגרכות (דף ל"ה) והא רבא הוה שדי קמרא כל מעלי יומא דשבתא כי היכי דנגרדיה לגבייה כדתניא בשמעתין (דף ק"ו), ובשבת (דף ק"מ) לשון רב חסדא אלא נעשיותאי לא אלקלי ירקא משום דגרידי בעתידותאי לאיכא היכי דעייל ירקא ליעול בגרף וכוורי. פי' דגריך מקליפו ומרעיבו וכותן לו תאוה לאכול. (ובדף כ') האי מאן דקליפא דרבי יהודה שבר דגריך (ובדף ע"ה) המגרד רשאי כלומר בשבת חייב משום מתקן. (ובדף פ"ג) זכוכית כדי לגרוד בה רשם הכדכד. (ובדף ק"ט) ליתי גרדך דשקיבתא דגריד מעילאי לתתאי פי' קליפה של שכה דמיגריך מעילאי לתתאי מיקלפנו ממטה למעלה דלמאן דפקי התולעים כעין הגרידה ויולאו דרך פיו. ובפסחים (דף קי"ג) האי מאן דמכני מגירדא דדיקלא לאחדא ליה רוח פלגא פי' הנפיחה על הקליפה שנקלף מן הדקל פלגא כאב חלי הרגלים ובדגשתא שאין בפיהם בשפורת הכוך. וכע"ז (דף כ"ו) לשון רב הונא לא שנו אלא שלא התזיר גרגותכי לגת פיר' בלעז כניסטרו"ר Canistro ונגטין בהגדה דהכיזקין ובויקרא רבה בתקרי מות פרשה ויתרון ארץ בטל הפרוכת ועשתו כמין גרגותכי ובטל כל כלי בית המקדש והכיוצא שם.

גרך (גרדי ל. Zuſammenziehen Kratzen, ſchaben, aufreiben. גרד, בגרכות (דף ל"ה) והא רבא הוה שדי קמרא כל מעלי יומא דשבתא כי היכי דנגרדיה לגבייה כדתניא בשמעתין (דף ק"ו), ובשבת (דף ק"מ) לשון רב חסדא אלא נעשיותאי לא אלקלי ירקא משום דגרידי בעתידותאי לאיכא היכי דעייל ירקא ליעול בגרף וכוורי. פי' דגריך מקליפו ומרעיבו וכותן לו תאוה לאכול. (ובדף כ') האי מאן דקליפא דרבי יהודה שבר דגריך (ובדף ע"ה) המגרד רשאי כלומר בשבת חייב משום מתקן. (ובדף פ"ג) זכוכית כדי לגרוד בה רשם הכדכד. (ובדף ק"ט) ליתי גרדך דשקיבתא דגריד מעילאי לתתאי פי' קליפה של שכה דמיגריך מעילאי לתתאי מיקלפנו ממטה למעלה דלמאן דפקי התולעים כעין הגרידה ויולאו דרך פיו. ובפסחים (דף קי"ג) האי מאן דמכני מגירדא דדיקלא לאחדא ליה רוח פלגא פי' הנפיחה על הקליפה שנקלף מן הדקל פלגא כאב חלי הרגלים ובדגשתא

והעמידו על גלדו כשר. ובהגדה דשבת מליעת (דף ס"ט) שזל לשמש הוה יתיב גרירך דדיקלא. ובנ"ק (דף ל"ט) ובנ"מ (דף ק"כ) לשון רב מרי בריה דרב כהנא גרדך דסרבלא פירוש לתקן הסרבל בלעז falten, legen plicare פלי"קרי (die Kleider) דליכא שבשך דליקי לומן לרבוכי שיהא רך ונוח דלגריה לנטוציה לדורכו ברגל כדי שיהא עב דהת' ליכא שבשך דלכתי נעי למיגרדי ולרבוכיה. בשבת (דף קל"ד) דלמא מידנק' גירדך מיכיה (פי' רש"י מקום קשך הנגד שם הוא ויולפין ממנו גרדין שקורין פי יכ"ן והוא points בלע"ז Kanten Franſen) ותני לידי כרות שפכה. ושם (דף קמ"ו) סכין ומשחשין אבל לא מעשלין ולא מגרדין ובנ"ב (דף מ"ה) הרקילו סכו גרדו הלבישו פירוש גירוד זה מיכוך בכלי. כי הא דתנן אין גורדין במגרדות בשבת בגוף של אדם רש"בג אומר אם היו רגליו מלוכלכות בעיט ובלוחה גורד כדרכו ואינו חושש רב שמואל בר יהודה עבדת ליה לימיה מגרדך דכספא לה מחבך בה. ובע"ז (דף כ"ה) לשוקי גירדך דיבלא גירדך דמשכח מה שגורדין מן המכעלין יפירוש לשוקי לרפשות את המכה להעלות בשר למקומו, גירדך דיבלא מה שגורדין מן בגד בלוי. פירוש לשון גורדות שגורדין מעצב

שנקרע מלא בשיבת דרבנן גירדת דמסכת מה שגורדין מן המנעל מן מקום בשר. ספר תלמי גירדת דמסכת מה שגורדין מן הסנה. וסס (דף ל"ג) ת"ר כותות הגויס מרגיס גרודין מותרין. ובכתובות (דף ע"ז) מתי לימומיה למר מניי פילא ולודנת גירדת דמזגג גירדת דמסכת. פירוש י"מ קליפה של מגג גירדת דמסכת מה שמסכין גורדין מן העורות. ובמכתל נפרק הקומן רבה (דף ל') בגמר' מתי פרשיות, הטועה בסס גרוד מה שכתב ותולה מה שגרד וכות' לת הסס על מקום הגרד. ובקולין (דף מ"ג) וגגרדיה וכסיס מי לת תגן דס הניתו ושעל הסכין קייב לכסות שלמלגרוד ליה ומכסי ליה. ובכתובות (דף ס') בפרק לף על פי ובכריתות הת תניח דס שעל גבי כבר גורדו ותוכלו של בין הבניס מוען ונולע פי' גורד הדס ומעבירו ולחר כך תוכל הכבר. ובכלים פרק י"ל אין הסותלת מן הגורדת טהורין פירוש ממה שגרד מן הכלי כדתניא ויקח לו חרס להתגרד בו (חיוב ג', ד'), ובניסות (דף ע"ט) רב חסדא לתר בקולמוס פסול כמרגז בשר מלי טעמת הלי גריד והלי לת גריד פירוש עשוי בקולמוס לפי שרשמו קלר ואל מגריד שבשת ארע מבית הרחס ומוליכה לתון לבל עשוי כמרגז שלין רשמו קלר לת גריד שבשת ארע מבית הרחס ואלי עשוי גרידתת מידי דהוה הלי דעשוי

גרד, Trocken, Kahl, גרד, בפסחיס (דף כ"ה) שותלה במקום הטיט ואין שותלה במקום הגריד פי' הגריד מקום היבש, ובב"ר פרשת ויחן לת פני העיר דבי שמעון בן יוחי עשה טיון במערה י"ג שניס הוף ובנו שוכלין חרונין של גרדוכה. ובעירובין (דף ק') והל לת כתני קנסי בגרד פירו' יבש כמו לין מזקין שדה גריד. ס"ת גרודת פירוש לילן קרח שלין לו לת לחירין ולת עלין.

גרך, Wurzelstamm, גרך, בעירובין (דף ט') חלת מלי גורך יתת דקנה הייבו לילן פי' עיקר של קנים שמקובר בקרקע וים בו קנים הרבה המדובקין זו בזו כגון לילן בניסקוות דדן כתוב גודריתא עיין ערך בי גוזרתא.

גרדא, Zoten, Herabhängende Fäden), גרדת, בסוכה (דף י"ט) ובמכתות (דף מ"ב) לתר רב יהודה לתר רב עשלן מן הקולין מן הגרדין מן הכיסין פסולה מן הסיפין כתר' פיר' מן הגרדין מן התולין של גדדי לו מן הכיסין פסולה. פירוש לתר מן הגרדין שמתגירין בסוף

נגד לפתח ק' ריגתו ; ולפי דקדוק לילית ימין תוכן שלוקחין פעל הנגד במספרים . קוין הלמד שתולין הקוין בשעה שמהלכת הנהמה ביניהן סימן לו פקעות של שתי שכטוו לשום נגד והן קיבוריימע"ד כמר כיון דלמ כבשו לנגד קורת עליהם שם ומשימן . כמעשה תורג מרגום ירושלמי גירדי . יתר הזרע (יעצל ל"ק י"ב) תרגום לכפן ד ג י ר ד ת י . וביומא (דף פ"ב) נגדי הזרד גרדים שגורדין תוכן מברייתן ומשיירין מהן כלום כלומר מעט שתינו . תניא והיו מחטטין במקט (פ"ב פי' בלשון יווי תורג) Weber: yepdns

גרדא, Aloin, גרידא, שנודע זה (דף ל"ו) והוה ליה כזה גיטין שם מתי גרידא. בכתובות (דף י"ד) ופין הולכין שתר רוב העיר גרידתא ולא תתר רוב סיעה גרידתא פירוש לנדה.

גרדיון, Gordianos (Münzebiefes Kaiſere) גרדיון, נויקרא רבה בראשית רבי תושעי בעודי דיבר גרדיון היה בן ס"ק קרתיון (ל"ב על שם הקיסר גורדיין נקרא דיבר זה וכן מטבע כיהודית neroniſche טרייאנ trajaniſche הדריאנ hadrianiſche על שם הקיסרים כילון Münze טרייאנוס הדריאנוס).

גרדלקי, Schöle (גדיגור ſieb) בשבת (דף ק"ו) פי' בערך גדיגור (פ"ב שם גרס גדודקי) ובכוסחאות דידן כתוב גורזקי .

גרדם, Gradus, Stufe גרדם, שבת (דף ל"ב) עלה למטה וכפל יהא דומה לו כמי שהעלהו לגרדום לידון . ובפרק קמא נע"ז (דף י"ו) לין בוכין עמהן בסולקי וגרדום . ובפסיקתא דשמעו מה עשה לו המלך כטלו ותלאו בגרדום . פ"ק בגרדון פי' מעלות שעוזין לדיכין שיוצאין עליהן כשדכין כמו שעשה שלמה מעלות לכסא תחר יפעוט שם ובלעז מעלה גרתל"ו (פ"ב פיר' בלשון רומיי מעלות וזה שם מקום מיוחד בעיר רומי תחר ממכו היו דוחפים הכהרגים והם נעזים לינרים לינרי ם).

גַּרְדֹּם, Brechen, Theilen, גְּרִידוּם. Theil, Stück. ג ר ד ם , בפרה (דף ק"ו) מלות לחוב ג' בבעלין שיריו שכים וגרדומיו כל ס' סו'. ובמכוות (דף ל"ק) מאי שיריו ומאי ג ר ד ו מ י ו ? לאו שיריו דאסמי מיכייהו , גרדומיו דאיגרדם לינרדומי לא תדע קהכי שירי גרדומיו כל שהוא , ולימת גרדומיו , שירין למה לי ? הא קא משמ' לן דבעינן שיריו כגרדומיו כדי לעכבן . ובמכוות (דף ל"ק) אמר רב פפי ג ר ד ו מ י דלילית בשרות וכו' פירוש כשיבלה לילית ולא ישתייר ממכו לתת מקלת וכ"ג בחוב (ב"ב תרגום . ותמס כעשן תמודו (תהלים ל"ז, ל"ב) מפיית הין עמר לשיתגרדים גומסים).

גֵּרְדֹם, S t u e k (in Form eines Brodes).
גרדס, נגרסאת רבה (פר' ל"ג) פלכסדרום מוקדון חזל לגבי מלכת קליה לתורין כלמי של חוטך נפק טעי' ליה גרדומי דדהב, נגו דסקו' דדהב, פי' לחם של זהב בתוך שלחן של זהב. ס"ת גרוסמי דדהב, נכוסחאות דדן כתיב גידומי.

גַּרְדִּי, W e b e r γ ε ρ δ ι ος, גרדן, בעבודה זרה (דף כ"ו) כייכו דאמרי לבני גרדאי דלטיס שתא נפיק מסכין. ס"ת גירדאי דלא טיין פיר' שכיכו עכו'. שאר קורג בימי התלמוד אין לו נושא פנים עיין רש"י שם.

גַּרְדֵּן, G r i n d i g, kräßig, גרדן, בתוספות (דף ס') דדרכה על דמה דאמרת הוי' ליה צבי גירדני. ס"ת גרגרני פי' גירדן שדם שכמרט שער רגלו וים מפרשי נעל גרב ירקה לי שכוח מלשון להתגרד בו (שיוב ב', ח').

גַּרְדְּקִי, G e r d i c a (1, גרדקי, בנרסאת רבה (פרשה פ"ר) מלך פלכסיס גרדה לגרדיקי וכן תרגום ירושלמי ויגר בגרר, מלך פלכסיס גרדה. תרגום הזה הניח גם ס' מתורגמן ולא מלאתיו בספרי שלנו.

גַּרְדִּיתָא, (siehe גרר No, 3) גורדיתא, בגורדיתא דקני עיין ערך ני גורתא כן גרס בעל הערוך.

גַּרְהָ, G u e g e l, גרה, ביומא (דף כ"ה) ובתמיד (דף ל') הזה והגרה פי' ממקום שחוזר שרגש עד הלעוסת כקרא גרה והוא בכנר הזה והוא לבר לחך שמולין לחם לחך.

גְּרִיוָא, M a a ß, גריוא, בעירובין (דף י"ד) בגמר' בת כמה הוי ג' סאין דכתיב מעשר הבת מן הכור דהיו להו ו' מלפי גריוי. ובפסחים (דף ל"ב) תמן גריוא לוכל גריוא מלח. ובנבח קמח (דף ל"ו) ובנבח מליע (דף ע"ו) לי הוי לי זוזי מסלקין לך מכולם לרעת הבח ולית לי זוזי הב לי גריוא דשרעת. ובב"ב (דף ע"ג) לרבעה גריוי בירקא דאכלת פי' גריוי מדה.

גַּרוֹם, Γ α ρ ζ ω μ ο ς, (eine Art wälscher Salat) גרוס, בויקרא רבה נרים לוסרסת

---

1) Wenn Gerara nach Midrasch und Targum, Gerdica ist; so denken wir an jenes Gerdica welches Martinier in seinem geogr. krit. Wörterbuch aus dem Curapalates erwähnt und Öttelius muthmaßlich in Sardica (in Thracien) verwandelt; oder meint der Midrasch vielleicht Gardichi? einen Nahmen den wie גרר Fluß und Stadt zugleich führten? —

זונק תודה יכבדכי למר רבי סימון הדק גרוזמימק נאה בעקרונה למה? שים בה מיכן הרבה. ובעמוד של הכפיים פרשת לרקמך כהרבי שלי נקרין לעפיה בגרוזמי דהסכא ובלעס דדסב. ירושלמי בברכות נפ' בילד מברכין בגמר' היו לפניו מיכן בהרבה הדק גרוזמימק רבי ירמיה בשם רבי שמי חומ' מנרך על תורמוסק ובלעז לופי"ש Lupini Wolfsbohnen, Feigbohnen, (eine gewisse Hülsenfrucht) יש בה תורמוסין ומיכן הרב'. ובבי' מגל' לימה הלוקי יעשו לומי בני כגרוזמי הזה שהיא בעקרונה (ק"ב פירוש בלעז יוני מין מרק מעורב בגיר ומכל זה היה עולה על שלקן מלכים בקיבוק סעודה בזמן קדמון לפני עבויי כשבא תקונו, גרון בלעז יוני, לירי, זומום מרק).

גרזקי, (גרדלקי (siehe גרזקי, עד שיכנסו לגורזקי שלו בעל הערוך גרם גדודקי נערך גדיגוד וגרם גרדלק עייש ערך גרדלקי.

גרט, Serut, γρυτη Geerumpel, Trübel גרט, בשבת (דף קכ"ג) מתט דכישל חודה לו עוקלה זורקה לבין הגרוטאות, ובכלים פרק י"ב משברי כלים מן הגרוטי'. ובשבת מליעא (דף כ"ב) ולא יזרקנה לבין הגרוטאות, ובע"ז (דף כ"ג) הלוקח גרוטאות מן הגוים. ובמכות (דף כ"ח) תנו רבנן מלורה היתה בלה מן העצה מן הזהב, עשתה מן הגרוטאות שבולה פירו' מסמרות שבורין ושברי ברזל לשער יתפסבו ויתקבלו ולשון יון הוא ויש לומרי' כל מיני מתכות בין בסף בין זהב (ק"ב בלשון יוני שברי כלי מתכות).

גרם, Bein, Knochen גרם, בחולין (דף ק"ג) אמר רב הונא בגרמימק זעירתא פירוש לשבר קטן שים בני אדם שבולעין אותו. בברכות (דף ה') ובשבת (דף ק"ח) והאמר רבי יוחנן דין גרמק דעבידלה בירי פירו' בנים היו לו ומתו ומלער ומדוב החביבו היה כועסו ואף קדוש כרבי יוחנן היאך היה כועס עלם המת ומיטמא בכל שעה? אלא לותו עלם בן היה ובן המת אינו מטמא דתנן בפרק ג' בתלוות (דף מ"ח) ובפר' כהן גדול בבזיר (דף כ"ח) כל שבשת טמא חוץ מן הבנים והשער והלבורין ובשעת חיבורו הכל טמא וזה תלוש היה ומפורש בבכרה בנים גמרא דם הבכרה (דף כ"ו) כל דבר שהוא עם אדם שבולה וחין גזעו מחליף מטמא לתפוקי מן הלף על פי שגזעו מחליף לא בולה עמו, השיע והלבורין הלף על פי שבולה עמו גזעו מחליף, לפיכ' חינן מטמאי אבל רע"ב חיבדין טמאין שמת אפילו בשבשרשו לפי שבולה עמו ואם תתמוך אף מבן חין גזעו מחליף, פירוש אחר בשהים הולך לבית הבבל מוליכו עמו כדי לבחמם כלומר רבו שם תירא בי דין גרמק דעבידלה

צירי ולעדי נדול משלכם (ע"ב לשון מקרא זה תמוה גרם, ותרגום עלם מ ע ל מ י: נ ר מ ם מ נ ר מ י).

גרם, Wegen (Selbst) (meiner, deiner, seiner u. s. w.) נ ר ם, בנרסוס (דף כ') רבי שמעון בן שטח דאמר, לנרמיה הוא דאמר, פירוש הוא סב' כיון דאמר כסף הוא ליה כו' שאלו דנן ואמר ירק ויין הבי הוא כיון דאמר פירוש הוא סבר דאמי דאמר לדעתי' לקודים אמר ולית הלכתא הכי. ובשנת (דף ע"ב) אמר רבי אמי רבי דאמר, לנרמיה הוא דאמר דאמ' אבל הכיקן על גבי קרקע אסור הבי אמר רבי יוחנן לכילו הכיקן על גבי קרקע, ובתעניות (דף י"ד) אמר רבי אמי אמי דאמר, לנרמיה הוא דאמר. ובמ"ק (דף כ"ה) כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב עליה רבי אמי ור' אלעזר אמר רב אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי אמי דאמר, לנרמיה הוא דאמר, לעניך פירוש יש מפרשין אלו שבי מעשים דר' אמי כפירוש הראשון לדעתיה אמר ואלקלין עליו תבריו, ויש מפרשין לנרמיה אמר שלא היה יכול להתעטות (פירוש לעצמו לו עבודי).

גרם, Verursachen נ ר ם, בנ"ק (דף ק') אלו דאין דיבוק דנרמיה רבי אחיר ואסבר' לן כוותיה ומסקנ' מיבעי דתנן מחיצת הכרם שנפרצה לומר לנעל הכרם גדור בדרך שיתיש ולא נדר הרי זה קידש וחייב בתרומות פירות חייב לעשר ולעזרי נדול משלכם (ע"ב לשון מקרא זה תמוה גרם, ותרגום עלם מ ע ל מ י: נ ר מ ם מ נ ר מ י).

גרם, Weg (Selbst) נ ר ם, בנ"ק (דף ק') אלו דאין דיבוק דנרמיה רבי אחיר ואסבר' לן כוותיה ומסקנ' מיבעי דתנן מחיצת הכרם שנפרצה לומר לנעל הכרם גדור בדרך שיתיש ולא נדר הרי זה קידש וחייב בתרומות פירות חייב לעשר ולעזרי נדול משלכם (ע"ב לשון מקרא זה תמוה גרם, ותרגום עלם מ ע ל מ י: נ ר מ ם מ נ ר מ י).

גרם, (Selbst) נ ר ם, בנרסוס (דף כ') רבי שמעון בן שטח דאמר, לנרמיה הוא דאמר, פירוש הוא סב' כיון דאמר כסף הוא ליה כו' שאלו דנן ואמר ירק ויין הבי הוא כיון דאמר פירוש הוא סבר דאמי דאמר לדעתי' לקודים אמר ולית הלכתא הכי. ובשנת (דף ע"ב) אמר רבי אמי רבי דאמר, לנרמיה הוא דאמר, דאמ' אבל הכיקן על גבי קרקע אסור הבי אמר רבי יוחנן לכילו הכיקן על גבי קרקע, ובתעניות (דף י"ד) אמר רבי אמי אמי דאמר, לנרמיה הוא דאמר. ובמ"ק (דף כ"ה) כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב עליה רבי אמי ור' אלעזר אמר רב אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי אמי דאמר, לנרמיה הוא דאמר, לעניך פירוש יש מפרשין אלו שבי מעשים דר' אמי כפירוש הראשון לדעתיה אמר ואלקלין עליו תבריו, ויש מפרשין לנרמיה אמר שלא היה יכול להתעטות (פירוש לעצמו לו עבודי).

גרם, Abtreten גרם, בחולין (דף ט') אמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן הלכות שחיטה שהיה, דרסה, הגרמה, ועיקור אלו אין מפורש בכולהו תניא פירוש שלא כולהו תניא במשנתינו מה נח שמואל ללמדנו. שהיה, דתנן שם (דף ל"ג) כפלה מבין לאחר שהתחיל השחיטה והגיעה כפלו כליו והגיעין השחיטה הסכין ועף ונח חברו ושחט אם שהה כדי שחיטה אחרת מפולפלת. דרסה דתנן שם (דף ל') התיז את הראש בתוך פפולפל. הגרמה דתנן שם (דף ל"ג) או שהגרים

לצלם הזרע, דקיימא לן זה פומך לנדר וזורע, וזה פומך לנדר וכוטע ובין שכפרן הנדר כשעברו ואשברו מבושת הכרם והזרע ואפני שלא נדר נרם לזרע להפסד דמי הזרע שאבד, בעל הנדר לצלם דמי הזרע שאבד, כתנדר כי לא על פי שלא עשה מעשה בידים שלא יצא ולא נדר, וגרם היזק לאכרו חייב וכן הלכה. ופירוש דיבוק דגרמי ליבעי דמגרס כמו גורס לשכיבה שתשתלק מיצרעת, גורס גלות לבניו. ותנן זה הפ' הבונה שקיבל עליו את הכותל לפוחתו כו' עד ואם משמת המכה כפל חייב וקיימא לן הלכה כי האי שתמת (ע"ב תרגום לחכי שכתי (ג"ת, ך"ב, ך"ב) לכך גרמית).

גרם, Abtreten גרם, בחולין (דף ט') אמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן הלכות שחיטה שהיה, דרסה, הגרמה, ועיקור אלו אין מפורש בכולהו תניא במשנתינו מה נח שמואל ללמדנו. שהיה, דתנן שם (דף ל"ג) כפלה מבין לאחר שהתחיל השחיטה והגיעה כפלו כליו והגיעין השחיטה הסכין ועף ונח חברו ושחט אם שהה כדי שחיטה אחרת מפולפלת. דרסה דתנן שם (דף ל') התיז את הראש בתוך פפולפל. הגרמה דתנן שם (דף ל"ג) או שהגרים

דני יצנב קומר נבלה. הגרמה דתכן סס (דף י"ח) הזוטט מתוך הטענעת וצייל גם מלא החוט על פני כולה כשרה, הא לאו הכי פסולה. ע"ק, דתכן סס (דף ל"ב) שחט את הוטט וסתם את הגרגרת או שסתם את הגרגרת ושחט כך שחט את הוטט וכו'. ומה נפרק לאותו ואת נבו תכן (דף פ"ח) הזוטט ונתנבלה בידו הכותר והמעקר פטור מלותו ואת נבו וכן תכן (דף פ"ה) נפרק בסוי הדם דפטור מכסוי הדם. פירוש הייה לפתר שהתחיל לשחוט בוטט אם נכל סכין מידו ושחה קוד' שיזהר לגמור את השחיטה כדי שיגיעו בשחה שחרת וירבילנה וישחטנה דקה לדקה, ונשה לנפה, ועוף עוף, נכל העניניס שנהה ביני ביני, כשיעור הזה פסולה, פחו' מכאן כשרה, אבל אם שחט שחט ונתקל' מן הקלה של נהמה-ושהה כשיעור הזה לא מיישינן לה ואם שחט רובו או מלאו ושהה כשיעור הזה פסולה ובעוף אין שהייה אלא בוטט, אבל בגרגרת לא, דאי שחט מקלת ושהה לאו כלום הוא ופסוקת הגרגרת ברובה פסולה, שמא דברי האורים בנהמה או בעוף אלא על ידי סכין אבל אם שחט העוף בסכין יפה אם שחט מקלת ושהה לא מיישינן דאי רובו כשר ואי מיעוטו כשר, שמא נפסק אי מאלה על מאלה כרוב, הא שחטיה לרובה דגרגרת וכשרה, ואי מאלה על מאלה לאינו כרוב הא לא ענך ולא כלום, וכי שהה כדי שחיטה לאחת וגמר שחיטתו כשרה. ד ר פה כילף היה שוחט והכניל ידו על הסכין ותחך את הסימנין נגד אחת ולא הוליך ולא הכניס פסולה ואם הוליך והכניס כשרה, דרשה לגון כמו דרופת הארי. אלדה כגון שהכניס הסכין בין העור לסימנין או בין סימן לסי', היכי הוה מזיח או עמדת עילוי לפקיחת או רקעת' דמידנק נקיר', או בקנדרוג, או בסנדרום, ועייל סכיך' תותייהו ושחט פסולה פירוש מזיח שיער, עמדת למ, לפקיחת לוחד, קנדרוג דנק סנדרום עטרן, רקעת' סמרטוט, מאי לגון אלדה? בגולדה הדר' בעיקרי בתים דמיכסיף. הגרמה, משיפוי כובע ולמעלה פסולה למטה כשרה. ע"ק, הי' שוחט ופירכסה הנהמה או שהכתה ראשה לארץ ונתעקרו הסימנין פסולה.

גרם, Uibermessen, Uibermiegen, ג ר ס, שנאמים (דף ס"ב) אמר ר' ירמיה בשמה גרומה. (בטוספתות דדן כתיב גדומה ג ד ל י"ו) ובגרחתית רבה (פר' י"ב) אלה תולדות השמים והולד יולי למה גרומה ממעי אמו. בב"ב (דף פ"ח) היה שוקל לו עין בעין נותן לו גרומן פי' תוספת, ופי' רש"י לשון הכרעה הוא וכן הגרמה דשחיטה.

גרמד, (G i e b e) ג ר מ ד, בב"מ בפ' לוזהו כתך בגמר' כילך לקח הימנו חטין (דף ס"ד) מאן דיהיב זוזי לגיכסא לקרי וקח לזלי

גרמן, Germanus (Weiß) גרמן, נפרק שני בנגעים (דף פ"ג) נהרת עזה כרתין כ גרמכי כהה והבהה ככוחי עזה. ונגרעתית רגה (פרשה פ"ג) ויוסף הורד מכרימים בכל מקום גרמכי מוכר כוחי פירוש לגן בזותר (ל"ב פירוש בלשון רומיי לים מקרן מעכבין אחר לבשיה מופלגים בלבנות).

גרמס, γραμμη Skrupel, Der 24te Theil einer Unze גרמס, בילמדנו פרש, כי תצח לפי שחטאו בזה שעות בין לפיכך זיתנו מקלית השקל דעניך שיהא גרמסים (ל"ב פירוש בלשון יוכי מין משקל אחר הוא חלק מד' ועשרים חלקים בשוקיש סם כן משקל מקלית השקל רגיע לוקיש).

גרן, Tenne גרן, בפוטה (דף י"ג) ויבואו עד גרן האטד, וכי גרן יש לאטד? פירוש האטד קוטן ואין להן פירות שיעשו ממנו גרן כגורן זה שמוקף לו אטד, פירוש הגורן יעשו סביביו אטד וקוליס כדי שיעמר.

גרם, Zerstoßen, zermalmen גרים, Grau pe, (Zermalmte Hülsenfrucht) גרם, בסנהדרין (דף מ"ט) ובניהה (דף ס"ח) שנאמר ממכים מעגירין

ו) בנוסחאות דרן כתיב גרמסיון בפ"ק ופי' בעל מחכת כהוכה בפם כ ערוך שהוא מין מטבע ובמחת אין לו דמיון כלל עם גרמם שהביא הערוך ובעל מערוך המערכת גרם ג"כ גרמסיון, והביא מדרש במדבר רבה פרי' ל"ב ולפ מלחתי שם המלה הזאת.

גרמטיון, γραμματειον Schrift, Verschreibung גרמטיון, מדרש שמות רבה פרשת החדש הזה לכם ומלימתי כתב לו הגרמטיון מלשון חדש בכמה נתדש פירוש בלשון יוני שטר חוב (ו.

גרמניא, Germania גרמניא, ניומל (דף י') גומר זו גרמניא מגוג ומגיכתא. במגילה (דף ו') בסוף הלכה אחד ומן עלי בכנים, ומתו כל חסך זו גרמניא של אדום. תרגום ירושלמי בני יפת גומר ומגוג ומשך ותבריומהין אפריקי וגרמניא. וכן בנרחית רבה (פרש' ל"ח) ס"ל גרמכיא מני תורגמ' תרגומו ממדינת ג'ר מכיא (ל"ב נקרא בלשון רומיי גרמכיא המקום הנקר' לנו ארץ אשכנז, ובירושל' דמגלה פר' קמ"ל כתוב גמר גרמניא מגוג וגוגית והיא מדינה לפוכית אחר ממכה יצאו מחריבי ממלכת רומי).

גרמזי, Schmiedt, Scheidekünstler (Schmelzwage) גרמזי, בב"ב (דף פ"ט.) תמ' רב ששת בגרמיכי פירוש מלזכים שהוקלין בהן בדיל שחוק וכוכבית שחוקה.

גרמם, Germanus (Weiß) גרמן, נפרק שני בנגעים (דף פ"ג) נהרת עזה כרתין כ גרמכי כהה והבהה ככוחי עזה. ונגרעתית רגה (פרשה פ"ג) ויוסף הורד מכרימים בכל מקום גרמכי מוכר כוחי פירוש לגן בזותר (ל"ב פירוש בלשון רומיי לים מקרן מעכבין אחר לבשיה מופלגים בלבנות).

גרמס, γραμμη Skrupel, Der 24te Theil einer Unze גרמס, בילמדנו פרש, כי תצח לפי שחטאו בזה שעות בין לפיכך זיתנו מקלית השקל דעניך שיהא גרמסים (ל"ב פירוש בלשון יוכי מין משקל אחר הוא חלק מד' ועשרים חלקים בשוקיש סם כן משקל מקלית השקל רגיע לוקיש).

גרן, Tenne גרן, בפוטה (דף י"ג) ויבואו עד גרן האטד, וכי גרן יש לאטד? פירוש האטד קוטן ואין להן פירות שיעשו ממנו גרן כגורן זה שמוקף לו אטד, פירוש הגורן יעשו סביביו אטד וקוליס כדי שיעמר.

גרם, Zerstoßen, zermalmen גרים, Grau pe, (Zermalmte Hülsenfrucht) גרם, בסנהדרין (דף מ"ט) ובניהה (דף ס"ח) שנאמר ממכים מעגירין

אל הכתם רוק, תפל; ומי גרסין. ובכלים פרק י"ז גרסים כגעים, כגרסים הקלקי כיר"ש סם ים לסדס בגופו כגע כשיעור מלי פול טמא. ובמ"ק (דף י"ג) והגרוסות עושין בלשעה לפרך לוכל במועד. ובמכות (דף ס"ו) פתכוכו לריחים של גרוסות פירוש הריחים שטוחים כהן פולין. ובב"ב (דף כ"ה) אבעי אמר אבא עכשתיה דאמר להו לרבנן עד דמגרסיתו גרמי בי תבני אתו אכלו בשרא בי רבא (ע"ב תרגום בפסיק יבמו עם אחד ואמרין לייתית גרוסא והוא לשון מקרא ג ר ס כרמל (ויקרא ג', י"ד) מגרשה ומשמע (שם ט"ו) ודומה לו גרסה בפרי לתאנה (תהלים קי"ט ד') והחטה הכשברית והכטטקא בקרוי בל"ע גרש ובדברי רבותיכו גרים).

גרס, Beſen, ſtudieren, גרס, תרגום בפסוק ואקבי מבקיות ושיבת סדרי מגה ותלמוד בגירסא, ובלשון תלמוד גירסא דיקוחא, פירוש בלשון יוכי ענין קריאה.

גַּרְסָן, Erſparniß, גרסן, ביבמות (דף קי"ו) דקא אכלה לגורסיכא הבי כתא פיר' עתידה זו לירש ממון אבי'.

גָּרַע, Abnehmen, abziehen, fallen (im Werth) Verſchlimmern, abſchlagen, גרע, בתורה (דף ק"ט) אלא רבא אמר וכתם את כחלת שאמרו לו, קא משמע לן, שאמרו לו, אין גורעין, ומוסיפין, ודורשין פירוש גרע מכחלתו ולא מלשקרו ולרך שתי לותיות הללו ובעצו מלה אחת והיו לו ודרוש הכי, וכתת' את כחלת שאמרו לו וזה שאמרו חכמי' גורעין ומוסיפין ודורשין לא גרעי' ממש דהא רבא לידתי תירוצי דאבוי ואמר סכינא חריפא מיפסקא קרני', ומילתא דפקי בה, הדר הוא ופסיק בה? אלא הכי פירוש, קשבר כל קרא דכתיב לשון קדש ומפרשי לה בלשון אחרת או זולתה אי אפשר לה עתיקה כמות שהיא אלא כרתה כמותה וגורע וכך פתרון זה, וכתתם את כחלתו של מוריסה אתה לשאול כלומר הכחלה שמוריס אתה לבתו שהיא שחר בעלה כדכתיב, ודבק באשתו והיו לבשר אחד ומי שהוא שאול קרוב לה, אלו העשוך הכחלה זה פי' ר"ת ז"ל (עיין יומא דף מ"ח, ע"ש תום' ד"ה גורעין ומוסיפין) ומלישע (דף ק"ד) ואמר רבי יוחנן משבבו ומת שומטין מעל בניו? אמר כתנא לגירעון, פירוש לעולם אין כי לו הכי ואין לך כתב לו הכי, ומשבבו המשבן כפירעון הוא, מיהו אם לא כתב לו הכי ומשבבו כנגד חובו מכוון, ועכשיו גרע שיומה השומא גרע למלוה והוה אמר כתנא לגירעון ואם לא כתב לו כך, ומשבבו, אף על פי שמקום פירעון עומד, אם אמר רבא הכי אמר אמר ונתתם את

גרע עד שיקליטנו למלוה גרעות לגה גיע. ומם (דף ק"ו) מלק מעתה (שניעית) לק תעלה לו בגידוע פירוש מהדה מחווה קאמר, דהיכא דלקדיש בר יצר' מדה מחווה בשעה שהיובל נוהג, אם הקדישה משכת היובל ורוצה לגאלה הוא עלמו או יצרכל אחר, נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, שכאמר, ואם מאדה לחו אותו יקדיש אדהו כערכך יקוש, ומהו כערכך כמו שאמר זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, ואם יותר הוא מזרע חומר שעורים, או פחו' נותן לפי חשבון זה, שכן כתיב לפי זרעו, וזה השיעור: כסדולה לפדותה לרבעי' ותבע שנים שהוא יובל אלא נותן כ' סלעי', אבל הקדיש, לאחר שכא של יובל, או לאחר י', או לאחר כ' מחשב עד שכא היובל שיבא, ונותן לפי חשבון שכאמר, ואם לאחר היובל יקדיש אדהו ונשאר לו הכהן את הכסף על פי הדברים הכותבות עד שכא היובל, וכמה מגיע לכל שנה? סלע ויובלין דשקו סלע וכובדין לשנה, ומכיון שנערכין בחומשתא כגילו, תומר תשע ושבעים שנה, שהרי עשר פעמים ט"ו סלעים ט"ו פיבדיונין ומכיון בתורת כהנים וכי מה טיבו של פובדיון זה? ולמה אלא של תורה היכי אלא מ"ש פובדיונין? אלא שהכל קולבון לפרוטרוט, וקולבון הוא מטבע קטן שהכל תוספת לשלשה סלע נתון חמיכות חמיכות, אלא נם לגאול מ"ט-שנים, נותן כל סלעים עליו קס לו. ונתן לאחר הנעלים כרכמיד זרע חמר שעורים בחמשים שקל כסף, ואם נם לגאלה מ' שנה לו ל' שנה, נותן סלע ופובדיון לשנה אלף על פי שאין מגיע פובדיון אלא. וכך מכהג בבלמקים, ים מ ב ע ו' גדולים שבאמצע ומוכאין עמהן אם שברי מטבעות ט"ו למטבע, או כ' חמיכות למטבע, הלוקח מקח למטבע אלא, אף נותן מטבע אלא יצא, ואם נותן מחמיכות נותן לכל מטבע שהוא קולבונו, אף כאן בשביל שהו סלע אחד המשתנה. (עיין פי' רש"י בניליה דף ל"ט ע"ב ד"ה כשאיינן בקלבון) ומכן בשקלים (דף ג') התחיל והשתפין שאיינן בקולבון פעורין ממעבר בהמה ובשאיינן במעבר בהמה, פעורין מן הקולבון, כיצד כל ישראל חייבין כל אחד מהן חצי סלע, שנאמר בקע לגולגולת מחצית השקל בשקל הקודש, ובשיעקול, חייב ליתן קולבון אלא כמו אלף חצי אלא, ובמקום שיש שני תחין, אם תלוקין בממון, מהן זה שקל שהוא חצי סלע, וזה שקל שהוא חצי סלע, ונותנין שני קולבונין, ואם אינן תלוקין בממון וממון אחד הוא נותנין סלע אלא, ופעורים מפני קולבונין. ואחד הנעלים ואף כל אדם שוין לגאולה כשיעור זה, אלא שהנעלים מוסיפין קומה ואינם יולא מידו ביובל, דכתיב ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו ויסף חמישית כסף ערכך עליו יקס לו. ונתן לאחר הנעלים

ואחד כל אדם, שוין בגאולה, מפני הנעלים לבין כל אדם, אלא שהנעלים כותבין תומם, וכל אדם כותבין תומם, הקדישם וגאלה, חיכה יוכלה מידו ביובל, גאלה נכו, יוכלה בלבניו ביובל, ואם גאלה אחר, חיכו מוסיף חומש, ויוכלה מידו ביובל, וחזר, לבכניס, דכתיב והיה הבדה בגאלתו ביובל, קודש לה' כשדה החרם להכן תהיה אחוזתו, ואפילו עושה פירות בשנה שנין ק' סלעים, חיכו נותן אלא סלע ופוכדיון לבד', והיכו לתמדיכן בחיוכו כסף, לשנין פרי נככית', מידי דהוי אשדה אחוזה לעשר, דיהב ארבע זוזי לשדה אחוזה לעשר, דהייכו סלע דהוי ארבע זוזי, אף על גב דאין אכיל פירי טובא, וכמו שנתן הוי הסלע ופוכדיון לשנה, כן כשחלה הכהן שלשה או ארבעה שנים, אפילו היתה שנה שביעית לפכיו קודם שנגאלה, מכסה סלע ופוכדיון לשנה, דאכיל בשביעית, אבל הקדש נעשר ובאים עשרה שנה הנעלים גוזרין שימכוה לע לשנה, ומזה הקנה אלא מעשה הוכיל ושביעית אפקשתא דמלכא לא מעלה לו בגירוע כשהיתה לפני כהן אלא תכן נותן סלע ופוכדיון לשנה אחוזה שגאלה ושנתו שנים שהיתה לפני כהנים וכגרע מערכך, מלמד שהי היתה ביד הכהנים ב' או ג' שנים מגרעין סלע ופוכדיון לשנה? כשיגיע שנת היובל ומשיירו בפול הלבן יש לו גרעיכן

ומחזירו לבעליו כמו שהיה, ולמהוי ליה הפלה מיניה אבל לעניין המוכר שהרי לאחרו שכי תבואות בעין, ובערכין (דף כ"ה) וכמוכר את שדה אחוזתו (דף כ"ב) מלמד שאין קולטין החיכן בשביעית? בי שמא לומרים החילות מיובלין הן, ובית הלל לומרים החדונין מיובלין הן, ובגמ' מגיד רבי שמי הוא נוסר הוא גירוע הוא פול הלבן פי' הא דתכן בנפכים מגיירין בעת שיהיה נוסר ומיעורו בפול הלבן יש לו גרעיכן

כה פירי ליובלות הן, ולמהוי ליה הפלה מיניה אבל לעניין המוכר שהרי לאחרו שכי תבואות בעין, ובערכין (דף כ"ה) וכמוכר את שדה אחוזתו (דף כ"ב) מלמד שאין קולטין החיכן בשביעית? בי שמא לומרים החילות מיובלין הן, ובית הלל לומרים החדונין מיובלין הן, ובגמ' מגיד רבי שמי הוא נוסר הוא גירוע הוא פול הלבן פי' הא דתכן בנפכים מגיירין בעת שיהיה נוסר ומיעורו בפול הלבן יש לו גרעיכן

גרע, Kernen, Kerner treiben, בְּהוּעַ גרעינא Traubenkern גרעין (דף ל"ח) ונפסקי (דף כ"ב) בגרות (דף ל"ח) ונפסקי (דף כ"ב) ופ"ק בשביעית (דף ל"ט) מלמד שאין קולטין החיכן בשביעית? בי שמא לומרים החילות מיובלין הן, ובית הלל לומרים החדונין מיובלין הן, ובגמ' מגיד רבי שמי הוא נוסר הוא גירוע הוא פול הלבן פי' הא דתכן בנפכים מגיירין בעת שיהיה נוסר ומיעורו בפול הלבן יש לו גרעיכן

ולא נקרי פרי ולפשוט לקלפו ולהסמידו דלא כלום, אמר רחמנ' ולא להפסד. ירושלמי סוף פ"ד תכיר' חיכף גר פסק תרומין שבשולן הוה קנטן גפכי' משיגרעו אמר רבי יוסה משיקילו כמה דקת אמר כי יגרע כשפי מים (לעיל ל"ו, ו') והעניין לשון מכישה וחסרון. ובזבח (דף ע"ו) לימני' להו גרפיכין חכן לו גרעיכין חכן? אמר רבה גר מהבה וגרע מערבך פירוש גרוע שבמרי (1 פי' שאר שהגרעיכין גורעין את החוכלין. ס"ק גלעיכין והכי נערך גלע.

גֶּרַע, Aderlaſſen, Blut abnehmen, גרע, בקידושין בסוף גמרת דפ"ו, יוחסין (דף פ"ט) ר' דבדיס כלמרו בגרע וכו'. ובפרק י"ב בבלים מכאל הגרע טמא פירוש גורע הדם והוא הספר. ובמגילת סיכה אך מן תיכם וכו' עד אמר אך לכך מייתי לי דיסים גרוע.

גֶּרַע, Scheeren (das Haar abnehmen), גרע, בסנהדרין פרק חלק בסוף עכין סכתריב (דף ל"ו) גרעימי' לקרמך וספר לי' תחלי ליה כורח בדיקניה ולא שבעת תוכח מיכיה פירוש גלחת זקנו ותרפתו וספר ליה ולא כעם תחלי ליה כורח ולא שבעת תוכח מיכיה שמעו' ממכו כל מיבי לילכות (ע"ב בנוסחאות דיוין כתוב גרדתיה לתרמיה עיין ערך גרר) ותגלח את שבע מחלפות (שופטי' ט"ז י"ט) תרגומו וגרעת. וכן ויגלח את חלי זקנם (שמואל ב' י', ד') תרגומו וגרע.

גָּרַף, Zuſammenkehren, ſcharren (arabiſch: wegſchwemmen), מַגְרִיפָה, Beſen, גרף, בשבת (דף ל"ו) בגמת לו בעלים לא יתן עד שיגרוף. ושם (דף ק"מ) גורפין מלפני הפתח. ובכפתים (דף כ"ח) גורפין מתחת רגלי הנהמה. ובנילה (דף ל"ב) אין גורפין תנור וכירים, ובזבח (דף קכ"ב) מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות. ובכפתים (דף מ"ב) אסה לא תלוש כמים הגרופין פי' מטוכין. לשעה מן הכהר כמו כחל קיטון גרפס (שופטים ה', ד"ח). ושם (דף מ"ד) אי דקת גריף ואכיל בשלה דעתו אכל כל אדם כלומר שאוכל הכותח בעיכל שאין טובל בו חוס דבר, וברים בנח קמח (דף ו') פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן. ובהגדת ילמדנו ויהי כל הארץ שפה אחת, כך לי ח בן והוא נותן את המגרף.

---

1) Raba bar Abaha findet ſehr richtig die Etymologie dieſes Wortes in dem Hebr. und vorhergehenden גרע weil der Kern den Werth der Frucht verringert.

ובפרק ז' בכלים (דף י"ו) היתה גורפת והכה הקון וכו' פירוש שם היתה מוכנת הפסר מן התכור לו כשרמו ידיה והן טמאות והכניס ידה בפתח וגגעה בדבילה של תרומה בעמאת בידים מסוקנות. ובתמיד (דף כ"ח) ובטלו המגרפות והכיכורות. ושם (דף ל') מיריקו היו שומעין קול המגריפה. ושם (דף ל"ג) בטל לקד את המגריפ' וארקה בין הקופ ולמזבח. ובפ"ק (דף כ"ג) מגריפה שבטלה בפה טמאה מפני שהיא בקורנס. ויעיו תרגום ומגרופיותיה.

גרף, Nachtgeschirr

גרף, בגמ' (דף קכ"ח) גרף של רעי. ובסוף גמרא בוטל קדם (דף ק"מ) וכי עושין גרף של רעי לכתחילה' פי' כלי מיוחד לצואה.

גרפית, Zweig, Reis

גרפית, בגמרא (דף ל"ח) זתים לקון מביא שתי גרופיות פירוש הבוטעה, בפרק ז' בכלים, ותנן כמי בכלי פרק י"ב גרופית של זית טהורה עד שתשלק ופירושו קטרי זיתי' והן כגון פמירין בלתכיל זתים לקון לפי רשאי לגרם כוון כאחד מלא מניח ב' גרופיות בעיקרן ובוטל השאר, פירוש לאחר גרפית- מדה היא כגון פקק הקנים והפכיס. ובפ"ק (דף פ"ח) וקוטמין בוטעה בכל מקום קון מגרופיות של זתים פירוש עכף של זתים פי' רבי כוסס כזית בגילה מותר. ובפ"ר (פרק כ"ו) על שהיה שמוע גרופי' של שקמה גלגלו הקב"ה והכילו בימי דוד, (ובפר' ל"ג) ותמה קח לך מכל מאכל לאכר יאכל זמורות לבטיעות, יקורים למאכי', גרופיות לזתים.

גרץ Weißenkuchen *ψυσις*

גרץ, בגילה (דף כ"ח) ובעדיות (דף ד') אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו לוקין פיתן גרילין אלא רקיקין פי' תרגו' קלות גרילין והוא לאם עב. ובפסחים (דף ל"ו) אמאי קרו ליה פת עבה דכפיפא גרילא (פ"ב פירוש בלשון יוכי מין אלה עגולה).

גרק unreife Beete

גרק, בפסחים (דף כ"ה) מר בר רב חני אבכתיה לרביבא דהוה שייף ליה לגרתיה גרקי דערלה. ובנזיר (דף ל"ד) אף כל פירי מהו גורקי פירוש אלא ניחל כל לורבו. כירוש אלא גרגרים של ערלה בטוספתות דדן כתוב גוהרקי.

גרתא, Geratha (Rahme eines Vogels)

גרתא, בחולין (דף פ"ב) ובכרה (דף כ') דרס מרימר תרכגולא דאגמ' אסור' חזיה דדרסא ואכלא הייבו גורתא'. ובחולין (דף ק"ט) אסר לן גורתא התיר לן ליטנא דכורתא.

גרתיקון, (קרטיקון Siebe)

גרתיקון, בגמ' (דף כ') בכל אפין את הכלים תון מכליכם

גרמיקון פיר' כשמוליך הלורף לת הכסף מן הכור והוא מסחיר ומביא קוכיא וזורה לתוכו במי' ותפין בותת הכסף והוא מתלבן לסיכך שכו תכמי' בכל תפין לת הכלים תון מכלי ככף גרמיקון שהוא מעשה לומן. פ"ק גרמיקון רפי"ג בלעז וכשתופף הכלי בו מתלבן הרבה והוא כמקטן כלי מכני תסף ממכו ותיכף ליסור בשבת (ת"כ פיר' קרטיקון בלשון יוכי ורומי מין תרמה לשכה תשר שה מלבני כלי כסף עיין ערך קרטם).

גש, Scholle, ג, נפרק ה' בטהרות (דף קט"ו) הזרע והלפרדע ברשות הרבים וכן כזית מן המת, וכזית מן הנבילה, עלם מן המת, ועלם מן הנבילה, גוש מארץ טהורה, וגוש מבית הפרס, גוש מארץ טהורה, וגוש מארץ העמים וכו', עד רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין פי' תת יכה של עפר שנשרה במים ונתכנסה. ובשבת (דף ט"ו) על גוש שהוא לשרוף פי' עפר כדכתיב וגוש עפר. ובמליע' (דף ק"פ) תמר עולא תמר ריש לקיש לת שנו אלא שנעקרו בגושיהן פי' נעפר שהעיקרין של תילן שתולין בו ומשוקעין בתוכו כמו בטיט. ובפרק ג' בטהרות (דף ק"ל) וגוש של זתים שנפל לתוכו פירות חתיכה של זתים כתוש לפל לת הולין שמה, ובט"י פרק ב' (דף קכ"ב) תימתי בזמן שהן גושים בקערה לפל תם ה' מפזר במדוכ', טהור פי' מקובלים תתיכה לתת. ובמגילת תיכה רחה ה' כי לך לי מעי תמרמרו ר"ש בר כהנן לתר עשלן גושין.

גשן, Exrein, ג, בינתות (דף קי"ז) דילמת שפני התם דגים ליה לערף פירות שבכר גם ופגיע בערה.

גש, Stoßen, ג, ותם שור כגף הוא, וכי יגף שור תרגום ירוזלמי ותרוס יגיף.

גש חלב, Guschchalab, (E. M, einer Gegend) ג חלב, בסוף משנה דערכין (דף ל"ג) יבתורת כהנים פרש' כי יתכור לים בית מושב כעין קלרים היבשה של לסורי ותקרים של גוש חלב.

גשש, Spähen, ſuchen, גָשוּשׁ, Spürhund, גשש, Schindeln, גשושין (Schindeln) גשש, ſtoßen, ſchlagen, werfen, ג ס ס, בשבת (דף קכ"ה) רבי יוחנן תמר ג ס ס של סכיכה פירו ען לרוך שבו מגפם בפני הסכיב'. ובפ' הזורק (דף ק') תמר רב

---

1) Der Wundärzte, welche auch Schienen heißen, ſind dünne und ſchmale Bretter, und werden bey Verrenkungen und Beinbrüchen gebraucht.

ספרק גשושי חולי קמץ פירוש מ ר ג ל י ן , שגושנין את המקום ברגליהן או בצע תרוך כמו שאמרינן לרמו׳ קם עמוק ליך סם הסמיכ׳ שלא תכשל . ובמליעא (דף מ״ב) והחידקת דשכיחי גשושי ין להן סמירה שלא נשמי קורה פירוש כני מקדם שמגשגשין בקרקע ומגלין המטמוניות- ובגטין (דף ו׳) אמר רבי ירמיה לא קשיא הא ר׳ יהודה הא רבנן דתנן בפ״ב נחלה עפר חולה לקרן שגש בספיכה לקרן חייב בשעדות ובבציעית אמר רב יהודה לימתי בזמן שהספיכה גוששת פי׳ קרקעית הספיכה כוגעת בקרקע היא . ובפרק ג׳ דמקוואות (דף קכ״ו) ועל הגשושים של מטה לית דאמרי קשים וטוענין בכך פירוש כל מטה שאינה של טרסיס יש לה גשושים ומהו גשוש? כל מטה שהיא למרקי׳ ומפרקת זו מזו יש לה כמין עלים מרוכים שהן מדבקין לותה ובגשושת זו עם זו ושם לותן העלים המדבקים ומגישין לותה לקרקע גשושין ומכיין שהוא כך? דאמרין לעכיין מי שבשדה זרועו לו שוקו ובאין הרופאין ומביאין כמין דפין ולוחות ומכיקין של שבר ושמן גשושין כדאמרינן בתוספת׳ דמקוואות והתנך שעל גבי השבר , המכה , וגשושין שעל גבי השבר , והסדירים , והבזמים , והטבעות , והקטלאות , אינן מוללין ויש לומרי׳ שהוא נפים למטה ים לו רגלים כדאמרינן יוצא על הגשושים של מטה ד׳ טליות שתחת רגלי גשושים טמאות תרנעתן ויש לומרים גשושים הן תרוכו׳ של מטה . ובפיסק׳ דילמא לגבור שמתגושש בשבן של מסית פירוש מתעסק בשבן בוחן (פ״ב פי׳ הגשושים בלשון רומיי כסריס תחוכים׳ ובויש מועלים עגולים ולותות ה״פ עיקרית).

גשם, Leib, Körper, גסם , ובהמת נאחריתך ככלות בשרך ושתרך (משלי ה׳ י״ח) תרגו׳ ותכהום נסופך עד דיגמר בשרך וגושמיך . ושובר שתרו תכזרי (שם י״ח ו׳) ורמוניך גושמיה כוכרתה. ובשבת לגו כסילים (שם ד״ו ג׳) ובשבת לגושמיהון דסכלי.

גשם, Pfoste, גסם , בעירובין (דף ק״ל) תיכ׳ דאמ׳ דלית דלית לה גושמת פי׳ בערך דלת.

גשם, Regen, גסם , בבריתתא רבה (פרש׳ ל״ג) ותבא תליו היוכה רבי לוי אמר מהר המשחה הביאתו דלא טפת תרעת דישראל במבולא הוא שהקב״ה אמר ליחזקאל אמור לה את ארץ אינה מטוהרה היא ולא גושמה ניוס זעם (יחזקאל ד״כ , ד״ד) .

גשף, (נשף Sieb) גסף , במכות (דף כ׳) סוף גמרת דפרק התכלת ותי אמי לה מתחמל תגשכת לה . ס״ת תיכתב לה פי׳ שכיח לורת׳ ולא היוח כתה .

גשפנקא (חמרתא.נ)Siegelring, גספנקא , בשבת (דף ס״ו)

ולימחמיה בזימין ג ום פנקי. ובנטין (דף כ"ו) מדליקו שרגי עד דמתזי בילאיף דגושפנקף. תניני דרומאי היו מייתי בילוקיף דגושפנקי ומשמשין. ושם (דף ס"ח) כריף נירף ומליה מיף ומיכסיה בטיכרף וחתמיה בגושפנקיה עיר' חותם (ק"ב מרגוס ויסר' סמלך לת טבעתו ותעדי מלכלי ית גושפנקיה).

גשפק, Gausape (Eine Art dickgewirkter Zeug) גושפק, בניטין (דף ע') מלי היל לילמ' גושפקי וסדיכי, פירוש גושפקי הן גלופקרין הרחוין צימ' הגסים וסדיכין בימות החמה בגוסחאות דדן כתיב גלופקרי עיין ערכו.

גשקר, Seidenwerg, (Kleyen) גשקר, בשבת (דף כ') ילפק בר זעירי אמר גשקרף פיר' הניצוצי היול' מן המצי ולף מן המוצ'. ובניטין (דף נ"ו) תיורייתף ליכף, גושקרף ליכף פירוש הניצוצי שמוליין מן הקמח ובלשון ערבי כושקר.

גשר, (כשרה Sieb) גשר, נרים גמרף דפרק מי שתזו (דף ס"ו) מיעסק בגשורי אמר גדולה מלאכה שמחממת לת בעלה פירוש כשורף וגשורף לת' הן (ק"ב מרגוס לת כל לקוחים (יחזקאל ד"ז ה') ית כל גשרין).

גשר, Brücke גשר, בעירובין (דף כ"ג) גשרי וכפשוטו שיש בהן בית דירה. ובגרכות (דף ס"ח) הדואה בחית ליגי שרף דבבל, הדואה דיגלת לגיסרף דבציסתף. ובפרק לחרון דכמוצות (דף ק"ה) רבי יהודה בן בבא אומר להוף גברף דטבע בדיגלת ואסקיס לגשרף דבציסתף. ובב"ב (דף ע"ג) וקיימין לתרי גיסרי דרורבנ (ק"ב מרגוס שערי הכפרות (בסוס' ב', ז') גשרי בהרתף ובנוסחאות שלנו כתוב גיסרי דרוגנב).

גשתא, Wetastung גשתא, בשבת (דף ק"ז) ובחולין (דף קכ"ז) רבי יהודה אומר הלטלה כחולדה אמר רב אחי מכא דיהן סנר להי כרבי יהודה דאזיל בתר גשתא פי' גשתא הוא ממוש העור ביף אם הוא רך קושטון ואמ' גשתא ניתכשת לשון, כגשת' דחודלה.

גשתא, Heber, Weinheber, גשתא, בענודה זרה (דף ע"ב) שלמי התם דכולים תמרף בגשתא ובת גשתא שיך פירוש עושין כמין קנה של זכוכית והיל תרוסה כמו קנקן וכופף מן רחשה" בשפת לפת ומכניסה לקנקן ריקן ומוחצה בפיו עד שמוליך מן היין לתוך ואחר כך היל שותה מאליה כל הקנקן כולו.

גת, Kelter, Kufe, Wanne, גת, בשבת (דף ק"נ) תרגמ' רב כהן גר אחי קמיה דרבה בין הגיתות שבו פירוש בימי הבציר שמלוי יין והבדיל ובלקט שמעתא שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל, ואפילו לת אמר לית המבדיל בין קודש לחול דיו, וכן אמר רב אחי

דהוה נתרפא ממריון מקודש לחול ומפיקנן מלתי, כלומר מת עם קין ממלכה ומגרש אפי למעט שלין ל"ל כל ההגדלות, אלא לרוץ להזכיר נרכ' וסס ומלכות, דלא גרע מברכת מלות וברכת פירות וכן הלכה. ובפ' כל זית בפיאה (דף י') כרם רבעי ג"ה לומר כולו לנת. ובפוף תגיגה (דף כ"ה) יכיתב ה לגת בפיאה פירוש מניחה עם הקרן אללו לעשה הפאה לעשות הגיתות שלמין עם הקרן על התרומה. ובובחים (דף קי"ב) פרת חטאת שנשרפה חון מגיתה. ובפרק ד' בפרה (דף כ"ו) שרפה חון מגיתה או בשדי גיתות או שנרק שמיס נגת לחת בסולה פירוש גומל היל בקרקע לורת גת מחוקנת לשריפת הפרה.

גת, Gewalt, g. נקמה (דף ק"ד) גויס דרייכי בניתי לי' בכח בניחות בלא טעמה.

גת, Beere, Wein, g. תרגום מקום לין ומקבה נקר (נרחזית ד"ו, י"ד) גיתי ענב וגיתי תורש.

גת, Gath, g. בסנהדרין (דף ק"ב) לבן מתכי שלוחים על מורשת גת אמר רבי חיכך נר פסח אמר הקב"ה לבן מתכי שלוחים כלומר שכשגרתו ממלכו' לבני דוד שהרג את גלית ולקחה עיר שלו שממה גת והוריחה לכם בתי לכבוד לחם לבזיונו של דוד לאכוד למלכי ישראל כלומר הכוננות יתפרך למלכי ישראל שכולם ילכו לאבל.

גַּתִּיוֹת, Kelterinnen, g. גתיות, בנרחזית רבה (פר' ע"ב) וירא ה' כי שנואה לאה אף הגיתות מלחורי הקורות סוכטות בה. ס"א אף הכנסים.

ד

דְּאֵ, Diese, dieses, ד', תרגו' של זאת; ודין, תרגו' של זה. את הגל הזה ואת המלבה הזאת דיגרש הדין ית קמחת הדא, ום מלות עבריות שכן בלשון זכר, ובתרגום הן בלשון נקב' וכן בספר ובן תרגום לנקולום את הדא לרא (דכיולל ה' ו').

דְּאָר, Bewohnte Gegend, ד' ואר, מדרש שמות רבה (פר' ט"ו) זעזע את הארץ והרעידה את הדואר ים מפרשים שהוא מין לב (1.

---

1) ולי נראה שלשון יעוב הוא כמו דלעיל בדכיולל (ב', ל"ח) הפך מדבר.

דאת Grünen/grünen lassen
ד ק מ, תרגום חדש הקרן חדש (ברחשית ל' י"ל) תדלית תרעת דתמה.

דב, Fließen, rinnen
ד ב, נפסקים (דף ע"ר) מיד ד ב י ב. ובכתונות (דף ע"ז) דייב כתיבה ותמו ליה דידה מפומיה. ת' כי יזוב זוב דמה (ויקרא ט"ו, ד"ה) תרי יד ו ב ד ו ב דמה,

דב, Lauern
ד ב, בנצח (דף ק"ו) הכי נעי ל ד י ב ו י י והכי לא נעו ל ד י ב ו י י. ובגילה (דף כ"ד) היכי דמי מיסור לידה. ומסקינן שבועת לבלובן ולא נעיין ל ד ב ו י י ופיר' דנויי שמורב להן כדרך שהצייד לורב לצידו כמו שכתוב יתרוב במסתר ידכה יסוד, ומלכה להן מכלן ומכלן. ושמע ר ב ו י י נרים.

דבב, Aufeinben
ד ב ב, נפסקת דויסי ביום כלות ויהי ברך ותת למלך שהיה לו שבי לגזות קטן דבונין זה לזה. תרגו' ולינה עמת ודבנו תגוי (ל"ב תר' לים לר ותויב גברך מעיק ונעיל דבנך).

דבב, Langsamfließen, schleichen, säuseln
ד ב ב, ניצוחות (דף ל"ו) ונסכתך, (דף ל') ונכבורות (דף ל') ונסקלי, ירושלמי נסוף פרק מלרפין שקלים, לגזוה בתלך עולמים וכו' עד דובב שפתי ישנים כלומר על עכנים, מה כומר זה ביון שמניח חדם לכנעו עליו מיד דובב, לף שבתותיהן של לדיקים כיון שומרים הלכה מפיהם שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר. ס"ל דובבות מה הלחה יש לו בר בזירא לומר כהדין דתמי קונדיטון, רבי יצחק לומר כהדין דתמי חמר עתיק דלף על גב דתמי ליה טעמיה בפומיה. גידול לומ' הלומר דבר בשם לומרו ירלה כלגן בעל שמועה עומד לבגדו כדכתיב לך בלגם יתהלך לים, מוכיח לשיפוותיה דלף דבנן.

דבב, (זבוב) Fliege
ד ב ב, ישרוק ה' לזבוב (ישעי' ז', י"ח) תרגום יבלי ה' בעם קיטרי מלריים גיברים דסכיקין כ ד ב ו ב י ם.

דבב (ר ב ב) Sieb
ד ב ב, הוי כל ישרלל מוכרי דבב ס"ל רבב והוא ה ביקר פירשתי בערך ר י"ב.

דבא Herbeischaffen, zufließen.
ד ב ל, בויקרל רבה נרלה לם בחקותי וכימיך ד ב ל ך ליהיו כל המרלות ד ו ב ל ו ת כסף ומביאות לאדון ישרלל (ל"ב פירוש דבות וחבות).

דבדבן Kirsche
ד ב ד ב ן, בע"ז (דף ל"ט) הדבש והד ב ד ב י ו ת לף על פי שמכטפו, יין בהם משום הבא, משקה פירוש לי"רשבי Cerasi הוא תם בלמלך. ו"ל יין עכנים לע"פ שמכטפות ביה הגוים הוחיל ומכטפות מעלמן מזהרות ויין בהן הבאר משקה ויין משקה היולל מן העכנים מבאיר שום דבר.

דבח, Schlachten (ד ב ח, ט ב ח, ז ב ח) דבח, תרגום וזבחת עליו ומהי דבח עלוהי.

דְּבִיוֹן, Taubenmist (דף כ"ה) תדיוכי, דביוכיס, תדיוכיס קורין לגבלי כמו יבגלכה קורין יבכבכה, נעכובלים קורין נטקורין תורי יוכיס קורין הדביוכיס, תורי"ס קורין לוזתס, למתרגו' קורקומלמולי אלו בלשון הקדש הן גללי נדול בלשון הזה למי' מבין לומן שלא להוליך לדש דבר מגוכה מפיו. פירוש לתר יבגלכה מטמא בזבו' כבלכה כמו ובשבל יוכבת לבלו, יבכבכה מטמא דרך ליבו' בקדושין ובחופה, עפולי' מטמא כקבים, תורי יוכיס מטמא לומת יוכיס, דביוכי' מה שביוכיס, מתר"ג לומה כדכתיב לעכין ע"ז ויזימה למתרלות עד היום.

דבלה, Feigenkuchen (in runden Massen zusammengebrückt) דבלה, בכזיר (דף ט') הריבי מזיר מן הגרוגדות ומן הדבילות. ובזבוזות (דף כ"ג) וכיומא (דף ע"ו) אכל דבילה קצילית פירוש כסתחכים לתים בותבין לומן במכתבת ומעמלין לומן בידים ועושן מהן כעיגולי פת ועוד מפורש בערך גרוגרת, ותלמר לתם התמכה התלתי לת מתקי ולת תנוצתי הטוטה (סוכטים ש', י"ח) תרגום ולמרת, לזון תלישתת הת שנקים, ית חוליי ויית דבילתי שפירתת. לתפזי יין וקין (ירמי' מ', י"ב) תרגומו ככבו קמרת ודבילה.

דבלה, Weibe, Feige דבלה, בגרכות לתר רבה בר בר תכה לתר רבי יוחנן דובלי פירוש מין תלכים מדבריים שלוכס תסוכים.

דבלל, Düne דבלל, בסוכה (דף כ"ב) סוכה מדובללת מדולדלת ושלילתה מרובה מחמתה כשרה פירוש בגמר' רב לתר מתי מדובללת ומדולדלת כלומר יש לה מעט סיכוך ולף על פי כן לם לילתה מרובה מחמתה כשרה ודלף קתני ושמואל לתר מנובללת אהייכו קכה עולה וקכה יורד.

דבק, Knebeln דְּבָקָא, Wogeleim דבק, (ג' דבקי מיתה כבר פירשו בערך נדבק) ביומא (דף מ"ח) ובמכות (דף י"ח) דבקי לקרקן בדפנת דמכת. לתר ליה רב יוכף לתי דובק לי דידך הוה בעירובין (דף ס"ו) בהלכה קמת דמרק הדר (?) ובמעילה (דף ט"ו) כלומר לתה הוה שדבקת ו בזו לבל לף עלה על לבי. בשבת (דף ע"ו) דבק כדי ליתן. על הכתית (בתוספות דדן כתיב דבש).

ובחולין (דף כ"ח) דבוק ח לתמיד לתמר רב אחי תרי, בלעז ויסקי"ו Vischio Bogelheim לוקחין נדין דקין זוטרין לוזן דבק ומשימין לוזן במקום שיש מאכל ובאין העופות לגבד מאכל וכתקעין בדבק ואם כתבש בבבו לתר וכפל במקום גבוה כיון שבבבו לתר לא נתבש פורח בלויר וכשאין עליו ולכו כאבן ומות, ואם כתבשו שבי בבפיו אין לו במה יפרח ולא יוכל להשאן ובאבן בקרקע ואמר וזהו בתך גפל תרי בתרי גפי לאמר.

דבק, Aufel, Schulter

דבק, תרגום תקת מלילות ידך (ירמי' ל"ח, י"ב) תקות מדבקי ידך יאבל תרגום על כל מלילי ידיו על כל מרפקי, עיין ערך מרפק.

דבר, Sache, Ding, Gegenstand (Wort; Rede)

דבר, בגרסות (דף מ"ג) לתר רב בפל דברים הבאים מתת המעודה בתוך המעודה אין טעונין ברכה לא לפניהן ולא לתריהן, אלא מתת המעודה, בתוך המעודה טעונין ברכה לפניהן, ולא לתריהן, אלא מתת המעודה לתר המעודה, טעונין ברכה בין לפניהן, בין לתריהן, פירוש כל דבר הבא בתוך המעודה מתת המעודה, לתכול בהן פת, בגון מיבי תבשילין, וביולא בהן, דעבידי למלפת בהן, אין טעונין ברכה לא לפניהן ולא לתריהן, אלא מי שתורים ותמלים עבבים, ותמרים, ורמונים, וביולי (דף ע') רב אתר קבה לבל, ואמולב בהן, שהרבה בני אדם תוכלין בהן פיתן, בזתן שבאין בתוך המעודה, למלפת בהן פת הפת פוטרתן, ואין לריכין ברכה לא לפניהן, ולא לתריהן, ודיים ח וביולא בהן, ואף על גב דאתרי בבלאי טפבאי דתבלי כהתי בבהתי אם בהתי אתם היא דברי הבל פת פוטרת את הבת, ואם תיבה את הרי היא תבבאל ואת לדברי הבל פוטרת בל תבבאל הבא מתתת המעודה בתעודה, אבל דברים הבאים בתוך המעודה אלא מתתת המעודה, בגון מיבי תיבקה תבילא, ודומבא, ופלודג וביולא בהן, שבאין לתיבקה ולא ללפות, טעונין ברכה לפניהן, ולא לתריהן, פירוש פלודג לתון יתתעקל הוא והוא מתבל שעונין מן בלים ויקדים ודבבא. דברים הבאים אלא מתתת המעודה לתתך המעודה, בגון תבטיחים, ועבבים, ורימונים, וביולי בהן, אתילן בתן בת לללת בהן, אבבר סילקו הפת מלפניהן, ועדיין לא רתלו ידיהן, הרי אלו טעונין ברכה, בין לפניהן ובין לתריהן, שביון שלא באו ללפת בהן, אין ברכת המזון פוטרתן מלברך תריהן, הלבך לריכין ברכה לפניהן ולתריהן, זה פירוש דברי רב בפל שפסק הלכה. בב"ק (דף ע"ח) סב' לה כרבי שתעון דתתר דבר הגורם לתתון כתתון דתי. סוטה (דף כ"ד) דברים התתורין בפרהסיא. וביבתות (דף

אמר לה קנה, אלא לדברים המוריס בפרס"ה פי' בגמרא דבני מערבא גרסי בהנך על ידמתו דברים המוריס בפרסה, לאוסרו לאחיו, ולירש ככסי המת, ולהתיר לרחה לשוק, רבי יוחנן אמר קנה לכל הדברים, אמר רבי ילחק מה פליגין בהערה זה, אבל אם גמר את הביאה, כולי עלמא מודו שקנה הוא לכל הדברים, אמר רב מתנם מה פליגין, בשגמ עליה בבית חניה, אבל אם גמ עליה בבית בעלה, כולי עלמא מודו שקנה לכל הדברי', ס"מ לרבי יוחנן אפי' בהערת בבית חניה, קנה לכל הדברים, ואסורה לבעלה, כמי בינמה ליבם, יבמה לבעלה, אתיא ביאה ביאה, שנה לבעלה, אתיא קידה קידה, בנדרים (דף מ"ז) במשנת הריני עליך חרם ואת עלי, שניהן מותרין בדבר של עולי בבל בגון הר הבית, והעזרות, והלבוות, והבור שבאמלע הדרך, והסורין בדבר שלאותה העיר בגון הרחבה והמרחץ, ובית הבכסת, התיבה, והספרים. שלשה דברים נאמרו בהן אמתי והלל כדה, זחלה, ומקוה, ומרבע שחזרו ב"ס להורות כדברי ב"ש, אשה שהלה ממדינת הים, ובבתובות ומי שהלו עבד וחלרו בן חורין, וכלי חרס מטיל על הכל, בפרק קמא דעדיות (דף ג') מפורשות. בסנהד' (דף כ"ו) תוכלי דבר שאר (1 פסולין לעדות בי' תוכלי כדקה מן הגוי, בשבת (דף קכ"ט) לי פגע בדבר שאר קשה לדבר שאר פירוש אי פגע בחזיר קשה לגרעת. ובפרק כיצד צולין בסוף גמרא בגע בפרסו ביניתא דטומי בהדי בישרא וכו' מר בר רב חני אמר אפילו למיכלה במלוא נמי אסיר משום דקשה לריחא ול"ל שאר פירוש קשה לריח השה ולרעת. זבחים (דף ל"ב) דבר שאין מתכוין סבר לה כרבי שמעון, מלאכה שאינה לריכה לגופה סבר לה כרבי יהודה. ובשבת (דף מ"ח) וסס (דף מ"ו) הא שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר דתניא רבי שמעון אומר, גורר אדם מטה, בסא, ובספל. וסס (דף ל"ג) תנן את המת במטה חייב, וכן כזית מן המת, וכזית מן הבגלה ובעדאה מן הארן, חייב, ר' שמעון פוטר אמר ריש לקיש פוטר היה רבי שמעון אף נמולין את המת לקוברו דכמלאכה שאינה לריכה לגופה היא, ותבא קמא המחייב הייבו רבי יסודה ומודה היה רבי שמעון בחרב לקטול בן, ובפר תורה לקרות בן, פשיטא דאיבו נמי מלאכה שאינה לריכה

---

1) Gewisse Dinge, die man der Schicklichkeit wegen nicht gerne bey ihrem wahren Nahmen nennet, werden unter דבר קשה verstanden.

לגופה היא וכו' סנהדרין לן, מיהת
שמעינן עיקר פלוגתת דרבי יהודה
ורבי שמעון, דמלאכה שאינה לריכה
לגופה וכו' ור"ח ז"ל אמר פלוגתת
דרבי יהודה ורבי שמעון בהדיא לח
מצינן היכא פליגי אלא מדיוקייהו.
ומם (דף ק"ם) חממו אחמתו
כמי לח קאמר הח רבי יהודה דאמר
מלאכה שאינה לריכה לגופה חייב
עליה, הח רבי שמעון דאמר
מלאכה שאינה לריכה לגופה פטור
עליה, ותו הח דתנח ועל עקרב
שלא תצוד וכו' ואמרי' היכא דמתני
לה אהא, הלך נמי בשבת ומתעסק
בו שלא יעכבנו, פטור, ומם לרמוקה
חייב, מאן תנא? אמר רב רבי
שמעון היא, דאמר מלאכה שאינה
לריכה לגופה פטור עליה, וכי אמר
שמואל כל פטורי דשבת פטור אכל
אסור, בר מהכי תלת דפטור ומותר
ואד מיבייהו הלך נמי בשבת, וממאי
דפטור ומות' הוא? דתנן ועל עקרב
שלא תצוד שמא מינה, כי פליגי
דמתניתין במלאכה שאינה לריכה
לגופה פליגי. ומקשינן לן, מי הכי
מקשינן דשמואל אדשמואל הכא אמר
דפטור ומות' ומעמא מכופין קעדה
על גבי הכר אלמא שמואל במלאכה
שאינה לריכה לגופה כרבי שמעון
סבירא ליה, והא קיימא לן דשמואל
סבירא ליה כרבי יהודה דתנן המיחס
שפיכתו וכו' ומסיק נפרק
כירה דשמואל כרבי יהודה סבירא
ליה, נ"ק (דף כ"ד) ד ב ר
שבשלהו מטמא במגע ובמשא פירוש

כגון בהמה וחיה דכתיב בהון בהדיא
דמטמאין במגע ובמשא, אבל עופות
דאינן מטמאין במגע ובמשא, אלא
כנדים בגדים. ד ב ר ב
שמואר עלמו בנ"מ (דף ל"ב)
בגמרא פושל לוכל קישו' פירוש
ד ב ר שמואר כפשו עליו והוא כדי
שכרו. בפסחים (דף ל"ד) ד ב ר
שאין זרעו כלה. בתענות (דף ע')
מאי שנא מכל חיטי וטערי דעלמא?
אמר ליה דבר שזרעו כלה
בהן כגון אלו לא קא מיבעית לי,
כי קא מבעיא לי, ד ב ר שאין זרעו
כלה מאי תפסיט דאמר רב יצחק
אמר רבי יוחנן ליטרח בכל שתקנו
וכו' ס"מ חטים ושעורים וכיולא
בהן ד ב ר שזרעו כלה ב כל
וכדומה לו דבר שאין זרעו כלה.
ובנדרים (דף כ"ט) ודילמא ד ב ר
שזרעו כלה הא תניא חלוקין
בסיו', הלוף, ושבים, והבל ים.
בסוטה (דף כ"ח) דבר שאין
בו דעת ליפלל בין. בדברות
היחיד ובין בדברות הרבים מביקו
טהור ומפורש שם מה סוטה דברות
היחיד, אף ארץ דברות היחיד, מה
סוטה דבר שיש בו דעת ליפלל אף
ארץ יש בו דעת ליפלל. ובריש
גמרא דהדא (דף ג') ובסוף גמרא
דפרק קמא דפסחים (דף כ').

דבר, Die Verheißung, das Gefetz (die Sprache) ד ב ר, נימנות (דף ה') מה להלך
השוה שנאן שבן יפכי ה ד י ב ו ר
פירוש שלשתן קורם ממן תורה מילה

זימי לאדהם, פסק במלריס ו עולת תמיד שהקריבו במדבר. גיטין (דף י"ד). הן אמה זכובעיהן אמה ומדברין מקלין פירוש כראה כמו שמדברין מלכין מלכי שמרחם הכוש עד פיו אמה, כמו מפיו עד רגליו. ובילמדכו בפרשת שלח לך ותשק כל העדה כי ים דברים הרבה מרגים הבל, מי שמגדל לוזין, ותרנגולין, ושוורין, אף על פי שאן מנקשין לאכול ים נהם מאכל, אבל המגדל קוף או כלב לין נהן מאכל, ועוד אין מנקשין לאכול הרי עליהן כאמר כי ים דברים הרבה מרגים הבל רבי יוחנן אמר במי שמרבה דברים הכתוב מדבר. דברי כרגן כמתלמיס אמר רבי אלעזר בכו של רבי יוסי הגלילי במת להם, כאדם שים לו מת, והוא מלוח ובוכה עליו כך עשו מרגלים.

דבר, (1 Buch) דברי, ולפני הדברי כבר פירשנו בערך מרן. ובעבודה זרה (דף כ"ד) אמר רבא כמן קרו פרסאי לספרא דבירי מכאן ואס דבירי לפנים קריית ספר (אסתר ט', י"ג).

דבר, Hügde Trift

דבר, בתענית גרים גמרא דפיק בעניות (דף ד') לדידן דאית לן פירי בדבר' פירוש בשדה, וכן בלשון עבר כעבד בתוך הַדְּבָרוֹן, (מיכה ג', י"ב).

דבר, Leiten, Herrſchen

דבר, בסנהדרין פ"ב בכתובות גרים בגמרא רבא דעמיה מדברנא דקומאיה פי' מכהיג קומתו (ק"ב תרגו' נכוי ה' דברני ה').

דבר, Reden, plaudern

דבר, בילמדכו שלומית בת דברי שהיתה דברנית ומתוך הדיבור עיכה אותה המלרי שהרגו משה מכאן שהשיחה רעה לאשה. ובויקרא רבה (פר' ל"ב) שלומית בת דברי לוי אמר פעמים שאדם לוקח לו את דברי שהניחה דבר על בנה' ובילמדכו וידע אים מלרי מכה אים עברי שהי' נעל שלומית שהיתה יפה שלומה מכל מוס וכן המעשה בשמות רבה פרשה ג'.

דבר, Leiten, lenken, erfinden

דבר, תרגום ובנין תפבולות יקנה וסוכלתנות מדברנות יקנה (משלי ג' ה').

דְּבְרָתָא, Beute, Klüger Anſchlag

מַדְּבְרָנוּתָא דבר תא, תרגום רמה מלקוח

---

1) Dhefer heißt perſiſch Buch; dieſes Wort wird bey verſchiedenen Büchertiteln gefunden, als: Dhefer name Königsbuch, welches Geſpräche zwiſchen Nuſchirwan dem Gerechten (בורו), und ſeinem Vezier Bezurjur enthält.

דבש, Bienenhönig, Traubensyrup, Süße, bitter werden, דְּבַשׁ דבש, נב"ד (דף פ' ע"ב) כורת דבש בכוורתו חייבו לפ' תוכל ולפ' משקה, ובפרק קמא דחלה (דף ע"ג) ובפסחים (דף ל"ו) הסופגניו והדובשנין והחיסקריטין פירות פוגטו. ובירושלמי חלה פרק פ' הלכה ה' סופגנים טריקטע, דובשנין מליגלה, חיסקריטין חליטין. דשוק חלת המסרת חליטין דמוי פ' רבי יוחנן כל שהאור מהלך מתחתיו חייב בחלה ובחמוליה ויוצא מה שבפנים רים לקים חמר חייבו כן חמר ליה רבי יוחנן ובלבד על ידי משקה עיין שם הענין, נב"מ (דף ל"ח) יין ושמיר, שמן וחלתים, דבש ודבדים. שבת (דף קכ"ד) הניח לחלר כשהדבש למטי חזי לכתיתת דגמלי, פירוש כמקום ושופכו. ובגיטין (דף ס"ט) וכי תמצוש דחלבניתת דובשנית פירוש חלבנה מתוקה כדבש.

דבשק, Sumpf, דבשק, נבשת (דף כ"ח) ובדובשקי רבי פירוש בלעי מים (ע"ב בנוסחאות שלנו כתוב דופקי).

דג, Fisch, דג, נבילה גרים גמרא דפרק יוסי בוב', ובעבודה זרה (דף ל"ח) אמר רב דג דג יפ קטנים מלוחין אין נהן משום ניטולי גויס פירוש כשמלחן ישראל, מליקתן היא ניטולין, והגוי לא נהנה כי כבר מבוטלין הן.

דגל, Streiten, entgegnen läugnen, lügen, לְהַגְלוֹת Leugner, דגל, נבשת בפרק בית שמי (דף ס"ג) בגמרא לא ילפת התם, שכי תלמידי חכמים המדגילין זה את זה בהלכה הקב"ה לוהנן שחמר ודגלו עלי לחבה, ובעבודה זרה (דף ל"ב) מכחת גלגל בזב ודגלל בחברים ידע פירוש שכי תלמידי חכמים המקשין ומחיצין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא לוהנן מכחת שהוא עט ברזל כוקב את הלוח כך דגלל שהוא מכיר ומכיר בחבורות חברו, יפית כוונים עד שקר (משלי י"ד ה') תרגום ודממלל סרחנות' שהוא דגלל. הוא במשפט לא ימעל פיו (משלי ט"ו, ו"ך) תרגום לא כדגיל פומיה. פירוש אחר כבר פירשנו בערך גלל. ורבי גרשם פי' מכחת שקורין גרפה (Graphia) דמכחב קוקר לחן על שם ורבול מכיר בחברו דגלל כמו וירגל בעבדך (שמואל ב' י"ט ך"ח) כן הרועה יודע בגוי חברו שהוא על הרניעה. פירוש אחר מכחת גלגל בזב ורגלל כולה מלחת בחברי ידע, המכחב והחתן שהוא קורעין את הנייר לותה קריעה כבר' ריזום' בנייר שחתת לותו הכקרע והיכי

בתברים ידיע והדבילא כמי שם עושה רכילות בין שני לכעוס לומן שני לכעוס אחד מכיר בחברו שבעשה רכילות בין שניהן שם על פי שלא שמע הרכילות ביניהן כן הגוי מכיר חבירו.

דגלא, Ⓢ a b e l
דגלא, דללו דדגלא (כבר פירשנו בערך גד) 1).

דגמא Ⓟ r o b e, δείγμα
דגמא, בשנת (דף ל') לזרע לדוגמא, ולרפואה. ושם (דף י"ח) ולא לבע דוגמא שנאמרו (ובדף ע"ו) לאחר רגלי הכל כמי חזו לדוגמא. (ובדף ע"ט) לבעוט בהן דוגמא לאחרי, ובנבא קמא (דף ק"ט) תבו רבנן אין לוקחין מן הבנע לא לחומות, ולא דוגמא חומות בגר פירשנו בערך חומת ולעון לעז הוא דגמא בעדיות פרי ה' ובברכות (דף י"ט) דוגמת השקוי. ס"א דוכמא פירוש גריס שכמותה השקוי כלומר שמעיה ומבטלין הדא אמרה המנוה הזקן לפילו לאחר מיתה לריך כידוי. שלשו לכבי רב הלי גאון שבשבן בפירוש דאית גבן דדיכמא, מלבע לי הכי מפרשו רבנן מילבע למאי טעמא דשקוי? והשיבו הכי קאמר עקביה בן מהללאל לא תשקוי מי סוטה, אלא היו כמיירלין לומה, שמא תודה שבשמאת והרשוי שלהו מי סוטה הן כדרך שאמר שלמה גזרו את הילף הזי ואלא לעשות כן אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה הסוד. דוגמא הוא ברבנה שלו בקציגה (דף י"ו) לא יבא לשלשת הימים וכמוה ביה והוא יבדל מקהל הגולה לאחר רבי ילחק אית סברי מכהן. ובמתניתין בחעבויות (דף כ"ג) שלא לו שמעון בן שטח לריך לאתה כידוי וכו'. ברשם השבה (דף כ"ה) שלאו לו לרבן גמליאל כל המעבב את הרבי לעשות מלוה לריך כידוי. בפסחים (דף כ"ג) פרק מקום שהכהו שאלא תודום לאתה גוזרני עליך כידוי. תבן בעדיות (דף ה') את מי כדו שאזר בן חבך שפקפק בשילת ידים הדא אמר המפקפק אפילו בדבר ל' מדברי סופרי לריך כידוי, בעדיות פ"ה (דף ה') דוכמא השקוה מהו דוכמא דכותה פירוש גריס שכמותה השקוה כלומר גיכה שמעיה ומבטלין הדא אמרה המנוה הזקן אפילו לאחר מיתה לריך כידוי. שלשו לכבי רב הלי גאון שבשבן בפירוש דאית גבן דדיכמא, מלבע לי הכי מפרשו רבנן מילבע למאי טעמא דשקוי? והשיבו הכי קאמר עקביה בן מהללאל לא תשקוי מי סוטה, אלא היו כמיירלין לומה, שמא תודה שבשמאת והרשוי שלהו מי סוטה הן כדרך שאמר שלמה גזרו את הילף הזי ואלא לעשות כן אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה הסוד. דוגמא הוא ברבנה שלו בקציגה (דף י"ו)

---

1) בגמ' (דף כ"ג) ופירוש רש"י עץ מכולל ברשאו וקושר בו משא שכי בכי אדם, ומכניס לותאו בין שכי פלגיו, ומושל על שכי כתפיו וקורין לותו בלעז תשכבו גבלא (Gabel).

כלומר מדוגם שלין כמותו בכל הדברות והוא רמה מלאכים הדומין למטטרון על כן לא טעה וכן פירוש לות הוא בדבנה שלו. ובגרמני׳ רגה (פרש׳ י״ח) ויבדך מלקים את יוס השביעי ממלאכת עולמו שבת, ולא שבת ממלאכת הדשעים, וממלאכת הלדיקים, אלא פועל עם אלו ופועל עם אלו מרמה לאלו מעין דגמטרין שלהן ואלאו מעין דגמטרין שלהן, ומכאן שפורעניות הרשעים קרויה מלאכה? שכתי׳ פתח ה׳ את אוצרו ויוצא את כלי זעמו, כי מלאכה היא, ומכאן שמתן שכרן של לדיקים קרויה מלאכה? שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים בך. ובילמדנו אמלה פקודי פרשת ויביאו את המשכן זה שאמר הכתוב לא יגרע מלדיק עיכו, כן אמר הקב״ה מוצא מלדיק עיכו דגמטרין שלו כאדם המבקש למכור פירות לחבדו, והוא אומר לו הראה לי את הככין. כ״א הען, הוי אומר לא יגרע מלדיק עיכו, תדע לך שאברהם הוליד את יצחק דומה לו, שנאמר ואלה תולדות יצחק בן אברהם, יעקב הוליד את יוסף דומה לו, שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף, ראוכן שמעון לא אמר, אלא יוסף וכן הוא אומר כי בן זקוניס הוא לו וזו היקוניו שלו הוי לא יגרע מלדיק עיכו (ב״ב פירוש דוגמת בלעון יוכי מבניכ כימין וראשון וכן פירוש דיגמטריון אבל פי׳ דוכימא (διξωμα) בלעון יוכי בחיכה וחקירה וזה טעם שוכמן השקוה).

דגן, Getraide דגן, בנרכות (דף מ״ז) ובפסחים (דף ל״ה) הלי ילדגן והלי לא ילדגן, פירוש כשנעשה כדי זהו דגן וכתקייב בתרומת ומעשר דלעון וקרינן ביה דגן שכל׳ כדגן מן הגורן רלעית דגנך, בשיבולים לא ילדגן על כן לא כתקייב בתרומה וכי קאמר רבי יכלי בנרכות (דף ל״ה) ובמליעא (דף פ״ו) אין הטבל מתקייב במעשר, עד שירלה פכי הבית, מפורש התם כי קאמר רבי יכלי בזתים ועכבים אבל קטין ושעורין גורן בהדיא כתיב בהו. פ״ל דיגון כתיב בהו. פי׳ אקרי פ״ר יכלי אין הטבל מתקייב במעשר עד שירלה פכי הבית, במעשר שני ובמעשר עכי, אבל תרומה ומעשר לעון חייב בגורן. ובגיטין (דף מ״ז) מר סבר דגנך ולא דגנגוי, ומר סבר דיגונך ולא דיגון גוי, פי׳ מאן דאמר דגנך ולא דגנגוי, סבר כיון שלקח פירות שבגמרו מלאכתן מן הגוי, דגן גוי קרינן בהו ובטור, מאן דאמר דיגונך סבר מה שאמה מדגן דהוא ממרח כלומר מירוח דישראל הוי גמר מלאכה למעשר, ולא מירוח גוי דלעולם חייב לעשר פירות הלקוחין מן הגוי קודם שימרחו משום דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר.

דגן, Zwey Winkel διαγωνος דגון, בשוף גמרא דפרק קמא

דכויר (דף ח') הן לחת דיגון
אחי' טרינון ג' טטרינון ד' פינטינון
ה' מ"ר בית עגול דיגון טרינון
פינטינון לינו מטמח בנגעים טטרגון
מטמח בנגעים. ובב"ב רים גמרא
דגע כשוט (דף קס"ד) מרכן
דיגון קדו ליה (ח"ב פירוש בלשון
יוכי ד' יגון διαγωνον בעל שתי
זויות, טרינון τριγωνον בעל
שלש זויות, טטרגון τετραγωνον
בעל ארבע זויות, פנטינון
πενταγωνον בעל חמש זויות וזה
עגין נבחנים לבל בתרכין עגין לחר
והוא לחר ברומי היו שני תרכובים
או מוגלים כגרים מדי שנה בשנה
ושם לפי לורך המלחמה כמשכת
המחלה לשנה לחרת או לחר עבור
שנים היה כגדר פעם אחת לחד
משם למוצל בקרא מוצל שנית
δικον. ובלשון יוכי תרכון דיכון
τρικον τετρακον πεντεκον
שם נגדר עוד פעם בקרא תרכון
טרינון, ובפעם הרביעית
תרכון טטרכון ובחמישית
תרכון פנטינון וכן על זו
הדרך).

דגר, Versammeln, aufhäufen
דגר, תרגום מעי אחרמרו (שיר
לל כ') מעי לידגרו.

דגר, Heraufspringen
דגר, קופץ (דף כ"ח) דגר כפל
מיגרף פירוש קפץ, וגרסה לי שבעל
הערוך לח גרים דגר לפיכך לח
הניח ערך זה, והרחיב בערוך
שופומח הניח מילרח זו וכוח

קולבח מחיפומח בפל
מחיגרח לחרעא.

דגת, Fischerkahn
דגית, בבנח בחרח (דף ע"ג)
דגית הייבו בילית וכבר פירשנו
בערך בלית. ובכלי גומח
על פני מים תרגומו ובדגיין על
פני מיא, ותחריחכן בסירות דוגה
תרגומו ובכתבן בדגונית ליידין.

דד, (Siehe und דרה)
דד, שם הניח הערוך דבריס חחר
לינה גוחם שם ועליו חמר המוסיף
ליין זה הערוך ובערוך ודרה
ויודח הקמתי לכם מטע וגסו.

דד (Siehe ודאי)
דד, בבנח (דף ל"ח) ליין מחברין
חת הודלי פירוש ספק חזיכה ספק
לינה חזיכה וזו בין השמוש, ותמוי
לעשות מלחכה מדרבן ועבל ודלי
חמור לחקנו שהיח מלחכה גמורה
חיקון הטבל לבל דמלי שהוח ספק
מותר לחקן כיון דספק מלחכה היח
ובין השמשות חמור מדרבן כולי
האי לח גזרינן (ב"ב ליין זה עיקר
ערך ודלי כי עקרו יהה חם הוח
מלחכה גמורה חו עקרו ודלי חם
היח מלה נכרית).

דד, Laufgang führen
דד, בבנח (דף קכ"ח) ומדדין
עגלים ושיחים, הלחה מדדה חת
בנה. ובסמחים (דף כ"ה, ע"ב
בסמחות דדן ליין בחיב מדדין)
ותרגולה שבריה מדדין ומחזירין
חותה למקומה. ובמליעח (דף כ"ה)
חמר רב עוקבח בר חמח ב מידדין

פי׳ נמידדין כיום דלמח מעלמח
למח, פירוש מהלכין מעט
מעט כדכתיב ולדדם עד בית
לחם (שופטים מ״ב, ה׳).

דד, Rinne
דד, ביומח (דף ל״ז) בן קטין
עשה י״ב דד לכיור פירוש כמין
דדי לחם שמשם יולחין המים
ורוחלים ידיהם.

דך, Topf, Kessel
דך, ביומח (דף ס״ט) ובסנהדרין
(דף ס״ד) שליח בדוחח וכסיוה
בחבית דחברח שחיה קליה. ובמליע׳
(דף ע׳) ההוח דוחח דכני מר
עוקבח. ובסוף גמרח דעבודה זרה
(דף ע״ו) רב עוקבח זבן דוחח
מגו עבד לה גדכפח דליבח ומליה
מיח. ובנדה (דף ס״ה) למר ליה
עבדי חסרת דודי תסרת. תרגו׳
על סיר הבשר על דודי בישרח,
ולשון עבר הוח כידוע והכה בכיור
לו בדוד (שמואל ב׳, ג׳, י״ד).

דרב, Fliege
דרב, בנרכות (דף מ״ה) רבי
לחנחו מכיל עד דהוה יחיב דוחב
לפומיה ומריק. ובגיטין (דף פ״ו)
למר חניי דדבית דבני כיפי.
בחולין (דף כ״ק) למר רב ליתי

בקח בת יומח ולימי דדבח בם
שחח פי׳ זבוב כדחמרינן בחקילה
ערך ד׳ תרגום ישרוק ה׳ לזבוב.
פי׳ דדבח לפומיה היה יולח
המכוכית על מלחו וכשיובב הזבוב
על מלחו לחכול היה מקליק וגופל
מרוב המכוכית. פירוש דדבח
דבני כיפי זבובים שבין עומדי׳
ליכה פוסלת לם שוחה ממי שחלחה מכני
שמולבת וליכה מקיפה ולח הוו כמיס
שלוכים.

דדורין, Tragekorb
דדורין, ע״ז (דף כ״ו) כברי
שהבית עכבי׳ לבת בסלין ובדודורין
פי׳ גיגיות קטנות.

דדכאות, Telegraph
דדכחות היו עומדין ומכיפין
בסודרין, פי׳ מלבות גדולות היו בוכין
בדרך מירושלם ועומדין עליהן לחבי׳
וביום סוהרים ובשמניע שעיר
למדבר מכיפין בסודרין לחד לחבירו
עד שרואין לחבי ירושלם הכפת
הסודרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר
ועל כהן גדול קורח בספר תורה
(ל״ב פירוש בלשון יוכי ליוכים
ורמזים).

דדנים, Dodanim 1)
דדכים, בנרחנית דנה ובני יון

---

1) Dodanim, der jüngste Sohn Javans wird von mehrern Auslegern (Eusebius, Hieronymus, und Isidorus) in Rhodanim verwandelt. Sie folgten der Septuaginta, deren Lesart Ῥόδιοι (Rhodier) mit jener im 1 Chron. 1, 7 übereinstimmt. Es ist sonderbar, daß sich gerade dort bey den LXX die Variante Ἀωδαναι

שלשה ותרגם כתים ודודנים כתו׳ | נכי דודיכון ובצע׳ שהן נ׳ יריד.
לחד לומר דודכים וכתוב לחד | נתין ורודין לומן. ובילמדנו פר׳
לומר דודכים? רבי פימון | ויטפע יתרו מתק נערב ביער נערב
לומר דודכים שהן נכי דודיכון | תלוכו לורקות דדכים (יצע׳
שלישתן דודכין נתין ורודין | ד״ת י״ד) מהו מתק נערב? מתק
לומס לומר רבי תכין נצעה שהן | קצה על נכי ערב לומר. לפן כזה
כתוכן נעליית לימן לומרין לפון | לורקות דודכים דרכן של לתים

---

findet. Bochart verwirft zwar diese Leseart nicht, doch sind ihm die Rhodier (von der Insel Rhodus) zu neu als daß sie unmittelbar von dem Sohne Javans herstammen sollten. Er denkt an den Rhodanus (Ῥοδανος) und verstehet jene Völker in Gallien welche an dem mittelländischen Meere gegen den Ausfluß der Rhone (Rodanus) um Marseille wohnten, und wo sowohl eine Landschaft als eine Stadt Rhodanusia heißt. Indessen sollen nach Hieronymus (in Prolog. Epist. ad Galat.) auch alle diese Nahmen von den Rhodiern herstammen. Wie unzuverläßig aber die Leseart der LXX ist, beweist die in der Stelle im Ezechiel (27, 15 vorkommende בְּנֵי דָדָן — wo schon die Punktation sie von דְּדָנִים unterscheidet, und wo sicherlich der Nachkomme des Chusch (1 M. 10, 7) (oder vielleicht der Enkel Abrahams von der Ketura (1 M. 25, 3) dessen Nachkommen als arabische Beduinen unter dem Nahmen דְּדָנִים im Jes. (21, 13.) vorkommen, verstanden wird. Auch dort übersetzen die LXX *υἱοὶ Ροδιων* und vermengen Nahmen und Punktation. Der verständige Kimchi in seinem Comentar (1 Chron. 1, 7) urtheilt richtig und wahr; daß die Aehnlichkeit der beyden Buchstaben ר u. ד diese Verwechslung herbey führte und bewährt es durch beweisende Stellen. Dodanim führt uns daher desto sicherer auf die Vermuthung, daß er der Stammvater der Dodonier war, welche Dodona (eine Stadt in Griechenland in Epirus) und die Umgegend bewohnten. — Der Ruch hätte wahrscheinlich (Dodanim דְּדָנִים) den singularen Nahmen des Javaniden (1 M. 10, 4) von den plurален Nachkömmlingen Dedans (Dedanim דְּדָנִים) trennen sollen, wenn der Mid-

לקבל פני דוד ה' ס, וכן הוא בירושלמי תענית פרק ד' ונפיכם רנתי סוף פסוק בלע ה'.

דרנין, Teda Kienholz, Kienfackel ד ר כ י ן, ירושלמי דרים פרק קמא מיכרין, מהו עלי שמן? ד ר כ י ן, פירוש תדן בלשון רומי מין עץ ממנו נוטף הזפת וכן קורחים ללפידי"ם עצוים מן עץ זה לו ממין לקח להאיר.

דהא, Dunkel ד ה א, בניטין (דף פ"ד) לוקן בילה סולד מן החור, ובשבועות (דף ז') והא תכן בדים בנעים (דף ע"ח) על שלג עזה של סיד דיהא המיכה. ובכדה (דף י"ט) דיהא פכן טהור. וסס (דף ס"ג) ענבר לו שדיהא הרי זה כתס פירוש דיהא עמס עיכו. ובימות (דף פ') י"ח כל שבשבת זרעי דיהא, ו"ח כל מי שתין מי דגליו מתמילין פירוש כדגרסינן בגדה (דף פ"ק) זוב דיהא ודומס ללוקן בילה המוזרת, שבשת זרע קשורה ודומס ללוקן בילה שתיקה מוזרת.

דהב, Gold ד ה ב, תרגום שם זהב, תמן דהבא.

דהך, Verlachen, spotten, ד ה ך, תרגום ולעיגו לי ידהכון לי.

דהן, Fett, feist werden, Oehl, דוהנא, ד ה ן, בשבועות (דף מ"ו) קרב לגבי דיהכא ולא ידהן פירוש לשמן ורך קורין דוהן ורך. הודהכה מתלב (יבמות ל"ד, ו') תרגומו לידהכת מן תרגא, עפרה מתלב ידוהן (שם שם מ') תרגומו ידהין. ודקוי לעלמותיך (מתלי ג' ח') תרגום ודוהכא לגרמיך.

דוא, Sehen, schauen דוא, שבת (דף ל"ה) רבא חזיוה לאביי דקא דוי למזרא, ובבריתות (דף ו') וכי יתכיתון קמי דניכון דוו לפומיה דרביכון דכתי והיו עיניך רואות את מוריך. ובריש תמיד לתמי לתני כיון דנבי הדדי הוו קיימי סגי להו בחד זומר, דוי להכא ודוי להכא מיבעי דוי קא.

דוד, David (der König)

---

rasch Rabb a dieſe Stelle nicht ſelbſt vermengte, denn die Iſraeliten ſind wohl mit den Dedanim, Enkel Abrahams und Ketura keineswegs aber mit Dodanim, dem Sohne Javans nah verwandet. Tanchuma und die beyden andern Stellen aus dem jeruſal. Talmud und Echa Rabba welche ich dem Aruch beygefügt habe, beweiſen klar daß von den Dedaniten der Ketura die Rede iſt.

דּוֹד, ז"ה (דף כ"ה) דוד מלך ישראל שי וקים פירוש מלכות בית דוד כמשלה כירה שכשמר כירה יכון עולם כלומר כתקיימה מלכות הלבנה בעולם. דוד העמיד תרי"ג מלות על י"ח בסוף גמרא דשלו הן הלוקין.

דָּוָה, Trauern, Schmerz fühlen, דַּוְיָא, דַּוְיָנָא, Schmerz, Trauer דוה, בכתובות (דף ק') לא תיעול דויה על לבך דגברין ניבדין קטיל, דויה הא שלמה כמי שמי דשקיה בלב מים ישתכח. ובירושלמי (דף מ"ד) ישראל בזמן הזה דויים דחופים, ובכורה (דף כ"ג) מי שלבו דוה עליו, יצא זה שאין לבו דוה עליו. ובשבועות בפרק רבי לומר, מרגה בשר, מרגה רימה, מרגה בכסים, מרגה דוון (ע"ב דשבת כתיב). ובחולין (דף כ"ח) ואף על פי דמדוו וקימי פירוש תרגום יגון דווכון, וכן ת"י ולבי דוי.

דָּוָה, Fluß, Blutgang מַדְוֶה, דוה, בנדה (דף מ"ח) מכיון שאין הדם טמא עד שיצא מדוה דרך עדותה שכשמר ותים תשר ישבב את שמא דוה.

דּוֹל, Schöpfen דול, בשבועות (דף ק') ודלמא לא מדוליך מי מדוליך, ומי לא מדוליך מהדרי ליה כיסליהו. ושם (דף י"ב) ולא אמרה שמין דהמי מדוליך והמי

דלא מדוליך מיזה דולין, ומזה אין דולין מיס שמיינא.

דַּוְלָא, Eimer, Schöpfkrug, דולא, בשבועות (דף י"ב) אמר רב נחמן בדלי יומי פירוש שמשקין אותה בדלי בשבן לכל אחד ואחד שדולין לה יום אחד כרב נחמן (ע"ב תרגום יומר מ דלי (יצעי' מ', ט"ו) כטיפת מדוול).

דִּוּוֹר, Briefsammler, Briefpost דוור, ב"ק (דף קי"ד) חבל בי דוור לא. ובעבודה זרה (דף כ"ו) אי אמי נקיט לי זימנא לבי דוור. ובשבת (דף י"ט) לא קשיא הא דקניע דוור בשתא הא דלא קניע דוור בשתא, פירוש שטר שטולח אליו הסיגרות. פירוש אחר אים ידוע שכל כתב אליו יובל והוא המשכיר ומשלח כל תיגרת למי שנשתלח לו. ובפסחים (דף ק"ה ע"ב) א"ל מרי דוראי פירוש רב"י מוצל עירי, עיין ערך דאר.

דִּוּוּשׁ, Gewohnheit דווש, בנכרות (דף י"ו) אבל פתח בלעגן ירבו ימיכם דווש נקיט פי הילוכו ומנהגו וסידורו נקט, בנוסחאות דרן כתיב סרכיה.

דוֹת, Eisterne דות, נרחב הפה (דף כ"ו) המוקף לתוך הכור או לתוך הדות. ובנתרת (דף ס"ד) ולא את הדות. ובכלים פרק ה' (דף י"ב) כתוב על פי הכור או על פי הדות.

ונלחלות פרק י"ח (דף ס') הדות שבנית והמנורה בתוכו במשנה כולם כתובין הדות, פי' בגמרא דהמוכר הייכו בור הייכו דות אלא שהבור בתוך ירדה, והדות בבניין.

דחן, Abwaſchen, reinigen

ד ח, בתמיד (דף ל"ח) מדחין לומה בנית המדחין. ובבילה (דף י"ד) ומדחת ומולה, ומכשירין (דף קל"ח) הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח הרי זה בכי יותן. ובפרק ח' במקואות (דף קל"ג) אם הדיח ידיו במים טהורין, רבי שמעון לומר ירקה שיבואו בהן המים פירוש אם רחץ גב ידו במים טהורה, אף על גב שלא הגיעו המים לכף ידו, רבי שמעון לומר ירקה, כלומר לא יטהר הכלי עד שירקה ידו ויגיע המים לתוך ידו ולכלי וגם בל"ע הוא ענין רחיצה יָדַיִתַ (ישעי' ד' ד').

דחן, Treiben, ſtoßen

ד ח, בקדושין (דף כ') ובערכין פרק בתרא (דף ל') דתנא דבי רבי ישמעאל הותיל והלך זה ועשה כומר לעבודה זרה דחה אבן אחד הכופל ת"ל גחלתה תהיה לו. ובמ"ק (דף כ"ב) מדחה מיטתו הרי זה משונה כלומר ממהר לקוברו. ובנזיר (דף י"ו) מדחין נה בליצת דבר פלא ורב ממנא. כלומר זה מדחה קושיא על זה, וזה מדחה קושיא על זה. ובסנהדרין (דף ע"ג) ובחלות פ"ו, (דף כ"ד) יבא רבנו יוחנן כוגעין בו אתין דוחין כבא מבבי בבא פירוש אין הורגין את הולד כדי להחיות את אמו. ובויקרא רבה ופשה כי יזוב זוב דמה פלשת רבנו כתם פז אתו אמרין ליהויקים בנבוכדנצר בעי לך, אמר להון אפשר כן, אין דוחין בבא מבבי בבא, אתון מתין לבסכון, ומייתין לדידי, אמרו לו לא כך עבו זקניך בשבע בן בכרי הבה רבנו מושלך אליך בעד החומה.

דחך Ermuntern, ergötzen, erfreuen

ד ח ך, תרגום ירושלמי הענק תעניק לו (דברים ט"ו י"ד) מדחדח תדחדון ליה, ודבי הכסא יאן עזרא בכיס הם שפי' המלה (ענק) בפי המקום בלא לא ואפשר טעם התרגום פה כמו ענג בתילוף האותיות.

דחנה, דַחֲנָה (pl) Beyſchläferin

ד ח נ ה, בדניאל ודחין לא הבעיל קדמוהי פי כלי שמחה.

דחך, Spotten

ד ח ך, תרגום למסת נקיים יל עג

---

1) Einige überſetzen dieſes Wort im Daniel (6 19) Speiſen, andere: muſicaliſche Inſtrumente, viele verſtehen darunter Concubienen und vergleichen es mit dem arab. دكا welches expandit puellam bedeutet.

(קיוב ט', ד"ו) ידחקן עכיו כמו דכך.

דַּהֲלָל, Fürchten, Popanz, Vogelscheuche (Reis, Riso) דהלילי (דף כ"ו) דילמא מייתי עורב טומקא ובדי המס וסגיין בדהלולי בעלמא קא משמע לן, פירוש לפון ירקא כמו כי ירק הלדיס אתא קרי דהלא דה' אתא, בגון שעורין למדו' של עץ וכרתין כגבי אדם להכחיד פעופות כשכבדת לותם הרוח יפקדו פעופות ויברקו.

*דֹּחַן, (1 Moorhirse דוחן, גרכות (דף ל"ו ע"ב) אבל לורז ודוחן לאו הכי אמרי לורז מי"ל (והוא Mil בל"ר Milium בלטי"ט Milio בל"ם panis Hirse דוחן מכ"ן (והוא panicum, בל"ר panice בלטי"ט Fenichgras בל"ם) ועליו כתב תום' ז"ל: רב"י פי' לורז מי"ל (Reis, Riso) וים מכרתים ריז"ו ולהאי פי' יש לפרש דדוחן הייבו מי"ל ע"ב. גם ניחוקאל (ד', ט') תרגם רב"י דחן פאנ"ן כמו שתרגם פה, אמנם בר"ה (דף י"ג ע"ב) כתב רב"י הלורז והדוחן מיבי קטניות הן דוחן מילי"ו וזה תרגומו דלורז הכוכר פה. ונעכן זה כתב לי לדוכי דודי אלופי ומודי הר"ב הגאון לגאון ולתפארת בב"ת מו"ה שמואל סג"ל לבדל כרו כתב יוסר דברי אתת ז"ל: ראיתי בערוך ערך ארזון שם כתב אתת משלו מתלמוד תענית ע"ב, וים לתת לב למה השמיט ערך אורן שכולל פעמים הרבה בב"ם ובבית

---

1) Unter דחן im Ezechiel (4, 9) wird von den meisten Auslegern Panicum verstanden, welches eben so wie Milium, Hirse bedeutet. Linné setzt beyde, wie die meisten Gräser in die dritte Klasse mit drey Staubfäden, doch setzt er Panicum in die 82 und Milium in die 85te Gattung. Was sie besonders verschiedennamig macht sind die Paniculas oder sogenannten Rispen; wohingegen manche Gattungen Aehren haben. Um sie in deutscher Sprache zu unterscheiden nennt man Panicum Fenichgras. (Es verstehen mehrere Lexicographen unter Panicum den Buchwaizen oder Heidekorn, den man zu der Heidegrütze verwendet, und unter Milium: Milisgras). Im Talmud findet man דחן immer mit ארז beysammen, wodurch Jarchi wahrscheinlich eine Aehnlichkeit vermuthete und daher ארז, Milium, דחן, Panicum übersetzt. Wenn wir aber mit dem gründlichen Gesenius unter דחן Moorhirse verstehen; so ist bey kleinem Unterschiede das Zusam-

ארזן? ולכאורה יש לומר דאורז הוא מלה יוונית ומרוב בטיחתה בשמיט' ממכס מלבד שיבוש זה תיכף דעכ"פ צ"ל להזכיר זה הפורש ולרשום עיין ערך ארזן כדרכי, אלא שקשה ביותר לומר שמלה שהיתה לרגיכו בעריך דפר פשוט ויודע עד שלא קץ להכניסה כלל בספרות נדור שתקריבו (ולכן כן פרש"י ז"ל הי' בן דורו מ"ל). ונחלקו בה בפרושים שונים רש"י ז"ל בברכות מפרש אורז מי"ל ודומן פכי"ן ורואה מה שכתבנו שם תום' והיש מפרשים שהניחו ובן בנ"ע ק"ק סי' ר"ח בשא"ק ס"ק ט', מניח בשם הפ"ח ושל"ה אורז ריזי ודומן הירז, ור"מ להיפך והוא ספיקא דדינא ועיין בספר צל"ח על בהבות בדף הכ"ל מה שכתב שלמ"ו דבריהו הגדול זצ"ל — ורלית' בנ"ק ק"ק סי' ר"ח כתב בשם מהר"ל דומן הוא ריזי ואורז הוא ירז לפי כמו שאומר העולם אורז ליפנת מוכיח עליו שהוא ריזי לפי בערוך בתב אורז ריזי ונפקא מיני לענין ברכה עכ"ל הפ"ת, והוא תמוה שבספרי הערוך לא זכר לפניהו לפי כמלא כזה ועתה לקוני ז"ל לו ים לת בפיך להעלות הערה זו בקיבורך ולקוני לעורר על זה שקפקא מיני לדיבא לענין ברכה כ"ד דורך המקן בקיבורך הק' שמואל סג"ל לבדה — והכא היל בפלפלא בעיני המלה הזאת הנקראת בערב על' היום הזה (Aruz), בלטין יוכי ורומי (Oryza) בלטין שפניל (Arroz) בלשי"ט (Riso) בל"ל (Ris) בלשב"ג (Rice) בל"בתעמי (Reyze) למה בכלה בשמין השבקות? גם הרמב"ם בתב בכמה דוכתי אורז ידוע הוא ורש"י מקליף תרגומו פעמים? למכם מה שמתרגם רש"י דומן פעם מ"ל ופעם

---

mentreffen mit אורן (Ores) welches in ſo vielen Sprachen als Reis ſich wiederfindet, eben ſo natürlich, denn die Moorhirſe iſt eine Getraideart von vielen Gattungen, welche häufig im Orient gebauet, zu Brod, Brey und Stärke gebraucht und deren Saame an Größe dem Reiskorn gleicht. Meine Vermuthung die ich im hebräiſchen Artikel mittheile, daß Jarchi im Talmud Berachoth (37, 1,) keineswegs eine beſtimmte Gattung insbeſondere, ſondern eine Art im Allgemeinen verſteht, und dem אורן kollektiviſch alle Gattungen des Mil zutheilt, iſt nicht ohne Wahrſcheinlichkeit, weil der Reis in den Geſchlechtskennzeichen vieles mit dem Hirſegras gemein hat, und vor dem Lineiſchen Syſteme ihm vielleicht auch beygezählt wurde.

פ כ י ״ן יש ליתב כמו שפירשנו בהערה ל״פ שתין כבדל גדול ביניהם ויש מין לחד הנקרא בשכי שמות הללו (Panicum Miliaceum) ורוח נכון הדם בקרני לפרש רש״י ותום׳ כי ידוע שמיל (Milium) הוא סם הסוג ומתני ״ב מיכי׳ ויותר לפר ידועי הם לנו, ומרפיאים דומות עם מרפ׳ ה תורה, לכן ירפא לי שגם רש״י ז״ל ידע שתורה הוא ריזו בפרט לפל הוא מ״ל בכלל וכן דומן פניו (Panicum) ג״כ למיכלו לפי שיש להסוג הזה כמעט מפה מיכים ועליו כתבו תום לדעת ה״מ שתין זה הסוג כ״ל המין והוא ריזו ״ל שדומן הוא מ״ל ג״כ שם המין ולפ שם הסוג והנה בר״ה (דף י״ג ע״ב) התם תכן המוכה דשניעים וכוברים שם המיכים ולפ הסוגים כמו שפי׳ רש״י מיכי קטניות תן לבן מתרג׳ דומן מ״ל והוא Panicum miliaceum.

דחם, Stoßen, drängen, preſſen ד ח ס, ניפעל (דף מ״ב) נלפ מפום דחיסא. ושם (דף ק״ג) מפום דחיילא דכרעא עליה דחים. לפר לפיפר הפי מפן דחלין לריך למדחסיה לכרעיה פי׳ להכביד דגלו בקרקע ולהדחיק. ונויקרא רבה לפור לל הכהנים עכף עץ עבות זו לפה פה הדם זה דפום נעליס לף לפה דפוסה נגניס.

דחק, Jemanden antreiben ד ח ק, ל ה ד ו ף פת לויניך (דברי׳ ו׳, י״ט) תרגום ירונלמי ל מ ד ח ק ית נעלי דנגך וכן תרגום וכדחק ידו בגרון (ל״ב לשון עברי הוא הרלים יללו דפופים).

דחק, Drängen, drücken ד ח ק, נמ״ק (דף כ״ח) מלי כולי הלי דקא ד ח י ק רגליה דבר כתן פירוש למהו הוא כשיא. ובמכות (דף ל״ח) הא כיצד דוחקין ובולטין בפרוכת (ל״ב לשון מקרא זה ופיש לפיו לא ידחקון (יהלל ב׳, ח׳).

דטגמא δ ι α τ α γ μ α (δ ι α τ α ξ ι ς). Verordnung, Befehl ד ט ג מ א, ברים ויקרא רבה מפהל מועד לפמר מהל ל ד י ט ג מ א כתוכה ומתותמת. ובילמדנו בסוף ויהי מקץ, בלשה ד י ט ג מ א ות פיהם יוסף, לפת שלא ירד ענך ויקח בר, ובכית שלא יהא לדם מפמר שני קמורים, והבלשית שיהא שמו וזס זקנו. והדת כתכה בשושן הבירה ת׳ ודיטגמא לייתפרסת בשושן בירכיתא פירוש דיטגמא כתב (ל״ב פי׳ בלשון יוני פתגם המלך ופתשגן הדת) בתרגו׳ שני דפסת, בפסוק ויהי בהשמע דבר המלך וכדהמע מלכ׳ כתב בדיטגמים פירושו בלשון יוני כמו דיטגמא.

דטולמוס, τ ο λ μ ή ε ι ς Wetwegen, kühn, dreiſt ד ט ו ל מ ו ס, בנרחשית רבה (פר׳ מ״ח) ויעגע ה׳ לת פרעה לפר ר׳ ברכיה עלו ד ט ו ל מ ו ס י ן למקרב למסנא דמטרונ׳, וכן בפרש׳ כי עפור עפר ה׳ (ל״ב פירוש ט ו ל מ ו ס י ן

בלשון יוני קלופים ופצעי ארוע עיין ערך טלם).

דו, Genug, hinreichend די, גריס כדה (דף ג') ועדיות (דף ג') שמעי לומר כל הכשים דיין שעתן פירוש בשעה שנדקה עליהם והכה היא שהורה ולאחר זמן נדקה עליהם והכה היא טמאה, מה שנגעה בשומה שעה טמאן, ומבלעז וחילך ולא קודם.

די, Welcher די תרגום אשר. תרגום ועבד קשטי מלכויו מן קדים דידיה ובלשון גמ' דידי דילידי דדידיל דדידים דילים זו מלה מורכבת מן די פירושו אשר ומן דין פירושו זה כלומר משר זה לי, משר זה לך, ובדניאל (ב', כ') די, מכמשמ' וגבורתא די ליה.

דיאן, Tag Dies דיאן, ידועלמי דע"ז פרק לפני לידהן כיון דחמת לימחת לרך אמר קלון דיאן פירוש בלשון רומי יום עיין ערך קלנדת.

דיבא, Wolf דיבא, תרגום כזאבי ערב כדיבי דמשק.

***דיגלת**, Tigerstrom, Diglath I)

---

1) Den berühmten Fluß Tiger, der nach Plinius in Armenien mitten im Felde Elegosina entspringt, und nachdem er von Norden gegen Süden viel Land durchstreicht, sich mit dem Euphrat in den persischen Meerbusen ergießt, nennt Moses (חדקל) Hidekel. Josephus, die Chaldäischen Paraphrasten, die arabischen und persischen Uibersetzer und der Talmud: Diglath, und Plinius (L. 6. c. 26): Diglito. Dieser fügt aber hinzu, daß er nur bey seiner Quelle und solange er sanft fließt diese Benennung habe, wo er aber stärker und schneller fließt, heiße er Tigris; ein Wort welches in der medischen Sprache Pfeil bedeutet (daher diesen Nahmen auch jenes schnelle und reißende Thier führt). Der gelehrte Huet (Situat. du Paradis terrestre c. 14) tadelt diesen Unterschied, und beweißt die Unrichtigkeit aus dem Strabo (L. XI.). Mit Recht behauptet er ferner daß alle diese Benennungen aus dem hebr: חדקל, wo das ח als bloße Aspiration wegfällt entstanden sind, und so ist es auch mit dem Nahmen Tiger, wobey die gewöhnliche Verwandlung des ל (l) in ר (r) vorging; der Talmud setzt die südliche Länge Babyloniens dem Tiger entlang bis בגדא ואוונא. Wir

דיגלת, קידושין (דף ע"ח, ע"ב) לעיל בדיגלת עד היכן? עד בגדך זחוכח מירום דיגלת תרגום של נכר תדקל.

דין, Dinte (schwarze Farbe) ל' יו, בחית (דף ק"ד) כתב בדיו נסף, וכסיקרל, דיו דיותא. ובב"ב (דף קס"ג) דמדיית ליה פי' דמדייתן בדיו החלק כלומר עושה בקודיש של דיו בין העדים לחתרא. ובקולין (דף מ"ו) כדיותא טריפה פי' שחורה כדיו (ח"ב בסופחות שלנו כתוב דמטייט ליה מהדי ט'יוטא הוא דתתימי, לרעת הערוך גרסינן ט'דיוטא, והענין אחד מלן דגדים ט'דיוטא מקום מקוס שהוסר ממנו הדיו ומלן דגדים ט'יוטא מקוס מחוק שהעבירו עיט עליו או הוסר מלבן וט'טיטים במטטי (יבמי' ד' ד"ג).

דין, Weiher (1) דיו, במליעא (דף כ"ד) הסוף

---

haben darunter (S. 237) Ekbatana verstehen wollen, denn diese Gränzbestimmung hat keine geographische Tendenz, sondern wird nur in Hinsicht der Cognation und reinen Genealogie bestimmt, und da der Talmud die Familien Babyloniens, als ganz (בריאה) und Medien als größtentheils (הלה) unvermischt angiebt; so kann darum Ekbatana die alte Hauptstadt Mediens als Mesalliance-Gränze betrachtet werden. Weniger schwierig wäre es uns, wenn wir unter בגדא die Stadt Bagdad an dem Ufer des Tiger nach der Seite von Persien zu, verstehen dürften. Nach der arabischen Geschichte wurde sie erst im Jahre 145 nach der Flucht Mahomed's von dem Chalifen El Manfor erbauet. Bagdad kann indessen schon ein früheres Alter behaupten, weil die Bedeutnug dieses Worts — Bagh: pers. Garten, Dad: ein alter assyrischer Götze — dafür spricht. Jarchi muß vom Alter dieser Stadt eben so denken denn in Berachoth (54, 2) erklärt er בגדתאה durch Bagdad indem er hinzu setzt: היא עיר החשובה שבבל משחרב בבל eine Meinung die er in Sebachim (92, 1) wo dasselbe Wort wieder vorkömmt, hätte wiederrufen können.

1) Bochart will דיה (5 Mos. 14, 13) von דיו Tinte ableiten und daher den schwarzen Geyer darunter verstehen,

דיו דשקל ניטרל. ובתוספות (דף כ') מפי קמאי מרמץ דדיו חיורתי פירוש עוף הנקרא דיו. ובחולין (דף ס"ג) אמר רב יהודה חסידה זו דיה ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסד עם חבריותיה. הלכך זו דיה דוגמת תכיף כמי שהי למה נקרא שמה לכפה שמלפת עם חבריותיה. תרגום ירושלמי/ החסידה דיתא חיורתא.

דיוגי, δίξυγος Zweyfach, doppelt דיוגי, בסוטה (דף י"ג) תותה שנת של דיוגי היתי כיטלא רשות מה וכיתכה לזה פירוש דיו שכי, זוגי זוגות, ב' זוגות של מבהיגין כלומר שהיתה שנת למשה ושנת ליהושע, ונטלה רשות ממשה ונתנה ליהושע ודיו היינו זוג ובכל הדיבור (ס"ב פירוש בלשון יוני חברה של שכים).

דיומר, Δυαετρον Doppelhöhle דיומר, בגרסאית רבה (פרש' ס"ג) שם ועבר היו מהלכי/ למכי מיטתה ורמו לי זו מקום מוכנה לתנרסה לגינו וקברו תותה בדיומרין שלו (ס"ב פירוש בלשון יוני דיומרין מקום שכי ומוך לרחצן) לדעת המוסיף ורבי דוד די לתרגם הוא die zweyte Aetepas בל"א, ובל"ח Stelle ולכי בל עמס תלת כמו שתרגמתי והיא מלה מורכבת מן δυο כי שכבל ומן αντρον מערה ור"ל שקברו תותה ב מ ע ר ת ה מ כ פ ל ה.

דיומד, Doppelfäule דיומד, בערובין (דף י"ז) ד' דיומדין פרחין כח' ובסוכה (דף ד') רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח ופריקנמי מפי דיומדין? ומשני דיו (שכי) עמודין.

דיוסטר, Doppelfeitig דיוסטר, הדיוסטר קינול לטומאה בכלים פרק ד' פירוש שכי לדדין, דיו שכים, סטר לד, כדכתיב ולסטר חד הקימת והוא עץ שים לו שכי לדדין והוא יד לקורדום, לימא דאמרי דיסטר ומפרשי דיי שכים וכן דיופוסח ודיוגי, תרב פיפיות (תהילי' קמ"ד) תרגו' סייפא דיוסטרא. בכתיל ובלשון (סס ע"ד, ו') ת' בקופין ומופסלת דיוסטרא.

דיוסק, Doppelfack (Bisaccus) דיוסק, בגרסת (דף י"ח) תנו

---

da wir aber hier auch einen דיו חיורא und im jeruſ. Targum eine דַיְיתָא חִוָּרְתָּא finden, ſo ſcheint LXX (ἱκτινος) und Vulgata (Milvus) dieſes Wort ſehr richtig durch Weihe zu überſetzen, eine unbeſtimmte Benennung mehrerer Raubvögel aus dem Geſchlechte der Falken.

מצנן המוליך עצמות ממקום למקום
שרי זה לא יתכן דדיוסקיש
ויכיח על החמור וירכב עליהם מכני
שכוחג בהן מכמ"ג זיין. ובצבת (דף
קמ"ב) פעם לחת שכחו דיוסקיש
מלמה פירות בסטיו, ובפסקי' (דף ת')
דיוסקיש מלמה ממן. ובפרק
(דף ע"ח) ממר עולם מחלוקת בסק
דיוסקיש וכומפי. ובב"ק (דף
ק"ה) בגון שהית' דיוסקיש של
מגיו מוסקדת ניד לחר פירוש ש כי
סקיס מחזירין ומוכחין על החמור
לחר, מלד זה ולחר מלך לחר ובלשון
יסמעלי מלכרג (ס"ב מרגום ירושלמי
ויהי הס מריקיס סקיסס וכוס
כך מכון מריקין דיסקיוון).

דיופי, Mit zwey Böchern *Διοφος*
דיופי, בסוף גמרת דעירובין
(דף ק"ד) מצלין בדיופי
ומטיפין מחדק פי' בת להודיע,
שמותר להעלות יין מחבית בדיופי
ופי' בדיופי כגון מיבקת שיש לה
שתי פיות ומכנים פיו האחד
בחבית, ושאב בכל בחו ומעלה
יין בכחו, ויש פה לחר למעלה
מזה פה הדיופי, הכתוב בפיו. כמו
דד שהיין מהנעתו לדד, מקלח ויולח
ומקבלו בכלי לחר, עד שמריק כל
היין שבחבית, פירוש מטיפין מ דק
שמעמו כי הוח כלי עשוי זלועת כמין
פוז נקוב בקרקעיתו נקבין דקין,
ויפיו לר, ממלחין לחוח פיס, וכשומי'
פיו, וכל זמן שפיו סתום, חין המיס
שבתוכו יוחתין מן הנקבין, שכח הרוח
מוכח לח המיס, וכשמוחתין פיו ויכנס
לחוך פיס יוכנסו להם
כלוי, דוקה לח המשקה שבתוכו,
ומטיף טיפה לחר טיפה, טיפות
דקות, ונותכן תחתיו כלי כחצת,
כגוף פל, וכיולח בו, וכשנופלת
טיפה על הכלי משמע לח הקול,
טיפה לחר טיפה, כגון קול מזמרי
זמרינן מלי לאו מטיפן מ ד ק,
שמחירו חכמים לחולה, לאו דוקה
חלח, ומפקפק להקילו, ומוכח לכניו
זה הקול כדי סיקן, וכשה לחולה
בלבך החירו משום סכנה, חבל
לגרסיה בי האי גוונח חסיר מחליך
קול בשבת, וקשיח לרבח דחמר לח
חסרו חלח בקול של יד בלבך,
ופריק לשולם נחולה כעור, ודולה
ליתן, דמשתמעי הללו טיפי דמטיפין
מ ד ק כי זמזומי (ס"ב כי' בלבן
יוכי כלי לריך וחלול ושמי נקניס
מכני רפחיו).

דיופתא, Fußteppich *Δαπιδιον*
דיופתא בויקלת רבה חמור
שלכהנים ולקחתם לכם לא לישתייר
לי מכל דקבחית שלח הדין דיופתא
והדין דיופתא מסחיר עליה פירוש
מעיל שים לו שכי לורות קורין בלעז
יין כך, ס"ת טיפחת והוח לשון
לעז ממש ט פי"ט וכן כתיב בספרי
שלנו.

דיופלי, Duumviri
דיופלי, בחביעות (דף י"ט) לח
זה משם עד שבחו דיופלי דרומי
וכבו לח מוחו בגיזרין פירוש ש כי
סלוקיס (ס"ב פירוש בלשון רומי
דיפלי לכשים חשופים בין. מכני הלבח
לחוך מפני גבורתם היו נוהגים להם

ו׳ שכים ושכר כפול, ומה שפיר נעל הערוך יפה פירש שבלשון יוני קורקי׳ דיפולי לשלוחי׳ דת׳ המשלח את חבירו׳ והכה לרעת המוסיף הם לכני חיל הסקרלי׳ בלשון רומי duplarii ולפ דופלין, ולפי דעתי המלה הזאת כמו שמרגמתי ופירוש׳ כי לכנים הרכים דיכי קפ ס ברוטי וכמו שבקרלי יהוא נאילוף ל יוך הידוע.

דיופלוסטון *Διπλοστοαν* Doppelgallerie.

דיופלוסטון, נסוכה (דף ע״ב) תניא רבי יהודה אומ׳ כל מ׳ שלא רצה דיופלוסטון של אלכסנדריה של מלכים פירוש שהיו עוטרין אה לכתם מזה (ע״ב פירוש דיפלוסיון בלשון יוני שלוש ודכסדרה כפולה ונסדיא גרים ירושלמי דשוכה כרקע בתרע דיפלי פסטנא).

דיופרא, *Διωφρος* Zweymahl tragend (von der Frucht)

דיופרא, גרים דמלי (דף י״ב) כל הסיתין פטורין חוץ מכל דיופרא ובפרק ט׳ בשביעית (דף מ״ה) אוכלין על שטיחין ועלה דיופרא ונעירונין (דף י״ג) חכן האם רבי יהודה אומר כל הסיתין פטורין חוץ מן הדיופרא מפי דיוכרא אמ׳ עולא פילן העושה דיו פירות בשבת (ע״ב פירוש בלשון יוני פילן מוליח שבי פעמים).

דין פרצוף, *Διπροσωπος* Mitdoppeltem Gesichte

דיו פרצוף, עירובין (דף י״ח) אמר רבי ירמיה בן אלעזר דיו ברלוף פנים הוי לו לאדם הראשון שנאמר לאור וקדם נרתני, ובב״ר (פרש׳ י׳) נעשה אדם בצלמנו כדמותינו אמר רבי שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב״ה אדם הראשון דיו פרצופין בראו וכפרו ועשאו גבייה לבתן וגבייה לבתן. ובפרק רבה מתחל מוצף לאמר אמר רבי שמעון דיו פרלופין היה הדיבור יוצא מיניה ליפרקל ומס המות לאומות העולם (ע״ב פירוש בלשון יוני שני פנים לו שני עניניס ופוכים).

דיוקן, *Bild, εικων* Gebild

דיוקן, נמ״ק (דף ע״ו) דתני בר קפרא דמות דיוקנו כתמי בסם זעפרונותיה, הסבתיה יכסכו מיטתן עליה, ובב״ב (דף כ״ה) כי מטא למערתיה דאדם הראשון יצתה בת קול ואמרה לו כמתבלת בדמות דיוקנין בדיוקנו עלמה לא תתבחל פירוש כי בצלם אלהים עשה את האדם, ובחולין (דף ל״ח) עולין ומתכלכלין בדמות של מעלה יורדין ומתכלכלין בדמות דיוקנו של מטה. ובסוטה (דף ל״ו) ותתבשל בגנבו לאמר שבשה אמי בתת דיוקנו של אביו ונדחקת לו. ובירושלמי (דף ס״ט) דמית דיוקנו של רומה במלחמה וכלה, ובשבת (דף קמ״ט) המהלך מפת בורה ותהא דיוקנאות פירוש בורת אדם המוציר בכותל בבתי שתחתיו לסור לקראתו, בירוש אמר מלייתין כילד

כעקד יצחק ושאר מעשים. ובפ"ק (דף ק"ד) אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפלחין מעות ד ד י ו ק נ י ואפילו עדים מעומין עליה פירוש ד י ו ק נ י, לורה ידועה לו בגון סימן שהוא ניכיהן ואפילו עדים מעידין שאמר להן הכתוב בכתב הזה כתב ידי הוא ואין העדים יודעין מה כתוב בו אלא כתבו הן למטה כי פלוני אמר לנו העידו עלי שזו ה ד י ו ק נ י שלי הוא. ובפ"מ (דף קט"ז) אבל אתה ככתם על שכר כתף על שכר פוכדוק ועל שכר ד י ו ק נ ו' פירוש שסברו לגזור לו לגרות ד י ו ק נ ו' בכותל. לך בללם תרגום נרס ב ד י ק נ. פירוש ד י ו ק נ י הוא לורה ועיקר לורת קרס המלוירת גו מיקונין זו לורה המלוירת על פכייר לו על הסיד כלומר ד י ו ק נ י שכייה לו בעין דיוקי (ת"כ תרגום לך בללם נרס נד י ו ק נ ק פירוש בלעון יוכי דמות תבנית בלם).

דיוקן, Familie (זקקן) ד י ו ק ן, ב"מ (דף ל"ט) דאית ליה זקיפתא ד ד י ו ק י ה לא ניזיל לתנריה זקיף ניכיתא פירוש רש"י נמצאתו.

דיט, Haus, Stube, Aufenthalt, Gutachten, Schiedesrichteramt. ד י י ט, בבבא (דף כ"ו) היו שתיהן ב ד י י ט י אחת המוציא מייב והזורק פטור. ובעירובין (דף פ"ח) אמי ד י י ט ת זו כנגד זו. ובפ"ב (דף פ"ג) המוכר בית לחברו ואמר לו על מכת ב ד י י ט י העליונה שלי ד י י ט י העליונה שלו. ובפרק מי שמת (דף קמ"ח) בגמרא שביב מרע ובסוף גמרא דפרק דיבי ממוכות זה אומר ב ד י י ט י העליונה ואחד אומר ב ד י י ט י התחתונה אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי ולירף עדותן פירוש ע ל י י ה. ובחלומות דמגלת סיכה חזית בחלמי ד י י ט ו ת דביתי מתברך. ס"ל שריתי דביתי (ת"כ כן פירוש מלה זו בלעון יוכי, ולפעמים עניינה מקום המשפט ברים מדרש מגלת אסתר שהוא כתוב ב ד י י ט י).

דיטרון, Διατρητος Gebrechselt, gebrehet; geflochene Figuren enthaltend ד י י ט ר ו ט, בבחזית רבה (פר' ג') ומפקחה עיני שביים לעירובי שהיה עומד לפני חנות הזגג והיתה לפניו קופה מלאה כוסות ודייטרוטין הפציל במקל ושברן. (ובפרק ב"ו) אמר רבי חייא לעגל שהיה בידו קופה מלאה כוסות ד י י ט ר ו ט י ן בשעה שהיה חפץ לתלות הקופה היה מניח יתד ותוקעה ותולה עליה ואחר כך תולה קופתו פירוש כלי זכוכית תשובין (ת"ב פירוש בלעון יוכי כלי עשוי בלומכות כתוב במקלעות ובכטורי לינים).

דיול, Diener, Staadsdiener ד י י ל, ניומא (דף י"ח) לי בר חתיך ד י י ל כהוי חזיף בשוקא קמיה לא תתליף פי הוף ה מ ו כ ה ע ל ה מ כ ם חזי קמיה, לא תתליף

שהוא יודע כל מה שעשית, ויתפלל לדון ונפסחים (דף פ"ו) אמר רב הונא בני חנור כבכורין בשלמי ויופלין לפילו בתוך פירוש חנורה שכאנו על הפסח ובלו מקלת מהן בעת שדרך בני אדם להכשיר לאכול הפסח ושיגרו הן הדיילא שהוא כגון הממים שלהן ותיפש אחד הכשרין ולא מצאן לפילו אם לא כמקנלו מכל החנורה אלא ג', י"ם להן רשות להתחיל לאכול לבדם, ואין עליהן להמתין לאם עד שיגולו, כיון שנתאחרו יותר מדרך בני אדם כולו אבל פחו מג' לא זה דין הכשנסין, אבל אם היו מקובלים ורצו מקלתן למקלתן וילאו ונתאחרו יותר מן השיעור שאמרנו, והדר נהן דיילא ולא מצאן, לפילו לא כשאר מכל בני החנורה, אלא אחד כיון שהיו אם וילאו מתחיל לאכול, לפי' האחד לבדו ואינן יכולין לומר לו למה לא המתנת לנו, אמר רבינא וגומן דמים אם אבל יותר על אלקו ולית הלכתא כוותיה והני מילי לעל בעידנא כרבים והדר נהו דיילא.

דיומן, Ziel, Zweck

דיומן, בילמדנו בנחלים נעוי, למה היה קומן בנחלים? ניקח ליתן דיומן ביפרחל, למה שהנחל הזה כשבני אדם מלאין ממנו וכו' פירוש ענין די כלומר דבר שיש לו קלבה שתיגע ויפחת, הדרש הזה הובא בילקוט בשם התנחומא (בלק ד"ד, ו"ו) ובנוסחאות דבן כתיב דמיון.

דימורון, Aevμopov Maulbeernabgus

דימורון, עיין ערך לוריוסטו'.

דיין, Richten, rechten, streiten

דיין, בגרמנית רעכט (פרשה ג') והוו תרויהון מדיינין זה לומר לכי לשלוט ביום וכו'. וירש בלבן תרגום ירושלמי ודיין בלבן. בתרגום הנקרא בשם המן י"ע כתיב ואידיין עם לבן (בגרמנית ל"ו), ובירושלמי לין שם תרגום.

דיוסא, Buffo

דיוסא, בגילה (דף י"ו) מערבין בדיוסא. ובע"ז (דף ל"ח) מיכא ביכייהו לדרי ודיוסא. ובנדרים (דף ל"ו) כדיוסא גרידא כולי עלמא לא פליגי, דמדרבין נורא מיכי מזוכות פירוש דיוסא הריפות גרידא בלא עידוב דבש ובשון ישמעאל הדיוסא,

דיוספק, (Siehe ריספק)

דיוספק, בגטין (דף כ"ז) מצקא דדיוספק קריב ביתר פירוש רגל הכשא כגון מלכשי שמוזגין לוחו בני אדם ופעמים בנפשות כדגרסינן בחולין (דף ע"ט) כי מעיילת לי כורכיתא דדיוספק (ל"ב בנוסחאות דידן כתוב ריספק).

דיוציפו, (Eine Art Turteltaube)

דיוציפו, בחולין (דף ס"ב) פסול משום תורין וכשר משום בני יונה דיוציפו ותורין של רשה כשרין משום תורין ונערך בללא מדמילו כיללי (ת"ב דרשלמי כתו').

דיוקטסא, Wegweiser

דייקטפּ, וויקלט רגה פרשת וסס הבחן המציג ודייקטפּ נאך עיכל פירוש בלשון יומי מורה דגר מה ונפרע מורה הדרך.

דיוקלריא, Kette, Gehänge
דייקלריק, ירושלמי דנרכות פרק מי שמתו ובלבד לא יעבד כסדרן דייקלריק פירש המפרשי מיני שלשלאות שתולין בהם כוסיות ואחר תכשיטין.

דיור, Fremder, Eingewanderter
דייר, נגיטין (דף כ"ד) ובנכורות (דף ל') הסוה הסוה קרי לתגריסי דיירא נר דיירתא פי' גר נר גיורת, תרגום גר ותושב (ברחשית ק"ג, ד') דַיָּר ותושב.

דיוש, Schwitzen
דייש, נסנהדרין (דף ל') תלמוד דמדייתי ויתון ך מדייתי ודלא פליגי פירוש מזיעין.

דיוש, sich bücken, Niederbeugen
דייש, תרגום תקמיו ך קו עוזרי רחב (חיוב ט', י"ג) תקומוהי דייתן רשיעיא הערך הוה הוסיף המוסיף ונטשתות דתן כתיב שיחן.

דיותק, Vertrag, Testament, Διαθηκη
דייתק, במ"ק (דף י"ט) גטין ובולין דייתקי ומתכה ובמליעה (דף י"ט) במכה מלח גימי כיסי ומקרגי עבדים, דייתקי מתכה ושטרי מכירה כלי ברזל דף פירוש הכתוב ה"ל עולמת דיכי.

דכמד, Prüfung, Probe Δοκιμη
דף, נפרק המלביש ירושלמי ובניל הלוי דוך דוכין הוה כמו דוכוס שנתמר לעיכו.

דך, Dieſer
דך, (עזרא ה' י') תרין שנבלר דך פירוש זה, תרגום הכתר ה"ל עולמת דיכי.

דך, Zermalmen, Zerſtoßen
דך, נזבחים (דף י"ד) מבלין כידוכין נמדוך שלהן. ובזוטא (דף ע"ה) סו דכו במדוכה מלמד שירד להן ליסרעל מכשיעי כיסים עם המן דאתר הכי דך במדוכה פירוש נמיסים כדכתיב נמדוכה ובמדרשי (דף כ"ק) דלמת במדוכין (ק"ב תרגום דכא לשון מיתת הדרך לשרעת חיתי).

דך, Stein (wie דך)
דך, נכסחים (דף כ') ובחולין (דף ל"ו) לא דיין שהן דכן אלא שהן מכזיבין, תרגום טהור, דכי.

דך, Stelle, Stand
דך, נשבת מציעא (דף ל"ג) גובה פרוש ך דוכתא פלן. ובב"ב (דף ע') הסוה טיעא דהוה קו מרע תרעא והוה אמר הלי תורך לדוך פלן פירוש מקום (ק"ב תרגום נודך ממקומו דמכי מדוכתיה).

דך, (דכוס Siebe)
דך, נפרק המלביש ירושלמי ובניל כמילי הלוי דוך דוכין הוה כמו דוכוס שנתמר לעיכו.

דך, Dieſer
דך, (עזרא ה' י') תרין שנבלר דך פירוש זה, תרגום הכתר ה"ל עולמת דיכי.

דכמד, Prüfung, Probe Δοκιμη

דכמה המקום, פירשו נערך דגם המת לפי כי לפי כמוהו בארץ תרגום תרוס לית דכמיה (ק"ע פירוש בלשון יוכי קקירה כסיון, ובמיכה).

דכן, Anhöhe, Bühne, Stufe ל כן נפרק שני נמדות (דף ל"ה) והדוכן כתוב עליו. ובדיני גמרא דמגלה ולויים נדוכנים מ' לשון ישמעאל שם הוא לשון דוכן ועומדין עליו בלויים. ובנ"ב (דף כ"ח) ולי לישב פרשנין מוחזקין ריש דוכתא, פירוש ממוכה מחתיו שיסייעו ללמד הכעריס ולפי מכבין לרב משבירותו. כדי לשבור לותו ריש דוכתא אלא מסייעי לי' ממתא, כלומר הלינור שוכרין לותו, ופי' ריש דוכתא ראש אלטורה שהם יושבת הכערי' (ק"ב ת' שהו ידיכ' קול'טולו ידיכון בהכיח על דוכן קודשא). ובכלים פ"ז (דף י"ד) דכון שהוא בית קבול קדילו' טהו' משום כירה ושמח משום כלי קבול, פירוש דכון עושין נפרץ ישמעאל מלבה מן הקרם בעין פיכטבה ותחתיה קלל ועושי בה מקום לקדירות מלמעלן והאם דולק מחתיה, כלי קבול כלומר כלי הוא הרחב שלו תוכו שהוא רחב. פירוש אמר דכון שהוא כמין מכתשת של עץ וכירה עליו כדאמיב לו דכון גמדוכה.

דכן Bethäuser Δοχειον, דלן, תרגום וגדרות לאכסדרה ודכוין לעכיכין פירוש בלשון יוכי דוכין של מקום אשר הוא מוכן להיות בית קבול ובלרחצות רבה פרשת ויקו המים רבבן אמרי דוכוס קבלוכו והוא כמו דכין בלשון יוכי.

דכוס, Herzog, Heerführer, Dux דכוס, נאכסדרין (דף ל"ה) תכו לי דוכוס אחד. ובגרחצות רבה (פרש' ס"ח) שלי מקיק דוכסין ומצייל דוכסין. ופויקלין רבה זאת תהיה דוכסת רוחה לותי וכותל לותי. ובאיקלת דוחת לנרבה, ואמר המלך סוד התיבה כה ויסוב ויעמוד אמר ר' לבש גר כהל שי הוה דוכוס לתעבי' לישרבוס, ולי הוה לישרבוס לתעביד לסטרטליטים, ובילמדנו נרים ולבש שמות מכל לבשך ברגס לישוכין של דוכוס לישרבוס ר', ולישרבוס גדול ממנו ולסטרטליטים גדול ממנו. ובמגלת אסיכה בענין רבי אלכסנדרי פתח ויגל את מסך יהודה גלי דכסיה. ובויקלת רבה בזאת תהיה נפוח פרשת דפקבי ה' ולפרפק ולום הכהן ופכו את הנשים ויגל את מסך יהודה גלי דוכסיה. ס"ע גלי בולחות כלומר גלו לאדרים והעזירים (ס"ב דוכוס בלשון רומיי שר גדף, ולישרכוס בלשון יוכי שר הפרשיים ולסטרטליטים בלשון יוכי כגיד מלכות, ובעיר רומי היו שרי לבולות הרבה חבל בעת לרה היו בוררים בגיד מלחמה על כלס ומשנהו שר הפרשים. תרגום בפסוק ויספר להם המן והיה לישמעי עם דוכסת מלכת).

דכסמן Cisterne, ξομεν

דכסמן, גילמדנו קח לח המטה על מי מכוחות יכלכלי שהיתה הבאר נעצית לכל לחל ולחל דכסמכי לח היה חחד מהן מלטער ליל למלחות מיקום שחר כלומר שבין היה עושה המים והולך עד לחהלו (ע"ב פירוש בלעזן יוכי מקום מים בנמים).

דכסן, Doppelt, Διξος

דכסן, גילמדנו וחברים זקן וכן שלמה כיון שהזקין חולי דוכסן שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה כשיו הטו לח לבבו (ע"ב פירוש בלעזן יוכי כפול וחולי כפול הוה לשלמה זקנה ומטיית לב).

דכסן, Ehre, Ruhm, Δοξα

דוכסן, ירושלמי נמח מלינו פרק חלו מלינות לח לחיה חלק למקומי שדוכסן דירדון פירוש בלעזן יוכי כבוד, גדולה, וחכמה).

דכסטוס, Διξυστος

Zweyfeitig geſchabt, geglättet

דכסוסטום, נמצח (דף ע"ע) ונשכחות (דף כ"ב) חמר רב דוכסוסטום הרי הוח כקלף, חם קלף כותבים עליו תפילין חף דוכסוסטום כותבין עליו תפילין פירוש רב הפי ז"ל מפנגע מיימי מגלת' דמעכדת בתמרי וקמחת דשערי ומתח ליה עד דיבים, וקליף ליה, עד דהוו תרין פיסקי, ויזכר חלח יבקב, וקלי קלף לכוריה ומעבי, ליה לקלף. דהוח חפח דמגלת מכלפי בשר, חוב נעפלח לבמה, ובות' פרשיות על מקום בשר, והוח חפח דמגלת בשר הבהמה, בו חין כותבין גיפח חחריכח דקלף מיכיה, הוח נקר' דוכסוסטיס, כורך בו פרשיות, ומכח להו בקנעח דהוח שילחת דתפילין, ומכנעח הכין הוח, וקחמר רב, כי היכי דכותבין תפילין על הקלף, דהוח חפח דמגלת' הכין כמי כותבין תפילין על דוכסוסטום, דקילף מקלף, חם כתב על זה כשר, וחם כתב על זה כשר, ומותבינן ליה הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף מזוזה על דוכסוסטום קלף במקום בשר דוכסוסטום במקום שיער? ומפרק רב, חפח כתב על דוכסוסטום ילח, מיהח על הקלף מלו, ומותבינן שיכה בזה ובזה פסול? ומפרקינן, בשבח לעכין מזוזה, ובמכחות לעכין תפילין וחפח דמגלת דהוח גיפח דמיקרי קלף, הוח מקום שיער בודחי, ומן גוחי דיליה כתבינן, ודקחמר במזוזה כותבין על דוכסוסטום במקום שיער, לחו דמקום שיער ממש, דחי סלקח דעתך חפח דמגלת הוח מרים, דהדין הלכה למשה מסיני, תפילין על הקלף, והרי ילח מקום שיער גופו בכלל קלף, חלח שמע מינה מחי מקום שיער, הוח מקום שבקלף הקלף מפח שבמלח בשער מקום שיער, כמלח הקלף עומד לבדו, ומקו' השיער העיקר בו, ומן כותבין גם לתפילין, חלח מן חפי תקרינחת, ודוכסוסטום העומד לבדו, ומקום שהיה דבוק על בשר הבהמה, בו חין כותבין

עליו מזוזה מלמעלה הפתח, שלא תהא הפתח למעלה מלה (ר"ח פירוש מלה ג' לשון יחיד, עור בהמה מעובד ומתוקן מסכי עברין, וקצה לי לפי פירוש הפסקים טובא, שלא חזיק שהעור כחלק לחרי פסקי ועל דבר זה שלחני עבדיכם דניס, והייתי כמלחק בעיניכם, ואמרו לי שאם היה יכולת בידם לעשות דבר זה, היה להם רוח בכול ומכולל, בעשותם מן עור אחד, שכיס ומן עור עז, שכי עורו דקיס? ותו קשה, וכיון דמלו' לכתוב מזוזה על דוכסוסטום למה לא מתרחי דבקן לה יות דובסוסטום מלוי להסך? ואיכי כחולק על דבני הפוסקים חלילה, אך נאמי להתלמד, ונעלי התוספות בפרק שמו' שרצים דשנת הניחו סתם לפירושי, אף שהריחוהו, והחומר לדבריהם שב לשון יחיד קורלי' לבשר סום טום בתף לו).

דכסואיא, Taffette (Kleppes) דכסוסיא, בגמילה (דף כ"ז), מלי דכסוסיא? פרשת דמתח פירשנו בערך טרזין. נראה לי דכסוסיא מלה מורכבת מן דך: זה, ומן סוסיא: סוסם, כ"ל זה הסוס הקשמן לשליחות כשלטרפו.

דכיפת, (1 Wiedehopf דכיפת, בחולין (דף ס"ג) דוכיפת זה שהודו בקוף וזהו שהניח שמיר לבנית המקדש.

דבר, Wibbet דכר, בפרק מי שהוליחוהו בגמ' מי שיש הנכסו דכרי דאתו למנרכתא תרגום קילוס קמשא דיכרי קמשא (עיין ערוך ו' ט')

דבר, Männlich דכר, ת' זכר וזכרי וזוקנה.

דכר, Denken דכר, תרגום ויזכר אלהים ודכיר ק',

---

1) Die LXX und Vulgata überſetzen דוכיפת: Wiedehopf auch Jarchi giebt es in 3 M. 11, 19. durch des Franz. Huppé wieder. Im Talmud Cholin (63, 1.) aber nennt er דוכיפת den wilden Pfau, worunter Jarchi wahrſcheinlich den Pfauenreiher (Ardea Pavonia) verſtehet, der ſeines ſchönen gekrönten Kopfes wegen, auch Kronenvogel, Königsvogel und Kronenreiher heißt. Auch der Wiedehopf hat ſeinen Kopf mit einer bunten Kuppe geziert, die er in die Höhe heben und niederlaſſen kann. Die Etymologie dieſes Wortes ſcheint mir דו כיפא, der Berg, Hügel zu ſeyn, welches auf das gekrönte Haupt dieſer Vögel anſpielt.

דכורן, (Ariolus)
דכורו, מרגוס לוקחים של יתעוני
דכורו ות"י זכורו (1).

דכרין, Wurmig,
דכרין, מסכת בזיר פרק שלשה
מיכין עכבין דיכרין פירש רש"י עכבים
שהתלוצו.

דלא Schöpfen, heben, ausbreiten
דלית, Zweigenreiche Rebe,
(die sich zu einer Weinlaube
ausbildet, Pergulanus)
דלת, נפרק ר' נסיאה (דף ו')
נדלית ונדקל נאגל הבית מוריד
ומחלק לענייס, כן הוא משפט הפיאה
שכל עני ועני מה שמניע לידו זוכה
בו שהשדה הוא ולא יש שם עניים
ולומרים תעשים ותזעה כחלק את
הפיאה בשוה שיהא כל אחד ואחד
ממנו ליטול כשיעור המגיע לחלקו
ואחד לומר נטה לזה שומעין שאמר
כהלכה בלומד כתמום כל אחד ואחד
ממנו במה שיכול, ומהו בהלכה כן
מקורת נחורת כהניס מעזוב הנך
לכניסם והן יבוא לפילו ל"ש לומרי'
לחלק ואח' לו' לבוז לפילו הוא ברית
לפילו ידיו יפות לזה שאומין שאמר
כהלכה, יכול אף דלית ודקל כן
תלמוד לומר לוחם לפילו ל"ש לומרי'
לבוזו ואחד לומר לחלק לפילו קולא
לפילו מצוי לזה שומעין שאמר
כהלכה ומה רקית לומר נדלית
ודקל לחלק ושאר פירות לבוזו אחר
מריב' שכתוב מיעט תלמוד לומר
קליר מה קליר שהקטן שולט בו
כגדול יצאו דלית ודקל שאין הקטן
שולט בו כגדול זה פירש רבינו משולם
נרבי משה נרבי ליפיחל מעיר
מגנ"ש. ובפיהו פ"ו בכלאים (דף
ל') סתלם את הגפן. ובמכות
(דף כ"ו) לין מביאין מן הדליות

---

1) דכר hat gleiche Bedeutungen mit dem hebr. זכר nur daß דכר chald. auch Widder heißt. Gesenius findet da eine Gleichheit in der griechischen Sprache: ἀρήν männlich und ἔριφος, ἔρις (Aries) Widder. Das chaldäische דכורו welches Onkelos für das hebr. ידעוני giebt, spielt auf דכר denken, erwähnen an, weil die Gabe des Wahrsagens in der verkehrten Zurückwirkung des Gedächtnißes von der Zukunft auf die Gegenwart bestehet, und daher Prädestination wird. Unter ידעוני wird der männliche Augur (דכר) so wie unter אוב die weibliche Pythia (S. die hebr. Anmerk. z. d. Art. אוב 1 Th. S 4.) verstanden, daher (3 M. 20, 27) איש או אישה אוב או ידעוני mit dem Gegensatze (S. ברין S. 243.) Das lat. Ariolus: Wahrsager mahnt

מלמ מן הרגליות. ובמסקים (דף כ"ו) ת"ד מוכלין נעכנין עד שיכלו דליות של מבל. ובמליעא (דף כ"ח) אמר רב שפת נהרי דרב אידי במורלית. בהים גמרא דפרק הבית והעלוה דליה שעל גב פרקם פירוש דליה גמן גדול המודלם על גבי מילנות, מן ורעו דליותיו ובלעז פירגו"לס (Pergula).

דלא Geben, tragen, schöpfen, דָּלָא, תגרת הכסבידא דלויי בבר פירכונבער, מגר. ובמ"ק (דף כ"ח) דדל ידל ונפיה זפירוש במו תגרת הכסבידא דלויי. פירו' אחר שכרון את המת, תקריס ישכון אותו כמקורם גפ' המזיר דיהען יטעונים שיכא דאמרי דלא דל ידלוטיה מי שתן מגב יהיין אומו שנאמר כי טוב אמור לך עלה הכה וגומר, ובשבת (דף פ"ח) שמואל וקרקע הוו יתבי וכו' חזו למיא דדלו ועבירי, שתלו מלבני רב ספי הנשן מהיכן ידע שמואל דעברת רוסח קח אתי ממערבא ותיים בעיניה? והשיב חזנהו למיא דמידלין דקטפו ומופקי מידלו בחוקפא דילהון, דכשיב והמי' גערו עלו בתוקפתן והיה שמיע ליה לשמואל דעברת רוסח קלתי ממצרים, נההוא יומא, וכיון דמזנהו למיא דעכירי ידע דההוא עברת הקלתי לי מפשר דלא שתי מכייהו, ומנהג יבוע דמתן דשתי מהנהו מיא דעיכרי חיים במעיה, ומשמעתא אמר עברת רוסח קלתי, ומן עוכר' דמיא אמר דשיים במעיה ופירוש תסי בקנקניה חזי לי גמרי קנקניה לי לא, כמלן דנקיט נת תיסח ותסי, ושריף ההו מן קנקני דחמרא, ופקדיה שמואל לקרקע לאוכלוסי מוכלין המלטלין ומצעים מיני הכם', דיכיון לשמוטיה מן חצר דמצעים, וכיון דמלטנו' רב אלא ידע דלאמוטיה מיכון לעייה דלא לקיים ליה ברת ולא מיקיים ליה ברת לשמואל אלא בשתא, וכיון דאיתידע לרב דלאמוטי מיכון, ולטותים לתקיימת ליה תת דלא תתלוש דעתיה ותדבריה על נפשיה בשכורת בסוף פ' מרובה ולעייה כמי לקרקע ומפיק ליה קרקע דבעבת נעיכי'.

דלא, (דול u. דולא ⊙) דלא, אמר רב נקמן ב דלי יומא כגר מי' בעיך דלא לי: ובע"ק (דף כ"ב) בסוף גמרא דסמוכל מי דלית דליכא ואי לא דלית לא דליכא אמר ליה רבינא ואימר אליה ברק וגומר בזומר אם תעשה מן הבחר

---

uns eben an Aries Widder u. s. w. wie דכורו on דכר weil der Ariolus eigentlich aus den Eingeweiden der Opfer wahrsagte und der Widder das vorzüglichste Opferthier der Alten war.

משתא עתך ומס לאו לית משתא לבדי.
ובינומות (דף ל"ז) דלמי דדלו דולף כיזל לבו סתר, פירוש בני אדם הדולין מים כלומר דולי חכמות עמוקות משתל לבם פתר סתור (משתתרו דברי סתר). ובגיטין (דף ע"ד) אמר רש"בג כולי עלמא דלו ג' דלוותא ומכלי ריבעא את דלי ד' ומכול תלתא לסוף לתא משתרע וכו', פי' משקין ג' פעמים ושקלי ריבעא מן הצירות דלי את ד' וטרח יותר ושוב שלים שהוא יותר. ובנ"ג (דף ל"ה) אמר דבעא מי דלי ליה לימו גופיה פלח דפירי למלתא הוי חזק, פירוש מי שיכא שהרי דייהב ליה לוקח למרי מרעא בעא דפירי דורון להוליכו בעיתו כתגדר מדידיה יהיו ליה למוכר ומיפ הויא חזקה, פ"ח מי עזרו מוכי ללוקח להטעיכו מפירות של תופח קרקע למלתר הוי חזקה. ובדרשב הסכה (דף ז') בגמרא בחלב בחלול, לרבי מאיר ד' דל רגלים לרבי שמעון ד' דל מעשר בהמה, בסוכה (דף כ"ז) דל בדל פירות מצמר הנכנס והן בעלי הבעת לדברי ר' יהודה כוטלין ז' חלות ב' יתירות על יוצאי הבעת בשכר הגמל דלחות שהיולין פתחו והנכנסי לריכין למגור הבערים שפתחו היולין, וזהו שביכו הנכנס נוטל ז' ב' בשכר גמלת דלחות, ומתרינן כימן מצמר היולת לחכמי הנכנס, נחלוק לחו ב"ב, גם וכן, ובן בעבת הנחה מחלוק לחה עם המצמר הנכנס והנו פירוש דל בדל ודחיכן לחר חבני נולינן טב מקרח לומר הכחה קרוכה עכשו ומחילו היל מעוטה כגון הכחת קיטות שהיל קטנה, ואכלה מיד חבן בה מאכילת דלעת שפריכ' לימול עד שתתבשל, כך טוב לי ב' חלות ובעבת זו מיותר נעבת לחרת.

דל, Knotig, zotig

דל, נקולין (דף קכ"ט) האבר והבשר קמדולדלין בבהמה. ובבכורות (דף ל"ה ודף מ"ה) אלו בעלי הדל דולין בפסולין בחדם וכשרים בבהמה. ובבריחות (דף ט"ו) אבר קמדולדל בבהמה אבל הא מדולדל בחדם עהור. ובפרק ו' בבבעים (דף ע"ט) היבלות וקדלדולין היכח דאמרי הא לתולין והוח כמו תלבשר וכדלדל למטה. ובאלו מוללין פרק ט' בחקוחות (דף קל"ג) ולפורן קמדולדלת, ובקולין (דף מ"ד) אמר שמואל סימכין שכידלדלו ברוכן הכח דשידלדלו לילדלוני. ושם (דף מ"ו) ומעורה בערפבין מה הוח פירוש בדלדל, כמפרק ובשלה תלוי כדמתן האבר והבשר קמדולדלין.

דל, Magel, pḥnmäḥtig, fḥwaḥ, arm

דל, נקורית (דף ט') כתניה דחמנח לו בדלות לו בעשורות מלי טעמל כתינח בדלי דלות. ובכריתו (דף י') מביחין אתי פירין תחת כבשה ומביחין בדלי דלות עשירי, הלימה שמע מינה כבשה בעשירות,

מורין ובני יוסה נדלות, עשירים
המיסה נדלי דלות, ובסוטה
(דף ט') תניא רבי יהודה אומר מלמד
שלא נקרא שמה דלילה אלא שהיתה
ליקרת דלילה שדלדלה את
כחו, דלדלה את בעלה, דלדלה
את מעשיו.

דל, Zaum, Zügel, Gebiß (דף ל"ג)
דלן בגמ קמץ (דף י"ז) היה
דלין קשור בגרגלו מימיו מכל מי חטוי
וניבמות (דף ס"ג) בגמ' לא יבטל, ובון
ולא תדושל (ע"ב כתוב בנוסחאות
וכין ולא מיזול ופירש"י מכור
ולל תבא לעבירות, ורבינו תכלל כמו
שכתבנו התוספות פירש קנה ולל
תרגם, לכל נעל הערוך גרס
וסתר דולל ולפי דעתו יהיה הפי'
קנה נגד עיניו, ולל תתקן
הפתין לשרגו. ובחולין (דף ס')
נהוגין ברומי דכל מלן דמיכנע יהבין
ליה מסתורית' וסתר דולל ויתיב
בשוקא. וכבל פירשתי בערך
ג יסתרק, ובלשון ישמעאל קורין
לסכיני פסתן דלילו, וכן בל"ע
מדלה יבלעכי (ישעי' ל"ח, י"ב).

דלב, Kaftanienbaum, Kastanienbaum
דלב, נרתק הנכה (דף כ"ג)
ערמונין דלוב', לח ולח
וערמון תרגום ודלוב (ורע"י
מתרגם קשט"ניים (nhataigEier)

דלהן, (die Siebe)
דילהן, תרגום מכרה כיוס
דילהן, ות"י תיבי וקיים ליה.

דלחן, Furchten

דלחן, תרגם כאחד דלוקח
לחתך בגוף פחדכם תרגום
דלוחבון. וכן בגוף כשוקך
פחדכם, לא תירא מפחד פתאם
וכו' והוא כמו דאחל כבשב וכבב.

דלטור, Angeber Delator, Angebung, Beschuldigung, Delatura
דלטור, בסנהדרין (דף מ"ג)
זכי דלטור מכי? ובנדרים רבה
(פלש' ב') והכתם היה ערום התחיל
אמר דלטורים לנורמו, ופסקת ה
לפרש על ידי שהיה בהן דלטורין
פירוש רכיל בלשון רומי ובלשון
ספרד יבא תרגום דילטור ייעול
(ע"ב פירוש דלטורים בלשון
רומי לכילות).

דלכון, Der Eurige
דלכון, בפולה (דף מ"ד) דלכון
אמר דלהון היא. ובגטין (דף
פ"ד) מאן מכש? אמר מזקיה רבי
שמעון בר אלעזר הוא וכו' רבי יוחנן
אמר אפילו תימא רבי דלכון
אמר שאני הכא הואיל וקתני ליפסל
גו פירוש אמר רבי יוחנן למזקיה בני
אל רבי תיים שהוא בעלי דלכון
אמר כלומר רב כהנ' החכם שלכם
שהוא בעלי דילהון היה מדרבנן
ואיהו לא הלכה ולא יהוד ואכיון כי
אמר רבי יוחנן הלכה למשה מסיני,
ויסוד בניתי' בזמן שבית המקדש קיים
ובגמולין, וכי אמר רב בהכא בזמן
הזה מדרבנן ומעשה דרב בהכא
בהדי רבי יוחנן פירק לו כל קישין
שהיה לו בהגהל בפרק והא דאמר
למזקיה מציב ושמל לו דלכון

לומר מפורש בגטין ומקום נמי על רבי חייא היו קורין לחתו בבלי בכמה מקומות מה בבלי לומר בדבר זה? ופע"פ שמקום רבי יוחנן הוא לומר לו דילכון, רבי לו לומר ד' דבניעית לומר לי לכול, ד' לכן לכת קטלכת לן, פירושו דלם לכן.

דלכן, Wo nicht, wann nicht, ד' לכן, ירושלמי פרק ד' דבניעית לומר לי לכול, ד' לכן לכת קטלכת לן, פירושו דלם לכן.

דלמא, Vielleicht, ד' למא, תרגום כי תימר בלבבך ד' למא תימר בלבך, תרגום לו יסטמכו ד' למא יטל לכת דבנו, מל' פן, ד' למא.

דלמטיקין, Δελματικη, Dalmatica 1) ד' למטיקין ומנעלות הסיכול לה ילבש כהן עד שיגדוק, נשוף כלשיכפי' בלעז קלפ"י והן מעור טוב ומכעלות הסיכון בלעז פידולי והן מפסולת של למר, וי"ש דלמטיק בלעז קאפ"ת זכן קורין דלמטיקן ירושלמי מעפורי"ן (ש"נ פירוש בלעז יוכי, ורומי מין פתולת לבשי כנשה מארץ דלמשיה).

דלניה, Schmalz, ד' לניה, ירושלמי דבלן מליעת פ' קלן מיקום אבית מלחת דילפיה דידה פירש המפרש מין תכשיט יקר.

דלם, Betrug, Dolus, δολος, ד' לם, בפסחים (דף כ"ו) שמלבתן כאה ואין בהן דלום פירוש ד' ופי' (וכן בלעז רומיי).

דלסקום (ג' לסקום) (siehe ד' לסקום, כבר פירשנו בערך גלסקום.

דלע (קיקיון) (siehe Kürbiß, ד' לע, בפרק קמ"ל דכלאים (דף כ"ח) דלעת יהיו עם הגפנית פירוש קיקיון (ש"נ מה לקיקיון את הדלעת?)

דלף, Träufeln, thränen, ד' לף, ביומא (דף כ"ח) שנריר לשימת קשיש מעמת ומשן דילפ"ת. ובכתובות (דף ס') הוו לה בני דולפני פירוש נמים שעיניהן ד' לפות ד מ ע ו ת תמיד. ובנכורות בפרק מומין הלו (דף מ"ד) דולפות דומעות וטורדות פי' דולפות דמא יותר מדומעות, וכן בלעז עבלי דלפה שיכי (מיכ יו"ן כ').

דלפה, Dachtraufe, ד' לפה, בפרק ד' בתרות (דף ל"ד) ומתניתין בית ד' לפ פ ים (ש"נ מפרשים תרגום ויקבר ולפיף (ש"נ לפי דעת בעל הערוך לות ד' שמועת שם שנקראות כן ק ו ר ו ת עליונות בשעות על הפתוחים שעל ידן נתנרים הנסרים שלקרון

---

1) Dalmatica war eine Kleidung die von dem Orte ihrer Verfertigung — Dalmatien — den Nahmen bekam. Sie gleicht der römische Tunica und wurde purpurfärbig auch von den Cäsarn getragen.

פירוש לפי מלת תבר גו עמדו מים הכוונים מהקרוי העלין וכקרוי כן על שם הדלף) שהוא לשון המקרה ידלף הנית (קהלת יוד יי"ם) דָּלַף טורד (משלי ד"ו ט"ו).

דלפן ו) Delphin Δελφον דלפין, בנכורות (דף ח') הדולפינין פרין ורנין כנגי

פרש, מפי דולפינין? לפי רב יהודה נכרי ימי פירוש לדרס של ים (ל"ב פירוש לשון יכי ורומי שם תכין וקיים של ים יולדת גוריה ומניקתם בדדיה והם טעם פרים ורגים כנגי לדרס שקקת לוכר פנים של פנים ופיכה יולדת בנים.

Delphischer Tisch 2) Δελφικὴ **דלפק**

---

1) Der Delphin, den die Alten in einer fabelhaften Gestalt darstellten, und dessen Naturgeschichte bey ihnen wie ein wunderliches Mährchen klingt; ist ein säugendes Seethier, welches die Schiffer gewöhnlich den Tummler nennen. Der äußern Gestalt nach gleicht er den Fischen, gebiert aber lebendige Junge und säugt sie mit den Brüsten. Diese einzige Naturwahrheit hat der Mythe ein Gebieth eröffnet, und so gieng der Delphin wie die Sirene (welche Jarchi in Bechoroth g. 1, für einerley hält) als ein Geschöpf der Phantasie hervor. Kant (phys. Geographie, Hamb. u. Mainz. 1801, B. I. Abth. 2. S. 150) sagt daher, daß diese Seethiere eine größere Rolle in der Mythologie als in der Naturgeschichte spielen. Wahrscheinlich ist der Delphin das hebr. תַּנִּין, welches aus der Beschreibung Jeremias (Klagl. 4, 3.) zu folgern ist:

גַּם תַּנִּין חָלְצוּ שַׁד Selbst Delphine entblößen ihre Brüste
הֵנִיקוּ גּוּרֵיהֶן Und säugen ihre Jungen —

Vielleicht haben die Hebräer solche seltene Naturerscheinungen von Fabel und Dichtung zum Wunder gestaltet, unter שְׂעִירִים verstanden, weil die Art ihre Jungen zu säugen die Aufmerksamkeit erregte, und sie zuerst vermenschlicht oder verteufelt hatte.

2) Die Delphischen Tische (Mensae delphicae) waren von weißem Marmor und besonders für Trinkgeschirre und zur paarweisen Aufstellung, eingerichtet. Sie haben den Nahmen von der Aehnlichkeit mit dem Dreyfuß des Apollo zu Delphi, erhalten,

דלפק, בבלים פרק כ"ה (דף ל"ו) הסולתן והדלפקין שם להן לשורין' וחוץ. בתגיגה (דף כ"ו) ובמכות (דף ל"ו) ובפרק כ"נ בכלים (דף ל"ד) הסלתן והדלפקן שכפתו לו שתיהן בגיד. ובעבודה זרה (דף ס"ט) כמניח לגין על הסלתן ולגין על הדלפקי פי' כלי עץ שמניח בו כלים של יין כמו בוסום ופגיעות (ס"ב בלעזון יוכי ורומי שלתן מוכן לערוך עליו הכוסות).

דלק, Brennen

דלק, בסוף ערלה (דף פ"ב) מי שהיו לו קנילי תלתן של כלאי הכרם ידלקו. ובפרק קמח דמדות (דף ל"ד) שבדרום שער הדלק, ובריש גמרת דפרק קמא דיומא.

דלריא (1 Melancholie

דלריא, בגיטין (דף ע') היא מלעילא והוא מלמטה לוקותו דלריא בנר פיקח' בערך גם (ס"ב פירוש בלעזון רומי כאב).

דלת, Thür, Thor, Pforte

דלת, בנ"ק (דף נ') דלת הבעלת לא במהרה תפתח, מאי היא? מר זוטרא אמר למסיבה פי' דלת הבעלת כיון שלא כעכה בדקטונה, לא במהרה כעכה, כדכתיב גם כי לוענ ופשוע אתם תפלתי, מר זוטרא אמר למסיבה שכל מי שחזרו עליו למסבו פעם אחת ולא כמהר, שוב לא במהרה הוא כמהר, כדכתיב בב"מ (דף פ"ה) שמואל ירחיקאה לסטים דרבי הוא, הוה קא מלטער רבי למסמכיה וכו', רב אחי אמר כל המטיבין לו, לא במהרה מריעין לו בבכוי אמר, וכן רב אחא מדיפתי שמר לעולם אין מריעין לו בבכוי אמר, כלומר אין מטיבים לו מפוש מילתא דכפשיה במפורש בפר' השותפין קרי רב אחא מדיפתי לכפשיה כל המריעין לו, לא במהרה מטיבין לו. דלת שלמכה הנגדרת, אין כועלין בה בשבת, היכי דמי דלת שלמכה? איכא דאמרי דאך שיפת, איכא דאמרי דאך גמה. פירוש שיפת לוח אחד כדכתיב וכפים מעץ יעבנה ומתרגמי' שיפת ומתרי לה דלית לה גמה ויש שגורסין שיבת, גמ', פירוש שיפת שהיא בלמדת מבני לדדיה והוא מלעון למידין דמתרגמין שיבבין, פי' גמה

---

1) Daß hier nicht, wie Muſſaphia und nach ihm der verdiente Verfaſſer des אור אכרה glauben, unter דלריא: Dolor, ein Schmerz im Allgemeinen — wofür Rabbi Joſua ben Levi דרדרא, alſo auch als Mittel im Allgemeinen, vorſchlagen müßte — verſtanden wird, bedarf nicht einmahl eines Nachdenkens. Hier wird Delirium verſtanden, wofür als Heilmittel der wilde Safran (crocus sylvestris) angerühmt wird.

בית קבול של יין שהוא כמלוי פלח יורדת ומשתקע בארץ. בעירובין (דף ק"פ) דלת שבמוקלה.

דם Verbacht erregen

ד ס, במ"ק (דף י"ק) אמר לבני אמר לי אם דומי מתח יומא ופלגא. וכן בימות (דף כ"ה) ובפרק רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט, ההוא דאתיף לקנעא דבי חטוה ונגדיה רב עשת הסוף מיד, הוה ד י מ ה אחתיה מיבמה. ובימות (דף ע') דד י מ ח מעלמא פירוש מ ר כ י ן עליה שגם אחר נח עליה אולמי האדום. ובכידה (דף ס"ו) ד מ ו ת עירוך עלתה ביך פי' עין עלתה ביך, שחושדין אותך לפי שעת דגילה לטבול ביומו, את מרבה בתשמיש המטה. לכי והנעלי לו לאלתר, כשתעלי מן הכהר שטבלת בו קודם שתראי דם, לאיבך דאמרי אמר לה לא תגלי להו לקבדותיך, שאת מלטערי על כך שאת רוצ' דם דכי היכי דאתוי עליך בחד גיסא אתאתו עליך שהית דגילה לשמש תדיר, ובאתו ביך עין, כאנוהו עליך לאידך גיסא שכשירתו שאת מרב' לראות דמים הרבה, יאמרו סימן יפה הוא לה, שבשאה שדמים מרובין בניה מרובין ויאתו בך עין ויפסוק הדם (פירוש רבבת בעות עירך עלתה בגדך).

דם, Weib, Weib

ד ס, נסוף גמרא דפרק המוכר את הבית אלא לד מ י, אמר דביבו מכאלו"ל מי לד מ י, אמר דביבו מכאלו"ל קיבלנו מרבותיבו קבלה דב אפי דב כי זה לד מ י פירוש שמין את השדה שפירש, מון השדה פלוני, וכשיעור ד מ י לותה שדה שייך לעלמו המוכר בשדה שמכר, ואם כשאר בשדה שפירש לו כי מכרה מתעה קנין ולמעלה, המכירה קיימת, כועל המוכר ממכה "כשיעור ד מ י לותה שדה שמכרתי, מון ממכה, והשאר ללוקח, ואם הכשאר פחות מתעה קנין, בעלה המכירה, שפחות מתעה קנין לותה נקרע' שדה וזהו בפירוש אמר ליה, שדה פלוני מכורה לך, וזה בגון זו שבכיבו הלומר לקנרו אלו שדי אלי מוכר לך, מתמיה ביבין, ואמר רבי יוחנן ולוקח בועל בחום ולוקיבמע לד מ י, בברייתות (דף י"ג) תבו רבבן ולאבדיל בין הקדש ובין החול אבו ד מ י ס ועדבים פירוש בערך ערך. ובב"מ (דף פ"ג) רבי יבאי אומר מה לי בן, מה לי ד מ י ן, פירוש בתן בו תשעה בפים, בשביל לייפה של מטין, והוקירה ועמדה בי"ב בשם שמותר ליקח י"ב בפים של תעיס, בך מותר ליקח י"ב בפים, שהוא עבשיו וכן הלבה. ושם (דף פ"ח) רבי יהודה אומר המוכר ספר תורה אמר לתיבור עד כדי ד מ י ס פירוש כ פ ל י י ס כד מ י ן. ובפסחים (דף ל"ג) פעור מ ד מ י התשלומין, ו מ ד מ י העליה, פירוש של תאמר תשובה זו התרומה בשלו תרפה, ובהא הימבה, וחייב לשלם בפי הבחתו שאת לפילו בעלים העומדין לעדיפה, לייבו

מיב לשלם, דאמן נפשה ליסור הנאה הוא. וכתובות (דף ק"ג) ככסם רבן גמליאל נמי שלשו, משר לו סדרי כשיעות, ואמר לי כהוג כשיעותך ד' מיס פירוש הפשוט שעשה סדבר שלא תרצה כרן לאחר שרירה שלא כחדש שמקנו גדול בעיניו, ואיכו מוכרו שלא ד' מיס יקרים. פי' אחר שהילו אם תרצה מהם ד' מיס אע"פ כן לא תחזיר בפניהם. ס"ל כהוג כשיעותך ד' מיס ר"ת פי' לא הזהיר כשיעותך בפני התלמידים שלא כהוג כהן ניד ד' מיס. תרגום מחיר (שמואל ב' ד"ד, ד"ר, מלכים ס' י, ד"ם) דָּמִים.

דם, ‏ ‏ ‏

זית נשר כחלי זית חלב, לין זורק את הדם (דמכילתא ׳לדם זמכילתא מוצא לא מלטרפין) לף כל שדמו חלוק מבשרו לההוא קיימא, לולי דם שרלים, שאין דמן חלוק מבשרן, דזה זה מסורין בכילה ומלטרפין זה עם זה, כדתנן במסכת מעילה (דף י״ז) דם הטרף ובשרו מלטרפין בבעלמא. גחלק (דף ל״ז) מסובכת דשריף מהכא זקלב נבלה זקלב טרפה, קלב חלב למה לי? זו היא שאין חלבה חלוק מבשרה ואיצ״ו מסובכת, פירוש והיא שאין חלבה חלוק מבשרה, לפי שכל מסור הבשר וכל שכן החלב, שהוא קרוב ליכנס בה חזלה יותר למזת שבמעה חלבה מסור, ובשרה מזהר. בגדה (דף י״ג) דם היולת מפיו ופי קימה שהזר. וגרסינן התם (דף כ״ח) אמר ליה מדמהרי׳ אמר ליה דם תמה מדריתו (וכזה כותיקון של דמהרי׳). בסנהדרין (דף ע״ב) דמיס לו בין בקול׳ין בשבת כי׳ חיים לו, דמיו בחוכו (ר״לחלב הבא על גבו בחתרת לף בא על עסקי דם: חיים, לבא על עסקי דמים: ממון). בילמדנו ויאמר משה לחובב כי לדם לעבך, ודם ירדפך, אם לא דם שבא (בשביל כך) דם ירדפך (יחזקאל ל״ה ו׳) זכי מאכ היה עזאז לא הדם? הרי לין מעזיז לבא שביעות דמים? שנאמר ועל תרבך תחיה זאת לא דם שבא זה דם המילה (עיין נרחיב רבה, פרשה ס״ג ובמדבר רבה פרשה ל׳). ובפרשת בקוס נקמת בנם שהיה סוכת דם המילה ודם הקרבנות, זלוהבדם להרוג בפשות שבאמר ועל תרבך תחיה, כך אף דם ירדפך.

דם, Gleichen, ähnein

דם, בבא קמא (דף ע״ח) ובחולין (דף ל״ח) ובכורות (דף י״ד) סור לו בשב, פרט לבלאים, עז פרט לבדמה. ובחולין (דף ע״ו) זמחי ניכהו בדמה, בגולד מן החיה זדומה לבשר, או בגולד מן הבשר בחיה ודומה לחיה.

דמא Dämon, *Δαίμων* 1) דמא, תרגום זעם לא פזד ותרפים

---

1) Die Dämonen finden ihren Ursprung in der frühesten Mythologie und sind Genien oder Schutzgeister. Als solche glaubte man, daß sie ihren Schützlingen, deren Handlungen und Schicksale sie leiteten, immer gegenwärtig wären. Zu ihnen gehörten auch die Manen, welche man als Schutzgeister der Verstorbenen hielt, die ihre Gräber bewachten, und für ihre Ru-

ועבד שמוד ודמין כיהום בלשון יוכי ורומי רוחות ודמות רוחות, הן רוחות טהרים הן רוחות טומאה.

דמאי, Δημος, Publicum (Dem Volke gehörig) ד מ י, בג"מ (דף כ"ד) ת"ס מהו דתכן דרים מסכ' דמאי ד ד מ י יש לו חזקה ואין לו בירור הא קרן יש לו וכו'. ובמכות (דף י"ו) תכן בפ"ד דדמאי (דף ט"ו) רבי אליעזר אומר אין אדם נריך לקרוי עם על מעשר עכי עד ד מ י וחכמים אוי קורא עם ואינו נריך להפרים וכו'. ובחולין (דף ע"ה) דתכן בפ"ד דדמאי (דף ט"ו) תרומת מעשר על ד מ י שחזרה למקומה רבי שמעון שזורי אומר אף בחול שוקלו וחוכלו על פיו פי' שוחל את עם הארץ שקנה ממנו ואו' הפרשת תרומה, אם יאמר לו מעושרין הן לוקל על פיו. ותניא בתוספתא דמאי יותר על כן אמר רבי שמעון שזורי, הפרים תרומה ומעשר וכל עד שבאם שחיטת שבת על עסק הארץ, כך חיטת ד י מ ו ע על עסק הארץ ואם יאמר כבר הוכחתי אבי ממנו מעשר, נאמן פירות כיון דידע עם הארץ עונג שבת, וסעודת שבת קנע וקובעת למעשר, אם לא הפרים מעשר אינו מעכר, שחיטת שבת עליו, כך יש חיטת ד י מ ו ע עליו, וכיון שהפרים החבר תרומת מעשר מן ה ד מ י, ואחר כך חזרה למקומה ונתערבה, ואומר לעם הארץ, כך וכך אירע לי, שמא הפרשת ממנה תרומת מעשר, חיטת ד י מ ו ע עליו, מימר אמר, כיון שהפרים ממנה ואח"כ כ ד מ ע ה שמורם היא ואינו מעכר כי' ד מ י כבר פירשנו בערך ד ד, כי' אחר מלמון ד י מ י ת, אם יכא ממנו מעשר אם לאו. פי' אחר דין מ י מתוקן הוא לא. ובגמרא דבני מערבא מפורש ד מ י תיקון דמ י לא תיקון. בדים דמאי (דף י"ג) הקלין ב ד מ י פירות שנכנסין מכן ואין צריך להפרים מהן ד מ י שנפלו

---

he sorgten, und in dieser Gestalt erscheint im Talmud (Berach. 18, 2) jener דומה (Δαιμων) den Jarchi mit den Worten מלאך ממונה על המתים erklärt. Uibrigens gab es auch böse Dämonen, wovon wir im Artikel שמן handeln. Jonathan verstehet unter תרפים (Richt. 17, 5; 18, 14.) jene Dämonen die als Schutzgeister auch Laren hießen und als segenbringende Hausgötter gebildet und verehrt wurden. Sie wurden gewöhnlich als Jünglinge dargestellt, und die Statue war gewöhnlich von Wachs (Juv, Sat. 12 v. 88) welches auch die Michol zu diesem täuschenden Tausch veranlaßte.

שהפקר (ע"ב פירוש בלשון יוני דבר של המון ויש ספק אם המון העם מעזרים תנועתם).

דמדום, Röthe דמדום, בערכות (דף כ"ח) ונשנת (דף קי"ח) אמר רבי חייא בר אבא מטוב להתפלל עם דמדומי חמה, אמר רבי זירא מאי קראתך ירחון עם שמש ולכאי ירח דורים. פירוש ירחון עם שמש בשחר, ולכאי ירח היינו דמדום ערב כלומר קודם שקיעת החמה. ובערכות רבה (פרש' ו"ע) ויערך אלקים את יום השביעי לבל יעקב שכמוב ביום שמירת שבת ויתן לפי פני העיר בכוס עם דמדומי חמה וקבע תקומין מבעוד יום וירד את העולם שלא במדה.

דמדמניות, Rothe Weinbeeren, Rebensaft (von rother Farbe) דמדמכיות, ירושלמי דביצה פרק חין לדין דמדמכיות שבכרם הרי אלו מפורות, כרשה לי שמלה זו בירושלמי כמו דבכיות בתלמוד בבלי ואולי מלת אדמדמכי מזה ענין עין שם, פירוש עכבים מטעמים מין מעלמן ונקרא דבדבניות שהם צבעת משקה דמדמכיות שבות דם.

דמון, Dämon, Δαιμων (דמוא S. d. Anmerk. z. d. Art.) דומה, בערכות (דף י"ב) דלמה דומה קדיש ומברין להו. ובתענית (דף ה') והדר מצלימ' להו לדומה פירוש שר הממונה על המתים.

דמק, Ruhen, ſchlafen דמך, בב"ר (פרש' ע"ג) אמר רב, שמעון בן יוחי, לפי שאלהה בלילה לפיכך חיכה ככנסת עמו לקבורה, הה"ד לכן יזבח עמך הלילה אמר' לה "עמך הוא דמיך, עמי ליח הוא דמיך. תרגום אם תזבח לא תפחד (משלי ג' כ"ד) אם תדמיך לא תדאג.

דמנו, Herr, Domine דמיכו, בערכות רבה פרשה כשעשה אדם בלשכתו למלך ופרכוס שהיו בקרוכין והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דמיכו. ובמגילת חיכה היו לריה לרחם ביני דומיני דמפרטור, ס"א ידי אדכי המלך (ע"ב פי' בלשון רומי עדון, עיין ערך דמפרטור).

דמנקי (רמונקי Siehe) דימונק', סנהדרין (דף ע"ה) הני קוזקי ודימונקי היכי יהכינן להו, בעל הערוך גרס רמונקי בערך קוזק עיין שם.

דמם, δομη, Δομησις Erbauung, Bau, Gebäude דימום, בשנת (דף ק"נ) לפילו העלה והכיאה על גבי דימום של סנכים חייב ובב"מ (דף קי"ח) קעלוה על גבי דימום וכפלו ומיזקו כולן חייבין. ובסנהדרין (דף מ"ח) תא שמע כשם שבנאו לשום מי מותר בהנאה הוסיף בו דימום לחד לשם מת לשור. בערכות (דף מ"ד) אם הוסיף בו דימום לחד שור פירוש כדנן (ע"ב פירוש דומום בלשון יוני יבוד ובשים כבנין וגם דמך, בב"ר (פרש' ע"ג) אמר רב, שמעון בן יוחי, לפי שאלהה בלילה לפיכך חיכה ככנסת עמו לקבורה, הה"ד לכן יזבח עמך הלילה אמר' לה "עמך הוא דמיך, עמי ליח הוא דמיך. תרגום אם תזבח לא תפחד (משלי ג' כ"ד) אם תדמיך לא תדאג.

דמנו, Herr, Domine דמיכו, בערכות רבה פרשה כשעשה אדם בלשכתו למלך ופרכוס שהיו בקרוכין והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דמיכו. ובמגילת חיכה היו לריה לרחם ביני דומיני דמפרטור, ס"א ידי אדכי המלך (ע"ב פי' בלשון רומי עדון, עיין ערך דמפרטור).

דמנקי (רמונקי Siehe) דימונק', סנהדרין (דף ע"ה) הני קוזקי ודימונקי היכי יהכינן להו, בעל הערוך גרס רמונקי בערך קוזק עיין שם.

דמם, δομη, Δομησις Erbauung, Bau, Gebäude דימום, בשנת (דף ק"נ) לפילו העלה והכיאה על גבי דימום של סנכים חייב ובב"מ (דף קי"ח) קעלוה על גבי דימום וכפלו ומיזקו כולן חייבין. ובסנהדרין (דף מ"ח) תא שמע כשם שבנאו לשום מי מותר בהנאה הוסיף בו דימום לחד לשם מת לשור. בערכות (דף מ"ד) אם הוסיף בו דימום לחד שור פירוש כדנן (ע"ב פירוש דומום בלשון יוני יבוד ובשים כבנין וגם

דמדום, Röthe דמדום, בערכות (דף כ"ח) ונשנת (דף קי"ח) אמר רבי חייא בר אבא מטוב להתפלל עם דמדומי חמה, אמר רבי זירא מאי קראתך ירחון עם שמש ולכאי ירח דורים. פירוש ירחון עם שמש בשחר, ולכאי ירח היינו דמדום ערב כלומר קודם שקיעת החמה. ובערכות רבה (פרש' ו"ע) ויערך אלקים את יום השביעי לבל יעקב שכמוב ביום שמירת שבת ויתן לפי פני העיר בכוס עם דמדומי חמה וקבע תקומין מבעוד יום וירד את העולם שלא במדה.

דמדמניות, Rothe Weinbeeren, Rebensaft (von rother Farbe) דמדמכיות, ירושלמי דביצה פרק חין לדין דמדמכיות שבכרם הרי אלו מפורות, כרשה לי שמלה זו בירושלמי כמו דבכיות בתלמוד בבלי ואולי מלת אדמדמכי מזה ענין עין שם, פירוש עכבים מטעמים מין מעלמן ונקרא דבדבניות שהם צבעת משקה דמדמכיות שבות דם.

דמון, Dämon, Δαιμων (דמוא S. d. Anmerk. z. d. Art.) דומה, בערכות (דף י"ב) דלמה דומה קדיש ומברין להו. ובתענית (דף ה') והדר מצלימ' להו לדומה פירוש שר הממונה על המתים.

דמק, Ruhen, ſchlafen

נקרא כן מדר לכנס ומכנים לכנות).

דמם Schrecken, Furcht, Δείμος דמום בעור תמה, נע"ז (דף י"ו) פי' נשנועה (ל"נ פירוש בלשון יוכי מן שנועה שמפרקלינ"ש בשבע לפטור מיש חייב מיתה) עיין שם מום' ד"ה דמום, והוא כמו וישנע יעקב בפחד.

דמם, Gebäude, Δόμη דמום, נעשוה זהר (דף י"ו) לין נוכין עמהן בסילקי וגרדי' לישטדיק ובימה לבל נוכין עמהן דימוסיות ומרכלות. ובגרסיות דבה עדיין לל נכה בהן דומוסיות. ובריש פסיקתא דפרה למקר לכי פותח לכסי דימוסיות ומרכלות. ובשבת (דף קמ"ו) מסור לעמוד בקרקעית של דמסית מפני שמעמלת ומרפה. כל ימי של דמסית כ"ל יום ועלרת מן המכון. תמרת דפרוגיתא ומיל ד דמסית קפנו עשרת שבעים מיטרפל. ובתוספות דרבי מתן בפוף פרק רבן יוחנן בן זכלי הוא לתר לתך לדומסית למקום כתה ומים ישים ומן לתרי כלך לי בבה למקום שתלמיד חכמי' מרוצין ומוכנין לת התורה ונגדל שמיטו בתורה הוא כתמעט שמו בתורה ומן כתגדל מתן בתורי, פי' מיס שמיין שיולאין מן הקרקע כגון חמי טבריא, עיין תוס' ע"ז דף ע"ו ד"ה בטוסאות.

דמם, Staatsangelegenheit, Volkseigenthum דמם, נערלתית רבה (פרשה ח') כעשה לדם למי היה להן לעשות לל לבני המדינה שהן עסוקין בדימוסיא של מדינה, ומה (פרשה פ"ק) רב הונא לתר ס' לוכיות ככתבו לו מרכים למלריס, ומלריס לדימוסיא ובא פוטיפר ולקחו מדימוסיא. ובריש ויקרא רבה אין נכי המדינה כעבדין עד שתפרש להן בדימוסיא של מדינה.

דמם, Δημοσια Staatseinkünfte, Revenue דמם, בויקרי רבה לתור של הכהני' ולקחת לכם חד זמן עבד תד לגיון בעי למיגבי דומוסיא מן ההיא מדינה. ובריש פסקא דכי תבא כך עשו הרשע מתהפך לייתי דימוסיך לייתי לרטוניך. בויקרא רבה קדושים תהיו פרשת כשובי' לף על פי שיטרפל מזועבדין בין האומות בחמים ובגלגולות ובדימוסיות. ובמגלת לילה הכניף כתבתי על ידי דימוסיות ולרכוכיות וגולגליות (ל"נ פירוש בלשון יוכי כלל העם ודברים שייכים לעם בכללות הן נכיסים ורחובות הן מרכלות הן מם כללי. תרגום ותעונות נכי לדם ותפכוקי בכי לכנף ודימוסיא ובי בכלון ובלשה ערבים ללו מעכין לחד).

דמם Volk, Pöbel, Δῆμος דמם, נערלתית רבה (פרשה ו') גוזרני עליו בעשה שילל תהל בולי ודימום יולליו עמו (ל"נ פירוש בלשון יוכי המן העם).

דמם Vergebung, Nachsicht Amnestie

דמם, בג"ר פרשת ויצא יעקב שלם, ובפסקא דויהי בשלח פרעה חמץ חך לייד קלי וליד ליפרין וכד היה שמע נגח קלא לשמיה מן שמיא דימום הות פגעת וכד הוה ספיקלא הות מיתלדא. ס"ל מן שמיא ד י מ ו ם ותשחזנת פירוש דימום הכללי. ובזיקוא דנה נרים קדושים מהיו פרשת ויגש, ובירושלמי סוף ברכות, ובילמדנו נרים שלה הדברים פלך נשר ודש יוצד ורן כשהוא נותן דימום הכל מקלסין לזוזו וכשהוא נותן ספיקלא הכל מרננין לתריו למה שים שלש נדיבי וכו'. ובפסקא דשונא הוא כוטל דימום הס"ד מכסה פעליו לש יללית, ומודה ועוזב ירוקס. בפסיקתא דרלש השנה ובזיקוא דנה בשמור לל הכהנים פרשת לעולם ה' י"ל דמו י"ב פותלו ד י מ ו ם (ל"ב פירוש בלשון רומיי כמקול וכשלא וספיקולא בלשון רומיי יסורים ועכשי הגוף).

דמם, *Λ ο μ ο ς* Geflecht von Stricken ד מ ס, נרים מגילת ליכה עד שהביא כל כסף והב שהביאו מירושלם ושפכו דומים על רגליו (ל"ב פי' בלשון יווני קבל וכבל).

דמסן, *Δ η μ ο σ ι ω ν η ς* Generalpächter דמסן, בבבלדרין (דף ל"ו) לתכסילו דימסוכי פי' מעוררים פירוש לתר כיעלו שלטונים מיהודה וסירושלם שעד היום ההוא היו נכרי ספריקא שולטין ליהודה ובירושלם.

דמע, Vermischen, vermengen (b i e b e) ד מ ע, בפרק ה' בתרומות (דף כ"ד) ובפרק קמא דתמורה (דף י"ב) לין ה מ ד ו מ ע מ ד מ ע שלא לפי תצטרן (גמרא) מלן תנא? אמר רבי חייא בר שלא אמר רבי יוחנן דלא כרבי אליעזר דתכן בתרומות פרק קמצי שלה תרומה שנפלה לפחות ממלא חולין ונ ד מ ע ה וכו'. ובזבחים (דף קמ"ב) רבי יהודה אומר שלש מעלין את ה מ ד ו מ ע בלחד ומלא פירוש מ ד ו מ ע תרומה שנפלה בחולין ונ ד מ ע ה, מעלין אומה, אם יש שם מלא אחד, ואומר זו התרומה שנפלה, שנשאר חולין, ומותרין, ולקשין אמלי והא קא מתקן טעלא וכמלא עושה מעשה בשבת? ופרקינן ר' יהודה כר"ש ס"ל דאמר תרומה נעיכה מחמת, פירוש תרומה שנפלה בחולין לין מתבטין אותה שכתערבה בכל החולין, אלא כשלו כתוכה במקום אחד היא, ובשהטל מק"ל שלש שלא, לכי אומ' כי היא התרומה, אבל שאר החולין מתוקנין הן מקודש ולא היו אסורים אלא זו הנשלא שניטלה ממקום התרומה שנפלה בלבו, דתנן שלא תרומה שנפלה לפחות מק' ו כ ד מ ע ו ובכל לין ה מ ד ו מ ע למקום אחר, ר' אלעזר אומר מ ד מ ע בתרומה ודלין, פי' שלא תרומה שנפלה לתוך כ' שלין חולין, ושוך כשלו מלו הכ"ל שלין

משה לפי שהלה חולין, ר' שיעור שנר הכל לסבור, כי הרחבונים ום' האחרונים, שהני קומר המשה של תרומה עלמה, היל שנפלה גם' לחרונים, לפי שלין המדומע עולה לגלן בחלר ומשה, ולין בחלר מקן משה בשעת כפילתה שהן, וחכמי קומרים לין המדומע מדמע לגלן לפי חשנון, פירוש משה שנפלה לחמשים שלין, וגכלו משלו הכ' משים לפחות מחמשים מדמעת, לגל משם כפלה משה לשנים שלין, עולה, לפי שלגו היתה משה גמשה שלין ולחר היתה עולה. פירוש לחר מדמע כתרומה ודלי שקשוב כמו משה זו גולה תרומה משתע בציבה, ולין המדומע מדמע גלגן לפי חשנון משם נפל משה תרומה לחמשים שלין חולין, ועכשיו נפל מן המדומע זה לחולין לחריס לפי חשנון מדמע משם נפל ממנו משה לגן בשעה קומה משה לדמע גלגן לחר שנפלה משה לחולין. נחום' דמלי כשם שלימת שנת על עם הלרן כך לימת דימוע על עם הלרן. ובנגף קמץ (דף ה') ובנטען (דף כ"ג) המטמל: והמדמע והמכסן, לחמה מפסן, רב למר מכסך ממש ושמואל למר מערב יין בסך עם יין-כשר וכו' עד למר לך מערב היינו מדמע ובולי? עד שגל מדמע דהכשר מועט שיכול למוכרו לכהן בדמי תרומה חון מדמי לומה משה. בספרי בפרשת ויקח קרח מכל חלנו לגת מקדשו ממנו מכלן לומרו תרומה עולה בגן' פירוש תרומת מעשר שמותן הלוי לכהן, היל לחד ממשה, שם חוזה לתוך לוחן ל"ט מקדשתן, שגל גמשה מעלה, והכי מפרש קרל דבתיב ממנו לומה תרומה שהולל' ממנו מזה הטעל שם חזרה לתוכו מקדשו ושם לק' חזר' עולה גלחר ומשה. ז)

דן, Rechten, richten, ſchließen, בפסוקים (דף ד') דוכרייני פירוש מי שמוכע לומו בלוס היה

ז) בחוב בתורה (שמות כ"ג כ"ח) מלחתך ודמעך לגן מלחתך ועליו כירם רש"י ודמעך פירש"י התרומה, ולינו יודע מהו לשון דמע? — ובחב הרמב"ן ודמעך פירש"י התרומה והוח מהכילתן ע"כ וזה תלמוד ערוך תמורה (דף ד' ע"ח): מלמה שלו נילורים ודמעך שלו התרומה, ופירש"י: זו תרומה שהיח מדמעת ועולה בחלר ומשה מפיק לה קרל בלשון דימוע, וכחבו שם חום': ולין כפירוש שהרי זה לינו מלין מדרבנן, וה"ר משה מפוקטוי"ז (Pontoise) פירש דלכך קרי לתרומה דמע לפי שהיחה (גם) גלח וניכורים לינו שלין ניכום שהרי חין מניחין ניכורים חצל בפרי וכו' ע"ב, וזה מה שהניח הרמב"ן הכ"ל בשם הרמב"ן והרשב"ם ע"ג. וחין זה קרוב גם גלן מפי ה"ר משה

שומר לו נזק עמיל דין פירוש מאחר שהיה מזהיר לדייני'. ונסנהד' (דף י"ו) דכין לבני חכמים, סמעון בן עזאי ושמעון בן זומא, מגן המלרי, ותכניה בן חביבאי וכו', דייני גולה קרנאי, דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי, דייני דסומבדיתא רב פפא בר שמואל, דנהרדעא רב אחא בר מניומי. דון מינה ויתיב נרים נמרא דסרק אלו הן הנשרפין (דף ע"ב). נמליעא (דף ק"א) דיבא דבר מלא, ובנתרא (דף מ"ג) האומר לחברו דין ודבריס אין לי על שדה זו. נקידושין (דף מ"ב) דיבא דנפש ודיבא זוטא תיבא ניבייהו פירוש דיבא דנפש דיבי שמים סריגא, דיבא זוטא נידי שמים ולא כסורג ממש אלא כגורס להריגה.

מפוכטו"ז שכן תרגומו משנעשים זקנים לחלמי נלעזון יוסי. (ἀπαρχας Ἄλωνος καὶ ληνου) וזה רמסיח גדרך ויקרך, שהעתיקו חלף מלאתך ודמעך. ומה שפירש"י נמחורים לכי שהיא מדמעת חין זה ניחור לשון דמע במקרא כי אם לשון טעם עשור לשון האוכל דברי חכמים בפסבת תרומה, ובמקומות אחרות, מדוע אנא מדמעת על לשון טעון תרומה? והיוכח דברי רש"י במקרא המומרים ויקיו יודע מהו לשון דמע? ועיין הרמב"ם בפירוש המשנה שבת פרק כ"ח משנה ג', ובתרומו' פרק ג' משנה ב' ולפי שתתרומה מדמעת ועולה, מדמע הייכו מעורב (עיין גיטין דף כ"ג ע"ב) ר"ל שכבלל נשם דמע פעל עבד בלשון המלמוד שכן נגמרא לא נקרא תרומה, דמען עד שכת ערבה בחולין. וכתבה לי שמלת דמע ענינה גם בלשון תורמי בן שלוקלוש (שם ח"י) תרגם בן מקדש המלחה הזרע (דברים כ"ב ט') דלמא תסתחיב דמעת זרעא טעמו בן כתעב עליך מערובת הזרע וכן בתב בן עזרא. ו"ל: בן מקדש — נעבור עירעוב זה עם זה.

דן, m. Sie fes Sie דין, ת' זה דין דבא דבן, תי מיזה בידין היולי, תרגום מי מלו הייד'ין תרגו' מז היידין,

מרגוס כה כדין, תרגום מדוע מדן, תרגום פה דדין, תרגו' לית לי׳ כדין.

דנבא, Schwanz, Schweif דכנבא, תרגום ויפן זנב אל זנב וקטר דנבא דרים דנבא.

דנג, Dinaga (Tochter des Rabbi Rachman) דנג, משקיף דיגג בקידושין (דף ע׳) פירוש את רב נחמן קטנה דיגג שמה.

דנדנה, Krauſemünze דנדנה, פרק שביעי בשביעית (דף מ״ח) ועיקר הדנדנא ונענדה (דף כ״ח). (ל״ב פי׳ מינתא Menta).

דנח, Scheinen, aufgehn (von der Sonne) דנח, בזיקרא דנח למור לכהנים פרשת בדקדוק כהנדי לא בתריכון שמשא דנחא זריחה (ל״ב תרגום וזרח לו השמש ודנח ליה שמשא).

דנטיב, Geſchenke, Donativa דנטיב, בנרשיות רנה (פר׳ י׳) הקנ״ה עשה פשטיבא ונתן דונטיבא לנביאות וחנוכה וניבך. ובויקרא רבה זאת תהיה, ובפוף פרשת זבוד בשר ודם נותן דונטיבא הס״ך הכני ממטיר לכם לחם מן השמים. ובילמד׳ צרים פרשת ותתחן והיו למלך תוספרוסים נכל מדינה ומלך המלך לפטרוסים לתלק דונטיבא לנביאות. פירוש תפטיבא עמידה לשון לעז כלומר שכח ממלכתה ונתן דונטיבא לשון לעז שבירכו בחזוכות. ונמה תקוב, משל לנגיון שמרך במלך ונלח לו דונטיבין ולח עוד לנלח עוקדו ומחריבו ונלח בשעת שמרדו לח הזיקן לנלח ליוה עמהן עכשי כבוד לח זו מהן המן והנחר לח מכע מהן וכו׳ (ל״ב פי׳ בלשון רומי מתכות שמחלק שר לנלח לחילות בעת לחתם נגד חויניהם עיין ערך פשטיבא).

דנמים, Λυναμις, Vermögen, Macht. דנמים, מדרש שיר השירים פסקת חתי מלבנון כלה חבן ים בך דנמים פירוש בלשון יון כח ויכולת.

דנסטם, Danista, Δανειστης, Darleiher, Wucherer דנסטם, גילחתנו נסוף חשה כי תזריע ונחל׳ שהיה חייב לדנסטם. ונחל חפר חת חוחב למי שלוה מחבי דנסטין כיון שעשה נרטו ירדו שכיחים ותפטרוחה. וזנמר לך, חס הנחתם ע״ז ונחתם חלנלי חתי דינסטים ליתן לכם שכר. ונסוף נמרת דפרק נמה חשה ירושלמי היושב נגית מרועע, עושה מלאך דינסטים שלו דכתיב ישמות עלימו כמה דתימר כי תשה נרעך משחת מלומה פי׳ מלוה נרבית בלשון יון דנסטם.

דנק, Obolus, (der ſechſte Th. der Drachme. Siehe (מעה דנק, נמליע׳ (דף ק״ט)ריבע׳ דההוח דנק׳ פירוש המכבע היחוע השחל

כוטל החלי ומי שלא שתל שלא עובד
השתילים בלבד כוטל שלים, בא
השתלא להסתלק דיכו ליטול דבינ
מן הכותר לאר שיטול פשרים היורד
במקומו לעבוד החילכות שלים, והיל
כגון שדה חילן שעולה לבן השנה
כולה נכל שנה י"ב זהובין, חולקין
לומן בעל הבית והשתלא, זה נוטל
ו' וזה כוטל ו', כשבא השתלא להסתלק
הוריד לרים במקומו כוטל לשרים ד'
שהן שלים הכל, וכוטל בעל השדה
ו' שהן חלקו, בכל שנה ושנה, כשלרו
ג' שהן שתות לי"ב ורביע לא' שכשלרו
לאר שכוטל חלקו שלים וזהו פירוש
דיבעא של ר' הכותרים שהן שתות
לי"ב.

דנק, Seufzen

דנק, מ' כשבא דוס לידנק
שמוק.

דנר (1 Denarius

דנר, נגמרא (דף קס"ו) אמר
רב חלי ריפת דכתיב ניה לידנרי

הן דיכרי זה ג, סיפא דכתיב
ניה דיכרין הן של כסף ומכא
תימרא דשני לן בין דיכרי,
לדיכרין, דתנן בפרק קמא
דבכורות (דף ח') השוה שיש עליה
וכו', ונמלינא (דף מ"ד) פרק
השוכר, לימד על מכ"ד בדיכר
של כסף, דיכרשל כסף אחד
מכ"ה בדיכר של זהב (ת"כמי
בלשון רומיי יוכי ושמעאל מין מטבע
רומיי וזווי עשרה לישרין
זה פירוש מלה של דינר דנר של
עשרה והעלימו לכ"ד לישרין
כי השיפר היה מטבע של
כחשת, והדיכר של כסף
ומשקלו יותר מעט ממשקל דרבמא
כי משקל ג מעה דיכרין,
בעונקיח לאר משקלה שמנה
דרכמין ומשקל מלית משקל הקדח
שני דרכמין שם כן הדיכר
ומשקלו כרביעית משקל הקדח
וזוה מתן מלמ' דירושלמי פרק

---

1) Eine Silbermünze von verschiedenem Werthe. Die Benennung stammt von Deni (zehn) und aeris (Erz, Pfund) her, weil sie anfangs décos aeris oder 10 Asses galt. (S. d. Anmerk. z. d. Art. אנקיא 1 Th. S. 117) Sie wird insgemein einer Drachme gleich geschätzt, obwohl sie um etwas größer war. In den frühesten Zeiten hatte man dreyerley Münzen dieses Nahmens als: schwarze von Erz (Denarios nigros — ἄσπρα) Weiße von Silber (Denaros albos — λευκά) und dann Goldene nur bey den Römern (Denarios aureos) Die Rabinnen verstehen gewöhnlich unter dem Denar den vierten Theil eines Sekels.

מלרפין דסקלים ובקצו לסקול דיבדין קרטין פילוס בלשון רומיי דיכרין סהם רבעית).

דסטורין Gärtnerantheil דסטורין, בערכין (דף כ"ח) לכל סדם סגי ליה בדסטורין. ובקידושין (דף ס') דלף על גב דקיט ליה בדסטורין פירוש זו הסדם היא חלקו בתרומות (ע"ב בסופחות דידן כתוב דסחורין).

דסקא Brief, Edikt, Vorladung דסקא, קידושין (דף ע') פייסו עליה דסקא דזמיכותא, ובנדף קמ"ל (דף קי"ב) כגון דנקיט דסקא מבית דין הגדול. וביבמות (דף כ"ו) מעיקרא נמי לסקציה בדייסקי. ושם (דף כ"ח) לכל רב בדייסקי הוא חתים פירוש רב בדייסקי היה חתים מן כל הכתב וכן בסרוסת של רבות שתיק לרחיית עדות, לכל בשאר עבירות חתת הכתי היה חותם רב, ולא מן הכל הלכך כל מן הכל אין גבו לגבי הכתב, אין רבלין בלבי הכתב, לא חיישינן להו, אלא שתיק פסולין, וכן לחורי הגט אם חזר ואמר בטל, ואם נקרין העדים בסוף אחד מהן, שתיקו פוסלו של אחד, אין רבלין בלבי הכתב, אין רבלין בלבי הכתב, הוא כשר.

דסקם, Discus, Δίσκος Schüssel, Teller, flache Scheibe דיסקס, בבראשית רבה (פרש' ויצא פ"ט) ויקרא אותם כדסקסים של כסף, בערוך ערך דסקס (ד' ב') כתב דסקסים כלים, ובילמדנו בראשית פרשת לך לך (פ"ב) כתב דסקסים כלים, וביומא (ל"ג) ובמנחות (ל

ונרים נילמדנו המקום הזה בהוכחת מנקט לעצות דסקרי' מה הוא עושה וכו'. בפסקת דאחרי מות ובפסקת דפרה ובפסקת דבחדש השלישי בהוכחה שבעולם קדם עושה שכי דסקרין אחד לו ואחד לנו ניתו, של מי הוא עושה נמה, כת שלו וכו' ים ספרים שבחוב נהן דסקסין וי"מ דסקרין קרדה.

דסקרתא (Discarta) דסקרתן, בעירובין (דף כ"ט) אמר רב יהודה בגון דסקרת' דרים בגותת פירום עיר של רקם בגותת דסקרתת דבתזיר פירום שהיה פוסר ואין בתון רבים אלא נשבילו והויא של יחיד. ובמגלה (דף י"ו) אמר ליה ההוא סגיא ליה בתך בסרת לו בתדא דסקרתת. ובגיטין (דף מ') ההיא דסקרתת דעבדי דלידהן לגויס.

דסתודך (סודר Siehe) דסתודרן, בגמרת דשבת פרק אין טומכין (דף מ"ח) מציין דפרים דסתודר פירוש סודר עניין ערך סודר.

דסתן, (דסתנא Siehe) דסתן, בנדרים (דף מ"ג) אדר להו דסתכת ריש גלותת. ובסוף שבת (דף קכ"ז) יקב ואתת שקלפיה לדסתכת דיהבינהו לי יהבינהו ניסליה. ובגיטין (דף ס"ו) לותיבו קמיה דקתכ' דתנקת תמותה פירו' דסתב' חלק (ס"ב בנוסחאות דידן כתוב דסתכת עיין שם).

דסתק, Heft, Griff דסתקויכת גם בכ"ב לאחר הלמד (סופטיס ג' כ"ב) תרגום ועל לף דסתקת בתר שבת.

דסתרין, (דסטורין Siehe) דסתורין, בעל הערוך גרס דסטורין עיין שם.

דע, Wiſſen, erfahren einſehen, kennen דע, בנרים שבת (דף ב') ונרים שבועות ידיעות הטומאה שהיס שהן תרבע ומפורש בגמרת דפרק

לאחר הס וכמקבוחי מקבות הערוך בכרתה סה, ותולי גם לפירו"י במאמר האדרם לין הפרש ביניהם, שכתב: לין זה לוקבלום סיר תרגום של הסומס רק תרגום עקילס תרגום לסכי עלמו לפרש עכיבים ע"כ, ולין לומר ודנרים שהוא לוים מכבי עלמו.

1) Jarchi ſchwankt in der Erklärung dieſes Wortes, in Gittin (40, 1) hat er קרייה, in Erubin (59, 1.) כפר u. in Megilla (16, 1) Martinier (in ſeinem Dict. geogr. et crit.) erwähnt dieſes Discarta aus dem Ortel (Thesau. geogr.) der es eben ſo unbeſtimmt anzeigt; daß es nach dem Metaphraſt im Leben des Athanaſius, ein Ort in Perſien ſey.

שבועות, שתים שאוכל ושלש לאוכל שהן ד' שאכלתי ושלש שלא אכלתי. ידיעת הטומאה ב' טומאת קדש, וטומאת מקדש, שהן ד' קודש ומקדש, יליף הכתב ב' הולאה דעני והולאה דפעל הנית, ד' הכנסה דעני והכנסה דפעל הנית. מרחות נוגעים ג' שלא ונהרת, ד' שלא מתולדה נהרת ומולדה. תנן נהלי פירקא דעל הודע ולא הודע שעיר המשתלח מכפר, ורמו עלה בני מערבא הניח דתנן נסוף כריתות (דף כ"ה) חייבי לאוין ועשין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין להביא לאחר יום הכפורים, ומקשו ולא כיפר יום הכפורים? ותוקמוה הניח דכריתות במזיד ניום הכפורים. וגרים גמרא דחולין (דף ה:) שד מידיעת ומניח קרבן על שגגתו פירוש כתיב לפר לא תעשיה בזדון, שלא יודע לו ליכא עושה, ולו שלא בשגגא חייב חטאת פרט למזומד, שליכו קושא בשוגג, שלא שלא בשוגג ונודע לו ורלה להביא קרבן אין מקבלין ממנו לפי שבשעת שאכל בשוגג לא היה לדם מודיעו שאכל הוא, לא היה נמנע מלאכול. וגב"מ (דף י"ח) דאת לאחרת מקנה לחומן שאני פירו' שאני הן מידעי דקאי מיניה דאית ביה דעת וקא מקני ליה. גדולה דיעה שביתכה בין שתי תורות של הקב"ה שנקרא (דף כ"ד) ומודע ובערונין (דף כ"ד) ומודע שבועות, שתים שאוכל ושלש לאוכל שהן ד' שאכלתי ושלש שלא אכלתי. ידיעת הטומאה ב' טומאת קדש, וטומאת מקדש, שהן ד' קודש ומקדש, יליף הכתב ב' הולאה דעני והולאה דפעל הנית, ד' הכנסה דעני והכנסה דפעל הנית. מרחות נוגעים ג' שלא ונהרת, ד' שלא מתולדה נהרת ומולדה. תנן נהלי פירקא דעל הודע ולא הודע שעיר המשתלח מכפר, ורמו עלה בני מערבא הניח דתנן נסוף כריתות (דף כ"ה) חייבי לאוין ועשין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין להביא לאחר יום הכפורים, ומקשו ולא כיפר יום הכפורים? ותוקמוה הניח דכריתות במזיד ניום הכפורים. וגרים גמרא דחולין (דף ה:) שד מידיעת ומניח קרבן על שגגתו פירוש כתיב לפר לא תעשיה בזדון, שלא יודע לו ליכא עושה, ולו שלא בשגגא חייב חטאת פרט למזומד, שליכו קושא בשוגג, שלא שלא בשוגג ונודע לו ורלה להביא קרבן אין מקבלין ממנו לפי שבשעת שאכל בשוגג לא היה לדם מודיעו שאכל הוא, לא היה נמנע מלאכול. וגב"מ (דף י"ח) דאת לאחרת מקנה לחומן שאני פירו' שאני הן מידעי דקאי מיניה דאית ביה דעת וקא מקני ליה. גדולה דיעה שביתכה בין שתי תורות של הקב"ה שנקרא (דף כ"ד) ומודע ובערונין (דף כ"ד) ומודע

לביכה תקרין רבא אמר עזה מודעין לתורה פירוש מודעין סימכין מודעין. קבע זמן לתלמוד דיעה קניה מה קסרת. גרים ויקרא רבה, וגילמדנו גרים אלה פקודי, כשנכנס ד' ריבוים למקדש והיה מחרף ומגדף, ועליו אמר דוד רגון כל העולמים, העלה עליהן, שאלו היו יכולים לקיים תרזים, לעשות סולמות לעלות לרקיע היו עולין שנאמר יודע במכיר למעלה בשחק תקדומות. תזוכה דרביבו גרשם ז"ל כל מודעי שמסר מודעין ואמר לנוח לכי על מחכה זו שלכי כותן, ומודעי דמודעי שאמר לעדים מסרתי מודעין, ונתגלה לו, ועכשיו מוסרני לסניגיכם שנשוכם לכי מנטלה ולא בחלון, ומודעי דכפקי מגו מודעי, כי הא דאמר רב יהודה הא מתכתא עמירתא, אף על פי דלא מגבי נמי קויל מודעין לחברתא, כילד רשונן שהקנה אחת מדרותיו לשמעון, במתנה טמירתא, דאמר לעדים אלו לישמרו, הוי מודעין חזר וכתן שדה אחרת ללוי בשתם, דלא אמר לישמרו, ולא אמר כתבוה בשוקי לו בגרמי, אזלינן בתר לומדן דעתא ואמרינן, כי היכי דלשמעון במתנה טמירתא, ללוי נמי במתנה טמירתא, גט ומתנה יכול לבטל, בלא שוכם, והוא אם כתן לאחר שתם, וחזר ומתנה לאחר, ואמר לישמרו, הויין שניה מודעין לרשותה, ולא קנו שניהן.

דעדק, Zermalmen, ד ע ד ק, תרגום והדוך רשעים תחתם (איוב מ', ח') ודעדק מייבית.

דעדק, Dünn, דעדק, תרגום שער להוב דק, שער להוב דעדק עיין ערך דק.

דעץ, Einfeuchten, דעץ, תרגיש וילג את המקלות ודעץ את מוטריש.

דף, Brett, Fach, דף, ונזין דף לדף בשבת (דף קי"ו). ועפ"ז נבלים כל כלי עץ (דף ס"ה) ובב"ב נפרק המוכר את הבית (דף ס"ו) דף של נחתו מקבעו בכותל. פירוש כסר ולוח ובבלי גדולה שהיה של נחתום שכותן עליה לחם כשהן בכורות נלק עד שיחמילו. כדמתרגם יוכתן שוכי, משמן עבו משוניך קרשך עבו מן (יחזקאל כ"ו, ז') תרעך דפין. פירוש כמין מגדל לו שידה והן עשויין ליתן בהן כלים לו ספרים והן עשויין מחתיים, שכיי', ובלעזים. ובפ"ג דע"ז (דף ע"ה) ובנדה גרים גמרת דפ' תיכוך (דף ס"ה) הדפין והעדשין והלולבין מדיקן פי' הנסרין שמכיפין על העכנים. ובב"מ (דף ע"ך) והוא מקום, מכאן עיולי לבי דפא ופי' בית הבד. ובסוכה (דף ל"ו) דף על גב דעגלה דפין דפין פירוש מרובע כגון לוח. ובפר' י"ח בפגעים (דף כ"ד) וכן שני דפי תלוק שבקלה בגע בא מן (ב"ב תרגום פקרא דפא).

דפא, Sieb (טפיט), דיפטא, ויקרא רבה פרשת ולקחתם לכם ביום הראשון אלו הדין דיפטא דתמוחי והוא מן דידך פירוש בלעז יוכי ורומיי מכסה מרוקם בלועזים ובנעשים שוכים עיין ערך טפיט ובעל הערוך גרס דיפוטא עיין שם.

דפלימטר, *Διπλωμα* (Behältniß), דפלימטר מלת מרגליות בילמדכו פרשת ויקרא יעקב על נכיו פירוש כלי כעין תיבה (ב"ב פירוש בלעז יוכי תרגז קטן וכפול).

דפלן, *Διπλοον*, Doppelt, zweifach, דפלון, בגרעיות רבה (פרש' ס') בא בימים רבי יודן ב"ר סימון תמר בא בדפלין פירוש בבבי עולמים בעולם הזה ובעולם הבא ובלעז בכול דובלו (ב"ב פירוש בלעז

שכי ליפולין אב ויצים, גם בעל העדוך דבר כבוכה כי דפלין בלשון יוני ורומי פי׳ כפול, ובירושלמי פרקא קמא דעבודה זרה קכסיס דריפלא פירוש קטנו בכפל).

דפן, Rippe, Seite דפן, בפרק ג׳ בנכורות (דף י״ט) במשנה יולא דופן והנא לחריו. ובפרק קמא דכריתות (דף ז׳) המפלת ויולא דופן. בגדה ברים משנה (דף מ׳) יולא דופן אין יוצאין עליו ומי כדה ומי טהרה פירוש אם היתה לחה מעוברת ומתה והולד חי קורעין לותה בצנעה ומוליא. ובפ״ב בכלים ובבית דפוסה בשולי המקן פירוש שהיא עמוקה בארץ דפוסה מלשון דופן שהוא בלד היקף ובלשון ישמעאל קורין לטימון, דפין. דופן עקומה בהלכה קמא דערובין (דף ה׳) בכר פירשתי בערך גד פירוש אם נפחת הבית וסיכך על גבי׳ והיה בין כותל לסיכוך ד׳ אמות בשרה חייב לדופן הבית כמאן דקרב לגבי המכך שלמו פירוש אחר חייב לתקרה של בית שהוא מכך הבית כשר׳ והיא פחות מד׳ אמות כמו שהוא דופן עקומה ודפנות של בית עקמות עד שמכך. ובפרק י״ב בתלות (דף ס״ב) עמוד שהוא מושל בעויר אם יש לו היקף כ״ך שטפחים טומאה יחת דכנו פירוש עמוד שרחבו לחד קנוט בכותל והשני בעויר מגיע טומאה תחת דפנו פירוש דפנו גבו.

דפן, Schlagen, hauen דפן, בנ״מ (דף ק״י) בפרק המקבל בגמרא המקבל שדה מחבירו לזורעו קטים, אחו בני מרשונת דפניה. ובגיטין בריש גמרא דפני השולחגט (דף ל״ד) והאי דאמר להו הבי משום דדפנוה פי׳ הכותו (ל״ב פירוש בלשון יוני מי שהוכה עד יליאת דם מן גופו).

דפן, Lorbeer, Lorbeerbaum דפן, בפסחים (דף כ״ו) אסא דרך ואיברא דדפנא פירוש שבר שעשין מפרי לילן שמו דפנא ובלשון יון קורין ללאורו (Lauro) דפני. ובמ״ק (דף ז׳) כילה מקרין אמר רב יוסף בהולא ודפנא. ובנ״ב (דף ד׳) הכל לפתוי מחי? לפתוי היכא דכשיגי בהולא ודפנא פירוש עבדי לחיים של גדר מן הדפנא ומגדלי אותה מהולי הדקל. ורב האי גאון פירוש הולא גדר של קנים דפנא קנים עומדין שמוריקין נהן מחילת הקנים שלא תדבק אותה הרוח ויפילה.

דפני, (Daphnei

---

1) Das hier erwähnte Daphne ist ein Gehölze oder Vorstadt der syrischen Hauptstadt Antiochia, welche nicht an die Stadt selbst stieß, sondern ohngefähr vierzig Stadien von ihr entfernt war.

דפני, בת ויצב לו בדפני על מכטיוכיש במגלת טיכה ישבו לתרן ידמו ובויקרת רבה ותשה כי יזוב זוב דמה. דבלה תרגום דפני ויך הגבול מספס הדבלה (ק"ב סם מגרש עיר מכטיוכיש וגם מקומות מחרים מקדשים על סם מילכות דמכי הכטועות סם).

דפס, (טפס Siehe) דפס, נפסחים (דף ל"ו) מפס' יעשה דפוס ויקנעה כיון, פירו' דפוס מלויר ויקנעה בפעם מחת. ונב"נ (דף כ"ד) ולכל טיכה וטיפס ברחתי דפוס נמני עלמה. נב"מ (דף כ"ו) דתכן בפ' ק' נדמלי (דף י"ו) מלוקח מן הכתוב מעשר מן התמה על הלוכות ומן הלוכות על התמה למלו מדפוסין הרבה הלוקח מן המלטר מעשר מכל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר, ירושלמי שהיה רבי מאיר לומר בתחום עושה טפס מחד וכלטר משתמש בכמה בתחומין, הלכה כל היה לו טפסין הרבה הלוקח ממנו מעשר מכל מחד ומחד ממין מחד מבתחום מחד ומין מחר מבתחום מחר, ורבי יהודה לומר מאחד על הכל כי רבי יהודה לומר בתחום עושה כמה טפסין ומלטר משתמש מבתחום מחד, ובסוף הלכה (דף י"ז) כלטר מחרי מלחת גברי זבן בתחום מחד גברת זבן (ק"ב מ' ירושלמי ובדם עבנים סותה וכוף מדמי לדפוס עבנין עיין ערך טפוס).

דפק, Wabre

דפק, גולל ודופק בנגר פירצתו בערך גלל.

דפק, Ader, Sehne, Nerve, Puls

דפק, בנת מליעת (דף כ"ג) ולימוי מתיכה גופה מימן, מי דדפקת לי דמטמת (פירש רש"י גוחר ים מקרשים מקום הדפק כשהוח רוצ).

דפרן, Doppelgabe, Διφορια

דפרן, בב-תשית רבה (פס-ס"ע) על כן יעזב לים לחמר רבי יוחנן לחתו מגרשתו ובותנת לו דופורין ובגרשתית רבה מוהר ומתן פרק פרכון (ק"ב קידוש בלשון יוני דיפרכון שתי כדוכיות ופי' פרק פרכון מה שהמקה מניחים לבית הנעל זולת הכדוכיות וכעתקה מלה זו למתן הנעל).

Dieſes Daphne — von der Natur mit allen arcadiſchen Schönheiten bereichert — war zugleich eine Freyſtadt aller Flüchtlinge, daher auch der Hoheprieſter Onias III dahin floh, um ſich vor den Gewaltthätigkeiten des Menelaus zu ſichern. Onias wurde aber liſtig aus dieſem Aſyl gelockt und ermordet. (2 Macc, 4 23). Daphne heißt jetzt Beit-el-ma.

דפתר Aufgeschlagenes Fell, Pergament (דף י"ז) נמצא נמגלה דפתר מסגה על הגייר ועל הדיפתרי. ובנטין (דף כ"ח) לא על הגייר המחוק ולא על הדפתרי. ובכבת (דף ע"ט) עור דפתרא דמליח וקמיט ולא עפיץ. ובילמדנו בראש וארא הולא דפתרא של תלהות. ובראש בראשית רגא דפתרות ופינקסאות יש לו לידע היאך הוא עושה תפריס (ת"ש פירוש בלשון יוכי עור מתוקן לכתוב עליו וגם אחר הכתיבה נקרא כן).

דין, (דעין Siehe) דן, בכובא (דף ל"ח) אמר רבא לא לידון לינים לוליבא בהושענא פירוש לא יכשרו. ובמולין (דף כ"ג) תומניה חנית השחיטה דייב דמא ובני מלדין מקפל קפי ואמי תומניה לנקולי מי דן ניה מידי שרי ואי לא לסיר. דלייה בריש דרושתא בראש גמרא דהמוכר את הספינה. ובנכורות (דף ח') שקל סיכתא חתי דלא לתתאי לא עאל דני דלא לעילאי עאל. ובע"ז (דף כ"ח) לין ריחא דילא דמא ודמעתא פירוש ריחא היולא מן העין דילא שכיק' זו הלע' כמו המיקט, דמא דם שיש בעין (ת"ש כמו דען ותות ע' מובלעת ובנוסחאות דידן כתוב דעלים בראש דרומתא ופירושו מעכין כ ע"ן).

דין (תרים Siehe) דן, נפ' כ"ד בכלי (דף ל"ה) ודילת הערבים טהובה מכלוס פירו' תרים קטן ניותר.

דין, Springen, tanzen דן, דילה ודרוש. סיגו לחמה מגוש, מגוסדילו עלה דלילין. (ובשיוב מ"ת י"ג) ולפכיו תדוץ דחנה עניכו קפילה ודילוג בלשון תרס.

דין (Gemse ד'ין, תרגום בנבלי ותתו וזמר תורבלא ו ד י כ' ובן בירושלמי ודילין. תרגום ויעלת הין ודילמת דקסרא).

דקן, Dünn, klein ד ק, בחולין (דף כ"ו) עוף הדק כיקנו הדקין פירוש בני מעי' הקטנים. ובפ"ב דתמיד (דף י"ד)

---

1) Das hier ein Thier vom Hirsch- oder Antilopengeschlechte gemeint sey, ist unzweifelhaft. Das hebr. זמר so wie das chald. דיצא deutet auf ein muthiges, lustiges und springendes Thier. Die meisten alten Uiberss. verstehen darunter die Giraffe, welches aber Bochart richtig wiederlegt. Vielleicht wird der Empos phos (Antilopa oreas) gemeint, eine Antilope die im Laufe eine der Schnellsten ist.

דק (Zermalmen, Schlagen, beym Weben)
נסה ומדדו ד ק ה טפילה ד ק ה
לנס'. ירושלמי הין מדה גסה מן
הין ולמטה מדה דקה, שומן מדה
דקה מן שומן ולמעלה מדה גסה.
נחולין (דף כ"ד) תא שמע מיהת
דתנן בפרק שני בכלים (דף ק')
ה ד ק י ס שנכלי חרס הן וקיקעותיהן
ודפנותיהן יושנין שלא מסומכין, כי'
ה כ ל י ס ה ק ט נ י ס אם נפחתו
ונסתייר בשוליהן, או בדפנותיהן,
הרי הללו יעשו בהן במקום שלא
מסומכין. הרי מעיד בעמיתא בעיא
גרידא והו תלב שעל ה ד ק י ן. בחולין
(דף ל"ג) ונכזיר (דף כ"ט) ג'
כזירים מה עביד ל ד ק י ה ולא
ליטרוף, פירוש שמא יזרוק הדם
קודם גילוח ראשו, ויהיו התמורים
להקטיר עם הזבחים שמביא לסוף
שלשים יום שמצר שלא יפריעו
ה ד ק י ה והמעים הלבד מותר
להקטירה בחליון כגון זומק. זבל
ד ק וחול דק בפרק בכורי הדם.
ובחולין (דף כ"ח) כתבת ד י ק
ונפין, לא תייתין, ד י י ק ולא
נפין, תייתין, ד ק ת תייתין,
ד ק ד ק ת לא תייתין, פירוש
ד י י ק ונפין לא תייתין משום דיסוק
מינרים דרך הוא, ד י י ק ולא נפין
קשה הוא (ב"ב פירוש רש"י דייק
חנוט ולי נראה שהחניטה נמקל
נקראת כן ומתר כך החניטה ניד
נקראת נפין ודקתת הוא נעורת
הנפרד בעת החניטה ודק דקתת
הוא נעורת דק).

דק (Beobachten, Schauen)
ד ק, וישקף על כני סדום תרגום
ירושלמי ומודיק. ותייבב אם סיסרא'
תרגום ומדיקת למיהב דסיסרא.
ובפסקתא דזעירי בשלח פרשה לודיקת
שרה. ויודיך שליך ישגיחו תרגום
חיך עלך ידיקון.

דקדוק, Feinheit, (Beobachtung)
ד ק ד ו ק, ד ק ד ו ק י תורה
ו ד ק ו ק י סופרים נסוכה (דף
כ"ח) (ב"ב תרגום אחר בשערה
יסופכי (מיכ ז' י') דעד
דוק, בשנת (דף קכ"ג) דיק בכבך
ות שכח בבגדיך פירוש טחון
בכבי בגיבים כלומר אכול
כדי שיהא יגך כח להלך
ב רגליך. ושם (דף ע"ה)
ה מ ד ק ד ק והשוטע פי' מ ל ק ד ק
על חוט, הערב כדי להדחק ולהלחן
עם חברין והו בכלל תרינה. ובל
גדולים דומקו בזקים (בשום ג'
יו"ד) תרגו' ד ק ד ק ו בשילבלן (ח"ב
כרתה לפי פי' בעל הערוך שמל'
דוק היא כמו דחוק ורש"י פירש דוק
בבבך מלשון מקר אבלה ו מ ד ק ה
שהוא ענין כוסס). והוא נדניאל
ז' ז' בפרסה תרמית וגם בלשון ענבר
הוא ענין טחינה ושחיקה.

ד ק ר ר ק, לימדית דעדקין וגוזלין
רבינן בפרק קמא דסנהדרין בגמר'
רשב"ג אומר. ומתו גדולים וקטנים
תרגום וימותון רבנין ו ד ע ד ק י ן
מ ק ט ן ועד גדול תרגום ירושלמי
מ ד ק ד ק י ן עד סניהן.

דק Beobachten Schauen
ד ק, וישקף על כני סדום תרגום
ירושלמי ומודיק. ותייבב אם סיסרא'
תרגום ומדיקת למיהב דסיסרא.
ובפסקתא דזעירי בשלח פרשה לודיקת
שרה. ויודיך שליך ישגיחו תרגום
חיך עלך ידיקון.

דקדוק, Feinheit, (Beobachtung)
ד ק ד ו ק, ד ק ד ו ק י תורה
ו ד ק ו ק י סופרים נסוכה (דף
כ"ח) (ב"ב תרגום אחר בשערה
יסופכי (מיכ ז' י') דעד

דק Flor, Mahl, Schleyer (als feines Häutchen über die Augenlieder) ד ק, דוקין בבצין ופליגי דבי עקיבא דאמר אם עלו לא ירדו בסוף גמרא דפרק אלו עוברין בכספא נזקים (דף כ"ח) ובע"ז (דף ס' ודף כ"ט) פילימל דדוקין בבצין השתא לבני נח חזיא לגנוב נמי דידהו, לתורה מיבעיא. ובנכורי' (דף ל"ח) מה לי יתמי דמן תוספא ד ק שחור משוקע הרי זה מום, לף שיבו מום, לזן לף הרי מום, משוקע שיבו מום. וסה (דף מ"ד) ומי כתב החמת ד ק מטום דמסתרן פי' ד ק בלעז מלין פעמים גנוה פעמים משוקע כדמפורש בגמרא. ורש"י פי' טיילע והוף toile (tela) וכמו שתרגמנו.

דקא Balken Δοκός ד ק א, בגרסות (דף מ"ג) בחלומות דהרואה עם כן קנו כשורל דיקא פירוש בלעז יון קורין לקורה דיקא ולעברה קנו (מ"ב פירוש דוקיי בלעז יוני קוריוטי Καπηός בלעז יוני עברים והיא פרות בשפתר כמו בף בלעז עם כן תרגמו אונקלוס (בראשית ל"ב) ויקח יעקב לוז לבנה ולח ויפצל בהן פצלות לבנות וגו' ויצג את המקלות אשר פצל בעברים אשר בשקתות המים אשר תבוא הצאן לשתות נגדם ויחמנה בבואן לשתות, ותרגם יונתן ויקח יעקב מקלי לבנה ולוז ולח ויפצל בהן פצלות לבנות וגו' ויצג את המקלות אשר פצל בעברים

ברח לגג. ובסנהדרין (דף ז׳) הוא נימא ודיקולא שפיל פי׳ הוא ישמה דקלטא על פני המים בן היא, כמו תשה עלמית, שיכנה על שפת היאור דקלטה עלידה, ובלו המים ושטפו את קלטה ובשתוה והיא ישבה, ואיכא יורעת, ומקלף הוא נדור, ובשפלו ידי׳ ידלוף הבית (קהלת יוד י״ח). ובע״ב (דף כ״ה) הנהו דקולאי דאיתו דיקולי לבגל פירוש תומכים לעשות קלמות למכרס. ובחולין (דף ל״ח) כהוא כי זיתא דתרבא דכפל לדיקולא דבתרא. תשובת הגאון ושלחתם כי זיתא דתרבא דכפל לדיקולא וקציץ למר לוקן לו רותא, ורותא היכי כפל לדיקולא מי סברת לדיקולא עלמא כפל? הכי קאמר כי זיתא דתרבא שכפל ליורה גדולה שיש בה שיעור דיקולא.

דקל, Gießkanne, Gießen

דקל, ותשתע עליו הרי׳ות תרגו׳ ושטפת עלוהי דקילן.

דקל, Palme

דקל, בעירובין (דף כ״ח) תחת שניתתנו תומי דיקלא דסניל לתוה פי׳ דקל שסובל לתוי כגון שהיו ג׳ דקלים סמוכים זה לזה, וכשה לתד מהן ונסמך על חבירו. דיקלא דפריק מריש מברגא פירוש דקל שעודה בעליו מברגא, כגון שטושן פירות הרבה שיפריקו דמיהן לשקול בכל ברגא שיש בעליו בשדה ג׳ דקלים. וגם״נ (דף ל״ז) אמר לעני דקל בעורה לישבת ביניהו פירוש דקל המשיר פירות ו קורם גמירתן, מלשון גם תכבי כעד תי (נחמי׳ ה׳ י״ג) לשמואל דאמר בעינן ג׳ גדירות לא היוה חזקה דהא לא גדר לרב דאמר ג׳ שכיס בעינן הדי החזיק ג׳ שכים והויה חזקה. ״לדקל כעורה פירושו דקל דיופרין (עיין ערך דיופרן) שעושה פעמים בשנה, לשמואל דאמר בעינן ג׳ גדירות בשדה וחלים היו חזקה דהא גדר אלמא גדירות לרב לא הוי חזקה עד דאתיל לה ג׳ שני׳. ובחולין (דף קכ״ה) קולית שעשה לאדם׳ שמאה לרחבה טהורה, ומימן דיקלא כדפי׳ קולית שעשה לאדם שמאה שמאה חיותה כגון הדקל כשיחתוך קליפתו כמין טבעת בכל סביבותיו ויבש החולין וכן הכולית כיון שיחוך בשופרא סביביו יבש המוח ויהיו מעלה תרוכה מבחון (ס״ב תרגום לדיק כתמר יפרח הלך דקלא יצלב).

דקל Aufwallen, Blasen werfen

דקל, בסנהדרין (דף מ׳) סיף גמרא דפרק כל שעה, אמר רב יוסף לא נתלוו תיכים תרתי חיטי בהדי הדדי דלמא חולא חדא נפילה דחברתה ולא סליק לה דיקלא דמיא מחרבא רותחת ותתי לידי תימא׳ פי׳ רתיחה של מים תיכה יכולה לעלות לפיטה כך רותחים.

דקליקום Advokat, Δικόλογος

דקליקום, ויקרא רבה אמיר אל הכהנים פרשה לעולם ה׳ מדריך

בדרך זו מלך עד קבה לך דקליקום פלוני ואת זוכה לפני בדין פירוש לנוקיטו (Avvocato) בלעז (ע"ב פי' דיקלוגוס בלשון יוכי מלין טוב מלמד זכות הוא סכיגור הוא פרקליט הלא פטרון).

דקומנא, Decumanus die zehnte Region

דיקומכ, בראשית רבה פרשה והקול כשמע בית פרעה לשתי לגיוכות של מלך דיקומכ ווווגוסטכ פירוש בלשון רומי כבכדת וחזונה עשר ידות בין המקרו' וגם לפעמים עשירי בשמן ופי' לווגוסטכ' על שם לווגוסטוס. וכירון קיסר היה רשאון שטר קרקע בשלגיון לווגוסטכא.

דקן, Bart

דקן, בשליעא (דף ל"ט) שפיטרופא לדיקנו לא מוקימין כלומר לאדם גדול בעל זקן (ע"ב תרגום בראשית לו בזקן בריש לו בדקן).

דקינר, Decenarius, Der über 200 Mann commandirt

דיקינר, פרקא קמא דירושלמי דע"ז תך דוקיכר לוקיר לרבי יוחן דסקים מלא דיכרין פירוש בלשון רומי סר מאתים.

דקר, (דקל Palme (wie

דקר, בשבת (דף ק"ט) תין ממי דקרים וכום עיקרי. בגמרא בבלית מפרש מי דקלים. ירושל' בשוף כילד מבדכין הזאתה מיס לשמאו תומר שכשל כשיה בדברו, תון ממי דקדים שהוא מגדך גדיך שגלח מיכי לשוחות, שית דמכו מי דקלים ושית דתכו מי ד"מ דקדים שהן דוקדים שת המרה מ"ש מי דקלים שהן יולפין מבני שכי דקלים.

דקר, Grabscheit, Spieß, Spaten,

דקר, בגילה (דף ג') ובעדיות (דף ד') בית שמאי לומרים יחפור בדקר ויכסה. ובפרק בשניעית (דף ל"ט) תלו כלים שתין החומן רשאי למוכרם בשניעית מחרישה וכל כלים העולין והמזרה, והדקר. ובפרק י"ד בכלים (דף כ"ג) הקנתל של נכלי, והדקר של חרש פירוש שית דשמרי הדקר סיכתא בלשון חכמים כמו שבכיכו יפסור בדקר ויכסה. פירוש אמר, דקר, ככנף ולשון מקרא שת כרכתיב ולא תיס וי"ש דקר כמין יתד וכמין נגר. ובצירובין (דף י"ש ודף י"ו) היו שם שכי קניס מדוקרין ועשה להן פתח מלמעלה פירוש מדוקרין, שדקרו וכעלו לותם בקרן מן ויקור שת שכיהם. ובסוכה (דף י"ג) קניס הדוקרין מסככין בהן בסוטת כיכיו יתדות, לימ' קניס שדוקרכין היכו כמי דוקרכי דקני פי' עקר הקניס שכתלבו ויש בהן קניס ברבה הדבוקי' בעיקר מסככין בהן דיכס בדין החמקות' (ע"ב פירוש דקל בלשון יוכי *Δικελλα* שת ומעדר והוולפה לותם למ' לשחרי"ם וכן כ תפסר עיין שם).

דקר, Decuria, Eine Anzahl von 10 Dingen

דקר, נחולין (דף ד') מלא בידו דקורין של לפורים קוטב רחמן של אחד מהן וכותן לו פי׳ קבובית עוכות שחוטין (ב״ב פירוש בלעז רומיי שורת וקבובית של דגך נפרע מס יהיה כמכין עשרה).

דקר, Decara (Ein Fluß), דקר, נברכות (דף כ״ט) והחידקל דכיוה פרסאי מהאי דקירת ולעילא. ובנתרת (דף כ״ד) לימור מהסיע דקירת לתתי. ובקדושין (דף ע״ב) אמר רבי יוחנן מהאי דקירת ולעילא פירוש לגזן לצד קדימת של כהר (ב״ב חולי בקרא סס הכהר דקר לחר שעל ידי דקירה וחפירה בעתק לל מקום לחר).

דקר, Rost, דקר, מסכת מליעת פרק השוכר דבב פפל גופיה כי דקורי דהרפכיא כן גרסיכן ופירש רש״י ס ל י ס שעושים בהרפכיא ולי נראה שבעלהערוך גרס דקולי דהרפכיא ולכן לל הניח ערך זה ופירוש דקל סל וקלח).

דקרטים, Zweyfüßig, (wahrs. Directus. Gerade, aufrecht. דקרטים, בנרחשית רבה (פרש׳ ג׳) אני בשם רבי אחיר לפי גדולתו של כתב היתה מפלחו, ערום מכל, לרור מכל, רבי חושעי רבה אמ׳ דיקרטים היה עומד כקבה ורגלי היו לו (ב״ב פירוש דיקרטים בלעז יוכי בעל שתי רגלים ובלעז רומיי דירקטום, זקוף ישר, ועומד).

דקרן, Straßl, דקרן, בנרחשית רבה (פרשה כ״ח) כמין תרין דקרכין סלקין ומכהרין לעלמת מלעון כי קרנעות פכיו.

דקרן Linsenförmig, Gabel, zweyspitzig. דקרן, במקות (דף ל״ו) ד׳ סכיפין של זהב היו שם מפולגין מרלשיהן כמין דקרכין היו שסומכין בהן לת הלקס פירוש כעין קנים המתפרדין מלמעלה. (ב״ב פירוש בלעז יוכי מזלג בעל שני שיכים ועץ מפולל לשכים ושני ערכים ללו לחד הס).

דקרן Wälsch en, דוקרין, ויקרל רבה פרשת יין ושכר לל תשת הדל גופכל מסתמכל בשמה קני ובשמה דוקרין פירוש בלעז יוכי קורה קטנה.

דר, Dünger (דיר, Düngen), דר, בשביעית פרק ג׳ (דף י״ב) המדיר לת שדהו עושה סהר בית בפתים פי׳ מדיר שמכנים כל בהמות לשדה לתת שתדבל שיוליאו זבל ומזבלין השדה כמו דיר של בהמה, ובמועד קטן (דף י״ג) תנו רבנן לין מדירין שדה בתולו של מועד. ובגיטין (דף מ״ד) ובכתו׳ (דף ל״ד) אמ׳ ליה תניכת בפ״ל דשביעית (דף ל״ת) שדה שמקוולה בשביעית תזרע למוצלי שביעית כשייבה לו כדיירה לת תזרע למוצלי שביעית. ובעירובין (דף

ס"ת) דיר לוסהר. ונגע קמץ (דף קי"ג) למר רב הכי דמדיירי דיירי בתוך התחום לסור ליקח מהם פירות הלקן שנכנסין לדיר בתוך התחום לסור מצעלי הדיר הזבל מלי טעמא דערבן בהמות של מדינה בדיר וכגון גזל הוא זה הזבל.

דר, Wohnen (גור Seihe) דר, בסוכה (דף ט') דיורין בעליונה, ובס (דף כ"ח) תבנו בעין תדורו.

דר, Tragen, führen, kreisen מ ד ר א Knute, דר, בשבת (דף ס"ו) שומכת גמלא דדרו מידי ולתתמיה בימין וגשפכה ולידיירי. ובמגלה (דף כ"ב) לי דדיירת במחך דרי, וכעבוד' זרה (דף מ"ב) ומסקלה בכר וזב היכי מלי מכח ליה למר רב יהודה למר רב רחויה ליכח על רמח דוד ר' יוסי בר רבי מכיכח למר מבן שופטת קיימה נה דהוה דרים ליה, ר' אליעזר לומר מבן יקרה היתה צה שהוה ככר וזב. ובנחרת (דף כ"ה) כל חמרת דלת דרי על קד חלחת מיח לתו המרת הוח. בניטין (דף ל"ד) דרת ר' חניכח לסילתיה ואחל לגבי דרב הונח דגיה, ובחולין (דף ק"ה) הכהו שקולמי דדרו חניתת. ובירושלמי הכהם (דף ס') דכולי עלמא דרור לשון דירה, מלי לשון דרור למר דב יהודה כי מדורת דירת ומוציל שמורת בכל מדינתת בירו' בבירות הסבל בשמעת הסמורה ומוליך הסמורה בכל מדינה לסמור ודומה למדומר שהוא עכיין דיבה. זה שנפרק בכי דיומת (דף כ"ג) מלי פקיע מדוורתת היא הרלועה שמלקין בו הסדם. ובנגע קמץ (דף ל"ב) ובמליעת (דף ק"ז) חיטין שיתין, דהוו דהטין ולת דוורוה לגברת דמלפרת כרך. ובספריס כתוב ולת למעו ובפירוש הגלון כתו' ולת דוורוה.

דר, Werfen, kreisen, verstreuen דר, בסוף פרק לימכו כרך (דף ע"ד) והנת מסובר מיבדת קמה ומיבב .ומידם ומידרי. ובהגדה דסבוכר לת הסועלין (דף פ"ה) דליקח דרך לטייעת. ובעבודה זרה פרק בל הבלמין (דף מ"ד) בגמרת ר' יוסי לומר בוזקן מלי מסמע דהלי ויסם דוד ליכנס דדרויי הוח, כדמתרג' רב יוסף וזרם ורוחן, ממסם תדיכון ורוחת טלטלין (ש"ב בכוסחאות גרסינן דזרויי ומתרגמינן מזריכון זרם הלמה ת"י דרי להלמה. ומר זורם בלקת ומזרם תרגום דידרת בדיקתת. ודזרם במזרם ת' וכמו דדרן במדרי' והוח לשון ישמעאל קורין למורה מדרו.

דר, Schmerz, Reihe, Kreis דר, בשבת (דף ס"ה) גרגר מלח לדור מיכי פירות קולי של מיכים. פירות מקר עיקרן של מיכים מקוש שמחולות, בפרק יום הכפורים בגמרת ועוד למר ר' מתיח.

ובע"ז (דף כ"מ) רמי מידי בי כניה ותמי דמח מבי דרי פירוש כשהמן שום דבר אין מיכים הגדולים, שהן נפוף הלחי דמיקרו כבי יולף דס מצור' של מיכים, וקלבהו בגורף לחרף חדחף ודיק בי דרי. ובהגדה דמגלה (דף י"ב) ד"ר וסופרת רב אמר דרי דרי, ושמואל אמר לחן טובה יש בכרכי הים ודורף שמה פי' דרי דרי שורות שורות של מרגליות. דרי דקמי הקדוש ברוך הוא נסוכה (דף מ"ה) פירו' שורה של לדיקים.

דר, Gemüth, Sinn, Art, Natur, Beschaffenheit, Gestalt, Zeitalter

ד ר, פרק י"ו בכלים (דף כ"ה) הקבוצים הגדולים משיעשה בהן דורים וכף של מאזנים משיעשה דור לחד פירו' כדחמרינן בכילד לוקין מי כמי דקף גדיל שהורף ופי' מין הולי כמין חזור עשב שהוא שום בלשון ישמעאל והיא תגורה ומתחילין ועושין דורין.

דר, Abtheilen

ד ר, נקידושין (דף פ"ח) תניי דייר גולפי, רבא דייר קבה פי' היה עושה מחילה דגולפי גיגו לגין הכשיס רבא בקבים.

דר, Zeitgenosse

ד ר, בסוטה (דף י"ט) ובפרק קמף דקדושין (דף ל"ו) ובע"ז (דף כ"ף) חמר ליה רבי אלעזר לרבי יהושע דדריה לא תחיב מכרעך שד דמכרעת לה להף מילתף פירוש בן גילו מכלל שהיה עם זקן.

דר, Wurm

ד ר, בגלוחות פ"ט בפרה (דף ק"כ) הדורף והכנה שבחבואה כשרין מפני שאין בהן ליחה פי' תולעת של תבן ומפרש רבינו חנחל שלמכטון ת"ל ואכלת' מן החבואה יש בלא שלמכטון מלי בלא שלמכטון רב כחמן חמר בלא רלעתא היא חבואה שבקנסא מלחלוחית הארץ. ובבי מכון חמר קרא שכאל בו דרכף וכיכה פירוש תולעת וכן בלשון ישמעאל קורין לתולעת דרן.

דר, Kreis, Krone

" דייר, מרגוס זר זהב דיר דהסב.

דרבן, Stachel

דרבן, בשחט פ"ט בבלים (דף י"ן) מלמד שבלע חת הדרבן פי' בערך מלמד.

דרבן, Aechter

דרבון, בבכורות (דף מ') חזל חשכח דרבונו מנוקי ומחברי פירוש ר' נרשם ז"ל סוגין מובלבלין שם מנקיים שפחת ומבחון דחי חזו דור שבנו יקבל וחת חמו לח יחרך (מבלי ל' י"ח) משום דחבנו יקבל חת חמו לח יחרך חל תבשל חלח חפילו דור שחבנו יקבל חת חמו לח יחרך חל תבשל, חבל לן מהושב בפסחים (דף פ"ז). ובגרחשית רבה (פרש' ל"ו) ויחמר חלדיפ זחת חית הבריח וגומר חמר רבי יודן לדרת כתיב פרט לבני דורות לדורו של חקיפו ולדור שבני כנסת הגדולה שהן לדיקים וחין לריכין חות וחין מתירחין מן המובל.

דר, Wurm

ד ר, בגלוחות פ"ט בפרה (דף ק"כ) הדורף והכנה שבחבואה כשרין מפני שאין בהן ליחה פי' תולעת של תבן ומפרש רבינו חנחל שלמכטון ת"ל ואכלת' מן החבואה יש בלא שלמכטון מלי בלא שלמכטון רב כחמן חמר בלא רלעתא היא חבואה שבקנסא מלחלוחית הארץ. ובבי מכון חמר קרא שכאל בו דרכף וכיכה פירוש תולעת וכן בלשון ישמעאל קורין לתולעת דרן.

דר, Kreis, Krone

" דייר, מרגוס זר זהב דיר דהסב.

דרבן, Stachel

דרבן, בשחט פ"ט בבלים (דף י"ן) מלמד שבלע חת הדרבן פי' בערך מלמד.

דרבן, Aechter

דרבון, בבכורות (דף מ') חזל חשכח דרבונו מנוקי ומחברי פירוש ר' נרשם ז"ל סוגין מובלבלין שם מנקיים שפחת ומבחון דחי חזו

דוסם מרעף דעיילע קטלי לצומרין דאכרזי דשבקן גברא למיעל ומי קו רוסם כרעף דכפק' קטלי לצומרין דגוזלי פירוש אמר דרבוי צומרים (ע"ב תרגום ויסורו אכיר (ישעיה ל"ד ד') ויעדו דורבנא).

דרג, Stuffe, Leiter

דרג, דרגא דדך גג בשבת (דף ע"ז). ובכתובות (דף י') דרגא דאמדלא כגב פירקו בערך לאמדלא.

דרג Schuh, Höhe

דרג, בפרק ג' בשניעית (דף ל"ח) אין בוכין מדרגות על גבי גיגות מלמון בשתר המדרגה (שם"ג ג' י"ד) ופ' מכבה לעשות מחת פולם של אבנים ס' לול ובקרא מדרגה.

דרגון, Δορυφορικον Lanzentträger, Leibwache.

דרגין, בילמדנו פרש' ותדבר מרים אמר רבי אבהו מהו יפול מלדך אלף, שהקב"ה משלים לכל אחד מישראל, אלף מלאכים, שממשרין לפניו, כשהן אומרים אמר כפלו אל דוד והן עושין לו דורגין ואחד מהן נעשה כרוז, וכורז לפניו הכו כבו' לכבודו של הקב"ה, למה שכל העולם כולו מלא מזיקין. ובפרש' כי לא אמור המלאכים שמשר הקב"ה לאדם מהלכין לפניו כדרגין, כשם שהמלכים של מלכות מהלכת לפניו ומשרתין לפניו לקי, שיהיו לו מזיקין בכוד, שלא יעמדו לפניו ויזיקו לאומו (ע"ב פירוש בלשון יוני נוסף כלי מלחמה לפני שר).

דרגש Lager, Sopha

ומנעלות הפיטן דרדסין פירוש דרגס, כשר פירשו בערך גד על רקפ המטה ת"י דרגסא. ויבשת על מטה כבודה תרגום ורמת דרגסין; ירושלמי בברכות פרק מי שמתו, לימה מטה? לימה דרגס? אמר רבי ירמיה כל שמשרגין את גופה זו היא מטה וכל שאין משרגין את גופה זו דרגס והתכן המטה והערש, משיופס בעור הדב ואם משרג הוא על גופה לאיזה דבר הוא שמה ע"כ אלעזר תפתר בשלין ערשתא קשרית דאית להון נקבין (ועיין בנדרים דף כ"א ע"ב ופירוש מהניות לשרמב"ם שם).

דרך, Pfeffen

דרך, בענודה זרה (דף ל"ב) חלף דשכרת דאמרתי אפיר מלי טעמא, משום דמצרפת בית דורדיא דיין כסף. ובתענית (דף כ"ב) אימתי דורדיא דאמרת שרתי ליה בשיפולא פירוש דורדיא שדרין שמרים פולן אחד הן ובלשון ערבי שמו דורדי. אלא שמריה (תהלים ע"ה ט') תרגום נרס דורדייסא.

דַּרְדֵּג, Gießen

דַּרְדְּנָא, Guß

דרדג, פרק קמא דכתובות (דף י"ז) עבדא ליה לימיך דרדוגי פשוטו מרים דרבן פי' גמון יליקת השמן.

דרדסין, Strümpfe

דרדסין, כלשים דירושלמי פי' ומנעלות הפיטן דרדסין פירוש

ב ד ד ס י ן בלשון יוכי מין מכעלים.

דרדק, Knabe, Bube
דרדק, בגליצע (דף ס"ו) למר ליה דרדקי קדעוה פירוש כערי (ג"ב תרגום שחקו עלי לעידים מגחכין עלי דרדקין).

דרדר, Dorn, unkraut
דרדרי, בפ"ו בזציעית (דף מ"ב) ומאכל בהמה החוחין והדרדרין מלשון קוץ ודרדר.

דרדר, Faß
דרדור, בעזודה זרה פ"ק מעמידין (דף ל"ב) בגמרא תרם הדליכי' הדרדורין והרוקבאות של גויס. ובסוף גמרא דפ"ר יעמעקל (דף ס"ח) גוי שהניח עכנים לגת בפלים ובדרדורין לף על פי שהיין מזלף מותר. ובפ"ק ט"ו בכלים (דף כ"ד) רבי יהודה לומר דרדור עגלה פירוש חבית של עץ עגולה עשוים לוחות לוחות ולף על פי שהיא גדולה כיון שהיא לעגלה מטלטלת מליאה וריקנית ובלעז טרטורה (totura).

דריה, Geschenk, Δωρεα
דריה, בגרמצית רנה (פרש"ר) כל השומע יפחק לי ובפסיקתי דשום מצות כלומר כאן עשייה וכאן לאמר עשייה והכתה למדיכות עשה מה עשייה שכאמר כאן כתן כתן דוריה לעולם לף עשייה שכאמר כאן כתן דוריה לעולם. ובילמדנו והכתן הגדול מפחיו מוקל לעוטות ישראל ובוטל דוריה שלימה היו לפי שהוא מוליך דוריה לעולם יקרא גדול.

ובכי תבואו אל הארץ בפרשת שלח הרי לאחם ככתוב לארץ הוו זהירין להיות מפלין לי דוראטא פי' דורון (ג"ב פירוש בלשון יוכי מצות ומכתה עיין שרך דורון).

דרך, Weg, Ort, Weise, Sitte
דרך, בשבת (דף ו') המפגיר תפן מתחילת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו פטור פי' שהעבירו על עכמו מיכיכו לשמלו פטור. שכהד' (דף ע"ו) למר רבי עקיבא הוי זהיר מן תיועץ לפי דרכו כלומר לף כתן לך עלה בשביל תקבתו. ושם (דף ל"ף) ירמיה לאחי העביר עלי את הדרך פי' שפרסו והעביר ממכוד דך תשמי כדכתי' דרך גבר בעלמה (משלי ל' ט'), דרך בתון זכר ובתון בקבה בקדושין (דף ג'). בגילה (דף ג) דרכו לימכות שכיכו פי' פליגי רבי יוחכן וריש לקיש אית דרבי מאיר לריש לקיש שמוכה כל תפילו בילה בכללן, לפי שדרכה לימכות לאחת לאחת, ואיכא בין רבי מאיר לרבכן טובא, דרבכן למרי ו' דבריס בלבד, ורבי מאיר למר כל דבר תשוב שדרכו למכות ף' ואפילו בילה לר' יוחכן ששוכה את שדרכו לימכות שכיכו, שאין בטילין ברוב ואפי' בשלף שלו הסמוכין בשעה בלבד, בפרק לאחרון דערלה (דף פ"ב) ף' הבגד שלבעו בקליפי ערלה וכו' ב' החורב מלא הפיט הלבוש בקליפי ערלה ג' קליפי תלתן של כלאי הכרם וכו'. ועל זה שביכו שהיה רבי מאיר אומר את שדרכו לימכות מקדש וחכמים

אומרים היכו מקדם קלף ו' דברי, ורבי עקיבא מוסיף לך בכורות של בעל הבית מפני שהן מזונות ואין ממכין קלף ע' ע' הכא', וכן מפורש בירושלמי רבי יוחנן ורים לקיש חד אמר לרבי מאיר ' דברים מקדשין וחד אמר לחכמים רבי מאיר כל הדברים מקדשין. דרכי האמורי כבר פירשתי בערך ע מ ר.

דרך, Tretenn* דרך, בתלמוד פרק ג' הפועלים אין להן רשות לתרום חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגת מיד, פירוש דורכי ענבים מפני שהן מטמאין את הגת מיד בשיתחילו לדרוך לפיכך אין רשאין לתרום הענבים קודם שיתחילו לדרוך מפני הספק כאן, זה פי' רבינו הכתוב ז"ל. דרכה ליה ממרה לגבה דברעיה בשבת (דף ק"י) בגמרא דק' ' שרלים פי' דרך לוה כהו.

דרכון (Αρειικος 1 דרכון, בשקלים (דף ד') פ"ב מטבעות שקלים דרכונות. ובנכורות (דף כ"ו) תנא חון מן הבקלים המעשר והרלוין שקלים דתנן מטבעות שקלים דרכונות מפני שהן מזונות ויהי חוקף לפיכך עליהן דורמוסין' זה הדבר (ק"ב פי' מכדרלומוסין בלשון יוני הרג ומגפת מכאים וז היא הגרסת בכוכא עיין שם).

לירושלם ומפני משאוי הדרך היתרו לגרגן לדרכונות שהן זהובין הא לעלן הכי לא. ובנגעים בתרא (דף קס"ה) דרכונות דשיכן ונמחקו אין פחות מששים (ק"ב פירוש בלשון יוני ורומי מין מטבע פרסי של זהב והיתה לורת דריוס חקוקה עליו ועל שמו בקרף ואולי הוא דדרכון כתוב בעזרא ק' כ"ו.

דרכון Drachenwurz, Dracontium דרכון, ירושלמי פרקף קמח דכלאים הרכיב תריד על גבי דרכון אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן מאי כפף מכהן בורכי לכהן בכוספא לחרת כתוב ירכון עיין שם.

דרלמום (אנדרלימום Siehe) דרלמום, בגרפאות רבה (פרש' ל"ג) ויסגור ה' נעדו אמר רבי לוי למלך שקנע דרולמוסיף שלו במדינה נטל לוהבו וחבשו בבית הכוסר וכתן אפפרגום שלו עליו, זה כמו מכדרומוסיף שפירשתי. ובפסקתא דויהי נאמי הלילה ואחר נומן להם דורמוסיות פי' דבר כנד מלך. ובילמדנו ויהי חושך אפילה לף קדרהניף עליהן דורמוסיו' זה הדבר (ק"ב פי' מכדרלומוסיף בלשון יוני הרג ומגפת מכאים וז היא הגרסת בכוכא עיין שם).

---

1) Dareikos, ist eine perſiſche Goldmünze, die ihren Nahmen vom König Darius erhielt, und 20 Attiſche Silberdrachmen enthält, deren mithin fünf auf eine Mine und Dreyhundert auf ein Talent giengen.

דרם, Süd, Mittag
דרום. בזמנים (דף כ') שמרו זקני דרום לא שנו אמר עולא חקא להו לריש לקיש לדרומא. בב"ב (דף כ"ה) הרולה שיקויס דרומית, ושיתעשר ילפין וסימיך שלמן בלבון, ומנורה בדרום כי' ילך אצל חכמי דרום וילמד חכמ' מהן ויש לומרים הרולה שיקויס בשעה שמתפלל יכוין פניו כנגד מזרחית דרומית הרולה להתעטף יכוין פניו כנגד מזרחית לבונית.

דרמלים, Δρομος
Laufbahn, Wettrennen
דרמלים, בגרשית רבה (פרש' מ"ט) גרים וירח אלינו מקום של אנדרטם תנינו מפולס היה רבי יודן אמר כהדין דרמלים. ובמליעל (דף ע"ב) א"ל רבי זירא לרבי אסי א"ר יוחנן אצי' כדרומים הזה. ובקדושין (דף ס"ג) המומר לאכול לרבי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך שקוק לפני, רקוד לפני, עשה לפני כדרומים הזה פירוש רקנה גדולה בלעזון יון דרומים (ס"ב פירוש בלעזון יוכי מרין ורקוד לו רקנה גדולה בלעזון שם).

דרמשק, Damascus
דרמסק, תרגום ירושלמי אשר ממשק לדמשק (בראשית י"ד ט"ו) ולא ידעתי למה הניח הערוך לשון ולעד התרגום ירושלמי הלא כתוב הוא על ספר (דברי הימים י"ח ו' ו') אשר דרמשק, וזה דרך לעזון מרס להוסיף אות ר כמו כסת כרמא שנא שרביט, גמד גרמידא, סעיף סרעפה, ועוד לאחרים כיוסם.

דרמסקן, Damascener Pflaumen
דרמסקן, בגרשית (דף מ') הניחו לפניהן כרוב ודרמסקין ופרגיות. ובגנבת קמא (דף קי"ו) השוכר את הפועל להביא כרגב ודרמסקין לקולא פי' פרונא (Pruna) ובלעזון ישמעאל בגאן עין נקר ומדברין עליהן בורח פרי העץ (ס"ב פירוש דמסקינא בלעזון יוכי ורומי' לגסים הבאים מדמסק כי הם הטובים ויפה פי' בעל הערוך, ואנ' דמסק דרמסק).

דרן, Wurm
דרן, בשבת (דף ע"ה) יריעה שכפל בה דרכא קורעין לותה ותופרין לותה. ושם (דף ק"ב) קרם שכפל בו דרכא מטיף לת כו לאבר וסותמו. ובקולין (דף ס"ו) והתניא ואת בנלמס תשקלו לדבות דרגין שברגא בהמה פי' תולעים שברגא בהמה.

דרן, Geschenk, Δωρον
דורון, שמות רבה פרשה הקדש הקדישו לי דורון שאם תעלו לפני לבימה שאעניד עלוגין שלכם תרגום משכר יקרינו דורון יקרבון פי' בלעזון יוכי מכוקה ומשכר עין ערך דריסי
דרינון, Δρυινος (von Eichen) Baumwolle
דרינון, ירושלמי משבת לא בלבש דרינון פי' בלעזון יוכי דב' ולמר שלרז.

*דרניקום (Riese (Ἀνδρόνικος
דרניקום, ברכות (דף כ"ח ע"ב) הגמון והלונקן והדרניקו' הערוך גורס בדרניקום עיין הערך, וקמ"י פירש ורודע"ם בלעז וכרמלי שהוא (viridis) ירק ולבן הוא לכל גוונו (לשם תמוה) והלונקן (לשם לבן) גוונו הוא (viriatus) ר"ל לשם הנכיס וחזק וכמו שתרגמתי.

דרס, Drücken (גרמה Siehe)
דרס, דרסה חלדה הגרמה זעיקור כגר פירשו בערך גרס. בפ' קמץ לחולין (דף כ') מפני שהוא דורס. ושם (דף ל') לין חוששין שמא ידריסו זה על זה פירוש שמא יעצמו על הסכין בכוחם הוחיל והן שניים שחתכו הסימנין קודם שיולכו וזיבילו הסכין.

דרס Betreten
דרס, בסנהדרין (דף פ') כל העומד מתכה לפהן עם הארץ, כלומר מותכה לפני ארי, מה ארי שפק דורס ואוכל שפק ניכו דורס ואוכל וכו' נשפק קמץ (דף י"ו) למר שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור, טרף ואכל חייב, פירוש דרס בהמה ואכלה לאלתר שלא המיתה בתחילה פטור, דהיינו תורתיה, והויא לה כן ברשות הרבים, טרף ואכל, שבתחילה הרג, ואחר כך אכל דלאו תורתיה, והויא לה תולדה דקרן דמשונה, פירוש אחר דרס ואכל אם הכה זה הארי בהמה גידיו ומתה בדרס שן ואכלה פטור, שכן דרכו בעת שרולה לאכול וק"ל שן ברשות הרבים פטור, אבל אם טרף בפיובגיכיו, והמית בהמה, חייב, ואף על פי שאחרי כן יצא ואכל, שהיכה ויכו כדין הקרן ברשות הרבים דבהדי' תכיק דרך הארי לדרוס ודרך הזאב לטרוף, ותניא רועה שהכיה עדרו ואף זאב וטרף ארי ודרס וכו' ומקשינן על שמואל והכתיב ארי טורף בדי גורותיו (כתוב ב' י"ג) ופריק בשביל גורותיו כלומר אין רלונו לאכול אלא להמית ולהאכיל לבניו וכן אחר שהשוק.—ולא ידעתי מה לתרן בשאין שכי בתובי' בתהלים כן יטרף כאריה כפשוטי (ז' ג') אריה טרף ושם (כ"ב י"ד) ולא. מלאתי מלת דריכה ורמיסה בכל המקרא אלא ארי.

דִּרְסָה, Zertretung, Stampfe
דרסה, ביצה (דף י"ט) לין נותנין את העור לפני בית הדריסה דריסת קרנל. במגלה (דף ח') בגמרא שוכר אדם גדרונות ומפורדות. ובתגיגה (דף י"ח) בגדי עם הארץ מדרס לפרושי כ' מ' הפרושין חושבין את בגדי עם הארץ כאלו הן טמאים מדרס לפרושים ואין משתמשין בהן. ובשבת (דף כ"ט) נמ דרסות עמוד ובעזה מלאכתיכו. ושם (דף פ"ך) והתכן בשלשה תריסין פרק כ"ך בכלים (דף ל"ה) שלש ענלות הן העשויה בקתידרא עמקה מ ד ר ם פירוש מבני שאדם סומך עליה כשמריכין

ניום טוב. ובגמ' (דף ס"ו) לענין עגלה קטנה לפיכך אם דרס טמא עליה ויש ביניהן דבר חופין וכפל עליה כתו לף על פי שלא נגע בה טמאה. ובנדה (דף מ"ט) כל המטמא מדרס מטמא טמאת מת וכו', ושם בגמרא דכל חזי למדרס מטמא טמאת מת יש שהוא מטמא טמאת מת ואין מטמא מדרס לתיתוי סלה ותרקב, דתכיף והיוצב על הכלי יכול כפה סלה ויצב עליה כפה תרקב ויצב עליו יכול יהא טמא תלמוד לומר והיוצב על הכלי אשר יצב עליו הוא יטמא, מי ממיט אחר ליציב' יצא זה שאומ' לו עמו' ונעצ' מלבתיכו, אלו ג' דרסות ענין אחד הן, אצל הרחטן נסכין, והבגי נקריה, והשלישי נדרס. אלו הפי' שפי' גאון אחד בפ"ק של פרה (דף ק"ל) הרי זה אומר מטמאיך לף טימאוני ואתה טימאתני, המשכה הרחטנה, זו שמכינו במקדח מי חטאת לף יבעול הכלי, שאם כפלו מוקין על הכלי נטמא וטמאתו הרי זה אומר וכו'. והמשכה הבגי', זו שמכינו כפלו מוקין על בשרו טהור כפלו על כסותו נטמא וטימאתו הרי זה אומר מטמאי וכו', ואתי המכיות הללה יחבור פירוש שהודע שרגן, והוא שכל כלי שנפלו עליו או על מקלתו מיס לפילו הן טהורים נטמא לחטאת אצל הדם ונפלו עליו מיס טהורים נטמא לחטאת אבל הדם ונפלו על הכלי אינן מטמאין לא אדם ולא כלי, אלא אם כן נגע בדם הנזה ונטמא בנגיעה, ואם נגע בכלי חבר נטמא לחטאת כבר נטמא הדם והוא שנגע בכלי שנטמא לחטאת ועל פי הדברים הללו שכיון, שהמקדם מי חטאת לף ינעול הכלי, אלא יפלו מוקין על הכפל ויטמא הכלי, ובנגעו בכלי יטמא לחטאת, ואנו יודעין שהמקי' הדם שנפלו על הכלי וטימאוהו, אלו נפלו על הדם הוא המקדם לף טימאוהו, עד שיהו אלצת לוגין ויפלו על רחטו ועל רובו, ואז יטמאוהו ועכשיו שנפלו על הכלי אחוק כלי, אף על פי שאין שיעור ג' לוגין טימאו את הכלי, חזר הכלי וטימא את הדם בנגעו בו, והמוקין הללו אבר הזכירו בג' ההלכות הללו, לימן מי כדם, כי מי כדם מטמאין כל הדם וכל כלי בשיעור כדי הזיה ומוליף מוקין טהורין הן, ומטמאין את הכלי לענין מי חטאת, וחזר הכלי ומטמא את הדם גם לענין מי חטאת. ובזאת מפורש ענין המשכה הכגית אבר שכיון, כפלו המוקין הללו על בשרו טהור, ותירון ההלכה, ולפיכך שכיון שהוא טהור כי אלו נפלו על רחטו ועל רובו והן ג' לוגין לף היה טהור לחטאת, ולפיכך אם נפלו מי' מועטין על כסותו וחזרה הכסות ההיא וטימאתו, ולכן יהיה כאומר לכסותו. כי המוקין אבר נפלו עליך, וטימאוך, אילו נפלו עלי,

לא ממקומי, ועכשיו שכפלו עליך
ומחוך, חזרת לא ומחת תחתי.
והמשכה השלישי היא שכיבו
הצורף פרה ופריס, והמשלח את
השעיר, משמע נגדיס, פרה ופרי,
ושעיר המשתלח עלמן, לינן משמעין
נגדיס. הרי זה תומר משמיך לא
טיימוכי. ואתה טמחכי כתחיל
בפירושה וכלמר, כי לשכיבו לוס
הצורף לת הפרה, ולמר והצורף
אותה יכבס בגדיו ורחץ
לת בשרו וגומר. וכן למר על פר
ושעיר הכפרים, והצורף אותם
יכבס בגדיו וגומר ועוד כתיב
והמשלח לת השעיר יכבס
בגדיו הרי ידענו שצריכין בולם
לכבס בגדיהן, ולכתנו יודעין, כי
בגדיס שהיו על הצורף אותם, לס
יגעו בפרה, ובשעירים הכפרים,
ובשעיר המשתלח, היכס משמיס
שהיכס לריכין כיבוס, לפי בגדיס
שעל הצורף לריכין כיבוס, לף על
גב שלא נגעו בפרה, ולא בפר
ושעיר, ולא בשעיר המשתלח, וכיון
שכשמאו בגדיס שעל הצורף, ואחרו
שטימאו לת הצורף, ואלו לא היו
על הצורף בגדיס, לא היה משמא
על כן אין לשמוא ולומר, לס צורף
טומאה בגדי הצורף היא פרה,
והפר, והשעיר, מלוא לא
ישמאו הס בגדיס לפרים בנגעם?
כך כשיטה ולקמר לו, כי זה אחר
שמא בגדי הצורף, לא מפני שרימתם,
ולשה לבד, אלא מפני שנגע אותם
א ב ל י אנוכי, למיכך לקדרה

דך — 506 — דך

ולא ארך לותם לינו מטמא לא הו'
ולא בגדין, ולכן יהיה הצורף כאומר
לבגדין, מטמאיכי לא טיימוכי וכו'.
והמשכה הרביעית היא שכיבו
הלוכל מכבלת עוף טהור והוא
בגי' הבלי"ע' משמע בגדיס,
דכבלה עלמה אינה משמאה
בגדיס, הרי זה אומר משמיך
לא טיימוכי וכו' ופירוש כי כבלת עוף
טהור, לינה משמאה, לא אדם
ולא כלים בנגעם בה, וכשלוכל
אדם לותה היא משמאה לת
בגדין, והן משמיך לותו. וכן אי'
לבגדין משמיך לא טיימוכי וכו'.
והמשכה הממשית היא שכיבו
דלך טמאי לינן משמיך כלים אלא
במשקה כשמא משקה ושימשן וכו',
דפירושה שהכובע בזב ובזבה,
ובידולח, ובשרץ, ובכילה
וכגע בכלים, לינו משמא
לותם, ולם כגע במיס שבתוך כלים
או במשקה שעל גבי הכלים, שימשן
בכלל, כי המיס הבילו לת הטומאה
עליהן, וכעשו הכלים כאומרים למיס
משמיך לא טיימוכי וכו'. והמ"ל
הכלים זו היא שכיבו אין כלי
חרס משמא לת חבירו אלא במשקה,
כשמא משקה טיימתו, הרי זה אומר
משמיך לא טיימוכי וכו' ופירושה
כי כלי חרס כתיב בו, וכל כלי
חרס אשר יפול מהם אל
תוכו כל אשר בתוכו יטמא
וגומר מכל האוכל אשר יאכל וגומר
דפירוש יטמא על מ ש ק ה,
א ב ל י אנוכי, למיכך קדרה

שכתוכה בתוכו וכפל שהן בתוכו, ולא כגע בה אם הקדירה יבשה, הרי היא טהורה, מי לא טמאה התורה לא הקובלים, אשר יהיו בתוך כלי חרס, ועל פי שאמר כל אשר בתוכו יטמא הרי פירש ואמרה מכל האוכל, וגם אמרה וכל משקה, לבל אם היו המים נקדרה כטומאו המים, ועימאו, ולכן הקדרה תומרת למים, מטמאיך לא טימאוני כשהייתי יבשה ועתה כשטמאיך טמאתוני וכו'. והמ"ל שביעי, זו קיל שאינו כל הכוסל את התרומ' מטמא משקה להיות מחלה לטמאה לא', ולכסול לא', חוץ מטבול יום הרי זה תומר מטמאיך לא עימאוני וכו', ופי' כל הרם שכוסל את התרומה, כגון שאכל אוכל שמא קרצון או אוכל טמא שבי או שנתה משקין טמאין וגגע בכבר של תרומה וגם הכב' נגע בכב', לא', הרי הכבר השני עבור וגם נגע במים וכפל על כבר אחר כטמא, כי המים הגליעו את השומאה בכבר ב', מה שלא היה יכול בכבר הרשון להגליעו הרי כתבונו פירוש שבעתן ומשקו יודעים כי הטהרות שבי חלקי הלק הרשון היא טהרת החולין מטומאת הגוף, ומטומאת מגע בין מאבות הטומאה בין מתולדות הס והלק השני טהרת הקדש, שאמר כי לבנו הכין לדרוש משלהים ק' שלהיכו ושלהי תבותיכו ולא נטהרת הקדש. וגם טהרת הקדש תחלק לשרבעה חלקים, הטהרה הראשו' למעשר כי כך שאיכו טבל לחולין הוזק לחולין, ושמוף למעשר. הטהרה השנית לתרומה כי כן שאיכו טבל למעשר הוזק למעשר ושמור לתרומה. הטהרה השלישי' לקדש כי כן שאיכו טבל לתרומ' הוזק לתרומה ושמור לקדש. הטהרה הרביעית לחטאת כי כן שאיכו טבל לקדש הוזק לקדש ושמור לחטאת טבל לחמו' הוזק לקל טבל לקל, לא הוזק לחמור, טבל, ולא הוזק כשלו לא טבל ום בין תרומה לקדש, ו' מעלות, וכן שאיכו מוזר בקדש מבתרום' שמטניליו שליש בתוך כליש לתרומה אבל לא לקדש, שכוסל את המדרש וגוזל לא התרומה, שהקדש ממיר ומגביה ומטביל ושאר כלקוטר, ובתרומה קוזה וכך מטביל, ושוב שאיכו כלוש הבזמרים ג' טהרה, שריבן טבילה לקדש אבל לא לתרומ', הכלי מלרף מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה הביעי, בקדש פסולן, והפלישי לתרומה, תרומה, אף כטמא אחת מידיו שברשה טהורה, ולקדש משגיל את שתיהן, שהיד

מטמאה את תבית' לקדש,
אבל לא לתרומה, ושכיבו לפי
המשניות הללה, כותלין לידיס
לגולין למעשר ולתרומה,
ולקדש מטגילין, ולא טמאת את מס נטמאו
ידיו נטמא גופו. ורקוי שכפרש
כמה הן הטומאות שמטמאין
את אחר, בין לקדש בין כלי'
בגע ולא במשא, וכלי חרש
מטמא בלויר, ופי' שאם שכבסו
בלויר כלי חרש לף על פי שאין בגע
בו מטמאים אחרים, אם ה'טומאו'
והיא שאכיבו מדות הטומאות
הארץ, ושכבת זרע, וטמא
מת, ומלורע בימי ספרו,
ומי חטאת שאין בהן כדי הזייה.
ויש ד' טומאות שהן מטמאין
את הקדש בלבד בלא בגדיו, אם
בגע בהן, ואם כשא לותם בלא
כגיעה מטמא חוץ ובגדיו, אבל
כלים בכגיעה הן מטמאין,
ולא במשא, כיצד כגן בגד שעל
בגד, אלא שעל אבא, או שהיה
על שלו כלי חרש שהוא
מקבל טומאה, והיה אחד
ע"ג אחרו והיתה כבילה על
העליון הוא טמא, והתחתון
אינו מטמא בדין משא וכל
שכן בדין מגע שלא בגע, והן
כבילה ומי חטאת שיש בהן
כדי הזייה, והוא שכיבו בהלבה
שכיים למעלה מהן, כבילה,
ומי חטאת שיש בהן כדי הזייה
ואחת טומאות יולאות מן
הקדש, ומטמאין במגע

ובמשא, זובו של זב, ורוקו
ושכבת זרעו, מפני שהן לפסול
בלא לקלוקי זיבה, ומי מירגליו
ודם הנדה, ומכל אלו אם בגע
בהם אדם, או כשאם, אפילו כל
שהוא, מטמא לבלדם מגפתם
ודמעתם עיכם, וכלב הוא,
מטמאין טומאת משקי'. ופרוזו
שאם יטמא מהן, אלא עד שאם לוגין,
שהן רביעית רטלן, שהיא בילה ומקלה
ואם אלבים לרפואה, טמא,
כמו שאמרו שאם לוגין כולן נוגעין
בחים טהורין, ונפלו מהן על הטהור
שאחה לוגין, נטמא, והמקיז דם
לרפואה, טהור, אבל הליקה
הארוכה, והזיעה. והרעי
שהיא לוחה טהורין, וה' מהן עוזין
משכב ומושב, ד' מהן בטומאה חמורה
וה' בטומאה קלה, ואלו הן, זב
וזבה נדה, ויולדת, ובועל
נדה, ו' הן הדברים המטמאין
כל כך בטומאו, שאם בטמאו אחרים
זב, זבה, נדה, ויולדת,
אם בגעו הן בשאו אחרים, הן
דברים שמקבלין טומאת משכב
ומושב וכ"ש טומאת מגע,
הן דברים שאינן מקבלין טומאת
משכב ומושב אלא טומאת
מגע בלבד. ואלו הן הלבדי'
המקבלים טומאת משכב
ומושב, כלי מתכות, וכלי עץ
כלי עור, וכלי שק ובגדים
ואלו הן דברים העשוי מהן
לשם משכב ומושב חלוק שאין
שמשב' שהטמאין בגעו בהן טמאין,

אלו טמאין הן, ולפ טמאין לחרים
ואם טמאו או יצאו או שכבו
או נתלו או כשעכו עליהן, כשעו
משכב ומושב ומטמאין לחרים
אבל כל הכונע במשכב ומושב
הוא מיטמא, ואינו מטמא
לחרים, שהטמאים אלו, עושין
משכבות ואין משכב עושה
משכב, וכיון שידעת שהטמאין
אילו עושין משכב ומושב, נעמיד
זבים זבות, ונדות, ומצורעים
ונגעים, כשם שצויתי הזב
מטמא את המשכב בה' דברים
לטמא לרש, ולטמא בגדים, עומד
יושב, שוכב, וכתלה, וכשאן,
ומשכב את הרש בשבעה
דרכים עומד, יושב, שוכב,
כתלה, כשאן, נמשך, ונמצע,
ורלו חכמים לקבל הדברים ומלמד
היכור שתתני עמידה, ושכיבה
וישיבה, ותלייה, ושעינה
והוא מדרס בשניל שכשך רוב גופו
של טמא, על המשכב, או רוב
גופו של טהור, על המרכב,
ומכאן למדנו שכל מקום שנשכב
טמא מדרס הוא משכב ומושב
ומטמא לחרים, וכל מקום שאומר
טמא מת שמיטמא, ואין מטמא
לחרים, ומניין שכן הוא? תתקבל
המטמא מדרס מיטמא טמא מת,
ויש מטמא טמא מת, ואינו
מטמא מדרס ואמרו עלה לתיתוי
בפה ותרקב, וחכ קוהיושב על הכלי
אבל יושב עליו הזב יכול בפה סלה.
ויושב עליה בפה תרקב ושכב עליו

יכול יהא טמא? תל' והיושב,
מה שמיוחד לישיבה יצא זה
שאומרים לו, עמוד ממקומך
וכעשה מלאכתיכו, ואלו דברים
מטמאין הן בטומאת מת,
ואינן מטמאין לחרים כדין
טומאת מדרס, שהוא משכב
ומושב, כלי זכוכית, וכלי
ברזל, וכלי כתר תכור,
וכירים וזרעים הבלולים במי'
ומוכזרין משנעת משקה כחוכלין
אבל משקין לחל' לף על גב שחין
עושין משכב ומושב שכן
טומאת מדרס אבל לחם טמאת
בגדים, אם נגעו בו טמאין, ולף
אם נגעו טמאין המשקין, וכלו מכן
רביעית לטל, שכן בילה ואלי על
אדם שהוא, משלוחו לאכילת תרומה
ובועל נדה שהוא חמישי עושה
משכב ומושב בטומאה קלה,
שהיא תחתונו כשליונו של
זב, וזבה, וכדה, וילדת
שהוא טמא ואין מטמא לחרים,
שמניין שכן הוא, תתקן והכותים
מטמאין משכב תחתון כעליון
לימני עשר מלעות שהדדי מטמא
לטו, פשיטא דהא קא דרים
לכולהו, אלא שיהא תחתונו
של בועל נדה, כשליונו של
זב מה עליונו של זב אינו מטמא
אלא חוכלין ומשקין, אף
תחתונו של בועל נדה אינו מטמא
אלא חוכלין ומשקין, ובשלמ
כך אמרנו שבועל נדה עושה
משכב ומושב לטמא טומאה קלה

ומלנרפ׳ מטמע בניתן, כילר ומקישים בתרגום מ ק י ל ה ומיינ).

דרצין, Zündmetall, דרלין, בנמצ׳ (דף ס״ה) זגגילא, מיכמי דרלין פי׳ מעלי סממכין פוח, ופ׳ ד׳ פוח ובלעז Canelle לעז קנילל ובלע״ז קנמון דרלין, ובל״ע קנמון

דרק, Streuen, Streuer דרק, תרגום ויזרק ועפר ודרקון עפרא בחולקון יה׳.

דרוקא, Feuer, דרוקא, בתוספ׳ (דף ס״ב) מלי טיילין? כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מרידי, ואמי מדידיה, וגגי בטולא דאפרניק, ולא חליף דרוקא דמלכא מבניס פירום חיל של מלך (דף פ״ה ע״ב כתוב).

דרקון, Drache, Schlange, ארקון, נברכות (דף ס״ד) אמת דרקון אמרי לכרכתא. ובגיטין (דף מ״ב) עד לבית הכסא, אמת דרקונא אמטיה לכרכשיה. ובע״ז (דף כ״ו) לורת תמס כורת דרקון. ובמליעא (דף י״ו) ובבא בתרא (דף י״ו) ולכי מזמן לה דרקון ומכישה בנית הרסא. ובויקרא רבה שלח תהיה פרשת לעשות לרוח, ובמדליהן תעבסנה רבי אמי אומר שהיתה לה לורת דרקון במעלים פי׳ עכס דרקון כתם (ג״כ בלעז יוכי ורומיי מין כתם מרכולפעמי, עשרי, תמס ולמרקוח יבינו עיכו).

דרקמן, Gaffel, Gabel

בלעז יוכי גדר בלעזים ויתרות אחד הוא (ג״כ פירוש דרוקקא דרפתק כרפתק נדן כי נעים כי תשמר, בנעתך, פירוש והוא דרפתק דאורי׳ אכי׳ דרפתקי ליה תורה כולהו גופי דרפתקי לרוח, ובמגליהן תעבסנה רבי אמי אומר שהיתה לה לורת דרקון במעלים פי׳ עכס דרקון כתם (ג״כ בלעז יוכי ורומיי מין כתם מרכולפעמי, עשרי, תמס ולמרקוח יבינו עיכו).

דרפתק, Bogen, Schleuder דרפתק (דף ל״ו) בסנהדרין, דרפתקי ליה תורה כולהו גופי דרפתקי לרוח, ובמגליהן תעבסנה רבי אמי אומר שהיתה לה לורת דרקון במעלים פי׳ עכס דרקון כתם (ג״כ בלעז יוכי ורומיי מין כתם מרכולפעמי, עשרי, תמס ולמרקוח יבינו עיכו).

דרע, Der Arm, Saame, דרע, תרגום את זרועו בזלע ית דרעך בזלעך. ובתוספ׳ חות פלף בזרוע עך (תהלים פ״ט י״ב) בתקוף דלדע עזתך וכן בזלע (ב׳ ל״ב) ודרעוהי די סמך, והוא בחילוף ר׳, ו׳, בידוע וכן זרע השדה וזרעו לנרבא (תהלים ל״ז, ד׳) ודרעיה לנרבתא.

דרפתק, Bogen, Schleuder דרפתק (דף ל״ו) בסנהדרין, דרפתקי ליה תורה כולהו גופי דרפתקי לרוח, ובמגליהן תעבסנה רבי אמי אומר שהיתה לה לורת דרקון במעלים פי׳ עכס דרקון כתם (ג״כ בלעז יוכי ורומיי מין כתם מרכולפעמי, עשרי, תמס ולמרקוח יבינו עיכו).

דרקט, בכתנות (דף י') אמרה לו ממכפת דורקטי שלי שתין לפם לו לם כדה ולו לם בתולין לפרוך מזבית ל דורקטי שלי דורקטי? תכת דור קטוע. ובגמרא (דף ס"ב) ושתין נה יין, דורקטי. ס"ת דור קטוע שלם תלה ויפסוק הדור ופי' דורקטי בת ה כדכתיב ותשתכו בתה (ס"ב פירוש בלשון רומיי קשה וחזק וכן העכנים לפר מ־לכס וגס קשה מחוד לן ויעילו לפחות מכס יין לך בירוזלמי דכתובות פרקן קמן כתו' ממן תכינן כל גמן יש נה יין ושתין נה יין טרוקטי פירוש בלשון יוכי דבר שכחכל וכן העכנין לפר שיכם ליין כי אם למאכל ובפרט הלמוקים נקרחים כן).

דרא, Grund, Hauptsache, דרת, בגמרא שליעא (דף ג') וכשנועות (דף מ"ת) היכח דליכא דרת דממונא לא. ובגמרא (דף ל"ה) חזקתן שלא שניש להתי שית ליה דרת דממונא. וכתוס' (דף כ"ג) בגמרא שכי לכעיש זה לומר כהן לפי דתי לכל מודה רבי יהושע שעוש דליכא דרת דממונא. ובגיטין (דף כ"ת) חמש קנייתת דתית לפו דרת דעומלה מדאוריית. ובכתה (דף ו') אי הכי ליתכייה גבי מעלות כי קתני דיכא דתית ליה דרת דעומלה פירוש ע"ק טומלה (ס"ב תרגום ואת פרשת הכסף דשו/ Schweigen, דרש, בסוכה (דף ו') ובסנהדרי (דף ג') דורשין מחילות (ס"ב ת' מחיל על חיל מנית מדרש לנית מדרש).

דרת, Gehöft, Wurhof, Villa, דרת, ביומת (דף פ"ב) תכל על דליה ליה דרת ואחרת לדרתיה עבידי. ובגמרא (דף כ"ו) אמר דבת מי דאמר ליה דירת כולי עלמת לת פליגי דבית מסתם כי פליגי דאמר ליה דרת אר סבר מדבית לת מסתם/ ומר סבר בי דיירי תכתי (ס"ב תרגום וחוכם ה תלי זמומיח דדרתת).

דרתא, Diarhoea, Διάρροια, דרתא, בויקרת רבה זאת תהיה בסוף פרשת והיה נכם לזרע רבי תנחו אמר לורבת לבישתי, דבי תנחומ אומר לדרתא. ובפסק' ותאמר ליון ובמגלת סיכה מ"ש יתאוכן אדם, ס"ת דרתא כגר פירושו בערך גם (ס"ב פירוש בלשון יוני זרומיי קולי הבלעדון).

דרור, Durduri (ein ägypt. Zugvogel) דרור, בגבת (דף ק"ו) ובגילה (דף כ"ד) תכת בלפוד דרור עסקינן לפי שהיכה מקבלת מרות ותכת דכי ר"י למה נקרא שמה לפוד דרור מפני שדרה בגיתם, כבשדה.

דרש, Forschen, untersuchen, prüfen דרש, בסוכה (דף ו') ובסנהדרי (דף ג') דורשין מחילות (ס"ב ת' מחיל על חיל מנית מדרש לנית מדרש).

דשא, Gehweide, Grund, Hauptsache, דשא, בגבת מליעא (דף ג') דשא דממונא לא. ובגמרא (דף ל"ה) חזקתן שלא שניש להתי שית ליה דשא דממונא. ובכתוס' (דף כ"ג) בגמרא שכי לכעיש זה לומר כהן לפי דתי לכל מודה רבי יהושע שעוש דליכא דשא דממונא. ובגיטין (דף כ"ת) חמש קנייתת דתית לפו דשא דעומלה מדאוריית. ובכתה (דף ו') אי הכי ליתכייה גבי מעלות כי קתני דיכא דתית ליה דשא דעומלה פירוש ע"ק טומלה (ס"ב תרגום ואת פרשת הכסף

דש, בסנהדרין (דף י') טוענים דשמע ולדים קלפץ ביתמ מקה מכיה, פירוש מצרי מי שמע והקרים קלפו ועברו ממכו מקה רעות, כי השומע קרפתו ונופק, לו דברים קשים ונופץ, פרעה עוברת ממנו, דכתיב ויבכי התגלע פריב נעוה (משלי י"ז, י"ד) ופס מקנער ומריב כפוטר מים הוף. ונדים פיקה ירום, פנא סנא לכול ולדים דכלבים מכלין ומדברין.

דש Gewohnt werden, sich gewöhnen

דש, במגלה (דף כ"ד) המולדש בעירו הוה פירוש ידוע ומפורסם. ובמשנות פרק קף על פי גמרא המדיר את חמתו הכי פלי מילפא קדמי לכל הם דשנן נה פירוש נהגנו נה.

דש Dreschen, stampfen

דש, נתף קמח (דף ט') מפיסת מזוק נה מכי דיים למלרי. ומפיש (דף כ"ו) וכי בעל הבית בעלמו דשן הוא פירוש בעלמו הוא דש המנוחה הפועלין דשין לותה. ובשבת (דף ע"ג) הדש והזורה פירוש הוא המפרק מן השוכל פסולת שהיה מחוברת לו ומכין לותה לבריו' שין בוררים שין בהרקה, וכן מי שהוא מפרק מן השוכל, מדבר שהוא מחובר בו, כדי שיפא בכון לאכילה, המכשן נופן עפרורית מן השוכל, וכן המכבש מוכל שיבולין, נמלא הזורה, והבורר והמרקד כולן מעבירין פסולת המעורבת בשוכל וחיכה מחוברת יחיכה בשין קליפה שלריכה פירוק ✱ כגון עפרורית שלריך ניפון שלא מעורב' בשבל (מ"ב בשבת מועד קטן פרק מי שהפך הלידין והדשונות והנרוסות פיי דשים וכותשים קטים לדייפא וכראה שבעל הערוך גרס דשונות).

דש Niedertreten

דש, ויקרע רגלה בשור לו כשב לו עז נפוף פרשת לרקמך כהררי של ובפסיקתא דשור לו כשב לו עז ישרפל לא ידע ולא הוו ידעין שלא שמו נעקב ודכוותיה כי חויל עמי חותי לא ידעו, ולא הוו ידעין שלא שהיו דשין נעקב ודכוותיה והיה לא ידעה כי חכבי נתתי לה הדגן ולא הוות ידעה שלא שדשה נעקב. וכילמדנו נרים שלת חוקת התורה כיון דקמל יתהון גברא דקמתכלון ביה ואידבן דשתיהיב ביה מורא. (מ"ב תרגום בוססו בקלתי (ירמיה י"ב י') דושים ו ית מקסנתי פרעהו של תעבר בו תרגומו שלים ולא תעבר עמהון. שמעו מוסר וחכמו ושל תפרעו תרגום ולא תדיבון. סורע מוסר מדיש מרדותי.

דש Stampfen

דש, כהתעות שבור נקיעו (ישעי' י"ט י"ד) תרגומו דמדשדש רוח. וספק מוחא נקיעו (ירמי' מ"ח ד"ו) תרגומו וידשדשון מוחנתי.

דשא Thier

דשא, תרגום ועשל הדלת ומגיף דשא.

דשן, x f c b e, ר׳ מ׳ מדשן בפרק ב׳ ביומא (דף כ״ה) מן ודשנו את המזבח.

דשן, e ſ ch e n ck, ר׳ בפסחרין (דף ל״ד) פרק חלק בעבין סנהדרין, הלי דישנק להלי פרדישנק, פירוש מכתה זו דיו בשלם לזה לדיק כלומר וכי גמול זה משלמין למקיים מלות מרובין כחזקיה לפי שעשה החמת נחש עליו סנהדרין (ק״ג בגרסאות כתוב דשנק ותמצן גרסת בעל הערוך פי׳ דומן בלעז יוכי מתנה (*Δορκον*) תאר המלך מחלק לכל לים ועים מהמון העם).

***דְּשָׁנָא**, **Kammerheuſchrecke**, ר׳ שנק, הוא סם לעס (ויקרא י״ח ד׳׳נ) ת״ח ית דשונק וית י׳ ית דישונק וזה דשון שהניח התלמוד חולין (דף ס״ה ע״ח) עיין ערך גבחת ושם שכתבנו פה בהפערה.(1

---

1) נערך **גבחת** שתרגמו (Höcker, Erhöhung) סוף דברי הערוך שם וז״ל: סלעס יש לו גבחת ויש לו זנב ע״כ. והנה כבר נדפסו פלם הדברים, והיו בעיני כבושים ויסרים, ולבי כתוב במגלת ספר, מלים הנוטן ממרי ספר, הרב הגדול המפורסם, לכל דמלי ספרים, גבר חיל בגברים, יקר רוח וכבון דבר, בעל תיבור הרה גבר שמו מו״ם בצלאל ר״ב כרו ור״ל:

לל כנוד מעלת וכו׳ — היות ידוע שכל מקבר ובפרט לים כמוהו מגמתו, שתהא ענודתו תמה ושלימה, למען לא יפסיד המיגיעות בהפרה לבל רציתי לעורר לשר עמדתי עליו תמול ולם כבר נדפס לות הגימל לדעת תונה הוא להדפיסו בסופו לו בתחילת חלק ה׳ זכו והו: רש״י בחולין ס״ה ע״ב בד״ה שאין לו גבחת שאין רשות מרוט עכ״ל לבל הערוך בערך גבח עכ״ב׳. זה לשונו: גבח אין לי לבל הבא ואין לו גבחת וכו׳ בחולין בגמרא וכו׳ פי׳ גבחת גבהות, יש בשדרה שלו בעין הגמל, תרגם אין לו גבחת ואין לו זנב, בלעס יש לו גבחת ויש לו זנב עכ״ל הלילוק שבין פי׳ הערוך לפרש״י אין בו בפקותא לדיבא ישן קיי״ל להלכה דבין יש לו ובין אין לו גבחת טהור אם יש לו התרבא סימנין המפורשים בתכיתין וגם שמו מגד והמתרגם לתבכוי פירו׳ גבחת דמלורע קתַהַלְקַפְּךָ וז״ה ובפרש״י לבל ברור שטעות גדול בכל בלשון הערוך, כי מבואר שם בסוגיא דחולין, בסוף ע״ב בגמרא דתרבא אין לו גבחת ולא זנב, וחרגל יש לו גבחת ויש לו זנב, ובלעס יש לו גבחת ואין לו זנב, וכדמוכח מלשון רש״י שם בד״ה דמלי פרכת להלך השוס וכו׳. וכן בתוס׳ שם בד״ה לא רלי תרבא וכו׳ ולבן ברור ומוברח דטעות בפל בלשון הערוך ועל לחל משכי פנים לריך להגיה, לו דחבחת תינת ס לעס לריך להיות ת רגל, לן דחבחת תיבות וי״ס לו וזנב לריך להגיה ואין לו זנב, ו מיבה אין לזוע,

דשרא, Spelt, Reeden דשרא (דף ל"ה) ונמכחות (דף ע') כוסמין גולגלת טיפון דישרא טיפון לפפי"לפת: ורש"י פירש דשרא ביע"לז Spelta; (והוא Reeden Séigle) וגולגלת פיפ"לפת.

דשתנא, Schwer, Δυστονος, läßig, schmerzhaft, schmerzvoll. דשתנא, בצבת (דף ק"ט) ותימת ליה דשתנא היא. ובתענית (דף כ"ג) תלו למיכל ליה דשתנא היא. ובעבודה זרה (דף י"ח) אמר ליה השמיעי לי אמרה ליה דשתנא אכא. ובעבודה זרה (דף כ")

אמר רב ספרא כמאן קרו פרסאי לכידקא דשתנא? מסבא כי דיק בשים לי (ק"נ פי' בלשון יוני דל, מלא כאבים ורוחו קלה).

דתאה, Das junge Grün der Pflanze, דתאה, בגמלא (דף כ"ו) רב הונא אמר דיתאה פירות עצמן. (ק"נ דרי מכא כתיב) ת' דשא דיתאה פ"ק דיתח.

דתבריא, (perſ. Datouber), Richter, דתבריא תפתיח (בדניאל ג' כ') פירוש מין שריס.

ומבוקשי להדפיס זה בחיבה המקומות שיהי' בשמי בלשון ר"ת. עכ"ל —

אמנם עתה יש לי מקום בטוח להביא הדברי רבינו הערוך אשר המה כתובים בכל העתקות הכתבים ותרומי יפלא לי — לדק ותמת נשקו עלי שפתי הערוך המבקר גבחת יש לו בדרה כעין הגמל שלא כתוב הוא על כל ספרי הערוך (רש"י פונקט"ם נתשור חוכר קונסטעקסיקון לר 1013 בשם גר חסה יפ"ער שם מחבר מטענת הקדמה ומר; דער פחדערא טהיין דעם קפ"ם ערהעבט זיך לווייט צן דעם פיהן הערב ערן לו חייבעם בוקעל זהלה נספריהו ק"ש שרך אסקרה והסערה) וחין מ דמיון עם גבחת דבנעים הזכר לחדיו בערוך ולא כפי רש"י כי חין זה בלשון מכל על מיני חבר כידוע ליודעי מעשה טבעם. וכן נחכח בדני רב רב חין מחבות הערוך כמחבות רש"י ז"ל. בעכין חכח דני ר' ישמעאל דברי הכל דסלעם חין לו זכב כפי שחבר סלעם זה ניפול חבל חרגול שחבר רשון יש לו זכב כשבר תחזיקה. עיכך בחותיו' מחבימות בחמרן: הבח ויש לו זכב מיכן? ת"ל חרגול זה רשון — חבל בחכח דבי רב דחמר סלעם זה רשון כי חתרי'. עם דעת רש"י רשון דחכח דבי ר' הוא ניפול דחכח דבי ר' יש מעתל ורשון דחכח דבי ר' ישמעאל היא ניפול דחכח דבי רב, זכין למר, סלעם חין לו זכב ואבגב יש לו זכב ע"כ דבריו עם

ה

הא! Hier ist! הא קרנן עולה בריש כדרים (דף ו') (ל"נ הא קרנן והא עולה) והא מכפה והא חטאת שקוכל לך מוסר שלם כדר זה שלם נחיי חטאת. תרגום הא כתי לכם הא יהנית לכון).

הא Diese, hier, הא, בלשון גמרא פירוש זה הא (למשל עכשיו ולפעמים כתוב הלי).

האידנא Heutzutage, der Zeit, הא ידנא, מלה מדוברת הא עידנא כלומר בזמן הזה.

האיך Wie? איך, בלשון גמרא לומו ולפעמים כתוב הך.

האן Wo? אן, תרגום איה בית כדיב (לויב כ"ק כ"ת) הא אן בית טרכוא. תרגום איה היית ניסדי תרן (שם ל"קד) הא הוית.

הבאי Hyperbel, הבאי, דברו כביתים כדרך הבאי, כצר פירשתי בערך גזמא.

הבהב Sengen, brennen, הבהב, בצנת (ל"ק כ"ת) פתילת הנגד שקיפלה ולא הבהבה ושמלישא (דף פ"ט) מהו שיהבהב בשבת? פירש"י הבהב שנפלים בשמן כדי שיעורו לתכילה. אל תאכלו ממנו כא"א הבהב. ובפוק חסק' דהקדש אל תאכלו ממנו כא הבהב עכין תיכלון יתיה מהבהב עכין תירוך.

הבהב Schütteln, הבהב, בנרכות (דף ל"ה) שכיים מהבהב כידוע כעכע ברקעו.

הבאי Hoxn, הובאי ובוד תרגום לשמיר וזית קון שמיר תעלה (ישעי' ל"ב י"ג).

הבטח (בטח Sieh) הבטח, כנר פי' נערך נעת.

(דף ס"ו ע"ח) ד"ה מ"ר כי אתי יוסף, ולפי שמדבה לספר ולנדר דעתו שכוונת תרוייהו שם פה דעת אחרת שמתנגדת וזולי היתה דעת רבינו הערוך נגד עיכוי (שהביא ספרו שבת דף י"ג ע"ב ד"ה האוכל אוכל רשעון) דלדעתו רשעון יש לו זכות ניפול אין לו זכות כנרייתא נתלמוד ל"ב שם שמריכן פלעם זה רשעון ידעתו שיש לו זכות, ואפ"ל שגם הערוך שבר רשעון דתנא דבי חב הוא ניפול דתנא דבי ר' ישמעאל? דל"ב אין זה בי נתני שם הוא מתרגם נערך כיפול זה תרגול ונערך רשעון זה פלעם ע"ש הא יש הבדל בין לשון עברית ולשון ארמית בעת קניה.

המלם מכעון הבהבת והיא לשון עבריית, אבל אין אנו מקפידים בעת שמלה בלשון המדברת והיא לשון ארמית בעת קניה.

הבל. Rauchen, dampfen, (Hauch).
ה ב ל, נסמ (דף י"ו) לין כותבין
לוכין על פסמן לתוך התכור אלא
כדי ש יהא ב ו פי' כדי שיתקטר
שיעלו עמן כי היכי דתיפוק ה ב ל
ממכו, וסם (דף ק"ט) לין העולם
מתקיים אלא ב ה ב ל פיסם של
תיכוקות של בית רבן וביכמות (דף
פ') ולין בזרו מעלה הבל. ובנבח
קמץ (דף כ') בור שתיבה עליו
התורה לה ב ל ו ולא לתנטו, ובמליע'
(דף קי"ו) ה ב ל ד'קנמס קטלה
ליה (ת"כ תרגום כליבו שניכו כמו
ה ב ה, שיליה יומי תיכף היך
ה ב ל פומך).

הבל, Schnell, Geschwind.
ה ב ל, בפסחים (דף כ') ובנ"ק
(דף ק"ו) בנית תעכך ה ב ל בזרה
תיעבה זילוף, פי' לתלתר.
(ת"כ בכוסחות דפסחים גרסינן

---

1) Bey dem Schlagworte הבל (Abel) finde ich mich verpflichtet, eine — von dem hinlänglich bekannten rabbinischen Schriftsteller und Oberjuristen, Hrn. Rabbi Eleasar Fleckeles erhaltene — hebräische Zuschrift in der Uibersetzung mitzutheilen. "Burdorf in seiner Concordanz — sagt dieser Rabbi — setzt unter den Radix הבל (Richtigkeit, Hauch, Eitelkeit) irthümlich den Text והבל הביא גם הוא (Genes. 4, 4.) wo dieses Wort wie jeder einsiehet als Nomen proprium erscheint und darum nicht dahin gehören kann. Zu seiner Vertheidigung — fährt der Rabbi fort — fiel mir Folgendes ein: Jener Abel führt darum diesen Namen weil er in der Entstehungsgeschichte das erste Opfer der Richtigkeit war. Dieses ist darum hinlänglich bewiesen, weil bey der Geburt des Kains die Mutter die Ursache seiner Benennung hinzufügte, bey der Geburt Abels aber, heißt es nur: Sie gebahr nochmahls seinen Bruder den Abel (Genes. 4, 2). Dieser Nahme rührt nicht von seiner Mutter, sondern bloß von der Geschichte her, die seiner tragischen Catastrophe wegen, ihm bey der Geburt schon seinen spätern Nahmen beylegt. (Auch im Buche Sohar wird Abel obwohl Nomen proprium dennoch verschieden ausgelegt und gedeutet). Abel bliebe daher an und für sich in dieser Bedeutung. Doch nach kurzer Uiberlegung fand ich daß auch diese Vertheidigung nichtig sey (שגם זה הבל) wenn sie an sich selbst auch richtig wäre. Denn hätte Burdorf

מצל ופירש רש"י לשון מצילה כלומר מסך ניד"ר, ובנ"ק גרסינן מכל ופירש"י כלה ניקה וגרסינן הסך דנרי נעל הערוך, עיין תיעצה זילוף ובשרה תשפך) תרגום ורהב רעיך (משלי ו' ג') גרא הביל חנרך ל"ל חזקהו בזרזוח.

הבלילא, Speiseröhre, Magen mund הבלילא חניכתי ניכסי הבלילא, בשנת (דף ל"ו) ובסוכה (דף ל"ה) בגמ' ערבה גוללה, ובקולין (דף כ"ח). פירשנו בערך חלוחרת.

הבר, Ton, Schall, Wiederhall, הבר, נרחק השנה (דף כ"ו) לפי קול הבירה שמע לפי יפת. ובנטין (דף פ"ט) לפי שמע קול הבירה לפי כדי שיהו כרות דולקות, ומטות מולעות (ל"נ פירוש בלשון יוכי ורומיי רוח היום, רוח דקה, ובעתקה מלה א ל ב ת קול וקולי הבירה כמו הענירה וחות עין מובלעה).

הבר Dunkel, Nebel, Finsterniß, הבר, בספרים (דף קי"ב) חמר רב בכח לח ליעול לעיים בניחת דלית ליה שוכרח בהברח בלא מסני, ס"ח בחוכח. ובחמיד (דף ל"ב) לייתי חמרי לוניי דפרתי בהברח. ובכריחות (דף ס') בניחת דהברח. דרך רשעים בקפילה תרגומו ואורחת דרשעי בהבירח. בחיעון לילה וחפילה בחוכח דלילה והבירח (ל"ב בנוסחאות תרגום דירן כחוב חבירח).

הגה Denken, aussprechen הגה, בכנסדרין (דף ל') ההוגה לח השם בחומיותיו. ובנדרות (דף כ"ט) ובחלק (דף ל"ד) בעין סנחריב, מכאן בניכס לן ההגיון פירוש מפתרין פסוק כלומרו.

---

so gedacht; so hätte er nicht diesen Text (4, 4) sondern jenen (4, 2.) erwähnt wo ihn die Bibel das Erste mahl nennt. Wenn es Ihnen lieber Freund nicht unangenehm ist, diese meine Zuschrift, so wie sie ist aufzunehmen; so wünschte ich daß sie in deutscher Sprache und in deutscher Schrift mitgetheilt werde. Man schließe daraus daß auch die Rabbinnen sich bestreben die Gelehrten anderer Nationen und ihre Meinungen bey literarischen Angriffen zu vertheidigen!„ So weit dieser Promachos — und ich glaube Wurdorf gänzlich geläutert und erläutert, wenn mann obiger Vertheidigung noch hinzufügt, daß er jenen Text aus der Geschichte wählte, wo die erste Veranlaßung seines traurigen Endes und anspielenden Nahmens beginnt und diese ist — die Darbringung seines Opfers.

הגה, Overstrauch
הגה, נסוכה (דף י"ב) הגי הימים וכסכין נהו. ונעירובין (דף ל"ד) המטדין והפגין אין שלין הן. ובנדרים (דף פ"ד) שלא מעמה זנין ליה חלת הגי רמיאתא. ונפסיקתא דויהי ליומן חלת הך כה, תרגום כעלון הגתא.

הגדום Agathon
(Nahmen eines Sängers)
הגדום בן לוי על שיר בשקלים (דף ו').

הגמון, Ηγεμων
Oberhaupt, Anführer, Regent
Ηγεμονια, Oberherrschaft,
הגמון בגמ' (דף קמ"ה) הגמין וקומין. ובעבודה זרה (דף י"ל) דוכסא, להגמונא, הגמונא לקומא. בריש גיטין מ הגמוכיא להגמוכיא. וגילמדנו פרשת ויסע יתרו אמרו להגמוניות שעליהן עשו עמנו מדת רקמים והעבירונו על בני ישמעאל לאיכו פירוש שלטונין (ל"ג פירוש בלשון יוכי פקידי וקלין ופי' הגמוניא מלינה אחר אחת ממלאת הגמון, תרגום בסמוך ויאמר לתגורום לאספר המלכה תאציד מיך הגמונין).

הגן Jungen Rameel
הגן, בסנהדרין (דף כ"ב) בפיגמלי כבי, דעטיבי מבכיד הוגבין, פירוש הוגבי יבקי כלומר כשהיו בקטנים ובשחרו הגדולים ונושאין עורותיהן לחליהן. בבכרי מדין ועיפה (יחגי פ' ו') ת' פומות העולם לפניהם מה בפיהם הוגבי מדין והלך (הולך פתיח) בכרהקלה (ירמי' ג' ד"ג) תרגומו ליבקת קלילת. ובנדרשות רבה (פרש' ס"ו) גדי העזים הלבנים שני תמידין שהיו ישראל מקריבין בחג היו מרכיבין על שני הוגבים ושיו רגליהן שפופות בארץ.

הגן (Sieh אגן)
הגן, הוגבי כלים כגר פירשנו בערך לגן.

הגן Ebel, vonedler Abkunft.
הגן, בנדרשות רבה (פרש' מ"ט) בריש וירק אליו אמר לם לרשה פני שכיבה ממתת עליהן לכי יודע שהן הגוכין ולם לרשה מולקים כגוד זה לזה לכי יודע שהן הוגבפין (ל"ג לשון מקרא בפני הגדרת הגיבה (יחזק' מ"ב י"ב) פירוש יערה וכוכוב ופי' הוגבפין בלשון יוני מיוקפים וכבבדים).

הגן Anese
הגן, בנדרש בחרש (דף ע"ג) מכר הגן את התורן ואת הבית ואת הגיגין. ב"ש עגיכין ופירש בערך ענן. ובנדרשות רבה (פר' י"ב) אלא תולדות הבמים בשר ודם עושה שפיכה בתחילה מצי קורות ואח"כ מציח מבלי, ואח"כ מציח הוגבין ואחר כך מציח הבוטין אבל הקב"ה ברא הן ומהגיהן בשחר הה"ד כה אמר ה' בורא שמים ונוטיהו וכוטיה כתיב. (ובפר' פ"ד) ואלה המלכים ת"ר ילמד בשבני אומות העולם לפניהם מה בפיהם

עוזין לה תורן ממקום לאחר והוגרכי ממקום לאחר כך שמלה ממדקק שתול מרקוחת הכהר.

הגר, ק a g e r (1) (aus der Bibel) הגר, בנדקצית רבה (פרש' מ"ט) ושרי קטן שפרס לאמר רבי שמעון בן יוחאי הגר בת פרעה היתה כיון שראה פרעה מעשיו שעשו לשרה נטל בתו ונתנה לה לאמר מוטב שתהי בתו שפחה בבית זה, ולא תהי מטרונה בבית אחר הס"ד ולא שפחה מלרית ושמה הגר לאמר הא לך הגרין.

הגרני (חגר) Zusammenziehn (S. בדרכי, בנדרים (דף מ"ט) הימנותא בידה להסיק מסרוניתא אי טעימנא אלא קידושי ואבדלתא, ור' כסי דאסתא, והוגרכי לדעי מפסח ועד עלרת. ים מכרם (ובן דמ"ו ז"ל) ואומ' והוגרכי לדעי פירוש ואומר אני לדעי רשי כלומר שהוא מקשה מעשיית היין וקוטרכי רשי כדי שלא שלטער כי כן שמי לוקם כאחר שהוגרין בדאסתא קיבלין בדאסתא סודרין ומניפין. פי' אחד והוגרכי לדעי כלומר חוק היין מ ב ב ד ק ו ' נמסוק רחם. ובפרק ערבי פסחים ירושלמי ר' יונה שמי קרבע כסי דלילי פסחים, וחזק ריסיה עד עלרת, רבי יהודה כ"ר שלעתי שתי וחזק ריסיה עד חגך.

הגשיש (ג ש ש e) Sieh (הגשים, עיין ערך נשם.

הדא, Zuſammen, mit, bey, הדא, בנדרים רבה ב ה ד א שבריה פי' אלל טפריה. ובמסכת ע"ז (דף כ"ט) כל ד ל ה ד י בדוק ממרח לסיר פירוש סמוך לנקב ואלו. ועיקר פירוש מלת בהדי בלשון בבלי עם. בבסחים (דף קי"ב) אל תהוי לך דיוקא בהדי תלתא. מרגוס תני שדי ע מ ד י (תיוב ו' ד') גרדי שדי ב ה ד י. ובפרק מי שחטו דגשין (דף ס"ח) בבאיכהו ה ד ד י פירוש זה עם זה וכן שם (דף ס"ט) דאיבלקהו ב ה ד י ה ד ד י פירוש אלו עם אלו וכלם ניקוד).

הדו, (2) Indien (Hondu) הדו, מפתרום ומ כוש ומעילה,

---

1) Eines von jenen rabbinischen Wortspielen, die in diesem Wörterbuche fleißig aus dem Talmud oder Midrasch citirt werden, (S I Th. S. 214. Anmerk. 1.) verstehet unter הגר: die Belohnte, die obwohl Fürstentochter, (sie ist in Tal- ud die Tochter Pharao's) sich dennoch als Sclavin Abrahams beglückt fühlte.

2) Der eigentliche Nahme Indiens, vor seiner Entstellung in den Grammatiken Europens, war Hindu (hebr. הדו mit ausgefallenen heißt: Hondu) und der seines durchströmenden Haupt-

מרגום מפתרום ומ ה ד ו ומעילם
לגהרי כוש . כיהמיך כוש׳ עורו
תרגום הפסגר דיסגח הנדפ ה
מסביה .

הדיא, *ιδια*, Allein, abgesondert, ה ד י פ, חן נ ה ד י פ פירום בלשון יוכי ניחוך כלומר בפירוש.

הדייב (r Hadiava, ה ד י י ב, במועף קטן (דף כ״ח) רב הגבח נח נפסיס פתחום הוו קף דיגי דבנן תכף להו זוגח דמן ה ד י י ב לף אנו לפף שלף הגיע לגבורות לפל הגיע לגבורות זו היף מיתת בסיקה.ובנתרף (דף כ״ו) בעף מיכיה יעקב ה ד י י ב פ מרב אסדף פי׳ שם מקום (ף״ב ובערך ק ד י י ב ים מימרות לף ק ד י י ב הוף עיקר).

הדיוט, *Ιδιωτης, Ιδιοτα*, Gemeiner Mensch, Unkenner ה ד י ו ט, במליעף (דף ק״ר) רבי מאיר הוה אריס לבון ה ד י ו ט פירום רבי מאיר דנעי תכלי כפול וסנר כמי כל דאי לף קבי נהף מתכיתף היה דורש לבון הדיוט ; בדברי תורה שתן לריכין חיזוק ומקייס דבריהן לף על גב דלאינון לם לית נהו תכלי כפול, ה ד י ו ט תרגום כ ק ל ה. ואכלי לים רב

---

flusses: Sind. (Indus, imolis Sindus appellatus. Plin, L. VI, c. 20) Anfangs gab man diese Namen nur dem Lande welches in den Gegenden dieses großen Flußes in Asien liegt, und dieses war das eigentliche Indien, nachher erweiterte es die Halbinsel welche Indostan gegen Süden ist, und erstreckte es bis jenseits des Ganges. Dieses veranlaßte die Eintheilung in Indien diesseits des Ganges und Indien jenseits des Ganges. Blos der Feldzug Alexanders machte uns mit der Geographie Indiens, besonders jenes Theils den der Indus bewässerte bekannt. Unser Raum hier ist zu beschränkt, um die Geschichte aller Indien aufzurollen.

1) Hadiava, Hadiabene oder Adiabene und — wie es auch richtig im Dictionaire de Trevoux bemerkt wird — von den Juden Hadiab (הַדְיַיב) genannt, war eine assyrische Landschaft. Der Fluß Adiaba in Assyrien soll nach Ammianus Maccellinus diesem Lande das er durchströmte diesen Nahmen erwirkt haben Die. Vermuthungen und Behauptungen daß Adiabene kein besonderer Theil sondern ganz Assyrien bedeute, hat Martiniere in seinem geogr. Wörterbuche sattsam

ונקלה מסכן והדיוט (ס"ב פי' בלשון יוכי ורומי קקד מהמון העם.

הדיון, Lust, Vergnügen, *Hdeu* הדיון, נב"ר פרשת ויכלו השמים הרגה להם נדילה והרגה להם בהדיוכין פי' טובות (ס"ב פי' בלשון יוכי הללקה ורלון היכול להיטיב לאחרים ומלה זו שייכת לאפן ויכול לנדו כשהוא מטיב לנדויות).

הדם, In Stücken zerschneiden הדם, נענודה זרה (דף ל"ח) ודלמת הדומי הדמי ועיילה. בקידושין (דף ע"ג) מצלטי הדמיה לין בו מקום לסופין, ר"ח כתב מצלני הדמיה כלומר קנרים מסולנות מצלטי גדולות. ויסעה כסע הגדי (שופטים י' ו') תרגום והדמיה כמה דמהדמין גדיין. ויכתת ה לעלמיה (שם י"ט ב"ט) תרגום והדמה. וכן בדניאל (ג' ה') ופצרה הדמין. הדמין יתענד (שם ג' כ"ט), בלשון קרוב הפצר הדם.

הדסטא (Eine Art Fußbekleidung) הדוסטא, ירושלמי דשבת פ"ק בימה אמה לא יצא איש בסנדל מסומר מה נפיק מן בינייהון הדוסטא פירש המפרש מין מנעל.

הדסטב, Hadastabi 1) הדסטב, בינעות (דף ע"ך) אדרבת מעבר עדיפא שכן הדסט"ב כי מעבר שבי טעון הנפת מקום, וידוי, מעבר לסור לחוכן, התובלנטומת עלמו לוקה, ויחייב בכיעור, והוא נוטריקון, התנאה, וידוי, לסיר, טומאה, ביעור.

הדפה (Stoßen הדף Herrliche Schönheit. הדפה, בנרכות (דף י"ח) ועד גמוי להדפה כתן ידו בכוך יופיה פירוש בין דדיה.

הדק Zusammenschlagen, fügen,

---

wiederlegt. Der Fluß Adiaba oder Diaba soll mit dem Lycus einerley seyn, weil das Chaldäische Diaba (דיבא) eben wie das griechische Lykos (*Λυκος*) Wolf heißt. Daß in dieser Gegend viele Juden wohnten, erkennt man aus der Geschichte des adiabenischen Königs Izates und seiner Mutter Helena die nach Josephus umständlicher Erzählung (Antiquit. L. 20 c. 2.) zum Judenthume übergingen.

1) Diese Art Zeichenspiele wo aus jedem Worte des Satzes ein Buchstabe genommen und diese zusammengesetzt, zu Wörtern gebildet wurden; erfand man um den Gegenstand dem Gedächtnisse zu erhalten. Diese rabbinische Abreviturен kommen im Talmud häufig vor.

הדק, נסמת (דף ס"ה) הפ דמהדק הפ דלפ מהדק. ונפסקי (דף ק"ח) מלפ הדוקי הוה מהדיק. ונסמת (דף קמ"ח) לשון רבנן לפ ליהדוק לישים תודרש בסומה דקתני דלמא אתי לידי סחיטה. פי' לפ ידהוק אדם מוכן שרויין בפי פשיטא שמא יבא לידי סחיטה. ונחולין (דף כ"ז) נתפ' שכפתו גולגלתא והטיל לה רופא הדוק של קרפ וחייתה. פי' סם נתות פיחיתה תחיכת קרפ והדק קרפ וחייתה.

הדר Ehren, ſchmücken הדר, נסמת (דף כ"ג) המהדרין מן המהדרין פירוש מהדרי מלוה. ונסמת קמח (דף ט') לשון רבי זירא ולהדור מלוה עד שלים מלוה, לשון נמערבא משמיה דרבי זירא עד שלים משלו, מכלן ואילך משל הקדוש נדרך הוא, פירו' אם כזדמן לוגב בכסף וחביט עליו לגוקמו עד שלים משלו מכלן ואילך משל הקב"ה פירו' עד שלים משלו, כך הוא חוכמו דכתיב זה אלי ואנוהו ואומטל שכרו נסדי אשר מלות לעתיד, מכלן ואילך מה שמוסיף יותר משל הקדוש נרוך הוא שהוא משלם שכר המוספת בעולם הזה. ונרים גמרת דפיפה ירושלמי מהו שלים, לדמים, היך עבידת לפ מלוה קחת ורחה מקרת כלה היכה עד כמה מטריקין עליפ עד שלים, נמהו בקונש שיהפ קרפ מפרים חומש מכספו לחלוות, רבי גמליאל בן תכינת בשם קושי רבי יוסי מהו שומש נכל שנה, לשמש ממיד רבי יוסי בר חנינא, לשמש תלמידי חכמים הוא מפסיד כולה, שמר ליה נתקילה לקרן מכלן ואילך לשנה.

הדרך Rund הדר, נחולין (דף כ"ט) הזורות כרוכות וחרוקות, פירוש הזורות עגולות, כרוכות סדק על סדק דמיזכ קרן נתוך קרן חרוקות דלישון חלוקות. ונסנה נתרת (דף י"ב) וזרעי לה נהדורי פירוש נערך דרי.

הדר Wiederholen Aufwärmen, wanderu מהדורא Wiederholung מהדורי (סחר wie Hausiren הדורי דכנתא Gekröſe, Gebärme הדר, נגרכות (דף י"ה) שלשה מיני הדור מילי, אמסמרטוטי קלמי' פירוש רוכלים המזיירי' למכור נפתחי נני חדש, ורונן עזויין למכור לנשים נפתחיהן, מיכי תכשיטין, לפ תמלא נהן חלפ דנרים הרנה כעין מצלים, ומצלמי נגדים שהן סמרטוטין לפ תמלא נהן חלפ נכיס כך זה עולפ נעל דנרים הוא כמו הרוכלי'. ונסנה נתרת (דף קל"ט) מהדורא קמח דרב חסי, פירוש ר"ת קנלה היא נידינו כיכל שנה כשמתעסקין נני קדשים נתלמוד, מצלימין נצלשים שנה, וחוזרין מתקילה, וא"ב חני הלריך נישנה שנים שנה, שני מתעסק נכל שנה נשלול ושלר שהן קדשי הכלה, והצלים התלמוד שני פעמים, ו נ מ הדור ת קמח כשהגיע זמה כענין פירש לתלמידיו רשון קנה, ונשנייפ פירש יתלוקן

והלכתא יקלוקו. ובקולין (דף קי"ב) תאר רב מתרגמין מן מקזיקין דס נכני מעיל מרגומה דדורך דכתיב ומעיל וכרכשב, פירוש דדורך שלו הדקיס כנת' שומן שקורין ג'לטרי"ל ויו פירוש תכמי מגלגל ג דדורך מן מחזיקין דס, שלל כנתב לריך למלחה יפה ולהדיחו יפה, מעיל המעיס הגדולים, כרכשב טנחיש. פירוש אחד דדורך דכתי' המעיס הדקין המסובנין זה על זה כמו המכבן את המבל (ק"ב בדכיאל וליקר מלכותי הדרי).

הדר, Waſſer, υδωρ, סדר, בסוכה בפרק לולב הגזול (דף ל"ה) בגמרא מתרוג הגזול, ר' אבהו אומר אל תקרי הדר אלא הדור שכן בלשון יון קורין למים הידור לפיכך אין שגדל עלכל מים הוי אומר זה מתרוג.

הדראה, (Siehe הרדאה) סדראה, בשבת (דף קי"ו) סליל פת נקיה מן מליל פת הדראה בשעל הערוך גדים הדראה עיין ערך רד.

הדריאנא Hadrianus (Der römiſche Kaiſer) הדריכוס טרייכוס שיפת בעבודה זרה (דף כ"ב), ובנכורות (דף כ') פי' דיעך זהב של מטבע הדריכוס קיסר, טרייכוס של טוריינוס (Traianus) קיסר.

הדרינא, υδρομελι (Waſſer und Wein) סדריכא, מסכת ע"ו פרק מין מעמידין, ופרס הדריכי פירוש בלשון יוכי מיסויין, והיה הפרס מנוכל בסם).

הדרניקום, (דרניקום Siehe) הדרניקוס, כנר פירשתי בערך דרניקום.

הדרס (Eine kleine Münze) הדרס, בקדושין (דף י"ב) ב' הדרסין למעה, ג' הכילין להדרס, ג' שמינין להכן, ב' פרוטות לשומן (ח"ב מין מטבע).

הדרקון, Waſſerſucht, Ydρωψ הדרקון, בנרכות (דף כ"ו) וסס (דף ס"ד) ובתמיד (דף כ"ג) רבי שמעון בן גמליאל אומר עמוד לתוכו מניח את הפדס לידי הדרקון סילון התוכו מניח את הפדס לידי ירקון. וכעירובין (דף מ"ח) ופילו הן היה, ופלי מעים, ו הדרקון. וכיומא (דף ס"ו) שמא לבו בהדרקון; ובשבת (דף ל"ג) ג' מיני הדרקון הן של ענבי ענה, של רעב תפוח, של כשפים דק, פירוש עמוד התוכו עמוד של לוחה שהתקיל לימשך לשלח חון לטבע' ונטרד ולא הפילו לחון שלא התוכו ועמ' והלך, מבי' את הפדס לידי הדרקון כיפוף נטן וחלי מעים עד שימו' (ח"ב פירוש בלשון יוכי בעל חולי המיס שאר בשרו לנה הנקרא גם כן לידרופיקום).

הה, Wehe, οὐαι דלימוכי בשבת (דף כ'), פי'

תוֹלַ עת שמליעין הרימוכים כשהן מוגרין לקרקע.

הֵן, ‏ Gott (ב) ‏ הן, סוכה (דף מ"ב ע"ב) רבי יהודה אומר לא כי, והן הושיעה הקבלה כתאר ידוע ליודעי חן — (ג

ג) פה לא אלא תפני, מלהזכיר תפות בפני, ועם לים כנון להושיבי, הוא כנוד אדוני אני, הדבנים מוכלג התכס השלם כ"ם מוה' ישראל סג"ל לנדא כ"ו לא ידעך וזה דבריו היקריב.

לחובי נכי! כאשר התלותי לעין בחיבורך הנחמד מערכי לשון שמחת כעל כל הון על תמרותיך לתרות טהורות ונסגיע מה שאתה לומר במלת אין לחות דעתך סובב מ"ם מסכם רבי יהודה לומר אני והן הושיעה נא מלת אני הוא השם של אדני ב"ם ותות ד' כעלם כאן מאדנא תותיות. לנכי מסמלא ומתרים מה לך עסק בנסתרות? מי הכחנו להרהר בדברי הקדושים הללה? נעלי המתמרים מנחים ומורלים המה כמלנחים וכל דבריהם נחלי אם ולנחנו כנכי אדם ודי לנו לנקות מחשבותינו לדעת עמקי הויות דאבני ורבק. ואחר כן ראיתי המחזור דפוס רעדלהיים שם מלאתי שכוונת לדעת החכם המלין המפורסל מוה' ווחלף היידנהיים כרו גם הוא לתר כן רק בלי טעם וואחר ראיתי משם ספיר קלמרת שים לך תכת דמסייע הגותן מבלין לדברך הוא לים מגללנו שאר שבריכו בנוך הלתון מופת הדור המפורסם מוה' פנחס הלוי הורוויץ נעל הפלאים ז"ל הוא מחזק כללך בתמרו שכן מלאנו נכמה מקומות בזוהה שהזכיר אני נמקום השם הנכתב והנקרא בלעון לדנות: וידוע שלעון הזוהר תיל לעון לרמית וכותב השם כפי כללך, כתתי ושמחתי שמלאת עמוד החזק להשען עליו: ועתה לחזוק לבי לת דעתי כאר לתרו תכמינו ז"ל נתג כדוכין על המים (רמב השנה דיש מ"ם) ר' יהודה לומר משום רבי עקיבא מכני מה לתרתורה כשכרלבני נתג מים כלי שיתברכו לכם גשמי שנה, לפי זה כיון רבי יהודה נאתרו אנ"י והו"ן להזכיר השם של פרנסה הוא פותח את ידיך ושם של אחד העולה מספר י"ג כנד י"ג מידות נשם מתנהג הקב"ה עם הבריות לם מספור ומכא אנ"י והו"ן תמלא מספר ע"ק קס ממנו ס"ה הוא שם של אדני ב"ה כשאר י"ג הוא שם אחד ועתה תמכא מן א' עד י"ג דהיינו ס ב ג ד ה ו ז ח ט יוד י"א י"ב י"ג עולה מספר צ"א הוא שם אדני ושם הוי' ב"ה: ועתה נכי לגיד לך הטעם מה שאמרי ה' לומר למה נקט רבי יהודה מלת אני? לוחת תעכית רים פרק ק' אמר ר' יוחנן שלש מפתחות נידו של הקב"ה שלש נמסרו ביד שלוש ולהו הן

הוא, (Wie oben) הוּא כנזיר (דף כ"ד) לימי נזיר יהודה לומר והוא לא ידע ואפס ובפת עוכו וע"ש זה ידוו כל הדווים וכו'. בגרשתית רבה (פרש' מ"ב) ובויקרא רבה רים ויהי ביום השמיני וישובו ויבאו אל עין משפט עין שנעשי מידת הדין לעולם בקשו לסמותם והיא קדש לשמר ר' אמת הוא כתיב הוא שקידש שמו של הקב"ה בכאן הפא כיון שראו הכל כן התחילו לוותין זוי.

הויא, Weſen, Subſtanz הויא, בפוף גמרא דפרק הניח בפוכה (דף כ"ח) דבר קטן הויא דאמרי ורבנן קפי' הקוזית שהיו בוזלין ובותכין בהן אבני ירבה פשוטת וסדורות ומכוונות היו ביד רבן יוחנן בן זכאי וכך היו מתעסקין בהן.

הוכריא Bereitwilligkeit הוכריא, כ"ר (פ"ה מ"ט) כי ידעתיו את אשר יצוה בני יוחן בפס בני אלכסנדרי זו הוכריא פי' בלשון יוכי זריזות וקריצות.

הוכא Verſtand, Einſicht הוכא, תרגום בניד אבר תבוכא (משלי ד"א ט"ז) שלימא אפר הוכא מלא זו כמו הבכה.

הזון לך (Ein Wort wie הדפסטב) פזיז לך, התזיזו, זכור, ורכיבהו, וירא, לו אחמין, בי ידין (ב"ב בפ' יום עוד דרפא הפגה (דף ל"ח), ומהגיזו לחלוק פרשת התזיזו לשפה פרקים אלו, זכור, ירכיבהו, וירא, לולי, כי ידין).

הזמי Dornſtrauch, Diſtel הזמי, בפוכה (דף י"ג) הכי

מפתח של גשמים וכו' והכה מלאתי רמז מה שהקב"ה עושה בעלמו ולא ע"י שליח שמו הכבוד והמורא וכוי' בפס אני דכתיב (שמות י"ב י"ג) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וכתתי כל בכור בארץ מצרים ונומר אבי ה' דרפו קבמיהו ז"ל אבי ה' אבי הוא ולא השליח אבי ה' אבי הוא ולא אחר והוסיף שהי' התפלה בימי אחש על הגשמים שהקב"ה נותן בעצמו ולא ע"י שליח שפיר ר' יהודה הי אומר אנין, זה היתה הכוונה מה שאמר הלל הזקן בשמי בשמחת בית השואבה (סוכה דף כ"ג ע"ב) אם אבי אתן הכל בתן ואם אבי אינו בתן מי בתן? וכוי' גם אם בוכתו על הפס נ"ה עיין אם דברי רמ"י וקום ד"ה אם אבי אתן, וזה ההבדל בין תלמוד ירושלמי ותלמוד שלנו בתלמוד ירושלמי היתה כופתת הלל בשמי שמח בזה"ל, דיי לא תתן הקב"ה מ"ן בא בשלי ולמי שהוא לשון רבים (אנן) משמע דעל ישראל אמר בן ובתלמוד בבלי הוסיף בלשון יחיד (אני) והוא היחיד והמיוחד לעולמי עד וד"ל ואם תכס בני! ישמח לבי גם אבי ואמה שהורשיות החבונן, והחונן לדלים דעם דעתך יחוכן, והי בעין שתול על פלגי מים וכזית רעגן.

סזמי והיגי מסכבין בהן. וצע"ק (דף פ"ט) לא תמרו אלא בהזמי והיגי. וצע"ג (דף מ"ז) דגדר לו בהזמי והיגי, מי"ה זמי סכה, היגי קולים (ב"ב תרגום ותת' שעורה בתבה (קידוב ל"ט מ') וחלף שעורתא הזמי).

הזמת Wund, Wündel, הזמת, בסכהדרין (דף כ"ו) אל גבב הזמת בפת ופסליה פי' הזמת הייכו כפת והיא לשומה של שעורי, ובלשון ערבי הזמת (ב"ב בכוסחאו' דידן קנה דשערי כתיב).

הזר, (חזר Siehe) הזר, מיתת דהיזרא, ס"א חיזרא ופי' בערוך חזר (ב"ב בכוסחאות דידן דאוורא כתוב).

הטו, (מחט Siehe) הטו, בנימה (דף ל"ב) אמר רב מוהטין לת הפתילה ביום טוב, מאי מוהטין? עדויי תזוכלא, כלומר לסדר ראשו המקשיך העשוי כפתח כדי שידליק יפה (ב"ב בכוסחא' דידן כתוב מוחטין).

הטב, Fisch, בנדרים (דף מ"ח) דניתהו דר' יהודה נקטת עמרא עבדת גלימא דהיטבי (ב"ב פירש רש"י דשיל טב).

הטלים Frey, unbesorgt, ατελης, הטלים, בנדרתת רבה (פר' ג', ובפר' כ"ח) ונאדם אמר, אמר לו מה אעשה שהני מתה וכנרשת לך חוס אחר, אין כל אדם תחת השמש, אלו שמק אבי מתה ואתה יושב לך העלים לא תהו ברא' לשנת ירחה. (ובפר' פ"ח) ויהי לאחר הדברים האלה ותשא עבשו אבי מודה לך שאבי ברוח אמר לו הקב"ה הטלים חייך שאבי מגרה בך את הדוב, פירוש הטלים יקידי (ב"ב וכן פירוש מלה א בלשון יוני נדד).

הטני, Filzschuh, הטני, ניומא (דף ע"ח) ר' טבי, ניומא (דף ע"ח) ר' גפיק בדהטני פירוש יש לומר שהן עדילרין שלו למ"ר במא גלימא דהיטבי (ב"ב פירוש בלשון יוני דבר עשוי מעץ ערבה ויש מכעלים לאבני הבפרים עושים מעץ).[1]

הטריות, Aphelia, (1 הטריות, בנדרים (דף מ"ט) ואמור בהטריות רבות שהמולין נהן פיתן פירוש קרי קטני, פירוש אחר קטניות רבו' (ב"ב פי' בלשון יוני קמח של חטים מבושל במים או נוין או בחלב).

הויא, Heya, Heia, ἐια (Eine Intergeinktion) הייא, בנטח (דף קי"ח) אמור הייא, אמור הייא, כי היכי דלוקמן הייא. ובפסחים (דף

---

1) Spelt- oder Waizengraupen welche mit Milch oder Wein gekocht werden.

ק"כ) בוהמ דמרמח הילימי היים. ובנ"ק (דף פ"ד) סליק בשרש היים. פירוש היים מהרה (ת"כ פירוש בלעזן יוכי ורומיי מלת הטעם קוס עשה).

הויא Worauf, Siehe da, אהויא היים, ירושלמי דענדה זרה פרק כל הפלמים היים דאמרן סנהמ דענדת ליה סוכנתא פירוש זו היים? ובסנהדרין (דף ע"ט) אהייתי? פלימת לסיפא, פירוש לפי זה. ומלת ליים היא כמו ליהיים, כסחים פרקא קמא (דף ה') כלמי ליים פי' להיכן.

הוידא Wie baß? היידא, מרגום על פסוק יעשו עץ גפה חמשים אמה, והידא מיתא תתעביד ליה פירוש פי זה ומלה זו מורכבת היידא.

היודי Sieh da, היידי, בראשית רבה פרש' ויצא יעקב הכה נעל הקלומות היידי ליה אתי ועטין חלמיה פירוש הכה הוא.

היודין Dann, Wodann היידין, תרגום פז אמרתי הידין אמרית. תרגום פיזה דרך יבין אור היידין אורחא.

היך Wie? היך, תרגום ואיך תכמוני הכל והיך. תרגום ככלי יודע היך מלן דפקר' וכן הוא (בר"ה פ' ו' ג"ב) היך חניף אלי.

היכל Palaft, Tempel היכל ה', היכל ה', היכל ה' הוא, ומקדש ה' הוא, ומקדש ב' ומקדש שלישי שמע מינה תרי תרוג, ושלישי יעמוד עד שלש, בכזיר (דף ל"ח). ובריש גמר' דר' יוסטין (דף ע"ח) היכל בידיהו הוא פירוש בשנועה ידועות הן בידיהו המשבחות אבל מה מעשה זכו'.

היכדין Wie fo היכדין, תרגו' איך תאמרו לכשני היכדין תימרון לכשנין מלה מורכבת מן היך דין.

היכמא Sowie היכמא, תרגום כאשר דאיתי קורבי מן היכמא דאמיתי, מלה מורכבת מן היך מא.

היכנא Benfo היכנא, תרגום לא כן הרשעים לא מטול היכנא דאינשי, מלה מורכבת מן היך כא.

הך Der, die, das הך, ג"ב (דף כ"ח) הך איתתא עשרה בני אינים לה, פירוש האשה הזאת.

הכא Hier הכא, תרגום מי לך פה מן לך הכא.

הכדין Alfo הכדין, תרגום כן תרעות כל בועל הכדין אנן אורחתא, מלה זו מורכבת מן הכי דין.

הכלום (אבלמון Siehe) הכלום, משנת תרומות פרקא בתרא הכלומין והמדעין של תרומה אסורין לזרים כרשתי בערך חבוש.

הכן So (hebr. כן

ה כן, תרגום כן הוא (משלי כ"ג ז') הכן הוא הס בנפשיס, ומה שהניח פערוך פה הכן נחין מלשכתך (משלי כ"ד כ"ז) מפורש בסוטה (דף מ"ד ע"ב) והוא לשון הכנה ותקון פה הערך.

הכר, (אבקתא Siehe) ה כר ליר מכחות (דף ל"ג) עיין בערך מפקתא ובערך ליר, ומלה זו מגזרת גור כרס לו מגזרת ויכירה ויאמר, וטעם המלה קור המסקוף כרוי גו אחר הליר מכיר.

הלא, Bemühen, ermuntern ה לא, לא יכהה ולא ירוץ (ישעי' מ"ב ד') תר' לא יהלי ולא ילאי. לא יגעו לריק (ישע ס"ה כ"ג) תר' לא יהלון לריקנו. ויגעו עמי בדי ריק (ירמי' כ"א כ"ח) הלאות מבטיס כי תלאו (ישעי' ו' י"ג) תרגום מ הלן ית בגייתי תרי תהלן ית פיתגמי. הלא ולאה הוא כמו כבד וכבד.

הלבשוש, Elchos, Wunde, Geschwür. ה לבשוש, מספר כל עלמותי (תהלי' כ"ב י"ח) לחוי הלבשושי גרמי. עקו קבורותי (ישע ל"ח ו') לימסיקו ה לבשושי (ל"ב פירו' ה לכסים לחות כ"ף בלשון יוכי פלא וקבורה).

הלה, (מהולתא Siehe) ה לה, גילם (דף כ"ט) כמה מ הולת קא רקדן בהדך, דמהגלחת. ובנרשונית נמי (פרי' ס') קוס עלה בית תלמ הולת ת טרשת לקים עלה, פירוש בערך ט ר ש, מהולתאי כמה.

הלה, Ein Anderer, ἄλλος ה לה, משכת דמליעת פר' המפקיד כילך הלה עוזה ספורה פירוש בלשון יומי אחר, עין ח לון, ובלשון רומי פירוש ה לה הוא.

הלואי, Wenn doch ה לוחי, תרגום לו עמי שומע לי ה לוחי דעמי שמיע לי.

הלן, Weh ältniß ה לן, בספרים (דף קי"ג) תמרי בהלוך לבי מזייתא (סוכה) רהוט (ל"ג בספרות כתוב בחלוך ופירושו בלשון יוכי תיבה וקרגו).

הלטתא, (לטתא Siehe) ה לטתא, תרגום והכה והלטתה וכותח והלטתא פירוש בלשון יוכי קלטתא מין ארץ — אין זה הערך ולא ידעתי למה כתיבו פה המוסיף הלמיד וע הוסכי ה דהלטתא היא הידוע.

הליוני! Halle! hurah! ה ליוכי היי, במסכת ספרים פרק ערבי פסחים סמוך ולפילו מן התמוי, כהא דתנן ה ליוכי היי הלל הילוך, פירוש קול וגערת הספרים במשכם הספינה הן בחבל הן במוט לוערים זה אל זה.

הליסטון, (אלסטון Siehe) ה ליסטון, כבר פירשתי אלסטון.

הלך, Gang Art, Wortheil (Gerichts-) Ordnung, Recht

הלך, בסוטה (דף כ"ג) תנא התחיל מבלי עולם, אמר רבי שמעון וכי מבלי עולם הן והלא מיבני עולם המתעסקין במצוה הליכות עולם לו פי' הלכות של מצוה הלך המתעסקים במצוה ואין מבררין הלכה למעשה. ובמגילה (דף כ"ח) תכף דבי תליהו כל הזמה הלכות מונחת לו שהוא בן העולם הבא שכ' הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות. ובקידושין (דף מ"ט) חזקיה אמר הלכות ורבי יוחנן אמר תורה, מיתיבי לי זו היא מצה? ר"מ אומר הלכה ר"י אומר מדרש, מאי מדרש? מדרש דעל התורה. ובנדרות (דף כ"ג) ושוכח בהלכות דרך ארץ פירוש מסכתא קטנה ושמה דרך ארץ ומותר לעסוק בה. וביבמות (דף ל"ה) הלכתא כרים לקים בהני תלת, ומפורשין שם, תלת החולץ למעוברת, כרי דתנן בנ"ב בפרק יש נוחלין (דף קכ"ו) המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחר וכו'. כרי דתנן עוד בים נוחלין (דף קכ"ו) הכותב נכסיו לבנו וכו'. ובסנהדרין (דף ע"ד) בכל התורה כולה רב אחא לחומרא, ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא. בבריתות (דף י"ג) אמר רבי ה' זו הלכה, בית מדה זה הלמוד.

הלך (דף מ') הלכה כרבי שיעזר פירוש הלכה דכריתות ובדה בערך תלמוד. פירוש הלכתא, דבר שהולך ונמשך מקודם ועד סוף, או שיתחיל מתחלתו גו כאחר תאחר בלשון ישמעאל אל סיפרה, ובב"מ (דף ל"ג) שומרי פירות חולקי מהלכות מדיבה אחת אל תקרי אלא מן התורה. במגלת אסיפה קראתי למאהבי המה רמוני, שיחי לך למסלה דרך הלכת אמר רבי אחא הלכתי כתיב ללמדך שכל מקום שנאמר אם גלחה שכיפה עמהן (ב"ב תרנוס כמשפט הנשות (שמות כ"ח ט') כהלכתן בנת ישראל ובלשון גמרי אומרים סוגיא, תרגום הלך, סגי).

הלך, Steuer

הלך, בעזרא (ד' י"ג) מנדה בלו והלך פירוש מין מס. 1)

הלבא, Hier, alba

הלבא, בזו הכה תרגום אתו הלבא. גזבו הכה ת' ליתקדינו הלבא.

הללא, Lobgesang, (Trauzelt)

הלולא, עירובין (דף כ"ד) חטוף ואיתתי דעלמא דלקיבן מכיה כהלולא דמי, פירוש חופה והענין שהיו משוררים בעת החופה הלולים לשבח הנכנסים, וזה פירוש ובתולותיו לא הולילו (תהלים ע"ח

1) S. die hebräische Anmerkung zu dem Artikel ארנון (ερανος)
1 Th. S. 210

ס"ג) לא הגיעו לכוחם לדעת קמיצ.

הלם, (חלם Siehe) הלם, בסנהדרין (דף כ"ח) ותדוני, בן חגית מחבצת לחמר לכי לחמוך, אמר רב יהודה שניקב להם ולא הולמת, פירוש ניקב שחמלח דחקו חלל העטרה, ותחיבב חלל העטרה של מלכות על דחקו ולא הולמת שור עדות לבית דוד. ומפורש בענודה זרה (דף מ"ד) ויתנו עליו את הגזר ואת העדות, גזיר כלילא, עדות אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הרוחי למלכות הולמתו וכל שאינו רחוי למלכות לא הולמתו (ע"ב כאן גרם הרחוי למלכות הולמתו ובערך חלם גרם חולמתו.

הלמה, (קינדם Siehe) הלמה, ירושלמי דכלאים פרק כרם שחרב אלו הן מיכי דשתים פקינדם והלמה, והדמון, והקטר פירוש בלעז יוכי ורומי מין כטא ועליו נחכלים וכם כעלי זית, ומן כטא זה עושים גדרים וסייגים לשדות ולכרמים.

הלמי, Salzlacke, Salzbrühe, ἅλμη, הלמי, נשנת (דף ק"ח) אין עושין הילמי בשבת, אבל עושה הוא מי מלח, אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי אין מרוסה אין מועט פירוש בירושלמי כל שנותנין בתוכה גילה ומוקעת זו היא מי מלח לישה שוקעת הילמי. וכן פירוש בגמרא שלנו מכי יהודה בר חביבא אין עושין מי מלח עזין אלא מי מלח עזין אבל עושה הוא ורב יוסף דאמרי תרויהו כל שהגילה לפה נהן וכמה אמר אביי תרי תילתי מילחא ותילתא מיא. וכפי' קמא דערוגין (דף י"ד) בגמרא' יוסי אומר רחבן אין הלכה כרבי יוסי לא בהלמי ולא בלחייס (ע"ב פירוש בלשון יוכי מוריים (Muria) בלשון רומי).

הלמן, (חלמן Siehe) הלמן, בכל פרק י' בתרומות (דף ג"ט) גילה שחבלה בחבלין לטורין לפילו הלמון שלה לטור. ובחולין (דף ס"ד) ובענודה זרה (דף מ') הלבון מבחון, והלמון מבכני טהורה, הלמון מבחון, והלבון מבכנים טמא, הלמון והלבון מעורבין זה בזה בידוע שהיל גילת הסרך, פי' הלמון הוא הפכימי שלדוס שבבילה. גדיר חלמות (חיוב ו' ו') תרגום הלבון ניעחת והלמונא (ע"ב בכוסחאי דידן כחוב חלמון).

הלן, Defe הלין, תרגום אף חלה לחכמים אף הלין לחכמים.

הלני, Heliena, (Königinn von Lybien) הלני המלכה נסוכה (דף ג').

הלקט, Scheidewand הלקט, נשנת (דף קכ"ו) הלקיטי קטנה היתה בין ג' בתים פירוש מלבון חל המחלקט, והוא כמין קיר חולן בין שני בתים.

הלקט, (לקט Siehe)

המה Beben, brauſen, bewegt ſeyn
ה מ ה, נזעזע (דף קל"ג) ת"ר
מ ה ל ק ט י ן את המילה ואם לא
ה ל ק ט עכו"ם, פירוש מ ל ק ט י ן
לילין המעכבין את המילה וזה עיקר,
פי' אחר מלטון י ל ק ו ט שהעלה
פי' כמו י ל ק ו ט שנתוכו ה ע ט ר'
ולריך לתחוך ה י ל ק ו ט כולו לגלוי
העטרה ואם לא תחכו כאלו לא מל,
דב' ריב' ורב הלי נכי הגיזוכים
פיר' מ ה ל ק ט י ן עוטה לומה
כ ה ל ק ט י כמו הלקשי קשקה היתה
ג י ן ב' בחים, ופירוש כמין ז י ז
יולא ויש בעיק' העטר' כמו ז י ז
יולא שעודף על שאר כל לומה,
וכשוחך את העלה ומשחיירין
לילין בעיקר עטרה שכשנוטל לומה
עטרה מ ה ל ק ט ת ויולא לוחו ה ז י ז,
כ ה י ל ק ט י. ופיכך נמי הרבי
כזיר במכין ה ל ק ט י קין בסוף פרק
קמ"ל דכזיר (דף ס') ונחום דמעב'
רשאין רבי מאיר לומר לף שקרקף
שעוקלין קשנים ו ה ל ק ט י ם ס
מרובין פירוש ת ר מ י ל ה ן מרובין
ויש בהן גרגירין הרבה, דמדקרי
לעוקלן הקלה מעט קרי לתרמיל
כפרוך מרובים, ורבלין הדברים
ש ה י י ן עלין נקרחים ה ל ק ט י ן
ונטילתן מפשר דמקרי הלקוט ודברים
אלו מפורש בילן לימן ולא מלי
שמועה.

המם Verwirren, ängſtigen
ה מ ם, תרגום לא תתגודדו, לא
ת ה ו מ ו ן. תרגום ושחשתים
במשחת המוד ו ה מ מ י כ ה במף
ד מ ה מ מ ין.

המה Toben, brauſen, bewegt ſeyn
ה מ ה, נזוק ו רגש לחדי מות
נפרצת ומרון ארן, ו ה ו ה כ ם ף
ל ף י ש ב ע כ ף, ו ה ו ה כ ב מ ו ן ל ף
י ש ב ע ממון, ומי ש ה ו כ ב ה מ ו ן ל ף
תנוחה גם זה הנל כל מי ש ה ו מ ה
ו מ ה מ ה לחר המתון ואין לו ק ל ק ל
מה הנאה יש לו? דאמר שמואל ב"ר
תנחום כמיב וירדו מלכיותיהם כל
תומלי מזבח ומס על הארן יעמודו
ובי אין יכול יושבין בעכשיו עמדו
אלא זה שהיה מפרש בים, ועשאה
ספיכתו בים, אם יש לו ק ר ק ע ק ר ק ע
מעמידתו ואם לאו גם זה הכל,
ת ו ה ב ת ו ר ה ל א י ש ב ע תורה
בל מי ש ה ו מ ה מ ה לחר
התורה ואין לו תלמידים מה הנאה
יש לו? תדע שהרי כל המלות
שסוגל מסך קנע לו מלוה קבועה
לדורות, לו יב דיל מזה שלא עשיה.

המיה Gebrauſe, Geräuſche
ה מ י ה, נסוף מגזע לוכה עלו
לדומי ושמעו קול ה מ י ה של מדבי'
ובמלות (דף כ"ב) סוף גמרא דף'
אלו הן הלוקין, שמעו קול המוכה,
ובמגלת לוכה ע ז ר ה ו מ י ה, קרחת
מרב בחת.

המיין, Gute, Gütigkeit
ה מ י י ן, נסוף עירובין (דף ק"ד)
ארן שנמלא בחקדש כהן מוליחו
ב ה מ י י כ ו. ובקדר אחרין דסוכה
(דף ל"ג) מבלחי מכנסי הכהנים
ו ה מ י י כ י ן היו מפקיעין. ואת
האבנט תרגומו וית חמייכם. ובלשון
ישמעאל המלין.

המיונום, *Μιονος*, Mauleſel, ה מ י ו נ ו ם, נ"ר פרסת וירך ארי, לל יעקב, לשר מלת הימים נמדבר ה' יהודה נ"ר סימן לשר ה מ י ו נ ו ם פירוש בלשון יוני פרד.

המלתא, Kitt, Mörtel, Maltha, ה מ ל ת א, נגמרא (דף ו') אמר רב הונא בי כוי לא הוי חוקה לף על גב דאמר בית ה מ ל ת א פירוש זו תקרת הקלון, ושאומרים תמיכו' של קורות במקום הרעוי נכותל לסכנים גו רעפי הקורות של מקרה, וי"ח לשון לעז הוא מ ל ת א שעושין מן הסיד להכין הקורה.

המלתא, Ingwer 1) ה מ ל ת א, נגרסות (דף ל"ו) ובירוש' (דף כ"ח) הפי ה מ ל ת א דאתי דבי הכדוסי שריף פירוש הוא זנגביל דיכה כדין פילפלי יבישתא ולף כלוס וביוס הכפורים פטור, זנגביל רטיבא בולף פרי פקרמה וביוס הכפורים חייב, ואם שרה זנגביל במים לין בו משום בישולי גויס.

המינא, *Ημινα* 2) (Die Hälfte) ה מ י נ א, תרגום של על חציה כדת הוו לתיין לן כמא דנן דהוי לכיל לרבעא תמנא ה מ י כ ו ן והוו מתקרי חמיה פיתקא בלשון יוני ורומיי מין מדה קלי ההין, כי' ה מ י קלי כי' היכא דין.

המניא (Eine Stadt) Hamonia ה מ כ י א, נקידושין (דף ע"ב) כי הוה קא מכמכם רבי לומר חימוכין לימא דנגבל כולה דעמוקאי היא. לוה ר' ליעקב סנהדרין לרי אמר ר' יוחנן כגון חימוכין לפוס נהרא פי' סם מקום.

המניא, *Ομονοια*, Eintracht, Uibereinſtimmung. ה מ ו כ י א, בויקרא רבה על מוכו נפרשת מות וחיים, בשהיתם נקרלכם לא הייתם עושין ה מ ו כ י ו ת לעבודה זרה הס"ד וקול המון שליו נה. ונדרים מלת תיכה וכולן עזו ישראל המוניו ועגדו לומן (ס"ב פילוש בלשון יוני הסכמת של רבים עיין ערך ח מ ו נ י ו).

המניכא, Haleſchwuré, ה מ נ י כ א, נדקיחל (ה' י') ורה מ נ י כ א דדבנא פירוש ענק.

המנון *Υμνος* Hymnus, Hymne, Hochgeſang

---

1) Daß nach Jarchi's Uiberſetzung (Laktuaire: Lattwerge) unter der המלתא eingemachter Ingwer verſtanden wird, hat Herr Bondi im Art. אור אסתר הנדיא gründlich erwieſen.

2) Hemina war eine Maaß flüßiger Dinge und zwar ein halber Sextarius. Sonſt hieß es auch Cotyla und wog an Wein, 10, am Oehle aber 9 Unzen.

מכון, מדרש תהלים מזמור לתודה הלים מצד לתבורם של זמרין שהיתי מנקשת לומר שבתו של מלך הימנון למלך, פירוש בלשון יווני והומיי שיר של שבח.

המנק Gabel, gabelförmig הממנק, במליעז (דף כ"ה) הם נסכיכי וב המנק. נסוכה (דף ל"ב) והוא דעניך כי הימנק פירוש כלי של מתכת הוא שמוכלין בו פרסיי' שלא יהו מכניסין ידם למיסס והיו לוכלין בו בשר וחתיכות. ולעניין לולב שני הולין העליונין שהן דומות לשם נפנדו זה מזה, והמנק הוא כלי שיש בו שבי רשפים.

המסו Halb, zur Hälfte, ἡμισυ הממיסו, מדרש ד"ר תשר מלת הימיש במדבר דבנן למרי המיסו חלויו חמור, וחלויו סוס, פירוש בלשון יווני חלי.

המסיון Blutstein, Haematites, הימסיון, שמות רבה פרשת וזה הדבר תשר מעשה לחם נפתלי לחלטים נגד הימסיון פי' מין לבן טוהר.

המצא. (המצא Sieh) המלקוחין (ד' כ') בר הימלא שתי' הימלא לא ידעתים, הי הימלא? ותי בר הימלא? תא שמע דתמר רב נחמן תיכתי מיכל תכלי להו לדידן נמי מסתם לא שתי' דתקשח כולי עלמא לא פליגי דתקשיר דתייתר' תיכת דתמי וכו' ת"ר תמי מקמלין פי' דתייתר' שעל יתר של קיבה מפני שהקיבה עומדת בקשת דרוך ויתר שלו מתוק מלשון כוכבו תלם על יתר וים תלב על זה דעל זה שעל הקש' דברי תכל תכור לבל שעל הימר בארץ ישראל כוהנין בו היתר ובבבל כוהנין בו לישנר וזה החלב דתקשת קרו ליה הימלא ודתייתרת קרו ליה רבנן בר הימלא וכל תחלב שעל יתר הקיבה תמר ליה רבה בר בר תנה לברייתא שתה לא תאכל לא נפני ולא שלא נפני (ק"ב בסוסחאות דידן כתוב תמלא).

המצתא Glatt, גמ"ק, ממיכת (דף כ"ב) רבח כפק בהמיכת רומיתת סומקתי תדתי כתבי לעשר בר' שמעון דתמי לא תפרו תלא כלים לבבי' מלבד ותלו הן תדומי' (ק"ב בסוסחאות המיכת גרסינן ופיר' רש"י חלוק) המר, (Fleischfurogat) המר, בחולין (דף קי"ב) רבח תכיל ליה וקרי ליה המר בשר פי' תמורת בשר כלומר שכיר לבשר ויש גרסין תמר בשר כלומר הרוטב של בשר.

המר (חמר ס.) Tausch, (Werk). המר, בחולין (דף קי"ר) דורשי תמורות תומרים תדרוש בכגון תיד, וכן הוא תומר ויקח רומח בידו, לתייס בכגון תפלה וכן הוא תומר ויעמד פנחס ויפלל, קיבה כמשמעה וכן הוא תומר על תחזה על קונחה. ובסוטה (דף ט"ו) תניא תמר לבן רבן גמליאל סופרין הכיתו לי ותדרשו במין הומר בשם שמעשה מעשה בשמש כך קדנכה מתכל בשמה. ובקדושין (דף כ"ב) לבי יוחנן בן זכאי היה

דורם מקרא הזה כמין הומר מה נשתנה לזון מכל לשונות שבעון ? אמר הקב"ה לזן שמעתי על הרשעי' כי לי נכי ישראל עבדים, ולא עבדי' לעבדים, והלך זה וקנה לזון לעצמו יר לא לכניסה. פי' רבי בעדים יש גורסין תומר ומפרשין להם תמיר עליו לכל שכן גורסין הומר ד"ה ל ופירוש כמין מעשה שכן קורין המעשה בלעז תרמיס לי המרת וכי יפשטו זה את זה תומר לחבדו מלי להמרך? כלומר מלי עוברך? ומלי עונך? ומה מעשיך? וכן מפורש לענין סוטה כשם שמעשיה מעשה בהמה, וכן מפורש לענין נרלע, בין בעבור דלת ומזוזה, וכן בין בעבור שדה וכרם, כיולא בהן על שם המעשה שלהן שהוא הומר והיא המרלית.

המרוד, (מרוד ⊛ ie h e) המרוד, בגרשתית רגה (קר. כ"ד) מכשי דור המבול היו לוקחין ב' כשי' ע' לפריה ורביה, וע' לתשמיש, זו על פריה ורביה היתה יושבת כאשה נחייה, וזו תשמיש היה משקה כוס עקרין שלא תלד והיתה יושבת לפניו כזונה, הה"ד רועה עקרה לא תלד ולמלכה לא ייטב, תדע לך שהוא כן שהרי המרוד שנתן זה למך לקח לו שתי כשים שרה ולאה שרה עם שהוא כמו שכתוב בערך ק ט נ ק. ובב"ב

---

1) Im Arabiſchen heißt האן leicht, gering ſeyn, daher וַתְּהִינוּ לְעֲלוֹתָ הַהָרָה (5 Moſ. 1, 41) Sie hielten es leicht u. ſ. w..

הן, Sanft, langſam, leiſe, 1) הן, לתהלה לשיטי ת"י תדגר הן, לתהלה לשוכי; ובגרשתית רגה (קרג' ע"ט) ותני לשבחלה לשתי לשוכי אכי מהלך כמ"ש את מי הסילוח הסולכים לשת, ובמגלת לוקה ממרום שלא תם בעלמותי, וביקרא רבה בסוף פרשת תמור על הכהנים, וגדרים פרשת ולדקחך לוקים עד מרום, בין שלא עשו תשובה בין לזרקן עליהן ולקעקע בישתם אמר לו הקב"ה גבריאל לכוכך לשוכך לשוכי ים בשן בני אדם שתושין לדקה אלא עם אלו פי' למוכך בכחת בכחת.

הן, Leicht ſeyn, zuwege bringen הן, קן יבולע למלך (שמואל ב' י"ו ט"ו) תרגום דלמא קיימ כני למלכא. ועליו כתב הרד"ק ולא ידעתי ד ע ת ו.

הן, ⊛ i n e, ⊛ ע הן, בילמדנו הן עם לגלל ישכון, אמר רבי כנחם בכשן בר אמת הן בלשון יון אחד הינו מתחברין עם לומה אחרת, תדע לך שכן הוא תמוך כל התוקות ואת מוצא כולן ים להן זוג וה"ו וכו"ן אין להם זוג במו שכתוב בערך ק ט נ ק. וכב"ב

(דף קס"ד) היכל לחת פירוש בלעזון יון קורין לחת היכל, ג' דיון, ג' טרימי, ד' טיטרח, ה' פיכטי, וכן פליכה בלעזון יון גוכיהה וכשרולה לומר בית זה ג' פכות יתמר טרימיגוכו פירוש שלש טריהה פיגה גון, וכן כלם.

הן Der, dieser

הן, בלעזון תלמוד פירוש זה, הכי לו, וכן הכתו.

הנון, (plur.) Sie

הנון, תרגום הם כמו תכון ובלעזון נקנה סיכין כמו סיכין.

הנאה, Nutzen, Wortheil

הנאה ונעורו בתין כחת בסוכה פרק לולב הגזול, פירוש דרך התכילה ללעוס ולבעבר המאכל ובין שמגיע בתכיכתו כהנה תכו מן המאכל וכתבער הבדי כחת לתפוקי מצרה וכנים, כגון פירות שמלבנין ומכבסין בהן מצרה שטורין בו בפעתן ובכיסה שתחר ביעורן מתכבסין ומתלבנין וכתלת, הנאת הן תחר ביעורן ותסור וכן העלים (ד"ב תרגום לת יועילו לת יהנון).

הנדא, Wide

הנדא, נרים פרק על תלמומין בנכורות (דף ל"ו) מלי כרשיתא שמר רב מסרשים הנדא פירוש בלעזון היו קורין לכרשיכין הנדא ובלעז ביני (Vicie).

הנדבי, Intibum Endivie, Wegwarte,

הנדבי, בספרים (דף כ"ט) עולבין הנדבי פירוש בלעזון יחמעתל הינדיבא ובלעז סיכלוכי (?)

הנדן, (arab. Hendesa) Geometrie

הנדז, בניטין (דף ס') מפו דתימת מלי חמר ליה סבר מסבר ותתקי בהנדזא קא מסמע לן פירוש סתום כורך ותתקי בהנדזא בתוה בדוולא לתה כמו תכי. ובב"ב (דף פ"ט) ונתת־ת דלא מתמי כמי לא חמרן תלא בתת־ת דלא מהנדזי תלא בתתת־ת מהנדזי כמה דלא מהנדזי לא פקיל, פירוש שמוין המדה ומודדין ועל זה נקרא ספר הנדזא שכם שמוין כל דבר, ומיתמעתלים למי שמוה מעשיו ומפלס. דרכיו קורין לו פלוכי מהנדס, ז' זם לתד תן כמו יעלוו יעלום. פירוש לתר מהנדזין מעשרין.

הנדוי, (Siebeln) הנדוי, נרכות (דף ל"ו) הלי המלתת דתמתי מני הנדוי. ובב"ב (דף ע"ד) רב יהודה הנדוחה משתעי. ונעגודה זרה (דף י"ו) חמר רב זביד בפרזלת הנדוחה. ויסכנו מחוילה ת' ירושלמי מן הנדוין.

הנדוין Indischer Zeuge

הנדוין, ניומת (דף ל"ד) בפ' חמר לסס הממוכה, ובין הערבים הנדווין של ת"ת זו פירוש בלעזון מלבוש בלעזון יון (ד"ב פירוש בלעזון רומי, מין מלבוש שלובשים על החלוק ויותר נכון נראה לי לפרש מלבוש עשוי בתרן הנדיח ובן בשתר היה

לונט בילוסין מלנוט עשוי בפלוסין עיר מלריס).

הנדיוסין, Wiederſacher הכדיוסין, מדבר מהליס מזמור שמעה ה' לרק בנוסח שבעולם שכי הכדיוסין רלין בהפרכום מי שבוטל זאת הוא בולם, פירוש בלשון יווני בעלי ריב.

הנדק (טרית׳א Sieh) הכדק בגרכות (דף ל״ה) ב' כילד מברכין בגמרא חון אן היין, בהמ דהכדק כיקחתי בערב טרית׳א.

הנדיקי, (הדויקי Sieh) הכדיקי, מהודו ועד כוש ת' מהכדיקי ועד כוש. ס״ת תולה ת״י הכדיקי.

הנדקוק, Dreyblatt, Biberklee, (גדגדניות Sieh) הכדקוקי, כגר פירשתי בערך גדגדניות.

הנה, Sieh! הכה שמעוכ בשפרתה מלאכוהבשדה יעד (תהלי׳ קי״ב ו׳) בזנבים (דף ל״ד) הכה שמעוכ בשפרתה זה ספר יהושע דקאמי משנע שפרים, מלאכוה בשדה יער זה בכי מין דכתיב ביה זאב יטרף, פילוש בכל הזנבים כתיב ועלה הגבול, ותחר הגבול, ובזנב בנימין ועלה הגבול בתיב, ותחר הגבול לק בתיב ובתיב וקמת ועלית אל המקום, מלמד שב״ה גזום מכל התלולות הלכך מספר יהושע למדכו לבנות בית המקדש בהר בנימין שהוא זאב שבה יער.

הני, (Ein Ort) Hunia הכי, בנ״מ (דף ע״ב) הא חיטי בסיכי והא חיטי בזילי, דאי זבני ופרעי (שמות של מקומות הם)׳

הנכיה, ε ν o χ η Unterworfen, ſchuldig, הככיה, ירושלמי דברכות פרק בתר׳ פרוש מה שכתוב׳ פי׳ בלשון יווני כוק.

הנמא, Geſetzmäßig, Ἔννομος הכמא, בכתובות (דף ט״ו) ובנ״ב (דף ל״ב) מיבעי בהיכומא ורבשה פרוש פי׳ ר״ת היכומא לשון יון הוא תורה בלומר חוק הממולות. גמרת מאי היכומא? תכורת דשמא, ור׳ יוחנן אמר קריאת דמכמכת נה בלשה (ב״ב מדברי רביכו תכבאל נלמוד לנשר המלות שהן נכריות, אף כי הפירוש כוחה קלת מדברי הגמרא, לא לחלוק עליהם כי אם להוליא לאור עקר המלה), ונראה לי שבי היכומא בלשון יווני מסוה כתון על הפנים, ומכסה העינים וכן כהגו הנתולות לעשות כן). ולי נראה פירש ר״ת בפי העניך.

הנפק, Weſtättigung הכפק, בנבח מליעת (דף ז׳) שפילו כתוב בו הכפק ומפרש ומאי היהו דמקורי והיינו שתרמת דרייני ולמה נקרא הכפק? שכתוב בו שתרת דבן כפק לקדמיה ושתרהי וקיימהי (ב״ב פירוש הכפק בלשון יווני מלין ימשתדל

נדברי הים לאחר זפקיד עליהם ונשטרי הכפר משתדל בית דין לקיים החוב למלוה, וכי משתמש בלשון רומיי דבר מקויים).

הנין, (הדרם Siehe) הנין, קידושין (דף ל"ב ע"ב) הכילין להדרם, מטבעות הן.

הנקי, (נקי Siehe) הנקי, נקדושין (דף ס"ח) אמר רבי תנחום הנקי כתיב, פירוש הנקי רוקח מגופך ושפר הגוף נקי בלא כפר, וכיון שיש לדרשו לרעה הרי בפסוק עלמו כתוב קללה ומיכה קללה הבאה מחמת גרשה, פי' לאחר וכבי משמע לרבי מאיר דבעי תבאי כפול אם לא שכב היש לומר ואם לא שהית טומלה מחת ליתך הנקי' ומשמע הנקי' עם פסוק של לאחריו והבי הוא הנקי ולא כי שהית תחת ליתך וכי כטמאת, ונקול הוא במקרקעות שאין לסס הכרע, שאת מאר משוקדים לרוב וקס, ופירוש הנקי, כמו וקתה לארץ תשב, וכמו ילא פלוני נקי מכסיו, וכן נקי כפים כפיו נקיות בלא מעלן, וכן נקיון שיניס.

הנתובין, Walken הנתובין, תרגום גניסן, ויסמן לת הנית גניס, (מלכים ב' ד"ה י"ב).

הסם, (חסם Siehe) הסס, בשבת (דף קמ"ו) תבני הוה קאים קמיה דרב יוסף ק"ל הבני כומתאי הוה מיכף טלף עילוה והוה קף מסס למיתבה ליה אמר ליה כפין שדי לכן לף קפדיץ מידי. ובכתובות (דף כ') לסוף מידכר רב אשי ואסהיד ליה חזייה לרב כהכף דקף מסס אמר ליה מי סברת עלך קף סמיכת אכף דרמאי מכפתאי ומידכרי. ובב"מ (דף כ"ג) אמר ליה זיל שקול לכפך חזיה דהוה קף מסס אמר ליה זיל פלוג ליה לחייף שרי, פירוש מדקדק על עלמו מלינע זו שמתירת מן העון. ובחולין (דף ט') שמעיה דרבי תניל הוה קאים קמיה דרבי תניל אמר ליה קמון והב לי דמיכול חזייה דהוה קף מסס אמר ליה בגלגה לת גוס שדי פי' כיון שאת מתירת מן העבירה תמוך זה בקלב דמייתרת והשליכה (ע"ב תסס כתו' בגוסחאות דיקן וסס הניח נעל הערוך קלת מימרות אלו).

הסת (שבועם היסת Siehe) הסת, בשבת מלינע (דף ה') השתא כמי מיחייבים מדרב כחמן דאמר בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ') מכה לי בידך, אין לך בידי כלום, פטור, ואמר רב כחמן מצינין לותו שבועת הסת מדרבנן, פירש גאון לשון כבידות, שהיסת כבדת שהכבידו עליו לישבע, ופירש עוד מה בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן, ולי זו שבועה דאורייתא? שבועת השומרין, ונעשות על אחד, ונהולאה במקלת הטענה? ושבועת הסת אינו מקיימין על כל טענת ממון אף על

פי שמין זה לפת מכל מלוי, כדרך
נחמן והיכא דמקוייב שבועה
דאורייתא כופתין ספר תורה
בידו בשעה שנשבע דאמר למקנוטי
מפלח בידיה. ואמר רמי שבועת
עם הארץ מעומד, תלמיד
חכם מיושב, ואם היה חכם
ליכו כשנא ואיכו מקבל תרס עליו,
ותלמיד חכם מיושב בספר תורה
תלמיד חכם לכתפלה בתפילין, וכן
המכנס עדין בתלמיד חכם כשמניעין
לותו חולין את תפילין וחוזרין בידו
מפת ספר תורה, ומניחין מטה
שנושאין עליה מתי ומניחין לותו
בשמלא, ונודות כלוחים שמקצין
לותן, לו מתירין לותן בשעת השבוע,
כדי שתלף הרוח, וברוח דולקין
שמכניף לותן בשנ' השבועה, ופפר
פקלה מפוזר, ושקי מוטלין בשמלא,
ועומד שליח בין בשני הכשנא,
וזומר השעכה והכפירה, ואומר
לכשנא, אתה פלוני בן פלוני אם יש
עליך כלום לפלוני זה מכל השעכה
שטען עליך בשמעת דישראל ליהוי
ההוא גברא נקרס בית דין השלין,
ובקרס בית דין התחתון, וכל דברי
הפלה, ומוקצין בשופר עם הפלה,
והוא שוגה תמן ומקבל על עלמו,
כי על דעת בית דין כשנא ולא
על דעתו, ועל דברים שבלב בית דין
ולא על דברים שבלבו, ואף על פי
שאנו מוחרים לעכין שבוע' הדייכין
היכי משנעיכן ליה, אמר' יהודה
בשבועה הכתורה בתורה ומשביעך
כה' פלה' השמים הת מקציך

כמקן? כדבי חכיכא בר לידי דאמ
עד דתידכרשם הכיוחד, ופריקין
אפילו תימא רבק, לאקנוטי מפלח
בידיה וגם מאז כן כתיב כי יקנה
איש לך עבד וכשם בו פלה
להפלותו וגומר. ומשבועת
היסת כן סדורה מוציאין ספ'
תורה לבית דין, ומכיקין
על גבי הכסא כמכהג, לו
שבועת שלי אתיא דין בידו
וסודר את השערות, ואומר
לם יש לפלוני על פלוני זה
כלום מן השעה הזאת,
שמעת דישראל לאוי ואפר
כל הפלה, והוא אומר אמן
ומקבל השובע על עלמו
כי שבועתו על דעת בית
דין, ואזו ואזו אכו מוכיחין
אותו, שרש יקבע, בדרך
שאכו אומרים, אומר לו,
הוי יודע שכל העולם כלו
כוד עוש בשעה שאמר הקב"ה
לא תשבע, וכל דברי השבוע
השפורשים בגמרא דשבועת
הדייכין ועוד דברי אקרי'
מוסיפין כל אחד כפי
חכמתו, וכפי לורך השעה
וכשם שמוכיחין את השבועין
כך מוכיחין את השמניע,
שלם הוא מתחכה בשעתו
כדי לפרוש את בעל דיכו,
הפלה תוזרת עליו, כדכתיב
שבועת ה' תהיה בין שניהם
לי יכה יוצא מכלל שכיכן
על בשבוע שם הוא בשבוע

לעקר, ועל המצניע אם הפג, Aufwandlen
פוף טוען שוף וקורין זה הפסוק הפג, משכה דיומא פרקא קמא
הולמתי"ק בשם ה' ונשה עמוד והפג לחת על הרצפה פירוש
על בית הגבב ועל בית בלעזין יוכי לך וטייל.
הכוסא בשמי לעקר (זכרי' הפיא, Büschel, Bünbel
ה' ד') ואחר כך שוקלין הפיח, נסוכה (דף ל"ב) כפרש
המצניע התצניע אותו? עליו פסול אמר רב פפא כפרש
ואם תמהין, שוקלין הפצר דעציר כי הפיח פירו' הטלין
התצנע? כמוצמרו תכמים, שנשרה כשנתבין מן הצדרה
אמר ליכי כצנע, פוטרין נקרא הפיח כדגרסינן נג"ק (דף
אותו מיד אמר ריכי כצנע ל"ו) אמר רבא הפי מאן דנזל
העומדין שם חומרים זה לוליבא ועבדיה הולי קני מלי טעמ'
לזה סודרו כף מעל הקלי, מעיקר' לוליבא והשת' הולי, הולי
האכסים הרצעים הקלה, ועבדיכו הפיח קני, מעיקר'
כלומר אחד מהן רצע, או הולי, והשתא הפיח. הפי'
זה טוען לשוקן או זה כופר ושבדיכו שיורק לך קני מ"ט דהדל
בשמ'. ובזמן שמצניעין את סמר ליה והוי תפיח וקוח כעין
האשה מליעין אותה לפי כבודה, שניר' מעין פרכה. כפרדו עלין
ואין מבזין אות' בקהל, כי דבר זה כשר שנשפרדו ההולין כעין פתיחת
לא כאן אלא לענין סוטה, דתנן כל החריות ולא ניתק אחד מהנרו כשר
הידלה לרחות יבא וירחה דכתיב כדתכן, אם היה פרוד יבשתו מכלל
וכוסרו כל הנשים וגומר, ואומר שנשפרוך כעין פתיחה בהולין,
לכן כה אמר ה' אלהים העלה עליהן פירוש אחר גזל לוליבא ועבדיה הוכי
קהל ונתון אתהן לזעוה ולבוז, אבל שנטל עליו עלה עלך בלגד, גזל הולי
בשבועת ממון מלניעין אותה. 1) ועבדי, הפיח שחילק את העלין

---

1) בכל ספרי הרמב"ם לא מצאתי זכרון מספר הערוך רק פעם אחת בשבועות הכרכים בשם פאר הדור רשיי בשבועת קמ"ה בעין שבועת היסת וסדרה, ואומר: זהו סדר השבועות שמצניעין ב"ד בזמן הזה כפי מה שסידר לחם הגאון רביכו נתן בעל ספר הערוך במלת הסת, ולפי העתקת דברי הערוך הכמלאת שם ס"ל פה: פירש גאון אחד מלת הסת לשון כבדת, שהסת בטית כבדות, שהכניסו עליו להשביע וכו' ומזה תרלה שה' אחל מהגאונים ז"ל.

וקרטן ועשקן לטשט הבית, שיורש חבל קטן.

הפיא, Das Süden, Schäumen

ה פ י ם, בחולין (דף ק"ה) אמר אני מרים הוה אמינא הפי דלא שמי הופיים מפוש מיסותא, אמר לי' אמר משום דקשה לגרסם, פירוש בלשון חכמים ר מ י ק ה ובלשון המקרא קלף כדכתיב בקלף על פני מים.

הפך Umwenden, umkehren

ה פ ך, בגיטין (דף ל"ה) אמר מוכה מ ת ה פ כ ת כדי שלא תתענר פירוש בסוף תמצים לשלחר מתהפכ' כדי שילא הזרע מרחמה ולא תתענר.

הפצי, (Siehe חפצי)

ה פ צ י, בחולין (דף כ"ב) כל מיני קטניו, לא חיישינן לגד מקמלי והפלי. פירוש ה פ ל י, פ פ י כ ם מ מ י ם פ ו כ י ם (ל"ג שם הפלי מין קטנית שיהיו עמלים כי לישם מעכל ולא קטנית ולדעת ר"י הפלי הם מין קטנית שיכו חלק ויהיו ענול, וים לו עוקן, ושוף המין המוגזר מכל הקטניות, ושם לישם בכלל קטנית כפי דעתם קשה דתוספות אמרי שפיר פירוש הערוך, אבל לפ גרסתו, כי שם גירסת של תוספות שלנו מ מ י ם אין זו משום דסוק ליברים ה פ ל י ם זו משום דסוק ליברים ונוסחאות שלנו כתוב ה פ ל י.

הפרכוס, *Hπαρχος* Hyparchus Befehlshaber, Gouverneur.

ה פ ר כ ו ס, שמות רבה פרשת ויהי בחלי הלילה אלף שמה בת חלבי ושר לבת הוה שעומד עמך וזה הפרכוס שלך פי' בלשון יווני שר הפרגיס שלך פרכוס הוא שר מדינה עיין שם ובעמים יתחלפו שמות אלו.

הפתק, (Siehe אפתק)

ה פ ת ק, עיין ערך אפתק.

הץ, Blatt, Zweig, (Palm)

ה ץ, בפרק רבי אליעזר אומר מולין אמר רב אסדא הלי הוא דירקא לי חזי למאכל בהמה חרי לטלטולי. ניומא (דף ע"ח) אבעי כמיה בדהולי פירוש סכדל העשוי מעלין של לולב. ובסוכה (דף ל"ג) אמר רבא הלי לולבא דסליק מחד הולא כבעל מום הוא ופסול. ובע"ק (דף ל"ג) מכא הא מלתא דאמרי לימני בהדי הול' לקי כרבא, דכתיב למה תריבו אלי כולכם וגומר. ובנדרים (דף מ"ט) ר"י ור' יוסי חד מכיל דיסא בחלבעתיה וחד מכיל ב ה ולא אמר ליה דמכיל בחלבעתיה, להלי דמכיל ב ה ול' עד מתי אתה מקבילני רוקן? אמר ליה דמכיל ב ה ולא לדמכיל בחלבעתיה עד מתי אתה מקבילני ליחך? ובסוף גמרא דנדרים פרטיה בוקף לה ולא ועיין. ובמ"ק (דף י') ובע"ז (דף ד') בהולא ודפיא וכבר פירשנו בערך דפן. ובזבחים (דף ע"ו) הולא מקילה פי' הולין של דקל שעושין ממנו מכילה. ובע"ז

(דף ס"ט) קני לך דקלין ותמלין הולין ולילין.

הר, Segel (דף י') הלכות שבת, מגיעות, ומעילות, כ ה ר ד י ן החלויין בשערי, פירוש הקופר גומא ואין כווכתו לגומא שלא ליטול עפר' ולכסות הצואה וכיולא בה פטור עליה, שכמלא מקלקל גבי הגומא, ואין כל ה מ ק ל ק ל י ן פטורי, והן כמו הרין התלויין בחוט בשע' שאין כח בשער להקזיק ה ה ר שלא כדלמה כחלוי וצומד בעויר, כך כל הלכות שלו דמלאוריית כל מלאכה לסורה ובשה ההלכה ופירשה מלאכת מחשבת לינו חייב במלאכה, עד שיחכוין לעשות צורה מלאכה. במדו' (דף ל"ד) ה ד ב ר י ת היה חשש מלות שמה על ה' מלות שמה. ובריש כלים (דף') ה ר ה ב י ת מקודש ממנו שאין זבי וזבות כדות ויולדות ככנסין לשם פי' ה ר שהבית בנוי על יון, ש ר ב ו ת קטן מלות שמה, ו ר ש נו חמש מלות ו מ ס ו ב ב ת חומה שלא קורות. ובפרק שני במדות (דף ה') שהכהן הסורף את הפרה עומד ב ה ר ה מ ש ח ה ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזייית הדם פירוש ה ר ה מ ש ח ה הוא ה ר ה ז ת י ם. ובפרק שלישי בחמיד (דף ל') אמר ר' שלעזר בן דגלי עזיה הוו לשבת ב ה ר י מ כ ו ו ר ו היו מתעטפות מריח הקטרת. בשהדרין (דף פ"ו) שלא ה ה ר י ם לא אכל שלא אכל בזבות שבותיו, ועיכיו לא בשא שלא גילולי בית ישראל, שלא הלך בקומה זקופה, ולא לשת רעהו לא טמא שלא ירד לקומות קברו, ושל שלא בשה כדם לא קרב שלא כהנה מקופה של לדקה. בשרשות רבה (פרשה י"ג) שלא תולדות השמיש אמר רבי יוחן הרי' ה ג ב ו ה י ם ליעלים, ה י ע ל י ם שין כתיב כאן, שלא ל י ע ל י ם, פ ר י ם ג ב ו ה י ם למה בשרשו? בשביל י ע ל י ם, לילה ז ו ת ש ה והיא מתירשא מן החיה ובשעה שמבקשת לשמות, הקדוש ברוך הוא מכניס בה רוח חזיות ומקרקשת בקרניה, וחיה שושעת ובורקת, שלעיס מחשה לשפכים הדין שפוש מגין תקו' שקפא מפני העוף, בשעת שהוא פורח, שלא יאכלנו ומה בשביל דבר שאין ברת הקנ"ה את עולמו בשביל זבות שברה על שלא' כמה וכמה, ובילמדנו ומקנה רב היה לבני גד, מהו כי לא ממולא וממערב לא ממא שאדם עמל ויגע ועושה שחורה הוא בעשה עשיר, שפילו הוא יולא והולך בשייר' ושפילו פורש כל המערב, ושפילו הוא מחזר כל המדברות וכל ה ה ר י ם היו בעשה עשיר, שכשמ' כי לא ממולא וממערב, ולא ממדבר ה ר י ם וכל ה ר י ם טורים תון מזה, שהוא רוממות אין לדם מתרומם מן הדברים הללו מה הקנ"ה עושה בועל ממונו של זה וכותן לזה שכשמר כי הים שופט זה ישפיל וזה ירים למה נקרא שמו כבשים שבבשים מזה ונגלין לזה וכן תכה

לומרה ה' מורים ומעשיר משפיל אף מרומם מהו משפיל אף מהומם אלא בשוח מביא על זה מרומם את זה.

הרג, Hyssop (דף ח') רבי עקיבא אומר מוזיגו על הרגזו וממנו, כי מוזיגו על אליתו והוא שכתוב בכילד מענדין (ב"ב דף ק"ג) כודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהי' תרומת אף על פי שאינה תרומה וכו'. ובכריתות (דף כ"ד) כגון שנפל הלוג ברגלו כי' אומר האיש שמעידין עליו שהרג נפש הוא בעלמו ברגלו דליכא למפוק מהרג. ובפסחים (דף כ') ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל דבר יכולה לעמוד בפניהן וכו' עד שכי אמרין דלוך, פירוש, נמצאת את קיסר הרוג ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שם תנו הרגנו כדי להציל כל ישראל, ונתרצו שם וסם שמעיה ותניא שהרגו בי"ב נחדר, כדמפורש בשבועות (דף י"ח). ובב"ב (דף י') בעולי בעלום הוחל והרגו בו שמעיה ואחיו.

הרגן, Hobe, Ὄρχις, נבוכות (דף ח') רבי עקיבא אומר מוזיגו על הרגזו וממנו, כי מוזיגו על אליתו והוא שכתוב בכילד מענדין (ב"ב דף ק"ג) כודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהי' תרומת אף על פי שאינה תרומה וכו'. ובכריתות (דף כ"ד) כגון שנפל הלוג ברגלו כי' אומר האיש שמעידין עליו שהרג נפש הוא בעלמו ברגלו דליכא למפוק מהרג. ובפסחים (דף כ') ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל דבר יכולה לעמוד בפניהן וכו' עד שכי אמרין דלוך, פירוש, נמצאת את קיסר הרוג ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שם תנו הרגנו כדי להציל כל ישראל, ונתרצו שם וסם שמעיה ותניא שהרגו בי"ב נחדר, כדמפורש בשבועות (דף י"ח). ובב"ב (דף י') בעולי בעלום הוחל והרגו בו שמעיה ואחיו.

הרגין, Origanum, Dosten 1) (הרגינין והרדפנין בפסחים (דף כ"ג) (ג"ב פירוש בלעז יוני ורומיי עשב חם ויבש במעלה שלישית והוא כמו מזוג וטעמו חד).

הרדפו, Hatten, בב"ב (דף ו') מחזיק להורדי מחזיק לכשולי מי' מחזיק להורדי שהן קניס שאומ' הרחוי לקורות מחזיק לכשורי ואין חבורו יכול למוכנו מ לתת שם כשורי.

הרדלום, (Siehe אהרבלים) הרדולום, בערכין (דף י') לא היה מכה הרדולום במקדש מאי הרדולום? אמר אביי טבלא גורגנא מפני שקולה עב ומערב את הבעימה. ירושלמי בפוכה עוגב זה הרדבלא. ובב"ר (פרשה כ"ד) אבני כל תופס כיור ועוגב ערדבלין וכרכלין. (ובפ' כ"ה) ויהי כשלשק בעיני מתניו ערדבלין וכרבלין במדינ' ומדיכ' כשכ' (ג"ב פי' הרדולום בלעז יוני מין עוגב ואולי זה טעות בנרסאות אחר נפש קדם אות ר"ב לאות דל"ת או בלעז תלמוד הוקלמו

---

1) Es ist ein Pflanzengeschlecht von 14 Gattungen. Den gemeinen Dolden oder wilder Majoran, Wohlgemuth Dyant, Castanz, halten Einige für den Isop der Bibel Er besitzt einen bitterlichen und scharfen Geschmack.

הקותית וכן היה נמלות ספסל קלוסקל וחקרות ופירוש כרגלום בלעז יוכי עוגב ידיס, ועשה הרדבלום, עוגב של מיס והי כלי כנון ידוע לפלס ותופסי כלים שלו נקראים הרדולין וכרבלין).

הרדום, (C. M.) Herodes הרדום, נסתהדרין (דף ס"ו) מעשה הרדום ולפי כלוס חוח פי' שנח על כערה לפח' מימה כמפורש גרים גמרת דנפח בתרת (דף ג'). ליפח, לחריל' מעשה חדודים פי' דרך לינבים נחוד שנין לפילי ידיה.

הרדפה (Sieb) הרדפה, במועד קטן (דף ט"ו) מפי לברסי למר לפנח מרי למרב נקמי' פר רבי נרוך למר רב חייא בר רבי לנין ולמר רב יהודה הרדפה, מפי הרדפה? למר שמואל מכדין לפלפר וכו'.

הרדפני, Pododaphne Lorbeer, Unholdkraut, Rose 1) הרדפני, נקולין פ' פלו טרפות (דף כ"ח) לחוחת דם והמעוכת ושקכל הרדפני. ובפסחים (דף ל"ט) מה מלה גידולי קרקע לף מרור גדולי קרק' ולימת הרדוף כמלה מה מלה מין זרעים לף מרור מן זרעים. ובפוב' (דף ל"ב) ולימת הרדוף למר לעני דרכיה דרכי נועם. ובילמדנו ויורהו ה' עץ רבי כהן לומר הרדפני מר פיפ, פירוש לילן הגדל על שפת הנהר ועושה פרחין דומין לשושנים והן מרין ביותר והוא סם המות של נהמה וי"ח מנגינו בלעז למו (ל"ב פירוש רודודפני בלעז יוכי ורומיי מין לילן לחר פרק שלו כמו ורד הפרק בלעז יון רודון ועלין שלו כמו עלי דפני והוא סם המות לבהמות, ויש מהרופפים שכתבו שזיק גם לאדם ולקרים כתבו שיועיל למי שנשכו כפח).

הרה, Schwanger werden הרה, בנדה (דף ל"ח) והח למר שמואל מן חסה מתעברת אלא לר"עקי חו לר"שב חו לר"ע יוס דכתיב ויתן ה' לה הריון תרינן נמטרים רע"ח הוי.

הרחן, Pfänden הרחן, בכתובות בפ"ב (דף ל"ו) נגמרת הסה שכחנן, מתיב רבח מסח דתנן בעדיות (דף ז') העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקלב על תינוקת שהורכנה בחזקלון. ובפסחים פ' כל שעה (דף ל"ף) נגמרת בפרי שהלוה, הפח במתי

---

1) Diese Pflanze ist der gemeine Oleander, stammt aus Ostindien wo sie die Ufer der Flüße so besetzt wie bey uns die Weiden. Die Blüthe ist theils rosenfarbig theils schon hochroth, und theils weiß: Sie ist giftig und daher nachtheilig in Zimmern geduldet zu werden.

עסקינן שהרהורו לבדו. פי' הניחו גרוסות גוי. משכון בלשון ישמעאל רהן.

הרהן, Uringeschirr, Οιηηος הרהון, בנרחנית רנה (פרשה מ') מקדם לבית של לשעבר נקרא"ת בית של ועכשיו נקרא"ת בית תון, ק"ר אלעזר לך זכה להקדות בן העמל הרי הוא נקרא בן העמיד תמר רבי יצחק בר נחמני תמן קרייון לפועלא טבא עמלא ולהרהון של מימי רגלים עמדת (ק"ב פירוש בלשון יוני עניט של מי רגלים וגם שמו בלשון יוני נקרא עמידת.

הרהר, Gedanke Denken הרהר, בפ"ב בזבין (דף ע') גז דרכים נודקין את הזב עד שלא יזקק לזיבה כמשכל, כמשתה, כמשמן, בקפילה, בחולי, ובמלקה ובהרהור. פירוש כמדקה, שמל רופא בדיס יפה, בהרהור שמל מהרהרת בלבך כלום, כמשמן שמל שבלת כלום דבר כנך, שמל כגעת חולי (ק"ב תרגום אחרי לבבכם אחר הרהור לבבכון) וכן הוא בדניאל (ד', ב') והרהרין על משכבי.

הרוּפא, Feines Sinn I הרופא, בכסקים (דף ל"ט) ופיומת מרזיפ"ת כמלה, מה מלה שכתב בכסף מעבר שכי. פירוש הוא פרזפת"ת וזמו בלעז פי"לטרו Peltro.

הרזק, Verschliessen הרזק, בנדרים (דף ל"ח) סוף גמרת דבדרים, ההוא גברא דהוה קא מהרזק בניתא הוא וחיתיה. ובנתנ קמת (דף פ"ה) דהרזקיה בתדרוכא ונטליה פירוש כלאו נחדר.

הַרְזָקָא, Pfeile, Thier הרזיקא, במכות (דף ל"ג) פרק הקומץ רבה בגמרת ב' פרשיות אמר רבנת אמר רב יהודה בי הרזיקי חייב בשתי מזוזות. מאי בי הרזיקי? אמר רב פפא סבא מסמיה דרב בית שער הפתוח לחלר ובתים פתוחים לבית שער.

הרי, Schaden, Verlust, αρα הרי; מסכת דב"ק פ"ק לא הרי השור כהרי המבעה פירוש בלשון יווני נזק.

הרי Siehe da הרי, מסכת בדרים פרק קמת הרי זה בדר בקרבן פירוש הרי כמו אלו. והריני מלה מורכבת הרי אני, מסכת נזיר פרק מי שאמר הריני נזיר.

---

1) תרגמתי פה כפי תרגום הערוך בלשון איטליא ורש"י פי' שהוא מין זרע ומס המות לנהמה ולא מצאתי מלת ארוסתא שהניח הערוך פה כי אם (בגיטין דף כ"ו ע"ב) ניתנו דעיטום שמע קל ארוסתא, ופירוש רש"י שם: קורנס.

הרך, (חרך Siehe) ה ר ך, נספחים (דף קי"ו) כך היו תגרי הרך שבירושלים קורין בזוז וקטו לכם מבלין למלוה (ב"ב דף ק"ס ע"ב) ה ר ך כמוג נגוספחות ופירש רש"י ר כ ו כ י ס היושבים אצל אלוניות שם).

הרמון, Merkur, Hermes, *Equus*, (מרקולים Siehe) ה ר מ י ז, בסנהדרין (דף ל"ט ע"ב) אמר ליה הוטו אמגושא לתלמיד מבלנך לעילא דהורמיז, פירוש ה ו ר מ י ז גדול הפה המכניס הטעמים היפים והמשקין הנקיים וכיולא בהן והורמיז גדול למטה הנקבי' המשמשין הרעי והשתן וכיולא בהן. בנדף נתרע (דף ע"ג) אמ' רבה בר בר חנה לדידי חזי לי הורמיז בר לילית פי' ג יד (ב"ב דף ג' ע"ב שם אצל וזאת שהוא בעל כנפים ושליח של המלאך הגדול). ובפרק קמא דגטין (דף י"ט) היכי דמי שמות מובהקין אמר אמר רבון הורמיז, ואמאי דייקא בר שבתי פי' שמות מובהקין אכתים קשורין ידועי' שמתרפקין מדבר אחד ומקבלת שוחד בגון פלוני ופלוני שהיו בשעה אחת בזמן ודוקא בערכאות שהוא מוצא קנוע לדון לבריס ולשופטים.

הרמך, (בר שניא Siehe) ה ר מ ך, הכהו בני הרמך כנגד פירצו נערך בר שניא.

הרמון, Harmonia, Uibereinſtimmung, (Erlaubniß) ה ר מ ן, נמליעא (דף פ"ד) אמר ליה מאי לעניך הרמכך דמלכא אמר. ובגטין (דף כ"ז) גחין עקליה כי היכי דלימרו קבל עליה ה ר מ כ ך דמלכותא. ובחולין (דף כ"ו) ודלמא מלכא הוא דהייכו ומ ה ר מ כ ך דמלכא עדיף, ובתמורה (דף ב') והייכו טעמא דלקי דעבר על הרמכך דמלכא מידוע לוקת המלך. וילפ הכתן מאת פני ה' מדגוש וכפק שעשה ב ה ר מ כ ך מן קדש ה' (ב"ב דף ג"ס גס כל מלות שבניה נעל הערוך נערך ק ה ר מ כ ך בנוסחאות שלנו גרסינן ה ר מ כ ך).

הרמן, (Harmonia) ה ר מ ן, מפי' ויזבכו (ירמי' כ"ף כ"ו) תרגום ה ר מ י כ י והדייב. והוא לכתכם ה ה ר מ ו נ כ ם (עמוס ד' ג') תרגום ויגלון יתכון להלף מן טורי הורמיכי. ובפוף מיכה ולמכי מטור ועד כסר תרגום ודמן

---

1) Symmachus, Jonathan, und der Sirer wollen darunter Armenien verſtehen, und ſelbſt Theodotion verſtehet daſſelbe unter den Berg Mona; denn auch מני (Jer. 51, 17) überſ. Jonath. Harmon worunter *Mivvos* eine Gegend Armeniens gemeint wird.

הורמיני רנתת וקרוי לירוק על פרח.

הרנונא, Armica, Schmeerblume, Wolverlei. הרנונא, נטנת (דף ק"י) ליתי הרנונא דהיתת דומייתת פירוש מה שגדל סביב הכוכב. היתת כמו היזמי והיגי (ק"נ פירוש בלשון יוכי ורומיי מין עשב שבר שניטות מוקים ורפת שרניטה רקשים מלקים קוסים וערבו כודף נריק טוב והוא שם מעט לך יבש במעלה שלישית).

הרנונא, (חו ב א Siehe) הרכיגל, נקולין (דף פ"נ) הונת סוגת והרכיגול והרכונת וכו', (ק"נ בכוסמות גרסינן חוכת הוגת פוגת והרכונת תוגלמי ומרלן, ונערך תלמי יגרסת שקרי, ונערך קובס עוך גרסת שקדת עיין שם).

הרני, (א ד נ י Siehe) הרכי, נטנת (דף ל"ה) לי כמי הרכין פירוש עשב הוא ועלה שלו עגול ומלפי לחוץ פתוח ונלילה כפופה נקרקע ובכמה זורקת היא עומדת ופתחה למולה וכשמה מסבבת פניה למולם היא מתעגלת עמה עד שעוקרת השמה וחוזרו החדין שהוא פתוח כנגד החמה לעולם ובשמה שוקעת היא בכפפת נקרקע ובלעז שמה מלבא. ויש שגורסין הרוכי פי' ירקות ש ה הן נאכלות מתבשלין ומביאין בהמות ומשמנות ונרלין כמתומין (ק"נ בכוסמות דילן כתוב ת ד כ י).

הרסנא, Bache=(fisch) הרסכת, בגילה (דף י"ו) ובעזודה זרם (דף ל"ח) ולי עבדיכהו גוי כמף ד הרסכת לשירי, פירוש מביאין דגים קטנים משוחין וקמח וחומן ומבשלין חומן ולי עבדיכהו גוי כמף דהרסכת לשירי כשיטת מהו דתימת גילדכי עיקר קת משמע לן קמחת וחלת עיקר, פירוש זה בתשובות שלו' בשוק תרומות בשמר' דבני מערבא.

הרפתקי, Geschicke, Beschluß הרפתקי, נרגת הסנה (דף י"ו) כל סני הרפתקי דעדו עלה שימת שימלון, ובפרק קמת דקדושין כמה הרפתקי עדו עלייהו דהכי פי' זמנים רעים. נכון למועדי דגל (לעיל י"ב ה') תרגום מכוון להרפתקי. תשימין קכלי למלין (שם י"ח ב') תרגום תשון הרפתקי.

הרק, (ח ר ק Siehe) הרק, בכתובות (דף ס"ח) ותימת ליה הת עיילת לך לשיתת בהריקי. שם (דף ק"ב) הכולי גברת דרלי ד הריק שי ושידון לכו דיכ', פירוש קדם שעומד ומשמש במקומי (ק"נ בכוסמות הרילן גרסינן הרי ק ש').

הרקיה, (ח ר ק י ה Siehe) הרקיה, בנדרים (דף י') כגוני פגוני' דקרס הרקיה הרביע הרפיא.

הרת, (ר ת ה Siehe) הרת, בנרכות (דף מ"ד ודף פ"ג)

וכע"ז (דף כ"ט) ת"ר שנה דנדרים מרפאין החולה מחוליו ורפואתן רפואה ואלו הן כדוב ותנדין ומי פיסין וגבשה וקיבה ודרק ויותרת הכנד. פירוש דרק, הדרקס של פרסות המכונות, תרדין בלע"ז, פיסין פוליו (ש"ב עיין ערך רת).

השני, Bünde, נסוכה (דף י"ב) חמר דנה בר ב"ח אמר רבי יוחנן פיכבה בחכילי פשתן פסולה כו' ולכי פשתן וכו', פי' לחקר שדקקו הפשתן וכפלוהו וכשר הפסולת כבר נגמר מלאכתו וכבגד שנוב ופסול לפיכוך. הוכי הוא שעקור מן השדה, ומיכו שרוי במים ולא דייק ולא כפיק והרי הוא כחולין וכמי שמיכך בעץ דמי וכשר, הוסכי פשתן קל מצעיף ליה וכו'.

השענא, Hosiaua (Weide)

השתא, Jetzt, תרגום מעתה ועד עולם מן השתא ועד עלמא.

התליטים, (אחלימים S.) התליטים, ס"ת תחליטים כבר פירשנו במקומו.

ואלי, Gelten, wirken (Valeo), נגדים (דף ק') שמ ולא ולא למירתת כדרך בתורת דרגיה מי' לא תריך (ש"ב פירוש בלשון רומיי מי שיכול ויש בידו לעשות דבר מה) בטפחות דרך כתיב לא שריר.

ואני (Van) Vana

---

1) Van, Wan von Einigen auch Abannas genannt, wodurch wahrscheinlich im Mibrasch Raba die Lesearт בנה entstanden seyn mag, ist einer der größten Seen in Großarmenien und befindet sich zwischen dem See Baccha und dem Fluße Tygris in der Asiatischen Türkey. (S. Martinier in Artikel Arcissa).

ומ"ב, בקידושין (דף ע"ב) עד כיכן היה בבל רב אמר עד כאן ומ"ב. גזוק ושמואל אמר עד כאן ומ"ב. בברכות רבא (פרק י"ו) אמר ליה עברת כאן ומ"ב (ס"ב בטוסקת) דיקן כתוב כאן בכה). ובתלמוד שלנו כתיב יואבי וגרסת הערוך כרשם לי עיקר וכן מלאתי בירושלמי סוף פרק רבעון דיבמות עד כאן וואבי.

ודה, (ידה und דד Siehe) ודה, בנגעים מליעא (דף ז') ובפרק לחרון דבבא בתרא (דף ק"ע) אמר רב נחמן במקויים כולי עלמא לא פליגי דיתקוקו כי פליגי בשתיכו מקויים ר' אבר מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו, ורבי מקויים ליה לא פליגי, ורבי לא מקויים ליה לא פליגי, ורבן שמעון בן גמליאל אבר מודה בשטר שכתבו אין לריך לקיימו, פירוש שטר שיש בו קיום בית דין חתום כמו שליש ותתוקין בו מלוה ולוה ויתלוקו, ושתיכו מקויים אם מקיימו המלוה משוי ליה ממוכח ויתלוקו, דברי רבי, שאבר מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו והלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שבר אף על פי שאין יכול המלוה לקיימו יתלוקו דממוכח הוי, דמאחר שמודה הלוה בשטר שכתבו אין לריך המלוה לקיימו ולא הלוה לריך שיאמר לו פרעתי, ואפילו אמר פרעתי אינו נאמן אחר שמודה ואמר כי זה השטר כתבתיו עלי מקויים הוא, אבל כשכופר אינו יודע בזה השטר מעולם אז לריך קיום. ובכתובות (דף י"ט) דאמר רב התם אמר רב מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו. ובגטין (דף ע"ח) ובכל מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו אף מפלגי. ובבב"מ (דף ע"ג) אמר רבי יוסי מודה בשטר שכתבו אין לריך לקיימו וגומ' מכאן מסועבדים, פירוש להם מודה בשטר שכתבו אין לריך המלוה לקיימו ואף על פי שטוען הלוה פרעתי, אינו נאמן ונוכה המלוה אפילו מכאן מסועבדים, דהא מודה דשטרא מעליא הוא ודאין בכאן, וה שטוען פרעתי אינו פוסל את השטר וכאלו בטוען טענה אחרת ועליו להביא ראיה היאך פרעו. בזמן שהלוה לבור אומר מודים וכו' בסוטה (דף י"ו) על שאנו מודים לך פירוש רבי משה רפא ישראל בן מרכא יעקב משמע דקאי מודין לינהר' על שליח לבור אבל סמיכין ומאי על שאנו מודים לך על הודאה דקאמר שליח לבור וקאי ענו לינן אמן. בסוף פרק קמא בכורות ירושלמי הכל שותפין עם שליח לבור ומלאתי ואומרין ום עם עבייני הרבה. כל כהן שאינו מודה בעבודה בחולין (דף קל"ב), פי' כהן המתכוון ליגע בחלבן ובדם ולהלית הקליטת וכיולא בהן הא מודה, אף על פי שאינו נקי הוגיל ומודה ומשמע כמו שכתוב יש לו חלק בהן. ויתכן כהן גדול העניר הודאת המעשר בסוף

מסכת מעשר שני (דף ע"ב). ובמיע' (דף כ') והא תנן בפרק אחרון דסוטה (דף מ"ח) יוחנן כהן גדול העביר הודעת מעשר ובמרחץ תניא הוא בטל את הודעי וגזר על הדמאי, ומסקינן תרתי תיקון ביטל וידוי דברים, וגזל על הדמאי דעמי הארץ, פי' ביטל וידוי דברים שהיו מתודים במנחם ביום טוב, ואומר ביערתי הקדש מן הבית וגומר כמו שהוא מפורש במנחם בסוף מעשר שני (דף ע"ב). ולמה ביטלו? דרמכס אמר תנו מעשר לעזרא ולנו היו כותנין לכהן, ואם תאמר כיוודו מעשר מעשרות, כל שעתיד מתודין על מעשר לעזרא, שוב אין מתודין על שאר מעשרות, לפיכך ביטל הוידוי. וגזר על הדמאי, פירוש דמאי לאחר מחשה שיתן האוכר לכהן לפי שאינו בטל גמור ישראל, ואפילו שלש היו עמי הארץ מפרישין אלא תרומה גדולה, משום דכתיב בה מיתה, שנאמר ומתו בו כי יטמאוהו ועוד הוא דבר מועט שמן שלשים היו כותנין ג', ולפיכך נקרי תרומה, תרי ממאי, וגזר על חבר הלוקח תרומה מעם הארץ, שיפרוש ממנה תרומת מעשר, שיתננה לכהן, וכמה היא תרומת מעשר? אחד ממאה דמאן דעתיה ליה ק' שתין, חייב למיתן מיכייהו י', שתין ללוי, ולוי מפרש מתוהן ', ', ויהיב לכהן והא קרוי תרומת מעשר, דכתיב בסוף ויקח קרח ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמותם ממנו את תרומת ה', מעשר מן המעשר, אמר להם בני נוחו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה, כך תרומת מעשר יש בה עון מיתה דכתיב שם בפרשת ויקח קרח ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא ממותו, לכך הפרשה ומכוון לכהן, מעשר שני שהעלוהו וחללוהו בירושלים שתין לכם הפשר בין מעשר ראשון ומעשר עני, שהוא נאלח, המיליך מקברו עליו הרחיב, ואי מייתו רחיב הלוים והעניים שלח הפריסם עם הארץ, ליתנו להו ואי לא לא.

וה Judæe, Φ e V a h

וו Ah Vai, o v à ι

ו ה, כמגילת איכה היו קורין לרקע עמך וזרק את הקולרות שמע רב יוחנן בן זכאי אמר וו אמר ליה למה אמרת וו? אמר ליה וה אמרית, בין וו לוה כמלע רבן יוחנן/פירוש וו לשון לעז, וה לשון שמים. ובפסיק' דעשר תעשר ובילמדנו בסוף פרש' בראשית ויעלני מצור שתין מטיט היון ממקום שהן קומרים וו י, וה, כשהן מסליכין אותן בפיהם הן קומרים וו י וכשהן מסליכין אותן לאחרים הן קומרים וה. במועד קטן (דף כ"ח) כתי דבכנליב אמרן וו י לאחלף וו י לתנילף, פירוש כשהיה כעטר אדם בלח ורצה מקונטות אוי לאחד דלח אבל זרעל, פי' אחר כתי דבכנליב היו אכמות

ואיו מעכות ותומרות פוי לפוך כדכתיב כי הוך המדם על בית עולמו ופוי למי שפוש ממוכן ונתבע לשלם שפקדון שנגנב כלומר המדם מממכן לשלם רומו שהיה מגנו נפקדין לבעלה פירו׳ חגלח מכוון כמו שם חגול תחנול (פ״ב פירוש זה בלשון רומיי פ״ח בלשון שמיקה, פירוש ווי׳ בלשון אוכי ורומיי פוי אכוי לשון לעקה. תר׳ פוי לך מוקב ווי לכון מוקנתי).

ון, Haken, Vau (in Form dieses Buchstabens) ווין בקידושין (דף פ״ו) לכן תמוך הכבי כוסן לו מת בריתי שלום, ו׳ דשלום קטיעה ללמדך שאין הברית לכהן אלא בשלום שנא׳ נאלף מוס אבל שם חפר פסול. בנזיר (דף י״ח) תכא משום רבי יוסי בן חוכי מפני מה נקוד על ו׳ שבונקומם של בלעם, לומר שבשבה לא ידע, ובקומה ידע, מלי הוה ליה למיעבד, מלי דהוה הוה? כמקל מיכה דלפניו לקריבה לא לוכתי אלא למקתי חמרא. ובילמדנו אתה עובר היום והחרין שני בנות לוט מאניהן מהו מאניהן אלא שמאניהן היה הכ׳, דשם מה כתיב ולא ידע בשבב׳ ובקומם, ובקומה כקוד, למה שניה שכור מאחם, אלא בלילה פי ייגו אהרגים נפ׳, למיכך ובקומה כקוד מפני כך הוא מתרפם בשל שבת הרי הוא מיים לעצמו בו ורשה שם על פי שעשה שם שפטר וכו׳.

בשולין (דף י״ו) אמר ליה ו׳ דכתיב שם שופפת שאמר פי׳ שופפת עיקר תיות של דקל מתקיע מעט מעט קרעים קרוכין וכשכוצב עליהן ו׳ בכתם נתוך הקרע וחיכו כיכר מקומו וחכי קאמר כלומר אין מדבריו כלום. פי׳ אחר סרקין כרעין כמין ו׳ והן שין ווין ושין נהן ממש.

וו, (Sieben) ווין עין ערך וה.

וטיב, Schamglied וטיב (דף י״ח) נוען עזר שלנשות נקרקע עד שיעור וטיב פי׳ בלעז con השם בר להכך.

ויליון, Vorhang, Hülle Velum ויליון בב״ב (דף ס״.) המוכר את המרחן לא מכר את הויליון. ובפרק כ״ד בבלים (דף כ״ב) גי סדינין הן העשוי לשכיבה טמא מדרס, לויליון טמא טמא מת, של מלודות טהור מכלום. ובפר׳ י״ח בנגעים של הרעוי ליטמא טמא מת אף על פי שאינו רעוי ליטמא מדרס מאטמא בנגעים כגון קלע של ספיכה ויליון וגשים של שבכה. ובשבת (דף קל״ח) ברים גמרת דפ׳ רבי אליעזר חומר תולין ויליונות׳ לכטומו ומותר לפרקו. ובסוף גמ׳ לפרק קמא דבילה מפני מה אמרו ויליון טמא מפני שהשמש מתחמם בכנגדו, קלעים לפאר תרנומו ויליון לדרמת והוא מסך ובלעז קורטינא (Cortina). בנרכות (דף כ״ח) ויליון הוא דמפגלגל ומיתתני כהורת

דרקיעא, זבנגיגה (דף י"ב) וילון לימו משמש כלום נכנס עריבת זיעה שחרית, פירוש וילון פרוכת והוא הרקיע שלפני כל הרקיעים כיולון לפני הפתחים (ת"כ פירוש בלשון רומי ירידא ומס"ה.

וֶלֶם, Velus (E. M. eines berühmten Rabbi) ולם, בגיטין (דף כ"ט) אמר רבא בריה דרבי וילם מימות משה עד דבי לף מלינו תורה וגדולה במקום אחד וכו'. ו)

וום, Befleckẽn, beſudlen וום, בשבת (דף ע"ה) לוגע במאי ניחוש ליה דלים וום בית השמיט' למ'. ומס (דף קכ"ב) לימוים מלכה עיבא. ובפסחים (דף פ"ה) ושל קל מיתוום י מפיהו. ובנזיר קמץ (דף י"ח) דמתוום בלישת לשון גיעול הוא.

וסת, Gewohnheit, Regel (Weiberregel). וסת, בנדרים (דף ס"ו) לילו היית יודע שלמקר יסו קומיים עליך כך וסתו של פלוני לגרם כשיו. ובריש עדיות (דף ק') ובריש כלה (דף ד') כל מאה שיש לה ום ת דיה שעתה, ובכתובות (דף ק"י) ובסנהדרין (דף ק') דימר שמואל שיכול לוסת תקילת קולי מעים. גם"ג דפרק הבא על יבמתו ביאתן ומלקיות כרבי, וווסתות ושוב המועד כרמ"ב וגם מפורש.

ועודות, Gewicht (ale Zuwage, Zugabe) ועודות לרבי שרי עליהן, בעירובין (דף י"ו). ובתוספתא פרק ז' במכות כמלאן ', קנין יהושלמיו' שכן ו' עשרונות ועודיין.

וֶרֶד, Roſe ורד, בשביעית (דף מ"ב) ובכלה (דף ד') והמכן הוורד, והכופ' והקטף והלוטס, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית רבי שמעון לומר לין לקטף שביעית מפני שהיו פרי, ורד קדם שכבשו בזמן יין לקטף את הורד, יין בחדש חייב בשביעור. ירושלמי ורד קדם ורד שביעית. בזמן של שביעית ויין בחדש ורד

---

1) שם בגיטין ובסנהדרין (דף ל"ו ע"א) הסם הזה גלגל בפירו"י וולום לבל ואין מוסיף עליו דבר, וכתב בעל ס' הדורות שכוונת רש"י שהגרפס וולום ולא ולום שהוא שם נכרי בגיטין (דף י"ח ע"ב). ולי נראה שאין זה כוונתו, שם בעכין שמות העליים כשמות שעמ"ם כתיב לוקום ולום הוי"ו שם הוא וי"ו הקישור ר"ל לום שמו, ובתלמוד שם מלינו בסידור שרוב ישראל נמולה נקרין שמותיהן כשמות העכו"ם ע"ש ורבים מחכמי התלמוד ז"ל נקראים בשמותם עלי אדמת יוני כיוניס, כמו סומכוס (Symachus) טודרוס (Theodorus) ועוד רבים אין מספר.

שניעית בשמן של שמיטת. ובפרק ג' נמעשרות (דף ס"ב) אמר רבי יהודה מעשה בגיטת ורדיס שהיתה בירושלם וכו'. ובשבת (דף ק"מ) בני מלכים סבין על גבי מכותיהן שמן ורד. ובחולין (דף מ"ו) ביתוכן דורדן דמיתמר בה דיקה. ובניעין (דף ס"ח) לימי ורדן חורפן דקלי בחד דרב. ובמלואה (דף פ"ד) ובהדר ליה כלילא דורדן סומקא, בתולת הורך וטווה ורך בכר פירמי בערך בתולה. ובשבת העמקים מרגוש ועוקדי ילין כוורדין דבמיער ניכנימת דעדן (ב"ב כן נקראת הסוסנה בלשון ישמעאל).

וריזין, Aberu, Reeven

וריזין, בחולין (דף כ"ו) רבי יהודה אומר עד שיסחוט את הוריזין. ובנדרים (דף כ"ח) ובקלף בעניין סנהדרין, ההדרו בוריזין כדבי יהודה. ובזבחים (דף כ"ה) לריך שיתן וריזין לתוך הכלי פירוש קוטין דקין שהן מלאין דס וסמוכים לגמי.

ורדינא Vordonia (Eine Stadt im lacedämonischen Gebiete)

ורדיכא, בסוטה (דף י') ובפ' אמר אדם תמשח הוחי דאתי מהאי גיסא עלייה ודאתי מהאי גיסא ירידה וכנון ורדיכא וניבקרי ושוקא דברם. ובעירובין (דף מ"ט) אלא שנקראין מאבני ורדיכא ואי דורדיכא מקום ואבנים ביקרים ואי עין ומקפיזין זה על זה נין ככר גדול לככר קטן.

וורדיני, Rosen **בני וורדיני**, Dornen

וורדיכי, מסכת ג"ק פרק מרובה יורעין בני וורדיכי פירש רש"י סכה.

ורשבי, Stirnbinde

ורשבי, בפרק קמא דקדושין (דף י"ג) גמרת וג"ה לומריס בפרוטה, ההיא לאתת דקא מזבכת ורשבי, וב"מ פ' הזהב גמרא עד אתי מותר להחזיר (דף ב"ח) ההיא דהוה קא מזין ורשבי קרי אימת ואזי אמאה, פירש ר"ח ז"ל מרגליות ורבי גרשם ז"ל פירש מלכפת שבותכין על הפדחת שקורין פרונט"לי Frontala (ב"ב פ' ד' ושבת בלשון יוכי רמוכי זה ב).

וש Speiseröhre, Kehle, Schlund

וש, בחולין (דף כ"ב) אחד את הוש וש. ובנדרים (דף ס"ה) וש מכניס כל מיני מאכל. ובבבא (דף כ"ג) וש ו מעוי מעוי אמו טהור' פי' כיון דאין מכניס לוכלין ומקרין לף על פי שמכניו דומין לאדם בתוך הוש ומעי טהורה, במ"ק (דף כ"ט) בפיטורי גבי וש פירשתי בערך פיטורי.

ותא, Weiche

ותא, מ' ירושלמי הדלת ואת המיה זותא ויא לבו.

וותן, Nerve, Puls

וותן, ג' ירי פחדין (חיוב ס' ג') תרגום וותכיא דפחדוהי. פירו' וותן הוא גיד בספר רפואות.

ותק, berühmt, geehrt seyn, εὐδοξος, im guten Rufe stehen. ותק, יצנרכות (דף י') ותיקין היו גומרין לותה עם הכן החמה, ובפרק יוסי טוב בל"ה (דף ל"ב) ותיקין היו מצלימין בתורה פירוש מלמיד ותיק. (מ"ב פירוש לותיק בלשון יוכי קיים בעל מדות ומעלות טובות.

ותק, Schwindsüchtig, φθισικὸς, ותק, בכתובות (דף ע"ד) ובכל (דף י"ז) המקיז דם ושמש הוון לו בניס ותיקין. ובגטין (דף ע') אמר מר עוקבא הלי דשתי טילא לוחזתו ותק פירוש חלשות (מ"ב פירוש פתיקין בלשון יוכי בעל חולי הריקה אשר בשרו יבוש וכשאר יבש בעץ לפכי מותו וחולי זה בא מחלות לבניס והחולי עלמו נאמר בלשון יוכי פתיק).

וַתָּקָא, Zuckost, ותקן, בפסחים (דף ל"ט) ותיקא שרפי העשוים מלחא ומשתא וקמחא שרי דמי פירות לין מחמילין.

ויתור, Verlust, Uiberfluß, ורתרן, Werthuer, Verschwender ויתור, בגמ קמא (דף כ') אמ' רבי חניכא כל החומר הקב"ה ווחרן הוא יתומרון משוחי וקיין, ובנרלתיה דבה (בר' פ"ח) כשמוע עשו וגומר אמר רבי חניכא כל החומר הקב"ה ווחרן הוא יתומרון משוחי וקיין בלשון חלש מוריך רוחים וגבי דידים זעקה חלת הזעיק יעקב לעשו והיכן נפ"ש לו בשוק הגירה שלח ויזעק זעקה גדולה וגומר. תפילו ויתר לשון גדולה (דף ח') פי' תפילין דגרים שהרך בני חדם לומר עליהן כגון דריסת הרגל בחלרס שחם יכנס חדם - ויהלך הם אין מקפידין עליו וכיוצא בו תפילו כגון זה אסור. בב"ק (דף ע') ובב"ב (דף ק"ז) אימר ג' אחין שחלקו ונח בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן רב אמר בעלמא מקלוקת ושמוש אמר ויתר ורב אמר אפי' אמר כוטל רניע בקרקע ורניע בשעות, פירוש רניע בקרקע ורניע בשעות כגון שהיה עזבון מוריסם קרקע שוה ת"ל דיכרין בל אחד כוטל בחלקי ק"ל דיכרין בל בעל חוב וכטל חלק אחד מהן כשאירו לשני לחיו ג' דיכרין ום יורש כוטל מאה דיכרין מן קרקע ומם הוא לוקח שלש בחחריות לית כוטל כלום הוי ממון המוטל בספק כוטל כ' ואלו כ' כוטל קרקע שוה כ"ה דיכרין דאמרינן דלמא יורש הוא וכוטל כ"ה דיכרין בשעות דאמרינן דלמא לוקח בחחריות הוא ולוקח בחחריות בהשלמת משעות שני ליה וזה אלימא דרב אפי'. בפ' אלו הן הכתקין המוותר על דברי בניו גמ' בגון חברים דמיכה (מ"ב תרגום לא יועילו לוערות רשע (משלי י') לא מוותרין לוערין דרשעי).

ותש, (אותיאום Siehe) ותש, בנדה (דף י"ד) כתלת על שלה ותש טמלין מ"ר לזיהו שיעור ותש. פ"ת לותיאום ובבר פיקשתין בתקומו.

Fahren Sie also fort, Ihr Werk zu vollenden; und ist der Zeitgeist gleichgültig gegen Alles, was nicht die Einbildungskraft beschäftigt, was nicht eine angenehme Lectüre gewähret; so wird eine ernstere Nachwelt Ihre Anstrengung dankbar erkennen.

Prag den 1. Februar 1819.

Ihr

Sie hochschätzender Freund,

Herz Homberg,
k. k. Schulrath.

Und nun geliebter Leser, verfahren wir so wie ich dir in unsrer Einleitung (1. Th. S. 46.) angedeutet habe.

Prag den 1. Juny 1819.

M. J. Landau.

Die meisten Uneinigkeiten in der gelehrten Republik, pflegte unser verewigte M. Mendelssohn zu sagen, laufen zuletzt auf einen bloßen Wortstreit hinaus. In der rabbinischen, wie in der hebräischen Sprache kömmt noch der wichtige Umstand hinzu, daß die meisten Wörter vieldeutig sind, und daß jede Bedeutung mit so viel Nebenbegriffen verbunden ist. Auch fehlt es ihnen an ausdrücklicher Bezeichnung der Hülfszeitwörter: können, mögen, dürfen, müssen. Hieraus entstehen unzählige Mißverständnisse, getheilte Meinungen, Streitigkeiten, anscheinende Widersprüche. Haben die Parteyen sich erst über den bestimmten Sinn, in welchem jede das Wort nimmt, über den Gesichtspunkt, aus welchem jede den Gegenstand betrachtet, verständiget; so zeigt es sich, daß die getheilten Meinungen bloß auf Verschiedenheit des Verstandes, des Nebenbegriffes, oder der Beziehungen der Lehre beruhen, und aller Streit hat ein Ende; wie uns hiervon der Talmud selbst viele Beispiele gibt. (מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגו) Doch wozu über Ihnen so gut bekannte Dinge mich weitläufig herauslassen!

Wie mir, muß es daher allen Liebhabern der morgenländischen Sprachen, und den Talmudisten insbesondere eine herzerhebende Erscheinung seyn, wenn zu einer Zeit, da das Bibel- und Talmudstudium so ganz vernachläßigt wird, ein heller Kopf, dem es sonst nicht an Talent fehlt, sich in andern Wissenschaften hervorzuthun, so viel Kraft und Zeit verwendet, die manchfaltigen Dunkelheiten im Gebiete dieser Literatur mit der Fackel einer gesunden Critik zu beleuchten.

Ich habe in der hebräischen Vorblättern dieses Theils nebst den Lobeserhebungen gelehrter Männer auch das Schreiben eines gelehrten Kritikers, der mir einige Blößen zeigt, mit Liebe und Dank aufgenommen und abgedruckt. Den vollständigen Besitz der Unfehlbarkeit erreicht kein Mensch dieser Erde, und mit diesem Bewußtseyn kann selbst der Stachel der Kritik — doch ungetaucht im Gifte des Haßes und des Neides — nicht schmerzlich seyn.

Ich schließe meine wenigen Worte mit dem Schreiben meines verehrten Freundes des k. Schulraths Hrn. Homberg, weil es einige Wahrheiten enthält die hier am rechten Orte steh'n:

„Herzlich danke ich Ihnen, würdiger Freund! für das mir überschickte, von Ihnen herausgegebene: Rabbinisch-aramäisch-deutsche Wörterbuch u. s. w. das ich, und nach meiner Uiberzeugung, alle Sprachforscher als ein kostbares Geschenk betrachten werden. Die fruchtreichen Bemühungen des R. Nathan bar Jechiel, und des R. Benjamin Mussaphia wieder ins Leben zu bringen, ist schon ein Verdienst um den Talmud, die Targumim und Midraschim. Ein weit größeres aber haben Sie durch die hinzugefügten gründlichen, und in mancherley Betracht lehrreichen Bemerkungen, die einen vielseitigen Nutzen gewähren, sich erworben.

Halten Sie sich gleich nur an der Schale, ohne den Kern zu berühren; beschäftigen Sie gleich mit dem bloßen Wortverstande, ohne in das Innere des Talmuds einzugehen; so muß der in denselben herrschende Geist gleichwohl durch die von Ihnen gegebenen Wort- und Sach-Erklärungen viel gewinnen.

Clima und Zeitgeist, so gewinnt fast jede Erscheinung eine lichtige Gestaltung, und der Obscurantismus der sie umnebelt, muß verrinnen und verschwinden. Ich werde dieses Gesagte — wenn die Hülfe Gottes mir Gesundheit und Muth verleiht — durch Gründe beweisen, und — ist es auch der Wille Gottes — nach Vollendung dieses Werkes schon. Ich habe eine Arbeit begonnen, die aus diesem Werke hervorgehet, und wo sich die obige hingeworfene Behauptung bewähren soll. *)

Dieses Wörterbuch ist noch nicht gehörig durch den gewöhnlichen Buchhandel verbreitet worden, es konnte sich darum bisher keine öffentliche Beurtheilung erwerben. Wenn die ernste und strenge Kritik ihren durchschauenden Blick auch auf dieses Werk wirft; so wird gerechter Tadel eben so wie gerechtes Lob mein Inneres erfreuen. Ich selbst verlange das Gute, daher müssen die Schlacken hinweg. Das Licht gewinnt durch den Schatten und so erscheinet auch Lob und Tadel.

---

*) Ich theile hier den Titel dieses Werkes mit, weil sich damit sein ganzer Prospektus verbindet: System der mosaischen Religion nach den Grundsätzen des Talmuds und nach dem Geiste der gegenwärtigen Zeit.

Motto:

(Psalm 119. 126.) עת לעשות לה׳ הפרו תורתך

מוטב תיעקר תורה ולא תשתכח תורה מישראל

(Talm. Temura 14, 2)

Beiträge die diesem Werke entsprechen, und jede sonstige Erinnerung werde ich mit Dank annehmen und beherzigen.

Willen für solche angefeindete Schriften verschwenden? Eben darum — so entgegne ich dir mein verehrter Leser — will ich zeigen, welche Schacht hier noch verborgen ist, welcher Weg dahin führt, und welche Ausbeute uns erwartet. Wenn auch eine Pygmäenschaar judenfeindlicher Skribenten über sie den Stab brechen, so will ich dieser die derbe Wahrheit ins Ohr werfen; daß sie eine dreyfache Unkunde irre führt: Unkunde der Sprache, Unkunde des Zeitgeistes, und Unkunde der allegorischen Hieroglyphe. Diese Schriftsteller müssen nur magnetisirt von dem Vorurtheil, in den Zustand der Clairvoyance versetzt werden, wo sie Dinge begreifen und begreiflich machen wollen, die sie im gewöhnlichen Leben selbst nicht kennen.

Ein, dem letzten Theile dieses Werkes beigefügtes Register aller in deutscher Sprache vorkommenden wichtigen Materien, wird darthun; daß in den Werken der alten Rabbinen Abhandlungen vorkommen, die sich von dem Isop bis zur Ceder erstrecken, und daß daselbst jeder Forscher der Natur, Kunst und Wissenschaft, Aufschlüße und Belehrungen in allen seinen Fächern erhalten wird. Diese Gegenstände handle ich darum in deutscher Sprache ab, damit auch jene Gelehrten, welche die rabbinische Zunge nicht verstehen, in diese wichtige Fundgrube eingeführt werden.

Der Talmud als Commentar der alten Bundesbücher, bietet Stellen dar, aus welchen die wahre Aufklärung manches Rabbinen sonnenherrlich aufgeht; und berücksichtigen wir

Dem Leser.

Es ist mein wahrhafter und inniger Ernst, der gelehrten Republik einen Beitrag zu überliefern, den sie selbst als nützlich anerkennen möge. Dieses Bekenntniß geneigter Leser, darf dir keine übermüthige Unbescheidenheit dünken, selbst wenn auch der erste Theil dieses Werkes nach deiner Ansicht und Einsicht, mit diesem Ernste im bedeutenden Mißverhältnisse stünde; denn der Wille und der Ernst sind fruchtbringende Saamenkörner, sie sind der eigentliche Aufwand der Kraft, ich trage und fühle sie in meinem Innern, und mit ihnen im Bunde kann eine Schöpfung hervorgehen, die nicht ganz geringhältig seyn darf.

Aber — wirst du ausrufen — wozu ein Wörterbuch zur Kenntniß solcher Bücher die nur von dem kleinsten Theil der gelehrten Welt zuweilen durchblättert werden? wozu jene im Staube ruhenden Folianten ins Leben rufen? wozu Ernst und

Rabbiniſch-aramäiſch-deutſches

Wörterbuch,

zur

Kenntniß

des

Talmuds, der Targumim und Midraſchim;

mit

Anmerkungen

für

Philologie, Geſchichte, Archäologie, Geographie, Natur und Kunſt.

Von

M. F. Landau,

Inſpektor der iſraelitiſch-deutſchen Hauptſchule.

Zweyter Theil.

Prag 1819.

Gedruckt in der Schollſchen Buchdruckerey, Altſtadt Kettengaſſe Nro. 224.